

Oorsprong en Voortgang
Der Neder-Landscher
Beroerten
ende Ellendicheden.

Waerin vertoont worden / de boornaemste **Tyrannijen,**
Moorderijen, ende andere onmenschelijcke **Wreetheden,** die
onder het ghebiedt van **Philips de II Coninck** van **Spaengien,**
door zijne Stad-houders in 'twerck ghestelt zijn / gheduyzende
dese **Nederlantsche Troublen** ende **OORLOGEN.**

Hier zijn mede bygeboecht / de boornaemste **Placcaten, Brieven,**
ende **Kemonstrantien** van beyde zijden: **Mitsgaders de afbeel-**
dingen der **Princen** / die aen d'een zijde getyranniseert hebben /
ende aen d'ander zijde **Tyranniger wijze**
omghebracht zijn.

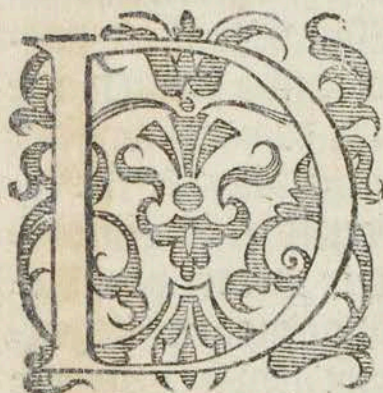
Gedruckt int Jaer onses Heeren 1616.

Register vande Autheuren in dese
Historie ghebruyckt.

- XIIII. Articulen geintituleert het Advijs der Spaengiaerden op den teghenwoordighen staet van de NEDERLANDEN, ghedruct tot Tubingen 1568.
corte Beschrijvinghe der Nederlantscher oorlogen D. I. I. D.
Emanuel van Meteren.
Ioannis Dickensonij Tragedien eenigher Coninghen ende Princen.
Ioannis Meursij sexennium Albani.
Martelaers boeck I. Deel. Dordrecht 1612.
Moordt van Naerden in Goylandt. Ma. S.
Morgen-wecker der Vrijer Nederlandtscher Prouintien.
Pieter Borre, Christiaenz.

Aen alle vrome ende oprechte
N E D E R L A N D E R S,
die den wel-standt ende Vrijheydt
haren lieuen Vader-lands beminnen.

De onbersadelijcke eergiericheyt / de on-
verdzaechlijcke hooghmoet / en de onmen-
schelijcke wreetheyt der Spaengiaerden /
is in dese laetste hondert jaeren / na dat sy
eenighe macht hebben beginnen te krij-
gen / dooz de geheele werelt niet dan al te
seer bekend geworden. De onnosele India-
nen onder de Heydenen hebben de selve
aldereerst moeten beproeven / ende daer na de vrome Nede-
landers onder de Christenen. Na dat dese Nederlanden dooz
houwelijck van haren Prince aen de Coninckrijcken van
Spaengien gecomen waer / hebben de Spangiaerden van die
tijt aff altyt getracht gehad dat sy in dese Landen / de selve
eerst van alle hare Vrijheden, Privilegien, en Gerechtigheden
berooft zijnde / een absolute heerschappie souden moghen op-
rechten / omme alsdan uyt ende met de selve alle andere aenge-
legghene Coninckrijcken ende Landen te bespringen / ende also
metter tijt een vijfde Monarchie in de werelt op te rechten / in-
de welcke sy luyden over alle volcken ende Naticen souden mo-
ghen heerschen ende tyranniseren. Onse wijse ende verre sien-
de Voor-ouders hebben eertijts met recht ende wel ghewaer-
schoutwt / ende te vooren gheseght / dat de Nederlanden tot sij-
ner tijt noch op't hooghste souden beclaghen / datse opt met
Spaengien onder de Regeeringe van een Prince gecomen
waren. T'gene sy ghevrees hebben / dat hebben wy in dese tij-
den over de veertich jaren lanck op het alder-bitterste moeten

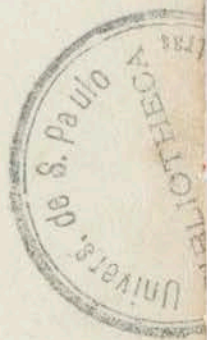
beyproeven/ende bevinden. Ghelijck door Philippus de I. van
dien naem/als Coninck van Spangien/de Nederlanden aen
Spangien ghecomen zijn / alsoo hebben haer de ghevreesde
swaricheden oock eerst voornamelijc beginnen te verchoonen
ten tijden van Philippus de II. sijns Soons Soone. De
Spangiaerden hadden te voozen menichmael ghesocht occa-
sien om haer voornemen over de Nederlanden te volbrengen/
maer alsoo de Nederlanders tegen haeren Princen in alle ge-
hoorsaemheyt ende getrouwicheyt haer alsoo droeghen / dat
men de minste oorsake teghen haer niet en conde vinden / die
met eenigen schijn soude connen voorgewent worden / so heeft
men ten laetsten (alsoo het licht des Evangeliums den Ne-
derlanders mede in de duysternissen der Pauselijcker Super-
stitiensittende begonste te verschijnen) onder pretext van Ke-
ligie/ende vande Ketterien te weeren / het voornemen begin-
nen in't werck te stellen. Tot dien eynde heeft men seer wreede
ende bloedige Placcaten ghepubliceert teghen de Inghesetene
deser Landen / die bevonden soude worden der Gereformeerde
Religie toegedaen te zijn: men heeft de Spaensche Inquisitie
door Ketter-meesters en nieuwe Bisschoppen inde Landen in
geboert / omme daer door de Landen / van alle hare Privilegien
en gerechticheden, ende de goede ingesetenen van hare goede-
ren / lijff / ende leven te beroven / en de Nederlanden in een ewi-
ghe slavernije des lichaems en der ziele te brengen. De bloedi-
ge Placcaten zijn met alle wreetheyt ende rigeur in alle Pro-
vintien ende Steden ter executie gestelt / soo dat men over al
dagelijc besighis geweest met de arme Nederlanders te han-
gen / te worgen / te verdrenckē / levendich te delven / ende leven-
digh te verbranden. Daer wierden daghelijc met groote me-
nichten ontallicke vrome luyden onder dit pretext seer wreede-
lijck omgebracht / sonder dat sy opt eenich quaet tegen God / of
haren Heere / ofte naesten gedaen hadden. Niemandt en was
langer sijner goederen ofte sijns levens versekert / dan alst ye-
mant luste hem van ketterije te beschuldigen. De gene die hare
goederen

goederen en lieve Vaderlant condon verlaten/ende in een ge-
willige ballinghschap ende armoede in vreemde Landen haer
begeven/wierden seer gheluckich gheachtet. De voornaemste
Heeren ende Staten van de Lande siende dese ellendighe ver-
woestinghe ende tyrannighe onder-druckinghe der arme Ne-
derlanden/ hebben volghens hare ampt / met een ootmoedi-
ghe Supplicatie aen haren Prince verlocht/dat sulcke wree-
de ende bloedige Placcaten souden moghen een weynich ver-
soetet/de erecutie van dien opgeschorst/en daer door de Lande
niet teenemael van alle hare Gerechtigheden berooft worden/
en also in de uiterste ellendicheydt vervallen. In plaetse van
op hare billicke clachten en ootmoedich verfoeck/tot wel-stant
der Landen ende troost der goede Ingesetenen/ eenich favo-
rabel antwoordt te gheven/heeftmen de Supplicatie ten aller
quaetste genomen/de Supplianten voor oproerige ende rebellen
gehouden/de Gesanten der selve/tot dien eynde na Spangien
gesonden/ommegebracht/ende by dese occasie/die men langhe
gesocht hadde/verclaert dat de Nederlanders daer mede had-
den begaen Crimen Læsa Majestatis divinæ & humanæ,en dat
alle de Nederlanders daer door verbeurt hadde alle haere Pri-
vilegien, Gerechtigheden, goederen, lijff en goet. Omme dese
sententie/tot verder ende eyntlicke verwoestinghe der Landen/
in't werck te stellen/heeftmen een leger ghewapende Spaen-
giaerden inde Nederlanden gesonden/onder het beleydt van
den alderwreedsten Tyran/die men daer toe conde vindē/Fer-
dinandus Alvarez de Toledo, Hertogh van Alva, de welke
met sijne Spangiaerden inde Landen gecomen zijnde de ar-
me Ingesetene so onmenschelijck en wreedelijck/sonder recht
ende reden gehandelt heeft/dat hy gantschelijck niet en heeft
nae gelaten/wat tot de uiterste wreecheit en een geheele on-
derdruckinghe der Landen gehoorde: soo dat hy selve hem be-
roemde dat hy in weynige jaeren over de 18000 Nederland-
ders door handen vanden Beul wreedelijck hadde laten om-
brenghen. Alle de boomen aende wegen/ alle galgen ende ghe-
richten

richten gingen vol onnossele menschen/alle merckter: klaeckte
vande byeren met welcke de ontschuldighe Nederlanders le-
vendig verbrandt wierden/de wateren waren verbult met de
doodde lichamen/die daghelijcx verdroncken wierden. Dese
wreedt heyt wierde niet alleen bechoont aen de gemeyne luy-
den/maer oock de aller-grootste Heeren ende voornaemste E-
delen vanden Lande moesten de selve mede beproeben / de
welcke ooc van hem met den swaerde door handen des Beuls
wreedelijck zijn omgebracht/op dat de Nederlanders niemant
meer en souden moghen hebben/ die vooz haer soude moghen
spreecken/ofte suppliceren. De Steden/die der vervolghde en-
de bedruckter Ingesetene bescherminghe aenghenomen had-
den/zijn met swaere belegeringen in genomen / ende de Bur-
gers/tegen alle toefegginge/met vrouwen en kinderen grou-
welijck vermoort ende uytgeroept. Selve ooc in de Stede die
den Spaengiaerden gehoorzaemheyt bechoonden/ hebben sy
niet alleen met alle ongehoorde en onmenschelike moetwille/
oerlast/en plonderingē/maer ooc schrickelijcke moortverijen
aengerecht/en haer oer al niet anders aengestelt als de alder
wreedste vanden oer een verheert Landt/ofte als Beulen
oer de gene die luff en goet verbeurt hebbē. Door dese tyran-
nije ende wreedt heyt waren de Nederlanden niet alleen vande
Spaengiaerden volcomelijck oerheerscht/maer ooc in de al-
der uiterste ellende gebracht/uyt welcke oock geen hope was/
nae menschelicker wijse/ dat de selve immermeer wederom
soudē connen verlost wordē/gelijck ooc de Tyran/tot een teer-
ken van dien/sijn beelde hadde laten oprichten/t welcke alle de
Nederlanden onder sijne voeten/ hadde vertreden. Dan het
heeft den goedertieren God beliest eyndelijck het onderdructe
Nederlant met genadige oogen wederom aen te sien/en op te
wecken de herten van den alder Doorluchtichsten Prince van
Orangien, H. G. ende van sommighe ander Nederlandsche
Heeren ende Staten der Landen, door welcker cloeckmoedic-
heyt ende voorzichtighe beleydt/met seer geringhe middelen/hy
de

de arme Nederlanden ten deele upt dese aller diepste ellen-
dicheden wederom verlost / ende teghen het groot gheweldt
der Spaengiaerden tot noch toe / beschermt heeft. Daer zijn
noch verscheydene oude luyden / die alle dese ellendicheden
beleeft hebben / die alle dese moet-wille ende onmenschelic-
ke wreedygheden ghesien ende sommige oock ten deele beproeft
hebben / die van de selve verclaeren / datse soo groot is ghe-
weert / datse qualijck van menschen tonghen vertelt / ofte ver-
telt zijnde / ghelooft soude connen worden. Dan overmits
dese oude luyden daghelijck versterben / ende het nochtans seer
dienstich is / dat dese ellendicheden ende Spaensche wreedy-
gheden by ons Nederlanders altijd in verscher ghedachte-
nisse moghen blijven / ende den nacomelinghen bekendt ghe-
maeckt worden / soo hebbe ick tot dien eynde raedsaem ge-
acht upt de Historien / die alreede van dese beroerten gheschre-
ven zijn / een cleyn proeff-stuck van dese Spaenschen tyrannie
ende wreedygheden / inde Nederlanden bedreven / t'samen te stel-
len / ende den vromen Nederlanders tot harer waerschouwin-
ghe in toecomstigher tijden mede te deelen / op dat de selve
dooz het lesen van dien moghen op gheweckt worden / om
Godt den Heere des te vperigher te loven ende te danc-
ken / dat hy ons alhier in dese Vrije ende vereenichde Neder-
landen upt sulcke groote ellendicheden / ende van het gheweldt
sulcker grouwsamer Vyanden verlost heeft / ende noch te-
ghenwoordelijck daer teghen beschermt. Op dat sy oock mo-
ghen aenmercken / wat een groote weldaedt Gods te achten
zy / dat hy ons soodanighe vrome ende Godtsalighe Over-
heden heeft verleendt / die goet / ende bloedt / Lijft ende Le-
ven / ende alles hebben ghewaecht om ons upt dese Spaen-
sche Tyrannie ende Slavernije te verlossen / ende die ons
teghen de selvighe met grooter voorsichticheydt / ende cloec-
moedicheydt noch beschermen / omme de selve onse Over-
heden met behoerlijcke liefde / ghehoorsaemheydt / ende danc-
baerheydt daer ober altijd te mogen bejeghenen. Ende oock
op

op dat wy soo deghelijck ende onfacht ghewaerschout zijnde/
wattet is van de Spaengiaerden ende van de Spaensche
Kegeringe/ wy daer dooz mogen gheleert wesen/ om ons te
wachten / dat wy van dat quaet eenmael verlost zijnde (hoe
schoon ende soet datmen ons soude moghen toefluyten) ons
niet wederomme in de oude slavernije en laeten brenghen/
ende straffe draghen van onse dwaelhepdt. Want indien de
Spangiaerden sulcken Tyrannie ende wreetheyt hebben ge-
pleeght teghen de Nederlanders, als sy haer daer toe de alder-
minste oorlaecke niet ghegheven en hadden/ daer uyt kunnen
lichtelijck affnemen met wat een wreedthepdt dat sy souden
wreecken haer leedt / t'welck sy meynten dat hen van ons aen-
ghedaen is/ als wy ons van hare Tyrannie niet gheweldt be-
vrijdet hebben/ indien sy wederom/ onder eenigen pretert/ over
ons souden connen meesters worden. Daeromme/ seer geliefde
Lefter/ wilt desen mijnen vlijdt ende arbeydt ten besten nemen:
wilt uyt dit proefken den Spaengiaert recht leerē kennen/ en
desse kennisse uwe kinderen wel ernstelijck inscherpen: en wilt
met my den Heere vperichlijc bidden/ dat sijne Godlijcke Ma-
jesteyt believe/ dese Vrije Nederlanden teghen alle list ende ge-
weldt der Spaengiaerden voort aen genadelijck te bewaren/
ende ooc eyndelijck de andere over-heerde Nederlansche Pro-
vintien van de selve dooz eenige middelen mede te verlossen/
ende voornamelijck de loflijck ende Godsalige Kegeringhe
der Illustre ende Hoogh-moghende Heeren Staten deser Vrije
ende vereenichde Nederlanden, overbloedelijck en voorspoe-
delijck te segenen/ tot sijns naems eere/ ende onser aller tijdes-
lijck ende eenwighe welwaren ende salicheyt. Amen.

Ick ben tot d' hoochsten staet, van't Keyferdom ghecomen,
Den Fransman, Turck, en Paus, mijn macht hebben vernomen,
Den Sacx, Hes, ende Cleeff, maeck ick my onderdaen,
Maer in mijn wreedt Placcaet, was ick niet wel beraen.

A

Publius Syrus

sprekende vande Tyrannen/ sept als volgt .

Multos timere debet, quem multi timent.

Dat is.

T'is noodich dat hy vrees, en menich mensch' ontsiet,
Die wil gevreeset zijn, en veel' brengt in't verdriet.

Idem.

Malè imperando summum imperium amittitur.

Dat is.

Die anders alst' betaemt, het volck soect te traeteren,
VVaer over hy gebiedt, die can niet lang' regeren.

Oorspronck

ende voort-gang

Der Neder-landtscher
Beroerten ende

Ellendicheden.

Nle dat Keyser Karel de Vijfde, van dien name sijnen Sone Philippus de II inden jaere 1555, den 25. October/de Nederlanden ende onlangs daer nae alle sijne andere Rijcken overghedraghen hadde / (Houdende alleene eenige renten tot hondert duysent Croonen toe/ om hem en sijn Hoff te onderhouden) Soo heeft den voorszghenoemden Philippus Coninc van Spaengien terstont inden eersten aenbanck sijner regeringhe/ even de selve remedien ghebzupect / om te bekeeren de gene die eenich quaet ghevoelen vande Roomsche Catholijcke Religie hadden/die sijnen Vader inden jare 1521. 1522. 1526. 1529. 1531. 1533. 1534. 1535. 1540. 1549. ende 1550 gebzupect hadde. Want hy vernieuude ende bevestichde inde Jare 1556. 1560. 1563. 1564/&c. de strenghe Placcaten, die sijnen Vader te vozen gemaect hadde: ja hy vermeerderde die grootelijc in sommighe pointen/en dede die selve wel straffelick ter executien stellen / sulcx dat daer door ontallijcke menichte van menschen/om tleven quamen en gedoot werden. En op dat wy dese sake wat naeckter verhalen / also alle de jammeren daer t Nederlandt naemaels inne ghecomen is / daer wy ontstaen

A ij ontstaen

onstaen en gesproten zijn/so sullen wy hier van wat breeder bewijs doen/
en den oorspronck van alle dese saken claerlich ontdecken.

Maec dat het God Almachtich beliest heeft vele Conincrijcken, Vorstendommen ende Landen, eenighe geur ende smaecke van sijn Heylich ende alleen salich-makende Woordt te verleenen/ende daer door de Paulselijcke Superstitien ende Afgoderien te verloochenen/ soo ist dat alleinrkens (niet teghenstaende alle die straffe Placcaten, die em de Religie upt te roepen ghegheven ende ter executie ghestelt werden) het Nederlandt mede tot dese kennisse is gheccmen. Want naer datter veel Bloedts vergoten is in verscheyden Landen: soo heestmen vernemen/ dat al tselve niet en heest gheholpen. Want daer nae ghevolght is die opentlijcke veranderinghe vande Religie soo in Enghelandt, Schotlandt, Dene-marcken, Sweden, ende eytelijcken mede in Vranckrijck, ende also meest in alle Landen rontsemme t Nederlandt ghelegen/ende nae dien de Nederlanders groote Coop-handel dzeven in alle de selve Landen ende Conincrijcken, oock daghelix in de selvighe waren reysende en handelende/als oock de Inwoonders vande selvige Landen om hare handelinge in Nederlandt comende/hebben sy haer alleinrkens meer ende meer totte selve Religie ghetoghen/waer toe oock vele gheholpen heest/ het verspreyden vande Boecken ende Schriften der Leeraren vande selve Ghereformeerde Religie. Ende men heest in verscheyden plaetsen vande Nederlanden veel heymelijcke vergaderinghen/vermaninghen/als oock Predicatiën ghehouden/ende t Volck inde selve Religie opghetrocken ende gheoeffent/onderwesenende ghestercht/ sulcx dat vele soo pberich inde selve Religie zijn gheworden/dat sy soo blijdelicken ende bymoedichlich/wanneer sy volghens de Placcaten ghevanghen ende ter doot verwesen waren/ter doot henen ghegaen zyn/als af sy tot een heerlijcke Feeke ofte Bruyloft ghenoodicht waren gheweest/ende ter doot gaende soo songen sy Psalmen, Lof-sanghen, ende Gheestelijcke Liedekens, onderwesen t Volck in hare Religie; ende vermaendense tot aff-stant vande Roomsche Kercke, ende ghebruyckten alle middelen die sy immermeer conden/om tvolck daer van af te trecken.

Du/nae dien soo hier door/als door andere middelen de Ingesetene dagelijcx meer en meer tot de vooz. Religie getogen werden/so werdt de vervolginge teghens de selve dagelijcx soo veel te grooter/waer door het ghemeene volck eenen grooten afskeer en mis-hagen creech. Want sy saghen datter daghelijcx seer vele menschen ommeghebracht ende ghe-doodt werden/onder de welke vele goet ende vroom van leven waren/en niet en sochten dan upt eenen eenboudighen pber hare behoutenisse en salicheydt: Daer werdt oock somwijlen bevonden/ dat alffer eenighe souden ghedoot worden/ de om-standers haer lieten verluypden/datse sulcx niet altyt en souden ghedooghen: op sommighe plaetsen deden sy haer beste om de verwesene te verlossen/by nachte daer toe opbrckende de ghevanckenissen ende andere middelen ghebruyckende/jae op eenighe plaetsen zyn de ghevanghens den Cfficier ontwellicht/als hy die

hy die ter doot uytbrachte/ 'twelck groote vrese verweckte / dat daer dooz de Landen en vooznamelick de Steden in opzoer ende bloedtstotinghe soudē geraecken : maer des volcx haet ende ongunste is eerst te rechte vermeerdt inden jare 1550. dooz 't Placcaet van de Inquisitie by Keyser Karel de Vijfde gegeven binnen Bzupffel den 29. Apzil. Want daer dooz ontdeckt wert / dat men van doen voort aen opentlyck de Geestelyck Inquisitie wilde inboeren / en des niet te min dooz de Wereltlycke macht straffelick doen volcomen de wyede bloedige Mandamenten, en al hoe wel 'tselve Placcaet in diversche Provincien en Steden sonder vorder insien of swaricheyt nae d'oude maniere is vercondicht geworden / so heeft nochtans 'tselve terstont in alle Landen by een pegelyck / groote vrese / opspraak / mozringhe en achterdencken gemaeckt : en eenighe Steden hier op beter lettende / hebben niet willen gedoogen dat 'tselve Placcaet aldaer soude gepubliccert en affgelesen werde / aengesien sy merckelijck sagen dat hare grondige bederffnisse daer uyt soude volghen.

Die vander Stadt Antwerpen hebben oock vooznaemelijcken groote swaricheyt in t' voozschreven placcaet ghemaect / ende uytroepinghe daer van geweyghert / en 'tselve niet willen toelaten sonder daer teghen eerst gehoozt te wesen / want sy saghen dat soo haest vele Cooplyuden van dit Placcaet ende middel onderricht waren / sy ghereetschap maecten om te vertrecken / haren handelschozten / geen goeden meer en cochten / noch en deden comen / sulcx dat die gewoonlicke neringe grootelijck verminderde : en de weerde vande huyfen vercleende / de ghemeen Bozger vandt hem neering-loos en geldeloos / ende des Stads bederffnisse scheen vooz ooghen te zyn. Daerom hebben sy dooz verstandighe personen vaste oorzontschap doen nemen van alle onghewallen die alreede dooz vrese der Inquisitie gesproten waren / ende dier noch meer uyt volghen soudē / doende tot dien eynde breeder hoozen een seer groot ghetal treffelijcke Cooplyuden / Inwoonders / ende andere / ende der selver ghetuygenisse ende verclaringhe in t' Lange bygeschriste stellen / alle 'twelck sy daer na met eene groote schriftelike verrooninge ende bewijsinghe uyt die voozsch. oorzontschap / placcaten, privilegien / en hercomen vanden Lande ende vander Stadt ende andersins by eenen vanden eede seer treffelijck ghemaect / deur hunne Gesanten gheschickt hebben te Hove / aen loflicke memozie de Coninginne Marie van Hongarijen, als doe van de Keyf. Majesteyt Gouvernante inde selve Nederlanden, en neffens de selve ende alle andere Heeren ende Raeden verthoont het quaet datter uyt volghen soude : en versocht / dat sy neffens de Keyf. Majesteyt soudē willen gonne ende gebieden / dat sulcke Stadt vande Inquisitie mochte blijven ontslagen / soo sy der selver altyt vry gheweest hadden / ende volghende haer d' privilegien, der Geestelijcker kennisse niet en behoorden onderwozpen te wesen.

Den Raedt van Bzabandt de sake overwegende heeft oock de vryheydt vande Landen voozgestaen / ende tot sterkinge van die van Antwerpen / hen tegen d' Inquisitie ende 'tselve Placcaet ghestelt en verclaert /

d'andere steden van Zababant en hebben by hen 'tselbe Placcaet volgen? de het exempel van Antwerpen/niet laten vercondighen. In somma de clachten/verthooninghen/benautheden en opspraken van groot ende cleyn/zijn so menichuldich geworden/ oock heeftmen des Landts elende ende verderff soo merckelick daer uyt ghespeurt/ dat de goethertighe ende den Vaderlandt-gunstighe Coninginne, daerom selve in persooone gherepft is byden Keyser haren broeder tot Augsborch opten Rijcxdagh wesende:en heeft sijne Majest. de sake sulcx verthoont/dat 'tselbe Placcaet is verandert/en in sommige poincten wat versoet/nochtans hebben die van Antwerpen alsnoch swarichept ghemaect 'tselbe Placcaet te laten vercondighen (te meer soo sy ghewaer werden dat eenighe Geestelicke secreete Commissien hadden outfangen/ om te wesen Inquisiteurs) tot datmen hen toegheseyt ende vastelick beloofst heeft/dat sy dies niet jegenstaende niet geenderhande Inquisitie en souden gequelt noch belast werden/maer dat hare Coopluyden ende Inghesetenen blijven souden by haer oude Vrijheden ende Privilegien, des sy oock voor de toelatinge der voorsz. uytroepinghe of vercondinge by twee expresse Acten opten 4 en 5 Novembrijs 1550 gheprotesteert hebben.

Hoe wel t'nu schein dat hier mede de begonste murmuratie ende gebreesde opzoerichheit vande Ghemeynte ghestilt ende ter neder gheseyt was/soo is nochtans in veler menschen herten meer ende meer gheswassen den haet en affkeer/soo vande Inquisitie/als vande vervolginge:want hoe de vervolginge grooter was hoe dat de menichte der gheener die de Roomsche Kercke verlieten ende de nieuwe leeringhen (soomen die noemde) aenhingē/grooter ende meerder wert. Waer toe sy te meer zijn geoorzaecht geworden/om dat sy gesien ende ghemerckt hebben dat (niet teghenstaende de voozgaende swaricheden tegen d'Inquisitie ghemaeckt) de ghene die van den Paus en Keyser Commissie hadden int secreet te wesen Inquisiteurs, als Ruardus Tapperus ende Remigius Drutius, niet aff en lieten van alle middelen te soecken om hunnen last in't werck te stellen/niet alleen deur hen selven/maer oockdoor andere Geestelicke hare Gefubdelegeerde, als Meester Petrus Titelmannus, VVilhelmus Linsdanus, Sonnius, en andere daer toe vercozen ende ghestelt/ der welker eenighe hen niet en hebben vermijdt in sommige Provincien daer het voorszreven Placcaet van April 50. uytgheroepen was / volghende hunnen last/d'een ende d'ander te vervolghen ende te doen dooden / bysonder in Vlaenderen, Hollandt, Henegou, Artoys, Doornick, Rijssel ende elders/twelck den volcke seer heeft verdooten/te meer hoorzende der Inquisiteuren wreetheydt/giericheydt / nieuwe vzeemde voozstellingen/ende siende de groote verloopinghe vanden volcke/die door de quellinghe der voorsz. Inquisiteuren gevolght is / daer van West-Vlaenderen ende andere plaetsen seer bloodt zijn gheworden/soo van handtwercer volck/ als rijkdom. Dit zijn d'eerste beginselen van t'berderf van dese Nederlanden gheweest.

Den grooten Coninck Phlips, mocht ick recht zijn genaemt,
Had' ick mijns Vaders les , gevolgt soo dat betaemt,
Door Portugaels conquest, is Tunis wel vergeten :
Maer Neerlants langen crijch, mijn schatten heeft versleten.

De saecken in sulcken staet wesende/zijn alsoo gebleuen tot den Jaere 1555. als de Keyserlicke Majesteit, vermits sijn swachtheit/en willende vertrecken nae Spaengien / sijn Staten ende Landen deser Nederlanden hadde overghebragen aen sijnen Sone Coninck Philippus, gelijk verhaelt is. Want alsoo ten selven tyde alle d'oude Commissie moesten over gebracht en nieuwe dooz den nieuwen Heere gegeven werden: soo heeft den Bisschop van Utrecht Antonis Perenot, namaels Cardinael van Granvelle, de saken so weten te bestellen/dat in stede vander Inquisiteuren overghebrachte secrete Commissien/doe werde ghepassert en gemaeckt opene brieven van Placcaet (in December 1555.) daer mede allen Officieen en Weth-houderen belast werde / de Inquisiteurs int volbrengen van haren last bystant te doene/op privatie van hunne officien en arbitrale straffe. Welck Placcaet al om ghesonden werdt om vercondicht te werden/gelijk 'tselue terstont sonder naerder ofte voorders insien binnen Loben/ Hertogen-bosche/en veel andere Stede vercondicht is geweest. Maer die Regierders ende Raedt der Stadt van Antwerpen: daer hen 'tselue oock ghebrocht was / hebben de wtroepinghe van dien opgehouden/ende terstont hare Gesanten geschickt ten Hobe/om te herverschen de memorie van 'tgene de Inquisitie aengaende Anno 50 was gehandelt ende hen toegeseyt: en dat daer deur hen niet toe en stont sulck Placcaet nu te ghedoogen/ende hebben de saecken sulcx verthoont/datmen met besloten brieven 'tselue Placcaet niet alleen van Antwerpen/maer ooc vanden anderen drie Hoofst-steden van Brabant heeft herboden ende weder doen brengen/sonder de selve Steden voorders daer mede te quellen. Ende hoe wel dit voorstel alsdoen so stillekens ende wel is verhindert gheworden: so en is de Gemeynte eensins verborgen gebleuen datmen d'Inquisitie ter eerster ghelegentheit en bequaemheyt noch meende in te voeren/dan dat sulcx nu gelaten werdt overmits men van doen hadde Beden ende Schattinghen vanden Onversaten/ende in't bysonder bystant van die van Antwerpen/ter oorzaak vande groote oorloghe teghen Brantckrijck.

Den inhoudt vande Instructie der Inquisiteuren, was.

Eerst, dat d'Inquisiteurs tot coste van sijne Majesteit, sullen inquireren tegens alle Heretijcken inde Landen van herwaerts overe. Dat alle gheciteerde om getuygenisse te geven van vvat qualite die sullen zijn, 'tselue sullen moeten presteren, ofte anders voor suspect gehouden vvorden. Die by tvvee ghetuyghen Heretijck geconvinceert vvort, sal geapprehendeert ende daer teghens gheprocedeert vvorden, sonder figure van proces in
diligen.

diligentie, ofte sullen Iudices anders ghesuspecteert worden: so verre de informatien teghens gesuspecteerde niet suffisant bevonden en worden, sullen de Rechters de selve weder aende Inquisiteurs renvoyeren, ende in ghevalle van swaricheydt de Hertoginne Gouvernante daer van adverteren: dat de selve Inquisiteurs als de Vicarisen quaet van leven zijn, ende heur habijt verandert hebbende, sullen moghen licentieren: mede alle Concubinarios ende ongheleerde hem mede te moghen informeren op't vercoopen van alderhande boecken, ende datmen de Inquisiteurs van heur gheexpendeerde costen van alle apprehensien sal moeten betalen.

Ende naedien dicwils in desen verhael sal gedaen worden vande Inquisitie, ende dat oock by velen ghehouden wort dat de inboeringe van de selvige den oorspronck van alle de inwendighe beroerten is/soo sullen wy den Leser te dienste een weynich daer van alhier verhalen/ende coztelyck aenwysen wat die zy, wat sy werckt, ende waer uyt sy haren oorspronck heeft, op dat den onpartijdigen Leser oordeelen mach / of d' inwoonders vande Nederlanden oorsake ghenoech hebben ghehadt / dat niet/om dooz het tegenstaen van dien hen selven in soo groote miserie ende eilenden te brenghen / als uyt het vervolgh deser beschryvinge sal bevonden worden.

D'Inquisitie dan / is een ondersoekinghe ende onderbraginghe des gheloofs/ de welke eenighe persoonen/daer toe ghestelt ende gherommitteert (diemen Inquisiteurs noemt ofte vaders vant heylighe officie) doen/ dooz alsulcke middelen als sy selfs willen aen elcken die hem belieft / ende sonderlinghe aen die persoonen/ die hen aenghebracht worden/of daer op sy eenich vermoeden hebben (hoe cleyn het oock zy) dan de selve in eenich point vanden gheloove der Roomsche Catholijcker Kercke dwalen/ ofte eenich contrarie gevoelen/ meynunge/ ghesinthept/ ofte gheloove zijn hebbende/ ende die sy also oordeelen te dwalen de selve werden aen lijff ende goet ghestraf naer dat de vaders vant heylighe officie oordeelen de saken ofte pointen swaer ende strafbaer te zyn.

Omme dit wat breeder ende naeckter te verhalen/ op dat den Leser tselve verstaen ende begripen mach/ so salmen weten/ d' oorsake waer omme dit ondersoek/ Spaensche Inquisitie ghenaemt wert/ te weten: ont dat de selve eerst in Spaengien ghevonden ende op ghestelt is geweest/ ghelijck ick hier op coztste / dat ick mach / sal verhalen / uyt Reginaldo Gonfalso Montano, ende Georgio Nigrino, die tselve int langhe beschryven ende met veel exemplen ende Historien bevesticht hebben.

De alder oudtste Jaer boecken ende schriften der Joden vertellen/

dat de Joden sedert de verstoozinge ende verdervinge van Jerusalem/ ghewoont hebben in Spaengien onder Titum den Roomschen Keyser/ die haer daer als dienst-knechten verbande : Sonder dat sy daer noch tans gedzongen werden/ sedert die tijt van hare Religie te veranderen.

Als nu Ferdinandus van Aragonien ende Ysabella, Catholijcke Coninck ende Coninginne van Hispanien / de oorloghe gheeyndicht hadden / die sy teghen de Machometisten voerden (welcke omtrent 778. Jaren gheduyt hadde / ende inde welke meer dan seven hondert duysent menschen waren ommeghebracht / sedert Rodericus den laetsten der Gothen die Spaengien belemmert hadden) na datse verjaecht waren upt den Coninckrijcke ende der Stadt Grenade / Spaengien in vyzpheyte ende rusten ghestelt hadden / so begaeff hem den voorseyde Coninck ende Coninginne om die Religien in haer Coninckrijck te supderen ende te onderhouden.

D'oorzaecke die haer hier toe beweechde / was / dat sy (naer den oproer van een soo langhen oorloghe) niet alleen den onderdanen ghemaeckten Mauren / maer oock de Joden die ghedwongen hadden geweest te vertrecken met veel duysenden ende dooz de engde van Gibraltar te passeren / toelatinghe / van wederomme in Spaengien te mogen comen wonen / gheconsenteert hadden / mits datse Chzistenen souden ende mosten werden / derhalven daer seer vele weder ghecomen zijuden / den name van Chzistenen aemnamen ende hem lieten doopen / meer dooz bedwanck ende omme haer goederen wille / dan dooz goetwillicheyt. Omme nu dese nieuwe Chzistenen inden beginsel vander Chzistelijcker leere te onderwijzen / soo was den last daer af ghegheven de Monicken vander Predicker orde : Die van doen ter tijt het Hof des Coninckregerden / jae tot inde alder verborrogenste raden ende daden des selfsten / Alsoo heeft de Coninck Ferdinandus dese Jacobijne Monicken last ghegheven om sulcke nieuwe Chzistenen af te trecken van hare veroude dwalinghe / ende heeft haer eenen nieuwen stoel ghestelt / bedeckt met ten tijtel van : Den heylighen Rechtstoel der Inquisitien van Spaengien, die arme menschen worden vooz desen stoel ghelept ende met slaghen ende stocken onderwesen / oft met grooten rantsone ende amenden ende alsoo wederomme / na het behaghen vande goede Vaders / opten rechten wech ghestelt / daer en behoefde maer een Ceremonie van het Joodtschap oft Machometschap verhaelt / vertoghen / oft onderhouden te zijn / dooz dese nieuwe Chzistenen / soo hacst het byde goede Vaders gheweten wert / daer was oorzaecke ghenoech / om die te brengen tot pynigen / schande / benautheyt / jae tot de upterste straffe des doots / alsoo is haer eerste bevel alleen gheweest teghen die Joden ende Machometaners te procederen / maer daer naer is haer veel grooter macht ghegheven / om alle die te moghen ondersoeken ende straffen / die de ordonnantie ende het Catholijcke gheloobe ende kercke in alles niet onderhielden. De Paus Sixtus de vierde des naems / heeft desen Coninckrijcken vout bevesticht.

Ende

Ende hoe wel d'Inquisitie alsoo inghestelt is gheweest by den voozsz Coninck / ende van den Paus bebesticht / soo en hebben nochtans die vanden Coninckrijcke van Arragon / d'welck was het oude erfgoet vande voozsaten des voozsz Coninck Ferdinandi, gheensins de selve willen aememen / want als den voozsz. Coninck dit eerst voozhielt / so gaben de Edelen des Rijer den Coninc haer beswaringe te kennen : Oock hoe dat sulcken nieuwe vout veel eer streckte tot vermindringhe der bypheet ende der Privilegie des Rijer / dan tot supperinghe der Religien : ende als het quam datmense aldaer met ghewelt wilde bevestigen / soo wederstonden sy sulck met macht: also datmense in het voozsz. Coninckrijcke noyt en ontfinck / dan naer groote bloetstoztinghe van beyden zijden / daer toe ghedronghen zijnde met ghewelt.

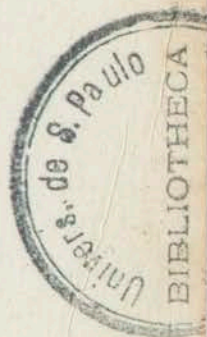
Omme nu alle de subtile manieren van procederen die by hen ghebruyckt werden te verhalen / soo cozt ick eenichsins mach / soo salmen weten dat de Inquisiteurs vernomen hebbende die clachte over pemaenden / sy maken eenen uyt vanden gheheelen hoop / die sy tot dien dienste altyt ghereet ende wel geïnstrueert hebben (Familiares ghenaemt / dat zijn die goede ende bekende vrienden oft knechten vande Inquisiteurs) welke de beclaechde al willens te ghemoet comende of t'haren huysse gaende / segghende / dat d'Inquisiteuren hen belast hebben om haer te segghen dat sy op sulcke oft sulcke ure sullen comen byde Heeren Inquisiteuren die hen wat te segghen hebben / hier en is gheen excusatie / die alsoo gheroepen wert / die moet sonder weygheren / uytstel / oft dislaep verschynen / off t'soude hen qualijck becomen. Soo comt dan de ghedaechde persoon vooz de Inquisiteuren , de welke als off sy nergens af en wisten vzaghen zynen name / ende wat hy begheert / siet seggense off ghy niet hebt ende weet t'sy van u selven oft pemaenden dat ghy vooz dit heplich Officie verclaren moet : is dan die persoon t'sy man of vrou soo stantvastich dat hy alle haer subtile vzaghen can teghenstaen ende niet bekemen / soo laetmen hem gaen / tot vzeder informatien / segghende tot heur onschult dat sy niet en weten of hy juist die man of vrou is / die sy outboden hebben / dan clapt hy yet onbedacht ende lichtveerdelijck van hem selven oft van eenen anderen / mijn Heeren d'Inquisiteurs zijn dies verblijdt / ende om die persoon te lichtelijcker te verveeren / sy sien op malcanderen / sy sien den beclaechden persoon strack onder d'oogen. Sy veselen malcanderen wat in d'ooze oft maken alleen de maniere quansups / ten lesten gebieden sy dat den ghedaechden (t'sy Man off Vrouwe) int ghevanghenisse ghestelt werde / maer de ghene die niet gheclapt / aengegeven oft verclaert heeft / heeten sy wech gaen als voozsept is / tot dat sy hen wederomme ontbieden / hebbende nochtans te voozen bestelt dat den aenbrenghers erghens inde camer gheduyzende d'examinatie ende ondervraginghe achter een stuck tappersen verborzen staet / ende daer schuypt / om den Man offte Vrouwe uyt den ghesicht te kennen / inghevalle hy den Inquisiteurs onbekent ware / ende laten hem zyn name ende toename opgheteckent hebbende

hemen gaen / wel verskert zijnde dat sy stoffs ghenoech hebben om tot gheleghender tijdt met den selven te spelen ghelijck de Catte metter Muis doet / t'ghebeurt wel somtijds dat d'Inquisiteuren pemanden (alscaer) dooz de vingheren sien ende veel daghen ende weecken laten verloopen eer sy hem wederomme ontbieden oft doen vanghen / maer den uytlanders en gheven sy soo vele tijts niet / maer wert van stonden aen ghevanckelijck ghestelt. Als sy besloten hebben eenighe beclaechde te vanghen / soo ontbieden sy den Suffragan vanden Bisschop, aldaer genaemt den Provisor oft Vicaris oft Ordinaris, desen toonen sy d'infozmation die sy teghen den beclaechden hebben doen leyden / ende doen hem mede den arrest-brief onderteekenen op dattet eerlijck schijnen soude als dat sy gheen vzeemt schaepken / sonder bewilliginghe van zyn Herder aenghetast en hadden / t'gheschiet oock dickwils dat den Provisor eerst ontboden wozt / als de beclaechde al ghevanghen is / want d'Inquisiteurs weten wel dat den Provisor daer teghen niet een woozdt segghen sal / Soo het oock by avontueren ghebeuren mocht dat yemant vande beclaechde persoonen vooz off nae de ghevanckenisse outloopt / de vlucht neemt oft uytbzeecht / soo legghen sy wonderlijcke listen aen om die te vinden ende wederomme int yser te cryghen / sy gheven die bespieters te kennen alle de ghemeene littenkenen / wat sy vooz cleederen dzaghen / de lengte / grootte / ofte ghestalte des lichaems / die ghedaente des aensichts / heur onderdom / die qualiteyt vande baerden / ende vande hapzen des hoofts / ende meer andere dierghelijcke dinghen / daer by men den uytgheraeckten persoon soude moghen kennen / boven dien laten zy hem op't alderconstichste na t'leven contersepten op veel doeckens die zy onder die bespieters deplen / de listicheydt van dese is soo groot / dattet schijnt / datmen hem seer qualijck vooz haer can wachten / bysonder soo by van hooghen staet ende goederen is / dan en rusten zy niet / maer reysen hem na in alle plaetsen / tot dat zy hem vinden ende vanghen. Soo haest als eenich beclaechde persoon ghevanghen is / so neemtmen ende eyschtmen terstondt zyn slotelen van alle zijne kisten / koffers / cantoir ende dierghelijcke / ende dan sentmen op staende voet eenen Notaris tot zynen hupse / met sommighe vande Familiaren ofte Aguasil (dat zyn dienaers / Sergeanten ende Oerwaerders vande Inquisiteuren) die alle t'goet ende watter in hups is te boecke stellen ende inventoziseren / d'welck volbzacht zijnde / wozt al t'selve om te bewaren ghegheven eenen rijckeman vande ghebuzzen / die by eede ghe-looven moet / des versocht zijnde van als goede rekeninghe te doen / voozts neemtmen den ghevanghen al of dat hy by hem heeft ende sluyt hem in eenich doncker vupl stinckende gat / acht of veerthiendagen / hier naer onderwijsen de Inquisiteuren den Tozenwachter dat de ghevangeu soude vierichlijck audientie begheeren / de ghevanghen bidde den Wachter / om sulcx vooz hem te versoeken / t'welck hy doet : wanneer den ghevanghen dan voozt comt / begheert hy men wille zijne saken aen een eynde richten / als dan vermaent men hem zyn consciencie te ontla-den /

den / ende zijne mishandelingte te bekennen / belovende hem alle genade / wanneer hy sich bekeeren wil : soo hy yet bekent / en woꝛdt daeromme niet bevizt ghelijck ghy hoozen sult. Bekent hy zijne misdaet niet soo voertmen hem weder inde ghevanghenisse / ende de Inquisiteuren spreec- ken: zy willen die saecken oversien / als hy zijn consciencie wil ontladen ende ghedelibereert is van selfs goetwillich zijn schult te kennen dan mach hy weder audientie begeeren / ende hoe wel hy ten andermael ge- lijcke audientie begheert en woꝛt daer niet uytghericht / oock woꝛt hem niet aegheseyt waerom hy beclaecht is / onderstaende hem dooꝛ zijn eyghen mont te overwinnen.

Inde derde audientie / woꝛdt den Verweerder wederom ontboden / daer vzaechtmen hem / of hy ghesloten heeft / ende gheresolveert is / uyt sich selfs yet te segghen : sy begeeren op hem dat hy doch de waerheydt van selfs wil verclaren / oft anders dat sy doen sullen dat recht is / ist dat den ghevangen yet ontdeekt ende bekent / noch houden ende ghela- ten sy hen niet ghenoech te wesen / denckende dat hy puer al willens en- de om beters wille vele dinghen achterwaerts hondet ende verswynghet. Ende daer mede sende sy hem wederom inde put / de sake alleinskens so vele te zwaerder aengevende of maeckende / ende soo vele te meer audi- entie daghen houdende / hoe sy sien dat hy meer ende meer clapt. Maer inghevalle de ghevangene persoon stoutelick ende gestadich antwoꝛt hoe dat hy daer niet en heeft of weet te verclaren / terstont keeren sy het blaetgen omme / ende gaen hem toe met eenen nieuwen vondt / vooꝛ de handt ghedicht ende versiert / begheerende van hem eenen eedt / halende ende bzenghende daer erghens uyt den hoecke een cleyn Crucifix met swart becleedt tot meerder reberentien / om den mensche eenen vzeese aen te jaeghen van lichtvaerdelijck te sweeren ofte eenen valschen eedt te doen. Als sy den ghevangen den eedt hebben afghenomen / so begin- nen sy hem aldus te ondersoecken ende uyt te halen / van waer dat hy is / uyt wat Landt ofte Coninckrijcke / onder welck Bisdom / van wat Stadt / Doꝛp ofte Plecke / wie sijn Oomen ende Groot-vaders waren / hoe sy hieten / oft hy noch eenige Broeders ende Susters heeft / wie sijn Ouders sijn gheweest / hoe sy hieten / wat ambacht / handel / hanteringe ende leven dat sy gevoert hebben / oft hy / of yemandt van sijn gheslach- te opt onder de handen ghecomen is vande Inquisiteurs , ende hoe en ter wat causen / dat hy dan hen gestraft is gheweest / ende hoe oudt dat hy is / tot wat plaetsen / waer aff / met wat exercitie / meringhe oft hanterin- ghe : ende oock vzaeghtmen hem met welke lieden dat hy tot noch toe gheleest ende gheconverseert heeft / vermanende hem eerst met socticheyt ende met smeekende woꝛden / daer nae hem radende by maniere van dreyghementen / dat hy die waerheydt van sich selfs bekende / vooꝛ cer- teyn houdende / dat sy niemmermeer niemanden en doen vanghen sonder goede oorsake ende souffisante ghetuyghen / daer mede moet hy / beledent- hebbende ofte niet / wederomme inde ghevanckenisse.

Inde vierde audientie woꝛt wederomme den eedt geepscht. ende hem

vermaendt van selfs te verclaren wat hy weet/oft anders datmen met hem scherpelijcker ende rigoreuselijcker handelen sal byden Fiscael als aen'eggheer/soo verre hy dan noch by zijn eerste woorden blijft/hoe dat hy niet meer en weet te seggen/ dan wort hem eerst voozt ghebocht die clachte in schzifte/inhoudende vele versierde poincten ende beswarin-ghen/dies hy dick wils noyt ghedacht en heeft.

De eerste bezwaringhe zijn meest altyts de selfste ofte ordinaris/namelijck dese/hoe dat den Verweerder gedoopt zijnde/ende een goet off ghehoorzaem kindt der Roomscher Kercken gheweest hebbende / haer leeringhe ende insettinge verlochent ende verlaten heeft/ende afgeval-len is/ ende dat byde Lutersche, Calvin'sche, oft eenighe andere secte toe ghedallen is/ende haer dwalinghe ende ketterije aenghenomen heeft/daer en boven dat hy niet te vreden zijnde/ooch andere lieden t'zy niet leeren/onderwijsen/oft pzedicken tot hem verweckt ende gebzacht/ende alsoo van eenen veel ketters ghemaecht heeft/vele sulcke ofte dierge-lijcke hooghe opgeblasen woorden/houden sy hem voozen/om de slechte luyden te verveeren.

Den Verweerder antwoorde daer nae op alle articulen/ofte bezwa-ringhen die hem opghelept worden ten besten als hy can off mach/loo-chenende oft bekenimende/en al wat hy seyt wort daer by eenen Clerck oft Officier in zijn presentie opgheschreven.

Oock pleghen sy hier inne met eenen quaden loosen treck vooz te co-men/dat is/sy vraghen hem van wien hy toch sulcx gheleert ofte ghe-hoozt heeft/ende heeft hijt by adventueren erghens ghehoort oft ghele-sen / soo vraghen sy hem wederomme / in wat boeck / doch vooztse versoecken ende dooznemen sy hem oft hy niet met andere luyden daer van ghespzoocken / oft in presentie van andere persoonen daer van gespzoocken heeft/ en waer / tot welcker plaetsen/ by ende in tegenwooz-dicheydt van wien toch / ende veel meer andere circumstantien off om-standen. Want alle de gene die't gehoozt hebben staen in groot dangier ende perijckel/ende worden mede sonder meer omsien den voozsz. Inqui-siteurs tot prijs ghegheven / sy laten oock toe dat de beclaechde / wie hy zy / hem behelpen ende versien mach van eenen Advocaet / ervaren en-de wel gheleert inden rechten/ die zijn sake/ gerechticheyt ende onschult metten rechte verweere/ verantwoorde : ende daer't van nooden is/ de rigoreusheyt vanden rechte versoete / op dat zynen principael geen on-recht en geschiede/ dan heu wert niet geoozloft het sy Advocaet of ver-weerder / heymelijck met malcanderen van eenighe dinghen te spreec-ken/ te raetlagen / oft communiceren dan in presentie van mijn Heeren de Inquisiteurs ende den Clerck.

Als nu den armen ghevangen mensche soo cranck / machteloos ende flau van herten wert/dat hy gheerne upt de ghevanchenisse ware/ ja al soudet hem zijn hals en levē costen/ende schijnt also dat hy meer vercla-ren sal dan men hem soude comen vraghen/so wort hy eerst ter audientie gheroepen/daer vraghen sy hem halff bekijvende/ halff vermanende/hoech toch

tocht comen mach dat hy so onachsaeem ende vergetende is in sijn eygen sake/ dat hy dan daer de waerheydt uyt spzecke/ daer op gheschieden veel vermaningen/nae de welke in dese oft naest-comende audientie/ mijn Heere den Fiscael, als aenleggher by Requeste overgheeft/ begerende de publicatie der ghetuygen/dat is/datmen de ghetuygen belepde/twelck hy hen terstont toeghelaten zynde/ so wort den Verweerder voortghesleit/geerhibeert/ghelesen wat de ghetuygen teghen oft over hem gedeponeert oft verclaert ende aengegeven hebben/ in der voeghen nochtans dat de namen van dese ghetuygen verswegen worden.

Voorts is hier wel weert te weten dat eenen Inquisitischen Steenweerder (gemeenlyck in haer spzaecke Acalde ghenacmt) gheteeckent wort ende gehouden voor twee ghetuygen/die daer by geweest is ende selve in persoone ghesien heeft/ is ghenoech omme de persoon te verwysen die hy aenbringt ende beclaeght/ het comt somtijts datter maet een ghetuyge en is van eenige accusatie/ clachte ofte depositie/ is dese van hoozen segghen/ soo staet den Verweerder in perijckel van op den pijnbanck gheworpen te worden ende ter torturen te comen/ ten zy dat de selve torture tegen hem/vande Verweerdere selve niet mach ontfangen ende aengenomen worden.

Drie off vier daghen daer nae wort den Verweerder belast te compareren/ om te antwoorzen op 'rgene dat de ghetuyge van ende over hem ghetuycht hebben gehad/ daer comt oock sijnen Advocaet/ sp laten den armen ghevangen sijn antwoorde alleene maecken van niemandt (ten waere van God) daer in gheholpen. Daer dat nu den ghevangen gheantwoorzd heeft soo hy best coste ofte mochte/ alsdan comt hem sijnen Advocaet by/ desen geeft in presentie van mijn Heeren de Inquisiteurs sijnen ghevangen te kennen/ tenersten de ghetuyghenissen die hem meest beswaren/ ende ten tweeden/ de Articulen/ die teghen hem bewesen worden: ten derden/ welck banden gestuyghen mede ghetuyghen zyn ofte niet. Ende eyntelyck/datter gheen ander remedie off raedt en is/van alleene dat hy neerstelyck raede/ wie hem doch de doot-stecke ghedaen heeft/ op dat hy sich tegen hem soo verre alst mogelyck ware in binde ende by replycke zyn exccptie voort-brynghen/ ende ghereet maecke/ hier in moet den Advocaet oock niet meer clappen off 'tsoude hem qualijck affghenomen werden/ hy vermaendt hem alleenlyck dat hy veel daghen by sich selffs blytelijck overlegghe/ met welke persoonen dat hy vbandtschap ghehadt heeft/want het wel mochte gheschieden dat hem niemandt van sijn vbanden aenghebrocht ende beclacht hadde/ want mochtet hy wettelyck versoek off vzaeghen blycken van eenighe vbandtschap/ dese executie alleene waere ghenoech om alderhande soortzen van menschen uyt dit officie te keeren van ghetuyghenisse te spzecken/voorts vermaendt hy hem hoe dat den Verweerdere de getuyghenisse loochenen mach/alste met malcanderen niet wel over een en comen/oft alste van bekende vbanden zyn ghesproken gheweest/soo verre

verre als hy met meer ghetuyghen bewijse het contrarie van dien hem des opghelept wort/ meest ghedaen ende ghehantcert te hebben/ dat is in de meeste hulpe die den ghevangen mensche van synen Advocaet staet te verwachten/ ende met dien beveelt men hem wederomme in syn ghevangenisse te gaen/ protesterende ende hem te voozen vermanende mijn Heeren de Inquisiteurs dat hy de waerhepdt verclare/ ende oock sonder eenighe schaemte/drygende/ ten zy dat hy in tijde ghehoorzaem verschijne/ datmen hem wel met rechte sal doen segghen/ uyt welke woorden den Verweerder wel can verstaen een seker waerschouwinge van scherper examinatie/want binnen drie off vier daghen hem toeghelaten om te overdencken/ oft veel meer te raden/ soo wort hy wederomme ter audientie gheroepen ende daer ghevzaecht/ oft hy eenich dings ghedachtich is/ dat hy verclare/ soo vzaecht hem den Advocaet off hy yet by conjecture bevonden heeft vanden ghetuyghen ofte aenzenghers: soo verclaert den ghevangen de saecken op dat stuck tghene hy eenichsins indachtich is. Begherende dat sy toch willen besien oft by ghevalle zijne aenzenghers ende beclagers geweest zijn/die of die/daer hy wel eertijts vantschap mede ghedacht of noch heeft/ heeft hy niet wel geraden so en grijpt zyn antwoorde gheen stadt ende de clachte teghen en over hem binst goet/maer heeft hy by avontueren wel gheraden/den Advocaet hem vzaghende met wat exceptien hy teghen den ghenen die hy ghenoeit heeft/procederen mach/en gheeft hem nochtans niet te kennen dat hy wel ende recht gheraden heeft/want ten is hem niet vorder geoozloft/de exceptien dan verclaert ende die ghetuyghen ghenoeit zijnde byden Verweerder met die welke hy die betoont ende bewijst/den Advocaet acuweert ende neemt op sich den last van de interrogatoire te maken/ oft hy om sich alsoo volcomelijck te purgeren/ can bewijzen dat hy goet vrient is gheweest vande Geestelycke/dat hy die geboden/insettingen en ceremonien vande Roomsche Kercke wel ende blijctich onderhoude heeft/dat hy hem vooz den Priester gebiecht ende daer op ten hepligen Sacramente gegaen heeft. Ende dat hy de Santen ende Santinnen alsoo gheert/vooz den cruyssen ende vanen/ ende diergeelijcken/watmen uider Processien oft andersins onmedvzaecht ghengeng/ ende sich ghebogen/op zyn knien ghevallen/de mutse affghedaen/ ende in somma alles bewesen heeft/ met sulck reverentien als datmen gheen quaet vermoepen op hem hebben en can van metter Lutherische oft eenighe andere Ketterijen geïnfecteert te zijn. Ende in somma oft hy int gheheel anders ende contrarie van sich selfst bewijzen can dan tghene daer mede hy gheaccuseert wort/ ist dat hy sich biet ende segt sulcx te doen/ als bereet zijnde om alles te bewijzen/so verclaert den Inquisiteur vooz een solennele acte van rechte/ als dat hy hem admitteert ende toelaet neghen dagen lanck om dat te bewijzen/ende sijne ghetuyghe te beleypden/dese gratie van sich te moghen purgeren/en wort allen ghevanghen int generael niet ghegeven/ ofte gedaen/maer alleene den ghenen inde aengevinghe ende beschuldighinghe van welke de ghetuyghe

tuytghenissen niet deurgaens gelijk luydende ende over eeneomende en zijn / want die inde beswaringhe bande welcke de ghetuygen gelijk zijn ende over een comen / en wozt geen tijt noch respijt gegeven / noch uptblucht om sich te purge te mogen stellen / maer worden alleenlyck toeghelaten te excipieren ende sich in te binden teghen den ghetuyghe als voorsz. is.

Ende als sy daer naer den Gebangen / soo lange als de Vaders bes-
 lief / hebben laten rusten / soo wozt hy wederomme ter audientie geroe-
 pen / totten welcken de Inquisiteur eerst alsoo spreekt / hoe dat de getuy-
 ghen by hem tot syner purgen genoemt nu gehoozt zijn / dat hy dan sie
 oft hy noch yet anders weet oft heeft tot syn voordeel te segghen / den
 gebangen antwozdt hier nae gelegentheydt van syn saken / wanneer
 den Verweerder beslypt / so beslypt mijn Heer den Fiscael oock. Ende
 mijn Heeren de Inquisiteurs selve met hen Raedt ende bysitters gheben
 daer nae het vonnis in sulcker voegen / als dat de Theologanten Monic-
 ken ende Geestelijckheyt sullen oversien al wat den Verweerder ende
 Gebangen de leeringe ende geloove aenleevende gespzoocken heeft / en-
 de t'selve na hem eyghen verstant oordelen ende uytleggghen / dit stuck
 (noemen sy) Qualificatie der leeringen / oft een bewijs wat leeringe dat
 den Verweerder heeft ende volcht.

Ingevallye dan den Verweerder by zyn voozgaende purge wel ende
 ghenoechsaem bewesen heeft / hoe dat hy mette Luytersche ketterijen
 noyt geen ghemeenschap / noch te doen gehad en heeft / maer in als een
 gehoozsaem kindt der Roomscher Catholijcker Kercken is / soo wijfen
 sy hem geheel vry : oft emmers / alst meest deels geschiet / versoeten ofte
 beswaren de Sententie na gelegentheydt der saecken / ende na de suspicie
 die sy vanden Verweerder noch int herte hebben / Dochtans houden
 ende hebben sy dat vooz eenen seeckeren reghel ende ghewoonte dat sy
 hem wel wachten van yemanden upt hen handen te laten gaen / oft hy
 can wel uytduyckelijck ende merckelijck bethoonen / dat hy eertijts inde
 handen der Inquisiteuren geweest heeft / maer ist dat den Verweerder
 volstandich blijft / ende lochent de getuychenissen der ghetuygen tegen
 ende over hem gelept / so wozt hy ter tozturen (dat is totten pijnbanck/
 stropellecoozde / oft andere diergelijcke tozmenten) gewesen.

Maer soo wie sy bevolen hebben datmen op de pijnbanck worpen
 ende pijnigen soude / die wert gelept ter plaetsen daer de pijnbanck staet
 ende die tozture geschiedt / dat plecht gemeenlyck te wesen een doncker
 gat of speloncke onder de aerde / daermen dooz veel sluyp-doozkens
 vooz by gegaen zijnde / ten lesten henen comt / daer is een gestoelte daer
 den Inquisiteur, de Provisor, ende de Clerck vanden bloede inne sitten /
 daer worden sackelen ende lichten ontsteken / als daer present ende inge-
 comen zijn alle de personagien van desen deerlijcken batementen / soo is
 den Beul daer oock vanden eersten / want hy vooz alle d'ander bin-
 nen staet ende wacht / in deser voegen : hy is vanden hoofde totten voe-
 ten int swart ghecleet ende met een linnen keel lanck tot opte aerde om-
 gozt /

gozt/welck hem allesins aent lijff pzanct ghelijck de langhe linnen sif-
fessen doen/diesp plegghen te gebzupcken ende aente trecken/welcke op-
ten witten Donderdagh by nachte sich selfs geesselē/hy heeft het hooft
ghedeckt met ecne langhe swarte tupte ghelijck het capgen van een
schippers ppe/daer mede hy d'aensicht gheheel vermomt ende bedeckt/
behalven datter twee cleyne ronde gaetgens zijn vft vensterkens daer
hy dooz siet / met dat nu mijn Heeren gheseten zijn begintmen den ghe-
vanghen van nicus te vermaenen dat hy van sich selfs de waerheydt
seght/oft indien niet/soo verre hem inder tozturē arm ofte been ofte an-
ders pet ghebzoocken worde/jae oft hy oock stozve/ dat hijt hem sel-
ven sal wijten. Dewijle hy dan daer alsoo staet/ ghebieden sy datmen
hem sijn clederen uytshudde ende naeckt outdoe/ jae al ist een vzoou per-
soon off die eerlichste ofte supverste macht diemen soude comen vin-
den/ende als een smal cleyne boozdoerken booz haer schamelheydt ghe-
bonden is/soo wencken sy den Beul toe wat soozte van tozmenten hy
den arme mensche aendoē sal/daer en tusschen wert den Patient beyde
sijn hande op den rugge met een coozde/ende met een seecker ghetal van
omslaghen vast ghebonden/ende nae desen woorden hem oock/ beyde de
dypmen vast aen een met een dun coozdeken ghebonden/ alsdan woorden
beyde dres coozden / groote ende cleyne/daer de handen ende dypmen
mede ghebonden zijn aen een cabel dooz de caterol gesteecken/ende han-
ghende/wel vast ghemaect/gcknopt ende herknopt. Doozts doen sy
hem aende voeten groote swaere boeyen ofte kettenen/soo verre als
hyder te boozen gheene met sich ghebzacht en heeft/ende daer aen han-
ghen sy booz d'eerste reys een clamp pfers van vijff ende twintich pon-
den ghewichts/als nu de Patient daer alsoo deerlijck staet/ soo werdt
den armen mensch vast opghehaelt vanden Beul so hooge dat hy niet
hoogher en can/nae dat hy daer alsoo een lange wijle ghchangen heeft
sonder pet te bekennen/soo doen sy hem neder sincken ende aflaten/niet
om hem te verlossen/maer datmen hem noch eens soo veel gewichts aen
de voeten soude hangen/alsser te boozen was/en mette ganghe weder-
omme op halen tot boven toe : hem dreyghende dat sy hem daer alsoo
sullen laten sterben/ten zy dat hy te kennen ghebe/ tghene sy van hem
begeeren te weten/den Beul bevelende dat hy hem lange also om hoo-
ghe houde hangende/dewijle den Patient jammerlijcken ende vzeesse-
lijcken schzept/roept/kermt en tiert van grooter pijnē : die hy dooz dat
hanghen ende uptrecken in alle syne leden lijdt ende gevoelt / soo belas-
ten sy den Beul dat hy de kabel los maeckende ende strijkende/de Pa-
tient neder late als dat hy inde locht bleve hangende / ende alsoo dooz
s'behendich ophouden vanden gestreken kabel hem eenen swack geven
sonder de aerde tegheraecken/dat hem alle de leden craecken.

Maer hier mede en houden sy noch niet op : want met nieuwe ver-
maringhen ende dreyghementen / ten zy dat hy gehoozsaem verschiene/
wozdt hem de derdere pfe het ghewichte vermeerdert/ende al waer hy
hals doot/soo doen sy hem wederomme ophaelen/ en behalven die pijnē
die hy

die hy lijdt/ soo moet hy noch daerenboven de groote lasteringhe van hen hooren/hem naeroepende ende scheldende alseenhartneeki: h ket- ter/ want hy die waerhepdt niet bekeimen wil/ dreygende hem dat hy alsoo steruen moet.

Soo wanneer den Patient begeert aff te zijn om pet te keimen te gheuen/ ende pet te keimen gheeft/ daer mede beswaert hy sich selfs ende vermeerdeert de torture/want sy houden dat hijt dan begint wt te bollen/want so haest als hy stille swijcht so gaen sy wederomme haer oude ganghen met vermaenen/ dreyghen / ende pijnighen / bevelende den Beul dat hy hem weder op hale ende vooz de tweede reyse sincke met een swack als voozsept is. Dit pijnigen duert ghemeenlycken van 8' mozghens te neghen uren vooz den middach totte noene toe/ dat is tot twaelf oft een upze toe nae noene/ende in het schepden/soo troosten sy den Patient (quansups / die het gheheele lichaem ghebroocken is/ met dese woorden: tis nu ghenoech/niet te min van deser upzen aff tot mozghen vroeck soo siet dat ghy oberdenckt/wat ghy te keimen geuen sult/anders ghy sult inder tozturen sterben/ghy en dozt oock niet meynen oft dencke/dattet gene dat ghy noch te lyden hebt/is te gelijck by dat ghy tot noch toe geleden hebt/als sy dan nu wegh ende vertrocken zijn/soo comt den Beul ende richt den armen mensche de jointuren ende leden aen armen ende beenen weder in een / alsoo hy best can/daer na worden hem sijne cleederen wederomme aenghedaen/en leyden hem alsoo nae de ghebangenisse off sy dzagen hem met eenen/jae slyen hem dikwils ongenadelijcken genoech/met handen ende voeten/den Steens waerder dit siende seyt totten Patient datmen den Medicijn wel mach laten halen ende ontbieden/indien het nootsakelijck ware.

Maer soo wie sy noch meer pijnighen willen/dien ontbieden sy den derden dach als hem sijn leden alderseerst doen/ter audientie/daer dreyghen sy hem wederomme seere/te weten dat hy die ketterijen openbare/ ende oock de ghene/met welken hy somtijts van sulcke saecken gehandelt/ghesproken ende gedibiseert heeft. Item de ghene die hy weet sulcx ghesint te wesen / oft anders dat hy sich wederomme tot der torture schicke ende ghereet make/inder voeghen/ist dat hy eenich ledtsel aen den lijve daerinne crijcht/oste oock sterbe/dattet sijn schult wesen sal/ingeballe hy noch volstandich ende by sijn meeninghe blijft / soo ghebieden sy den Steen-waerdere datmen hem wederomme ter tozturen leyde/daer sy sittende in hen ghestoelte / den Patient doen ontcleeden ende ghemeenlyck wederomme laten recken ende strecken als te voozen / als leene dat sy wel somtijts scherper ende rigozeuselijcker aenleggen / gheslijck hier naer volght. Den Patient met beyde sijn handen op den rughe ghebonden/inde palep hanghende als voozschzeven is / soo worden hem met dunne maer sterke ende herde gedraepde coozden / beyde sijn dien / boven/ende beyde de schenen te halff weghen/ende onder die knient'samen ende rontsom ghebonden / daer na wort een seker hout onder elcke coozde gesteken tusschen beyde knien daer mede de coozden

Soo herdt gespannen ende stijf aengehaelt of getrocken worden als men wille / soo datse totten vleesche vanden patient toe in ghedruckt ende in gehaelt zijnde / hem eene nieuwe ende seer groote pijn aendoen. Alst hen belieft laten sy andere voor dese reyse een ander toztur aendoen / welke toztur alsoo gemaect bereypt ende toegericht is.

¶ Is een houten banck van een stuck / maer boven uptgehoolt ende hol ghelijck eenen troch ofte gote / inder voeghen / datter een mensche in leggen mach op zynen rugge / ontrent den middel daer ongeveerlijck mensche rugge soude comen te liggen / en is eenen ronden houten stock / nagel ofte spyde dweers dooz gheslagen waer op menschen rugge geworpen oft geleyt zijnde / de gote ende t'gehole vanden houte niet comt te genaken / soo dat hy diemen daer inne pijnigen wil / doock opten Esel geen ruste hebben can / ende dese banck is nae de plaetse alsoo gemaect ende toegericht / dat de voeten vanden Patient die daer in geleyt wort om te pijnigen hooger zijn dan zyn hooft / ende als den Patient daer in leyt ghelijck in een kribbe / soo worden hem de pijpen van armen ende beenen / beyde ten half wegen boven ende beneden met harde / maer dunne snaren / pesen ofte toukens ghebonden / welke naemaels met een storcken daer onder gesteken / d'een veur d'ander nae / alleinskens harder ende harder aengehaelt worden / tot datse dooz t'vel totten vleesch toe vanden Patient comen in te eten / ende die beenen schier genaekende / niet meer ghesien worden vande geene die daer tegenwozdich zijn. Doozts neemt de Beul een seer dunne linnen doercken / d'welck over den mondt vanden Patient die daer op zyn rugge licht gespreyt zijnde hem de neusgaten doock verstoppt / op dat hy dooz die selfste zyn asem niet en scheppe / dewijle hem t'water inde mont loopt / welck water hem daer na inde mont ghegoten wort dooz het voozsz doercken met een seker mate ofte portie / soo veel ofte soo luttel alst de Rechter belieft.

Soo verre alst de Vaders belieft noch voozder te procederen by maniere van tozmenten ende pijnighen binnen een maendt oft twee / soo worden de tozturen ernstelijcker oft slappelijck ghebruyckt / te weten die Heeren laten een pferen vier panne brenghen vol gloepende colen / over de welke sy doen houden de solen van des Patients voeten met speck ghestreucken / op dat de hitte vanden viere te dieper inslaen ende te bet dooz trecken soude / sy ghebruycken doock vele andere subtijle listen (die hier te lang souden vallen omme al te vertrecken ofte te verhalen) omme de gevangene na haer wille te doen clappen / ende alle de secreten haers herte / upt te locken / om de selve alsoo int net te brengen.

Den bereydbach is eygentlijck ghepast opten Paesdach / t'sdaechs vooz den grooten toondach ontrent den avondt / laten mijn Heeren de Inquisiteurs ten eersten alle de Mans by een vergaderen / ende comen in een vande meeste camers dier op't steen zijn / d'welck als mozghens ende sanderdaechs op't Schavot moet staen tot een toon-spel van alle de werelt / ende daer gebzacht wesende / hoozen wat elck vooz een penitentie opgheleyt wort ende doen sal / sonder daerom ter doot verwesen te worz

te worden. Centweeden laten sy insghelijcx in een ander sale de Vrouwen per soonen alle by een comen: maer alle die gheene die sterben moeten t sy Mans oft Vrouwen per soonen die worden elck apart ende in bysonder camerkens gheleyt. Ende te negen ofte te thien upzen inder nacht wort elck zijn Pape oft Monick gesonden die hen dzoëve tijdinge brengen/ ende seght/ dat hy comt omme hare biechte te hoozen. Met dattet dach begint te worden/ soo zijn daer ter solemueler offerhande/ de Familiaren, Sergianten oft knechten vander Inquisitien van alle canten ghereedt ende vzoech inde weere/ om hen debitoir te doene/ ende makense alle gelijcx vlijtelijck toe/ die ten toone moeten ghestelt ende ghebracht worden elck naer inhoudt zijner Sententie. Soo wie volstandelijcken ende sonder hupchelen zijn geloove gehouden ende verantwoort heeft/ die dzaecht den Sanbenito tot int vperre toe/ dat is een geel rocken sonder mouwen/ vast ghelijck een wapen rock van eenen Herout/ over al vol gheschilderde swerte Dupvelkens tot een waer teecken/ voozts dzaecht hy op zijn hoost eenen pampieren hoedt lanck op gaende ghelijck eenen toorn oft hoogen Conner Bzief daer op een menschen beeldt ghecontersept is/ die int vier staet ende bzant ende heeft rontsom hem veel cleyne Dupvelkens die t vier stoocken ende daer toe van allen canten hout brengen/ ende rapen/ zijn tonge wort hem oock met een houten scherp ghebit ghenepen ende onghenadelijcken ghetrocken/ niet sulcken cieraet treedt dan den Patient voozts/ ten eersten na/ ende op't Schabot/ ende van daer int vier/ rechts in dientijdt als die Patienten upten steene oft ghevauckenisse comen ende ghebracht worden/ soo zijn mijn Heeren de Inquisiteurs upt ende en hebben niet luttel te doen omme opentlijck vooz den volcke te toonen ende den schijn te maken soo seere als sy emmermeer comen/ dat sy de arme ghevanghen lief hebben ende ghenadich zijn.

Dese toon oft offer dach geschiet met een groot geslepp ende staet/ vooz al gaen die School-kinderen/ daer nae volgen die Patienter/ oft penitenten oock in heurluyder ordonnantien/ maer alsoo verscheyden van malcanderen als in rotten/ naemelijcken die gheene die minst beswaert worden ende de minste penitentie opgheleyt is/ die zijn de eerste nae de School-kinderen/ gemeenlijck hebbende in heuren handen keerssen die niet en bzanden/ coozden of basten om den hals/ballen of de voozschreven herde ghebijten toomen oft bzeydelen inden mondt/ of acende tonghe/ ende voozts pampieren hoepen als voozschreven is tot teekenen van heuren misdaet/ cozts nae de penitenten volghen die met de Sanbeniten aengedaen ende gecleedt zijn/ daer na volcht het derde ende leste Wendel den verwesen hoop der geenre die totten vperre ende bzandt offer gheschicht ende bereypt zijn/ elck Patient wordt bewaert ende gheleydt tusschen twee ghewapende Mannen/ ende als de upze daer is datse sterben moeten soo heeft elck Patient noch twee Monicken by hem/ voozts na alle de ghevanghenen comt eerst den gantschen Raedt vander Stadt/ die van rechts wegen ende na den eysch ende gewoonte

vanden triumphie hadden behooren vooz alle het gene / naemelijck de Alguasilen, geswozene Richters van vier ende twintich Staten / hoost Bailliuwen / den Regent / den Diceroy ofte zijn Lieutenant / met eenen grooten ende langhen sceert ende ghedrups van Edelen ende Heeren / Haden wercklijcken comt den gheestelijcken staet / daer onder de meeste zijn Pastozen en Canonicken / dewelcke volcht t'geheel Capittel vande opperste Kercke dat zijn die Dom-heeren ghenaemt / op haren spraecke / Elcabildo, die derde zijn de Abten ende Prioors vande Abdyen / Cloosteren / Conventen ende Priozen / met hen geselschap / alle dese gaen vooz de Inquisiteurs, in der voeghen / als datter tusschen haren treyn ende de voozgaende Staten wat spatie ledich blijft / daer inne den Fiscael vander Inquisitien alleene gaet / vooz het vlieghende bloedt vendel / dat is / eenen rooden sijden damastten Staendaert : seer costelijck gheboorduert / hebbende op d'eene zijde s' Paus wapen ende name / in groate vergulde letteren metter naelden ghesteecken / ende op de ander zijde van Coninck Ferdinandus, beyde Vaders der Inquisitien, want / d'eene is gheweest d'eerste die de selve toeghelaten / ende den anderen diese cerstlijck heeft op ghebracht / bevolen / ende in ghestelt / volghende dan heuren Standaert so comen mijn Heeren de Inquisiteur op hen pantoffelkens ende naer hen alle de Familiaren der Inquisitien te peerde / ten lesten comt haemeken alleman met sulcker menichte ende ghedrups aenghelooopen / dattet onmoghelijck is den hoop te teilen / met sulcken staet ende ghezonck worden die Patienten ghelept uyt de gebancknisse tot op een hooch ende costelijck Schabot van houte / om elck zijn vonnis te doen hoorzen / tegen over dit is noch een ander Schabot met ghestoelten / daer de Inquisiteurs op sitten.

Als peghelijck nu op zijn rechte plaetse gheseten is / soo isser eenen die daer begint een lanck wel bedacht Sermoon te doen / tenderende eyntelijck tot loff / prijs ende grootmaeckinghe van het heyligh Offitiel ende tot verwozpinghe / verwoepinge ende verdoeminge der Ketterijen die daer ghestrast worden / lasterende / scheldende ende bloedkende de Patienten / met veele injurieuse woorden. Als dit Sermoon uyt is / so begintmen de Penitenten hen Sententie te lesen oft vonnisse te geven d'eene vooz ende d'ander naer. Na de Sententien gelesen zyn / so singt den oppersten Ketter-meester sommighe Oremussen, daer nae heffen de Popen / Monicken ende Clercken ghelijckelijcken den 51. Psalm op singhen / Miserere mei Deus, &c.

Doortz soo doen sy al het volck ghelijck daer ghecomen is ten gaepspele dese navolghende solemnelen eedt doen ende hen sweeren : nameelijck / dat sy leven ende steruen sullen int geloobe / inde Keligie ende gehoozsaemheyt vande Roomische Kercke / dat sy die selve daer sy comen of mogen verantwoorden / voozstaen ende beschermen sullen. Dat sy lijf ende alle heur goet wagen / abouturen ende in perijckel stellen sullen teghen de ghene die de selve teghenstaen / ofte eenich leedt of schade doen wouden. Doortz dat se versweeren ende versaecken al wat is tegen al t'ghene

t'ghene dat de Roomsche Kercke leert/prijft ende vooz goet hout. Item dat sy met alle hare macht beschermen ende verantwoozden sullen het heplich offitie ende al zyn Dienaers/ ende tot gheloobe/vasticheyt ende verseeckertheyt der saken nemen sy d'een den anderen tot oorzonden ende ghetuyghen.

Synder eenige Geestelijcke personen onder den gantschen hoop der Penitenten / die woorden ontwijt oft gedegradeert / Ten eersten woorden sy gecleet ghelijck als of sy souden ergens Wisse gaen doen / cozts daer na trectmen hen alle het Misgewaet ende habjten wederom wyt. Daer nae werden hem de handen/ende lippen/ende zyn platte ofte crupne op't hooft met een stuck glas oft scherp scheermisken ghecraopt ofte gheschrapt / Willende daer mede seggen/ ende te keimen geven/ hoe datmen hem d'olpe oft het smeer daer te hang aff geschraopt heeft daer hy inden eersten mede gesalst was geweest : ende dit geschiet int openbaer vooz alle man/de welcke dese vzeemde factie siende/soo verbaest ende verflaggen staen als ofmen hen met eenen hamer wooz t'hooft sloege/maer de ghene die t'lyff oft leven noch behouden/die plegen slecht niet woorden ontwijt te woorden/dat is om cozt te seggen soo lange van sijn Officie/beneficie ofte staet gesuspendeert/geschozst ende berooft te blijven / alst den Paus belieft : als de Sententie gelesen ende eenige nu ghedegradeert oft ontwijt zyn geworden/soo aenbeert ende ontfangt de wereltlijcke Overhept/alsulcke Patienten die sterben moeten/ende leydtse ter plaetsen waer datmense executeren ende vande werelt aff van kante helpen wil/het gebeurt dickwils dat syse wozen ofte de strotte toe douwen met een coozde oft bast/gelijck sy daer aende stakie staen/ ende alsoo met een totten volcke roepen / hoe dat de Patienten nu in haer upterste/berou ghecregen hebben/ ende tot der Roomscher Kercken wederomme bekeert zyn/ende daeromme t'vper niet ghevoelt en hebben. Alle die andere die niet en sterben/woorden op dat pas wederomme nae de gevanckenisse gebzacht / ende des anderen daeghs leytmense cerst achter straten om gegeesselt oft geslagen te woorden:verstaet de gene die den pene op gelept is geweest/ ende vele van dese gegeesselde werden op de Galepen verwesen/oft moeten heur leven lang noch gehangen en in eenighen donkeren put blijven sitten/ ofte voock naderhandt (soo sy noch yet comen vernemen) swaerder straf lijden.

Ick ben wat langer in dese materie gebleven dan mijn eerste vooznemen wel geweest is/maer naedemael de vzeese datmen dese Inquisitie inde Neder-landen mede inne voeren soude/ wel een vande voornaemste voozsaken is geweest vande vooz-verhaelde ende naevolgende troublen/ heb ick dese saecke wat breezer verclaert alsoo de gemeene man soo wel Catholijcke als Gereformeerde daer vooz soo seer verschzickt waren.

Nae dat in Ougst-maendt Anno 1559/ binnen Romen den Paus Paulus de IV. vanden hupsse Caraffa, gestorven was/ende vele over sijne doodt verblijdt waren/ ende niet namen/die van Romen/soo om sijne menichvuldige Oozlogen/schattingen ende overlasten/Waermede hy

ende

Ende sijne complicen het volck beswaert hadden / als mede om sijne groote verbolginghe die hy teghens alle de goede (onder 'tdecksel van Religie) voorgenomen hadde / soo hebben de Borgerz ende inwoonders van Romen niet openbaer geweldt het Inquisitie-huys opgelopen ende verbzandt / de gebangen verlost / ende den oppersten Inquisiteur gesquetst / ende sijne mede-gesellen verjaegt. Sy hebben oock des Paus beeldt ende statue dat int Capitolio opgerecht was / affgesmeten ende in den Cyber geworpen ; ende souden mede het Clooster Minerva verbrandt hebben / om dat sy de Inquisiteurs toegedaen waren / ten ware twee aenstienlijcke personen / met namen / Marcus Antonius Columna , en Julius Caesarinus met schoone wozden haer geappaiseert ende gestilt hadden.

Den negen-en-twintichsten Julij / ende vier naer-volgende dagen / hielt de Conincklike Majesteit binnen Gendt de Feste vanden gulden Vliese ende werden aldaer mette Ridderlijke Oozden vanden gulden Vliese : beschoncken / de Coninck van Vrancrijck , Carolus Prince van Hispanien , Carolus Hertoge van Oostenrijck , de Hertoge van Arcacon , die Hertoge van Naiera , de Hertogen van Mantua ende Vrbin , de Prince van Salmona , Marcus Antonius Columna . de Marquis van Renthly ; de Grave van Ligny , de Grave van Hooghstraten / de Hertoge van Aerschot , ende de Heere van Montigny. Gelyck hy te voozen Anno 1556. de Feste vanden gulden Vliese gehouden hebbende / binnen Brussel op S. Andries dagh oock tot nieuwe Heeren ende Ridders vander Oozden gemaect ende mitte keten ende gulden Vliese beschoncken heeft gehadt / dese naervolgende : Emanuel Philibert Hertoge van Savoyen , Gouverneur van herwaerts ober / de Prince van Orangien , de Grave van Egmond , de Grave van Hoorn , Monsieur Laleyn , de Heere van Molenbays , de Heere van Glayson , ende de Heere van Barlaymont.

Maer desen dede de Coninck van Hispanien groote gereeschap maken om naer Spangien te vertrecken / want sijn tegenwoordicheyt daer van deon was / alsoo daer groote muysterie en opzoer int Landt ware / ende dat daer oock dagelijcx meer ende meer de Gereformeerde ende Lutherse Religie heymelijck toenam / niet tegenstaende de Inquisition , daer mede men oock meende vele groote Heeren besmet te zyn. Maer eer wy van sijn vertreck seggen / sullen wy noch wat verhaelen van de gelegengentheyt alhier ter saecke vande Religie.

De herten der Onderstaten ende Angesetenen des Landts waren nu al door de vooz-verhaelde redenen ende vzeese van dat men de Spaensche Inquisitie hier wilde int Landt bzenghen wat verbzeemt / want al wast so datter vele die de Gereformeerde Religie aenhangen int Landt waren / nochtans warender hondert jae duysent Catholijcken tegen eenen Gereformeerde / doch waren de selve meestendeel alsoo wel vbandt vande Inquisitie als de Gereformeerde / jae hadden daer teghen eenen haet int herte / het verdroot hen oock datter dagelijcx soo vele hier en dger om de Religie werden gedoodt ende omme gebzacht / mureerden

den daer teghens/ ende hadden wel gerne ghesien dat de rigozeuse Placaten hadden ghecessert. Doch dewyle het daghelijcx wzeeder ende wzeeder toe-gingh / soo zijn de herten meer ende meer verbroemdt/ daer toe noch dese oorzaecke ghefallen is : Terwyle de Con. Majesteit sedert de aenbaerdinge der Nederlanden hem ontrent vier Jaren tijdt inden selven Landen hadde ghehouden. Soo zijn vande Spaengiaerden tot syne Majesteits garde ofte wachte mede aff-ghecomen ende hier te lande ghebleven/ ende van syne Majesteit wegghen hier ende daer in de plaetsen vande Frontieren teghen Franckrijck in Garnisoene gheslept/ ende met syn soldije onderhouden gheweest tot den ghetaele van vier duysent soldaten/waer mede hoe wel t'volck daer ontrent niet seer en was gherust : nochtans soo men anders niet en meende sy en waren daer alleenlijck om erghens gecmployeert te worden/ter wyle sy bleven wachtende het vertreck van den Coninck uyt den Neder-landē na Spangien/den welcken sy dan soudē conuoperen : soo en is daer sonderlinge geen generale opspraecke op gevallen/ voor dat den Coninck soude vertrecken. Soo men doen eerst is ghewaer geworden datmen de selve Spaensche soldaten met hen Capiteynen daer wilde laten/ en de stercken vanden Landen in handen stellen/sonder de inlandtsche meer te betrouwen. Iae men wert ghewaer dat verschepden Spaengiaerden hen beroemden ende verbolchden diuersche Capiteynschappen/ Staten/ Lasten ende Officien vanden selven Nederlanden. Daer werdt oock onder t'volck gestroyt ende gheseyt hoe dat de Spaensche Raedt den Coninck hadden daer toe gebracht/dat hy terstont naer syn vertreck noch acht duysent Spaensche soldaten in Nederlandt soude doen comen/ende daer by noch voegghen twintich duysent Walen/ ende de ordinarise Nederlandtsche Benden/omme daer mede niet alleen de onligghende landen te dwingghen/ende eenighe van dien onder hun jock en subjectie onvoorsienlijck te bzingghen/ maer oock om alsoo met gheweldt de Spaensche Inquisitie inne te dzingghen/ende d'Onderfaten te plagghen naer hen beslieven.

Hier op is een groote mozringē ende opsprake gecomen/niet alleene alomme onder de Gemeenten en Ingesetenen vande Landen/maer oock by allen den Staten/Raeden ende Wethouderen vanden selven/ insghelijcx neffens den grooten Heeren ende edelen van dien/ soo heuren eedt ende verbintenisse daer mede sy de Landen verbonden ende verplijcht waren/niet en consten ghedoogen noch onghesept laten/t'ghene dat soo opentlijck teghen des Landts Privilegien ende oude hercomen soude wesen. Welcke Privilegien de Landen hadden uyt cracht soo wel vanden Contracten ghemaect met hare Princen/als die sy vanden Princen ende Heeren der Landen goetwillichlijcken van oudts vercreghen hadden/ ende die alle Princen der selver Landen in't aenbaerden van dien moeten sweeren onverbzekelijck te onderhouden/ende doen onderhouden sulcx de Coninck Philips oock ghedaen heeft.

Ende op datmen weten mach wat Privilegien ende Wysheden de
 D
 Neder

Neder-landen hebben/ heeft my niet buyten propooste ghedocht hier van een weynich te verhalen. Die van Brabant zijn voornemelyck met ses schoone Privilegien versien/ ende van hare Landt-Fursten beschoncken/benessens meer andere/ welke Privilegien haer oock t'meeste deel vande andere Provincien beroemen te hebben.

De eerste is: Dat de Landt-Fursten Geestelijcken Staet, niet meerder verhoogen en mach, dan van oudts ghebruyckelijck ende vanden Fursten gheseyt is geweest, ten zy dan saecke dattet deur de andere twee Staten, namelijck, die van Adel ende de Steden mede bewillicht werde.

ii. Dat de Furst gheen sijnder onderdanen, ofte vreemde inwoonder, burgherlijcker of criminalischer wijze vervolghen en mach, dan alleen door ordentlicke ende vrije opentlijcke Iustitie ende Landts-gerichte, aldaer die misdader met hulpe der Advocaten sich verantwoorden ende beschermen mach.

iii. Dat de Furst geen tribuyt noch schattinge op sijn onderdanen legghen, noch yet nieuus aenrechten en mach sonder bewillinghe vanden Staten des Landts.

iv. Dat de Furst geē vreemde oft uytlants Officier in Brabant en mach stellen, uytgenomen eenige cleyn exceptien, namentlijck, int Hoff mach hy onder die Raets-Heeren twee vreemde, doch vande selve spraek setten, desgelijcx so mach een die niet uyt Brabant geboortich is, doch mits dat hy een tijdt lang een vrije Heerlicheyt beseten heeft intselve Hoff President werde.

v. Als de Furst de Staten tsamen beroept, om yet, t'zy gelt, hulpe, oft yet anders van haer te vorderen ende begheeren, die van Brabant, noch oock d'andere Staten der Landen, en zijn niet ghehouden buyten haer Landt te reysen, noch gheene saken daer buyten zijnde te besluyten.

vi. Soo verre de Furst hare Privilegien wil breken door geweld ofte andersins: so werden die van Brabant nae ordentlijcke gedane Protesten, van haren ghedaenen eedt ende huldinghe ledich ende vrij, ende moghen als vrije ledige ende onverbondene naer haer gevallen doen, tgunt hun beste dunckt.

¶ meerendeel van andere Provincien van Nederlandt sustineren dese Privilegie oock te hebben ende hen ghegheven te zijn by accoordt ghemaeckt met Maximiliaen Roomsche Coning/inde Jaere 1488. den 16 Mey/volghens het 24 Articule des selven Tractaets/ende ander accorden tusschen de Provincien naemaels ghemaecht.

Mer om wederomme tot onsen voorgaenden propooste te comen/die Generale Staten tot Gendt vergadert wesende/ten tijde sijne Majesteyt t'schepe soude gaen/ende aenden Staten Generael oorlof hadde genomen/Soo hebben die selve Staten opden staenden voet by Requeste aen sijne Majest. verthoont/die swaricheyt/die daer soude wesen soo verre de voorsz. vier duysent Spaengiaerden opte Frontieren leggende bleven/versochten daeromme dat sijne Majest. belieben wilde de selve Spaengiaerde mede te nemen/oft immer upt den Frontieren/ende na Spaengien te doen vertrecken/sonder die aldaer te laten/ende hoe wel dat sijne Majest. dit niet ten besten en nam/ende metten eersten niet gaerne daer toe en quam/dooz dien de Cardinael van Granvelle hadde gesept ende gheraden/dat sijne Majest. de selve Nederlanden niet en conste wel gehouden/sonder aldaer macht van Spaengiaerden te hebben/ende dooz den Paus hem te doen ontslaen vanden eedt/die hy int aenvaerden der selver Landen hadde gedaen/ende die op een nieuwe inne te nemen/om die voort gantschelijck te regeren na sijnen wille/te niete doende alle de voorsz. contracten ende Privilegien/daer by oock verclaert hebbende datmen daer toe niet en conde gheraken/sonder hier oft vyfve vande principaelste hoofden te corté. Nochtans sijne Majest. siende hoe sterckelijck dat die Staten Generael daer op aenhielden ende eensins en wilden ghedooghen dat hare Privilegien alsoo inne ghebroken werden: Verstaende oock dat andersins het bederven sijnder Landen daer upt volgen soude: Insgelijck hoorzende dat soo wel de voorsz. Hertoge als Hertoginne metten grooten/t'selve versoek redelijck ende oorzoocklick vonden/so heeft sijne Majest. eyntelijck t'selve verwillicht ende toegesept/nochtans so heeft men gesien/hoe langhe de voorsz. soldaten noch daer na gebleven zijn/hoe veel listen men gesocht heeft om die daer te behouden: hoemen oock de Landen te dier oorzaken met Beden geschattet heeft: wat overlast sy oock int vertrecken gedaen hebben. Wel al twelck men genoeghsaem ghespoort heeft het voornemen wel anders te zijn gheweest/ende dat sy soo lichtelijck noch niet en souden vertroncken hebben/ten waer men de selve (mits den verliese te Gelves geleden) als doen van doen hadde opte Frontieren vanden Landen aldaer teghen de Turcken/so dat den aff-keer ende verbroedinghe des volcx in velen soo seer ghewassen is/datse een walginghe hadden vande name der Inquisitie ende der Placcaten, dooz de welke over de vijftich duysent persoonen deerlijck waren ter doot ghebracht/sonnighe meenden dat sijne Majest. ende den Spaenschen Raedt om dier saken wille den eersten haet teghen dese Landen hebben ghenomen.

D ij

Ende

Ende het is wel waerschijnlich/want also de Heeren vander Orde
 doch seer hestich aenhielden om dese Spaengiaerden wegh te hebben
 ende de Requeste byden Staten Generael tot dien eynde overghegeven
 mede onderteeckent hadden. Soo ist gebeurt dat een groot Heer van
 den Raede des Coninc/wesende een Spaengiaert / op eenen seckeren
 dagh des nae-middaeghs gecomen is int Hoff vanden Grave van Eg-
 mondt binnen Gendt/welcken Grave met hem seer goede kennisse had-
 de ende tsamen groote vrientschappe onderhielden. Dese voorszreben
 Heere vindende den Grave van Egmond, de Prince van Orangien ende
 eenighe andere Graven ende Nederlantsche Heeren by den anderen
 spelende het Schaekspel/sepde onder anderen woorden tot henlynden
 aldus in effecte : Wel ghy Heeren/wat maect ghylynden / ist nu tijdt
 om spelen. Ende by henlynden ghevraecht zynde / waeromme sulcx
 gheen tijdt en soude zyn/sepde voorts : acht ghylynden anders niet op
 uwe saken/weet ghy niet wat Requeste ghy hebt over ghegheven/flaet
 ghy dat soo licht/ende meer andere woorden/ende is alsoo daer na we-
 deromme wegh gegaen. De Prince van Orangien wel gelet hebbende
 op sijne woorden/sepde teghen d'andere aldaer jeghenwoordich zynde/
 dat den voorszreben Spaengiaert soodanige propoosten niet te ver-
 geeffs en hadde ghesproocken/maer de Grave van Egmond sulcx inde
 windt slaende/sepde dat daer op niet te achten en was / ende dat sulcx
 upt boerte gheseyt was. Doch de Prince van Orangien, die veel veer-
 der dachte/sepde soo veel dat onder henlynden ghesloten werdt dat de
 Grave van Egmond (die de beste kennisse met hem hadde) hem soude
 soecken/ende ghehouden hebbende affvragen tot wat eynde hy soodani-
 ghe propoosten onder henlynden ghebruycht hadde : Alsoo is de Grave
 van Egmond by hem gegaen/ende hem 'tselve affghevraecht hebbende/
 sepde de voornoemde Spaengiaert : Hebt ghylynden daer op gheleedt.
 Hy sepde/ jae : ick (sepde hy) verhaeldet oock daeromme op dat ghy
 daer wel op letten sout/want hynden desen dagh is gesloten in des Co-
 ninc Raedt/datmen alle de ghene die de Requeste onderteeckent heb-
 ben sal doen sterben ende om hals brengen/als men daer toe bequaeme
 tijdt / ende gheleghentheydt sal vinden. Daerom siet wat u te doen
 staet ende let wel op uwe saken/om dese redene is t'sedert by der Hee-
 ren vander Orde alles suspect geweest dat upt Spaengien quam/mey-
 nende sy altoos/datmen daer deur socht gheleghentheydt te vinden om
 hem om den hals te helpen.

't Subtijn

Subtjil en listich
Gouvernement
Van
Margareta van Oostenrijk
Hertoginne van Parma.

Inden jare. 1559.

Haeren voornaemsten Raets-man vvas, den
Archlistigen ANTHONIS PERENOT
Cardinael van Granvelle.

De heer van M...
Ick heb in't werck geset, in't jaer 1559.
Maer want die heer...
Hier acht jaer...
... dat tot mijn...
... ghe...
... ghe...

De leer van Machiavel^s, met schalckheyt aenghekant,
 Hebb' ick in't werck ghestelt, in't rijcke Nederlant:
 Maer wat dit heeft ghebaet, heeft ons den tijt gheleert,
 Naer acht laer regiments, ben tot mijn Man ghekeert.

Gouvernement

Van

Margareta van Oostenrijk

Hertoginne van Parma,

Haeren voornaemsten Raets-man vvas den
Archlistigen ANTHONIS PERENOT
Cardinael van Granvelle.

Scheren tijdt te voozen eer dat de Con. Majest. van Ghent nae Spaengien vertrock / heeft hy Margareta van Oostenrijk zijne Suster Hertoginne van Parma, inde plaetse van Emanuel Philibert Hertoghe van Savoyen / die door den Paps met Franckrijk in zyn Landt herstelt was / upt Italien ontboden / ende tot generale Gouvernante van alle dese zijne Nederlanden / ende de Particuliere Gouvernante over Brabant ghestelt / begeerende ende bevelende allen zijne Vassalen ende Onderfaten / Edelen ende Staten vanden Landen ende Steden van herwaerts overe de selve Hertoginne zijne Suster in alles te ghchoorszamen / als off hy selfs present ende teghenwoozdich ware.

Heeft daer en boven den Prince van Gaveren, Grave van Egmont / etc. het Gouvernement gegeven over Vlaenderen ende Artoys. Den Prince van Oraengien over Hollandt / Zeelandt / ende over den Lande ende Gestichte van Utrecht. Den Grave van Megen over Gelderlandt ende Zutphen. Den Grave van Arenberghe over Brabant / Groeningen ende Overijsel. Den Marchgrave van Bergen over Henegou. Den Heere van Montignij over Doornick ende Coznesis / ende meer andere Heeren heeft hy diverse andere quartierien bevolen / assignerende henz luyden daer toe diverse gagien ende pensioenen.

Daer nae is de Con. Majest. upt Ghent verreyft na Vlissinghen in Zeelandt / van waer hy met een gheweldighe Armade vertoghen is upt de Nederlanden naer Spaengien met eenen goeden voozwint / sulcx dat hy in

hy in veertien daghen / namenlijck opten achsten September te Laredo in Biscapen gheluckelijck is aenghecomen.

Den 24 daer naer heeft hy binnen Sevilien een vermaerde Coopsstadt in Spaengien een ontallijcke menichte ghevanghenen om de Religie / soo Mans als Vrouwen personen opentlijck doen verbranden / daer onder vele vermaerde personen zijn gheweest / ende onder anderen oock eenen Iohan Poncio van Leon / de Sone vanden Grave van Baglena. Ende in October daer naer heeft hy van ghelijckheit te Valladolid in zijn eygen ende t'gheheele Hoffgesins jeghenwoordicheyt een groote menichte doen verbranden / daer oock vele Ridderen ende groote Heeren onder waren / niet sonder groote verschrickinghe vande toesinders ende onnestanders.

Quinax na des Conincx vertreckt uyt de Nederlanden is uytgebozen ende int licht ghecomen onder t'volck t'ghene neffens den Coninck vooz zyn vertreckt der Religie aengaende / aengheyouden ende ghepractiseert is gheweest / het welck was : Eerst den weerlijcken Rechter aengaende / nae dien datmen hy alle de vervolginghen tot dier wren toe te werck ghelept / niet en hadde comen beletten de Ketterijen : Soo heeftmen ghemaect ende uytghesonden van s Coninck weghen in Augusto 1559. sulcke vreedde ende straffe bevelen / brieven ende instructien aen allen Raeden / Officieren ende Wethouderen vanden Lande tot uytrodinghe van alle Ketters ende Ketterijen / dat vele onpartijdige Rechteren vande strafheyt van dien heu seere waren verwonderende ende ontsettende. Ende aengacude de Gheestelijcke nae dien men hadde bevonden / dat alle de listen daer ghebesicht van over veertich jaren / men nopt de saken daer toe en hadde comen ghebrengen dat tot verduyvinghe van alle de Ketterijen / de Inquisitie in heuren vollen swauck had comen gheraken / heeftmen de sake soo weten te belepden ende bewimpelen datmen gehoopt heeft op eenen anderen boet ende name het effect vanden selven te crighen / ende het volck onder die Inquisitie te brengen met bedeckte middelen / ende eer sy des gewaer souden worden oft sulcx pepsen / heur dien men hadde bevonden tselve opentlijck niet wel doenlijck te wesen.

Ende hier toe heeft den Cardinael Granvelle eenighe archlistige ende bedriechlijcke Articulen gepractiseert / die hy in plaetse vande Inquisitie (soo hy meende) lichtelijck soude invoeren / welke in substantie (hoe wel bedecktelijck) de Inquisitie selve waren. Waer van wy den Leseren dienste de Copie hier by gheboecht hebben / ende was ghedrukt tot Tubingen by Ulrich Moxhart / Anno 1568.

Aertsch-Bisschop Cardinael, van Granvell' wel bekend,
Mijns haets bedeckten raet, bracht Neerlant in ellent;
Ick wert noch evenwel, van mijn Coninck befaemt;
Ghestelt tot Vice-Roy, van Napels eel ghenaemt.

Ⓢ

Den Tijtel was Copie van seckere dertien Articulen gheintituleert. Het advijs der Spaengiaerden, opten teghenwoordighen staet vande Nederlanden, gecomponert oft gefingert/door den Cardinal Granvelle, om hem daer mede te behelpen in plaetse vande Inquisitie, hoopende hem alsoo te wrecken aen syne vyanden: niet aensende dat dese Articulen meer teghenstrijden de Privilegien van den Lande dan de Inquisitie opt dede/upt welke onzekerke wille het gantsche Nederlant nu beroert/ende bedorven wordt.

Sekere adviisen ende demonstrantien voor de Conincklike Ma. aengaende de versekeringe van sinen staet en-beneficie, ende generalen rickdom vanden Lande.

I. Artijckel.

ENde eerst werven. Dat den Coninck doe inlijven alle het Lant ende Provincie van desen Lande, in een begriip des Coninckrijcx, ende late hem croonen als gheweldich Coninck vande selven Coninckrijcke: midts hem gevende *naem ende tijtel, het Coninckrijcke van Nederlant, ofte Nederduytschlant*, makende de Stadt van Brussel, de Hof-plaetse, Conincklijcken stoel, ofte Hoof-Stadt vanden selven Coninckrijcke, ghelijck Parijs in Franckrijk, ende Londen in Enghelant.

11. Item voor het tweede point. Dat zijne Majesteit stelle een sekere Politische VVet, generale over alle het Coninckrijcke aengaende de bewaringhe ende stilheyt van onsen Catholicken gheloove. Ende dat die selve VVet ghetrouwelijck ghemaect sy met den consente der volcken van allen Staten ende Provincien van desen Coninckrijcke; wel verstaende dat de voorz. generale VVet in geener manieren en sy geheeten de Inquisitie, ter oorsaken dat gheen dinck ter VVeerelt soo verachtelijcken ofte walgelijcken en is desen VVesterfchen Natien, als dit Spreeckwoort de Spaensche Inquisitie, niet tegenstaende dat dit ding van hem selven na zinn beginfel heyligh en eerlic is.

111. Item voor het derde point. Dat de Coninck een uytkeusinge doe, van een ghetal der Bisschoppen, die weleke goede personagien zinn, van goeden leven, ende Christelijcker Leere: Die weleke sullen gheordonnert worden, dat sy altiit resideren ter plaetsen daer sy sullen geordonneert, ende vandoene zinn, om dieswille datter natuerlick gheen dinck en is, dat meer tot oneenicheyt ende wederspannicheyt tendeert den ongewerden volcke, dan de absentie ende onachtsaemheyt van een goet ende neerstich Pastoor ende Bisschop, die niet altiit voorhanden en is, alsoo wy by experientie ghosien hebben in dese ellendicheden voorleden.

14. Item

IV. Item voor het vierde poinct. Dat zijne Majesteyt' afdoe ende te niets maecke in alle de plaetsen ende Steden vande voorschreven Coninckrijcke, die forme ende maniere die sy hebben van dien raden, die welcke men heet den breeden Raedt, ter oorsaecken, dat door de onghestadicheyt ende variabiliteyt van dese maniere des Raedts, zijnde waerachtelijck voortgecomen alle de tumulten ende rebellicheden des volcx voorleden. Ick meyne voorn. in de Steden Antwerpen, Amsterdam, ende Valenchijs, want sy waren soo hoochmoedich ende verwaent, dat sy meynden teghen alle reden, te gheven ende voor te stellen met de daedt, een VVet aen haren Coninck ende Prince, ghelijckmen door experiencie des tijts heeft ghesien.

V. Item voor het vijfde poinct. Dat de Coninck stelle ende make een officie in alle Steden ende plaetsen van dit voorschreven Coninckrijcke te weten, dat hy ordonere ende bestelle in een yeghelijcke van dien, een wijs ende vroom persoon, die om respect van zijn voorsz. officie, sy geheeten Capiteyn ofte Stadthouders des Coninx, die welcke uyt cracht van zijn voorsz. officie, alijt sal vryheyt hebben in te gaen ende plaetsen te hebben in den Raedt ende vergaderinge van die Stadt ofte plaetsen, soo inde Raedt ende Collegie vande Heeren, als inden Raedt des volcx, uyt oorsaecken dat natuerlijcken sulcken officie vande exploicteurder des Coninx sal causeren, soo wel den grooten als den cleynen, van desen Raden ende vergaderinghen, dat sy alijt voorsichtich ende wel beraden sullen zijn, om nimmermeer te pronuncieren, ofte saken te doen, die welcke souden moghen zijn teghens den wille ende auctoriteyt des Coninx.

VI. Item voor het sesste poinct. Dat zijne Ma. doe stichten ende bouwen in sommige bequame plaetsen, vande welcke men vreesse mochte hebben, sekere Casteelen en stercten, wel sterck ende voorsien, te weten, inde plaetsen, daer sy dat verdient hebben tot castijdinge van hare dwaesheden ende ongehoorsaemheyt, op dat door desen middel zijn Lant versékert sy, van toecomende vergaderingen, ende rebellicheden, om dieswille dat natuerlijck geen dincken is dat een ongeregelt volck meer in bedwanck houdt tot des Princen wille, dan de onderhoudinghe ende observatien van volcke van wapenen voor haren oogen te hebben, ende wapenen inde handen, om in ruste te stellen de gene die oproer ende ongherustheyt soecken.

VII. Item voor het sevende poinct. Dat de Coninc doe beroove en afhendich maken in alle Steden en plaetsen inde byvanc des Coninckrijcx, alle haerlieder wapenen en geschut, uytgenomen de Steden en Frontierplaetsen, en dat alle de wapenen en Amunitien gestelt, en wel nettelijck bewaert worden inde voorsz. Castelen en stercten die sijne Ma. sal doen bouwen inde byvanc des Coninckrijcx, op dat in tijden van noode de voorsz. wapenen ende Amunitie

E ij moghen

moghen lichtelijck bestet ende gheemployeert worden, daer't van noode sal wesen, ofte daer't den Coninck believen sal, om dies wille, dat natuerlijcken geen dinck en is, dat een ongerelt volck meer gehoorfaem ende vreedtsaem houdt, dan haren Coninck te sien wel voorsien te zijn van wapenen, ende de Ghemeente wel gecleet ende ongewapent. VVant het is eenen ghemeenen reghel, dat het volck arm zijnde van goet, ende rijck ende wel voorsien van wapenen, zijn alijt begeerich haren staet te veranderen, daer ter contrarien het volck dat rijck is, ende wel voorsien van goede, ende onvoorsien van wapenen, zijn alijt begeerich om te continueren, ende in haren staet te blijven.

VIII. Item voor het achste poinct. Dat zijne Ma. doe begrijpen en bouwen sekere forme van Armarien, het welcke is te seggē, een principale plaetse, wel sterck, om de wapenen ende Amunitien des Coninx daer in te bewaren, nemende exempel aen gelijcke manieren diemen heeft te Venegien, Constantinopelen, Lisbonen en Parijs, die welcke in partie zijn oorsakē des onderhouts, stercke ende werde vande voorseyde Coninckrijcken. Ende dat dese fortrefse ofte Amunitie plaetse gefondeert ende gemaect sy in de Stadt van Mechelen, als int midden van desen Coninckrijcke, ende gerijfelijk so wel ter Zee en te Lande, als ter soeter wateren, om te distribueren de voorz. Artillerie en wapenen alle desen Lande door, daer't van nooden wesen sal, en daer deselve Armarie ofte stercke, gemaect worde ter plaetsen, daer nu tegenwoordich het groote Bagijnhof, der voortz. Stadt is. Op welcke plaetse men met luttel cost sal mogen maken, de stercke plaetse van geheel Christenrijk, door oorsake vande overvloedige wateren en maraschen die daer zijn. *Ende door dit middel sal den Coninc verskert zijn van dry dingen, te weten, van een seer stercke ende onwinnlijcke plaetse in het midden van Zijn voorsz. Coninckrijcke. Ende met desen sal hy oock hebben Amunitie en Wapenen in overvloedicheyt, om een Conincklijcken Leger te voorsien van 40. ofte 50. duysent mannen van Wapenen, en eyndelijc sal hy ooc verskert wesen dat Zijn volc zijnde in het midden van sijnen Lande alijt sonder wapenen, sy en sullen niet so lichtveerdich ofte stout zijn, om te rebelleren tegenen haren Prince. Want men bevint dat het volc van desen Lande int gemeen, meer geneycht en gesint is wel gecleet, en wel voorsien van huysraet te zijn in haren huysen, dan wel voorsien en gewapent te sijn in velt. En willende zijne Ma. procederē in deser voegen, het getal der Religieusen vanden voorz. Bagijnhove mogen haer lichtelijc wech maken, en voorsien van andere huysen en wooningē der Religieusen, in andere goede Steden en omwoonders: En door desen middel, mach de Coninc geaccommodeert zijn van de voorz. plaetse, en de Bagijnen wel voorsien van hare wooningen.*

IX. Item voor het negende poinct. Dat zijne Ma. doe ordineren ende oprichten eenen crijch ter Zee in desen Lande, in getale van twintich ofte dertich Schepen, groote, middelmatige, ende cleene, dewelcke alijt sullen zijn, so wel

foo wel in tijde van peyse als in tijde van oorloge, ende sullen onderhouden worden vande generalen handel offie Tractaten der Coopmanschappen ter Zee geschiedende in gantschen Conincrijcke gelijkelijcken in lasten, so van buyten als van binnen, Visscherien en versekeringsen, met vele andere dingen hier toe behoorende, na het exempel van alle andere Princen, Coningen ende Potentaten, die daer zijn palende aende VVesterfche Zee die welcke ooc onderhouden sekere Armeye ter Zee tot versekeringsen ende bescherminghe van hare Conincrijcken, weicke Zee Armeye men bequamelijcker ende sekerder sal mogen oprichten ende onderhouden in dese Landen, meer dan in eenich Conincrijcke vande geheele Christenheyt. En dat ter oorsaken vande overvloedige Negociatie ende Traffiquen die hier zijn, meer dan in eenige andere plaec, ~~ter~~ VVerelt. VVant ick segge, en men macht probereren by experientie, dat de goeden en rijckdommen die de vassalen en onderdanen van zijne Ma. alleenlijc verloren hebben sint seven Jaré herrewaerts in de Zee, door roverye en diefte vande Engelsche Natie, datmen de voorsz. Armeye daer mede soude mogen onderhouden langen tijt. En ooc selfs soudemen mogen conquesteren het selve Conincrijcke van Engelant, tot welcke nu geen remedie noch apparence en is te mogen vercrijgen, eenich dinck vande voorsz. goeden en rijckdommen so verloren ende gesloten, d'welc alleenlijck geschiet is door faute van sulck een Zee Armeye, die andere Princen ende Christelijcke Potentaten onderhouden: en ooc natuerlijcken een Coninc hoe machtich hy is te Lande, ist dat hy niet eenighe macht ter zee en heeft, hy en mach hem geheelijck geen machtich Coninc noemen, ende sullen alletijt door faute van desen, de Vassalen gepilleert ende berooft worden: ende daerenboven van zijne omliggende ghebueren veracht zijn, ende sullen somtijden meer goets verliefen ter zee in een reyse, dan sy souden mogen in al haer leven winnen te Lande.

x. Item voor het thiende point. Dat zijne Ma. doe voorsien de Casteelen ende Fortressen, die hy sal doen maken door het midden van zijnen Conincrijcke, met vreemde Natien, en principalijcken met Spaengiaerden, Italianen, Bourguignoenen, ende Duytsche, om dieswille dat natuerlijcken de vreemdelinck die welcke int midden vande Lande in des Conincx dienst ende garnisoenen is, is veel meer verskert, veel reelder ende dienstelijcker dan deingheborene des Lants, want wy bevinden altijt, dat het volck van desen Lande meer geneycht ende gheaffectioneert zijn tot gemack dan tot oorloghen.

x i. Item voor het elfde point. Dat de Coninc doe door al dit Coninckrijcke visiteren ende vernieuwen over al, alle de Privilegien. Ende dat hy ordonnere, ende doe publiceren, dat overal sy geuseert ende onderhouden eenderley forme van VVet, van Privilegien, Religie ende Ceremonien, ende oock een maniere van Ghewichte, Mate, ende Munte, in al dit Coninckrijcke, om dieswille dat gemeenelijck in een Coninckrijcke daer de Ghewichten, Maten

ende munte te samen corresponderen ende van eener formen zijn, maket dat de couragien ende affectien vanden volcke malcanderen gelijkformich ende aenhangich zijn: ende principelijken meer tot gherustheyt geneycht, ende haren Coninck ende sijne wetten gehoorfaem.

X I I. Item voor het twaelfde poinct. Dat de Co. Majest. doe geven ende confirmeren alle de Provincien en Landen, desgelijcx oock int particulier alle Steden ende plaetsen van desen Coninckrijcken, sommighe vrijheden ende liberreyten, ende dat tot vermeerderinghe ende onderhoudinghe vande handelinge, trafficque, en negotiatic int ghemevne van dese Landen, door dien dat men warachtich bevindt, dat de Adel ende onderhoudinge vanden rijckdom ende welvaert van desen Coninckrijcke ende ghemeente, gelegen is en hange eygentlicken de overvloedighe frequentatie van alle de Natien bycans van geheel Europa, die hier traffiqueré ende coopmanschappen, so wel ter Zee als te Lande, ende dit door reden vande natuerlijcke ghelegentheyt vande lande, en dat oock door de bequaemheyt ende vrijheyt, die sy vinden inden volcke over al, in handelinge ende affairen soo wel ter Zee als te Lande, meer dan in eenige andere volcken ofte gheslachten der werelt.

X I I I. Item voor het derthiende ende laetste poinct. Dat de Co. Ma. geve over al desen Coninckrijcke, een remis en pardoen generael over den simpel volcke van hare dwaesheydt, onwetentheyt, oproer en voorleden dwalinge, en doe inroepen alle die ghene die om dese saecke gheabsenteert ende verlopen zijn uyt allen landen, userende int eynde een middelmatighe justitie over de ghene die Hoofden ende principale autheurs der voorleden beroerten ende oproer geweest zijn, welverstaende nochtans dat de voorseyde justitie meer genegen sy tot goedertierenheyt ende soeticheyt, dan tot wreedt- heyt ofte strengicheyt, aenghesien dat sulcx de mogentheyt des Coninx betaemt, over een comende met het spreekwoort van *Cesar*, daer hy seyt: *Dat de vroomheyt ende mogentheydt van eenen machtigen Prince meer gelegen is, inden volcke te vergeven met vriendschap, dan de selve te straffen met wreedt- heyt ofte rigeur.* Ende het betaemt oock wel eenen Prince ende Regeerder, hoe groot hy zy, dat hy beproevinghe doe van siine deught ende rijckdom, en dat hy verwinner zy met cracht ende met deuchden, ende dat hy daer naer oock een proeve doe van sijne goetheyt ende oodtmoedicheyt: ende dat hy eyntelijck ghebiede ende regere met liefde. Ende alsoo besluyte ick, dat tusschen alle dingen deser weerelt, medelijden ende gherechticheyt maecken de Princen vroom ende machtich.

Hier by waren geboeght dese naevolgende Deersen.

Door dese Articulen machmen besluyten
 D'oorfaeck der comst Duc d'Albi den Vassael,
 Ende dat wy door d'instellinghe van nieuwe virtuyten
 Sullen geplaecht zijn, door Granvelle den Cardinael.

Dus de saecke des Nederlandts onder dit decksel ende schijnfel ghe-
dreven werdende byden voorszeyden Cardinael/ deur hulpe ende raedt
van sommighe vanden sijnen/ de welke immers de Spaensche Inqui-
sitie in dese Landen wilden invoeren. Soo hebben sy in haren raedt be-
sloten aenden Paus Paulum de IV. te senden eenen Doctoz van Lovem
met name Franciscus Sonnius, de welke desen last goetwillich aennam.
Dese aldaer ghecomen wesende/ heeft volgende sijn last ende de beschry-
ghe ende grootte van Nederlandt verthoont/ ende hoe dat Nederlandt in
rozten tijden seer vermeerdert was van volcke rijkdomme ende mach-
te. Van ghelijcken heeft hy oock verthoont de groote rijkdommen
der Prelaten ende Bisdommen des Landts / ende verclaert datter
gheen ghenoechsaeme toeficht en was teghen de ketters / ende dat het
daerom hoogh-noodich was / daerinne voorszien te werden by sijn Pau-
selijcke heylicheyt/ op dat de kercke gheen meerder perijckel en soude
lijden: Sonnia hy heeft sijn saecke soo wel uytgherecht daer hy omme
ghesonden was/ dat hem sijn versoek vande verdeplinge der Bisdom-
men ende instellinghe der nieuwer Bisschoppen is bewillich ende by-
den Paus bevesticht gheworden/ gelijc blycken mach byde Bullen van
de Pausen Paulus de IV. vanden 19 Mey 1559. ende Pius de IV. van
den achsten Martij 1560. Alsoo hebben sy besloten die afdeplinghe
der Bisdommen te stellen/ want te vozen warender niet dan vier Bis-
dommen/ als de weten: Camerick/ Utrecht / Dooznick ende Utrecht/
hoven welke vier Bisdommen noch opgherecht zijn veerthien nieuwe
Bisdommen/ soo datter tsamen achtthien waren/ ende zijn onder de selve
drie Aerts-Bisdommen ghemaect/ de afdeplinghe is aldus gedaen.

Inden eersten is/ dat Aerts-Bisdom van Ceulen affghenomen het
Bisdom van Utrecht / overmits dat het Aerts-Bisdom veel te groot
was/ en dat ooc de vornissen te Ceulen uytghesproken in gemeyne spra-
ken/ niet ober al van die ghene die onder het Bisdom waren / verstaen
en konden worden/ dat oock byde Aerts-Bisdom van Ceulen in langhe
tijt geen behoorzliche visitatie sijns volcx ghedaen en was: Sy hebben
ooc dat selve Bisdom van Utrecht tot een Aerts-Bisdom gestelt en ge-
maect/ ende onder dat selve van nieus gestelt vijf ander Bisdommen/ te
weten: het Bisdom van Deventer in Over-ffsel/ het Bisdom van Haer-
lem in Hollant/ het Bisdom van Leenwaerden in Bricslant/ het Bisdom
van Middelburgh in Zeelandt (ende het Bisdom van Groeningen vooz
t Landt van Groeningen ende Wedde. Daer naer hebben sy dat Bis-
dom van Camerick tot een Aerts-Bisdom gemaect / welck te vozen
onder d' Aerts-Bisdom van Rieken in Branchrick plagh te wesen.
Onder dat Aerts-Bisdom hebben sy vier andere Bisdommen gestelt / te
weten: In Artoys het Bisdom van Utrecht/ en van S. Omaer / vooz
t Landt van Dooznick het Bisdom van Dooznick/ ende inde Graeflic-
heyt van Namen het Bisdom van Namen. Sy hebben oock het
Bisdom van Mechelen tot een Aerts-Bisdom ghemaect / ende
hebben daer onder ghestelt ses Bisdommen/ te weten: In Brabant
de

de Bisdommen van Antwerpen ende van s' Hertogen-Bosch / in Gel-
derlandt 't Bisdom van Ruvermonde / in Vlaenderen 't Bisdom van Gent /
't Bisdom van Brugge ende 't Bisdom van Averen. Ende soude het
Aerts-Bisdom van Mechelen het alder opperste van alle de voorszom-
de Aerts-Bisdommen wesen. Ende hebben sy voorts dese voorszeyde
Bisdommen tot onderhoudinghe vander Bisschoppen Staet uyt seer
rijcke Abdijen groote jaerlijcsche incomsten toe-gheboecht te weten:
elck Bisschop ses duysent gulden s'jaers / ende dat Aerts-Bisdom
van Mechelen thien duysent gulden jaerlijcx / 'twelck dese Abdijen en
Cloosteren elcx moesten upbrengen tot behoef vande Bisdommen ende
voorz de Bisschoppen. Als inden eerste voor het Aert-Bisdom van Meche-
len hebben sy de Abdije van Affligem in Brabant geschickt de welke
wel de rijckste was / ende den Abt wel 50000 gulden jaerlijcx was inne
brenghende / voor Antwerpen de Abdije van Sinte Bernaerts / voor
s' Hertogen-bosche Tongerlo / voor Gendt Sinte Baefs / voor Brug-
ge de Proostije van Sinte Donaes : Voor Averen Sinte Mar-
ten / voor Sinte Omer de Proostije aldaer mette Abdije van Sinte Ber-
tin / voor Namen de Chienden vander Abdije ende Cloosteren dies
Landts / voor Haerlem / Egmont : voor Middelburch Sinte Pieters /
voor Leeuwarden / Mariengarde ende Lidlum / voor Groeninge / Bol-
weert : voor Koermunde de Regulieren / ende voor Deventer / de Proo-
stije van Sinte Lieven. Sy hebben oock geordonneert ende gemaecht /
dat de keure ende verkiefsinghe van dese Bisdommen souden staen by
den Coninck / ende de Bevestinghe by den Paus.

Hier door zijn diuersche opspraakken ende mooringhe onder 't volck
ghecomen / te weten : dat dit was een vzeemde ongehoorde nieuwichheit
sonder consent vande Staten / Steden ende Landen voort-gebrocht / des
me grootelijcx duchte dat daer wat quaets uyt soude broepē : dat de ou-
de fondatien hier deur werden verbzeemt / de Landen van heur ghe-
woonlijcke Abdijen berooft. Die Staten in hen vergaderinge met Bis-
schoppen (diemen vande vzeemde mocht nemen) gepresideert : De goe-
deren der Cloosteren anderen gegunt : De groote deplinghen diemen in
de selve Cloosteren tot grooten onderstaende vande Armen althit hadde
onderhouden / die souden achterblijuen / alles teghen die oude Vrijheden
ende Privilegien der Landen / ende boven dien / dat onder desen mantel
de Inquisitie was schuyplende / diemen alsoo meynde bedecktelijcken inne
te brenghen / ende hoe wel vele grootelijck waren arbeydende om den
volcke sulcken opinie te ontgheben : nochtans en heeftmen sulcx noyt
uyt den hoofde comen ghebrenghen / noch den ghemeenen Man / noch
den Staten ende Regeerderen vanden Lande en Steden / te meer dat by
de consultatie vanden seve Cardinalen te Romen daer op gehouden / en
oock inden Bullen desen aengaende aff-gesonden / claerlick ende opent-
lijck bleeck dat de saecken daer toe waeren streckende / ende dat elck
Bisschop in sijn Cathedraele Kercke soude neghen Prebenden by-
den anderen voeghen / daer aff de Besitters hen souden behulplich
zijn

zijn int feyt vander Inquisition al om over ende in sijn Bisdom / Jae die twee daer aff souden selve zijn Inquisiteuren welcke geschriften te voorsz. schijn ghecomen wesende / is de voorsz. impressie en opinie heel vastelijcken bevesticht en secker ghehouden / besonder ende te meer datmen bevonden heeft / dat hy nae alle de gene die totte Bisdommen ghenaemt waren / waren alle Inquisiteuren of Theologien van Loben / en d'andere onbeguaem totter Predicatie / maer meer geschickt totten handelingen ende saken van Princen / Landen en Steden / gelijk de Cardinael van Granvelle (die ghenaemt was om Aerts-Bisschop te wesen tot Mechelen) de President Viglius (vooz Gendt) ende de Cancelier Nigri vooz Antwerpen / doch is naer bevonden gheweest dat dese naer-ghenaemde tot Bisschoppen zijn ghestelt / te weten :

1 Ten eersten int Aerts-Bisdomme van Mechelen is gheset den voornaemden Heer Anthonis Perenot, Cardinael van Granvelle.

2 Int Bisdom van Antwerpen was eerst genaemt den Cancelier Nigri, maer alsoo het lang aenliep eer den Bisschop aldaer conde werden inghelept / is naemaels den voornoemden Doctoꝝ Franciscus Sonnius, die eerst Bisschop van s Hertoghen-Bosch was / aldaer tot een Bisschop ghestelt.

3 Int Bisdom van Kemunde / is Heer Guilhelmus Damasi Lindanus

4 Int Bisdom van s Hertogen-Bosche wert eerst gestelt de voorsz. Sonnius, maer naer dat hy Bisschop van Antwerpen / quam Heer Laurentius Metsius, Deken van S. Goedelen tot Buzffel in sijn plaetse.

5 Int Bisdom van Gendt / Heer Cornelius Iansenius.

6 Int Bisdom van Brugge Heer Petrus Curtius, ende naer hem Heer Remigius Driutius, die eerst was geweest Bisschop van Leeuwaerden.

7 Int Bisdom van Yperen Heer Martinus Rithovius.

8 Int Bisdom van Groeningen Heer Iohannes Knijff, Minnebroeder.

9 Int Bisdom van Leeuwaerden / eerst Remigius Driutius, ende naer dat hy Bisschop was geworden tot Brugge / is in sijn plaetse gecomen Heer Cunerus Petri.

10 Int Bisdom van Haerlem Heer Nicolaes a Nova-terra.

11 Int Bisdom van Deventer Heer Egidius vanden Berghe, Minnebroeder.

12 Int Bisdom van Middelburch Heer Nicolaes de Castro.

13 Int Bisdom van Utrecht Franciscus Richardot.

14 Int Bisdom van Doornick Heer d'Oignies.

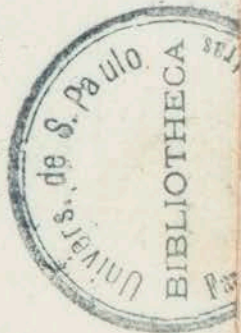
15 Int Bisdom van Namen Heer Anthonis Havetius.

16 Ende int Bisdom van Sinte Omers is gestelt Heer Gerrardus ab Interencourt.

Hier dooz zijn wederom alomme inde Landen vernieuwt / Jae vermeerdert de oorzaken die int Jaer 1549 ende 50 waren geweest: Maer waren nu so vele te stercker om datmē merckte datmen de Landen dus meende te bedrieghen ende het net over 'thoost te trecken / ende

¶

niet

niet en dochte op te houden vooz men hadde hen byden eenen wege oft den anderen onder het jock der Inquisitien ghebrocht / welke mooringhe vanden volcke te meer wies / dooz dien men opte clachten diemen daer teghen te Hobe was doende / niemant daer op goet gehooz noch troost en gaff / dan plat uyt datmen daer mede dooz wilde / en dat zijne Majest. sulcx beliefte.

De saken nu aldus staende heeftmen metter daet alleinskens die nieu Bisschoppen inde possessien ende besit van hen kercken gestelt ende ingelept / sonder die van de steden des eens consent te braghen / maer wel veel schoons toefeggende. Also zijn boven den Bisschop van Uperen / ingelept geweest de Bisschoppē van Brugge / van S. Omer / van Namē / voozt van Haerlem / van Middelburch / eyntlijck ooc den Aerts-bisschop van Mechelen / ende ten ailderlesten ende langen tijbe na den anderen de Bisschop van Hertogenbosch / niet sonder groote beroerte ende oploop van de ingesetenen. In vele der selver Steden ende plaetsen / inde ander resterende Steden hadmen wel willen van ghelijcken doen / maer men dozset niet wel aboutuyzen / so de inghesetenen vanden selven hen vyzmoedelijcken hadden laten hoozen / dat sy niet en souden gedoogen dust tegen heure oude vyzheden verongelijct / ende met dusdanige onghelijckhe nieuwicheden van Bisschoppen ende Inquisitie geplaecht ende inden gront bedozven te worden. In eenighe hebben wel opentlijck dozven segghen dat sy de selve int beginsel ende inucomen terstont wilden dooz smyten / oft dierghelijcke woorden tot opzoer streckende.

Gheduerende dese swaricheden aengaende het effectueren vande Bisdommen / metten Weerlijckhepdt (die daerom de Gheestelijckhepdt meestendeel groote ongunste toe droeghen.) Soo en heeft oock de Gheestelijckhepdt onder malcanderen niet eens ghebleven / want niet alleene de oude Aerts-Bisschoppen ende Bisschoppen vanden Rijcke / die hen Hoocheyden ende quartieren werden benomen / maer oock die Capittelen vanden Prochien die nu Cathedrale kercken werden ghemaecht / ende die vanden Abdijen ende Prebenden die gheincorporceert werden / begonden haer vande vooz. nieuwicheden seer te verlaghen / dat sy dooz de oprechtinge der nieuwer Bisdommen werden vercozt in hare Jurisdietien ende Bisdommen / ende d'andere datmen hen nu in cene nieuwe subiectie wilde bzenghen / ende henlynden deuchdelijcke possessien ende exentien / sonder eenige redene ende om het particulier profijt van sommighe solciterende private personen / benemen wilde / met meer ander dierghelijcke clachten / daer dooz de ghemeente maer te meer verbittert werden teghen den ghenen die dese sake waren drijvende.

Ende onder d'ander clachten vander Gheestelijckhepdt vanden Lande hebben hen oock int besonder ghetoot. Eerst die twee Abdijen van Tongerlo ende S. Bernaerts / ende langhe daer na oock die van Afligem in Brabant / de welke dooz affganck van heure Abten / elck van Prelaten ouersien waren / ende langhe te Hobe hebben verbolght /
om tot

om tot electie ende verkieſinghe van eene nieuwe Abt te comen / volghende hune coſtume ende Privilegien, ende gheen antwoort comende becomen / niet teghenſtaende dat den Raedt van Brabant vooz hem hadde gheadviſeert / hebbende ſaecke aende andere Abten van Brabant / daer nae oock aende Edelen ende Hoofſteden van Brabant als verhooghende die drie Staten des ſelven Landts verthoont / ende verſochten dat ſy met hem daer inne neffens der Hertoginne hem ſouden willen voeghen ende verſoecken tghene voozſeyt is : d'welck ghedaen zynde / ende niet comende vercrijghen / ſoo de uytvlucht was / tſelbe aen haer Hooghheidt niet te ſtaen / maer inde goede ghelieſte van zyne Majest. die ſulcke ſaecken aen hem hadde behouden: Soo hebben de ſelve Staten goet ghevonden / dies aengaende hen Ghesanten in perſoone te ſchicken aen zyne Majest. in Spaengien.

De Grave van Hoozn heeft de Conincklycke Majest. al tſelbe by ſekere brieven vanden neghenthienden December 1561. te voozen geadvertteert / hem ſchrybende / dat de Staten van Brabant aen zyne Majest. ſouden ſenden een perſoon tot voozdeel vande Abten / ende dat die niet en willen conſenteren dat de Abdijen ſullen werden geincorpoſeert inde nieuwe Biſdommen / dan dat d'andere Staten noch niet en ſeyden / dat de Duytſchen ende Franchopſen lieten uytgaen dat den Paus hun de Gheestelycke Jurisdictione niet en can benemen die ſy in deſe Landen hebben / byſonder naer dien dit ghedaen is ſonder bewilliginge vande Hertſ-Biſſchoppen van Colen ende Keyms. De Duytſche (ſchryft hy) allegeren dat hoe wel de Keyſer tſelbe verwillicht heeft / dat tſelbe ſonder verwilliginge vanden Keyſer-Dorſten ende Staten vanden Rijke van onwaerden ſal weſen / en de Franchopſen pretenderen / genomen de Hertſ-Biſſchop van Keyms daer inne conſenteerde / datter nochtans van noode is het conſent des Coninck van Brancryck / als Patroon / voozſtander ende Beſchermer vande Kercken van zynen Coninckrycke / die reden die ſy allegeren / ſchryft hy / maken de Gemeente alhier wat opzoerich / ghemerckt datmen intenteert ſonder conſent van deſe twee Natien / in de middel vande welke zyn deſe Landen ende de welke niet ghenoechſaem zyn om hen by hen ſelven te deſenderen of beſchermen van eenighe van dien / etc.

De Staten van Brabant hebben oock volghende voozgaende reſolutie in Spaengien aen zyne Majest. geſonden in Januario / Anno 1562. hen Ghe deputeerde / namentlyck: Tſerclaes ende Nijs, door den welcken / ſy ſchryftelyck hebben doen overgheven hen verclaringhe ende bewiſinghe / hoe dattet niet alleen teghen recht / maer oock teghen de Privilegien ſoo vanden Lande van Brabant int generael / als vanden Abdijen int ſpeciael ſoude weſen / de ſelve in handen van andere te ſtellen / ende heur ghewoonlycke electie ofte verkieſinghe te benemen / welke ſtucken by den ſelven Gedeputeerde in Spaengien gepreſenteert zynde. De Coninck heeft hen cozts daer op ſchryftelycke antwoorde doen gheven: inhoudende in effecte een ontkennighe / ende dattet hem even-

vele behoorde te zijn als sy van Prelaten versien waren / ende behoorden noch grootelycx hem te bedancken / datmen hemmen Godts-huyfen die eere dede / van hemmen Prelact te vercierren metten Bisschoppelijcken name : ghelijck 'tselve by de Apstille vande 27. Februarij 1562. blijcken mach / Met dese antwoorde t'huyfs ghecomen wesende / heeft henlupden rappoort den Staten ende besonder de Prelaten luttel behaccht / ende alle de werelt daer op seer doen sprecken / sonder dat d'Abdpen daeromme daer in ghewillecoort hebben : ja hebben cozts daer na metten Staten van Brabant aende Regente versocht daer teghen in rechte ghehoort te zijn / Welck hen niet en heeft moghen ghebeuren / ghelijck 'tselve blijckt by de Requeste ende antwoorde vanden 5. Mey. 1562.

Van ghelijcken so en hebben die Regeerderen van Antwerpen oock niet stille ghesweghen / maer so sy ghewaer werden dat die neeringhen begonnen grootelycx te verminderen ende andere meer ghelycke swaricheyden als sy inden Jaren 49. ende 50. gheproeft hadden nu wederom aencomende waren / uyt vzeese dat die Inquisitie door dese inlepdinghe van eenen nieuwen Bisschop mede inne ghebrocht soude worden / soo hebben sy gheraden ghevonden de Gouvernante schyftelijcken te kennen te gheven / de gheleghentheyt die hen toe droech door d'opzettinghe van den Bisschops stoel aldaer : besonder wantmen verstont de Inquisitie daer onder te schuplen / waer mede men gheloost hadde hen niet te quellen : op welck gheschzift sy opten 24 Januarij 1562. ghecregen hebbende Apostille in effect in houdende : datmen daer mede geen Inquisitie en meynde : noch der Stadt en sochte te vercozten / maer die met eenen Bisschop te vereeren / soo sulcken Stadt soodanighe eere wel verdiende : Ende dat sy heurder ghemeenten sulcken inbeeldinge souden willen ontgheven : Niettemin soo sy de saecke anders verstonden / ende de handt der Hertoginne dien aengaende ghesloten was / soude gheerne hen gheschzifte in Spaengien oversen den. Van uyt Spaengien daer na ghenoech ghelycke antwoorde van date den achtthienden Martij 1562. gheromen zijnde / ende bevindende den Coopman ende bozgher soo metter saecken verlaeghen / datter niet dan de verderffnisse der Stadt met alle vzeese van opzoer en was gheschapien te volghen / hebben goet ghevonden heur Ghesanten in persoonc aen zijne Majest. in Spaengien te senden / omme de selve alle gheleghentheyt / ende den ystersten noodt / soo mondelinghe als by gheschzift te verthoonen / welcken volgende hebben sy drie personen inden eedt ende dienst der Stadt zijnde afgheveerdicht / naementlijck : den Amptman, Vissel, ende VVesenbeecke, de welke aldaer neffens den persoonc vanden Coninck int Langhe opten 11. Junij 1562. ghehoort zijn ende heuren last ontdeckt ende zijne Majest. hen gheschzifte ghegheven hebben : waer op sy nae langhe sollicitatie ende vorderinghe eerst in Augusto / soo by gheschzifte als by monde antwoorde vercreghen hebben / wesende genoegh een selve antwoorde als de voozgaende antwoorde by de Hertoginne in Nederlant ghegheven. En dewyle de Ghesanten gewaer werden datmen

men de stucken te voozen eerst in Nederlandt hadde ghesonden/ eermen
 henlynden antwoorde hadde ghegheven / so hebben sy versocht aen zij-
 ne Majest. daer noch te blijven tot dat sy hun Meesters gheadverteert
 hebbende sy hen gheliefste daer op verstaen mochten / ende besien ofter
 geen middel en soude te vinden zyn omme zijne Majest. genoeg te doen/
 ende dat daer beneffens sulcken Coop-stadt oock mochte geconserviert
 werden / de welke geschapen was tot geheel bederffnisse te sullen ge-
 raecken / deur die Bisschoplycke inwoeringhe binnen der selver Stadt/
 soomen den Coopman ende ingesetenen niet anders en conde doen ver-
 staen of de Inquisitie en was daer onder bedeckt / ende vercreghen heb-
 bende dat sy daer mochten blijven / hebben by eenen expresse Poste/
 hen Meesters van als verwitticht ende des Coninck antwoorde over-
 ghesonden daer op hen byden Regeerderen weder een ander schriftelij-
 ke vertooninghe overgesonden wert / die sy aen zijne Majest. souden ver-
 thoonen / t'welck by hen gedaen zijnde aenden persoon vanden Coninck /
 en hebben in vijff maenden daer naer gheen antwoort comen becomen
 wat vervolch sy aen zijne Majest. ende aende een ende d'ander int Hoff
 in alder neersticheyt deden: daer en tusschen so den Aemptman sieckelijck
 was gheweest ende vande Majest. mondelinghe verseeckeringhe hadde
 ontfanghen / als dat zijne Majest. intentie niet en was / zijne Coopstadt
 van Antwerpen met eenige Inquisitie te quellen / is daer mede opten 20.
 Decembrijs 1562. naer huys ghereyst / d'andere twee vooznoemde nae
 langhe vorderinghe hebben eyntelijck by Apostille vanden 28. Aprilis
 1563. ghenoech ghelijcke antwoorde weder ontfanghen / die sy weder te
 rugge hebben ghesonden: ende daer en tusschen versocht dat zijne Majest.
 metter saecke soude willen vertoeven tot dat zynen persoon daer qua-
 me ende seiber saghe die benautheydt dier was: Of enimers door on-
 partijdighe Commissarisen hem daer op soude doen informeren / op dat
 daer niet geschieden en soude dat naemaels niet en soude wesen te bete-
 ren / waer op hem den 8. Mey 1563. verclaert werde / dat zijne Majest.
 de Wethouderen by de Gouvernante soude doen waerschouwen rer sy
 mette saecke soude doen vooztvaren / eyntelijcken nae verscheyden ver-
 hoorzighen / vorderinghen ende antwoorden / heeft de Conincklycke
 Majest. hen in Augusto 1563. afscheyt ghegheven met Apostille vanden
 derden Augusti / ende bzeeder mondelinghe hope / dat zijne Majesteyt om
 redenen noch verhoudende was / het instellen vanden Bisschop binnen
 der selver Stadt / welke tijdinghe aldaer ghebzacht zijnde (by VVe-
 senbeke te poste) ismen daer mede wel vernoecht gheweest. Oock heeft-
 men de resterende Bisschoppen / in andere steden noch niet inghelept / al
 warent die ghecozen Bisschoppen wel begheerende.

Ter wijlen nu alle dese groote alteratien daghelijcx meer ende meer
 groeyden / soo teghen dese vervolginghe als teghen de Bisschoppen/
 Inquisitien, ende andere saken boven verhaelt / sulcx dat niet dan een
 jammerlijcke desolatie / opzoer / ende bloetstortinghe daer ynt en scheen
 te sullen volgen / soo verre in tijdts daer inne niet versien en werde / so is

de saecke vooz-genomen in den Raedt van State / alwaer de swarckheden ende periculen int langhe vertoont zijn byde grōote Meesters ende Ridderen vander Orde / ende hebben met malcorderen de saecken overgeslagen en overgelept / hoemen die best ten dienste van sijne Majest. ende wel-varen vanden Lande soude moghen dzefferen / so in desen als meer andere poincten: Ende want sy bevonden dese saecken ende vzeemichheden vele by te comen wpt dien de Coninck van alle saecken niet nae de waerheydt en was geïnformeert / ende dat die ghene die hijt betroude met hen hooft ende particuliere affectien daer mede al dooz wilden / sonder den Raedt van andere te willen volghen: Soo is inden voorszeyden Raede byde Regenten ende Heeren gesloten / sijne Majest. by pemanden onder hen persoonijck daer aff te doen onderrechten / ende alle saken int langhen te doen adverteren: welcken volghende de Baender-Heere van Montigny in Spaengien / ende neffens de Majesteyt in communicatie tot sijne lasts volvoeringhe gheweest is / in Augusto 1562. ende daer en leynde weder naer Nederlandt ghekeert sonder eenighe sonderlinghe vzych ghedaen te hebben.

De saken en zijn oock niet ghebetert / dew den twist die hem daghelix meer ende meer verthoonde onder de voornaemste des Landts / want: eenighe wilden al naer haren sinne alleen regeeren ende veel nieuwicheden inbzenghen met fortsse jegheng des Landts Privilegien, daer teghen hen eenighe stelden / soo dat daer grooten twist te Hove is gheweest / die daghelix soo vermeerderde dat eyntelijck de Prince van Orangien, de Graven van Egmondt ende Hoorne by haere brieven vanden eiffsten Meert vijftien hondert ende dri-en-tsestich / den Coninck schreven / dat het meestendeel vanden Inghesetenen deser Landen een generael mescontentement hadden vande groote auctoziteyt die den Cardinael Granvelle hadde over de saecke van dese Landen / ende dat sijne Majesteyts saecken alhier te Lande niet soo wel en soude gaen / als sijn Majesteyt ende sijnlyden wel wenschten / soo langhe die Cardinael het onderwindt der affairen van dese Landen soude hebben / vermidts hy soo seer inden haet van alle de werelt was / ende daeromme dat sijne Majest. daer inne sonder vertreck soude willen voorszien / ofte dat anders soude gheschapien wesen de bederffnisse der Landen daer wpt volghen soude / ende op dat sijne Majesteyt dooz ingheven van andere niet en soude dencken dat sy de verthooringhe deden wpt eergierichheydt ofte om haer eyghen nuttichheydt / soo baden sy sijne Majesteyt dat hy henlypden wilde verlaeten vanden Staet vanden Raede / indient hem goet dochte / want het henlypden niet gheraden en dochte noch vooz den dienst van sijne Majesteyt noch om haerder reputatien / datse langher inden selven Raedt souden blijven / hebbende soo quaden ghenoeghen vanden Cardinael / eyntelick bidden sy sijne Majesteyt dat hem beliebe haere verthooringhe int goede te nemen / ende te ghe-looven datse comt wpt eenen grooter pver diese hebben tot sijnen dienste ende om haeren staet ende eede ghenoechte doene / &c.

Maer

Maer alſoo de Coninck by ſijne Vrieven vanden ſeften Junij des ſelven Jaers daer op antwoorde / dat hy wel wifte dat 'tghene ſp-
 luyden hem waer verthoonende / was comende wpen grooten pver-
 ende affectie / die ſp waren dzagende 'tſynen dienſte / daer aff hy in booz-
 gaende tijdt genoegſaem by experientie hadde bevonden / maer dat hy
 niet ghewoone en was pemanden van ſijne Dienaers ſonder redene
 te beſwaeren ende datſe in haere verthooninghe gheen beſondere oor-
 ſaecten en hadden verclaert / &c. Soo hebben de voorszeyde Heeren
 daer op wederomme aenden Coninc geſchreven by miſſive vanden ne-
 ghen-en-twintichſten Julij vijftien hondert dri-en-tſefſich / datſe
 niet van meyninghe en waren hen formele partijen teghens den Cardi-
 nael te maecten oft in eenigh proces met hen te treden / maer hoopten
 dat de ſimpele ende cozte verthooninghe die ſp hadden gheſchreven /
 ſonder ander maniere van beſchuldiginghe genoegſaem zy om ſijne Ma-
 jeſteyt te vermozen / om te beduncken eenigh eerlyck ende goet mid-
 del om te voldoen de rechtveerdighe clachten ſynder ootmoedigher On-
 derſaecten / ſtellende den Cardinael andersins te wercke daer hy nae
 ſynen roep ende pzoſeſſie meer vruchten ſoude moghen doen dan hier.
 Sp en handelen niet (ſegghenſe) van den Cardinael te beſwaeren /
 maer meer van hem te ontlaſten / jac van eenen laſt / den welcken hem
 niet alleen en was extra-ordinaris ende onbequaem / maer oock in ſij-
 nen handen niet langher en conden blijven ſonder groote vzeſe / onru-
 ſte ende inconvenienten. Datſe oock in haere voozgaende gheen beſon-
 der oorſaecten en hadden verhaelt / ſegghenſe / niet toe ghecomen en
 zyn by ghebrecke van datter gheen oorſaecten vooz handen en ſouden
 zyn gheweest : Maer datſe al willens hadden vermydt vande beſon-
 dere oorſaecten te verhaelen ende ſpecificeren ofte eenighe bitterhepde
 teghen hen te ghebrycken / maer belieſdet ſijne Majesteyt tot vzeeder in-
 formatie daer inne voozt te vaeren / hy en ſoude niet dan te vele ver-
 ſtaen vande rechtveerdighe oorſaecten die ſijne Majesteys ghetrouwe
 Onderſaeten hadden om qualijck te vreden te weſen en hen te beclagen.
 Sp hadden liever dat ſijne Majesteyt belieſde 'tſelve in't langhe te ver-
 nemen van andere / niet ſuſpecte / dan van henluyden / ende ſijne Ma-
 jeſteyt ſoude dan wel bevroeden dattet niet ſonder redene en is / datter
 ſo een openbaere ende gemeen clachte was / ende alwaer daer maer ge-
 weest de ongheschiedhepde / opſpzaeck / ende verwerthepde daer inne
 de Neder-landen hen vonden / het ſelve gaſſ ghetuychenniſſe genoeg
 dat ſijne pzeſentie / bewindt ende authozitept hier weynich dicnde.
 Al 'twelck acngheſien ende ghemerckt de cleyne vruchten dieſe in ſij-
 nen Raedt van State waeren doende / ende het groot onghelijck en-
 de cleyne achttinghe dieſe daer door leden / ſoo baden ſp ſijne Majesteyt
 ootmoedelijck dat hem ghelieſde goet te vinden / dat ſp hem ſouden
 verhouden te comen inden Raedt van Staten / tot dat ſijne Maje-
 ſteyt ſoude believen daer te ſtellen ander ordze / als hy tot ſynen dien-
 ſte / tot welvaert vanden Lande ſoude vinden te behozen / daer en tus-
 ſchen

schen sulken spluden niet laten hen wel te quijten 'tst' ien dienste in saec-
ken van haren Gouvernemen ten ende lasten/ende in al 'tgene de Hertog-
ginne Gouvernante henlypder advys van doen sijn hebben/behalven
alleen datse hen niet meer en souden laeten binden inden Raedt van
Staten/tot dat sijne Majest. daer ander ordere soude hebben gestelt/ &c.
Ende hebben over sulcx de voorszeyden Heeren daer naer (hebbende te
vooren eerst seker schriftelick vertooninge aende Gouvernante gedaen)
hen opt den Raede van Staten gehouden/sulcx dat epntelijck de Gou-
vernante daerom expresselyck aenden Coninck heeft ghesonden heuren
Secretarius Armenteros. Naer wiens wedercomste de Cardinael
van Granvelle t'hoofst vande eene partije opt de Nederlanden is ver-
trocken inden Jaere 1564. Naer nae dien gheseyt werde dat de par-
tije die het met den Cardinael hadde ghehouden/ noch in sijn aff-wesen
handelden/als off hy daer selffs hadde gheweest / soo en is de verbitte-
ringhe niet ghecesseert/maer eer vermeerdert: sonderlinghe teghen den
President Viglium, ende de Heere van Barlaymont die sy des Cardinaels
creaturen seyden te wesen/de welke oock meer bitterhepdt& maeckten
deur dien sy stroyden dat de Cardinael haest weder comen soude met
meerder bevel ende autoriteyt als hy te vooren opt gehad hadde.

Hier en boven isser oock toegefallen door sommighe geesten aen we-
der zyden/seker misverstant ende swarichepdt tusschen de Coninginne
van Engelandt ende de Gouvernante oft emmer des Coninck Raedt der
Neder-landen, daer door de ghemeene Onderfaten een heel jaer groote-
lijcx zijn ghefrustreert geweest van heure gewoonliche neeringhe ende
hanteringhe/t'welck hen passien seer heeft verbittert ende hen alteratien
noch vele meer vermeerdert/bysonder soo de voorszeyden oorzaken altyt
bleven duerende.

Daer en boven isser oock by gecomen datmen opt is geweest om al-
omme inde Nederlanden te doen aenbaerden en hem reguleren na der de-
finitie genomen int Concilie van Trenten, waer op lange beradinge ge-
houden is gheweest/dwelck den ingesetenen oock niet weynich en heeft
ghealtereert ende teghen de Geestelijcke noch meer verbittert/besonde-
re soo daer niet alleen de Geestelijcke judicature ende Bisschoppen/maer
oock de Inquisitie ende vervolginghe werde bevesticht/ende daer neffens
vele Articulen gesterckt/die vele opentlijck wilden bewijfen by abus
inde Chyristelijcker Kercken gedzonghen te zyn/oock vele andere den ex-
emptien ende Privilegien vanden Lande directelick teghen zijnde: en-
de hoe wel voor alsdoen daer op niet voozder ghedzongen en werde/ al-
tydt vielen soo veel lyden te meer ter ander zyden/ende vande andere
opinie/besondere naedien 'tselbe Concilie daer nae alom is ghepubli-
ceert/ ende al had sijne Majest. daer in geconsenteert op sekere reservatie
van exemptien/die en zyn int publiceren in vele plaetsen niet verhaelt
noch vermaent/oft emmer byden volcke sulcx niet verstaen / sy hebben
altijdt een achterdencken van des gheschadt.

Men heeft oock den selven Somer sijn beste ghedaen om dien van
Recuwaer

Leeuwaerden/ Goeninghen/ Debenter ende Roermunde met schoone woorden ende ind ictien te doen goet vinden/ dat sy heure nieuwe Bisschoppen souden allen met goetwillicheyt ontfangen. Doende de selve aen segghen deur henne Stadthouders dat de meeninghe vande Conincklycke Majest. niet en was / omme de Staten ofte Landen in eenighe heure Tractaten ofte Previliegen, oude usantien ofte costumien ende bypheden te prejudiceren: maer hen die onverbreeckelyck by den Bisschoppen te doen onderhouden / dat oock de Bisschoppen 'tselve souden sweeren / dattet oock profijtelyck vooz de selve Landen soude wesen/ datse selfs eenen Bisschop souden hebben / waer by ghespaert souden werden vele onkosten die anders ghedaen moeten werden soo int senden tot Utrecht die eenighe simpel gheestelycke oorden wilden hebben/ als oock consecratie van Abten/d'onkosten vande appellatien ende Delegationen. Datse oock nootelyck mosten hebben Bisschoppen/ deur dien den Aerts-Bisschoppen haer recht/ 'twelck sy inde selve Landen hadden/ alreede tot behoeff vande Bisschoppen die hare souffraganen souden wesen/ gherenuntieert hadden. Dat mede den Aerts-Bisschop/ niet gheresigneert hebben haer gherechticheyt hare residentie soude mogen nemen inde selve Landen daer het hem believen soude/ende dat hem niemant die residentie en soude comen ofte mogen weygheren/ dat daer omme d'inghesetenen der selver moetende toelaten den Aerts-Bisschoppe als sy in haer Aerts-Bisdom soude willen haer residentie nemen/ wel behoorden toe te laten hare Souffraganen / maer men en heeft met hen niet comen uptrechten / noch hen comen vzoedt maken 'tghene men begheerde. 'Twelck oock geen clepne verbitteringhe gemaeckt en heeft/ als men ghesien heeft datmen so heftich vervolchde omme dese Bisschoppen/ ende also d'Inquisitie alom in te bzenghen/ die elck nochtans so seer haette ende vreesde.

'Theeft oock totten affkeer vele gheholpen / dat de nieuwe ingestelde Bisschoppen met hen Capittelen / Kercken ende Onderfaten vele onrusten/ questien ende geschillen ghecreghen hebben / soo sy hen terstont al om inde possessie hebben willen maken/ ende dat d'andere van hen oude bypheyt ende exemptie niet en wilden ghepzebeert zyn.

Daer en boven isser noch een ander oorzsaecke van mooringhe ende perplexiteyt opghecomen/ dooz dien soomen sagh datmen met Antwerpen qualijck voozt conste om aldaer eenen nieuwen Bisschop in te bzenghen / cenighe uytgaven ende deliberatie ghenomen werde om de selve Stadt met verscheyden Steden van Brabandt / als Brussel/ Loven/ etc. Onder het Aerts-Bisdom van Mechelen (daer die Cardinael van Granvelle inghelept was) ende Walsch-Brabant onder Namen te bzenghen / d'welck niet min teghen die Privilegien ende welbaren vanden Lande ende van dier Stadt en soude ghecomen hebben / dan off binnen der selver Stadt eenen ghestelt hadde gheworden: met welcken 'tselve uytghebozsten zynde / weder een groote veranderinghe veroorzsaecht heeft / waer teghen oock die Staten van Brabandt hen hebben gheop-

gheopponeert ende diversche Remonstrantie over ghegeven/maer is at-
telcken nae Spaengien ghesonden/ende en hebben maer geen Apostil-
le comen verwerpen: Dan naer dien sy meer dan se Maenden daer-
omme vervolght hadden/een Apostille dilatoir/renbuperende de saecke
aen den Coninck in Spaengien/ende hoe wel sy daer na weder langhe
des vervolgt hebben/ en hebben niet voorder comen comen. Maer heeft
haer Hoogheyt daer nae hen alleen verclaert dat sy daer af aenden Co-
ninck gheschreven/maer noch geen antwoorde ontfangen en hadde/des
wock onder het volck de verbitteringhe en affval seer ghemeecedert ende
langhs soo meer totter Chereformeerde Religie hen begeven hebben:
Siende datmen dooz alle middelen sochte dese seer gehaette saken van
den Bisschoppen ende Inquisition, tware met wat middel het ware in-
ne te bzenghen.

Entrent dese tijt heeft oock de Paus den Coninck Philips seer beweegt
om de Spaensche Inquisitie tot Milanen inne te voeren: maer het volck
stelde hem terstont inde wapenen teghen de Spaengiaerden: Doch mit
sy bewesen datter gheen Chereformeerde inne en waren/so wert het na-
gelaten om meerder inconuenient te schouwen. Eben dat selve versocht
de Paus oock te Venegien: maer de Venetianen gaben booz antwoorde:
datse de Chereformeerde wel straffen souden/al en waert niet op de
Spaensche maniere: daer den Paus hem mede moest te vreden houden.
Te Napels was 'tselbe voornemete vooren oock qualick gheluckt.

Int beginsel van het Jaer 1566. en heeft het Nederlandt niet min-
der maer onghelyck grooter ende meerder veranderinghe onderworpen
gheweest/om het welcke neerstelijck te beschrijven sal van nooden zyn
tot meerder verstande van 'tgene als doen voorhanden was ende ghe-
handelt werdt cortelijck te verhaelen 'tgene int eynde des Jaers dup-
sent vijff hondert ende vijff-en-tsestich booz gheromen ende noch niet
ten eynde ghebzacht en was: Maer met het beginsel des Jaers voort
vervolght wert. Men moet dan weten dat inde Maendt van Decem-
ber 1565 de Hertoginne van Parma Gouvernante brieven ende schrij-
vens vande Conincklike Majesteyt van Spaengien heeft ontfanghen/
inhoudende sijne Majesteyts meeninghe ende intentie/ ende wat sy in de
saecken vande Religie in Nederlandt wilde achtervolght hebben / waer
van het extract alhier volght.

TEn eersten: Aengaende de Placcaten ende ordonnantien so-
oude als nieuwe op't feyt der Religien, dat sijne Majesteyt
verstaen hebbende den staet daer inne hen vinden de saken van
der Religie hier te lande niet en behoort, aengaende sulcke plac-
caten ende ordonnantien yet te worden verandert: Maer datse
beyde so vande Keyf. Majest. als sijne Co. Majest. ter executien
ghestelt

ghestelt te werden. Ende wort siine Majest. wel gheware den gront vvaer uyt sulcken quaet gecomen is, oock dat het selfste inder voegen toeghenomen heeft, ende so verre gestrect is, gecomen te ziiin door de onachtsaemheyt, slappicheyt, ende diffimulatie der Richteren. Ingevalle dan daer eenige ziiin, diese niet en derren ofte willen ter executie stellen, vreesende voor eenige oploop, soo salmen ziiine Con. Majest. daer van adverteren, op dat de selve daer in voorzie met cloecker mannen, ende die beter ghesint ziiin tot sulcke executie, waer van inde voorz. Landen geen ghebrec ofte faute wesen can, daer soo vele Catholijcken ziiin, die God ende zijne Con. Majest, begeeren te dienen, ende dat sulcx doende, ende de voorseyde Placcaten executerende, is te verhopē, datmen lichtelicker ende eer alle schaede die daer is, sal connen remedieren en wenden, dan door eenich ander middel.

Ten tweeden: Aengaende de Inquisiteuren des geloofs, belast zijne Majest. haer Hoogheyt de handt daer aen te houden, dat de selve Inquisiteurs werdē gevordert in 't gene dat hen bevolen is te exerceren ende te bedienē totter welvaert ende onderhoudinge der Religien: wesende het gene dat dienende is. Mits de meyninge vā ziiine Majest. is als dat die voorz. Inquisitie door de voorseyde Inquisiteuren volbracht worden, ghelijc als het selve tot noch toe gheschiet is, ende hun van Gheesticke ende Wereltlicke Rechtē wegen toebehoort, het welcke niet nieuws en is, nademael sulcx altijd gedaen gheweest is by wijlen Keyserlicke ende noch ziiiner Con. Majesteyts tijden, want andersins de inconuenienten diemen vreesst, veel schijnlicker, naerder eñ grooter ziiin soudē, ten ware datmen sulcx versage door den voorz. Inquisiteuren, mits haer officie volbrengende, ende hen daer inne by stonde. Ende overmits hare Hoogheyt mercte wat verlangē daer aen is, soo beveelt der selver ziiine Majest. al watse vermāgh, hier inne te handelen, ende te doen het ghene

Gij datter

datter so nootsakelic is, ende dat sy geenfins en consentere, datter mender eenige andere saken voorneme oft handel, wel wetende haer Hoocheyt, hoe seer dattet selve Con. Majesteit ter herten gaet, ooc wat vreucht ende vrede sulcx der selver wesen sal.

Ten derden: Naedemael het heyligh Concilie van Trenten alreets gepubliceert was, ende daer toe niet anders en resteerde te doen, dan wat d'executie aengaet, welcke de Bisschoppen competeert ende concerneert, so beveelt ziine Con. Majesteit haer Hoogheyd, datse hun alle mogelicke adres ende assistentie doen hebben, op dat sulcx zinn effect crijghe ghelijc alst behoort. Oock datmen ter executie stelle, het gene dat aengaende van 't leven ende de zeden der Geestelicheyd te reformeren, het voorz. Concilie van Trenten geordonneert ende gesloten heeft, belastende zijne Con. Majest. alsoo wel hare Hoocheyt als zijner Majest. Officieren, ende Dienaren, daer toe alle gunst, ernste, ende hulpe te doen, die van doen sal wesen. Ende ingevalle also gherequireert ware datter van zijner Majest. wegen eenige provisien moest ghegeven ofte gheordonneert worden, aldan sal die terstont de selve laten expedierē, bysonder so verrede Geestelicke personen niet en wilden obedieren de voorsyde Reformatie te ordonneren byde Bisschoppen, achtervolghende de Ordonnantie van 'tvoorz. Concilie van Trenten.

Eyndelic ende tot eender conclusie, dat wat de Co. Majest. haer Hoocheyt schriftelick ontbiedt, als boven, is het selfde dat van nooden is, tot de welvaert vander Religie, en vanden Lande van herwaerts over, welcke sonder de selve niet deughen en souden, en dat dit den middel zy om die byder gerechticheyt, in peys en vrede te houden, nademael dan hare Hoogheyd siende, wat daeraen ghelegen is. So begeert zijne Con. Majesteit op een nieu, datse sulcken wech ende middel volge, dat het gene dat voorz. is mach volbracht worden: ende dat selve sal wesen

wesen het ghenē daer inne zijne Majest. de meeste vreucht en vrede scheppen sal, soo wel van haer Hoogheyt, als vanden Heeren die sy by haer heeft, de welcken haer Hoocheyt 'tselve behoort te bevelen en belastē op dat sy hen daerinne employeren gelijk als zijne Con. Majest. een goet betrouwen heeft datse niet faelgeren en sullen, wetende dat het derselver seer aengenaem wesen sal, daer neven oock sy hun debvoir doen sullen van sulcken personagien als sy zijn, ende ghelijck sy zijn gehouden ten dienste van God ende zijne Majest. ende ter gemeener vvelvaert vanden Lande van herwaerts over ende van haer selven int particulier.

Dese Brieven by de Regente den Raede verthoont/ heeft den meeste hoop ghestemt / dat men moeste obedieren ende den Coninck gehoorsamen/ hoe wel sy sagen ende sepden / dat dese Brieven veel beroerten onder de Provincien causeren souden / als men die soude vertoonen: maer den President Viglius was van contrarie opinie: als datmen die noch secreet soude houden / tot datmen den Coninck den generalen onwille ende afstreck der Provincien soude adviseren. Maer hoe wel hy aenbode ende te vreden was/ alle den onwille/ die de Regente ende de Raaden neffens haer apparent was / ende toestont daer van te behalen op zynen hals/ ende tot zynen laste te nemen: so wert hy nochtans overstemt van de andere/ also dat hy niet ghehoort wert. Maer de Brieven werden aen de Provincien ghesonden/het welke die Raaden naemaels wert ten laste ghelept/ dat sy also ghestemt hadden / om haer te moghen verblijden in datte / datmen haer voorzighē advijsen niet en hadde willen ghehoor gheben.

Na de Resolutie over s' Coninck bevel/ heeft de Gouvernante Brieven aen de Provincien wytgesonden/ van date den 18. December 1565. ende aen die van Brabant/ van date den 31. December/ die seer stricktelyck belastende / het inhoudt der voorsz. Coninck Brieven te execute ren sonder eenich point oft Artijckel te contrarieren / op de penen in de Placcaten begrepen. Ende om sulcx beter te volbrēngghen / belaste zy/ dat de Steden souden onder haer een van haer Raedtsheeren committe ren/ ende die alle ses maenden veranderende / die anders niet doen souden dan gade slaen / dat de Decreten van theylighe Concilium van Trenten onderhouden werden / ende dat die altyts souden veradverte ren watter gaens ware / datmen weten soude hoe't met der voorsz. ven Religie staet / ten minsten van drie Maenden tot drie Maenden/ van stücke tot stücke / ende dat dese toesienders in alle noot haren toe vlucht souden nemen aen haer / ofte aen den secreten Raedt van zijne

Majesteit van de welke men eenighe committeren soe / die daer van last souden hebben / ende met haer correspondentie souden / etc. Dit is in substantie t' bevel des Conincx aen de Regente ende t'ghene sy de Landen ende Steden ghesonden heeft / het Fundament wesende van de Nederlantsche beroerten. De Copijen hier van werden tot Ghent by den Raedt van Vlaenderen in druck uptghegheven.

Ondertusschen creghen de Inquisiteurs alomme vollen last / haer te conformeren ende te voeghen nae de instructie haer ghegheven den 11. Mey / Anno 1565. die inhiel dese woorden : Dat sy souden vermogen te Inquisiteuren / Procederen / Cozrigeren / ende Straffen / Degradieren / ende Weereltsche Rechters overleveren / ghebruycken ghebanghenissen / ende aentastinghen van lyve te doene / processen te volvoeren / sonder de forme ordinaire van rechten te ghebruycken / eenlyck verkiefende eenen Raedtsheere des Conincx tot haer / die ghehouden sal wesen de Sententien te gheven nae haer begheeren / volghende de Apostolijcke Brieven daer over verlesent / sonder te verwachten ofte versoeken den Rechter ordinaire van de Diocese der plaetsen. Ende alsoo te procederen teghen de suspecte van Ketterijen ofte die verboden Boecken lasen / ofte vergaderinghe maecten / daer men disputeerde ofte sprake van de Heylighe Schryftueren. Souden oock vermoghen te daghen / ende voor haer te doen compareeren / soo dickmael als het hun goet docht / alle ende peggelijck de subjecten van zijne Majesteit , van wat auctoriteit / vermoghen / staet / qualiteit ofte conditie sy mochten wesen / t' sy Presidenten / Raedtsheeren / Burghemeesteren / Schepenen / ofte eenigherhande andere Officieren / om die by Eede te onderzaghden teghen ende van een peggelijck die hun voorgehelt souden worden / op pene van ghestraft te worden / als Fauteurs van Ketterijen. Ten aensiene van t'welcke / ware gheordonneert ende belast aen alle Gouverneurs / Magistraten ende Officieren / alle assistentie / hulpe ende faueur / de selvighe Inquisiteurs te doene tot volvoeren van haren last / soo menichmael sy tot sulcx van de Inquisiteurs versocht souden wesen / op pene van de selvighe straffe.

Onder de Decreten van't Concilium van Trenten wildemen begripen de Reformatie van de Gheestelijcke / dat elcken Pastoor in zijn Prochie opschrijven soude alle de Huysghesinnen / ende hoe veel personen van die waren / hoe langhe sy daer ghewoont hadden / ende de ghene die nieuwelijcx daer ghecomen waren / attestatie van haren Prochiaen te eyschen dat sy Roomsche Catholijcke zijn / ende oock bescheedt te eyschen waer / ende hoe sy ghetroudt zijn / ende daer van rekeninghe te houden. Oock in't Biechten den naem ende toenaem op te schryven / ende woonplaetse / om te weten of sy oock al te Biechten quamen. Oock rekeninghe van der ghedoopte kinderen Peters ende Meters te houden. Gheen Schoolmeesters toe te laten / dan daer men van verseeckert ware van haer Religie / ende haer voorszryvende wat Boecken datse souden moghen leeren. De armen / alomme op de Helmoes.

Welmoeffen leben / te onder vraghen / offe oock Roomsche Catholijcke zijn / oft zy voer te Biechte ende te Sacramenten gaen / oft soo men anders bevont / die men die uyt de ghemeyne Welmoeffen soude sluyten / ende dierghelijcke meer.

Den Hertf-Bisschop van Camerijck dede zyn Concilium Provinciael beroepen / die hy niet veel moeyte daer toe ghebrocht heeft / datse de reformatie van't Consilium aenghenomen hebben. Die Capittelen ende Gheestelycke onder't Hertf-Bisdum van Mechelen / hebben't niet willen aen nemen. Desghelijcx die van Utrecht / mits den Bisschop daer met zyn Kercke niet wel en accordeerde.

Door het uytzenden van dese voorszreven brieven vande Regente mette resolutie des Coninc aende Raden en vande Raden voort / is de same terstont over al geloopt / dat de Coninc plat uyt hadde belast / de Placcaten in hun strafheyt t'onderhouden : Inghelijcx de Inquisitie ende Concilie alom ghepubliceert ende te wercke ghelept te worden : Daer door terstont in alle de Landen seer groote turbatie ende murmuratie ghevolgt is / ende de Coopman des seer benaut ende verflagen geworden : besonder oock de vzeemde Coopman binnen Antwerpen / die vele oock de Borgheren / aen de Wethouderen quamen vernemen watter aff was. Ende want de Wethouderen verclaerden niet daer aff ontfangen te hebben / gelijk waer was (want slypden de selve brieven tot Antwerpen eerst een wijle daer nae ontfinghen) nochtans so lieten hen vele duncken datmen 'tselve wilde verberghen : want sy wel wisten dat die brieven sulcx vermeldende / elders in vele Steden gesonden waren / eenighe lieten hen duncken datmen die Coopstadt van Antwerpen des onghemoeyt ende vyz laten souden / so de Conincklike Majesteit heur dicwils beloofst hadde.

Doorwaer uyt dese resolutie des Coninc is na-der-handt alomme seer groote beroerte ende onruste ontsaen ende ghevolgt / ende heeft de Coninck daer inne quaden raedt ghebruyckt ende ghevolgt / daeromme Iamblichus wel te recht seyt :

Dat door straff ghebodt en quaden raedt,
Seer veel oevens gheschiedt ende quaet.

Als nu dese beroerte daghelijcx was meerderende / soo is t'Antwerpen des nachts tusschen den 22 ende 23 Decembz is op drie oft vier plaetsen een gheschzift gheplact geweest / inhoudende in substantie een clachte opten naem vande Borgheren aende Weth teghen de Inquisitie, diemen daer cozt wilde publiceren daer hen bederffenisse waer inghelegghen / ende daer in men hen gheweldt dede ende teghen de Priyilegien, inghelijcx teghen des Coninc belooften / so daer als in Spacngien der Stadt gedaen : Begeerende dat de Magistract hen voorsztaen soude / en volghende des Landts Privilegien den Coninck dien aengaende in het Camer-ghericht des Roomschen Rijcx op roepē / en tot cassatie contenten

deren allegerende : Dat Antwerpen Zabandt zijnd / was begrepen onder den vijfften Creptz des Rijcx ende mede inde lasten van dien contribuerende / ende daeromme der liberteyten desselvs. hoorde te genieten / deducerende de Privilegien ende Tractaten daer aff wesende ende protesterende quamen door de selve introductie der Inquisitie eenige onrusten / dat 'tselve voor gheen rebellie en soude comen gheacht worden / met meer woorden tot ghelijcken eynde loopende.

De Magistraet vander Stadt deser gheschziften eenighe in handen ghecregen hebbeende / ende daer neffens aenstende de alghemeene desolatie die ter Borssen ende alom inder Stadt meerderde / door het continueren van desen roep der Inquisitien : heeft goet gebonden een van heuren Collegie terstont in haesten aende Hertoginnie te seyn den / soo om heur te toonen een copie der voorsz. gheschziften / als oock om der selver te verclaren de roepen ende benautheden daer mede sy de Stadt belast vonden / de welcke tot sijne assistentie souden nemen / de andere der Stadts Gedeputeerde int Hoff doen wesende / metten welcken hy des daechs daer naer te weten den 24 Decembrijs te Hove audientie heeft ghehadt / ende inden Raede van Staten synen last ontdeckt / waer op hen aldaer verclaert is / dat wel behoorden ghestrafte te worden die gene die sulcken roep ende fame stropden / want de meeninghe van sijne Majesteit noch van haer Hoogheyt niet en was binnen Antwerpen eenighe Inquisitie in te voeren : ende aengaende den geschzifte datme terstont neerstich ondersoek behoorde te doen / tegen die ghene die suche sedittieuse ende schandaleuse schziften uptgaven / ende daer teghen te procederen by proclamatie met appremiatie van den ghenen dien aenbrengen soude / ende dan een exemplare correctie daer over doen.

Daer naer is ter selver stonden ende plaetsen van wegen hare Hoogheyt den selven Gedeputeerden van Antwerpen upten naeme vander selver Stadt / openinghe ghedaen vande voorsz. Zieven vanden Coninck upt Spaengien ghesonden / ende alle die drie puncten van dien verhaelt / ende belast dat sy daer nae binnen der selver Stadt hen souden voeghen ende reguleren / op't point vander Inquisitien ghevoecht wordende int verhalen / het wort ghewoonlijcke Inquisitie ende assistentie den Inquisiteuren te doen soo men ghewoonlijck was aldaer te doen. Maer de voorsz. Gedeputeerde daer af seer verwondert wesende / verclaerden dat sy sulcken last niet en consten noch vermochten te aenbeerden / maer wildemen hen die in gheschzifte geven souden 'tselve heuren Meesters overseynden.

Hier neffens en heeftmen oock niet gheslapen opte saecken vanden Bisschoppen / maer inden Raedt van Staten ghesloten die in alle manieren te voorderen : Ende dien volghende alle de ghebreecken / elck in zyn Stadt te doen metten ghevoechlijcxsten middel datmen soude conuen inleypden ende introduceren / alleenlijck noch ter tijt daer aff onghequelt latende Antwerpen / volghende het toefegghen vanden Conincken Ghesanten der selver Stadt in Spaengien ghedaen / om waer toe
te co-

te comen zijn brieven ghedecreteert aende particulier Gouverneur & van de Provincien daer onder de Steden ghelegen waren/ten eynde sy de handt daer aen houden souden/dat de selve Bisschoppen daer gherustelijck ontfanghen mochten worden.

Die van Antwerpen daer en tusschen ontfanghen hebbende brieven van heur Gedeputeerde/hebben de Dyck-meesters ende Raedts-luyden vanden Ambachten ontboden omme des te beter die onghesteltheden vande Ingesetenen te stillen/hen te kennen gevende/ dat sy den volcke dese vreesse/der Stadt soo seer schadelick wesende/souden ten besten willen upt den hooft stellen/en vryelijck verclare dat de Gouvernante noch opte Kerf-abondt den Gedeputeerden vander Stadt hadde toe geseyt dat de meeninghe vanden Coninck noch van heur niet en was geweest/noch alsnoch en was eenige nieuwicheyt van Bisschoppen/ Inquisitie ofte dierghelijcke binnen der selver Stadt te brenghen. De welke hen beste gheerne daer in doende 'tselve elckerlijcken voor een goede tijdinghe voort gheseyt hebben. Oock is aldaer/volghende het schryven van de Gouvernante een proclamatie ghedaen/ tegen den Autheur vanden voorszreven gheplecten gheschryfte. Maer en is noyt achterhaelt ghesworden. Oock soo zijnder soo vele Pasquillen ende brieskens teghen de Inquisitie, Vervolginghe/Bisschoppen/ende voor de vryhepdt vanden Lande (oock eenighe niet vanden minsten/by namen daer in ghescholden wordende) alom tot Brupffel/Loven/Bossche/ t'Antwerpen ende elders omtrent den selven tijde ghesaep/ datmen met het achterhaelen ghenoech te doen soude ghehadt hebben/ diese al hadde willen straffen. Daer neffens heeft de goede verclaeringhe der Weth den Inwoonders niet seer comen getroosten: Mits sy van diversche andere hoorzden ende vernaemē alreede expresseelijck al om belast te zijn de Inquisitie te ghedoogen/hebbende dies aengaende te meer achterdencken/deur dien datmen die dagen aldaer alom bupten der Stadt ging ondersoeken ofter eenighe schuylden oft woonden daermen quade suspitie vanden gheloove op mochte nemen/ Soo hen het selve dochte te wesen een specie ende beginsel vander Inquisitien. vander welcker ende der vreesse ende achterdencken van dier/ schier niemandt van wat Religie hy oock was en mochte hoorzen vermaenen/ soo de selve een peggelijck soo teghen-stondt/ dat hen gheen quaeder tijdinghe en soude hebben moghen comen/ dan te verstaen dat de selve int Landt noch gheraeken ende ghedooght soude moeten worden: Te Brupffel condemen de humenten der Ingesetenen oock wel mercken upt twee diversche daer gesaepde brieskens/ bepde teghen de Inquisitie loopende/ ende voor verzaeders des Landts ende meynedighe scheldende/ alle diede selve wilden voorderen/ noemende daer inne den Cardinael Granvelle, den Causcelier/ den Raedt van Brabaudt/ ende andere.

De saecken dus alom inroere/ ende t'Antwerpen oock tusschen hope/ maer meer duchtens staende/ is eyntlijck by eenen on-
b
beken

bekenden daer ghebrocht ende ghelevert den neghentien Januarij / den boven verhaelden Brieff upt de Cancellerie van Brabant / metten welken de Weth seer beladen zijnde / hebben terstont doen vernemen ende daer nae verstaen / dat van ghelijcken in andere Hoofst-Steden oock ghesonden waren / die des oock niet wel te vreden en waren: sulcx dat nae voorgaenden raedt / de Wethouderen van die vier Hoofst-Steden van Brabant / representerende het derde Let desselvs Landts / by advijse vande twee eerste Leden oft eenighe van hen gheraden vonden / hen des dooz Ghesanten te beclaghen ende opponeren inden Raet / ende hen notoire Vyshedyt / Privilegien, ende de Ghelosten hen ter contrarie ghedaen / te alligeren ende daer by te blijven / besonder roerende de poincten vander Inquisitie, Concilie / ende Commissaris (aengaende den Placcaten hen ghenoech dunckende te alligeren der Wethouderen ontschuldt dat sy gheen vanghers en waren / maer recht ghedaen hadden als men hen des vermaent ende versocht hadde.) Daer by voeghende dat hen wonder gaff dat den Raedt de Steden van Brabant sulcke bevelen soude die sy wel wisten dat sy onderhouden de heuren Eedt / niet consten volvoeren / als des Landts hercommen teghengaende / welck hercommen den Raedt soo wel als sy beswozen hadden / ghelijck oock int aenwaerden had ghedaen den Coninck selve by den beginsel vanden thierenden Articule vande blijde Incomste: Versoekende daeromme dat hy hen brieven van bebele soude willen herbieden oft casseren / oft dat sy't voorzder souden moeten den Staten claghen ende provisie daer teghen verwerpen.

Welken volghende de selve Ghedeputeerde den veerthienden Januarij inden voilen Raede van Brabant dese ende meer andere redenen ende Remonstrantien tot dien eynde dienende ghedaen ende mondelinghe verthoont ende geinsisteert hebbende / dat den Raedt heur bevelen herbieden ende de Hoofst-Steden van Brabant daer af ontslaen souden: So niemant anders / noch Coning / noch Hertoginne hen speciaelijck niet sulcken poincten in hen brieven belast en hadde / verhalende hen oock (gelijck oock waer was) dat deur dese brieven ende bevelen in hen Steden onder de kennisse vanden volcke ghecomen zijnde / sulcken opspraecke ende beroerte opgestaen was / dat de Wethouderen de selve qualijck hadden comen gestillen ende ghepaepen / dan opte hope dat die bevelen cozts souden herboden worden / ende dat sy deur Ghedeputeerde tselve niet alle neersticheyt waren vervolghende. Den Raedt des halven ten besten hen opte brieven van boven ghecomen excuserende / allegeerde oock het poinct vander Inquisitie, hem maer te verstaen van alsulcken als in elcker plaetsen ghewoonlijck was te gheschieden ende gedoocht worden. Ende aengaende het Concilie / dat hem tselve niet voorzder ende verstonde van achtervolghende de restrictien daer op de publicatie te vozen toeghelaten was / sustinerende alsoo in d'een oft andere poinct den Privilegien vanden Lande niet te cozt ghedaen te zijn / waer aff de selve Ghedeputeerde des anderen daechs weder inden Raede

Rade comende / vele breeider de contrarie hebben ghededucert / ende voock verhaelt hoe dat soo wel de Keyserlijcke Majesteit Anna vijftich als die Conincklijcke Majesteit int Jaer duysent vijff hondert vijf- en- vijftich hen daer aff vyz ghelaten ende verclaert hadde: Insgelycx oock de Coninck int hulden vanden Landen gheswozen dat sy met gheen Gheestelijcke Judicature en souden ghequelt worden / eyntelijck dat hier aen de gheheele welvaert ofte bederffenisse vanden Lande ghelegen ware. Welcken aengaende sy hen metten Raedt meenden te verantwoorden / soo verre daer anders dan wel aff quame / ende en werde de sake by hen niet ghedresseert / dat sijt voordere versoecten ende ver- volghen souden soo sy souden vinden te behooren / waer op eyntelijck den Raedt hen belast heeft hen meeninghe over te gheven by geschzifte / waer toe sy tijdt hebben ghenomen.

Querende dese sollicitatie te Hove / is alom inde Steden groote beroerte gheweest / ende heeft men ghenoech te doen gheladit om het Volck te paepen ende in offitie te houden / met goede hoopc / schoone woorden ende der gelijcke / oock zijn in diversche plaetsen tot verschepden daghen omtrent dien tijde diversche gheschziften ende Pasquillen vande Inquisitie ende vervolginghe / mitsgaders de voorstanders van dien geplackt / gestropt / gesonden / ende gehangen geweest / soo wel te Hove ende t' Antwerpen als anders / ende onder anderen soo isser tot Antwerpen aen diversche Wijkmeesteren deure eenen gehanghen / In somma inhoudende : dat men nu coste ghevoelen in wat werden men mochte houden de persuasie vander Weth / daer sy inde Herstdagen der Ghemeente hadden doen te verstaen gheven / de meeninghe van den Coninck niet te wesen / hen met eenighe Bisschoppen oft Inquisitie te quellen / daer sy nochtans vande Cancellerye Brieven ende bevelen ontfaen hadden / vande een ende d' andere toe te laten : ende want daer aen d' welbaren vander Stadt ende Landen ghelegghen waren / dat sy daerinne sulcken remedie souden procureren als heur offitien volghende den Privilegien toestonde. Waer aff de Weth ghewaerschout zynde / de Wijkmeesters hebben doen vergaderen ende verthoont t'gene alreede daer in ghedaen was / ende dat sy de Ghemeente ten besten souden willen onderwijsen / op dat sy hen stil houden souden / ende hebben voort de Gouvernante de Copie ghesonden / van ghelicken is alsdoen onder andere een seer groot Franchoy's gheschzifte / addresserende aen de groote Meesters / Heeren / Gouverneurs ende Magistraten vande Nederlanden tot Bzupffel gehangen aende poorten der grootster Heeren vanden Lande / hen vermanende tot volstandicheyt int beschutten vande Dypheyt vanden Lande / met meer andere exhortatien : de wedergade vanden welcken is oock tot Antwerpen / te Loven / ende elders voort de Stadt- huyzen ende op andere plaetsen geplecht gebonden geweest : In somma alom en was maer te vele onrust / ende teghen de Gheestelijcke met haere Bisschoppen / vervolginghe ende Inquisitie, ende teghen eenighen / die het verweten worde van hen voort te staen / werdt

oer al wapen ende mooyt gheroepen / als oock oude vele andere wel beweest een gheschzift doen geplacht te Brussel / beinnende ende eyndende mette woorzen van Brabant / Brabant. Jaer is de stouticheydt daer af soo groot gheworden / dat heur Hoogheyt selve oock een gheschzifte ofte Pasquil inde hant is ghesteken gheworden so sy ter kercken ginck. Den Raedt van Brabant (ghelyck oock de andere Raden) had alreede eenen onder hen ghedeputeert tot Commissaris volghende der Gouvernante schryven / te weten Meester Franchoys van Parijs / maer soo de Ghedeputeerde der Hoofsteden met heur Remonstrantie / onder andere poincten oock erpzeffelyck versochten ende ghesustineert hadden / datter gheenen en soude worden ghestelt / ende ware hy ghestelt niet en soude attempteren / soo is de Commissie daer ghebleven / ende hy en heeft daer op niet ghepzoedeert / emmer des men heeft connen ghewaer worden.

Alsoo oock dese voorszeyde Brieven vanden Coninck en Hertoginne / op sommighe plaetsen niet alleen ghepubliceert / maer daer en boven in druck upt ghegheven zyn / soo en heeft daer nae niemant meer des onwetende gheweest / ende is die tumultuatie en onruste des te meerder al om ende oer al gelworden : ende onder andere soo was binnen s Hertoghen-bosche een quaet spel by nae toe gecomen / ter saecken vande selve Brieven / midts de Schout met eenighe de selve aldaer wilde uptghe-roepen hebben / ende de meestendeel vander Weth ende ghemeenten dat niet en wilden ghedooghen / hoe wel tselve met wijsheyt ende gheluck / noch ghestilt werde / ende de publicatie achter ghelaten.

De sake dus ergher wordende van daghe te dage / ende het geroep ende gherijsche vander Ghemeente vast meerderende ende den Raedt van Brabant / oock de Regente / de saecke vast sleppende / hebben die Wethouderen der Hoofsteden van Brabant ende de Ghedeputeerde te Hobe wesende met alle neersticheyt (om daer in te versien na hen vermoghen) alom gheclaecht / aenghehouden ende verthoont dese turbatien / metten periculen dier upt mochten volghen : ende daer nefsens niet opgehouden te vergaderen hen Justificatien / ende te stellen in gheschzifte hen redenen ende doleantien / dewelcke sy inden vollen Raede van Brabant den 22. Januarij hebben doen overgheven / luydende van woorde te woorde aldus :

GEven in aller ootmoet te kennen by Borghe-meesteren, Schepenen ende Raedt respectie van die vier Hoofsteden van Brabant, hoe dat sy supplianten elckint besonder dese voorleden dagen hebben ontfangen sekere besloten Brieven van uwer Eerweerdicheydt, van date den sevensten deser Maent lanuarij met de Copie van seeckere Extracten, in Substantien

stantien ghenemen uyt den lesten brieven ende geschriften van
 zijne Majesteit aende Hoogheyt vander hertoginne gesonden,
 ende oock een Copie van eenen besloten brief vander selver
 haerder Hoocheyt aen uwer Eervvaerdicheydt geschreven, op
 d'inhoudt vande voorschreven extracte begrijpnde in effeete
 drie poincten. 1. Beroerende d'onderhoudt vande Placcaten,
 opte extirpatie vande Heresie ghemaect: 2. Der effectuatie
 van die gheestelicke Inquisitie: 3. Ende onderhoudt vanden
 Concilie van Trenten. Ende vvant byden voorsz. puncten zijn
 Majest. schijnt alle de schult te imputeren den Rechteren: en-
 de also onder andere de Supplianten, de vvelcke daer mede int
 particulier ghenoteert vvorden, by het uytfsenden vande voor-
 schreven extracten ende belastinghe by V. E. hen ghedaen,
 daer nochtans de voorsz. Supplianten dien aengaende noyt in
 eenighe faute en zijn ghevveest van 'tghene des voor hen is ge-
 comen, ende tot heurder officie heeft ghestaen, soosy alleenlic
 die judicature zijn hebbende van 'tghene des voor hen vvordt
 gebrocht, ende daer op sy vvorden genaemr by den Officieren
 vanden Prince, die vvelcke het vervolchende bedrijf vander
 Iustitie principalick zijn hebbende, by'tnemen vande informa-
 tien præcedente, apprehenderen ende accuseren van alle de-
 linquanten: ende dat andersins oock soo goede toeficht is ghe-
 nomen, en̄ soo goeden debvoir ghedaen, soo men vvel bevrij-
 sen can byden Prochiaens, en̄ andere die daer aff de beste ken-
 nisse hebben, dat de sake vande Catholijcke Religie binnen de
 voorsz. Steden tegenvvordelick in beteren staet is, dan die sel-
 ve is geveest in veel voorleden jaeren: Soo hebben die voorsz.
 Supplianten de voorschreven V. E. (dien het selve kennelick
 mach vvesen) vvel vvillen requireren ende bidden zijne Ma.
 daer off te informeren na de vvaerheyt ende den selven daer by
 af te nemen, die quade suspitie en̄ impressie die sijne Majesteit
 door quade aenbrenghers mach zijn ghedaen. Maer soo vele
 den tvveeden punct, beroerende de gheestelicke Inquisitie,

H iij ende

ende oock den lesten puncte concernerende het onderhoudt vanden Concilie, aengaet, zijn de voorseyde supplianten seer verwondert, dat V. E. die voorschreven extracten metten brieven van hare Hoocheyt ontfanghen hebbende, niet en hebben gheremonstreert, dat de selve puncten binnen desen Lande van Brabant, niet en connen oft moghen inghebrocht ofte onderhouden werden, maer dat de selve V. E. den Supplianten hebben gherequireert, ende van weghen siinder Majesteijt belast, hen volghende den selven te voeghen en reguleren, daer 't selve in diversche respecten soo wel aengaende d'inne-brenghen vande Geestelijcker Inquisitie als diversche puncten vanden voorschreven Concilie, soude wesen expresselick ende directelick teghen de blijde incomste ons Heeren des Coninx, ende den ouden Rechten, Vsantien, Hercomen ende Privilegien vanden Lande van Brabant, soo by diversche goede documenten is blyckende (by den derden Article vanden tweeden toe-brieff totter blijder Incomste) dat binnen desen Lande van Brabant die Gheestelicheydt gheen jurisdictie heeft ghehadt dan de Bisschop van Camerijck ende Ludicke, ende dat alleenlic tusschen de wereltlijcke personen in drie saecken, van 1. validiteyt ende invaliditeyt van testamenten, van 2. huwelijcksche voorwaerden, ende van 3. gheamortificeerde goeden, die hen van oudts is toegelaten, sonder dat sy volghende den voorschreven oude rechten van desen Lande van Brabant eenighe voordere kennisse ofte judicature hebben ghenomen oft moghen nemen, van eenighe andere saecken, gelijckerwijs daeromme Hertogh Philips van Bourgongnen by sijne constitutie ende edicte vanden derden Januarij 1447 heeft verboden alle Onderfaten van desen lande van Brabant op de pene van confiscatie van alle heure goeden, ende andere corporele straffinge, yemanden voor den voorz. Gheestelijcken Rechtere te doen daghen, ofte eenighe monitien, citatien, ofte andere geboden te verwerven, in eenighe

ghe saecken ten ware dat hy eerst waer ghecomen byden Officierende Wethouderen van de Hooft-Steden daer onder die partijen waren geseten, ende den selven hadden te kennen gegeven die saecke waeromme sy voor den Geestelijcken Rechteren willen procederen, ende dat die saken byden selven waren beyonden dat naeden rechte ende Privilegien des Landts van Brabant de kennisse aldaer ware behoorende, ende dat sy den selven partije daeromme hadden gheconsenteert hen met gheestelijcken recht te moghen behelpen, alles omme te verhoeden, dat de goede Onderfaten by de Geestelijcke Jurisdicctie en souden werden belast en gemolesteert, contrarie heuren rechten ende Privilegien, en dat d'Overheyt ende autoriteyt van den Princen ooc niet en soude worden vermindert. Gelijckerwijs ooc wijlen goeder memorien Con. Philips van Castilien, daerom bevindende dat de Geestelijcheyt by middele van geestelijcke conservatoiren, onder de Wereltlijcke autoriteyten waren usurperende, heeft by sijnen Placcaet vande 4. October Anno 1500 verboden van sulcke conservatoiren, hoedanich die soude mogen wesen, binnen den Lande van Brabant meer te useren, op de pene van overhooricheyt, ende daer aff gepunieert en gestraft te worden. Gelijckerwijs ooc sijne voorfaten by heure blijde incomste en diversche ander Privilegien, hebben den Landen toegheseyt, gelooft, ende ghesworen, dat sy niet en souden ghedoogen dat die goede Onderfaten eenichsins voordere met den Geestelijcken jurisdicctie souden worden belast ende getravailiert, dan aengaende die voorschreven drie saecken, gelijc is blijckende onder ander byden brieven van wijlen den voorschreven Hertoch Philips van Bourgongnen vanden xx Octobris 1451, en den xxvij Novemb. 1457 daer by hy heeft gelooft den goeden Onderfaten des landts van Brabant te doen behouden van alle onbehoorlicke en onredelicke hanteringhe der geestelicker jurisdicctie, en niet te gedoogen dat yemát van wat condicctie off staet hy ware van wegē der geestelicker jurisdicctie soude worden

worden ghedaecht, ghemolesteert oft belast wordere dan na den voorichreven rechten des Landts van Brabant behoort, ende men in tijden zijne Voorfaeten gheploghen heeft, ende dat soo verre yemant ter contrarie dede, dat hy 't selve soude afdoen, ende die Onderfaten daer aff ontlasten, ende den geen die dat ghedaen ofte gedoocht hadde, te doen corrigeren anderen ten exempel. D'welck oock zijne naecomelinghen Hertoghen van Brabant, ende sonderlinghe wijlen onsen Heere den Keyser, by zijne incomste ende additien der selver, hebben gheconfirmereert ende van nieus ghelooft te onderhouden, ende doen onderhouden, ghelick oock expresseliick heeft ghelooft ende beswooren onsen Heere den Coninck by den naestlesten ende lesten Article van ziinder bliider incomsten, sulcx dat het toelaten vanden Inquisiteurs by den stoel van Romen ghecommitteert, soude wesen in diversche respecten, tot verminderinghe vander auctoriteyt ende Jurisdicte vanden Prince ende groote belastinge vanden Onderfaten tegen de voorschreven oude Rechten ende Previlegien vanden Lande, niet alleene mitsdien dat die Prince sonder consente vande Staten vanden Lande niet en vermach zijne Overheyden ende gherechticheyden diminueren (t'welck nochtans soude geschieden toelatende binnen desen Lande der Geestlickheyt oft anderen Overheyten, ende Heerschappye over de Wereltliicken personen) vorder dan zy van oudts hebben gehad, ende dat andersins zijne Maiesteyt heeft ghelooft ende ghesvoren, soo voorschreven is, sulcx niet te ghedoogen: Maer oock by dien, dat de proceduren ende forme vanden voorschreven Inquisitie in haer selven soude contravenieren den voorschreven ouden Rechten ende Previlegien vanden Lande daer by de Prince heeft ghelooft ende ghesvoren (soo blickende is by de voorschreven Brieven van Hertoch Philips, by onsen Heere de Coninck oock gheconfirmereert) dat hy den Steden, vryheyden ende Landen van Brabant, ende de inghesetenen der
selver

selver sal doen handelen in alle saecken met vonnisse ende met recht nae den rechten vanden Steden ende Bancken, daer ende soo van oudts behoort, ende schuldich is te geschieden, sonder de saecken elders te doen oft laten betrecken, oft eenige gheboden oft verboden ter contrarie van dien te laten geschieden ende wederomme byden vijf-en-twintichsten Artijcule vander blijder incomsten ons Heeren des Conincx, datmen niemanden binnen desen Lande van Brabandt gheseten ziinde, en sal moghen apprehenderen, sonder voorgaende informatie, die de Officieren vande plaetse schuldich zijn te nemen: ende by andere Privilegien datmen den selven binnen den derden daghe sal schuldigh wesen, richte ende aenspraecke te doene, en daer op tot zijnder defensien laten comen. Waer deur de voorz. Supplianten niet en connen verstaen dat zijne Majest. contrarie de voorz. oude rechten ende Privilegien, en die geloften den Landen ghedaen, ende gesworen, eenichsins soude willen oft begeeren dat die voorz. Inquisitie binnen dese Landen van Brabant soude geschieden, oft ooc dat 't voorz. Concilie onderhouden ende gheffectueert worde, voordere dan, aengaende den leven vander Gheestelicheydt ende ander punten der Hoogheydt van sijne Majest. ende den Privilegien ende rechten vanden Lande, ende den prejuditie vanden Inghesetenen desselfs niet concernerende noch contrarierende. Alsoo oock by voorschreven extract werdt gheseyt de intentie van ziine Maiesteyt te zinn, dat de Inquisitie soude geschieden byde voorz. Inquisiteurs, is expresselijck gherestringeert met dese woorden: gelijk de selve Inquisitie is gedaen ende onderhouden tot nu toe, dwelck binnen desen Lande van Brabant niet en is gheschiet, ende daeromme ooc niet en can verstaen worden den wille vanden Prince te zinn, dat onder het decfel vande generale declaratie, beroerende de voorz. Inquisitie aen heurder Hoogheydt als Gouvernante van dese Nederlanden overgesonden, yet soude geschiedē binnen desen Lande

van Brabant gelijc byden extract voordere can bemerck wordē; aldaer zijne Ma. expresselick heeft verclaert zijne voorfz. intente geene nieuwicheyt te zijne, mitsdien die voorfz. Inquisitie altijts soude zijn geschiet binnen den tijden vande Keyf. Majest. ende de zijne, d'vvele binnen den Lande van Brabant niet en is gevveest, sulcx datmen daer by claerlijck bevint den vville van zijner Maiest. niet te zijne dat de voorfz. Inquisiteurs en Inquisitie binnen desen Lande van Brabant soude toegelatē vvorden ende geschieden, ofte soude andersins moeten bekent vvorden, dat zijne Maiest. dien aengaende soude zijn qualijck geïnformeert, en tegen die vvaerheyt geperfuadeert, dat de voorfz. Inquisitie alhier oock soude zijn geobserveert gevveest, ende den Privilegien vanden Lande niet en soude contrarieren, mitsdiē dat de selve Privilegien en rechten vanden Lande zijn evident, ende dat is oock notoir, dat de voorfz. Inquisitie en Inquisiteurs dien volgende hier te Lande niet en hebben moghen geadmitteert vvorden, noch en zijn toegelatē gevveest, maer ter contrarie den Hove vvel is kennelick dat inden laere negen en veertich, ende als men binnen desen Lande van Brabant d'Inquisitie heeft vvillen invoeren, ghelijck in andere aenliggende Landen mochte zijn geschiet, wylen onsen Heere den Keyfer en de Coninginne Marie voor den selvē regende, so vele is geremōstreert dat de selve Inquisitie binnen desen Lande van Brabant geen voortganck en heeft gehad noch mogen hebben, so oock inden laere viif ende viiftich leffleden, als van wegghen onsen Heere den Coninck, eerst mael tot desen Lande gecomen zijnde, de Placaten op de voorfz. Inquisitie gemaect by miinen Heere den Cancellier doen zijnde, oft den Raedt van Brabant aende voorfz. Steden waren uytgesonden, zijn de selve terstont na sekere remonstrantien, dien aengaende gedaē, gerevoceert ende herboden geweest, als contrarierende den Rechten ende Privilegien ende de gemeene welvaert van desen Lande, vvaer deur men ooc niet en can geseggen dat den voorfz. Inquisiteur die

die voorfz. kenniffe over den VVereltliicken luyden binnen defen Lande van Brabant, by vvegen van Inquisitie oft andersins foudē competeren nae den Geesteliicken ende oock VVereltliicken rechten, mits dien de VVereltlicke Princen, Potestaten ende Magistraten van allen ouden tiiden de Overheyt hebben ghehadt over heure Onderfaten, oock vande Geestelicke faken, immers voor foo vele die Jurifdictie, ende der Judiciele kenniffe ende correctie heeft aengegaen, ghelick daer aff getuycheniffe geven niet alleenlick menichvuldige goede constitutien vanden Keyfer Justinianus ende meer andere inden VVereltliicken rechten gheincorporeert, maer oock diversche Decreten en Constitutien der Geestlicker rechten, daer by tselve den VVereltliicken Potestaten en Magistraten voort bekent ende toegelaten, d'vvelck by den lesten Constitutien vanden selven Geestliicken rechten niet en wort bevonden de voorfz. Magistraet afgenomen te zijn, besondere tusschen ende over al de VVereltliicken perfoonen, daer deur der selver Geestlicheyt niet en is ghepermitteert *extra terras Ecclesie*, ende besondere binnen defen Lande van Brabant over den wereltliicken perfoonen eenige Jurifdictie te exerceren, vordere dat die selve hen van outs is toegelaten geweest, so oock claerlick bewijsen de menichvuldighen Ordonnantien ende goede Constitutien by den Princen van defen Lande oock opte Geestelicheyt, so aengaende t'vercriich vanden wereltlijcken goeden, opheffen van rhienden, exercitie van heure Jurifdictie als op't stuck vander Herefie, ende extirpatie der selver ghemaect, volghende den welcken daer aff die kenniffe den wereltlijcken Rechteren is ghebleven over heure wereltlicke Onderfaten ende meer dergelijcken, dewelcke noch opten dach van heden strictelick worden onderhoudē: sonder dat de Geestelicheyt daer tegens yet is gedooft te doen, off te attenteren: ghelijck oock gheene rescriptien, Apostolijcke hier te Lande en mogen geffectueert worden, sonder expressen consent ende wille vanden Prince

die de selve schuldigh is te becorten ende te repelleren. Geliick men oock daghelicx is doende in alle 'tghene des den Rechten ende Privilegien vanden Lande souden moghen contrarieren. Mitds welcke Privilegien, gherechticheden, liberteyten ende onbeduchte administratie van justitie desen Lande (staende principalick op de negotiatie ende hanteringhe vanden buyten Coopman) soo groot zinn gheworden, daer by der voorz. veranderinghe ende nieuwicheden lichtelijck alle de voorz. frequentatie souden worden verjaecht, d welck soude causeren de gheheele desolatie ende ruyne vanden selven Lande, soode minste rumoer dat daer aff is ghecomen te meer stonden ghenoech heeft bewesen byden preparatien vanden vertrecke van de vreemde natien en Coopluysden, daer by t'Landt van Brabant principalick is staende, ende t'anderen tijden wijlen onsen Heere den Keyser is bewesen, ende men tegenwoordelick metter daet apparentelick can ghesien, ende soude oock groote nieuwicheyten contrarie den expresse Privilegien vanden Lande wesen, eenighen nieuwen Commissaris sonder consente vanden Staten vanden Lande te ordonneren inden Raede van Brabant, en veel meer den selven tot Superintendentie te stellen eenighe vanden secreten Raede, alsoo byden Privilegien van wijlen Hertoch Philips vanden Iaer 1443 is den Landen belooft ende toegheseyt, dat sulcx ten eeuwigen daghen niet en sal gedaen noch toeghelaten vvorden, deur vv welke nieuwicheden, soo verre de Coopmanschappe ende hanteringhe vverde verjaecht, souden de Steden ende Landen daer aff dependerende, niet alleen vvorden gebrocht tot heur oude desolaetheydt (soo de selve voortijts vvaren a leer die voorz. requentatie hier te Lande bekent is gevveest) maer soude teemael inden grondt blijven bedorven, midts dien dat niet alleenlijck de Steden, Vrijheyden ende Dorpen, maer oock diuersche particuliere Inghesetenen, henne goeden ende inncomen soo hebben belast ende besvvaert, ten respecte vander
 hoogher

hoogher weerde vanden selven (door den voorfz. negotiatien ende frequentatien soo seer ghemeerdert zijnde) dat fy lijdende die voorfz. groote veranderinghe die selve met allen heuren goederen die hen souden blijven niet en souden connen vervallen, alsoo niet alleenlick die voorfz. vier Hooft-Steden en plaetsen meest deur die groote diensten den Prince gedaen, ende anders soo vele zijn belast, dat fy lijdende de minste vermindringhe van heuren innecomen (die byder negotiatien ende frequentatien vande buyten. luyden zijn staende) heur lasten niet en souden connen vervallen, maer daer by souden worden geruineert ende by consequentie ooc allen den rijcdom van den Landen ende Inghesetene desselfs renten op die voorschreven Steden hebbende, 'twelck wel behoort ghepondereert, ende sijnder Majesteit onderwesen te worden, als zijnde een sake van soo grooten gewichte ende prejuditie: de welcke eens verlopen zijnde naemaels met gheender machten soude recuperabel wesen, gheliick de voorfz. Supplianten oock niet en ghe-looven dat sijne Maiest, daer aff te recht gheinformeert zijnde, volgende sijne inne ghebooren Princelijcke goedertierenheyt, yet soude willendoen tot soo groote diminutie van sijnder Hoogheyt, ende swaere belastinghe ende geheele defolatie van den Lande en Inghesetenen der selver, en dat ten opsiene vander Religie, de welcke in geene omliggende Landen min gebreex dan alhier is lijdende, ende daer aff die gebreken (indien daer eenighe souden moghen wesen) volghende den oudenrechte ende Privilegien vande Landen, ende sonder de selve te contravenieren, andersins wel connen ghecoerceert ende gherepri-meert werde byden ordinarise Rechteren, sulcx dat de voorschreven Supplianten ontfangen hebbende de besloten brieven van uwer E. daer byden selven (buyten de intentie vanden Prince ende tegē der bliider incomste ende Privilegien vanden Lande) schiint geordonneert te zijne, hen binnen desen Lande van Brabant oock te moeten reguleren volgende de voorseyde

I ij generale

generale ghedeclareerde intentie van sijne Majest. (de Supplianten ofte Inghesetenen van Brabant int besonder niet belastende) ende dat soo veel aengaende de voorseyde Inquisitie als onderhoudt vanden voorz. Concilie, sonder te distingueren in wat puncten uw. E. verstaet dat tselve byde Supplianten soude moghen gheschieden, ende alsoo byden selven V. E. metten voorz. Inquisitie ende onderhoudt vanden voorz. Concilie belast zijnde. Wt dien het voorz. extract van ziinder Majest. hen niet en ghebiet, noch ooc en can verstaen worden te gebieden ofte te belasten uyt redenen voorschreven, noch oock eenige forme van statute, ofte ordonnantie hebbende soo ziine Majesteyt volghende siinder blijder incomste (binnen desen Lande van Brabant) egheene statuten, ordonnantien, edictien ofte andere gheboden en souden moghen doen, oft maken, dan by advijse ende deliberatie van V. Eerweerdicheden. En hebben de voorseyde Supplianten hen oock aen niemanden connen beclaghe, noch herbieidinghe, ontlastinge, ofte naerder verclaringhe vander voorz. V. E. ordonnantien connen versoecken dan aenden selven uwer eerweerdicheden, die alleene hem zijt belastende by bevel van hente voeghen ende reguleren, volghende de voorschreven extracten die op hen int besondere het versoeck niet en zijn sprekende, den welcken die voorschreven Supplianten daeromme ootmoedelick zijn biddende dat V. Eerweerdicheden believe (volghende de blijde incomste ende de Privilegien vanden Lande, byder selver V. E. ende oock de Supplianten besworen te onderhouden ende te doen onderhouden) de voorschreven ordonnantien ende bevelen te herbieden, ende den Supplianten te ontlasten, aengaende de voorschreven Inquisitie, ende voort oock beroerende den onderhoudt vande voorschreven Concilie, immers voor soo vele aengaet de puncten der Hoogheyd van sijner Majesteyt ende den Privilegien ende gherechticheden van den Lande contrarierende, ende naerdere te verclaren de puncten daer inne

uwer

uwer Eerweerdicheyt verstaet, dat 'tselve Concilie sonder inconvenient ende quetsinghe van yemanden, sal moghen binnen desen Landen onderhouden werdē, ten eynde dat de selve Supplianten in saecken van fulcken importantie mogen versekert wesen, ende eenen yeghelicken contentement gheven, oft andersins souden genootsaeckt wesen van eedts wegen die saken den anderen Leden vanden Lande ende Staten desselfs, te kennen te gheven, dwelck den dienste vanden Prince soude moghen verachten, ende die Supplianten liever souden hebben verhoet.

Mer wat neersticheydt sy ghedaen hebben / ende hebben gheen antwoozdt comen ghecrighen vooz eerst twee Maenden naer de overgevinghe / te weten / den vierentwintichsten Maerte als de saecken noch vele voozder verloopen ende verergeret waren. De antwoozde was aldus :

T'Hoffghesien ende gevisiteert hebbende de supplicatie met de stucken daer inne vermaent, ende daer op riipelijc gdelibereert hebbende ende van als rapport ghedaen aen de Hertoginne van Parma ende Playfance, &c. Regente, verclaert op die drie puncten hier inne begrepen 'tghene, ende alsoo hier naevolght. Eerst aengaende het onderhoudt vande Placcaten ende ordonnantien roerende de Heresie, dat de intentie van zijnder Maiesteyt ende vander voorschreven Regente niet en zijn gheweest ende oock noch niet en zijn, die Supplianten of yemanden van hen te belasten off noteren van eenighe forgheloosheyt oft negligentie, roerende de voorz. onderhoudenisse der Placcaten. Maer alsoo ziine Maiest. ende hare Hoocheyt voor de conservatie en observatie des Catholijcken Geloove soo forghvuldigh zijn, ende dat sommighe Officiers ende Rechters hen soo neerstich niet bewesen hebben, als sy veel hadden mogen doen, hebben een general vermaninge (nochtans sonder belastinghe van yemanden) veel vvillen doen, ende

ende laten uytgaen ghelijck eertijts by tijden des Keyfers Karels Hooghloflicker ghedachtenisse, ende by tijden zijnder teghenwoordigher Majesteit wel dick wils gheschiet ende ghedaen is gheweest, ende mogen die Supplianten wel vryelicken dat vertrouwen hebben vande voorschreven Hertoginne Regente, dat heur Hoocheyt den Officieren ende VVethouderen (heur debvoir int gene voorseyt is) doende, wel mildelijcken aen zijnder Majesteit recommandeert.

Ende so vele beroert de Inquisitie, aengesien datmen niet en bevint dat sedert den Iaere 1550. eenige executie vander voorschreven Inquisitie in Brabant is geweest, t'Hoff verclaert achtervolghende t'gene dat heur Hoogheyt den selven Hove heeft gheaffirmeert dat de meeninge van zijnder Majesteit niet en is gheweest (ghelijck de selve aen haer Hoocheyt gheschreven heeft) eenige nieuwicheyt inne te brengen, maer dat die Rechten, Privilegien, Costuymen, Hercomen ende Vfantien s'Lants van Brabant onverbrekelijck onderhouden ende geobserveert worden, ende dat dien achtervolghende die Supplianten niet en sullen metter voorsz. Inquisitien belast ende besvvaert vvorden, heurluyden recommanderende ende belastende die neerstighe observatie der Placcaten ende ordonnantien zijns Majesteits. Achtervolghende heur presentatie, hier geroert. Verclarende voorts, aengaende t'punct des Conciliums van Trenten, dat die meeninge zijnder Majesteit niet en is dat het selve Concilium anderssins sal geobserveert vvorden dan sonder prejuditie vande Gherechticheden, Hoocheden ende preeminentien der selver zijner Ma. ende oock van ziinen Vassalen, Steden ende Onderfaten geliick desen Hove breet toegeschreven is ghevveest, van vvelcken schrijven den Supplianten (op heur verfoeck) Copie ongheveygert sal zinn.

Ende belanghende de Commissarisen aldaer gheroert, dat de meeninghe ziinder Ma. niet anders en is, dan ghelijck het principael remedie teghen de Secten ende Ketteryen, ende

tot

tot onderhoudinge der Catholijcker Religie gheleghen is inde goede Scholen der kinderen, goede Predicanten des volcx, en inde reformatien der manieren vande Geestelickheyt (waerinne byden voorz. Concilie voorsien is) dat een yeghelick ende in sonderheyt die Provinciale Raeden ende Magistraet van den Steden die haer neerstelick daer aen willen houden, houdende ende hebbende die selve Magistraten (tot dien eynde) goede correspondentie metten Raden Provinciael, ende die selve Raden metten Secreten Rade, (om wesende byder handt vā heur Hoogheyt) der selver daer aff rapport te moghen doen, sonder datter mede ghemeynt wort, dat dit Hoff off die Steden van Brabant den voorz. Secreten Rade onderworpen sullen zijn, maer alleenlick ten eynde dat zy ghelijckelick de handt aen't ghene dat voorz. is houden, off dat dit Hoff, den selven sulcx goetdunkende hen stracx sal mogen adresseren aende voorsyde Hertoginne.

*Gedaen inden Raede van Brabant den 24 dach vanden Meerte,
Anno 1565 voor Paesschen. Geteekent by den Greffier
P. de LANGHE.*

MEt welke verclaringe vanden vrydom der Inquisition ende limitatie vanden Concilie van Trenten, hoe wel de Gedeputeerde der Steden 't selve appointment terstont eerst lesende/wytermaten seer verblijdt zijn geworden: nochtans is de selve hennē blyschap terstont wederom ghematicht/als sy die selve antwoorde naerder insiende/bevonden dat sommighe woorden vander selver Apostille sulcx waren gestelt/dat naemaels by eenighe die contrarie soeckende/wel eenige calunnien ende uytweghen souden connen byghebrocht worden/want sy bevonden/dat aldaer opentlijck verthoont werde/de meeninghe te wesen te volherden byde executie vande Placcaten, die sy wisten soo wreedt ende hatelick te zijn: Maer besonder zijn sy verwondert gheweest/als sy daerinne lasen dat henlypden bevolen werde de neerstighe observatie der Placcaten ende ordonnantien zijner Majest. en dat aende selve woorden verbolghens ghestelt waren dese woorden: Achtervolghende heur presentatie hier geroert. Daedien alsulcken presentatie in heurlieder geschzifte oft versoek niet ghestelt noch ghedaen en was gheweest/sulcx datmen hen daer mede veronghelijckte/ende scheen te willen benemen den wegh omme naemaels yet te moghen claghen teghen de herdichepdt

dicheyt der selver Placcaten (daer deur nochtans onder 't volck so grote beroerte al om was) gelijk het schein datmen hen en sulcke woorden oock wilde brengen in d'ooge / onweerdicheyt en perijckel van allen Inwoonderen van't Nederlant / als de gene die gepresenteert souden hebben te volherden ende observeren 'tghene een peggelijck teghen 'therte was / ende begeerden aff ende te niet te hebben / mits welcken sy terstont vooz hen namen te voozderen / soo wel naerder ende breeder vasticheyt / bescheyt ende declaratie vande voozseyde beloofde Brijheyt ende Inquisitie, als oock naerder verclaringe op het achterlaeten vander deputatien van Commissarissen / ende int besonder tot uytlattinghe vande voozseyde woorden : Achtervolghende heur presentatie hier gheroert, als onbehoorzlick ende teghen die Waerheyt daer alsoo ghestelt ende inghevoedert. Ende wat neersticheydt sy terstont daer deden / enronde noyt geweten / noch en wilde niemandt kennen / wie die woorden daer in ghevoecht hadde / ofte hoe de selve daer in quamen : Nochtans vernamen sy wel dat int beginsel daer niet van vermaent en was gheweest / niet temin om het volck te stillen ende gerust te maken / hebben sy terstont met alder neersticheyt de Regierders der Steden d'appointementen over ghesonden / waer mede terstont inden beginsel het volck inden quartiere van Antwerpen ende andere Steden des Hertochdoms van Brabant / seer is verblydt ende ghestilt gheweest / hoe wel t'selbe onlanghs heeft geduert soo men wyt het verbolgh van desen verstaen sal moghen.

Die van Vlaenderen oock seer ghequelt zijnde met deser sake / ende merckende dat d'Inwoonderen alomme meer ende meer begonsten op te staen / ende over dese nieuwicheden te claghen / soo hebben de vier Leden van Vlaenderen omme hen behoorzlicken te ghyten / heur Gedeputeerde van den gantschen Lande ghelast zijnde / mede aende Gou. vernante ghesonden / alwaer sy ghehoor vercregen hebbende / soo mondelinghe als schriftelijck claechden / over die inconuenienten inden selven Landen toeghecomen ende daghelijck meerderende ter saecke vander Inquisitie, daermen de luyden deerlijck mede quelde / begheerende daer van oock los / byp / ende ontslaghen te blijven soo wel als andere Landen. Maer om dit wat beter te verstaen sal goet zijn datmen dese saecke wat verder verhaele.

So staet dan te weten / dat na dien inden Graeffschappe van Vlaenderen alleinstens inghecropen / ghedoocht ende gheleden was ghe worden eenighe Gheestelijcke personen / als vnder ander Meester Peeter Titelman Deken van Konnen / die Inquisitie dede opte Weerliche : soo bevonden die Regeerders / Wethouders ende d'Inghesetenen des selven Landts by experiencie / dat sy van Jaere te Jaere meer ende meer mette vervolgingen / ende voortstellen der selven Inquisiteurs ghequelt / gheplacght / ende t'Landt daer door meer ende meer van volcke ghebloedt werde / waer deur d'opspraecke ende mooringhe
soo

so groot is ghe worden inden Jaere duysent vijf hondert vier-en-sestich dat de vier Leden vanden Lande van Vlaenderen / daer mede beladen ende daer op vergadert zijn ghe weest / ende daer naer by hen Ghedeputeerde soo uytten naeme van hen als vanden ghemeenen Ingheseten des Landts / de clachten hebben doen doen / soo by monde als by requeste.

Inde selve Requeste verhalende hoe dat volgende den Privilegien en costuymen vanden selven Lande, altijd onverbrekelick onderhouden ende byden Coninck int aenvaerden van dien ooc besworen, hen Supplianten toebehoorende de kennisse van alle de personen ende goeden ghearresteert, ghevanghen oft ghedetineert, onder elcx Jurisdic tie, ende als gebeurde dat ten versoecke van yemanden gheestelicke ofte weerlicke, eenige informatie, het ware Criminel oft Civijl te houden ware, tegen wereltlijcke personen, dat gewoonlicken was te gheschieden by de Wethouders van weghen zijne Ma. ter administratie vande Iustitie ghestelt, inder voeghen, dat niemanden anders toegelaten en vware gevveest eenige acten van Jurisdic tie al daer te exerceren, ende namentlick oock niet eenige apprehensie ofte huysfoeckinge te mogen doen: daer toe oock andersins eerst van noode vware ghevveest, voorgaende ende genoechsame informatie by den VVethouders gesien te vvesen: ende dat dien al niet jegenstaende eenen M. Peeter Titelman, hen segghende van zijne Ma. vveghen gheconstitueerr te zijn Inquisiteur vanden Kersten gheloove. (Hoe vvel hy hen zijn Commissie ende instructie noyt ghepresenteert ofte ghethoont en hadde) dagheliicx hem vervorderde in preiuditie vanden voorsz. oude vryheden, sonder kennisse van saken op zijn plight te doen vanghen ende apprehenderen, sulcke persoonen alst hem goet dochte: Iae die uyt henne huysen te doen trecken, en huysfoeckinghe te doene buyten vveten vanden VVethouderen, alleenlic tot ziin hulpe nemende de Baillius en Officiers, die in diversche plaetsen d'assistentie niet en dorsten vveygeren van vreesse oock by hen gesuspecteert ende bedragē te vworden

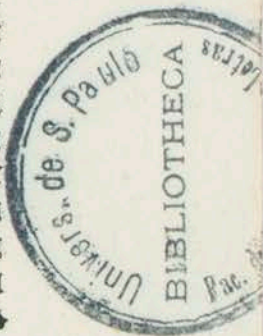
(presenterende al 't selve volcomelick te doen bliicken , waert noot) welcke faecke sy bevonden van sulcker consequentie te wesen, dat indien sy daerinne langer dissimuleerden sonder sijne Maiesteyt 't selve te kennen te geven, ende den Inquisiteur lieten gebruycken sulcke onbehoorlicke nieuwicheden, te besorgen soude wesen, dat de Gemeente oorfaecke soude mogen nemen omme beroerte te stichten, ende henluyden oock tegens de Iustitie op te stellen, waer by het Landt gheschaepen soude zii in verwoestinge te comen. Baden ende versochten daeromme ootmoedelick dat siine Maiesteyt daer op regard nemende, ende oock opte groote diensten by hen altiit geerne gedaen, siine Maiesteyt wilde believen hen te laten ghebruycken de voorschreven heure oude Liberteyten ende vrijheden, ende die te mainteneren, soo siine Maiesteyt t' siinder aencomste ende aenveerden vanden Lande, soo wel int particulier als int generael beswooren ende siine Maiesteyts Edele voorfaten onderhouden haddē. Interdicaende den Inquisiteur ende andere Geestelicke personen, van gelicke nieuwicheden, excessen ende ongeoorlofde middelen van Inquisitien meer te gebruycken. Baden oock dat indien ter oorfaecke vande voorgenoemde nieuwichden ende excessen, eenich inconuenient toequame, onder de gemeenten (soo seer te beduchten was indien de voornoemde Inquisiteur daerinne volherde en voortvoere) dat sy luyden respective elck int siine geexcuseert mochten wesen.

Waer op de Goubernante by Apostille vooz antwoorde heeft ghegheven opten twintichsten Octobris 1564.

D At mits de generaliteyt vander selver Requesten sy hadde geraden vonden al eer yet daer op te ordonneren particulierlijcker te verstaen der Supplianten intentie, nopende de nieuwicheden ende grieven daer over sy willen claghen, hebbende tot dien eynde met hen doen communiceren door seckeren

keren vanden Raede daer toe gedeputeert, maer soo de Gedeputeerde hen hadden geexcuseert omme aldoen van heuren Meesters geenen anderen last te hebben : So soude haer Hoogheyt verwachten de voordere verclaringe die sy deshalven aenden voorschreven vanden Raede, naemaels souden vvillen doen, des niet te min dat heur Hoogheyt belast hadde den Inquisiteur Titelmanus dat hy int executeren van siin offitie hem soude conduiseren met alle discretie. Ende den Supplianten, den selven gevende behoorlicke assistentie ende faveur, ende forge dragende ter observatien van siine Maiest. Placcaten, gelijk sy vvisten siine Maiest. intentie te zinn, ende gelijk voor hen eyghen vveldaert ende ruste convenieerde oft betaemde, hoopte heur Hoogheyt dat op de inconvenienten by den Supplianten gerepresenteert soude vverden.

M Et welke Apostille ende uyt de communicatien metten Raedts-Heeren ghehouden genoegh verstaende de meeninge vanden Hove/ en hebben doen ter tijdt die van Vlaenderen niet vvoor der dorren daer op vervolgen/ hebben nochtans altyt vvoor behouden 'tselve ter eerster bequaemheyt te doen/ mits sy saghen de inconuenienten ende apparente rupne vanden Lande/ ende nae dien daer nae de vvoorseyde Inquisiteur so langher so verder sijn vvoorstellen ende jurisdictie verbzepte. Dat oock daer neffens/ die nieuwe Bisschoppen in Vlaenderen ghestelt niet min van heurder zijden en deden : so en zinn de clachte van allen canten maer meer verdubbelt. Daer en boven soo sijn nu al meenden gewonnen/ een peggelijck onder den voeten ghebrocht te hebben dooz die brieven ende bevelen zinner Majesteit ghesonden in December 1565. ende den gheboden daer nae ghevolght/ heeft hem t'heurder verstoutinghen nocht toeghedraghen/ dat inde Meerte 1566. den nieuwen Bisschop van Brugge (die oock der Weth ende Inwoonderen seer hatelijck was/) dooz veel vvreemde vvoorstellen (als van vvreemde Coopluyden niet te willen ghedoogen begraven te worden/ ende meer andere) ontfanghen heeft/ oft emmers hem ghelaten als oft hy ontfangen hadde sekere brieven van sijnne Majesteit uyt Spaengien tot onderhoudt vander Religie ende Concilie van Trenten, welken volghende de selve Bisschop aende Weth aldaer heeft gesonden seckere Poincten omme vvoor aen aldaer onderhouden te worden. Te weten : Dat elck Prochiaen ofte Pasteur op schrijven soude, die namen ende toenamen vande Meesters van alle den huysen zinder Parochien, mitsgaders vanden thuyf-leggers, dienaers ende familie: Van buyten luyden te eysschen attestatie van hen laetste woon-stat. Vanden gehouden luyden, te weten, plaetsen en persoon die hen hadde getrouwt:

Op teekenen de namen, toenamen ende woonstede vā die by hem te biech- te souden comen? Inghelijcx de namen vande Kinderen die sy souden Doo- pen, ende vanden Vader, Moeder, Peters en Meters desselfs: Ooc van alle de gene die sy trouwen souden: Dat oock by alle School-meesters examineren 't schooldhouden toelatē of verbieden na dat hy soude geraden vinden, in- gelijcx dat de Disch-meesters de aelmoessen souden moeten weygheren dient hen Pastoren ordonneren souden, ende meer andere: Begeerende dat tot executie van die poincten de Weth hem assistentie soude doen / waer in byder Weth swaricheyt gemaeckt wordende / besonder dat daer by vele Weerlyche tot synder kennisse souden moeten staen. Soo heeft de selve Bisschop metten voorzeyden Inquisiteur groote clachten over de Weth- houderen van Brugge inden Raedt van Vlaenderen ghedaen / ende hebben de selve van verscheyden Articulen ende poincten beticht en beschuldicht / ende boven dien versocht dat byden Raede / den Officiers ende Wethhouderen van Brugge soude belast worden hem te assiste- ren / inde exstirpatie vande Heresie: ende dien volghende t'heuren ver- manen terstont moeten apprezhenderen die hem ghenoeit souden wor- den / datse de apprezhensie oock souden moeten doen op 't schryben van- den Inquisiteur in syn absentie / soo wel inde hupsen / als op straete / son- der daeromme te hebben consent vander Weth / ofte te thoonen oft ne- men informatie soo hen de kennisse niet en raecte / oft sonder consent of abandonnatie van Schepenen daer op te verwachten / ende sulcke ter- stont ghevanghen leveren / ter plaetsen daer hen soude gheseyt worden. Inghelijcx dat sy by alle ghevanghen souden moeten gaen ende de selve examineren in presentie ofte absentie vande Wethhouderen soo het hen goet-duncken soude / dat hen oock in hen procedueren teghen pema- den geen belet ghedaen en soude worden / dat de ghevanghen niet von- nisse vander Weth / tot eenighe pene ghecondemneert / niet los ghela- ten souden moeten worden sonder eerst met kennisse van saecken byden Bisschop / verclaringhe daer op gedaen te zyn / dat die Dienaers hen te voozen souden moeten dachvaerden die personen die sy begheerden. Item de Weth des versocht zijnde hem soude moeten overbrengghen alle die van buyten waren comen woenen / met meer andere dierghe- lijche beswaerliche poincten.

Soo dat dooz die ende meer andere ghewichtighe oorzsaecken soo wel die van Brugge vooz hen particulier teghen den Bisschop en- de Inquisiteur, als de vier Leden van Vlaenderen upten naeme van alle de Ingesetenen des Lands nu seer gealtereert zijnde tegen den sel- ven Inquisiteur, int generael benoedicht en gheoorzsaekt zyn geweest / anderwerff te senden hen Ghedeputeerde te Hove / ende hen clachten over het ghene des voorzeyt is / ende oock continuerende hen oude do- leantien te doen / te meer sy saghen hen Rae-ghebeuren vander selver Inquisitie vuy verclaert te zyn.

Ver-

Verfoeckende de voorz. Leden daeromme andervverff te vvorden ghehouden, in hen oude Rechten ende Vryheden, en de Inquisitie der selver contrarie zijnde, ghecasseert, ende gheaboleert te hebben roerende vvereltlijcke personen: verbiedende allen Geestelijcken eenighe kennisse te nemen, van saecken der wereltlijcke jurisdictie concernerende, en totter vvclker de kennisse ende correctie alleen toebehoorde: ende dat sy tot gheen voordere Inquisitie oft rigeur van Placcaten en souden vvorden geastringeert dan andere Provincien.

Maer op den thierenden April Anno vijftihien hondert ses-en-tsestich vooz Antwoorde ende Apostille ghegheven is.

Dat by het ghene onlanghs vvas geschreven aenden Inquisiteur, te vveten: Dat sy in hen lasten voordane discretelick ende modestelick souden procederen, tot dat sy van sijne Majest. ander bevel hebben souden, ende dat als sy materie souden vinden daer in hen soude duncken dat sy sonder merckelick inconvenient hen officie niet en souden connen achterlaten, sy eerst des heur Hoocheyt souden waerschouwen, omme by heur metten Heeren neffens heur zijnde, dan voordere gheordineert te vvorden. het ghene sy gheraden souden vinden, ooc dat sy des in gheen en ghebreecke ziin en souden; op dat sy gheen oorfaecke gaven tot eenighe inconvenienten, ghenoechvoldaen vvas der Supplianten verfoeck.

Op welke Apostille / soo de Ghe-deputeerde der voorszeyder Rezen / door andere Requesten versocht hadden naerdere declaratie ende oock byeder verclaringhe / sonder op het punct vander Inquisitie de welke oock noyt byder Generaliteyt der Staten ofte vier Leden des Landts en was gheaccepteert / die mitte conuenticie van eenighe particuliere Steden ofte Casteleynen niet en conssen gheprejudiceert worden. Is hen wederomme vooz appointement daer op ghegheven den neghen-thienden April Anno vijftihien hondert ses-en-tsestich.

Dat

Dat heure Hoogheydt hen niet voordere en saghe t'accorderen, dan sy den thienden April by Apostille gedaen en hadde, op hen voorgaende Requeste die ooc veel ampelder vvas, dan sy hadden gheobtineert den 20 Octobris 1564. Waeromme de Supplianten met reden hen daer mede behoorden te contenteren ter tijdt toe dat sijne Majest. resolutie soude hebben ghenomen, op 'tghene hare Hoogheydt der selver gevvaerschout hadde.

Waer mede noch niet te vreden zijnde hebben de vier Leden des Landts weder andere Requeste overghegeven.

VErthoonende, mits dien sy niet en consten ghenesen, de vvonde ende het quaet dat voor de handt zijnde metten voorgaenden verclaringhen, benoodicht vvaren in tijdts daeromme vveder te bidden op dat die niet grooter en vvrede: Te meer dat te beduchten soude vvesen dat de Inquisiteur daer omme niet ophouden en soude, sonderlinge daer hy nu met vier Sarganten versterct vvare, en de Procureur Generael tot sijn assistentie met tvvee: Ghelijc hy corts ooc in Casant eenen persoon fortselick sijn huys opghebroken hadde, ende hem daer nae ghevangen genomen, hoe vvvel hy de sententie des Rechters voldaan hadde: Wordende alsoo de Magistraten al hen kennisse benomen: te meer nu alle autoriteyt vvas ghegeven eenen Commissaris, corresponderende metten Inquisiteurs, in vviens handen nu elcx lijff ende goet vvas staende. Versochten daeromme andervverf, om des Landts gantsche bederffenisse te verhoedē, dat sy den anderen Provincien mochten vvorden gheegaleert van nu aff, sonder daer op te moghen vervvachten de uyerlijcke resolutie van sijne Majesteyt, off dat emmers haerder Hoogheydt liefde te ordonneren den Bisschoppen, Inquisiteuren, ende andere Gheestelicke personen, te schorssen, ende te verhoeden alderhande executie van Inquisitie, tot dat by sijne Majesteyt opt Point vander

vander selver Inquisitie finale determinatie soude wesen ghe-
nomen : sonder daer en tusschen tot apprehensie van eenighe
weerlijcke persoon te procederen, te meer die van Vlaende-
ren hen noyt der selver Inquisitie en hadden onderworpen, al
mochten eenighe particuliere Officiers, uyt vreesse van by den
Inquisiteur ghesuspectueert te worden, hebben geconniveert
tot zijn exploiten, dwelc der Generaliteyt niet en conste ver-
hinderen, welcke verthooninghe sy waren doende tot con-
servatie vanden Lande ende dienste van sijne Majestejt, ende
niet om te pretenderen tot eenighe nieuwicheydt ofte veran-
deringhe vander ouder Religien, daer by sy altijt begheerden
te blijven.

Maer op sy anders gheen appointement en hebben ghecreghen den
seven-en-twintichsten April 1566.

Dan dat haer Hoogheyt hen niet voordere en conste ac-
corderen dan heur voorgaende Apostillen vanden thienden
ende neghen-thienden April in en hielden, daer mede sy reden
hadden hen te contenteren. Ende nopende den ghevanghen
persoon, soude daer inne voorsien, soo sy soude bevinden te
behooren als sy vander saecken soude vvesen geïnformeert.

Die van Brugge hebben met hen particuliere sollicitatien eyntelijck
soo vele gheobtineert dat den Raedt van Vlaenderen de handt is ghe-
sloten/ ende belast de stucken den Hobe over te sepnden/ ende den Inqui-
teur dat hy supercederen soude van voordere vervolgh.

De Regeerderen van Brussel is by den Hobe mondelinghe be-
last heuren Patien ende Ghemeente te kennen te gheven dat des
Coninc meeninge niet en was hen met nieuwicheydt ofte Inquisitie te
belasten: maer sy en hebben op sulcke verbaelē declaratie niet willen te
werck gaen/ om des niet van heur Gemeente achterhaelt of genoteet
te worden/ ghelijck die van Antwerpen/ op ghelijcke mondelijcke ver-
claringe te wercke gegaen hebbende/ gebeurt was : dan hebben 'tsel-
ve begheert in gheschzifte / omme sekerlijck te weten / waer na hun
te reguleren / dwelck men vertroocken heeft hen te gheven.

Soo oock dese vervolginge teghen die vande Religie / meer ende
meer

meer den volcke wert teghenstaende/soo hebben sy des meer medelijden ghehad metten genen die in vreesse vander doot daer ober gebanghen laghen/ende hebben verscheiden persoonen in diverse plaetsen ten besten ghesocht te helpen (en oock tot sommighe tyden gheholpen) van eenighe dier uyt te crygen ende te verlossen/en onder andere zyn den 26 Januarij des nachts t'Antwerpen wonderlijcken uytten Steen verlost twee jonghe Edele dochters ende ghesusters/met eenen uytwerckmaker/dwelck by eenighe seer qualick ghenomen is gheweest/ende ooc eenen die daer toe gheholpen hadde ghevangen ghe worden/zyn insghelijcx de uytgebzoken ende assistenten gheprozoclemeert.

De onbescheydene handelinghe der Inquisiteuren allomme in't Nederlandt, heeft oock die van Vrieslandt veroorzaecht dat de Staten des selven Landts/inden Jaere vijffthien hondert neghen ende vijftich aenden Grave van Arenberghe haren Stadt-houder/obergegeven hebben seckere Articulen van beswaringe inden welcken sy haer beclaegden dat haere Inghesetenen vanden selven Lande jeghens hen (Tractaten/Privilegien, Vypheden/ende oude ghewoonten beswaert werden/claegghden besonder ober den Gerstelijcken Commissaris ofte Inquisiteur Heer V Vilhelm Lindanum, dat hy hem onderwandt de Judicature van saecken / de welcke van outs de Deeckens toebehoorden elcx in heuren Standt-stoel vanden Capitularen vercoozen/alles contrarie de oude usantie / hercomen vanden Landen/dat oock de selve Commissaris hem verboozderde te bedienen de Deeckeninge van Leeuwvaerders Standt-stoel/ soo deur hem selven als deur sijn Ghesubstitueerde/jeghens wil ende consent vanden Capitularen/ willende alsoo twee officien bedienen/contrarie het Tractaet vanden Jaere vier-en-twintich/dat de voorsz. Commissaris weygerde den Deeckens/die van hare Capitularen naer ouder gewoonte Deeckens gecozen waren geweest / te willen gheben behoorzijcke Commissie op heur electie: Dat soo wanneer hy den Deeckens Commissie passeerde hy aen hem bihielt de judicature van saecken van impoztantie / niet teghenstaende dat alfulcke saecken ter eerster instantie vooz den Deeckens behoorde ghejustificeert te worden: dat de selve Commissaris den Prelatē aldaer heeft willen beletten datse haer Archidiaconen naer ouder gewoonte vanden Landen ende heure ghwoonelijcke Recht-stoel niet vzedelijck en hebben moghen houden ende bedienen: Dat hy den Priesters seer exactioneerde int eysschen van sijn Sallaris vander institutien/nemende daer van soo veel hy ertozueren ende cryghen conde: Dat hy sijn institutien ende Commissien gass in pampier gheschreven ende met sijn hand onderteyckent/ende bevesticht met sijn signet/hoe wel de narratie vande selve vermelden dat de Archi-Diaconē ofte Proosten die met heur zeghelen bevesticht hadden: Dat de selve Commissaris Priesters ende andere Weerlijcke personen pet suistere suspitien/deur het
aell.

aengheben van eenighe lichte ofte onwaerachtighe personen/in hewere ere beswaerde/deur dien dat hy deur sulck aengheben procedeerde tot examinatie van ghetuyghen/sonder dat sulcke personen ghediffameert waeren van t'gheen den voorszreven Commissaris van sulcke lichte personen was aenghegeven: Dat hy eenighe Prieſteren hadde gesuspendeert ongheschoort ende onghedefendeert ende sonder assignatie ofte legginge van dagh van Rechte: Dat hy hem verboordere te examinieren die Prieſters die van te vooren Pastorie ofte Vicarie hadden bedient/ende daer op Placet ghehadt ende meer andere beswaeringhen/te langhe te verhalen.

Hier op heeftmen hem veel schoone woorden/ende inde minste pointen van beswaeringhe / eenich contentement ghegheven / maer inde principaelste beswaeringhe heeftmense met vertreck der saecke beloofte aende Regente favorabelijcke schryven / datter soo in voorszien soude werden / dat die Privilegien ende Tractaten onbercoort souden blijven / dan het effect en is niet ghevolght: Want de voorszreven Commissaris is alle daghe stouter ende onbescheydenner gheworden/jae soo verre ghecome / dat hy inden vollen Raede vermaendt zijnde/van eenighe syne mis-handelinghe / antwoorde / dat hy wist wat Commissie ende Instructie hy hadde ende wat hem te doene stont/sonder de selve Instructie te willen verthoonen/segghende oock dat die vanden Hove/de Ketterse te vele toegaben/ende alle te slay waeren om die te straffen.

NMer dien nu de saecken soo verre verlopen / ende de clachten / opspraecken ende verbitterheden vanden gemeen volcke / als de Neder-landen deur soo menichvuldich waeren / dat het scheen datter niet anders te verwachten en was / dan eenen generalen oploop / beroerte ende op-worpinghe vanden Volcke teghen de Gheestelijcke ende besonder teghen de nieuwe Bisschoppen / Inquisitie, ende Vervolginghe / deur dien men tot dier uperen toe met gheene clachten / noch verthooninghe vande desolatie vanden Lande / tot gheen remedie / versoetinghe ofte verlichtinghe en hadde moghen gheraecken: maer datmen al even strack ende hart bleeff dringhende ende voort-gaende. Soo hebben de Edele vanden Lande / die hen goeden / huysen ende wooninghen meest ten platten Lande zijn hebbende / eensdeels vreesende / dat de vlamme van desen grooten roock eens op-gaende / sy luyden met hen huysen / buyten besloten Steden legghende / wel mochten de eerste zijn / die de furie des Volcx ghewaer worden/ende ghevoelen souden/ ghelijck de Edelen in Duytsch-landt inder Boeren oploop geschiedt was / ende eensdeels groote deernisse hebbende mette wanhope des ghemeenen Volcx / ende gheneghen wesende / soo sy vordergaben / met een goede trouwe affectie ten dienste van haeren Prince (die de gheneghentheden sijns volcx ende ghesteltenisse sijner Landen/

Daer van hy soo verre was geseten / niet sekerlijck en con- te weten / dan-
nae de advertentien die hem werden ghedaen vande ygene die by hem
gheloof hadden / ende nochtans meer haer eyghen voordeele / dan de
eere zijnder Majest. t' voozdeel ende welbaren vande ghemeene Landen-
sochten) totten welbaert ende onderhoudt zijnder Landen / overdacht
ende oberpeynst dattet groot jammer ende te deeren was / dat sulcke
schoone heerlijcke ende over blordige Landen als de Nederlanden zijn/
bedozven ende verwoest souden werden : ende soo ontallijcke vele ghe-
trouwe Onderfaten om lijff ende goet comen ende gheraken souden / by
ghebreke van dat men hen niet een weynich en wilde toelaten noch ont-
lasten van saken daer des Lants bederffnisse onghetwijfelt in gelegen
scheen te zijn / ende die oock rebelijcken schenen / dat alle menschen van
verstande / jae oock die de Catholijcke Religie op't alderhooghste toe-
gedaen waren / t' selve waren wenschende ende naer haeckende / als na-
mentlijck : Die versoetinghe vande groote wyctheyt der vervolginghe
door de Placcaten ende Mandamenten / ende de ontlastinghe ende verse-
keringhe der Inquisition. Waer door gevolght is dat sy alleinskens hier
ende daer metten anderen daer aff hebben begonst te spreken : Eerst
ende voornemelijck te Bzupffel / als sy meest aldaer waren vergadert op
te Bzupfoste des Princen van Parma mette dochter van Portugael /
Anno 1565. in November / ende sedert elders / overlegghende die mid-
delen die men soude moghen ghebruycken omme hier inne in tydts / eer
het al over hoop raecte / ordze ende remedie te stellen / ende dat de sake /
deur heurlieder ghemeene intercessie / verthooninghe ende bidden / moch-
te eenichsins gheholpen worden / ende wert dese saecke onder henluyden
seer ernstelijcken ghedreven / sonderlinghe by de Edelen) de welke de
nieuwwe ofte Gereformeerde Religie (soomense doe noemde) secretelijck
toeghedaen ende gunstich waren / ende vande Catholijcke Religie een
afkeer hadden. Op welcken voert ende meeninghe voortgaende / hebben
sy hen so laugs soo meer by den anderen ghebonden ende daer aff ghe-
handelt / ende de sake so verre ghebracht / tot dat eyntelijcke desen Edel-
dom malcanderen secretelijck hebben weten te bescheyden / ende hen by
den anderen vinden / om in der saecke te besluyten. Tot welcken eyn-
de sy hier ende daer in grooten ghetale hen vergaderingen in stilte heb-
ben ghehouden gehad / ende oock eendzachtelijcken hebben overcomen
in wat ordze sy hier inne souden voortbaren / ende oock wat sy bidden
ende begheeren souden : Inghelijcx malcanderen bestemt / dagh ende
tydt daer sy van allen zyden hen tot Bzupffel souden vinden in persone /
om de Gouvernante ende den Heeren ende Regeerders des Landts de
saecke te verthoonen / so mondelinghe als schziftelijck / ende op aventure
of deur eenige deur stecken mochte werden dat henluyden intercessie ende
tsamencominghe mochte qualijck verstaen ende ghenomen werden /
ende datmen die anders soude willen beduyden van nae de goede mee-
ninghe (die sy sepden) dat henluyden daer toe porde / waer door nae-
maels d'een ende d'andere onder henluyden mochte in last comen / ende
te lij

te lijden hebben: Soo hebben de voornaemſte gepractiſcert ende theur-
der verſekeringge noodich bevonden om metten anderen een verbont te
maken ende over ſulcx d'een d'anderen ghelooft malcanderen by te ſtaen
ende niet af te vallen ofte te begheben: Maer het ghene dat den min-
ſten van hen te deſer oorſaechen ſoude wederbaren ende aenghedaen
wozden / 'tſelve ghelijckerhandt te verantwoozden / om met hun alder
macht te weeren ende keeren. Maer aff ſy tot meerder ſekerheyt oock
ſchriſtelyck beſchept ghemaectt ende onderteckent hebben / ende daer
nae oock hebben doen ende laten onderteckenen van allen den ande-
ren Edelen/die ſy daer toe met allen middelen induceerden/datſe de ſel-
ve ſake mede goetd vonden / ende in hen verbont begheerden te weſen/
ende met hen luyden mede de handt acu te houden/welck verbont aldus
was luydende:

EEnen yeghelijcken ſy kondich die deſen teghenwoordi-
ghen Brief ſullen ſien ofte hooren leſen, dat wy hier on-
derſchreven, hebben behoorlick ende ten vollen veradver-
teert ende gheinformeert gheweest, hoe dat een hoop vreem-
delinghen, ende gheensins gheaffectioneert ten welvaren van
den Lande van herwaerts over, niet teghenſtaende datſe geen
grootte ſorge hebben, vande eere ende glorie Gods, ende oock
mede van het vvelvaren vande ghemeente, maer alleen ſoec-
ken te verſaeden haer eyghen ambitie ende giericheyt, ja al iſt
tot coſten vanden Coninck ende van alle zijne Onderſaten,
nochtans voor haer nemende valſchelicken de grootte affectie
die ſy hebben, tot het onderhout van het Catholijcke Geloove
ende de eendrachticheydt van t'ghemeen volck, hebben ſoo
veel vervvorven van ziine Maieſt. deur middel van ſchoon be-
vviis, ende valſche ondervviisſinghe, dat hy hem heeft laten
perſuaderen, te vvillen teghens zynen eedt ende hope inden
vvelcken hy ons altoos heeft onderhouden, niet alleenlic geen-
ſins verſoeten, die Placcaten eertiits ghemaectt opte Religie,
maer de ſelve mede te reforceren ende ſterck te maken, ende
beſonder in te brengē met alle gevvelt d'Inquiſitie, die vvelcke
niet alleenlic en is onrecht ende contrarie allen rechten geeſte-
licken ende vvereltlicken, en verre te boven gaende, die alder-
grootſte barbariſche die oyt gepractiſcert is gevveest onder die

Tyrannē maer ooc sulcke dat sy niet en souden roegen dan te strecken tot grooter oneere des naems Godts, en tot een geheel verderffenisse en desolatie van dese gantsche Nederlanden: Also dat onder het decxsel van valsche hypocrisie ofte beveynstheyt van sommighe, sy souden te niets doen alle ordonnantien ende policien, souden crencken alle auctoriteyten ende machten van alle oude VVetten, Costuymen ende Ordonnantien over langhe van allen ouden hercommen, ghepractiseert, souden ooc wegh nemen, om vrylic inde Staten vandē Lande te spreken, souden te niet doen alle oude Privilegien, Vryheden, Immuniteyten, souden oock niet alleen maken de Borghers ende Inwoonders van dese Landen eeuwige ende elendige slaven vande Inquisiteurs, volck van gheender estime, maer onderbrengende sonderlinghe d'Overheyt, Officieren, ende alle den Adel inde genade van heur doorsoeckinge ende visitatie, ende eyntelick souden stellen, alle goede ende ghetrouwe Onderfaten van den Coninc in merckelicke ende continuele periculen van heur lijff ende goet. Door welcke middelen niet alleen de eere Gods ende het H. Catholicke Gheloof (t welck syluyden nemen voor te staen) soude grootelick wesen genteresseert, maer oock de Ma. vanden Coninck ons Hooft soude wesen vermindert, ende hy in groote affet ende perijckel om te verliefen alle zijnen staet, ter oorsaken dat de ghewoonlicke treffelicke hanteringe ende koopmanschappen souden cesseren ende stil-ligghen, d'ambachten te niet ghebracht, die Garnisoenen ende die Frontier-steden weynich verskert, het gemeene volck altijd ghemuteert tot contumelie ende muterie, metten cortsten en souder niet connen navolgen, dan een afgrijselicke confusie ende ongheregeltheyt in alle dinghen. VVy hebbende alle dese saken wel gevichticht, ende rijpelick geconsidereert, ende voor oogen nemende, de beroepinge tot vvelcken vvy zijn geroepen, ende tot het devoir oft behooren, tot vvelcke getrouwe Vassalen van zijne Ma. ende sonderlinge de Edel-luyden,

luyden, zijn gehouden (die vvelcke in deſe ſake zijn aſſiſteren-
 de zijn voorſeyde Ma. om deur heur ghereede ende vvillich-
 licke dienſtē te maintaineren ende voor te ſtaen zijn auctoriteyt
 ende grootheyt int voorſz. en welvaren vant Lant,) hebben
 gheacht ende noch midts deſen achten dat vvy onſe behooren
 niet en mogen voldoen, dan alleenlicken vvederſtaende eñ te-
 gencomende den voorſz. inconuenienten, mits oock ſoecken-
 de om te voorſien, tot verſekertheyt van ons lijff ende goet: ten
 eynde omme niet uytgheſet te vveſen, tot een aes ofte roof van
 alfulcken, die vvelcke onder het deckſel van die Religie hen
 ſelfs fouden vwillen rijck maken, met ons goet ende bloet, door
 vvelcke redenen vvy hebben geſloten, ende met ghemeender
 ſtemmen voorgenomen, om te maken een heylige ende uyer-
 licke confederatie ende alliance bevloende eñ ons verbindende
 d'een aen d'ander met ſolemnelen eede, om te vvederſtaen
 met alle onſe macht de voorſz. Inquiſitie, dat de ſelve Inquiſitie
 niet en ſal vworden ingevoert in eeniger manieren, het ſy hey-
 melick of openbaer, het ſy onder vvat deckſel, colour ofte naem,
 het ſoude mogen vveſen, al vvaert onder t'deckſel van Inquiſitie,
 viſitatie, decreten, oft Placcaten oft eenichſins anders: maer
 om de ſelve alles te niet doen, ende grontlick uyt te roeyen, ge-
 lijk een moeder, begin, ende een oorſake van alle ongerech-
 ticheyt ende onregeltheyt, byſonder hebbende voor oogen
 die van het Conincrijk van Napels, die welcke ſoo veel heb-
 ben verworpen, tot grooter vertrooſtinge van haer Lant. Pro-
 teſterende niet te min in goeder conſcientien voor Godt eñ al-
 len menſchē, dat wy niet van meeninge en zijn in geenderhan-
 de manieren yet te attenteren oft ter handen te trecken eenige
 ſaken, welcke fouden mogen ſtrecken tegens de eere Gods, ofte
 tot verminderinghe vande grootheyt ende Ma. van den Co-
 ninck, oft zijne Staten, maer ter contrarie dat onſe voorſeyde
 intentie anders niet en is, dan alleenlicken omme voor te ſtaen
 den Coninck ende zijnen ſtaet, ende omme te bewaren
 alle

alle goede ordenen ende politien, wederstaende (soo veel wy
 sullen connen) alle seditie ende oproerte van die Ghemeente,
 monopolien ende partialicheden. Welcke confederatie ende
 alliantie wy hebben ghelooft ende gheswooren, ende alsnoch
 beloven ende sweeren te onderhouden gheheel vastelick ende
 onverbrekelick, eeuwelic ende tot allen tiiden continuelicken
 soo lang als ons t'selven duert, nemende den Almogenden God
 tot eenen getuych op onse consciencie, dat wy noch met wer-
 ken, noch directelick, noch indirectelic met onsen weten ofte
 wille, niet en sullen hier teghen contrarieren, oft tegens doen,
 in eenigher manieren, ende omme de selve confederatien en
 alliantie te ratificeren ende stedes te maken int eeuwich: Wy
 hebben ghelooft ende gheloven mits desen die een den ande-
 ren alle assistentie met lijf ende goet, als Broeders ende getrou-
 ve ghesellen, die handt-houdende d'een aen d'ander, dat nie-
 mandt vande onse oft van onse gheconfedereerde sal vvorden
 ondersocht, onteert, getormenteert, oft vervolght in geender
 vvijsse, noch aen lijf, noch aen goet, omme eenighe respecten
 spruytende uyt de genoemde Inquisitie, oft eenichsins gheson-
 deert op die Placcaten, tenderende tot die selve oft ter oorfa-
 ke van deser onser confederatien. Ende soo verre daer eenige
 molestatie of persecutie valt aen eenighe van onse Broeders en
 Gheallieerde, van vvien en in wat manieren 't selve soude mo-
 gen gheschien: Soo hebben vvy geloof, gesvoren, geloven en
 sveeren hem te assisteren, in sulcke, alsoo vvcl met onse goeden
 (jae dat meer is, met alles vves in onser macht is) sonder yet
 te sparen ofte eenighe exceptie ofter subterfugie, hoe die sou-
 de moghen vvesen, alles alsoo ofte voor ons eyghen persoone
 vvare, verstaende ende bescheyden vvcl uytdruckelicken dat
 het ons niet sal vorderlick zijn, om ons te vvillen exempt ma-
 ken ofte vrij ende ontbonden achten van dese onse voorseyde
 confederatie, vvanneer die selve vervolghers oft molestateurs
 souden vvillen bedecken haer persecutien onder een ander
 couleur

colour of pretext, gelijk of ſy niet en pretendeerden, dan alleen te ſtraffen de rebellicheyt oft andere dierghelijcken deckſelen hoe die ſouden moghen weſen, als ons metter waerheyt blijkt, dat dier gelijcken occaſien zijn geprocedeert, of ghecomen uyt de boven geſchreven ſaken, alſo dat wy mainteneren ende verſtaen, dat in die ende dierghelijcke ſaken niet en mach geimputeert worden, eenige Criem van rebellicheyt, gernerct dat die oorſake procedeeert uyt eenen heyligen yver ende loflijcker begheerte, om voor te ſtaen die glorie Gods, ende die Maiest. vanden Coninc, en̄ tot ruſte vande Gemeente, en̄ verſekeringhe van ons lijff ende goet: Welverſtaende nochtans ende belovende d'een d'ander dat een yeder van ons inder gelijcke exploiſten hen gedragen ſal tot gemeen adviis van allede Broeders ende Verbondt-genoten, oft aen de gene die daer toe ſullen weſen ghedeputeert, ten eynde dat de heylighe vereeninghe onder ons ſy ghemainteneert ende onderhouden, ende tſelve dat ghedaen wort, by ghemeene conſent en̄ ſtemmen mach weſen ſoo veel vaſtiger ende beſtendiger, in tuychniſſe van welcker Confederatie en̄ Alliantie, wy hebbē aengeropen ende aenroepen den Alder-heylichſten God, Schepper des Hemels ende der Aerden, als een Richter ende Onderſoecker onſer conſcientien ende herten: de welcke ſiet, kent, en̄ weet dit onſe voornemen ende reſolutie alſo te weſen, den ſelfſden biddende ootmoedelick, dat hy ons door ſijne cracht van boven wil onderhouden in een vaſte ſtantachticheyt, ende ons alſo wil gheven eenen gheest der wiſſheyt ende discretie, om alſoo verſien weſende van goeden ende riipen raedt, ons voornemen mach vveſen voleyndt tot een goet geluckich eynde, d'welck hem ſelven ſal draghen tot die glorie van ſijnen naem, tot dienſte vande Co. Ma. tot vrede ende ruſte van het gemeene vvelvaeren, ende tot ſalicheyt van onſe zielen, Amen.

D Eſe vergaderinghe der Edelen ende henluyden Verbondt en hebben ſoo heymelick niet comen gheſchieden / men en iſſer wat aff
 M ghewaer

ghewaer ghe worden: sonderlinghe nae dien eenighe der verplichte tsel-
 ve hadden verclaert aen de groote Heeren tot Hoochstraten doen ter tijt
 vergadert zijnde/ende is de fame daer aff daghelijcx meer ende meer
 verheydt/ende soo niemant haeren grondt en wiste dan die van het
 Verbondt waren: soo heeft 'tselbe te Hove ter stont eenen grooten roep/
 vzeese/ende ver slaginghe gemaect/ghelijck in sulcken ende dierghelijc-
 ken aen slaghen gemeenlyck is gheschiedende/soo zijn daer op veelder-
 hande nieuwe marcen van d'een en d'andere by gebzocht/gelijck de fa-
 me altijt alle saecken meerdert ende ten quaetsten overbzengt/d'een seg-
 ghende dat het heele Landt was in roeren : de anderen dat den gant-
 schen Edeldom was gerevolteert: eenige datter een deel dupsent byden
 anderen waren/en met macht van volcke ghewapender handt te Hove
 quamen : ander dat sy Crjchs-volck te voete ende te peerde van buyten
 ontboden hadden / sommige dat eenighe Steden met hen mochten ver-
 standt hebben die sy eerst innemen/ende overweldigen souden: en so nie-
 mandt en wiste hen voornemen/ soo wert daer oock vzeemtelick en ver-
 schepdelick affghesproken : d'een by bzenghende dat sy heel rebel waren
 en't Landt innemen : de ander dat sy alle het regiment nae heuren sin
 herstellen : de derde dat sy d'oude Religie verdrjyben en de nieuwe met
 fortsen daer inne bzengen: de vierde dat sy alle de Geestelicheydt alom
 doot smjten ende verdrjyben. de vyfste dat sy met ghewelt de vryhepdt
 vander Religie toeghelaten wilden hebben: de sesste dat sy de Placcaten
 ende Inquisitien souden willen aff hebben. In somma elck sprack daer af
 nae sijn goetduncken/maer vielen alle ghenoech daer op dat sy met ge-
 weldt ende wapenen hen in grooten getale te Bzupffel ende elders/sou-
 den by een vinden / ende dat men dan eerst heuren heelen aenflach ende
 voornemen soude weten.

Dese tydinghe heeft het Hoff/ende int besonder die eendeels oorzak-
 ke waren dat dese Vervolginghe en Inquisitie (daer uyt elck wel mercte
 ende gevoelde dese vergaderinghe heuren oorzpronck ghenomen te heb-
 ben) te dier tijdt toe soo hert gedreven ende gesustineert hadde geweest/
 ende geen contrarie clachten hadden willen toelaten/gheloben noch dien
 volghende per togheben/ in groote angst/vzeese ende verbaestheyt ghe-
 jaeght : te meer dat nae de verbitteringe diemen ghenoech ghevoelde
 om de selve saken over al onder de Ingesetenen te wesen/men beduchte
 dat splupden lichtelick opte hope van herlossinge der Placcaten ende In-
 quisitie, ende vryhepdt der Religien en conscientien/het gantsche Landt
 souden connen doen rebelleren/oste emmers ten minsten hen meesters
 connen maecten van diverse gheweldighe Steden/die om de selve re-
 denen hen meest vonden beswaert ende ghealtereert : waer in men oock
 meest besozghde vooz Nutwerpen/so elck bekendt was hoe seer de Inqui-
 sitie aldaer ghehaect was van langhe tijden af/ welke verbaestheyt ooc
 werdt vermeerdert dooz die tydinge die van vze tot vze aengebzoekt
 en verspreyt werden/als dat sy dus ende dus sterck waren : datse troc-
 ken herwaert ende derwaert/dat sy sulcken ofte sulcken aen slagen had-
 den.

ken : dat sy dese ofte die Stadt met listen innemen : ende hen meesterz daer aff maecken wilden/ende dierghelijcken.

Hier en tusschen hebben de voorszeyde Edelen een supplicatie ghesonden aenden Keyser Maximilian, onder den naeme van den ghene die de Roomsche Religie verlaten hadden ende met aller neersticheyt nae de reformatie des Evangeliums sochten te leven/welcke Supplicatie den eersten Aprilis 1566. opten Rijckdagh tot Musburch is verthoont ende ghelesen/inde welke neerstichlick ondersocht werdt van de Ingesetenen van Spaingien/vande vercondinghe des Conciliums van Trenten, waer deur men de vrijheydt haerder consciencien socht te benemen/ende versochten oodtmoedelick hulpe ende bystandt van sijne Keyserlike Majesteit ende de Vorsten des Rijck / ten eynde sy den Coninck Philips souden willen raden ende vermanen niet voort te gaen int storten van het bloedt der gheloovighen ende Godvreesende/op dat hy dooz die saecke/de gramschap Gods over hem ende het gantsche Bourgoensche Ruyck niet en haelde.

De saecke dus twijfelick staende is goet gebonden dat alle Heeren vander Ordre/en Gouverneurs vande Provincien die alsdoe te Hobe niet en waren/terstont beschreven ende ontboden souden worden/ghelijck geschiet is by Bziven vande Hertoginne vanden 13. 14. 20. 21. ende 23. Martij/ende dat daer en tusschen in haesten by d'een ende d'andere aenden Edeldom van diversche quartieren soude worden gheschreven hen hier mede niet te moepen / off daer aff te desisteren / ende in summa dat elck zinn beste soude doen om henlupden te scepden : met hope dat men alle sake met properheyt op eenen goeden voet wel soude comen bzenghen: Insgelijck is oock van s' Hoffz wegen geschreven ende gesonden ter plaetse daer men meende de meeste vergaderinghe te wesen/ende oock ander Hoofden vander Confederatie dat hadden sy hen ergens over te beclaghen dat sy dat met geschizfte ende by Gedeputeerde souden willen doen : oft om dat sy immer sonder wapenen tselve quam doen/en in soo cleynen ghetale alst doenlickt ware. Doende de Gouvernante de plaetse vanden Hobe versien ende verstercken/insghelijck heur garde ende wachte meerderen/en beter toeficht nemen: t'allen canten voort uytzendende om al te bespieden. Ende soo hare Hoocheyt onder andere den 20. Meerte ghewaerschout was geworden/dat sy inden sin hadden Antwerpen secretelijck inne te nemen: Soo zyn de Gedeputeerde der selver Stadt doen te Brussel wesende/nessens heur Hoocheydt ontboden inden Raedt van Staten/diemen te kennen heeft ghegeven / datter tijdinghe ghecomen was dat eenighe hadden voozghenomen heymelijck met Volck van wapenen in hen Stadt te comen. Belastende daerom dat yemandt van hen terstont noch die nacht derwaert soude reysen/ en met goede wacht/ ende andersins doen versien/dat de selve Stadt niet verlast/ overweldicht oft beschadicht en werde.

M ij

Den

DEn vierentwintichsten in Meerte / heeft de Gouvernante siende de saken aldus int wilt loopen / een Courier in Spaengien gesonden met Brieven aen zijne Majesteit, den selven waerschouwende vander Edelen verbont / de mooringhe des volcx / ende haer advijs om daer in te remedieren / van welke Brieven / hier extract volght:

VV T mijn voorgaende vanden elfftsten Januarij (schrijft sy) sal uwer Majesteit belieft hebben te verstaen, tghene ick, volgende uwer ordonnantie, by Brieven hadde laten weten den Gouverneurs ende Provintiale Raden van herwaertsover, roerende uver Ma. intentie, aengaende het onderhouden vande Placcaten ende ordonnantien van Hoogloflijcker memorien die Key. Ma. ende de uvve op't feyt vander Religie, insgelijcx der Inquisitien, en onderhoudt der Decreten des heylighen Conciliums van Trenten, van vvelcken Brieven uver Ma. het dobbel is gefonden, de vvelcke daer na over groote morringe onder t'volc vā hervvaerts over gemaect hebben, ende onder ander also gelijcke brieven vwaren gefonden gevveest aen die van uver Ma. Rade in Brabant, ten eynde dat sy souden forge dragen, dat de voorfsz. Placcaten vverden onderhouden, ende dat der Inquisitie ende de Inquisiteurs vverde bygestaen soomen gheplogen hadde: Insgelijcx dat het heylighe Concilie van Trenten geeffectueert vverde, ende dat die vanden Rade van Brabant volgende mijnen last, hadden voort selve gheschreven aende vier Hooftsteden vanden selven Lande, soo is de opspraecke daer aff soo vvijsdt ghecomen, dat corts daer nae, ja inde Maendt van Ianuario lestleden, de selve vier Hooftsteden door heure Pensionarisen ende Ghedeputeerde aenden voorschreven vanden Rade van Brabant Requeste hebben overgegeven by der selver, boven sekere svvaricheden die sy roerden, nopende die tvvee punten, aengaende den Placcaten ende Concilien, principalick claghende aengaende der Inquisitie, segghende die noyt in eenigher manieren te vvercke gheleyt ghevveest te zijn in Brabant, als vvesende contra-

rien

rien heuren Privilegien ende blijder Incomste, verfoeckende daerom by heurer Requesten dat die Brieuē tot dien eynde aen hen ghesonden, souden by den selven Raede vveerboden, ende syluyden vander voorschreven Inquisitien blijven ontslegghen, ghelijck uvver Maiesteyt sal believen naerder te sien by der selver heurer requeste hier by ghevoeght, ende hoe vvel die vanden Raede in Brabandt daer op terstont mondelinghe antwoorden den Pensionarisen der voorseyder vier Steden, de voorseyde Requeste ghepresenteert hebbende, dat uwe Majesteyt gheen nieuuicheyt en wilde inbrengen, ende voort ghelijck hen by ghevoeghde gheschifte naer der inhoudt. Soo en hebben nochtans de voorseyde Supplianten met sulcke antvvoorde niet te vreden vwillen zijn, midts den vvelcken den Cancelier ende die vanden voorseyden Raede my daer aff rappoort hebben comen doen, my leverende de voorz. Requeste die ick hebbe doen oversien, eerst inden Secreten Raede, ende daer na inden Raede van State van uvver Maiesteyt. VVaer int eynde goet ghevonden is tot bevvaringhe vande rechten ende hoocheydt der selver, ende tot onderhoudt van onsen heylighen Kersten Geloove datmen soude soecken al'tghene eertiits vvas ghehandelt ende te vvercke ghestelt, aengaende het feyt der voorseyder Inquisitien, midts den vvelcken men ghevonden heeft verscheyden gheschiften en stucken soo hier te Hove als onder de Inquisiteurs te Loven, de vvelcke men al tsamen gheleert ende een recueil daer aff ghemaect heeft, vvaer en t'eynden men die allegader gefonden heeft inden Raede van Brabant, om die te sien ende te visiteren, ende daer na met heuren advijse vveder te senden, vvaer mede die vanden Raede drie oft vier vveken besich gevveest zijn, ende voort vvederom comende by my, hebben van al heur besoigne rappoort ghedaen, mitsgaders van heuren advijse: Inhoudende dat sy niet en bevinden dat sedert den lare van 1550. eenich exercitie der selver Inquisitie inden

selven Lande van Brabant sy gheweest, ende dat daeromme de Supplianten metter selver niet en behoorde belast te worden, maer datmen hen behoorde te bevelen dat sy wel ende scherpelick onderhielden de Placcaten: Welck advijs ick by rade by die vanden Rade van Staten heb gevolght, te meer gemerckt uwer Majesteit verclaringhe van gheen nieuwicheyt in te willen bringhen ende acht ghenomen hebbende opte gheleghentheyte des tijts, ende besondere mits den anderen redenen hier naer breeder verhaelt, ende dien volgende heb ick opte selve Requeste doen stellen de Apostille hier by gevoegt.

Mijn Heere, ick wil comen op't principaelste point waerom ick desen Courier sende, ende hoe wel ic'tselve wel tegen mijn herte doen, omme de quellinghe die met groote redenen uwe Ma. daer in nemen sal, nochtans en can ick dat niet ghelaten, so vvel omme mijne conscientie te ontlasten als om uver Majesteit dienst ende den nootd vanden Lande. Het is gebeurt mijn Heere, dat sekere dagen geleden, ende ter vviile men handelde op 't gene des verhaelt is: my is te kennen gegeven by den Prince van Gavere, ende den Grave van Megen (den Prince van Oraengien my ooc daer aff gheschreven hebbende, ende vvaer af die tiidingen daghelicx meerderden) de secreete handelinghe vergaderinge ende verbont (daer aff copie hier medegefonden vvordt) diemen siet voort ghestelt te vvorden by een groot ghetal Edelen so sectarisen als andere, &c.

Ende hoe vvel ick miin Heere, begeerende sulcken quaet te voorcomen, hebbe gedaen alle neersticheden ende Officien die uve Majesteit my heeft bevolen, te kennen ghevende dat de meeninge van uver Ma. niet en vvas eenige nieuwicheyt inne te brengen, nochtans bevinde ic dat de vreesse der selver Inquisition ende de herdicheyte der voorz. Placcaten, sulcx ziin gevortelt inde herten des volcx, datmen in gheender manieren en can ontgeven, inder voegen, dat op al vvel ende int lange beraetslaeght, hier inne uver Majest. Rade van Staten als

nu

nu geen ander remedie ghevonden en vvort, dan datmen van twee eene doe, te weten: Of datmen hem in wapenen stelle, t'welck in desen tijde quaet om doen ware, niet alleen by gebreken van gelde, maer oock mits dien men den vyant binnen s'Lants heeft, en datmen niet en weet yviemen mach betrouwen, ja oock niet van zinn eygen huysghesinne, inder voeghen dat de Heeren vvillende daer in dienst doen, seer qualic souden connen vinden dien sy souden derren betrouwen oft die hē soude vvillen volghen, daer by ghevoecht dat by desen middel het Lant bedorven soude vvorden, en eensaemtlic de Religie verloren gaen, Off datmen hem in eenige faken voechde, af doende de Inquisitie die in desen tijden so gehaet vvort, niet alleen by den quaden, maer ooc by den goeden, en nauvvelicx ergens toe en dient, mitsdien de Kettters genoegh bekent zijn, ende verfoetende met eenen de straff heyt der Placcaten, &c.

DEn vijffentwinstichsten Meerte des achternoens so zijn de Staten van Brabant / te weten: De Prelaten / Edelen / ende Gedeputeerde vanden Steden ontboden by de Gouvernante inden Raede van Staten / alwaer sy den selven heeft doen verthoonen / dat sy ghewaerschout was / datter seker conspiratie ende interzynse op de selve Landen hoorhanden was / daer upt vele inconvenienten souden moghen spruyten / die in alle manieren in tijdt mosten verhoedt worden: ende dat slyuden / wetende hoe vele den Landen daer aen gheleghen ware dattet selve werde belet / elck int zyne wilden goede toeficht op al nemen ende hare Hoocheyt telcken adverteren / als sy yet vernamen / sy soude aen henlyuden van ghelijcken doen doen. Ende want sy hadden verstaen dat d'entrepynse haren ptecert scheene te nemen / om te wesen tegen d'Inquisitie, had sy door de Apostille by heuren behele by den Raede van Brabant gegeven des daegs te voren / opte Requeste vande Hooffsteden henlyuden ende alle d'Ondersaten van Brabant daer af wel willen versekeran / so die intentie van zyne Majest. noch de heure niet en hadde gheweest / noch als noch en was / van eenighe Inquisitie in Brabant te brengen. Waer op de Staten haer Hoocheyt hebben gedaenkt van haer sozchbuldicheyt die sy thoonde te hebben voor t'ghemcen beste / daer toe van heurent wegen alle goet de voir presenterende.

Daer na heeft sy de Gedeputeerden van Antwerpen alleen doen roepen / ende hen ghewaerschout / dat eenige uptlandige / vande conspiratie zynde / waren in sekere Herbergen binnen der Stadt alreede ghelogeert. Wegherende geïnsozmeert te wesen wat daer af ware ende wat ordze men tot

tot der Stadt bewaringe ghestelt hadde/ soo sy gheadverteert was/ dat diverse Bozgheren ende Coop-luyden met de conspirateurs verstant hadden: die daer op seyden dat daer alreede waecke ende wachte by daghe ende by nachte gestelt was: datmen de poozten gade sloech: de aencomende schepen visiteerde: de Weerden hen Gasten deden overbrenghen/ ende diergelycke: maer datse van geen uptlandts volck en hadden ghehoort/ maer eben wel des terstont overschryven souden/ waer op hare Hoogheyt hem seyde datse wel mochten toefien (want hen lijff/ goet/ ende eere daer aen hingh: en dat sy tot stillicheyt vanden volcke ende Coopluyden hen souden onderrichten (datter geen Inquisitie comen en soude/ noch de Ingesetenen daer mede belast worden/ waer in sy seyden hen Officie alreede ghedaen te hebben.

Ghelycke vermaninghe van scherpe toeficht te nemen/ heeft de Gouvernante als doen oock appart ghedaen aen die van Bruyffel/ die heur mede ghewillich daer toe verthoont hebben/ ende dien volgende vele ordonnantien aldaer ghemaect ende gestelt/ en om generalick te segghen watter om ginck/ men was te Hove noch inde Steden niet min bezweest ende het volck beladen dan ofter byanden van buyten hadden te verwachten geweest/ ende elck schickte hem nae sijn beste om sijn Stadt en plaetse verskeret ende bewaert te houden. Want de Gouvernante ende hare Raden niet wetende wat hier uyt volghen soude/ deden aen allen Steden terstont schryven/ in deser naevolghende maniere:

ALsoo wy behoorlicken onderrecht zyn dat eenighe, soo wel uytlandighe als Onderfaten, hen vervorderen secreete conspiratien ende versamelingen te maken, ende daer toe Crijchsvolck aen te nemen ende lichten, daer uyt diverse inconvenientien souden moghen rijfen ende toecomen, tot groo-ter schade ende bederffenisse vanden Lande, jae souden eenige particulier Steden mogen overvallen, ende der Wethende lusstitie aldaer alle auctoriteyt benemen, ende hun daer van meesters maecten, off de selve pilgieren, plunderen, ende hun daer aff rijck maecten, ende dat onder het decfel van sekere quade ende valsche opinie die sy poogen en voornemen den volcke aen te gheven ende vroet te maecten, om tselve aff te trecken ende diverteren vande liefde, affectie, ende onderdanicheydt, die sy onsen Heere den Coninck, heur natuerlijcken Prince schuldigh zyn, ende als wel te vermoeden is sullen arbeyden ende hun uysterste doen om andere tot hun quaet voornemen

te trecken, ende induceren tot onsen grooten leetwefen ende mis-hagen, 'twelck wy begeeren voor te comen ende verhoeden, als vvesende een periculeuse saecke ende daer van de exempelen, soo vvel de oude als versche, van eenighe naebuyren Landen, altiits een schadelick ende quaet eynde gehadt hebbē. Ende mits dien hebben vvy u van het ghene des voorf. is vvel vwillen adverteren by desen, op dat by ghebreke van daer van niet ghevvaerschout noch op sijn hoede te zijn uvve Stede, niet onversienlicken overvallen en vverde: Verfoecken vvel ernstelicken ghy metter vliet in diligentie tot alle periculen ende inconvenienten voorsien ende voorcomen vvilt, stellende goede vvaeck aende Poorten vande Steden en andere plaetsen daer toe in tijde van oorloge ende ander sorghlicke tijden gecostumeert, ende voort al tgene dat ghy by u discretie, vvijsheydt en voorsichticheyt bevinden sult te behoore gelijc vvy u vertrouwen, dat ghy des in geene gebreke vvesen en sult, nemende ooc sonderlinghe toeficht en stellende alle goede ordene, dat uvve Poorters ende Invvoonders oft eenige van dien niet en comen in conspiratien metten genen boven geroert. Ende van 'tghene by u hier inne gedaen sal vvesen, oft u beduncken soude behooren gedaen te vvesen, sult ons tot allen stonden schriftelick berichtē, ende mit ons des halven goede correspondentie houden, Lieve en vvel beminde onse Heere God zy met u. Geschreven te Bruyffel den 26 vanden Meerte 1565. voor Paesschen.

T Erstont daer nae soo zijn tot Antwerpen/te Bruyffel ende elders/ ghestropt/ghedhangen ende ghepleckt diversche schriften/byde welke ghewaerschout werde/dattet gelogen was/datmen uytgaff dat de Inquisitie aff was mits dien men even wel wilde scherpelick onderhouden hebben de Placcaten die de Inquisitie mede brochten/ en vande Geestelijcke Rechterz vermaenden/hoven dien dat de voorzderers der selver Inquisitie eenen anderen voet hadden ghelvonden/ ende alleenlijck den naem veranderende/ende het selve effect blijvende/in de Stede van Geestelijcke Inquisiteurs, nu hadden gheordonneert Wereltlijcke vanden eedt zijnde/die alleen op't poinct vander Religie acht en toeficht nemen souden/ noemende oock eenighe/als Autheurs van desen loosen vondt/vermanende

manende het volck om daer teghen vrymoedigh te staene ende dese ver-
lepdende woorzen ende schoone ghelosten niet te willen ghelooven. On-
der andere oock soo isser t' Antwerpen een groot gheschzifte behendich
ghestroyt/ grootelijcx de Weth ende heur Ghedeputeerde noterende/ en-
de blamerende / dat sy het onderhoudt vande rigozeuse Placcaten, vol-
ghende den expresse text vander Apostille vanden Raede hadden ghe-
presenteert/ ende boben dien aen-nemende sulcken appointement daer
sulcken last expresse in ghegheven werde/ hen selven den voorszreven
Placcaten hadden onderwozpen / ende oock den wech benomen om daer
teghen te moghen metten anderen claghen/ des sy last noch consent van
ghemeente en hadden / die het rigour der selver Placcaten grootelijcx
was mis-haghende/ ende dier halven teghen hem protesterende / ende
hen vermanende tot redzes.

Naedien nu de groote Meesters / Gouverneurs vanden Lande /
ende Ridderen vander Orde ten ontbieden vande Gouvernante te
Bryssel ghecomen waren : soo heestmen met hen begonst / ende soo
vooz als na uoen iuden Raedt van Staten gehandelt / hoe ende in wat
manieren men de strafhepdt vande Placcaten wat soude moghen mati-
ghen / ende den penen nae de delicten bet proportioneerende / onderschep-
den / tot bescherminghe van der ouder Religie ter eere / ende tot stillin-
ghe vande dese Troublen ter andere zyden / om die nae sijne Majesteit te
seyn den / ende sijne goede belieste daer op te weten.

Maer soo het tot kennisse vande luyden begonst te comen dat men
doende was om te concipieren eenighe veranderinghe / versoetinghe /
ofte moderatie op te Placcaten : soo heestmen daer van verscheydelijcx
hen ghespzooken / ende is renen peggelijcken oorzaecke ghegheven om
daer op te mozen : midts dattet soo secreet ghehouden werdt : be-
duchtende dat de vervolginghe luttel ghelicht soude worden : ende tot
dier meeninghe is oock te Bryssel ghestroyt een groot gheschzift te-
ghen dese Moderatie / ontdeckende oock eenighe puncten vander sel-
ver gheconcipeerde Moderation daer aen vele hen stieten / siende de
clepne verlichtinghe : zyn oock ghestroyt ende alom ghevonden veel
dichten / int Walsch / Duytsch / ende Latijn teghen de Inquisitie, Ghee-
stelycke ende die Moderatie.

Daer en tusschen isser vaste tijdinghe ghecomen / dat een groot ghe-
tal der Gheconfedereerde Edele / van alle canten naer Bryssel qua-
men / om te presentere een Requeste ende te begheeren aff-ghedaen te
hebben de Inquisitie en Placcaten op het seyt vander Religie / waer dooz
men te Hobe verbaest en beladen heest gheweest / niet wetende hen ma-
niere van comen / noch hoe die saken vergaen soude / en binnen middelen
tijde zyn in diversche Steden gesaect achter straete clepne ghepente
brieffkens / inhoudende een vermaninge aende Borghers / van dat alle
Edele vanden Lande hen by een souden binden te Bryssel om oomwe-
delijck te versoeken dat sijne Majesteit aff-doende de Inquisitie met de
Placca-

Placeaten daer toe tenterende/wilde verhoeden d'apparente rupne van de Nederlanden, ende dat sy hen oock in een soo deuchdelijcke ende noote-lycke begeerte metten Edelen soude willen voeghen door hen Wethou-deren oft Ghesanten : welcke Billetten terstont verboden worden/ende onder andere stelden die van Bzupffel by publicatie loon van 25. gul- den/voor die eenen van dier bziefskens uptgevers oft fropers soude con- nen aende Justitie verclaren.

Die Gouvernante heeft oock Bzieven aen alle Steden uptgesonden/ datmen de Billetten in alle manieren soude onder douwen ende verber- ghen/ende neersticheyt doen/omme eenighe vande Autheurs te achter- haelen ende te straffen.

Den eersten/tweeden/ende derden Apzilis zijn van diversche plaets- sen vele Edel-luyden tot Bzupffel inghecomen / ende den selven derden Apzilis is opten avondt oock aldaer inghecomen de Heere van Brederoe- de, met een groot ghetal Edelen/maer niemandt en was inde wapenen/ noch men hoorde gheen clachten dat sy erghens op den wech overlast ghedaen hadden : ende was tot Bzupffel groot ghevolck van volcke/na den selven Edelen gapende als sy erghens achter straete ginghen / off upt ende in/soo sy ghemeynlick byden anderen waren vergarende. Des an- deren daeghs naementlijck den 4 Apzilis hebben sy hen saecken ghereet ghemaect/maer en zijn te Hobe niet geweest/soo sy sepdien te verwach- ten de Graben vanden Bergh ende Culenburch, die noch achter waer- ren / maer des daeghs daer nae den vijfden April / soo de selve Graben noch niet en waren ghecomen/hadden de selve Edelen audientie te Hobe begeert/ die hen ghegunt is/tusschen twaelf ende een upzen des noens/ op dat het volck te meer verschoten souden zijn/ ende alsdoen zijn d' Ede- le tot omtrent vier hondert in ghetale/vijff ende vijff te gaeder / achter malcanderen met ghemanierde sedicheyt ende int achterste als de princi- paelste gaende /Grabe Lodewijck van Nassau, en den voorszreven Heere van Brederoede te Hobe ghecomen/ende inde Camere vanden Raede van Staten inne ghelaten/alwaer de Hertoginne metten Heeren vanden sel- ven Raede/de Ridderen vander Ordere ende Gouverneurs vande Pro- vincien des Landts waren verwachtende : alwaer/naer dien sy met behoorzijcke reverentie de eerbiedinghe aende Gouvernante ende alle den anderen Heeren ghedaen hadden : de Heere van Brederoede voor tredende / ende hem addresserende aende Gouvernante / gheseyt heeft/ aldus :

ME Vrouwe: de selfde Edelen die als nu in deser Stadt by malcanderen zijn, ende andere van ghelijcker qualiteyt, tot een redelijck ghetal, de welcke om een seecker respects wille achter ghebleven zijn, heb- ben ghesloten tot dienste vanden Coninck, ende tot ghemeene welvaert van dese zijne Erff-Nederlanden, uwer Hoocheyt in alder ootmoedicheyt dese Remonstrantie te presenteren waer op haer believen sal sulcx te ordonneren,

N ij ghe-

ghelijck de selve bevinden sal voechlick te wesen: Biddende u Hoocheyt ons dit niet qualicken af te willen nemen.

Voorts, me Vrouwe, ist dat wy veradverteert worden, als datmen ons voor uwer Hoocheyt beswaert heeft, insghelijcx inden Rade, ende voor andere als dat dese onse deliberatie besonderlick ghemaect ende aengeveert sy gheweest, om t'volck tot oploop, beroerte, oproer, ende muysterije te verwecken, ja d'welcke noch schandelijcker is, wy worden aengegeven, als dat wy wel vrouwen een ander Heer hebben, ende heymelijck verbont ghepractiseert, ende onse bontschap aengheleyt hebben, met vreemde Heeren ende Capiteynen, soo veel met Franchoyzen, als met Hoochduytschen ende andere, d'welck vvy noyt eens ghedacht en hebben ende onser ghetrouvicheyt gheheel en teghen is, ghelijck uwe Hoocheyt by dese Remonstrantie vernemen sal. Biddende niettemin uwe Hoocheyt ons te willen noemen ende verklaren welke die zijn, die soo t'onrecht sulck Edel ende eerlick gheselschap gheblameert hebben.

Daer en boven, me Vrouwe, hebben de Heeren die hier tegenwoordich staen vernomen, hoe datter sommighe zijn, onder henluyden, die besonderlijck en int perticulier bedraghen, beswaert, ende aenghegheven worden, de hant ghereyckt ende uyt geweest te hebben, om den voorseyden rampsaligen aenslach int effect ende werck te brenghen, soo veel metten Franchoyzen, als ander uytlanders vvaer van vvy ons seer beclaghen, Soo bidden vvy dan uvve Hoogheyte ons soo veel goets te vwillen gunnen ende deuchts te vwillen doen, datse ons de Namen segghen, van beyde de claghers ende beclacchden, op dat gheopenbaert zijnde, het onghelijck ende schelmerye, uvve Hoogheyte daer over recht doe, den anderen ten exempele, namelijk om alderley onraet ende schandelisatie die daer uyt soude moghen rijzen te voorkomen. VVant vvy vveten veel van te vooren dat uvve Hoogheyte nemmermeer ghedoghen sal, datmen soo eerlijck gheselschap, alsulcke schandeliicke ende lelijcke stucken of feyten na segghen soude. Daer mede de Gouvernante henluyden Requeste presenterende, ende ziin daer mede vertrocken nae dat haer Hoogheyte hen hadde verclaert, datse metten Heeren daer teghenwoordigh zijnde, die soude oversien, ende hen corts antvvoorde soude doen hebben.

De Requeste was in dusdanighe forme ghestelt.

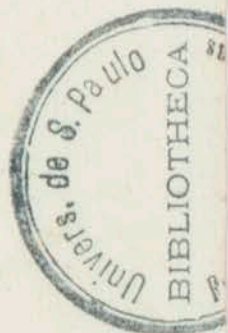
ME VROUWE, 'tis kennelijck ghenoech dat de Nederlanders t'allē tijden over de gantsche Christenheyt seer vermaert zijn ghevveest (ghelijck sy op dit pas oock noch zijn) om heur groote ghetrouvicheyt teghen heur Overheyte ende
Wette

Wettelijcke Heeren, waer onder den Adel altiits d'eerste is geweest als de gene die noyt lijff noch goet gespaert en heeft, om de selve te helpen beschermen ende groot maken, en also willen wy de alderootmoedichste Vassalen van zijn Conincklijke Majesteyt ons hoe langer, hoe meer verbeteren, ende voortvaren, als dat wy, t'fy by daghe oft by nachte, gereet zijn om zijne Majesteyt met lijff ende goet in aller ootmoedicheyt te dienen. Bemerckende dan hoe de saken hedensdaechs gheschappen ende ghestelt zijn, soo hebben wy raetsaem gheacht uwe Hoocheyt sommighe dingen onderdanichliick aen te geven, hebbende liever wat ondancx te behalen, dan oft uwer Hoogheyd sulcx verholen bleve, d'welck zinne Maiesteyt naemaels een preiuditie ende achterdeel mochte werden, ende alsoo haest in Stede van ruste ende vrede, hier te Lande groote beroerte maken, verhopende dat men metter tiit opentlick sien sal, wat dienst wy zinne Conincklike Maiesteyt eertiits mochten bewesen hebben, ofte naemaels mogen bevviisen, dat desen dienst behoort gehouden te vvesen voor een vande meeste, voegeliickste, ende dat te passe comende, als vvy ons certeyneliick laten duncken, dat uvve Hoogheyd ons sulcx niet dan seer vvel afnemen sal. Hoe vvel vvy dan, Me Vrouwe, gheen sins en tvviiffelen, of al t'gene vvat zinn Co. Ma. vvel eertiits, ia selfs als nu van nieus gheordonneert heeft roerende de Inquisitie, ende de scherpe onderhoudinghe der Placcaten op't feyt der Religien, en hebben eenige reden, gront, en goeden schiin ghadt, namelick: om voorts te onderhouden al vvat vviilen Keyser Carel Hoochlofficke gedachtenisse, tot goede meeninge gedaen, geordonneert, ende gesloten hadde. Siende nochtans dat d'een tiit tegen d'andere ongeliic is, ende verscheyden remedie met haer brengh, oock dat alreets sedert sommighe Iaren hervvaetts, de voorz. Placcaten, al zinne niet ten rigoreusten ter executien gestelt ghevveest, d'oorfake zinn ghevveest van veel onraets ende svvare inconyenienten: Soo ist voorwaer dat

de leste wille ende resolutie van zijne Co. Ma. by de welcke hy niet alleenlick en verbiet de voorfz. Placcaten eenichsins te modereren, maer beveelt duydelick ende expresselick, dat de Inquisitie Stadt grijpe ende gheobserveert vverde. Item dat de voorfz. Placcaten te scherper ende rigoreuser executie ghestelt vverden, ons goede oorsake genoeg geeft te beduchten, hoe dat daer deur niet alleenlick de voorfz. inconvenientē hoe langer, hoe grooter sullen vverde, maer datter lestelick vvel mochte volgen een seer groote ende generale beroerte ende oproer, tenderende tot een jammerlicke verderffenisse van het geheele Lant, na dat wy t'volck ghestelt sien, want hun alreest van alle canten merckelijcke waerteeckenen voor ons oogen openbaren van alteratie ende veranderinghe. Bemerckende dan het merckelick ende groot perijckel, daer wy ons voor te beduchten hebben, so ist dat wy tot nu toe ghehoopt hadden, daer of by de Heeren, ofte by de Staten vanden Lande, in tijde ende wijle uver Hoogheyt Remonstrantie hier van soude ghedaen zijn gevonden, ten eynde om de sake te remedieren, vvech nemende d'oorsaken en den oorspronck van allen desen onraet. Maer nademael vvy gesien hebben, dat sy omme eenige oorsaken, die vvy niet gheveten en connen, hun daer toe noch niet vervordert en hebben, ende dattet middeler tijt, hoe langer, hoe ergher vvort, soo dat het periickel van oproer ende muysterije over t'gantche Lant voor de deure is. So zijn vvy bedacht gevveest om ons devoir te doen, om onsen eedt te voldoen, om ons eere te quitteren, sampt de goede vville ende liefde die vvy draghen tot zinn Conincklijcke Ma. ende ons Vaderlant, niet langer te beyden, maer onsliever voor d'eerste te vervorderen ende doen t'gunt dat die noodt eyscht, d'vvelck vvy soo veel te vrylicker doen mogen, mits vvy meer reden hebben te verhoppen dat zijne Co. Ma. onse vvaerschouvinge ons niet qualic afnemen sal, siende dat ons de sake meer aengaet en roert, danse doet yemant anders: vvant vvy altiits meer aenstoets te lijden heb-

hebben, ende in meerder periickel staen moeten alffer diergelicke inconvenienten op handen zijn of gheschien, hebbende meeste deels onse huysen ende goeden int velt leggende, tot prijs ende rooff van alle man. Ooc gemeret indien t'rigueur der voorz. Placcaten voortganc heeft, geliick als zijn Co. Ma. expresselick gebiet te procederen, soo en isser niemant, van ons allen, ia in alle de Nederlanden van herwaerts over, Godt geve van wat staet, qualiteyt, ende conditie dat hy oock sy, zijns lijfs feker, d'welck hy sal bevonden werden verbeurt te hebben, ende ziine goeden daer neffens geconfisqueert, deur wroeginghe vanden eersten hem benijdende, de welcke hem sal beclagen om een deel te hebben inde confiscatie van ziine goeden, onder t'decksel der Placcaten, den vvelcken gheen en anderen troost noch toevlucht gelatē en vvort, dan alleenlic de dissimulatie oft gunste van den Officier, in vviens gratie, hant ende macht zijn liif ende goet geheel ende al sal gestelt vvorden. Ter aenschou van t'vvelc vvy te meer oorfake hebben omme uver Hoogheyt in aller ootmoedicheyt te bidden (ghelijck vvy oock metter daet by dese tegenvvoordige Requête doen) hier inne vvel te vvillen voor sien, ende overmits niet vveynich daer aen gelegen is, alsoo haest alst emmer mogelick is aen zijn Conincklicke Majesteit eenen nutten ende bequamen persoon te senden ende uyt te maken om de selve sulcx te adverteren, ende van onsent weghen in aller ghehoorsaemheyt bidden, dat hem believe hier inne geheel ende al voor nu ende voor namaels te versiene. Maer mits t'selve niet geschieden en can, alsoo langhe als de Placcaten stadt griipen, ende haer rigueur houden, aengesien dat den oorspronck van alle dese inconvenienten daer uyt comen, dat de selve Conincklicke Majesteit gelieve te verstaen dat de voorschreven Placcaten gheaboleert ende te niete ghedaen vvorden: vvant sulcx sal bevonden vvorden van nooden te zijn, om te beletten de bederffenisse ende verlies van alle dese Nederlanden van herwaerts over ende oock de

reden

reden ende rechte ghelijckmatich. Maer op dat sijn Co. Majest. gheen oorfake en hebbere dencken dat wy (die niet en preterenderen, dan der selven in aller ootmoedicheydt ghehoorsaem te zijne) souden willen bestaen die selve te bedvvinghen oft yet te vwillen doendoen dat ons belieft, (ghelijc vvy niet en tvvijfelen dat onse teghen partijen uyt legghen tot onsen achterdeele) soo sal zijne Con. Majesteyt andere ordonnantien gelieven te maecken, by advijse ende consent oft bevillinge van alle de Staten, die int generale ende gheliick vergadert vvorden, ten eynde om int ghene voorseyt is, door beter, voeghelicker ende eygentlicker middelen te voorsien sonder so merckelijcken perriickel. Biddende oock in alder ootmoedicheyt, te vviile siene Con. Majest. onledich vvesende met onse rechtveerdighe Requeste, daer op believen sal te ordonneren, vvat der selver goet ende oprecht dunct te ziiin, dat uvve Hoogheyte daer en tusschē voorsien vville opte voorsz. periculē door een generale ophoudinge, uytstellige, eñ opschorssinge, so vvel vander Inquisitien als van executien der voorsz. Placcaten, totter tijt toe dat ziiin Con. Majest. hier inne andersins sal gheordonneert hebben, vvel duydelic ende expresselic protesterende dat vvy voor so veel als ons aengaen mach, ons ghequeten hebben mits sulcke vvaershouvvinge, soo dat vvy ons des opte staende voet ontlasten voor God ende die vverelt: Verclarende soo verre als naemaels eenich inconvenient, onraet, muyterie, oproer ofte bloetstortinge hier uyt volght, by faute van in tiits inde vveere gevveest, ende remedie daer voor gedaen te hebben, datmen ons gheensins sal moghen oft connen vervvijten noch nae gheven, alsoo scheinbaer een quaet verborghen ende verholen ghehouden te hebben, daer toe vvy God, den Coninck, uvve Hoogheyte, eñ de Heeren van siinen Raeden, eensamelick ooc onse consciencient tot eene ghetuychenisse nemen, dat vvy hier inne ghedaen ende gehandelt hebben, gelijk alst de goede ende rechtveerdige Dienaers ende getrouwe Vassalen van ziiin Co. Majesteyt toebehoort,

behoort, sonder int minste oft erghens inne ons debvoir te buyten ghegaen te zijne, vvaerom vvy oock soo veel te vlijtelicker en vyeriger zijn biddende uwe Hoocheyt dat die selve hier op letten wil eerder meer quaets aff comt. Also sal sy wel doen.

Des daeghs daer nae/ als de Gouvernante metten Heeren neffens heur wesende/langhe op de saecke hadde beraedtslaecht ende resolutie ofte antwoorde/opter Edelen Requeste doen stellen/heest sy de selve doen ontbieden te Hove/alwaer sy in ghelijcke ordze als daeghs te vooren ghecomen zijn:de twee Heeren voornoemt doen oock achter/als mede principalen / by hen hebbende/de Graven van Culenburch ende vanden Berghe (die daer en tusschen gecomen waren/ ende hadden versclaert te approberen ende van werden te houden/ het ghene de andere Edele alreede ghedaen hadden) ende is hen aldaer byde Goevernante doen gheven de voorszeyde antwoorde in gheschzifte ghestelt/waer mede sy van zijn verrocken. De antwoorde was aldus :

HAer Hoocheyt verstaen hebbende 'tghene dat versocht ende begeert wordt by het inhouden van dese Requeste, is wel gedelibereert te senden aen zijne Majesteit om hem die te presenteren, ende te doen aen de selve zijne Majesteit, alle goet debvoir die haer Hoocheyt sal bedencken te mogen dienen omme te vervvillighen zijne voorschreven Majesteit, om te accorderen tghene de Remonstranten zinn versoeckende, de welcke niet anders behooren te hopen dan vvat zijner aengheboren en oude goedertierenheyt vvel betaemt ende ghelijckformich is, hebbende haer voorszeyde Hoogheydt alreets eer de Remonstranten te Hove compareerden by assistentie ende advijse vanden Gouverneurs vanden Lande, de Ridders vanden Orden, ende die vanden Raede van Staten ende Secreten by haer vvesende, onledich ghevveest ende ghedacht te maken eenighe Moderatie der Placcaten op het feyt der Religien, om de selve zinnre Co. Ma. te presenteren en over te gheven. Welcke Moderatie sy verhoopt voor sulc aengesien te vverden dat hem elckerlijck daer mede redelijcker vvijs sal moeten laten genoegē, overmits d'auctoriteyt van haer Hoogheyd, gelijc

O als de

als de Remonstanten selve wel mercken ende begrijpen con-
 nen, haer niet soo wijdt en strecēt te moghen doen supercede-
 ren ende ophouden de Inquisitie metten Placcaten, gheliick
 sy begeeren, ooc dattet niet goet en is het Landt sonder ordon-
 nantie ofte ghebodt, aengaende de Religie te laten. Soo ver-
 trout haer Hoogheyt dat de Remonstranten te vreden zijn, als
 dat sy tot sulcken eynde als boven aende Con. Majest. sal sen-
 den, ende ter wijle datmen nae de antwoorde verwachtende
 is, sal haer Hoogheyt besorghen, dat sco wel de Inquisiteuren
 (waerder tot nu toe gevveest zijn) als de Officiers respectie-
 lick diseretelick ende manierlick in heur Officie, voort vaeren
 ende procederen, dat niemandt geen redene en sal hebben om-
 daer over te clagen. Betrouwende ooc dat haer Hoocheyt de
 voorz. Remonstranten, als datse hun inder voeghen hebben en
 regeren sullen, dattet van geen noode wesen sal, andersins daer
 inne te leven oft te handelen. Eyntelick dattet te verhopē zy,
 mits de goede hulpe ende het devoir dat haer Hoogheyt aen si-
 ne Majest. doen sal, dat de selve lichtelic ende geerne d'ander
 Landen vander Inquisitie daer die in ontstaen sal, nae datmen
 heeft connen daer by mercken dat alreets verclaert is op de Re-
 queste der Hooffteden vā Brabant, dat de selfste daer mede niet
 soudē beswaert werden. VVaeromme haer Hoogheyt so veel
 te stoutelicker ende vrylijcker de sake van sijne Majest. vervor-
 deren sal, soo sy emmer kan off mach, ten sulcken fine ende ef-
 fecte, als boven, wetende voor certeyn dat de Remonstranten
 niet gedenckē noch meynen yet nieus op te brengē inder ouder
 Religie, die inden Lande van hervvaerts overgehoudē en geob-
 serveert vvort, maer deselve conserveere ende beschermē met
 alle haerluyder macht.

*Gedaen by haere Hoogheyt tot Bruyssel opten seften April, 1565.
 voor Paesschen.*

DE Edele op de antwoorde met malcanderen raedt ghehouden ende
 vergadert gheweest hebbende / soo ten selven daghe als des daegs
 daer

daer naer / weſende / Sondag / ende hen metter ſelver niet heel te vreden noch verſeekert houdende / hebben goet ghevonden noch een Verthooringhe daer op te doen voor hen vertreck / waer toe ſy den achſten April audientie verſochten / ende oock voor den Middagh gehadt hebben / ende hebben de Verthooringhe ghedaen in deſer manieren :

ME VROUVE, gheſien hebbende d'Apoſtille die uwer Hoogheydt ons belieft heeft te gheven, ſoo iſt dat wy ten alder eerſten die ſelve ootmoedelijk bedancken van ſulcke corte ende haeltighe expeditie : ende ten tweeden dat wy uwer Hoogheydt voldaan hebben mits deſe onſe vergaderinghe, welke uyt gheen andere oorſaecke gheſchiet en is, dan tot dienſte van zijne Conincklike Majesteit, ende tot welvaert ende ruſte vanden Lande. Maer tot meerder peys ende vrede vanden Lande, ſo hadden wy wel gewilt als dat d'Apoſtille van uwer Hoogheydt wat breeder, beſcheydelicker ende clarder gheweest hadde, niettemin overmits uwe Hoogheydt alſulcke macht niet en heeft, ghelijck als wy hooren, verſtaen en wel vvouden, daer vvy ooc vvel droeve omme zijn, ſoo verlaten vvy ons op de hope ende aſſeurantie, vvelcke uwe Hoogheydt ons ghedaen ende ghegeven heeft, als dat de ſelve inder voeghen handelen ſal, ſoo vvel by de VVereltlicke Overheydt, als by de Inquiſiteuren, hun bevelende datſe ſullen ophouden ende ſtille ſtaen in alderley vervolginghe, ſpruytende uyt Inquiſitionen, uyt Mandamenten oft Placcaten t'ly oudt oft nieuwe opt feyt der Religie, verbeydende eenige andere ordonnantie van zijne Conincklijke Majesteit. Soo vele als ons aengaet, Me Vrouwe, Naedemale vvy niet en begheeren te doen ofte volghen, dan vvat by zijne Conincklijke Majesteit, met adviſe ende bevillinge van alle de Staten gheordonneert ſal vvorden tot onderhoudinge der ouder Religie, ſoo hopen vvy ons der voegen te houden ende te regeren dat uwe Hoogheydt gheen oorſake hebben ſal van ons qualijk te vreden te zijn. Ende of yemant eenich leelick of oproerich ſtuck bedreve, dat die by uwer Hoogheydt ende die Heeren uyt den Rade van Staten, na verdienſte ende gheleghentheydt der ſaken gheſtraft vvorde. Andervverff proteſterende ofter eenich oproer gheſchiede, by faute ende ghebreke van eenighe goede ordonnantie ons devoir voldaan ende ghequeten te hebben, vvy bidden u Hoocheydt in alder ootmoedicheyt ſulcx ons devoir niet te verſmaden, maer der ſelver laten bevolen ende gherecommandeert zijn tſelve ontſanghende als ten dienſte van zijne Conincklike Majesteit ons in alder ootmoedicheyt, presenterende te blijven ghehoorſame dienaers van uwer Hoogheydt, ende voor haer voeten te ſterven ten dienſte der ſelver, ſoo wanneer t'haer believen ſal ons ſulcx te ghebieden.

Ende want sy verston den datter eenen roep gingh/ datter eenighe hen calumniateurs hadden alreede de copie heurder Requeste doen printen/daer in men soude moghen veranderen/daer upt verstaen mocht werden hen vergaderinghe seditieus gheweest te zyne (daer dooz sy in alder werelt haet mochten comen) d'welck heel contrarie was van hen oprechtie meeninghe/ ghelijck haerder Hooghepdt kennelijck ghenoech ware. Versochten dat heur Hooghept wilde toelaten den Zucker van zijne Majest. hem doozseyde Requeste te mogen printen van woorde te woorde/ soo sy overghegheben was gheweest.

VV Elke declaratie gehoozt / ende het geschzifte dien confozm over ghegheben / ghesien by de Gubernante ende de Heeren daer present/ter wylen de Edelen vertroocken waren/ heeft sy den selven weder inne ghecomen wesende / mondelinghe verclaert dat sy metten Heeren daer wesende / hadt overghesien het gheschzifte heur ghebrocht/ ende gaf vooz antwoorde / dat sy hoopte sulcke ordze te stellen/ soo neffens den Inquisiteurs als Magistraten datter geen desordze noch schandale toecomen en soude / ende soo verre eenige toequame/ cer procederen souden van hunder zyden: daeromme dat sy achtervolgende hun gelof ten inden geschzifte begrepen souden toesien datter geen schandale noch desordze op en rese onder henlyuden/ noch onder de ghemeente: hen biddende niet voozdere met secrete pzaetjcken te beleyden om meer perfoomen tot hen te trecken.

Maer op by den selven Edelen wert gheseyt / dat sy heur Hooghept dootmoedelijck bedanckten vander goede antwoorde die heur doen hadde belieft hen te gheben / maer dat sy hen veel beter te vreden ende voldaan ghehouden souden hebben / soo verre heur Hooghept belieft hadde hen te verclaren / in presentie van allen den Heeren daer wesende / dat sy dese heure vergaderinghe hadt ghenomen int goede/ ende als gedaen ten dienste vande Majesteit, heurer Hooghepdt versekerende dat niemant van heuren geselschappe heur oorzaecke geven en soude om qualijck te vreden te wesen / vande stillicheyt die sy voozdane houden souden: Waer op haer Hooghept antwoorde/ dat sy sulcx gheloofde/maer soo sy daer beneffens niet en verclaerde hoe sy henlyuder vergaderinghe was nemende / werdt sy by den Edelen noch eens versocht ende ghebeyden / dat heur Hooghept hen soude willen opentlick verclaren / hoe sy was nemende het devoir dat spluden hier inne ghedaen hadden / daer op sy alleentlick cozt afbittende / antwoorde dat syt noch niet en conste gheoordeelen.

Ende soo men wel merckte dat de Edele daer op doen vertrecken/ de/ niet ten besten ghecontenteert en schenen: soo is daer nae neffens der selver Gubernante by diversche Heeren ende andere inden Raede groote instantie ende biddinghe ghedaen / dat sy omme alle quaete verhoeden / inder saecke wat soeter wilde vallen: Ende dese Edele niet meer contentments laeten vertrecken / met diversche vertooninghe daer

ghe daer toe dienende : waer op eenighe Heeren ghelast oft enmer toeghelaten is gheweest / hen te binden byde vergaderinghe vande selve Edele / ende hen aldaer stercker ende naerder ghelofte te doen van dat niet geatteuteert en soude worden int feyt der Religien / tot dat syne Majesteys antwoorde soude comen / ende voorts zyn terstondt ontwoopen die Brieven diemen aen alle Officiers / Wethouders ende Inquisiteurs tot dien eynde soude senden / diemen oock belast heeft den selven Edelen te thoonen tot heurder contentement . Dien volghende hebben hen de selve Heeren by de verplichten Edelen ghehouden / ende hen toegheseyt en beloost / dat van doe voortaen / gheen Officiers / Wethouders / noch Inquisiteurs teghen yemanden en souden meer in't feyt vander Religien procederen / by vanghenisse / confiscatie / bannissement oft andere correctie / ten ware dat yemant door eenighe oproerighe oft schandelijke daden / tot ghemeen onruste streckende / hem ghenoech rebel ende schuldich thoonde : in welchen ghevalle men doen soude soo sy selve hadden ghepresenteert ende dat alleenlyck by maniere van provisie / ende tot dat zyne Majesteit met advijs ende consent van zyne generale Staten / andersins daer op soude hebben gheordonneert .

Daer en boven zyn tot heuren meerderen contentement by bevel vande Regente by hem ghecomen een vande Ridderen vander Orden / te weten de Grave van Hooghstraten ende eenen Secretaris vanden Rade van Staten / uamentlyck den Secretaris Berty , metter minuten vande Brieven die alom souden worden gesonden / conform t'gene hare Hoogheyt henliede beloost hadde : d'inhout vande welke hen overhupde is gelesen geweest / gelyc de selve ooc zyn gesonde in deser manieren .

MArgariete, by der Gratie Gods , Hertoginne van Parma ende Playfance, Regente ende Gouvernante. Lieve ende wel beminde, alsoo vele Edele van herwaerts over, ons hebben Requeste ghepresenteert, ten eynde de Inquisitie en de Placcaten vanden Coninc mijnen Heere op't feyt vander Religien te niere gedaen, en een nieuwe ordonnantie by advijs vande generale Staten van hervvaerts overe daer op gemaect vverde, hebben wy hen by Apostille gestelt, op hen Requeste, doen antwoorden, dat vvy aen zijne Ma. souden senden om der selver d'inhouden dier Requeste te verthoonen, en daer neffens alle goede diensten doen, hebben alreede doen ramen een versoetinge vande Placcatē, en want onse macht so verre niet en strecke, als t'vermogen te schorsen d'Inquisitie en de Placcaten,

soo sy versoecken aen dat Landt niet en behoort der Religien aengaende, sonder wet gelaten te worden, dat wy orden stellen souden, dat ter wijlen sijn Majest. antvvoorde soude verwacht vvorden, soo vvvel byden Inquisiteurs (daer die tot noch toe ghevveest zijn) als byden Officiers elcint zijne, in hennelasten voortgevaren soude vvorden properlic ende discretelick, sulcx dat men geen redenen van clachten en soude hebben, en vvant vvy de voorfsz, antvvoorde begheeren te doen volschieden, hebben vvy u des vvvel vvillen vvaerschouven by desen, daer mede u neerstelic bevelende dat ghy schrijft ende van sijne Majesteys vvegen beveelt aen allen Officieren vanden Lande ende Hertochdomme van Brabant en Over-Mase, dat sy in't volbrengen van hennelasten op't feytvander Religien, voortgaen met aller matichey, vvijfheyte ende voorsichticheyt. Sonder nochtans te gedooghen, datmen eenige nieuvvicheydt oft veranderinghe inder ouder Catholicker Religie tot noch toe hervvaerts-over onderhouden, noch ooc eenich schandael ofte acten seditieus voorstelle, ende tselve ghebeurende, dat sy ons vvaerschouven van 'tghene gheschiet is, metten informatien daer op genomen, om al tselve by ons sijner Majest. Raden ghesien, daer op gedaen te vvorden des vvy sullen vinden te behooren. Ende dat sy des in geen gebreke en zinn, op dat geen oorsaken tot onrusten ghegevenen vvorde. Lieve ende beminde onse Heere God sy met u.

Gegeven tot Bruyssel den 9 Aprilis 1565. voor Paesschen, ende was onderteekent MARGARITA, ende noch leerger stont d'Overloope.

DE Edele hen daer nae vastelijck betrouwende opte groote geloften hen ghedaen/ hebben hen daer mede voldaan ghehouden ende gesolweert te scheidten / ende elck nae hups te trecken : Maer hebben eerst in handen van haer vier Hoofden ghelooft ende toegeseyt by secker geschifte onder hen daer aff ghemaecht/ dat sy inder Religien/ noch andersins niet nieuws en souden inboeren noch attenteren / maer in alle stillicheydt hen houden/ volghende hen gheloften/ ende verduldelyc verwachten het ghene sijn Majesteit met sijne Generale Staten soude bevelen te ordonneren : ende dat sy in alles souden bereet ende onderda-

danich

danich wesen/tot het ghene de selve hen vier Hoofden/hen ordonneren en bevelen souden/ hebbende oock tot assistentie ende correspondentie vanden selven/uyt heuren geselschapp gecozen/ ende ghenocint drie off vier van elckie Provincien/die inden selve souden gaede slaen/dat aldaer niet en werde gheattenteert/regghen de voorsz. Zieven en gelosten/ende de voortgestelt meer andere ordzen onder hen nootlick ghebonden: ende namentlick ooc dat sy Geconfedereerde allegader/tot verthoninge van heur Alliancie/souden openbaerlic aenden hals hanghende draghen een gouden Medaellie/hebbende op d'een syde de effigie vande Coninck/en op de andere twee handen inden anderen ghevlochten/houdende een Bedelaers tesserontom met dese woorden ghesneden: Entout fidel au Roy, jusques a porter la Bascce. Willende daer mede te kennen geben/dat sy in alles waren ghetrouwte dienaers vanden Coninck/ende bereet tot synen dienste/ aile heur goeden te oorzozen: jae tot om te gaen bedelen. Sy hebben oock een ander sozme uyt Coper laten maken/waer op aen d'een syde stont: Esau de Viane: dat is/Croone van Vianen/op de andere syde/ Per flammies & per fer: dooz vlam ende byer/ende voort het wapen des Hups van Bourgongien. En dooz dien de Heere van Barlemont als sy eerst te Hobe quamen uyt verachtinghe hadde geseyt/datter eenē hoop fraper Geux (dat is Nederlants te seggen/sielen/rabauwen ofte Bedelaers) inne quamen: So hebben sy van die tyt aen de selve naem Geux aengenomen ende behoude/en hebben haer vele gecleedt met aschverwe cleederen/ende aende eene syde dragende eenen houten Nap/ met swarte silbere banden/daer op ghesteken waren dese woorden: Vive les Geux. Ende dien volgende zyn spluyden daer nae vertrocken.

Gheduerende dese vergaderinge vande Edelen/ende dat der selver comste verwacht werdt/zijn de Geesteliche ende aldermeest de Inquisiteurs, ende die den Inquisitie, Bisdommen ende Vervolginghe sonderlinghe booz-ghestaen/ende notoorlyck vervolght ende beneersicht hadden/in seer groote vreesse geweest/ sozgende dat sy vanden selve quatijck souden ghehandelt worden: Waer deur oock vele hen bedeckt hielden ende absenteerden seckere merckelijcke daghen/maer men en heeft niet connen bevinden/dat de selve Edelen yemanden van hen noch van heur partje pets misdauen hebben/mits welken den vertrockene weder verstout ende thurs ghecomen zyn.

Dese tydinghe van deser saken ende vanden Zieven daer op alom ghesonden/is terstout over al ghelooopen/ ende heeft sulcken contentement/ruste ende stillicheydt in alle Provincien ghemaect dattet wonder was: en alle boozgaende mozvingen/opspraken/verbitteringen en afheeren/ter redelicker wyse doen efferen en achterblyven/en eenē peghelicken schickte hem wel te vreden in alle onderdanicheydt tot synen neringhen/een groot contentement hebbende/soo vande Gouvernante/vande Heeren vanden Raede/vanden Edelen/ ende van elckerlycken: alleenlyc bleeff in die vande nieuwe Religie een achterdenckē van dattet niet lange deurē en soude/dat sy van sulcke vryheden verselkert soude mogen.

*Corffron
van Geu*

mogen blijven/ en dat sijne Majest. terstont soude doen over schryben/ van tselve niet te willen approueren: Dat eenige ongheruste geesten souden alle middele soecken omme te beletten/ datmen niet volcomelick en soude effectueren/ noch houden tghene gheloofst ende toegheseyt was/ beduchtende dat in een van dien ghevallen/ de saken terstont veel ergher souden worden dan te voozen/ waer vooz slypde te meer bezeeft waren mit dien men ghewaer begonste te worden/ dat de Moderatie daer de Hertoginne aff vermaent hadde/ ende daer sy metten Heeren en Raede seer langhe over onledich hadden gheweest / om het concept daer aff zijn Majesteit over te senden soo rigoreus ende generael noch scheen te blijven/ datmen luttel soeticheydts oft beteringhe vande voozgaende Placcaten, souden by abouturen raecken te vinden .

N A den aff-schept metten voozschreven Edelen als vozen genomen/ soo is byde Gouvernante metten Heeren ende Raede neffens heur wesende/ langhe deliberatie ghehouden/ hoe ende in wat manieren/ men hier inne best soude moghen handelen/ ende besonder hoemen de saecke sijne Majesteit best soude moghen te kernen gheben/ ende wel op alle geleghentheydt onderrichten ende vermanen/ om tot ruste ende conseruatie sijner Landen/ den humeuren sijner Ondersaten wat toe te gheben/ besunder ende te meer datmen niet en twijfelde/ t' herte desselfs en soude verbittert wesen/ dooz de advertentie diemen hem te voozen ghedaen hadde op het quaetste van dese vergaderinghe ende entrepzinsse vande Edelen: soomen doen oock vande selve veel erghers bedocht hadde / en eyntelijck is goet ghevonden/ dat terstont twee Ridderz vander Orde daer selve in persone souden reysen/ ende sijne Majesteit op als ten besten informeren: die oock met hen souden draghen de Moderatie/ soo die by heur goet ghevonden soude worden / met breeder instructie/ voozt van al het ghene sy aldaer meer te doen souden hebben / welchen volghende hoe wel hem elcx soo vele sy mochte excuseerde van die reyse ende commissie/ soo zijn nochtans eyntelijck twee vanden selven ghe-noemt/ ghedeputeert/ ende niet sonder groote swaricheyt/ ende vele ghe-loften daer toe verwillicht/ namelijk: **Mijne Heeren den Marquis van Berghen ende den Baender-Heer van Montigny**, om de welke aff te beerdighen men te Hobe in alle diligentie heeft ghebesoigneert/ soo wel opde voozsz. Moderatie oft concept van eenen nieuwe Placcate op'tseyt vander Religien/ op't goet-duncken van sijne Majest. en advop sijner Staten te statueren/ als opte instructie den selven Heeren mede te geben.

Hier over is Florentius a Montmorency, Heere van Montigny alleene in Spaengien ghereyst/ om dat den Marquis van Berghen hem gequetst hadde aen een been/ die hem daer nae volgde. In Junio in Spaengien ghecomen zijnde/ hebben meermael byden Coninc ende sijnen Raedt van Staten/ ghehoor ghehad. In desen Raedt waren tot Segobia, in de Maendt Julio/ Don Alvares de Toledo, Duc d'Alba, &c. Don Gomes de Figuerra, Grave van Feria: Don Antonio de Toledo, Groot-Meester vande

van de **Oyde S. Johan** : Don Iohan de Mauriques de Lara, groot Hoff-
 Meester vande Coninginne: Ruygomes de Sylva, Prince van Evoli, ende
 Grabe van Melito : Loys de Quixada, groot Schilt-knape vande Prin-
 ce/alle Manné van grooten aensien/wijsheyt en experientie in Spaen-
 gien. Oock waren daer Nederlanders/den Raeds-Heere Tijnack, Pre-
 sident vanden Raedt van Staten in Nederlandt: den Raeds-Heere Hop-
 perus, Bewaerder des Conincx zeghel:ende den Secretaris Corteville.

Door den Coninck ende desen Raedt/hebben de Nederlandsche Ge-
 santen meermaels verthoont/hoe dat de alteratien in Nederlandt ge-
 men waren/op het schryven des Conincx/over het instellen der Inquisi-
 tie, executeren der Placcaten, &c. ende datter geenen anderen middel en
 ware om dat te remedieren/dan gheheel wech te nemen alle Inquisitie,
 ende te consenteren Moderatie op de Placcaten nae hun bewoyp/ende te
 verleenen een generael Pardoen/sonder dat sy niet conden toefegghen/
 ofte de Geconfedereerde Edelen daer mede souden te vreden wesen/om
 dat sy versochten/dat alles mochte gheschieden by het advijs ende con-
 sent vande Staten Generael : nochtans verclaerden sy van wegen de
 Heeren vander Oyde/ende andere principale/dat sy alle gheresolveert
 hadden onder malcanderen/dat/soo de Coninck vergonde de drie vooz-
 schreven Poincten/alle devoir te doen/om den staet der Nederlanden, nu
 soo verturbeert/weder te stellen in paeyse / vrede ende stilte / by onder-
 handelinghe ende middel vande goede/die daer noch vele inde Landen
 waren/en haer wel toegedaen/ om de quade met de wapenen te dwin-
 gen. Het welcke sy belast waren aen te bieden/ende gedetermineert wa-
 ren vooz te nemen/met groote hope ende versekeringe/mits den goeden
 wille vanden Coninck/&c. sonder dat den Coninck hem soude behoe-
 ven seer te verhaesten in sijn repse nae Nederlandt,maer soude hem met
 ghelegentheyt daer toe moghen begheven.

Alssoo hier over vele gedisputeert werde/so seyden beyde de voorsz.
 Heeren/Gesanten/claerlyck upt/ (nae het seggen der Spaensche / ende
 hebben naemaels den voorsz. Heeren in haer processen ten laste gelept)
 dat de Nederlandtsche Heeren en Adel/geenen middel/intentie oft vooz-
 nemen/hun te Peerde te maken/oft wapenen aen te nemen/en hadden/
 ten ware den Coninck de voorsz. drie Poincté consenteerde/maer wa-
 ren gedwongen elck hem in sijn huyse te begeven. Doorder clagende/dat
 sy hem vonden in Spaengien veracht/en oock by de Spaensche/die al-
 onne presumeerden het gebieden te hebben over de Nederlantsche Hee-
 ren en Ridderen:alsoo sy te Milanen, Napels, ende Civilien deden/ dat de
 Nederlanders niet te verdraghen stont/met dierghelycke redenen meer/
 nae hun segghen:

Terwyle de saken aldus ongheresolveert stonden / ende datmen in
 Spaengien vast beraedtslaechde/soo quamen der Kégente brieven van
 Byspffel te Hobe in Spaengien/va grooter by een loopen der Gemeent-
 ten/ende van openbaer Predicatie/die gheschieden omtrent Doornick,
 Rijffel, S. Omer, ende Yperen, daer onder hun Fransoyse Predicanten

P mengghden/

menghden/ende dat oock 'tselde tot Antwerpen gheschiede: Waer over sy badt den Coninck/ te willen doch goede ende cozte resolutie gheben/ ende consenteren de voorsz. drie Poincten/mits sy/noch de Heeren vander Orde/noch de Raeden/gheenen anderen middel hadden om de saken te remedieren/&c.

Hier over heeft den Coninck op de drie Poincten gheresolveert/ dat gheen volcomien resolutie en was: Als datmen bevelen soude al Spaengien dooz ende in Nederlandt publicque Processien te houden / ende dat hy was resolverende op sijn reyse nae Nederlandt, off hy die ter Zee/oste over Italien nemen soude/ende dat hy ooc aen den Keyser soude schryven. Ende nopende de drie Poincten/syne Majesteit seyde met eyghen monde te vreden te wesen/dat alleene de Bisschoplicke Inquisitie, van ouden tijden ingestelt/soude gebuyet worde/en niet de nieuwe Spaensche forme: Ten anderen datter een forme van Moderatie der Placcatē soude geconcepieret worden/met sulcken bespreck/ dat het H. Catholijc Roomsche gheloobe/ende de authoziteydt vanden Coninck/ bewaert bleve / op dat syne Majest. op het selfde bewoyz metten eersten mochte resolveren: Ten derden/soo authoziseerde hy de Regente/dat sy soude moghen gracie/ende pardoen gheben aen de Gheconfedereerde Edelen eenlyck/ oock mede eenighe andere/noch niet schuldich ghevonden/ also sy soude goetduncken. Maer alle dese drie Poincten met conditien/ dat de Regente te voozen wel verseeckert zy vande voorsz. Nederlandtsche Heeren/dat sy hun sullen gebuycken laten/ende alle goede Officien na hunnen plicht doen tot behoudenis van de Religie ende ruste der Landen: Oock dat alle Ligen ende Confederatien ghebroken ende te niete zyn/desghelijcx alle vergaderingen/ Predicatie/schandalen en diergheijcke gheweert: Andersins so de Ribellen in wapenen hun begabē/soude de Regente geweldt gebuycken/met het Krijchsvolck uyt Garrijoenen ende de Benden van de Ordomantien/en soo het noot ware/soude meer Krijchsvolck oplichten/de Obersten ende Capiteynen kiesē nae haer goet-duncken. Boven dit so schreef den Coninc mede vziendelike brieven aen de Heeren/aen de Raeden/ende aen de Steden/om alles in vrede te houden tot sijn overcomste aldaer.

Dit was alles datter op het Ambassaetschap der voorsz. twee Heeren/Ridders vander Orde des gulden Vlies in Spaengien gheresolveert wert/ ende werden aldaer met schoone woorden gehouden/sonder te moghen verrecken.

Ende nae dien wy nu verhaelt hebben/so de reyse van dese twee wijse ende achtbaere Heeren nae Spaengien/als ooc het uytvoeren van hare Commissie ende last aenden Coninck/soo en sal't niet ongeboechlijck wesen/dat wy met eenen hier by noch verhalen hare doot/nae dien sy bepede in Spaengien omme ghecomen zyn.

Al was ick Catholijck, en Ordens Ridder met,
In staten, hoocheyt, eer, by mijnen Prins gheset,
Mijn Spaensche reyse swaer, bewees mijn trouwe groot,
Spaenssch loon voor allen dienst, was een subtijle doot.

P ij

N Aer dat den Marquis van Berghen opten Zoom / Gouverneur van Henegouwe, omtrent een jaer in Spaengien gewerst was / ende met den Baender-Heere van Montigny synen mede-hulper. syn upterste devoir ende neer sticheyt gedaen hadde om de be- roerten int Nederlandt opgeresen te stillen / en alles niet tegenstaende seer weynich jae niet gebozert wert : maer veel eer hem liet aensien / dat de Coninck noch meerder strengicheyt / als bozen / in syne Eiff-Nederlanden soude laten gebuycken / dooz dien hy daghelix groote ghereetschay ter oorloghe maecte / en oock alreede den Hertoge van Alba het hooft van alle quaden / tot een successieur inde plaetse vande Hertoginne van Parma geordonneert was : so is den voorsz. Marquis, dooz groote droefheyt die hy hierupt schiep ende andersins (soo't schijnt) sieck geworden / waer- over hy meermael aenden Coninc versocht heeft / om syn afscheyt te heb- ben / en also te Hups by de syne te vertrecken / alwaer hy des genen raet en hulpe mochte gebuycken die dooz lange bywooninghe / den staet sy- nes lichaems seer wel bekendt was : Doch en heeft hier toe geen verlof comen gecrygen / maer het wert hem telcken male met schoone beleefde woorden affgeslagen : Dan soo hy ten letsten ter doot toe crauck wert / en de Medecyn-Meesters van syn leven begonnen te despereren / so wert hem oorlof ghegeven om te moghen vertrecken : Maer over den Mar- quis seer crauck zijnde / met eenen lachenden monde geseyt heeft / dat hy nu niet van doen en hadde / de al te late weldaet des Coninc : want of de Coninck sulcx niet en wilde / soo soude hy nochtans cozt upt desen le- ven derwaerts verreyssen / alwaer den Coninck geen recht ofte machte soude hebben van hem yet wes te verbieden. Een weynich nae dese woorden so heeft hy by hem ontbode Ruygomes de Sylva, Prince d'Eboli, synen ouden vriendt / ende die seer groot byden Coninck was / den wel- ken hy met droefheyt synes herten claechde / datmen synen getrouwen dienst totten Coninck niet alleen cleyn achte / maer selve achterdencken daerover ghenemen hadde / protesterende hoorchelic niet anders gedaen en getracht te hebbē / dan tgene hy best en voordelicst achte tot s Coninc dienst te wesen / niet twijfelende of men soude synen goeden raedt / ende advijs metter tijt wel gewaer worden / en also hy dat van herte meen- de / badt hy God / hem also aen syn ziele te willen vergelden / vriendelijck op hem versoekende / van weghen haer oude vriendschay / dat hy den Coninck sulcx soude willen verclare. Den Prince vastelick belovende tgene de Marquis begeerde / is van hem gegaen. Den Marquis dese sozge beschict hebbende / en ooc te gelyc de andere menschelike besozgingen / so is hy opden 21 Mey 1567. gestorven / niet sonder groote susspicie vā vergeven te zijn. Maer dese bekentenisse en mocht niet gelden / om syne vanden te wederhouden : want hy is niet lange na syne doot noch van den Hertoge van Alba en synen Bloet-Raedt gedaecht / en beschuldicht geweest / vā begaen te hebben Crimen lesæ Majestatis, eben als of hy noch gheleest hadde / en op de beschuldighen hadde comen antwozden / jae syne goederen zijn gheconfisqueert ende verbruert gheworden.

Ridder

Ridder des gulden Vlies, en Doornicx Gouverneur,
De Landen seer ghetrouw, oock Spaensch Ambassadeur;
Den goeden raet die ick, tot s'Conincx dienst gingh thoonen
Gingh-men my oock helaes! al met de doot beloonen.

F Lorentius van Montmorency, Baron van Lusæ: ende van Montigny, Gouverneur van Doornick en Doornicksche, Ridder vander Orde des gulden Vlies/ Broeder vanden Grave van Horne, een dapper/ cloeck ende verstandich Heere/ synen mede-geselle in Spaengien/ niet sonder groote droefheyt des herten verlozen hebbende / ende niet lange daer na seeckerlick verstaende dat in Vlaenderen groote beroerten ende oneenigheden outstaen ende opgeresen warē/ ende mede wel wetende/ dat in sijn Stadt-houderschap van Doornick vele lieden waren/ die een nieuwe veranderinghe sochten/ soo heeft hy instantelick aenden Coninck versocht/ dat hem mochte vergunt worden/ (voornemelyc nae dien hy nu synen last ende Legaetschap volbracht hadde) wederom in sijn Gouvernement te keeren/ op dat hy aldaer tegenwoordigh zijnde/ neerstelyck toefien mochte/ dat het Nederlandsche ghemeene beste ooc daer geen meerder schade en lede. Op dit sijn versoek gaff den Coninc cortelyck tot antwoorde/ dat hy met hem in Nederlandt soude trecken: twelck vele gantschelyck gheloofden/ dat haestelyck soude gheschieden/ te meer door dien daer alreede veel schepen ende Schippers versamelt waren/ de schepen met spijse ende drack en ander noodicheydt waren voorszien/ datter oock Crychs-lieden aengenomen/ en oock eenige Hooflieden/ uyt de gene diemen seyde dat mede souden trecken/ alreede nae de schepen vertroocken waren: ende twelck noch het meeste was/ dewyle datter vanden Roomschen Paus om deser reyse wille alreede Processien/ Gebeden/ ende Ommegangen waren verordent. Doch den Coninck die heeft met een ghelycke gedepustheyt/ by nae in een gelijcke saecke/ doch niet met een gelijcke wytecomste/ als eertijts den Roomschen Keyser Tyberius de Romeynen bedrooch/ oock de sijne bedroghen. Waerom niet onbeguaemelyck een seecker Dienaer des Coninck ghenamt Mendoza, van hem wytegesonden zijnde om alles te beschicken/ den genen voorsz antwoorde heeft ghegeven/ die hem vzaeghden/ waer hy henen gingh. Ick gae henen om de menschen te bespotten, Doch het een vertreck ende wytsel volchde op het ander/ tot dat den bequamen tijdt om te vaeren vast verlopen was/ en als dan wert de reyse opggeschorst tot den naest-comenden Mey-tijdt/ waer wyte Montigny lichtelijc heeft comen vernemen/ waer henen de saken tenlaetste henen wilden/ hy heeft ooc wel verstaen dat des Coninck ghemoet dagelijc meer ende meer verbittert werdt/ en dat hy hem sijne ghewoonelijcke gratie ende gunste niet en thoonde/ en tgene hy in dese saecke presumeerde/ en heeft hy gheensins den Coninck willen verschijgen: want hy oock onderwijlen den Coninck vzhelijck claechde/ dat hy sonder oorzaecke suspect was/ ende dat hem daerom (al hoe wel synen last nu volbracht was) niet gheoorloft en wert te vertrecken. Somwijlen versocht hy seer ootmoedelijc aenden Coninck/ soo daer eenich alsulck quaet naedencken ofte suspicie op hem viele/ en sijne Majesteit meende dat hy niet eenigh woordt/ gheschzifte/ ofte daedt van hem ghequetst ware/ dat hem sulcx mochte verthoont worden/ aanbiedende derhalven sijn persoon in ghevanckenisse te begeven/ en alsoo
op alle

op alle dinghen te antwoorzen ende hem wettelijck by rechte te ontschuldighen. Doch dese dinghen aldus vryhertich voorzghestelt hebben: de (soo en heeft hy sulcx byden Coninck niet comen verwerde/noch oordes Coninck innerste meyninghe uptlocken. Want hy hem hier op een vziendelycke antwoorde gaff/als naemelijck//dat het verre van daer/ende oock van syn naturel was/dat hy van hem/soo een getrouwe Dienaer tot synen Heer Vader als oock tot hem/sulck quaet vermoede soude hebben/maer wat het wederkeeren na syn Goubernement belangde/dat hy met hem inde naest-comende Mey-tijdt naer Nederlandt soude reysen. Doch dese verbloemde ende geensins ghemeynde woorzen/en hebben syn gemoet niet comen te vreden stellen. Maer hebben hem veel meer aile hope van te mogen vertrecken/ende eenmael syne saecke verantwoorzen/benomen. Want hem ghenoech bekent was /hoe datmen onlangs te voren op hem seer nauwe acht hadde beginnen te nemen/en dat oock den Coninck verboden hadde hem eenighe peerden te beschicken/ofte pemandt van syne dienaren een vrye reyse toe te laten. Nu ter wyle syne saecken in desen standt waren/ soo heeft hy upt secrete Brieven die hem van syne goede vzienden gesonden waren/verstaen hoe dat den Grave van Egmont, ende den Grave van Hoorne, synen Broeder/vanden Hertoge van Alba tot Brussel gevangen waren ghenomen/en dat hem niet minder stontd te verwachten/ ten ware hy hem selven op het spoedichste sochte te bevrijden. Doch Montigny, hoe wel hy door dese dzoëve tydinghe seer verflaghen was/soo en heeft hy nochtans niet soo seer om synent wille als wel om syns Broeders ende vrients wille/verlatende hem op syne onschult liever willen de uptcomste verwachten/soo langhe alffer maer eenighe schaduwde van hope overich was/dan dat hy vluchtende/de onbillijcke en nydige tongen syner vyanden/om hem te beschuldighen oock de minste occasie soude gheven.

Paulijer hadde desen Herrr/dit alsoo in syn gemoet besloten/of den Baron de Selles, als Lieutenant van des Coninck lijff-garde der Nederlandtscher Artsiers/is met laste vanden Coninck gecomen/en syn huyse te besetten/ende hem aen te segghen/dat hy was ghesonden/om hem te ghebieiden/dat hy niet een voet upt syn camer soude setten/ende dat hy om sulcx vooz te comen/dooz eenighe Schutter syne Camer soude laeten bewaren. Hy beval hem oock alle syne wapenen aff te leggen/en over te gheven/vooz de Camer ende elders alomme werden Schutters ghestelt. Een dach ofte twee daer naer is hem de keur gegeven/wat Burch hy tot syne gevanckenisse wilde verkiesen/of de Burch SEGOBIANA, ofte TOLETANA. Doch hy verkoos de Burch SEGOBIANA, en niet TOLETANA, om dat daer het merck van d'Inquisitie was/waerom hy vreesde/dat hy aldaer van syne Keligie soude mogen beschuldicht worden. Niet lange hier nae soo is hy (sonder verloff te mogen crjgen/om syne vziende te begroeten) met eenen wagen/want hy het schudden des peerts van wegen syne ongesontheyt niet en conde lyden/na de Burch SEGOBIANA ghevoert van den vooznoemden Baron de Selles, vergefelijck
schapt

schapt zijnde met eenighe Schutters ende lijff-knechten/de welke hem den Oversten des Burchs overghegeven heeft/ende wel nauwe belast te bewaren.

Desen Oversten des Burchs des Coninc wille ende meyninge verstaen hebbende/soo heeft hy hem op eenen cleenen hooghen Tozen des Burchs ghelept/ende met een seer nauwe wachte van acht seer Barbarische soldaten omcinghelt en besett/de welke hem seer onbeschaemdelijk hebben ghetraecteert / hem wierdt alleene vergunt een van sijne Dienaeren te moghen by hem houden / namelijk Arthus de Munter een Lupckenaer/den welchen oock niet geoorlooft en was/geensins uyt de Camer te gaen/noch pemaent aen te spreken/ten ware dat de bewaer knechten inde tsamen-sprekinghe tegenwoordich waren. Montigny selve soo hy een Medecijn-Meester oft pemaent anders van nooden hadde/en wert noyt toeghelaten/met den selven te spreken/dan by raet / en in teghenwoordicheyt vanden Oversten des Burchs/gelyck hem oock niet gheoorlooft en was eenighe brieden (selfs niet aen den Coninc te senden) ten ware die open waren/ende d'Overste die eerst doorszien en doozlesen hadde. Hy heeft meermaels geprotesteert/ende betuycht/hoe swaer onrecht men hem met zijne / gevanckenisse hadde aengedaen/en niet so seere hem/als wel den gantsche Collegio des gulden lies, waer van hy een lidmaet was. Want ghelyck als dat Collegium vele Privilegien ende Gerechtigheden heeft/welcke alle den Coninc Philippus als een Overste des Collegij, met synen eedt hadde bevesticht ende beswozen/also heeft het oock onder andere dese Privilegien ? Dat uyt den Collegie neimandt en magh ghevanghen worden , Ten zy hy eerst van verraderije , ofte Ketterie over-wonnen zy : Dat de ghevanckenisse nergens dan by twee Broederen uyt en selven Collegio verordent werde: dat ter oock gheen Rechters ghestelt werden dan sesse uyt het ghetal der mede-Broeders. Doch hy heeft lichtelijc verstaen/dat hy/als die vergeten was/te vergheefs/ dese Privilegien oock vergheten zijnde/heeft verhaelt.

Daer scheen noch dese troost overich te wesen/dat hy ten minsten een mael vooz eenige Rechters sijn saecke soude moghen verdedigen: maer van desen troost wort hy berooft / dooz dien daer al eenighe maenden verleden / sonder uit minste pet daer van te vernemen/ dat hy sijne saecke noch soude mogen verantwoorden: Daerom heeft hy aenden Oversten des Burchs versocht/ende niet sonder groote moeyte eyntelijck vercreghen / dat hy aen eenighe van des Coninc Hobelinghen/sijne Vrienden/mochte schrijven/de welke hy op't hooghste heeft ghebeden/dat hy sijne saecke by den Coninc aennemen wilden/ende vooz hem nu verduckt zijnde/ten minsten soo veel arbeypden/dat de Coninclycke Majesteit dooz hare ghebeden beweeght zijnde/de misdaden waer mede hy beschuldich was/by gheschzifte te willen laten stellen/ en hem daer op te hooren: ende waert by aldien dat de misdaden so swaer ende so openbaer bevonden worden/dat hy die niet en conde wederleggen/soo wilde hy gheerne nae goet-binden des Coninc gestraft worden.

Hy

Hy heeft mede beschickt datter verscheyden Requesten aenden Coninck zyn overghelever. /welcke al es hier op liepen :

D At het Legaetschap van hem om gheen ander oorfaecke was aengenomen, dan dat hy, daer toe ghebeden ziinde, synen arbeyt ten besten vanden Coninck, ende siin Vaderlandt wilde aenleggen: dat hy voorwaer dit Legaetschap niet aengenomen soude bebben, vvaert dat hy hem in eenigerley misdact schuldich ghekent hadde: dat hy te huys hadde ghelaten een jonghe Vrouvve, die hy niet langhe te vooren eerst ghetrouut hadde, de vvelcke gestadich bevveenende hares mans ongheluck. door droefheyt ende tranen by nae verdort vvas. Badt derhalven siine Majesteit seer ootmoedelick, dat hem vergunt vverde nae Nederlandt te moghen vertrecken, op dat hy (nae onderdanicheyt van omtrent dertigh jaeren vvaer in hy siinen Heer Vader Carolo de V. ende siine Majesteit getrouvvelick ghedient hadde, niet spaerende sijn lichaem ende goederen) den overighen tijdt siines levens met sijn lieve Huysvrouvve in gherustheyt mocht overbrenghen. Alle tvvelcke hoe vvel hy begheert, dat hy nochtans niet en vvil dat hem siine misdaden vergheven vverden, soo hy aen eenige schuldich bevonden worde: maer datse hem voorghestelt werden, op dat hy oock in bewaringhe zijnde daer op mochte antwoorden, en op dat de beschuldigen ende siine verantwoordingen daer op ghehoort ziinde, siine Majesteit moghe ordonneren, tghene hem dunckt behoorlijck te wesen, ende dat hy sulcx uyt Conincklijcke ghenade voor een seer groote vveldaet sal houden. Onder des nochtans (op dat hy vande onbequaemheyt siiner ghevanckenis-plaetse, van der Criichf lieden die hem bevvaeren dertelheyt ende onverdraghelicke onbeleeftheydt, (svvijge) de vvijle hem naulicx, jae nerghens na tgene tot siine noodige onderhoudinghe vvort vereyscht, beschickt vvert, soo versocht hy, ofte dat uyt Spaengien, tghene tot alsulcke oncoste noodich vvas, hem mochte beschickt vverden, oft dat hem geoorloft

Q

loft

looft vverde aen den fiinen in Nederlandt te schrijven, op dat hem uyt sijne eyghen goederen sijnen nootdruft mochte verforcht vverden.

Met vele Brieven ende Requesten heeft hy sulcx/ so aen sijne vzienden/ als oock aen den Coninck versocht/ ghebruyckende in het overdraghen vande Brieven ende Requesten de hulpe sijner Dienaren/ want hy niet min als vozen sijne Dienaren/ doch buyten de ghevanckenisse/ onderhieldt. Op welke Brieven ende Requesten/ nae dien hy nae langhe verwachten gheeu resolutie oste antwoorde en vernam/ maer bevondt langhs so meer/ dat alle sijne raedt- slaghen te vergheefs waren/ soo heeft hy ten laetsten aende hope van des Coninck billichydt ende goedertierenheyt begonnen te despereren/ ende daer om hem keerende tot God ende andere middelen/ soo heeft hy alle de crachten sijns verstants daer hene gewendet/ dat hy hem selven mochte bevryden vā sijn groot jammer ende ellende/ waer in hem de alder onbillickste beschuldighen van sijne quaetgunstige/ en des Coninck lichtbeerdicheydt in't ghelooven/ geworpen hadden/ om daer in gheduyzichlick ghehouden te worden. Hy bemerkte oock wel dat het grootelijc diende tot sijn welvaren/ ende aldermeest tot sijne goede estimatie ende grootachtinge/ die dooz de schandelicheyt van dese sijne ellende/ seer swaerlijck ghequetst was/ dat hy niet alle middelen trachte eenmael daer hene te comen/ waer hy sijn onschult opentlijck en vrymoedichlijck mochte betuyghen. Want hy verhoopte dat dooz dit middel de waerheyt van sijne onschult noch eyntelijck tot des Conincks ooren soude comen/ die nu van sijne vbanden ghestopt waren/ alsoo dat oock de alder-billickste supplicatien ende ghebeden tot hem geenen toegang en hadden. Hy verhoopte oock/ dat dooz sulck een middel sijne vorige goeden name ende achtinghe/ als oock de waerheyt van sijn onschult/ allen anderen menschen soude bekend worden/ die ghene alleene uytghesondert/ die dooz haer eyghen schult ende boosheyt verhindert werden: maer tegene hy onderstondt dat was op't hooghste voor hem beswaerlijck om te volbrueghen/ dooz dien den Burch daer hy op ghevangen lagh/ op een seer hooghe Steenrotse ghetimmert/ met drie muryen omcinghelt/ en hy in't alderhooghste deel des Burchs in een Camer besloten was/ welcher vensters met yfere tralien seer sterck voorszien waren: Den noot nochtans een constich meester zynde (welken wy niet onbeguamelick een wet-steen des verstants moghen noemen) heeft soo vele by hem te weghe ghebracht: dat hy eenich middel/ om uyt dese sijne sware gevanckenisse te ontcomē/ bedacht heeft.

Hy dan sich geheel aenstellende om te ontbluchten/ so heeft hy brieven geschreven aen sijnen Spysmeester/ die hy in eenē doeck bevondē heeft/ welke eenē vande Belwaer-knechten/ niet ghelt daer toe ommegecocht zynde/ aendē Spys-meester overbrachte. Den inhoud hier van was dese:

Dat

DAt de groote ellende waer in hy tot siiner onschult ghecomen vvas, niemant beter en was bekend dan hem, en nae dien hy nu genoegsaem bemerkte dat hy gheduyrichlijck inde gevanckenisse, sonder eenighe hope van verlossinge soude moeten vergaen, ten ware hy eenich bequaem middel conde bedencken om hem selven te behouden, ende daer uyt te verlossen, dat hy oversulcx voorgenomē hadde, indient eenichsins mogelic ware, te ontvluchtē, dat hy ooc aen de gevenschste uytcomste gheensins en tvvijfelde, soo hy maer sijne goede hulpe hem vvilde beloven, ende daer toe alle siin devoir en neersticheyt aenvvenden, ende dat hy tot siin hulpe soude nemen Antonium vanden Beecke siinen Secretaris, een getrouvv ende verstandich jonghelinck, met desen aenflach, soo hy gheluckte, soude hy vele dinghen vercriighen, doch dit voornemlick, 'tvvelck het aldermeeste vvas, dat alle menschen ende bysonder den Coninck de vvaerheyt gheopenbaert ziinde (vvant dā soude siine tonge ende penne vrij zijn) hy alsdan sijner vyanden valsche beschuldigen, vvaer mede sy siinen goeden naem ende faem gheschendt hadden, treffelijck souden nederlegghen, ende de schande siine vyanden selve op den hals vvrijvē. De maniere die hy om te ontcomen bedacht hadde, ende vvat hy vvilde datter gheschiede, soude hy dan eerst met haer overleggen, wanneer hy siinen ende Antonij vvilde verstaen hadde, vertrouvvende onder des dat sy geloove van stilsvijgentheydt souden bevvijsen.

Antonius dese dingen vanden Spijs-meester verstaen hebbende / soo heeft hy daer toe terstont siine hulpe goetwillichlick beloofst : Maer de Spijs-meester heeft op dese Brieven in deser voeghen gheantwozdt .

DAt het eenen aenflach vvas, van seer groot perijckel, niet voor siinen Heere, vviens conditie des niet te slimmer soude vvesen, soo den aenflach ontdeckt vverde: maer voor den bevvesten ende mede hulpers, den welcken daer uyt de

Q ij hoochste

hoochsten periculen stonden te vervvachten, dat oock de Heeren voor een gewoonte hadden, de verdiensten harer dienaren, hoe wel sy oock groot waren, lichtelick te vergheten, ende veler jaeren dienst sonder belooningen ende vveldaet als van verren aen te sien, daer en teghen een lichte misdaet langhe te gheheughen. Dat hy daerom van siinen Heere begeerde een seeckere belooftē van belooninge te hebben, op dat hy niet te vergheeffs siin leven in perijckel en stelde.

Montigny door de onbehoorlijke begeerte van desen gierigen mensche niet weynich ghestoot zynde/ heeft niet teghenstaende wederom seer beleefdelijck aen hem in deser boghen gheschreven.

Soo de Spijs-meester geloofde, datter in hem vvas een ghe-daente der vaderlicke edelheydt, soo hy oock geloofde, dat in hem vvas een achinghe op siinen goeden naem ende eere, soo soude hy mede ghelooven, dat hy die gene aller siiner goederen soude deelachtich maecten, vvvelcker ghetrouven dienst ende vveldaet hy, in soo vele benautheden ende ellendicheden gestelt zynde, tot reparatie van sijne vri/heyte ghebruyckte.

Montigny heeft daer beneven den Spijs-meester vermaent/ dat hy namaelc den omme-ghecochten Bewaer-knecht de brieven niet en soude gheven. Want hy hadde veel veyligher middel bedacht/ namelijk dat hy inden ghekneeden deech de brieven soude bedecken/ ende daer na het gebacken broodt den Camerling overleveren/ om op den Burch te vzen-gen: twelcke op dat sonder eenige suspicie soude moghen gheschieden/ soo hadde hy vanden Obersten verloff gecregen/ dat hy soodanig broot mochte eten/ als in het huys van siinen Cock was toeberept. Want hy hem hadde verthoont/ dat het broodt/ welck nae de Spaensche maniere toeberept wert/ noch sijn smaecte/ noch sijn maghe aengenacem was. De Spijs-meester door de groote beloften siins Heeren beweecht zynde/ soo heeft hy hem sijne ghetrouwe hulpe ernstelijck toegheseyt.

Montigny vande selve verseeckert zynde / soo heeft hy eerstelijck den Spijs-meester bevolen dat hy Antonio vander Beecke siinen Secretaris soude aenseggen dat hy te Madrutij eenighe cleene vullen soude coopen/ ende de selve in een gebouwen ende versghelden doeck/ als offer gelt in ware/ bewinden/ en alsoo beschicken/ dat se door den bewaer-Crychsknecht/ tot hem ghebracht werden. Dit seer haestelijck ende voorszichte-lijck van Antonio beschickt zynde/ soo heeft Montigny siinen Camerling Artho de Munter een seer ghetrouw jungelinc/ den welckē de saecke seer

seer wel bekent was/onderricht/dat hy de bewaer Crijchf-lieden / libe-
raelijcher/als vozen/tot het over blyffel bande tafel-spijse soude noodi-
ghen/ende niet teerlingen ende caert-spel/ (waer in de Spaengiaerts
wel het meeste vermaken scheppen) den tijt laten vercozten/tot dat hy
een van d'ysere tralien des vensters soude doorgeviylt hebben/welcke
doorgeviylt zijnde/ruymte soude geven/om eens menschen lichaem daer
door te passeren.

Dit middel eenighe dagen onderhouden zijnde/so hadde hy by na de
tralie doorgeviylt/ ende op dat niemandt soude mogen mercken/datter
pet wes geviylt was / soo heeft hy de geviylde plaetse met was/het yser
in verwe gelijk zijnde/toegestoppt. En wanneer de bewaer-knechten in
de camer quamen(want sy daer in so menichmael comen mochte als het
haer gheliefde) so heeft hy hem vooz de venster ghestelt/en also gewiert
datse de geviylde plaetse niet en condou bemercken. Hy heeft oock onder
tusschen totten Spijs-meester een storcken ghesonden met de gheviylde
tralie in groote over eencomende/daer by schryvende de forme ofte ghe-
daente der tralie/ende de Spijs-meester heeft besozcht/datter een ander
tralie ghemaect wert/de geviylde in alles soo gelijk/dat hy selve d'een
van d'ander nauwelijcx en conde onderscheyden/ende de selvige tralie
heeft hy bedeckt onder de hout-colen/ die in sijns Heeren camer souden
ghebracht werden.

Montigny dese tralie becomen hebbende/ ende het ghene daer noch
oberich was in te vjlen/voibrechtzijnde/ soo heeft hy de nieuwe
tralie in des anderen plaetse soo bequamelijck gevoecht / dat de selve/
wanneer hy maer wilde/seer lichtelijck conde wech ghenomen worden.
Daer nae heeft Antonius,uyt laste van sijnen Heere/corte ladders la-
ten maecken/ die d'een in d'ander sloten/ ende soo licht waeren/ datse
eenes menschen schouderen in het draghen/niet en beswaerden. De
Spijs-meester hadde oock ghecocht twee Heerden ende twee Muxlen/
die in snelicheydt van loopen/ de Heerden by nae ghelijck waren. hy
hadde mede soo vele gelt vergadert als hy eenichsins conde tot de ont-
kosten der reyse. Doch Montigny die en hadde noch niet vast beslotē wei-
waerts hy sijne vlucht soude nemen/off na Vranckrijck,off na Portugael.
Portugael was hem wel naerder/maer off hy daer veplich soude wesen/
daer aen heeft hy seer getwijfelt / dewyle tusschen Philippum den Co-
ninc van Spaengien/ende den Coninc van Portugael vaste vziend-
schap jae bloedt-vziendtschap was. Den wegh nae Vranckrijck, ghe-
lijck hy langher was/alsoo was hy oock vooz hem periculoser/vermits
hy meest alle Post-boden/ die meer als vozen / uyt oorzaecke van de
Nederlandtsche beroerten/ heen ende weder reysden / van aenghesichte
bekent was. Naee veele beraedtslaginghen: soo heeft hy alles niet
tegen-staende naer Vranckrijck besloten sijn reyse te nemen. Terwyle
het met dese saecken aldus ghestelt ende ghelegghen was / soo heeft de
Spijs-meester / soo veel op dese saecken (waer aen sijnes Heeren/als
oock sijne eyghen welwaeren ghelegghen was) niet ghedacht / dat
hy

hy ondertusschen sijne dertelheyt ende oncuyscheyt een mate stelde: maer hy verquiste van het versamelde ghelt met hoeren ende andersins / wel hondert Ducaten/waerdoor de ontcominge van Montigny ontrent drie geheele Maenden vertroocken wert.

Ondertusschen isser tijdinge uyt Nederlandt gecomen / dat de Grabe van Egmont, ende de Grabe van Horne sijnen broeder onthooft waren / twelck op dat Montigny niet en soude wijs werden / soo heeft de Overste des Burchs / uyt laste vande Coninck daertoe alle neersticheyt aenghewent : Doch hy ist evenwel wijs gheworden door den voorsz. melden Antonium, die met den Spijs-meester de gantsche saecke des te blijtiger wederomme byde handt heeft ghenomen.

Daer was niet lange te voozen in Spaengien gecomen eenen Hanoius toegenaemt Prutemis, so om dat hy het Lant wilde besien / als ooc om dat hy een wijle tijts by Montigny wilde wesen / want hy van sijnen Broeder een overste zijnde in het Clooster VValten in Artoys, vele jaeren seer beleefdelijck getracteert was gheweest. Desen heeft de Spijs-meester door bevel sijns Heeren den gantschen handel ontdeckt / hem seer ernstelick biddende / dat hy sijne hulpe den seer Edelen ende ontschulghen Heere niet en wilde weygheren / nae dien hy de selve nu aldermeest van doen hadde : te meer / dewijle sijnen Heere / soo hy t'ceniger tijdt de macht creghe / ooc sulcke weldaet ende verdienste hem ryckelijck soude vergelden. Doch Montigny versocht dat desen Hanoius voozhenen soude trecken / nae een plaetse genaemt Erna vande Lantpalen van Hispanien / ende Oranckrijck / een dach-reyse verscheyden zijnde / en dat hy daer sijne toecomste wilde verwachten: want hy te dier plaetse sijne hulpe als een man die den Post-boden / ende anderē onbekent was / soude ghebruycken. Welcken last Hanoius, soo door hope van belooninge / als oock door beleeftheyt ende medelijden beweecht zijnde / vrymoedichlijck aengenomen / ende mannelijck aldaer waergenomen heeft.

Alle dinghen waren nu besteldt ende bereept / alsoo datter niet anders en reesterde / dan dat Montigny uyt het teecken twelck de Spijsmeester soude geven / den tijt om de vlucht aen te grijpen / soude verstaē. Sy waren niet malcanderen verdragen / dat als het bequame tijt was om te ontvluchten / dat dan de Spijs-meester in een vallepe gelegen by den Burch / waer in men lichtelijck uyt de Camer conde sien / soude ontrent twee uren nae den middagh gaen wandelen / met eenen neus-doec in den windt slaende / als of hy hem daermede wilde vercoelen / en wanneer hy dese teeckenen soude geven / soo soude des nachts daer aen volgende Montigny vande Camer affclimmen / en by soo verre sulcx gheschiede / so vertroude hy vastelijck dat sijne vlucht tot den middagh vanden anderen dagh soude verborzen blijven. Want sijne Camerline door raedt van hem eenige dagen te voozen beschickt hadde / dat niemandt vande bewaer-knechten (met de welke hy nu door een vrendelijcken onneganck groote vrendtschap ghemaect hadde) vooz elft uren in de Camer soude comen: want hy gheliet hem dat sijn Heere / met de
ober:

overblijfselen van sijne cranckheyt noch ghequelt zijnde/den gantschen nacht niet en conde slapen/ende niet vzoegher met den slaep bevanghen wert/ dan inden dagheraet/en dat daerom geen dinck vooz synen Heere schadelijcker was/dan de beroerten vooz den middaghe.

Den selven Camerling heeft oock vzijwillich beloofst/dat als sijn Heere soude ontvlucht ziju / hy dan aldaer noch soo langhe soude blijven als hy eenichsins conde/al souden hem daer over oock de aldermeeste perijckelen over-comen. Voozwaer dit is een heerlick ende eenwich gedenckweerdich exempel vande ghetrouwicheydt eenes dienstknechts nevens sijnen Heere. Dat nu dese ghetrouwicheydt/gheen verhoopte uytganck gecreghen heeft/daer van is hy een oorzake geweeft/die te voozen met syne dertelheyt ende oncuyscheyt een seer groote hope hadde belet/ende nu wederom met de selve dertelheyt ende oncuyscheydt alle hope gantschelijck heeft wech-ghehouden / ende hem selven met sijnen Heere / ende alle d'ander mede hulpers in de alder-hooghste ellende ghebracht. Dese was de Spijs-meester een schandelijcke slabe der oncuyscheyt. Och off hy hem selven daer mede alleene in ellende ghebracht hadde ! want als het nu alles bestelt was / op het teecken na/so heeft dese Spijs-meester met een ontydige neersticheyt (de welke hy terstont met een schandelijcke onachtsaemheyt ging verderven) dooz eenen langen briez Hanoi reyse/nautijcx sijnen naem verwijsghende/ende vele andere dingen sijnen Heere willen vertellen/welcke dingen alle/hy vzoech ghenoech soude verstaen hebben/ wannecr sy buyten perijckel gheweest hadden. Het broodt waer in desen Briez besloten was / en twelck hy selve hadde behooren op den Burch te brengen/ ende nae de maniere ende vermaninghe sijnz Heeren / den Camerling met sijn eyghen handen over te leveren / dat heeft hy dooz eenen jonghelinck ghesonden/ de welke het broodt gelept hebbende onder d'andere brooden inde spijs-kiste/terstont wederom ghekeert is. Hy selve/te weten/ den Spijs-meester is gegaen inde Kercke/gantsch niet beweecht zijnde dooz de Religie: maer op dat hy onder t'deefel van Religie/eenige vrouwen/die hy scheen te beminnen/des te bequamer soude sien:also seer hadde hy syne vorzige ellende/welcke hy noch wel hadde behooren te gevoele/vergeten. Een wepnich nae des jonghelinx vertreck is de Ouerste des Burchs tot de spijs-kiste gecomen/en het broodt in welke den briez verborge was inde hant genomen hebbende/so heeft hy dat opgesnede/niet om dat hy eenich quaet vermoeden hadde: maer op dat hy mocht weten of het genoech gebacken was / dan niet: want hy gewoon was/overmits hy alsulcke brooden geerne adt/daer van altyt een ofte twee met sich te ne nemen. De Ouerste desen briez gesien hebbende heeft uytgeroepen. O verradische boos daet ! ende terstont seer ernstelijck geboden/dat niemant eenige Dienaren van Montigny uyt de Burcht soude laten gaen/want hy vreesde dat de saecke oock tot de ooren van andere lieden soude comen. De Ouersten des Burchs deninhout vanden briez/dooz de interpretatie eens Spaengiaerts/die aldaer mede ghevanghen

kich/

lach/ ende inde Francopsche tale ervaren was/verstaen hebbende / soo heeft hy den selven brieff by nae inde selve wyze aen den Coninck over ghesonden.

De middagh-maeltijt gehouden zijnde/ soo is de Spys-meeſter geen dinck min vermoedende/dan t'gene daer geschiet was/op den Burch ge- gaen/ maer hy wert terstont ghevangen genomen. Daer werden mede gevangen de andere Dienaers van Montigny, ende nae eenige daghen/ so isser uyt des Coninck Hoff een Riehter gecomen/die om de waerheyt van de gantsche sake te verstaen/haer alle heeft laten pijnigen / beginnende vanden Spys-meeſter. De Spys-meeſter heeft eerstwerben alles verſaecht : doch nae der handt niet commende het pijnigen verdragen/ so heeft hy alles ontdeckt/hoe wel hy daer mede het pijnigen niet ontgaen en is. Hy beclapte de Spaengiaert vande Guarde/die met gelt onneme- gecocht was/den yser-smidt die de tralie gemaeckt hadde / item eenen armen man dien Hanoius den eerste dagh voor een weg-wijser oft lepts man gebuycht hadde. Dese alle zijn terstont inde gevanckenisse ghe- worpen. Antonius is tweemaal gepijnicht : de Cock / al hoe wel alle d'andere stantvastelyck betuycht hadden / dat hy van alle dinghen die daer gehandelt waren/gantsch onwetende was/soo is hy nochtans by de duymen op ghehanghen : doch op't alder wreedste is gepijnicht de Spaengiaert vande Guarde/ofte bewaer-knecht/de welke al hoe wel hy vande principale saecke niet en wiste/so heeft de uiterste pijn noch- tans hem gedrongen te seggen/t'gene hy wiste en niet en wiste. Omtrent dese tijt is Hanoius, wiens name de Spys-meeſter/als hy eerst gevangen was/sonder eenige noot hadde uytgebolt/van Fonterabia op den Burch gebuycht : Want te Fonterabia heeft den Stadhouder des Landschaps/ in welke Erna gelegen is/den voorszgelten Hanoium onder een ander deersel heen gebuycht zijnde/eenige dagen bewaert. Dese Hanoium heeft de Riehter inden beginne vol zijnde van dreyghementen / ende voorszstel- lende de swaerheyt der pijn/ geboden reden te gheben oock van sijne jonckheyt aff: van sijn leven ende handelinghe/t'welck nae dat gheschiet was/en de Riehter uyt sijne en der anderen redenen verstaen hadde/dat hy so vele niet en hadde misdaet/ als hy wel meynde/so heeft hy hem geen swaerder straffe voorszhoudende wederomme inde gevanckenisse gestelt. Als de Riehter in deser voeghen woede ende racde teghen dese ellendi- ge menschen/ so heeft Montigny sich niet so seer bedroevende/over sijn ey- gen ongeluc/ als wel om het ongeluck sijner dienare/door een Wode op't hoochste vanden Riehter versocht/dat hy doch ghenadelijcker met haer soude willen handelen/sp en waren niet soo seer te beschuldighen/ over- mits sy de geboden van haren Heere gehoorsaemt hadden/so daer wat misdaen ware/datmen't hem alleene hadde te wijten/ende soo de schult- straffe verdient hadde/dat hy die/eer gewillichlic wilde lijden/so slechts sijne Dienaers gespaert werden/tselwige als hy by den Riehter niet en conde vercrijgen/soo heeft hy sulcx oock seer ernstelijck door sommige van sijne vrienden aenden Coninck versocht/doch te vergeefs.

Onder

Onder des soo heeft den Richter / wat hy van een yder ghehoort hadde / ende wat hem van een yder dochte aen het Hoff vanden Coninck gheschreven / van welke Hoff nae weynighe daghen de sententien der straffe te Segobiam gebzacht zijn. Die d'eerste sententie ontfinck / was de omgecochte Bewaer-knecht / desen wert op eenen morgenstont wanneer hy gebiechtet / ende de Wisse ghehoort hadde / een wit cicet aengetroocken / ende op sijn hoofd wert eenen hoedt met vier roode cruycken ghestelt / ende alsoo door de Stadt tot de plaetse alwaer hy opgehangen soude worden op eenen Esel gevoert / de uytroepers / na de Spaensche maniere / sijne misdaet ende straffe die hem vanden Coninck verozdineert was meermaels uytroepende. Op den selven dach na den middag is den Backer Jan den Cock / uyt de gebanckenisse oock uyt gebzocht / en geset op eenen Esel / sijne handen ende voeten werden gebonden / en wert also gelept door de Stadt / de uytroepers oock sijne misdaet uytroepende / en terwyle hy also omgevoert wert / so heeft hy met een leer wel drie vingeren breekt en drie oft viermael tsamē geknoot zijnde 200 slagen ontfangen / en dit was soo een deerlick spectakel dat de Spaensgiaerts selve oock op't hoochste daer ober bedzoest waren / want men hoorde haer overluyt uytroepen / dat sy als goede ende getrouwe Dienaers wel ende eerlijck gedaen hadden / soeckende hares Heeren ende Meesters verlossinge / die lange recht / doch te vergeefs / versocht hadde. Hier by was hem noch tot sijn vonnisse opgelept / dat hy vyff jaeren op de galepen soude roepen / een straffe die de doot selve in swaerheyt te boven ginck / welke straffe hy schijnt ontcomen te zijn / ende daer nae een gelijcke abouture met sijne mede-gesellen geleden te hebben.

Den wegh-wijser die Hanoius ghebzuycht hadde / is de Stadt Segobia inder eeuwicheydt verboden / ende den ijser-smidt die de tralie ghemaeckt hadde is twee jaer uyt de Stadt ghebannen / ende hem is daer en boven een geldt boete opgelept van 40 Ducaten. Den Spijsmeester / Antonius vander Beecque, ende Arthus den Camerlinck / ende Hanoius gelijckelijck voortgebzacht zijnde / soo zijn haer oock wel vanden Schrijver in tegenwoordicheydt vande Diesepders / ende andere / hare sententien voorgelesen / ende de straffe verclaert die sy souden lyden / als namelijck datse door de ghewoonliche plaetsen des Stads / ende na gewoonelicker wijze tot de plaetse der straffe gelept zijnde / de kelen souden affgesneden worden / ende hare goederen tot des Coninck kisten gebzacht werden : Doch het zy dat de straffe alsoo om der vreesen wille uyt gesproken zy / ofte dat van wegen de Appellatie die Antonius tot de Coninck dede de selve sy op gehouden / want de Schrijver geloofde dat de selve eenige cracht soude hebben / ende naemaels wert oock door eenen Jesuit heymelick ontdeckt / dat de selve sonder cracht niet gheweest en was / soo is de voorszegde sententie by de woorden ghebleven ende geensins uytgevoert / en daer is so vele verandert / datter ee ander plaetse van ghebanckenisse op den selve Burch voor haer is verozdent / naemelijck / te weten een alfulcke plaetse die buyt ende duyster was : want

¶

door

door des Obersten bevel soo waren alle de vensteren toe-ghemuyt/uyt ghenomen eene/die seer duyster was. In dese duyple ghevanckenisse/ ellendelick gevangen sittende/soo hebbense alle uyze den Scherp-richter/oft pets swaerders verwacht. Want de Oberste op dat hy soo wel hare dozen/als hare ooghen soude quellen/ soo heeft hy/onder andere scheldt-redenen somwijlen haer met de verschrikelicheydt der straffe/ somwijlen oock met den hongher ghedreycht/verfoeckende dat sy ofte door des Coninc/ ofte door Montigny oncostenen geboedt souden werden. Den Obersten en heeft oock door gheene ghebeden conuen be- weecht worden/ nochte willen toe-laten/ dat sy elders Brieven ofte Boden souden henen senden/al hoe wel hy nochtans seer wel daer van verseeckert was/dat sy gantsch niet en hadden/waer mede sy haer buy- ten andere lieden hulpe souden conuen onderhouden.

Op den selven tijdt by nae / wanneer sy alsoo inde ghevanckenisse gheleydt waren / zynder twee Ontfanghers geweest/welcke de Ober- ste hadde ghesonden / om Hanoium te achterhaelen/die schandelycke ende seer valsche gheruchten van Hanoio ghestroyt hadden/ ende van dese Ontfanghers / is de eene ghestorven/ de andere is totter doot cranck gheworden : ende een wepnich daer naer is hy mede ghestor- ven / den Advocaet/welcke niet ghetrouwelyck in de saecke der Die- naren van Montigny hadde ghehandelt / is met een onstuypmicheydt ofte rasernie ghaslaghen : ende het gheue wat sonderlings is/een Por- tugaels jonghelinck / wiens dienst Montigny , om eenighe dinghen te roopen menichmael ghebruyckt hadde / eenighe somme gheits/ende an- dere dinghen onder des hem hadde ontstolen/ heeft sich selven in eenen put neder-gheworpen / ende is aldaer verdzoncken. Welcke dinghen alle gheschiedt zyn binnen den tijt van vijftien daghen / ende daer en is niet aen te twyffelen / ofte een peghelyck van haer heeft gheloost dat hy langher soude leven / als Montigny ende sijne Dienaren. De cleyne ende verachtelycke forstynnen hebben gheen cleyne exempel der Goddelijcker rechtveerdicheydt.

Enighe wecken verloopen zijnde soo heeft Montigny door toela- tinghe des Obersten / wiens herte hy ten laetsten door gheduyzighe ghebeden / een wepnich vermurwet/ sijne Dienaren door eenen Bode te kennen ghegheven / hoe seere hy om hare saecke becommert was/ en dat de Bisschop van die Stadt door syn verfoeck den Obersten sijne saecke hadde aen ghedient om wat goets vooz haer te vercrigen/doch te vergheefs. Item/dat hy oock niet en twyfelde ofte de goede en ge- nadighe God, hare ellendicheden met ghenaedighe oogen aensiende/ soude ten laetsten des Coninc herte tot billicheydt beweghen. Wat hem aenginck / soo het t'eenigher tijdt quame te ghebeuren / dat hy uyt sijne eyghene ellendicheden gheraecte/ hy soude eens pders ghe- trouwicheydt door ende inde ellendicheden bewesen zijnde / soo vele eenichsins conde / vergheiden. Daeromme vermaende hy haer dat sy niet cleyne-moedich souden wesen / noch alle hoope wech-werpen.

Maer

Maer dat sy met lijdtfaemhepdt ende gedult een beter uyt-comste sou-
den verwachten.

Dese dinghen heeft hy haer int ghemeen laten aenssegghen: maer
Hanonio heeft hy in't bysonder ontboden/dat hy stoutelyck die dinghen
soude begheeren/welcke hy van nooden hadden/hem belovende/dat hy
seer ghewillichlyck alle dinghen / soo vele hy mochte / als of hy sijn
Broeder ware/ soude beschicken. Ende dit heeft Mantigny, meer ghe-
denckende op sijne goedertierenhepdt/als op sijne ghelegenthepdt / be-
looft. Want hy conde nauwijcx oock de alder-costelijckste dinghen die
hy hadde/ te pande settende/ sijne ordinaire onkosten verdingen. Want
van het ghelt/ dat hy niet sonder groote moeyte hadde versamelt/ had-
de de Richter in een maendt/ dewijle hy besich was met het ver-
handelen vande saecke der Dienaren Montigny (liberael zijnde van
eens anders Mans goet) bynae drie duysent Ducaten verstempt en-
de dooz-ghebracht.

De Overste als hy Montigny dese macht hadde ghegheven / dat hy
dooz een tusschen Bode/ sijne Dienaren mochte aen spreucken/ so heeft
hy de Dienaren oock toe gelaten / dat sy eenen ten Hobe souden senden
die uyt haeren name eenen Advocaet Procurator soude stellen/om ha-
re saecken te verborderen. Als haer saecke nu in den Raedt der Sta-
ten (want daer waren sy ghewesen) meermaels was voozghesteldt/
soo is haer gheboden/ daer van inder eeuwichhepdt stille te swijghen/
ende het ghene noch bedroeflycker was/ daer is oock uyt-ghespree-
ken / dat hare Appel vanden Richter totten Coninck van gheender
weerde en soude wesen / ende dat oock de straffe vanden Coninck niet
en soude nae ghelaten worden / maer datse alleene vooz een tydt was
opgheschorst.

Niet langhe daer naer soo zijn de Gevanghenen uyt den Burch Se-
gobiana, met een schare van Dief-leyders op een Burcht ghenacmt
Torre de Velasco. ghebracht / met belastinghe vanden Coninck aen den
Oversten des Burchs/ dat hy de ghevanghene in eenen hooghen too-
ren soude beslypten/dat hy vier Bewaerknechten soude stellen/ende dat
sy op de costen van Montigny aldaer souden onderhouden werden. Item/
dat hy niet en soude toelaten yemandt by haer te comen ofte haer aen
te spreucken uytghenomen de Bewaer-knechten: dat hy oock niet en
soude liyden / dat de alderminste mentie ofte ghewach van hare saec-
ke soude ghemaecht worden: Dat hy oock niet en soude toelaten dat-
ter eenighe Brieven van haer aen dese ofte die uyt-ghesonden werden/
ofte dat sy vanden Tooren souden aff-comen. Daer beneven soo en
is haer inden Tooren niet ghelacten als de bloote muryen/ jae oock
gheen stroo / ofte pet wes desghelycke / waer op sy conden rusten:
hare cleederen waren veroudet: de Winter was op handen: sy hadden
oock nauwelijcx soo vele gelts/ dat sy conden coopen/ tgene tot een seer
sober onderhoudt van nooden was/ overmits den grooten dieren tydt/

R ij

welcke

welcke doen Spaengien druckte/ verswijge/ noch de ghebuprige smaetredenen/ die sy vande Bewaer-knechten moesten lijden/ ende de verdichte dzeppementen waer mede sy de gevangene sochten te verbaren / als oock vele andere onbeleestheden.

Sy dan van d'eene ellende in d'ander gevallen zijnde / en vreesden niet meer soo seere de doot/ als wel een eeuwige gevanckenisse. Want daer geen doot so smadelijck scheen te wesen/ diese niet voor een alsulcke wyle ende stinckende gevanckenisse gheerne souden hebben verkosen. Doch in dese wanhope van alle welbaren/ een wyle tyts gehouden zijnde/ soo is haer van daer eene uytcomste voort gecomen / van waer sy noch niemant eenige uytcomste voor haer verwacht hadden. Want het is gebeurt dat in November 1567. de Princesse van Portugael, Suster vanden Coninck Philippus, ende moeder vanden Coninck Sebastiaen van Portugael, aldaer voor by gepasseert is / om haren Broeder te besoeken. Welcke als de ghevangene Dienaren van Montigny vernomen hadden/ so hebben sy een groot getier/ soo met roepen als oock met haer ketenen ende boepen gemaecht/ waer door de Princesse beweecht is geworden te vragen nae de oorzake deses geraes/ ende wat het voor luden waren die daer gevangen saten/ ende verstaende dat het Flamencos waren/ gevangen ghenomen zijnde / om datse haren Heer ende Meester gesocht hadden te verlossen/ die tot sijn recht niet en conde comen. Soo heeft sy beloost ter liefde vanden Heere van Montigny, ende d'ommoeselijcheyt van hare cleene misdaet seer ernstich aen haren Broeder te versoeken/ dat sy mochten van hare gevanckenisse ontslagen werden/ twelck sy seer haest voor haer vercreghen heeft / waer over sy Gode ende de goede Princesse/ op't hoochste danckten.

Der halven nauwijer eenich vertreck daer tusschen gecomen zijnde/ so is seer haestelijc een Post-bode met Conincklycke belastinge tot den Oversten des Burchs gesondē: welcke hem belaste dat hy van stonde aen de Dienaren van Montigny uyt de gevanckenisse soude uytlaten/ ende uytgelaten hebbende/ haer laten vertrecken: ende soo hy sulcx niet en dede/ dat hem soude opgeleyt werden een ghelt-straffe van 1000 ponden silbers.

Dese dingen de Gevangene aengeseyt zijnde/ so scheen het haer een vzernde saecke te wesen/ want het geluckte haer niet alleen boven alle hope/ maer oock boven alle geloove/ alsoo dat d'eene d'ander aensijnde/ het byna voor een mirakel hieldē. Doch wanneer de saecke selve dit genoechsaem uytwees/ alsoo dat sy het moesten gelooven/ datter oprechtelijc met haer wiert gehandelt/ soo hebben sy ten laetsten / als off sy vander doot weder gecomē waren/ met uytgestozte tranen/ ende onderlinge omhelsingē/ ende blijshap der woorden hare gemeene jaer volcomene blijshap (ten ware sy noch over het ongeluck hares Heeren becommert geweest hadden) eendzachtelijc betuycht/ en Godes barmherticheyt met een Godvuchtige dancksegginge geloobet.

De Heere van Montigny van dese verlossinge sijner Dienaren verwitticht

Witticht zijnde/ soo wrocht by sijne secrete vzienden/ waer van eenige te bozen van hem seer groote weldaden ontfangen hadden / soo verre dat hy wat ghelts tot haer teer-gelt vercreech/ t welck hy door sijnen nieuwen Spijs-meester een Spaengiaert (want de Nederlanders nu niet meer vertrouwt werden) aen haer over-gesonden heeft/ met eenen haer te kennen ghevende de groote blijfchap ende vzeucht die hy schiep/ uyt hare verlossinge. Den selvige Spijs-meester heeft haer ooc eenige vzienden mede ghegeven aen Me Vrouwe van Montigny sijne Huisvrouw/ die de Dochter ende Suster was/ vanden Prince van Espinoy ende Davitorgh, vanden Huisse van Melun, op dat sy die/elck nae verdienste en nighe jaerlicksche rente haer leven lanck / uyt sijne goederen in Nederlandt ghelegen / vooz haren getrouwen dienst en smerte/ uytreycken soude. Welcke getuygenisse der danckbaerheyt ende onderlinge goetgunsticheyt (so vele hy in dese sijne tegenwoozdige ellendicheden haer conde bewijfen) hy begeerde/ dat se in dancke souden aennemen/ hy beloofde oock dat sy meer weldaden van hem souden ontfangen/ soo hy t eeniger tijde sulcx conde te wege vzenge.

Met hoe groote danckbaerheyt/ sy dese liberale weldaet hare Heren aengenomen hebben/ ende met hoe groote goetherticheyt sy haren Heer des Spijs-meesters sorge ende ghetrouwicheyt bevolen hebben/ soude nauwelijcx met woozden connen uytgedrukt wozen.

Dese Dienaren van Montigny aldus uyt Spaengien verlost ende in Nederlandt gecomen zijnde/ verwachtende de beloofde vzeucht van hare getrouwicheyt/ uytgenomen Hanoius die na Italien vertrock/ en daer toe gebuyckende het tusschen spraken vanden Heer van Noijrcarmers, so aen de Vrouwe van Montigny als oock aen den Hertoge van Alba, doen ter tijt het Gouvernemēt vande Nederlanden hebbende/ verboden hadde hen pet wes te gheven/ soo hebben sy ten laetsten niet ghecregen/ maer werden op de galge uyt Bruyffel gebannen.

Dit is den uytganck der ellendicheydt der Dienaren Montigny, welcke wel groot gheweest is/ maer het laetste harer ellendicheden en is niet soo groot geweest als het middelste. Montigny ellendicheden (op dat wy ons wederom tot hem keeren) te gelijk metter tijt aenwassende/ hebben anders geenen uytganck gecregen dan de doot.

Van dien tijt aff dat den aenslagh ontdeckt was / zyn de Bewaer knechten althijt ghebleven op sijn Camer/ ende sijn bedde is verordineert in het midden van haer. Dese Boeven daeghs ende nachts spelende met teerlingen/ hebben hem soo seer met haer gheroep ende gekijf ghequelt/ dat sy hem geen tyt toe en lieten om te moghen rusten: en wanneer Montigny haer badt/ dat sy van haer geraes wilden aff houden / soo gaven sy terstont vooz antwoorde/ dat sy daer niet ghestelt en waren/ om hem te gehoozsamen/ ende sijnen wille te doen / maer om den wille des Coninck/ ende hoe sy bemerkten dat haer spelen ende gheraes hem verdzietelijck viel / hoe sy sulcx te meer ende harneckelijcker deden.

Montigny, nu lange in desen ellendighen staet geleest hebbende / ende

ten laetsten/ op datter eenighe schaduwē van recht/ende eenighe verus-
we van billicheyt soude schynen/ soo heeftmen sijn saecke begonnen te
verhandele/ende hem is dese misdæet opgelept Dat hy de Conincklijcke
Majesteit ghequetst hadde/hem sijn oock nae ghewoonte eenige toegela-
ten/wiens dienst hy in sijnē saecke soude gebzupcken.

Doch in dese veynsinghe van recht is het grootste onrecht geweest.
Want voor eerst soo is de kennisse der saecke totten Nederlandtschen
Richter-stoel ghewesen/ ende als de Procurator seyde dat hy niet en
hadde om op de voorgaende misdæden te antwoorden/ ten ware hy
gheraedtflacht hadde met Montigny, uyt welchen alleene/ de staet
ende ghelegghentheydt der saecke/die hem gheheel unbekendt was moes-
ste vernomen worden/ soo is den Procurator nochtans gheen belaz-
singhe ghegheven om aen Montigny te schryven/ ende even-wel is de
Procurator ghedwonghen/ om seckerere antwoorde/ op de voor-ghe-
wozene beschuldighen soo hy best conde binnen eenen seckeren tyt/
te gheven/ op dat andersins de vanden van Montigny, gheene ant-
woorde vernemende/ ende ghedwyrich aenhoudende/ de saecken tot
gheenen uytganck en bzachten. Maer naer eenighe Maenden/ van
Montigny brieven ontfanghen hebbende/ waeren alles tot de saecke
dienende/ wjt-loopich ghenoech verhaelt werdt/ ende de Procurator
seer ernstelijck versocht dat hem gheoorloft werde/ eene antwoor-
de voor den beschuldighen persoone in te bzenghen/ soo heeft hy voor
antwoorde ghecreghen/ dat sulcx niet en conde toe-ghelaten werden/
vermits sijnē eerste verantwoordinghe/met de andere Actien nu alreede
in Spaengien over gesonden waren.

De wyle de saecken van Montigny alsoo stonden soo is Anna van Oo-
strijck/ Keyser Maximilianus Dochter/ Anno vijftien-hondert ende
tseventich/ in Nederlandt den Rhijn aff ghecomen/verwachtende een be-
quame tijdt om in Spaengien te varen/ alwaer sy met den Coninck Phi-
lippus soude trouwen: In't Nederlandt zijnde so hebben de Gravinne van
Horne Moeder van Montigny, met sijnē Hupszouwe ende andere/ haer
seer oodmoedelijck te voete vallende/ versocht/dat sy byden Coninck
haren Bzupdegom wilde intercederen/ dat het Proces van Montigny
mochte ghemaect/ende voleyndt werden/ ende hy uyt de ghevancke-
nisse mochte verlost werden/ op welck versoeck de Coninginne seer goe-
dertierentlijck gheantwoordt heeft: dat het de eerste bede soude zyn/die
sy den Coninck haren Bzupdegom soude doen. Door welke belofte
van dese goedertierene Princesse/ so sijn de Vrienden des verdzuchten
Montigny seer verheucht ende verblijdt gheworden/ wel wetende dat
soo erghens in de behoudnisse ende welvaert van Montigny soude mo-
gghen ghelegen wesen/datse in de voorbiddinghe van dese Princesse ge-
legghen was.

Der welke den Hertoghe van Albe verstaen hebbende/ die neffens
sijnē inghebooren bloedt-dorsticheydt/ oock eenen ouden vbandt van
Montigny was/ soo heeft hy dese saecke willen voorcomen/ ende heeft
op het

op het spoedichste den Coninck verwitticht/ t'ghene sijn Zyndt alder-
 eerst op hem soude begheeren / daer by voeghende / datter gheen beter
 middel en was om sulcx vooz-te-comen/dan dat Montigny, vooz sijn
 Zyndts aencomen/ op dese ofte die maniere / van den leven berooft
 werde : vermits de Coninck de eerste begheerte sijn Zyndts haer
 niet met eeren soude comen weygeren : noch Montigny sonder perijckel
 vry-laten. Desen bloedtgierigen raetslagh des Hertoghen van Alba
 is van den Coninck van Spaengien vooz goet aen ghenomen/ende hy
 werdt der halven wjt Segobia, op het Casteel van Sumancas vervoert/
 ende eer de Coniugume Zyndt wjt het schip tradt / werdt hem dooz
 eenen jonghen Pagie/welcke hem diende/fenijn ofte vergift in een pot-
 tagie ghegheven/die 'tselbe belast was secretelyck te doen op den hals
 (ghelyck dese Pagie die naemaels selve alsoo aende Vrienden bekent
 heeft) van dese potagie creech hy terstont een brandende coortse / daer
 van hy stozff int beginsel van October/int Jaer vyfthien-hondert en-
 de tseventich.

De sententie over sijn vonnisse wert eerst by den Hertoghe van Alba
 int Nederlandt uptgesproken / in Waerte daer aen volghende vyfthien
 hondert-en-en-tseventich/ende alle sijne goederen gheconfisqueert. Hy
 liet gheen kinderen achter/dan een Dochterken/t'welck vooch starff/
 by sijn Wyfzouwe/ die hy onlangs vooz sijn vertreck nae Spaengien
 ghetrouwt hadde / ende sy was de Suster vanden Prince d'Espinoy
 ende van den Vi-Conte de Gand, vanden Wyfse van Melun, die daer nae
 heeft ghetrouwt de Heere van Floyen, vanden Wyfse van Barlaymont,
 die oock nae gheworden is Grave van Barlaymont, ende nae haer doot
 ghetrouwt is met d'eenighe Erffghenaem vanden Grave van Lalain.

TErwyle nu dese Heeren/waer van wy verhaelt hebben/ met schoo-
 ne woorzen in Spaengien op ghehouden werden/soo werden hier
 en tusschen de saecken int Nederlandt veel argher. Want als oo alle de
 werelt de hope was ghegheven van het vergaderen vande Generale
 Staten vanden Lande / om te comen tot een Resolutie ende goede
 ordonnantie op het feyt vander Religien/diemen met ruste ende sonder
 achterdeel vanden Lande/ende tot contentement der Inwoonderen
 voozt aen soude moghen ende moeten onderhouden : ende dat meest
 elckerlyck wachte/ ende seer haecte. Soo is cozts daer naer die ho-
 pe ende het contentement verandert ende verkeert in een droefheydt/
 aff-keer / ende achterdencken / dooz dien men is ghewaer gheworden/
 datmen te Hobe secretelyck hadde gheraemt de voozseyde Moderatie
 ofte nieu Placcaet / ende aen de Majestejt in Spaengien ghesonden :
 ende dat in stede dat men daer op souden hebben vergaedert de ghe-
 meene Staten / ghelyck in der Edelen Requeste versocht was ghe-
 weest. eenighe gepractiseert hebben datmen de selve Moderatie ghe-
 resolbeert heeft vooz te houden / met de Generaale Staten daerom-
 me te vergaederen : Maer den Particulieren Staten van elcker
 Provin-

Provincien/ d'een nae de andere/ende aende Provinciale Raeden/ oock van gelijcken/daer uyt vele beduchten ende meenden datter niet goets uyt en soude comen/maer de saecken dagelijcx ergher verloopen / dooz het mistroutwen datter uyt soude volghen/ overmits dattet eynde niet en soude over een comen/mette hope die de Gemeente hen selben alreede in haer fantasie hadden inghebeeldt/ oock dat de particuliere advijfen niemant geerne onderwozpen en soude willen zijn: Maer daer tegen alstijt opwozpen de convocatie vāde Staten generale/daer tegen niemant en soude hebben comen/seggen/welck achterdencken/mistroutwen ende verbitteringhe grootelick vermeerdert / ende inder luyden herten verwoztelt is gheworden/nae dien men opentlijck heeft gesien datmen(het voorsz. concept volghende) de Staten van eenige Provincien in't particulier/elck in sijn quartier heeft doen vergaderen/ ende om hen totter voorsz. Moderatie te verwilligē en te bzingen/nessens hen gesonden hen Gouverneurs en andere Ridderen vander Orde/en Heeren van qualiteyte : Maer aldermeest isser een groote verslegentheyt / jae wanhope van eenigen goeden eynde/over al ghecomen/als men heeft bevonden en ghesien dat de Convocatie der selver particuliere Staten/met soo luttel vryhepts geschiede/datter maer eenighe werden opgheroepen die men uyt-hoos / ende vele achter ghelaten dier oock toe-hoozden : Jae op sommighe plaetsen deden uptgaen/die ghewoonlijck waren opte Staten te comen/besonder datmen hen in heur opinie verraschte ende niet en gaff den ghewoonlicken tijdt/noch manieren van deliberatie en achter-raedt/dat sy op heuren eedt niemanden daer aff en mochten vermanen/oock niet daer aff te kinnen geven den Leden van heuren Steden/dan der Weth alleene. In summa men hielt het selve advijs van sulcken Staten/meer vooz een bedwongen consent/dan vooz eene opene ende vryhertighe opinie .

Boven dien soo gaff den volcke eene groote oorzaecke van opspraak ende murmuratie datmen eerst begonst aende Landen die minst vryhepdt waren gewoon te thoonen/ende der Inquisicien ende Vervolginghe meest hadden onderwozpen ende subject ghebleven / ende d' andere die meest ghealtereert/ ghepreviligeert/ ende vooz de liberteyt vanden Lande altydt meest ghestaen ende ghesproken hadden / lieten ongheroepen/als naementlick de naergheroerde Provincien : Hollandt, Vrieslandt, Gelderlandt, Luxemborch, Limborch, Zeelandt, Over-Yssel, ende andere (die oock noyt sedert daer opt'samen geroepen en zijn gheworden) ende boven al ende besondere de principaelste ende voozneamste Provincien/die in alle vergaderingen altyt het vooz vergaderen/voozgaen ende voozspreecken hadden gehad/ te weten : Brabant/boven dien oock de meeste daer naer/te weten : Vlaenderen/erst had doen beschrijven/nae dien de voorsz. andere gheroepen Staten hen verclaringe hadden ghedaen.

Ende hoe wel men in alle manieren sochte/soo wel de poincten van de Moderatie/als oock de advijfen vanden Staten / diemen daer op verga-

vergaderet hadde secret te houden (dewelck ooc de saccke by den ghe-
meenen man maer te meer suspect en maecte) nochtans vondmen al-
tijt cenighe gheesten die by eenighe middel totter kennisse quamen: be-
sonder nae dien de selve den Staten ende Leden van Vlaenderē ontdeect
is gheworden/die met grooter swaricheyt/eerst vier/ende daer na acht
daghen vertreex daer op hebben verwozen: ende datmen heeft gewe-
ten/dat de selve/hoe wel mit toevoeginge van eenighe limitatien ende
conditien byde wereltlycke Staten daer by ghevoeght/daer inne heb-
ben gheconsenteert/sonder nae de oude maniere alle hen Leden en ach-
terraedt/daer op te vergaderen oft te hoozen: soo dat terstont tot ghe-
tuygenissen vande groote alteratien/die daeromme onder t'volck over-
bloedich alom opzesen/ vele ende diversche boeckkens ende geschriften
aen vele oorden ghestropt ende voort-gecomen zyn tegen de selve Mo-
deratie/verthoonende de nulliteyt der selver/bewysende die niet beter te
zijne dan de Placcaten dier gheweest waren: dat d'Inquisitie daer onder
bleeff in heuren swanck: dat dit werde ghepactiseert vanden Cardi-
nalisten ende Inquisiteurs (dier een deel oock met naeme ende toena-
men stellende/ namentlick: den Cardinael Granvelle, de President Vi-
gilius; de Proost Morillon, de Oeecten van Ronssen, de Theologgus van
Loven, de Prochiaens ende Monicken/Alonso del Canto) om het Landt
in onrusten te brenghen ende in bloedt te stellen: dattet was teghen de
belofte der Edelen ghedaen: tegen de vryheyt vanden Lande/ oock
dese maniere van Staten vergaderinghe een nieuwichheyt/ noyt ghe-
sien: met protestatie t'selve gheen consent te comen heeten: ende dattet
al nul was/ met groote exhortatien om daer teghen te staen/ ende den
Coninck ende Gouvernante dus niet langher te laeten abuseren ende
qualijck informeren/door die vanden des Landts diemen vooz sulcx
behoorde te vanghen ende te straffen: met meer andere stercke ende
grobe redenen ende exclamatien tot opwoer streckende/ welke men
oock met gheen verboden ende publicatien niet enconste doen swijgen:
Want hoe daer meer Placcaten van s' Hoffs weggen teghen ghecon-
dicht werden/ hoe sulcker Boeckkens ende Geschriften meer by qua-
men/ ende claechden dat der Ghemeente heur liberteyt benam/ om
inden staedt als Leden van Landen ende Steden/ ofte by claren be-
wysinghen ende schriften in't ghemeen te verclaren ende te ontdecken
de waerheyt/ ende waer aen het wel-varen vanden Lande ghelegen
was/ ende hoe grootelijck coets uyt dese onbehoorlickheden alrehan-
de quaet te beduchten ware: ende dat de ghene die den Coninck ende
dat Landt dus in serbituyt wilde houden/ sochden dat de verraderije
uyt-comen soude/ mocht men eens behoorlijck de Generale Staten
vergaderen/ende hen vry opinien laten gheven: In somma door het
wepgheren ende vertreck vande vergaedinge der selver Staten/be-
gonsten weder te comen/ de selve veranderingen/ verbitteringhen en-
de murmuratien dier gheweest hadden onder het Volck al eer de E-
delen hen Requeste ghepresenteert hadden ghehad/ dan dat quaet
S
vieder

vielder meer toe dan te voozen/dwelck de herten der Inghesetenen nu veel meer verhart ende verbittert maecte/dat sy nu geen hope van beteringe ende redzesse meer en saghen/nae dien sulcken treffelicken vergaderinge en versoeck vanden Edelen/noch het toefeggen hen gedaen niet en hadde mogen helpen:ende datmen opentlyck sagh de meyninge vanden Hove niet te zijn oft en mer by ernighe belet te worden / datmen de generale Staten (eenich remedie van desen troublen soo elck oordeelde) soude doen oft laten vergaderen/nae dien men/ noch op het bidden vanden Edelen/noch om het begheeren van diversche Landen ende Steden (diet langhe te voozen versocht hadden) noch om het goet vinden van diversche Heeren/wel vanden principaelsten/ooch vanden Raede (diet selve goet vonden ende notelyck achten) daer toe niet en wilden verstaen : ende dattet alsoo gheen middele ofte apparentie meer en scheen vooz handen te wesen/ daer dooz sy mochten hopen/ datmen soude onderhouden/ tghene den Edelen gheloofst was/oft den Inghesetenen willen onbelast laten/vande gehaette Vervolgingen ende Inquisitionen : ofte hen eenige verlichtinghe ofte ontlastinge gunnen vande slavernije ende serbituyt hinder consciencien / daer in sy seyden nu soo langhe in gheloude te zijn gheweest/waer deur die ghene die anders inde Religie waren ghesint/uyt wanhope te meer verhart werden om liever eens daer teghen hen te vertoonen/ ende vrymoedelyck sijn ghelooft te bekennen/ dat altydt soo benaudt ende bedwongen te blijven: waerom sy oock dagelijck meer ende meer hen vergaderingen ende predicatien int licht lieten comen : de welke soo vele te meer aenwas creghen/dat ooc de andere nu waren verbittert ende vanden vande manieren/ soomen nu de saecken handelde / ende creghen daer dooz eenen aff-keer vander leere der geender die hen dochten oozsaecke te wesen van alle dese troublen/ourusten/ende onbehoorzlichkeiten.

Daer neffens oock toeghedzaghghen heeft/dat noch inde selve maendt van April/als geseyt was/niemandt om de Religie meer te vervolgen/oft emmer de vervolginge te schozzen/tot syne Majesteys antwoorde verstaen soude wesen : uytghesonden ende alom ghepubliceert is gheweest/niet sonder swaricheyt in sommighe plaetsen : een Mandament inhoudende : Allen ballinghen ende gebannen perfoonen,terstont soudentretrecken op pene,van ghevangen ende sonder gratie oft hope van pardoentertont ghestrafst te worden, volgende den titule van heuren ban : ordinerende den Officieren expresselicken , ende op pene van 'tselve op hen te verhaelen, dat sy soudent vanghen alle die ghene die sy soudent bevinden tegen dit selve verbodt ghedaen te hebben,ende tegen die te procederen by executie vande pene voorschreven, sonder eenich verdragh. Waer dooz een peggelijck/soo wel Edele als onedele/seer verbycempt ende ghealtereert is gheworden/en een stercke impressie ghecregen heeft/datmenniet met alle en soude willen houden/ van 'tquint men den Edelen gheloofst/ende daer op aende Inquisiteuren ende Officieren gheschreven hadde: te meer/alsmen sagh/ dat uyt cracht ende onder het deeksel van dese Mandamenten

menten diuersche perſoonen van alle qualiteyten/hier ende daer gheap-
prehendeert werden/al waren ſy oock met recht ende bonnis niet ver-
weſen ende ghebannen/maer in abſentie alleenlyck gheproclameert/ oft
om der Religie oft vervolginghe ghenoteert/waer mede naemaels vele
moeyten ghehadt is worden/eremen die heeft comen verloſt crijghen.
Waer inne oock die Geconfedereerde Edelen/hen lieten duncken / ver-
ongelijckt te worden/ende daer ober claechden/ende der beloofder Sur-
ceancie vermaenden : beſonder wantmen op ſommighe plaetsen ſedert
noch om de Religie ghedoot hadde/als namentlyck onder anderen tot
Oudenaerden Hans Ciskaen Capijſier.

Deſen ſelven aff-keer ſoo vande Edelen/als meer andere / verbrey-
den hem oock ſeer wyt dien datmen terſtont vanden beginne aff / vele o-
penbare teekenen gheſien ende ghemerckt heeft/dat deſe vergaderin-
ghe ende verthooninge vanden Edelen (die inden herten vande gemee-
nen man/byſonder die vande Religie/ſeer goet/oorzaerlyck / dienſtich/
ende noodich ghehouden ende gheacht werdt) te Hobe qualijck was
ghenomen/ende datmen den eenen ende den anderen vande particulie-
re Edelmanns van deſer Confederatien: Jae generalijck elcken van hen
daermen conſte/dede alle achterdeel/thoonde alle affkeeringhe/ende be-
wees alle affgunſte diemen coſte ofte mochte : Soo dat ſy daer wyt hen
lieten duncken/datmen niet goets teghen hen inden ſin en hadde/ daer
door ſy des te meer werden veroorzaecht om daer op te letten ende met-
ten anderen te handelen wat hen daer inne te doen ſoude ſtaen / ende
ſochten meer ende meer hen te verſtercken.

Byſonder naedemael dat de brieden byden Coninck gheteekent en-
de aen diuersche Steden gheſonden/van date den ſeften Mey ſchienen
daer op te loopen/noch geenen ſonderlinghen trooſt erghens aff te ghe-
ven : Soo de ſelve alleen generael waren / ende vermeidende dat ſijne
Majeſteyt hoopte cozts ober te comen/ende hen vermaende / dat alſoo
niemmermeer ghebreck en was van aff-gunſtighe ende benijders vande
gemeenen Vrede ende s' Lands welvaren: die met valsche indruckinge
ende interpretatien van ſijner meeninghen ende met opzoringhe / hen-
lypden in deſolatie/druck ende armen ſtaet ſochten te brengen/ende daer
mede hen profijt meenden te doen/ tſijne Majeſteyt ende theurder ſcha-
den/dat ſy niet en ſouden laten daer inne goede toeficht te nemen / ende
met aller neerſticheyt hen te behelpen / ſoomen alreede (nae dat ſijne
Majeſteyt verſtaen hadde) ober al hier wel begonſt hadde/ſonder hen te
vreesen ofte berueren van eenighe dingen die ſy ſouden moghen ſien/ ter
tijt toe ſijne Majeſteyt overcomen ſoude/die van niet onderlaten en ſoude
henlypden in eygen perſoon by te ſtaen/nae de groote begheerte die hy
hadde om hem te onderhouden in alle ruſte ende voorzpoet/ſo hy ende ſy-
ne voorzaten altijt gedaen hadden.

Cynelijck nae dien alle deſe handelinge opte Moderatie uytgerecht
was/met Arthoys, Henegou, Namen, Doornick, en oock ten laetſten met
Vlaenderen (ende ſonder datmen te vooren ofte oock daer nae de Staten

der andere Provincien daer op heeft doen by een roepen.) Soo heeft men
 noch gecombocert de Staten van Brabant/de welke vergadert zyn-
 de/soo heeft haer Hoogheyt de selve den dertichsten Mey doen voorhou-
 den de naevolgende Propositie.

MYn Heeren , alsoo boven alle saecken die ter wereldd
 zijn, de Religie ende onderhoudinghe van het Christen
 Gheloove t'principaelste is ende meest importerende tot onse
 salicheydt, hebben daer aff de Princen ende Heeren van desen
 Lande, altijdt gehad ende genomen sonderlinge sorghe ende
 toeficht, ende onder andre vvijlen hoogh-lofflicker ghedachte-
 nisse den Keyser Kaerle, (wiens siele God ghenadigh zy) ende
 daer nae, volghende sijne voetstappen, onsen genadigen Heere
 den Coninck, resisterende teghens alle Ketterijen ende quade
 opinien diemen ghesien heeft ende noch dagelijcx siet broeyen
 ende voorts-comen : Iae soo menich-derhande ende van
 soo diversche soorten datmen die qualijck soude connen ge-
 nomen , ofte d'een d'andere onder-kennen, ende inde selvi-
 ghe menichfuldighe contrarieteyten ende absurditeyten, sulc-
 ke ende so execrable opinien dat vreeselijck is de selve te hoo-
 ren reciteren ende vertellen, boven dien dat nu een yegheliick
 hem vvilt moeyen ende voorderen te disputeren van het ghe-
 loove, jae dat meer is vande principaelste Articulen, de selve
 stellende in tvviifelinghe , saecken die over tvvaelff ofte vijf-
 thien hondert jaeren zijn ghefondeert ende onderhouden ge-
 weest, onder anderen het heylighe Doopsel willen reitereren
 jeghens de expresse depositie vander Weth, en daer aff de jon-
 ge Kinderkens frustreren ende berooven, diergeliicke gebeurt
 ooc van het Heylich Sacrament, ende communicatie van het
 pretieus Lichaem ons Heeren, door welck wy ontfanghen in
 ons een lichaemelicke versaminghe met hem, ende participa-
 tie van alle siine verdiensten , nae volghende de vvaerachtig-
 he ende oude Leeringhe der Heyligher Kercken, de vvелcke
 de Kettters in stede van Godt te bedancken voor soo groote
 ende

ende onspreeckelicke weldaet, soeckende onder de voet te brenghen ende te bederven, ende door sulcke opinie ende blasphemie vertoornen wy sulcx onsen Heere, dat hy ons sendt Oorloghe, Dierte, Pestilentie, ende dierghelijcke ongelucken ende plaeghen, ende onder de Ghemeente comen, tweedracht, beroerte, haedt, nijdt, causerende ruijne, destructie, ende bederffenisse van dier, tenderende het selve al tot ontknopinghe vanden principalen bondt by den welcken allen Christen menschen behooren in vrede te leven.

Ende omme te obvieren ende vveder te staen sulcken ende dierghelijcken erreuren ende Ketterijen, hebben de Princen ende Heeren van desen Lande altiitd sonderlinghe forgeghehadt soo voorschreven is. Iae somvviilen met alfulcken liefde ende vvericheydt, aenmerckende dat den vvegh der soetheyt niet en profiteerde, te maecken statuyten, ordonnantien ende Placcaten vvel rigoreus, hopende die ten minsten te verjaghen uyt heure Heerlijckeden ende Provincien, ende om die simpel luyden vreesse te gheven om niet in dolvinghe te vallen door onwetenheydt ende hem te laten verleyden.

Ten anderen bevonden zijnde by experientie ende lanc- heyt van tijden, die veranderinge geeft van menigherhande saken, dat dese vvegh niet oorbaerlijck noch expedient en vvas, jae causeerden vreesse diversche Richters ende andere oock luyden van eeren ende Catholijcke midts diversche confideratien.

Heeft haere Hoogheydt by advijse ende deliberatie vanden Heeren ende anderen van heuren Raede, ghemoveert gheweest te brenghen de voorschreven Placcaten ende ordonnantien totte soetheyt, ende daer toe te concipieren een forme van Moderatie, hebbende omme t'selve beter te doen, by heur gheroepen alle die Goeverneurs van dese Landen, ende Ridders vander Ordene van sijne Maiesteyt, ende door hen

advijs, mitsgaders van dien vanden Raedt van Staten ende Secreten wesende neffens heur, heeft onder die goede geliefte van sijne Majest. een beworp gemaect, sulcx als sy u luyden nu sal doen communiceren, dwelck sy hoopt dat ghy soo vinden sult dat ghy contentement sult hebbē ende sult van uwent wegen gereet zii te volghen endet'onderhouden by andere, also ooc alle de voorfz. Heeren so int generael als int particulier hebbē verclaert te vvillen doen van heuren t'vvegen, ende daer toe te employeren lijff ende goet, vvaer door haer Hoocheyt hoopt dat het quaet contentement van eenighe sal vvesen gheappayfeert, ende t'Landt sal mogen gehouden vvorden in pays ende vrede, sonder ooc te verliesen oft int perijckel te stellen het Heylich Catholiick Geloove eenich fundament van onse salicheyt, over so menige tijt ende soo loffeliick onderhouden.

D'vvelck oock voorsien de veel quade geesten, niet meer begeerende dan beroerten ende seditien, ende niet wel te vreden zijnde datmen uyt vvas om te stellen ende houden de saecken in eendrachticheyt, goede ordonnantie door de voorfz. Moderatien, hebben hen vervoordert vvvel quaetvvillich ende al eer sy de selve gesien hebben oft die volmaect vvas, by billetten, boecxkens oft cohieren gefaeyt by nae over al, sonder naem vanden Autheur ofte Printer, die te blameren by spotinghe ende geckinge, om altijt te verhoeden ruste ende alle de vverelt te stellen in beroerte ende seditie teghen den Prince, Heeren ende andere van sijnen Raede, verhopende daer deur hen profijt te doen ende oorfaecke van rooverije sonder eenich respect te hebben tot heuren Prince, noch Privilegien vande Landen tenderende, onder 'tdecfel van liberteyt, te stellen de Republijcq in confusie, rebellicheydt ende sonder Weth, vvaer toe dat tenderen alle heuremeyningen ende aenflagen, dvvelck men hoopt byder gratien Gods belet te vvorden en by uvver hulpe, assistentie ende vvijfheydt geobvieert, inder voegen dat sulcke quade geesten niet en sullen comen tot heur
lieder

lieder vermeten. Daer naer heeft haer Hoogheyt 'tconcept der selver Moderatie henluydē gecommuniceert ende voorgehouden, inhoudende drienvijftich Articulen, daer van de befonderste vwaren dese naevolgende :

IN den eersten, interdiceren ende verbieden wy alle Secten ende Heresien binnen onsen Lande van herwaerts overe, ende en willen niet toelaten datter ander Gheloof ende Leeringe plaetse grijpe dan vander Catholijfcher Kercke, soo die aldaer tot noch toe, ontfanghen, gheleert, ende gheexerceert is gheweest.

VVy en willen oock niet toelaten oft ghedooghen binnen den voorschreven onsen Landen eenighe Kettters oft andere qualick ghevoelende vanden Gheloove, ofte sultinerende dwalinghe ofte leeringhe, contrarie wesende der selver voorseyder Catholijfcher Kercke. Ende aengaende den vreemdelinghen hanterende ende frequenterende binnen den voorseyden onsen Lande, sal daer naer hier aff worden gheseyt.

VVy verbieden ende interdiceren desghelijcken alle conventiculen ende ongheoorlofde vergaderinghen t'zy int secreet ofte int openbaer, soo wel in Steden als buyten den platten Lande.

Desghelijcx verbieden wy alle prekinghen oft exercitien van eenige forme van Doopen, van deser, ofte ander ghestalte van Sacramenten oft anderen acten, anders dan na der formen, usantie ende Ceremonien vande Catholijfsche Kercke, ende by de Ministers daer toe wettigher macht ende auctoriteyt hebbende.

VVy interdiceren alle boecken ende Ketttersche schriften, tracterende seditie ofte oproer, directelick ofte indirectelick, verbieden oock die curiositeyt vander disputatien der heyligher Schriftueren, ende van alle dinghen, dienende omme te verleyden, ende den anderen te trecken tot abuys ende dwalinghe.

Noch verbieden wy alle perfoonen te maecken eenich schandael, desordre ofte confusie inden staet Politijck ofte Ecclesiastijck, alles op de penen, correctien ende mulcten hier nae int particulier ghedeclareert.

Te weten teghens den Autheurs, Superintendenten, Predikers, Leeraers Ministers, Sermoendoenders, Diaconen ende andere dierghelijcke hooft Officiers oft verleyders des volcx, van gheexecuteert te worden metten baste, ende confiscatie van allen haren goeden, in plaetsen daer confiscatie van goeden stadt grijpt, verclarende sulcke luyden te zijn partyen, gemeyne vyanden, seditieus ende perturbateurs der gemeene ruste ende welvaren van onsen Landen ende Staten.

Onder

Onder de welcke Leeraers ende verleyders des volcx wy noch begripen den ghenen die maken ende componeren sullen Boecken, Liedekens, Pasquillen oft Schriften inder waerheyt ende niet opsetten wille, wesende ketterich oft schandeleus, omme teghens d'oude ende ware leere inder Kercken ontfanghen, oft omme inne te brengen nieuwe Religie ofte Secte, inde voorsayde onse Landen, oft tenderende tot seditie ende oproer.

Declarerende ende oock de selve pene importerende, op de gene die niet opsetten wille ende wetenschap hare huysen, hoven oft andere plaetsen hen toebehoorende daer toe leenen sullen, om aldaer conventiculen oft onbehoorlicke vergaderinghe te houden, oft te doen eenighe exercitie van hare perverse Religie.

Ordonnerende oock ghelijcke penen, teghens den ghenen die vervallen sal zijn in eenich groot ofte notabel schandael int openbaer, oft oproer ter saken vander Religie oft Republijcke, waer door de goede ende Catholijcke grootelijcx souden moghen wesen gheoffenseert, ende ghemeen ruste ende welvaert gheviolent.

Alle welcke voorschreven delinquanten als wesende der republijcken pernicious, seditious ende verleyders des volcx, vyanden van onsen heyligen Gheloove, ende van onsen state, wy willen ghestraft hebben, op pene ende confiscatie van haren lijve ende goeden, soo boven gheschreven is, het sy datse hen segg hen berou te hebben ofte niet, behoudelijck dat sy lieden in ghevalle van berou, alleenlijck sullen gheexecuteert werden deur den sweerde, ende haren goeden behouden worden haren naesten vrienden.

Ende aengaende alle anderen Ketteren van wat Secten die zijn, die nochtans boven heuren Ketterijn niet en sullen ghecommitteert oft toe ghenomen hebben eenighe vanden poincten hier vooren ghedeclareert, aenghemerckt dat vele van hen luyden seer dickwils vallen in doringhe, meer by simpelheyt, onwetenschap ende wanckelbaerheyt van haren ouderdom ende state, ende deur enckele verleydinghe die de Leeraers ende Ministeren teghens haer gebruycken, uyt quaden opsette des gheests, wy willende in desen gebruycken wat moderatie op onsen ouden Placcaten ende Ordonnantien, Statueren ende discerneren dat soodanighe hoe wel sy mochten ghevanghen zijn om t'faict der Heresien wille oft contraventie vanden Placcaten, onderwesen zijnde vander waerheyt, wel comen te ghevoelen vande Religie ende verlatende hare dwalinghe; sullen hebben gratie ende vergiffenisse voor de eerste reyse, behoudelijck datse hare dwalinghe solemnelijck abjureren ende affgaen, ende openbare bekentenisse doen van haren Gheloove, voor den Bisschop oft Officiael, ofte den ghenen die by hem daer toe sal zijn gheordonneert.

Maer indien sy obstinaet blijven, sullen ghebannen werden ende bedwongen worden van stonden aen te vertrecken, uyt al onsen voorschreven Landen

den van herwaertsover , behoudende nochtans hare goeden omme die ghe-administreert te worden by sulcke persoonen als sy selffs daer toe sullen denomineren ofte kiezen, behoudelijck dat die zijn van onsen Onderfaten, omme die hare leeffdaghe lanck te ghebruycken, alleenlijck sonder dat sy daer aff by donatie tusschen den levenden ofte andersins sullen moghen disponeren, ordonneren oft Testament maecten. Maer sullen de selve goeden na haren doot toe behooren haren naesten Erffghenamen , die daer toe sullen gheroepen worden , nae recht ende costuyne vanden plaetse, wel verstaende : dat de selve gheduyrende haren bannissementen teghens ons , onse Staten ende Landen, niet en sullen doen ofte vervolghen eenighe saken by directe oft indirecte middelen , noch oock eenighe van onsen Onderfaten sullen solliciteren tot haren secten ende dwalinghe, op de pene van te verliefen ende te verbeuren haren voorschreven goeden.

Nochtans indien alsulcke hartneckighe waren VVederdoopers , sullen de selve boven t'voorschreven bannissementen verbeuren ende verliefen, alle hare goeden , ende in plaetse daer confiscatie van goeden gheen stadt en grijpt, sullende goeden terstont toe behooren ende vervallen aen haren naesten Erffghenamen.

Ende in gevalle alle voorschreven Keters , haer bekeerende, daer te voren oock hadden bedreven eenighe schandaleuse acten , maer niet soo sware, dat tselve soude moghen ghehouden werden voor een boos, enorm, schandael, notable ende publijck, daer boven aff mentie ghemaect is, soo sal haer voorschreven Crijm van heresije vergheven worden , behoudelijck de abjuratien ende confessien voor geroert, des niet te min sullen by extraordinare weggen worden ghecastidt , om t'voorschreven schandale, na de qualiteyt van haren delicten, ter arbitragien van den Rechters.

Aengaende den aenhouders , ofte de ghene die favoriseren ende onderhouden de voorschreven Hoofden van Heresijen, Leeraers, Ministers oft andere Officiers van wat Secten dat zijn: indien de selve bevonden worden sulcx te doen ghewoonlijck te zijn , ende daer beneffens bevonden worden te zijn hertneckighe Keters, sullen de selve ghestraft worden by verbeurte van lijve ende confiscatie van goede, ghelijckerwijs de andere seditieuse ende verleyders.

Dat de ghene die met Crijm vande receptatien ofte aenhoudinghe, gheen Keters en zijn , ofte niet hertneckich blijvende , sullen worden ontfanghen tot gratie ghelijck de andere, naedemael sy nochtans extraordinaerlijcken ghepunieert zijn gheweest omme de voorschreven receptatien wille naer gelegentheyt der saecken.

Dat de ghene die voormaels eens sullen ghecomen zijn in handen van Justitien , om der heresije wille , ende de selve hebben gheabjureert ende aff-
T ghegaen,

ghegaen, ende daer naer wederomme sullen ghekeert ende vervallen zijn in den selven erruere oft ander; ende daer inne persevereren oft volherdigh blijven, sullen als onboetveerdighe worden ghestraft metter doot, maer indien sy wederomme berou hebben, ende hare faulte bekennen, sullen de selve nae andermale abiuratie ende confessie, gebannen worden uyt onsen Landen, met confiscatie van haren goeden, inder manieren voorschreven, op verbeurte van den lijve, behoudelijck dat de VVederdoopers, daer inne wederomme vervallen zijnde, gheen gratie en sullen hebben.

Ende ten aensiene vandePrenters en Vercoopers vandeBoecken, Liedekens, Pasquillen oft geschriften van Ketterijen wesende int gheheel ende notoirlick heretijck ende seditieus, die niet min pernitiuus zijn, dan de Leeraers selve, die gene die sulcx gewoonlick zijn van doene, sullen verbeuren lijff ende goet als boven, t'sy datse eenighe Ketterije sustineren ofte niet.

Maer indien sy sulcx niet gewoonlijck en zijn, en des niet te min bevonden worden heretijck, nochtans niet hertneckigh, sullen gebannen en gemulctert worden arbitralick, na gelegentheyt der saecken, t'zy by lichamelicke punitie oft met ghelde, na de macht ende faculteyt van haren goeden, ende off sy gheen Kettters en waren, maer tselve alleenlick gedaen hadden door giericheyt oft oneerlick gewin, sullen extraordinaerlick ghecastijt worden na t'gene des voorseyt is.

Desghelijcx de ghene die disputatien maken sullen vande Religie oft contrarie articulen, ende voorhouden, sustineren ende defenderen de dwalinge ende leeringhen der heretijcken, waer door andere souden mogen werden verleyt, die sullen worden gepunieert ende gecastijt by arbitragie vanden Richter, na de gelegentheyt vander saken, so als men bevinden sal datse sulcx by curieuseyt oft loofheyt gedaen hebben, so verre nochtans datse gheen adherenten en waren vanden selven Secten, andersins sullen sy gepunieert worden als Kettters, soo hier vooren gheseyt is.

Ende indien sy ghewoonlijck waren tselve te doene, oft nademael datse vande Iustitie achterhaelt waren, daer inne wederomme vervielen, ende bevonden werde dat sulcke disputatien by hen ghedaen worden, omme te verleyden ende andere te trecken in erreur oft oproer, sullen ghestraft worden metter doot, ghelijck Leeraers ende seditieuse.

Dat niemant van wat state oft qualiteyt hy sy, yemanden anders sal mogen langhen omme te sien ofte te lesen, eenige Boecken ofte schriften, gemaect by Martinus Luther, Ioannes Ecolampadius, Vlricus Zwinglius, Martinus Bucerus, Ioannes Calvinus, oft andere heretijcque personen oft haren adherenten, fauteurs ende complicen, wederspreeckers van onsen heylighe Catholijcken Gheloove, breeder ghespecificceert in sekere declaratien, die door onsen bevelc van nieus gemaect hebben oft maken sullen, die Deecken ende
anderen.

anderen vander Faculteyt der Theologien in onser Vniversiteyt van Loven, welke declaratie wy hebben gheauthoriseert, ende auctoriseren by desen teghenwoordighe, ordonnerende die ghepubliceert, naeghegaen ende achtervolght te worden by desen, noch insghelijcx eenighe Boecken die sedert den laere 1520. herwaerts zijn, oft naemaels sullen ghemaectt ende ghedruet worden, sonder declaratie vanden Autheurs oft Prenters, vanden tijdt ende plaetse.

Insghelijcx dat niemant en sal moghen schilderen oft bewerpen, vercoopen, houden oft bewaren eenighe beelden, protracturen oft oneerlijcke, opprobrieuse figueren teghens de eere Godts, vander Maeghet Maria, vanden Sancten, of den Gheestelijcken Ordre, noch desghelijcken oock te breecken, uyt te doen de beelden ende protracturen ghemaectt zijnde, tot haerder eeren ende ghedenckenisse, op arbitrale correctie.

Ende noch verbieden wy allen Leecken ende anderen, haer te moeyen, te leeren ende te interpreteren oft uytlegghen int secreet, oft int openbaer, de voorschreven heylighe Schriftuere, ten waren Theologiens oft Canonisten, gheapprobeert by eenighe vermaerde Vniversiteyt, oft andersins daer toe gheordonneert by ordonnantien vanden plecken, ende behoudelijck dat t'selve niet en behoort verstaen te worden vanden ghenen die simpelijck ende recht uyt t'samen communiceren, vander voorschreven heyligher Schrifturen, allegerende d'expositie vanden heylighen ende gheapprobeerden Doctoren daer op, maer vanden gheenen die om anderen te verleyden, sustineren ende leeren valsche ende verdwaelde propositien ende leeringen, die notoirlijck ghehouden te worden voor heretijcke, op de peynen van indien ghevalle ghehouden te worden, qualijck ghevoelende vanden heylighen Geloove, ende over sulcx ghestelt te worden in ghevanckenisse. Ende na dien hy ondervraecht zijnde van zijnen gheloove, bevonden wert te zijne heretijcke, gecorrigeert te worden als heretijcke, ende indien neen, extraordinaerlijck gecorrigeert te worden by bannissementen, corporele punitien, honorabele amende, oft andersins ter arbitragien vanden Rechters.

Ende om te bet te versien teghen de boosheyt ende malitie vanden voorschreven Sectarisen, willen wy ende statueren, dat niemant vanden Inwoonders van onsen Lande herwaertsovere, van wat state ende conditie hy sy, en sal ontfanghen worden in eenighe Stadt oft Dorpe, om aldaer te resideren, ten sy dat hy brenghe certificatie vanden Prochiaen ende VVethouders vander plaetsen van sijnder lester wooninge, overlegghen de selve aen den hooft Officier vander plaetsen daer hy sal willen resideren, by faute van welke certificatie hy niet en sal ontfanghen worden tot der voorschreven residentien, Ende belasten d'Officiers haerluyden neerstelijc te informeren, tegens de selve te procederen soo behooren sal, sonder dat den Kettens moghen dienen eenich

faulf-conduyt oft gheleyde .Ende aengaende de vreemde Coopluyden oft anderen die soudē willen comen in onsen voorschreven Landen van herwaertsover, en verstaen wy niet haerlieden te onderworpen, omme te moeten brenghen ende exhiberen de voorschreven certificatie behoudelick datse leven, navolghende onser ordonnantie ende haer beleyden sonder schandael oft sonder andere te corrumperen ofte verleyden.

Ende aengaende den Bisschoppen, prelaten ende anderen persoonē Ecclesiasticq, sullen wy daer inne voorsien op dat sy hen beleyden, conformelijck dien des van noode ende oorboorlijck wesen sal, voor de welvaert ende ruste vande voorschreven onsen Landen, &c.

VV Elke poincten van Moderatie der Placcaten by henluyden gelesen zynde/hebben sy met grooter swaricheyt daer aff Copie gecregen/ ende seer cozten dagh : ende hoe wel de Gedeputeerde vanden Steden seer insteerden/ende volghende de costuyne om in heuren achter-raedt daer aff te moghen communiceren met alle de Leden van heuren Steden/bewysende met vele redenen/dat 'tselbe een groot contentement/veroorzaecken/ende vele opspzaken benemen soude/soo en hebben sy 'tselbe nochtans niet comen verwerwen/dan cregen noch oorloff/om die alleen den Wethouderen/maer niet de Gemeente te communiceren en te verthoonen: ende wert henluyden expresselijcken belast/dat sy luyden hen derde Lidt (oft Ghemeente die opten breedten Raede ende saecken van Staten ghewoonlijck altydt vergadert werden) daer op niet roepen noch hoorzen/maer voor hen secreet soudē houden. Daer en tusschen soo hebben de Gedeputeerde die opte Staten om dese saecke vergadert waren/op elke poinct der selver Moderatien oft nieuwen Placcate gelyet/ghezaemt/ende ghestelt/eenighe annotatien ende belast om daer upt een schriftelicke deductie opt' selve te maken/diemen secreet soude houden/ende elck in sijne Stadt daer aff maer alleen lecture doen sijnen eersten L. de/namentlijck den Wethouderen/ende den anderen gheensins: 'twelck niet dan te meer opspzacke ende achterdenckens en maecte.

Entrent dese tydt off wat te voren wasser oock niet alleen tot Antwerpen/maer oock in Zeelandt ende elders onder het volck een groot opspzacke ende achterdencken (deur dien het wantrouwen/ soo groot was)om dat by eenighe Spaengiaerts opgerocht worden groote menichte van langhe roeren/ende binnen Antwerpen alleene/wel tusschen vier oft vyff duysent/insgelijck datter int inne comen vanden Lande ter Zee/in diversche plaetsen lagen schepen van oorloge/sonder datmē wiste tot wat eynde/waer of de beroerte duerde/tot datmē verstaen heeft/dat het was geschiet ten dienste vanden Coninck/om in Spaengien geboert/ende daer op de sterckten ofte Frontieren gheemployeert te werden/des eben wel altyt een achterdencken blyvende/te meer ooc dat eenige Bisschoppen/Inquisiteurs, en Geestelijcke/onbedachtelick genoegh ver-

verbeyden/dat de Coninck geen groot onthael en hadde ghedaen den
 twee Heeren daer ghesonden/ende noch maer upt geueynstheyt en de-
 de/om tijt te winnen/ende daer en tusschen ghelt ende volc te vergade-
 ren/mette welke hy coxts (soo hy hentupden in secrete hadde gewaer-
 schout) overcomen/ende dese Edele ende affgevallene der Religie straf-
 fen soude: Waer toe die van des Cardinaels aenhang voeghden / dat
 hy coxts metten Coninck soude affcomen in meerder regiment/ dan opt/
 ende dat hy hem dan ober sijne vyanden soude wycecken.

Dooz dese nieuwe maren ende dreyginghen het achterdencken meer
 groepende/hebben die vande gereformeerde Religie/ als niet goets upt
 Spaengien hoozende ofte verwachtende/haer verstant opentlic te Pre-
 diken/om haer groot getal te vertoonē/die daer te brandē oft te verja-
 gen souden zyn/dat sy haer niet wel langher en conden secrete houden/
 mepnende die haer gunstich waren te vercloeckē/ende haer tegenpartie
 den moet te benemen. En hebbe aldereerst begommen in VVest-Vlaenderē:
 daer na in Vlaenderen, Brabant, VValllandt, Gelderlandt, Vrieslandt, Over-
 Yssel, Hollandt, Zeelandt, Vtrecht, ende elders: en dat in open velden/bos-
 schen/en bequame plaetsen: het getal dagelijcx vermeerderende tot veel
 duysenden. Ende int eerste vreesende dat haer in hare Predicatie yet
 mochte misschieden / zyn sy met rapiereu ende met coxt gheueer / daer
 nae met hellebaerden/roeren/ende dierghelycke ghegaen. Ende hoe wel
 haer vergaderinghe dickwils ghestoozt / ende oock het volck verboden
 wert daer niet te gaen/ende verscheyden remedien ghebruycht werden/
 soo en heeft het alles niet geholpen/om dat den ijver/de desperatie ende
 de menichte te groot was.

Onder andere Steden is de openbare Predicatie oock t'Antwerpen
 int beginsel van Junio begommen/een vierendeel niyls buyten de Stad/
 op een veldt genaemt Claer/gelegen by Borgerhout/daer toe bequaem
 zijnde/erst sonder wapenen: Maer gedreycht zijnde van den Drossaert
 van Brabant oft ander Officierē/ soo hebben sy de toegangen vanden
 Velde met wagheneu en wachten beset/tot haerder verskertheyt. Sy
 predickten in Brabantsche ende Fransoyse tale.

Den Magistraet van Antwerpen/met advijse vande Vreeden Raet
 heeft daer veel teghen ghedaen/ende hebben ten laetsten versocht dat de
 Regente daer met haer Hoff soude comen / om de Stadt / als de prin-
 cipaelste zijnde van den Lande / van alle perijckelen te beuyden / ende
 dat sonder Soldaten. Op het welke de Regente booz antwoorde gaff/
 datse haer daer op soude beraden/ ende datse souden versoccken eerst de
 Predicatie te scheyden ende te verdryuen: Waer toe sy hen een straff
 Placcaet oft Verbodt sandt/upt des Coninck name / van date den 26.
 Junij: Maer ten heeft niet veel ghewrocht. Want den 3 Julij hebben
 de Gereformeerde Wijk-meesters een Request gelevert/ geaddresseert
 aen de Magistraet inden naem vande Borgeren/die de Gereformeerde
 Religie toegedaen waren.

*Openbare
 predicatie
 for gereformeerde
 wj 1566.*

BY de vvelcke sy verthoonden hoe dat sy in alle onderda-
 nicheyt van Politijcke saken, van over eenige jaeren, door
 clare getuygenisse haerder conscientien gefondert op't waere
 woordt Gods, des ouden ende nieuven Testaments, hen had-
 den afgefondert van alle ongodlicke superstitionen en misbruyc-
 ken inder Roomscher Kercken, door menschen insettinge te-
 gen de suyvere leere Christi en der Apostelen ingebrocht, ende
 de oprechte predicatie des Godlicken vvoorts, en aendieninge
 der H. Sacramenten, soo sy van Christo naeghelaten vvaeren, in
 aller stillicheyt in't secreet binnender selver Stadt (gelijck ooc
 in alle de Nederlanden) gebruyct: Maer soo door Gods ghenade
 het ghetal der ghelooziger so van Duytsche als Walsche ta-
 len soo vvas vermenichvuldicht ende noch dagelijcx vermeer-
 derde dat sy hun in't secrete niet langer en consten onthouden,
 ende nochtans de voorsz. oeffenisse der rechter Religie (door
 het bevel Gods ghedrongen) niet en consten nae laten: Waer
 door oock alle desordrende tumult, die andersins te dier oor-
 saecke soude naemaels rijzen, gevveert, ende alle quade en scha-
 delicke secten verstoort soudent mogen vvorden: Versochten
 dat de Heeren hen vvilden gunnen ende laten d'exercitie der
 voorsz. Religie, ende daer toe inde Stadt bewijfen eenighe be-
 quame plaetse, om t'heuren coste aldaer te moghtn timmeren,
 sulcken vverck als daer toe bequaem soude bevonden wordē,
 waer door eendrachticheyt onder de Borgheren ende verbe-
 teringhe inder Stad volgen soude, en dat niet alleen vele oude
 exempelē, maer ooc de jegenvvoordige van Duytslant, Vranc-
 rijck ende ander wel bewesen, dat alsulcke exercitie van twee
 Religien meer tot eenicheyt dan tot tvvift vvas dienēde, vvelc-
 ke exercitie, namentlic de openbare predicatie, en t'gebruyck
 der Sacramentē vverde byder Confessie vā Augsborch ooc ver-
 claert noodich te vvesen, d'articulen en vvoordē daer af verha-
 lende: Daer onder voegende dat sy hen byden selven Articulen,
 als den vvoorde Gods gelijckformich begeerden te houden, en
 aenge-

aengesien dat sulcken nootelicken en noodigen sake in hunder macht was, uyt crachte van hen Privilegien (de selve allegerende) dat sy verhoopten dat sulcken Godlicken petitie hen niet affgheslaghen en soude vworden.

Hier mede den Magistraet noch meer beladen zijnde / hebben nootdich ghevonden/dies te scherper toe te siene/ ende besloten aen elke poozte eenen Clerck te stellen/die op soude schryven alle vzeemde die incomen souden: een nieuwtu extraordinaris besocck alle de huysen vander Stadt door/ te doen doen: een ghebodt tegen die Soldaten te cundighen/ten eynde sy vertroocken/datmen de Honderste lieden soude doen eeden: Inghelijcx buyten rontomme in den Dorpen ende Jurisdicctie vander Stadt/ooch Honderste ende Chienste lieden stellen: ende alle de Franchopsen doen vertrecken: datmen ooch alom de gheboden soude doen publiceren/ ende vernemen wat volck op eene myle nae ronds omme vergadert ende ghelogeert waren: ende eyntelijcken dat hen Ghedeputeerde die weder ghecomen waeren/ terstont hen weder souden vinden byde Gouvernante/heur te kennen ghevende vande boozschreven gepresenteerde Requeste/ende ooch de publicatien/gheboden ende ordze by hen ghestelt/ende mits den noodt/ander werff instantie te doen/dat haere Hooghepdt ten eynde/ en volgende het voorgaende versoeke/terstont soude heur daer willen vindē/oste ten minsten yemandt vanden grooten meesters daer ghesonden worden.

Des anderen daegs so is achtervolgende den concepte van s'daegs te voozen/vander Stads wegghen geboden dat alle Soldaten ende Vagibonden/van stonden aen souden vertrecken/ende nae den Placcaten en gheboden/soo vanden Coninck als vander Stadt/hen reguleren op de penen daer in begrepen: ende dat niemandt achter straten en soude moghen gaen vermomt oste verstopt / noch ooch met trommelen / pijpen/ trompetten oste der gelijcke instrumenten/ en voozt heeftmen hen neerstich gheinformeert om te weten/wat vzeemde Franchopsen inde Stadt al mochten wesen: Ten selven daghe isser noch tusschen hope en duchten wat alteratie inder selver Stadt toe-gecomen/ by dien dat de Grave vanden Bergh door Antwerpen naer Liere (twee mijlen van daer) reysde byden Heeren van Brederode, die daer was ende verwachtte den Grave von Culenborch ende vele andere vanden Gheconfedereerden Edelen / die gheschicht hadden aldaer metten anderen te beraedt-slaghen / wat sy (siende de saccken ter beydersijden dus loopende) te doen souden hebben.

De Ghedeputeerde der Sadt van Antwerpen hebbende aen haere Hooghept den last/hen gegeven ontdeckt/ende ander werff het versoeck te voozen harer Hooghept ghedaen/inder selver vorghen herhaelt/ heeft

heeft sy oock ghebleven in heur voozgaende antwoorde: ende goet vintende de devoiren aldaer gedaen/allegceerde daer by dat de goede Placcaten ende ordonnantien qualick werden geeffectueert: en dat de Stadt noch vol Franchopsen was/ oock vol Soldaten ende vzeemdelingen/ en datmen niet en soude weten by te bzeugen/zenighe sonderlinghe diemen hadde doen verrecken: Waeromme sy op hare comste aldaer niet en comste resolveren/de selve en waren eerst daer upt ghescheyden: en heur en werde naerder verclaert/wat hope ende middel sy hadden / vande pzedication/daer gehouden wordende/te doen cesseren: ende boven dien claerder hoorde ghespecificceert hoedanighe ende wat verskeringe men heur inde selve stadt soude doen/soo heur niet ghenoech was het seggen dat alle de Bzorgers lijff ende goet vooz heur stellen/ende tot heurer bezwaringhe gereet wesen souden: niet te min soudet in beradinge stellen/ende oock van yemandt anders aldaer te senden/ ende merckende datse daer toe wel geregen scheen/baden sy seer ernstelyck/hoe wel sy heur Hoogheyt niemanden en noemden/dat tselve hoe eer hoe liever mochte gheschieden. Nochtans van der saecken daer nae mette een en d'andere sprekende/hebben sy aen sonnuige wel verclaert/dat soude haer Hoogheyt daer eenige personagie senden/dattet veel deuchden soude doen en gheraden waer dattet yemant mocht wesen/die der Stadt en den Ingesetenen ware aengenaem: ende dat die affectien en herten vanden volcke wel droegent tot mynen Heere den Prince van Oraingien: aendenwelcke sy ooc andersins niet eedt waren verplight/ende hy aen hen verbonden/upt dien hy was Borch-Grave der selver Stadt/soo oock sy vanden Heeren ende vande Gemeente/er sy van Antwerpen gingen/openlic hadden verstaen dat sy om den selven Heer seer wenschten.

Hier en tusschen isser ghedepescheert ende upt gegeuen een ander generael Placcaet, belastende ende bevelende/datmen alle dese Pzedicanten niet hunnen aenholders/vanghen/ende hanghen soude/ statuerende oock/hoemen hen by pzoisie int seyt vander Religien souden moetē reguleren/ende niet wat penen de Overtreders gestraf touden worden/dwelck hier ende daer ghecundicht ende gepublicceert wesende/heeft het volck/ende sonderlinghe die vander Religie/seer verwondert / verbaest ende verschzickt ghemaect: jae yememende seer verbittert/ mits dien het was teghen-het versoeck vanden Edelen/ende den gelosten hen ghe daen/ende den vzeiben daer op upt gesonden/ende daer en boven weder in bzeigende d'oude vervolgingen der Placcaten, daer soo vele mede te doene hadde geweest/eermen tvolck dien aengaende hadde comen stillen: boven dien docht het vele vzeemdt ende ongehoort te wesen/dat ter wijlen men de Moderatie aen d'een syde sendt aen den Coninck/en verwacht sijn goede geliefte/ende aen de ander syde den Staten vast vooz houdt om hen advijs te hebben: men eben wel/ende aleer der Majesteit goede geliefte/gecomen/ende der Staten antwoorde ende advijs ghehoortz/ (soo de Staten van Brabant daer op noch niet geresolueert en hadden/ende verscheyden andere Staten daer op noch niet ghecom-

municcirt

municeert en waren) d'effect der selver ging upt senden/ dede publice-
ren/ende wilden onderhouden hebben/al off die alreede/soo byde Maje-
steyt gheresolveert ende byden Staten ende Landen gheaccepteert wa-
re/t welck uptnemende groote mozzinghe/ opspzaecke ende werringhe
onder t'volck alom ghemaect heeft. Daer dooz oock t'Antwerpen by-
der Weth swaricheyt is gemaect / tselve Placcaet te publiceren om al-
le quaet te schouwen/soo andersins gheschapyen was datter opzoer en-
de bloetstoztinghe ghevolght soude hebben/ (waer aff sy oock grooten
ondanck gehadt hebben/ende hen menichmael verweten is/al hebben sy
terstont daer nae/so by Commissarisen als brieven vanden vierden Ju-
lij int langhe hen excusen daer aff ghedaen / ende hen reden int bzeede
ghedebuccert.) Inde selve publicatie hebben oock eenighe meer andere
Steden swaricheydt ghemaect.

Tvoorszreven Placcaet was luydende als volght.

ONsen lieven ende getrouwen die President ende luyden
van onsen Rade, &c. Saluyt ende dilectie. Al ist soo dat
alle ongeoorloffde vergaderinghe ende conventiculen als der
gemeynte seer hinderlijck wesende van allen tijden so wel by-
de gemeyne rechten als ooc byde ordonnantien in onsen Lan-
de van hervvaerts-overe menich werven gepubliceert en ver-
nieut verboden zijn,des nochtans niet teghenstaende is gehee-
liick kenlijck ende openbaer dat in verscheyden plaetsen quar-
tieren ende orten van de selve Lande,so wel ten platten Lande,
in bosschen ende elders,als binnen Steden, Vlecken en Dorpen
vele ende diversche conventiculen ende ongheoorlofde verga-
deringen gehouden worden, met groote menichte van volck
van allen canten, oock met stocken ende wapenen aldaer co-
mende en tsamen loopende, in welcke vergaderinge menich-
gerley dvvalinge, Ketterijen ende conspiratien teghens onsen
heyligen Christen Geloove, Cathollicxsche Religie ende ghe-
meyne welvaert, ruste ende vrede ghepredict, ghesaeyt, ghetra-
deert, ende ghehandelt worden, daer deur het simpele volck
jammerlijck gecorrumpeert, verleyt, besmet ende geïnfecteert
wert tot groot verlies ende nadeel van hun salicheyt ende tot
beroerte ende perturbatie vander Ghemeynte. Tvvvelcke vvy
niet en vvilten oft dencken eenichsins te lijden oft ghedoogen
onder dissimulatie.

V

Soo

Soo ist dat vvy 'tselfde aengemerct, ende begeerende daer inne te versien ter eeren Gods, tot bevvaernisse ende conservatie van onsen ouden geloove, ende Catholijcxsche Religie, en tot gemeyne vvelvaren ruste ende vrede, hebben by advijse en deliberatie van onse seer lieve ende beminde Susters de Hertoginne van Parma ende Plaisance, voor ons Regente ende Gouvernante in onse voorz. Landen van hervvaerts-overe, en ooc van onsen seer lieven ende ghetrouwen die Ridder van onser Ordene ende luyden van onse Raden van State ende Secreten neffens haer wesen, van nieus-verboden ende gheinterdicert, verbieden ende interdiceren by desen alle conventiculen ende ongeoorlofde vergaderingen secrete en openbare, so wel binnen Steden, Vlecken ende Dorpen, als ten platten Lande, of elders, en ooc alle prekingen tegens ende cōtrarie onse voorz. oude geloove ende Catholijcxsche Religie, op pene tegens den Predickers, Leeraers, Ministers, en dierghelijcke verleyders des volcx, vander doot en met een coorde oft strop aende galge executeert te worden, ende van confiscatie van allen heurē goeden binnen den Landen daer confiscatie stat grijpt, te bekeeren ende appliceren tot behouff ende profijte vanden gheen die de selve Predickers, Leeraers, ende verleyders aen-tasten, vangen, ende in handē vander Iustitie stellen sullen. En by gebreke van goede sullen wy hen doen geven ende uytreycken van onsen eygen penningē de somme van ses-hondert pondē van veertigh grooten onser Vlaemscher munte t'pont. Verclarende sulcke mauvere quade ende boose menschen ghemeyne vyanden, oproerich, seditieux ende perturbateurs van gemeyne ruste onser Landen ende Staten, stellende ende statuerende gelijcke pene op ende teghens die ghene die vvillens ende vvemens heure huysen, hoven, oft andere plaetsen hem toebehoorende leenen ende toelaten sullen, om aldaer eenige conventiculen oft ongeoorlofde vergaderingen ghehouden te worden. En aengaende de Receptateurs ende die gene die de voorz. Leeraers, Predickers,

kers ende verleyders, logieren, favoriferen ende onderhouden, indien sy gewoonlijc zün sulcx te doene ende daer en bovē obstinate ofte verherde kettters zün, willen ende ordonneren wy dat deselve daer van metter doot gepunieert ende heure goeden gheconfisqueert te vvorden als de verleyders selve. Belanghende den ghenen die hen in eenige vande voorschreven conventiculen ofte ongheoorlofde vergaderinghen vinden fullen, hebben vvy gheordonneert en ordonneren mits desen by maniere van provisie dat de selve daer van arbitralijc ghepunieert ende ghecorrigeert fullen worden, mits byden Rechters ende Wethouders aenschou nemende opde qualiteyt van dien oft sy door curieuf heyt ofte nieuw-giericheyt inde voorz. prekinghe ende vergaderinghe hen gevonden hebben, ofte totte selve ghecomen zün ghestoet ende ghestaest om de voorz. Predickers te sustineren ende beschermen, de welcke wy verstaen uyt allen onsen voorz. Landen van herwaertsover ghebannen te moeten wordē op de galge, willende en ordonnerende dat die Vaders, Moeders, Broeders, Susters, Ooms, Moeyen, Meesters, Meesterßen, oft anderen ghehouden fullen worden te verantwoorden vant' stuck ende misbruyc van heure kinderen ende vanden ghenen die onder heuren last, toeficht, en van heuren huysghesinne oft familie wesen fullen, bovē die penen t'zy van geesselinghe oft andere die de voorz. kinderen oft joncvolc daer om fullen moeten lijden en dragen tot arbiterschappe vanden Rechters. Ten ware nochtans dat de voorz. Vaders en Moeders oft andere last hebbende deden bliicken hen devoir ende uysterste beste gedaen en behoorlijcke forge ende toeficht genomen te hebbē, om te beletten dat sy tot de voorz. preekinghen, conventiculen ende ongheoorlofde vergaderingen niet en souden gaen, en om de selve conventiculen ende vergaderinghe bet te moghen beletten ende verhoeden, soo willen wy dat die gene die aenbrenghen, ontdecken ende denunchieren sal eenighe die de selve ghehouden sal hebben, indien hy vander

V ij selver

selver vergaderinge gheweest is, voor die reyse quijt, ontlast, en gheabsolveert sal vvesen, sonder dat hy daerom gecorrigeert sal mogen vworden, mits belovende nochtans dat hy hem des niet meer en sal ondervvinden, ende soo verre hy van onsen H. Ge-loove ende vanden Sacramenten vander Kercken goet gevoelen heeft. Ordonneren u voorts meer vvel ernstelijcken dat ghy by alle mogeliicke ende gevoechliicke middelen versiet, ordrestelt ende ooc by alle subalternen Rechters, Officiers en VVet-houders van onsen Lande van hervvaerts overe, so vvel die onse als van onsen Vassalen doet versien ende ordere stellen, op dat de prekingen, conventiculen ende vergaderinghen voorschreven belethende verhoet moghen vworden, ende ten eynde dat van onse tegenvvoordige verbot ende ordonnantie niemant ignorantie en soude mogen pretenderen. Soo ontbieden ende bevelen vvy u by desen dat ghy terstont ende sonder ver-treck de selve doet cundighen, uytroepen ende publiceren alomme binnen den Steden ende plaetsen van onsen voorschreven Landen daermen ghevvoonlijck is uytroepingen en publicatien te doene, ende tot onderhoudenisse ende observatie van diere procedeert ende doet procederen tegens den overtreders by executien vanden penen boven geroert, sonder eenige gunste, diffimulatie ofte verdrach, des te doene met deser aencleeft gheven vvy u volcomen macht ende sunderling bevel. Ontbieden ende bevelen voorts eenen yghelicken dat sy u t'selfde doende ernstelijck verstaen ende obedieren, want ons alsoo ghelieft.

Gegeven in onser Stadt van Bruyffsele onder onsen contrefegel hier op gedruet in Placcate den derden dagh van Julius 1566. Onder stondt geschreven by den Coninck in sijnen Rade ende geteekent

d'OVERLOPE.

HEt gemeen volck/ende sonderlinghe die vande Gereformeerde Religie binnen Antwerpen waren middelre tijdt in groote vrees/uyt dien dat aldaer den roep achter strate gingh dat de Gouvernante daer comen ende t'heurder bersekeringe ende andersins/volck van wapenen mede

mede bzenghen soude : d'welck sy gheenssins en begeerden/ ende maecte terstont een groot achterdencken en misvertrouwen vander Ghemeente / teghen de Magistraet/ de welcke oock andersins te voozen seer in d'ooghe was/ ende luttel gheloofs by hen hadde/ om de groote/ swaere ende scherpe vervolginge en om bzenghen die daer niet alder strafficheyt langhe ghepleegt was teghen die vande Gereformeerde Religie/ en om andere saken daer sy lange over geclaegt en gemoyt hadde: en is 'tselbe achterdencken ende mistrouwen doen terstont opentlic genoegh gehoort geweest/ so haest een vande Schepenen/ namelijk: Heer Iohan van Schoonhoven last was gegeven (den 5 Julij) om sekere Gesellen te stellen aen de poorten die de wacht daer hielden: want doe d' Ingesetenen grootelic daer op ghesproken ende ghemozt hebben/ seggende dat sy verraden waren: soo dat den anderen daeghs den 6. Julij opten breecken Raedt/ de selve gecasseert ende verlaten zyn/ so sy verclaerden / dat sy geen contentement hadden/ maer presenteerden/ selve in persoon aende poortente waké/ niet tegenstaende men verthoont hadde/ die upter Poorten te tot heur eyghen verlichtinghe ghecozen te zyn/ omme de Soldaten / Bedelaers ende Vagabonden upter Stadt te houden/ ende die te doen verrecken/ so heuren eedt ende instructie inhield/ diemen hen tot meerderen contentemente liet lesen.

Des niet te min/ soo ten selven 5 Julij sekere huys inde Lombaertstraet in bzande gheraecht was: soo hebben alle de goede Bozgheren ende Inghesetenen wel ende ghetrouwelick/ hem daer inne ghedzagen/ ende niet aller stillicheydt ghestelt ende ghebuecht / soo om den bzandt te blusschen/ als om alle onruste ende onbillichheyt/ oster eenige opghestaen hadde/ te weren. Welcken aengaende de Magistraet hen ooc des anderen daeghs seer bedanckt heeft/ soo oock den selven bzandt sonder eenighe onruste gheblust is.

Opten selven breecken Raedt/ soo daer en tusschen/ hen Gedeputeerde vanden Hove wedercomen ende heur rapport ghedaen hadden/ hebben de Werthouderen der Ghemeente voozghelouden/ dat soo verre yemant van hen wiste eenighe Soldaten/ Vagabonden/ Franchoyische Capiteynen oft andere bzeemde/ niet negotierende/ dat sy 'tselbe souden willen te kennen gheben/ op dat de Stadt te beter versiekert mochte wesen / Inghelijcx hen vermaendt dat spluyden niet alleen selve niet en souden gaen/ oft hen vinden tot dese predicatien/ maer oock nae hun vermogen/ elcken 'tselbe ontraden ende daer aff trecken: hen voozhoudende / voozt wat raedt ende middel: sy wisten/ ende wat assistentie sy souden comen gheben omme de selve Predicatie (diet dus in roeren stelden) te beletten/ te doen scheyden ende cefferen/ soo buyten als binnen der Stadt / ende besonder vooz het eerste niet wat hulpe ende bystandt sy souden meynten te weeren ende wederstaen den selven Predicatie ende vergaderingé/ soo verre sy hen quamen te verstouten die binnen der Stadt voozt te stellen: oock soo verre eenighe opzoer (trouble ofte commotie/ aenghericht worde by wat middel ende maniere sy meynden te beletten/ ende

te leggen/ende de Stadt van inconuenienten te verskeren/so men sach/ dat den voet ende ordze daer toe/tot dier upzen ghenomen / niet helpen en mochte/noch ghenoechsaem en was: ende dat sy met vlyticheyt ende ernst 'tselue wel ter herten mosten nemen/en hem daer toe vercloecken/ op dat daer dooz by niemanden dozsaecke ghenomen werde / om 'tselue niet buyten volcke ende Crjisch-luyden te doen doen/so het gheen reden en ware dat den Coninck ofte Gouvernante sulcken Stadt daer hen en alle de Landen/soo vele acn ware ghelegen/onbewaert ende onverseeckert souden willen in hasard laten blijven. Daer op sy seyden/dat het van gheen noode en ware/vzeemde daer in te bzingen/maer dat sy selve in persoone hen ten dienste vande Majesteit ende tot bewaernisse vander Stadt: Inghelijcx tot wederstandt van alle troublen ende inconuenienten/ooch tot het weeren der pzedicacien binnen der Stadt/ pzedicacien ende offererden/als goede ende ghetrouwe Borgeren willich ende bereedt met lijff ende goet: ende waren te vreden gheenen arbeyt noch moeyte daerom te sparen/ende hen in persoon te voeghen/nae de ordze ende remedien / die de Wethouderen ende Kegeerderen vander Stadt/ daer toe nut en bequaem souden vinden: maer dat de pzedicacien buyten/hen niet toe en stonden te verstoozen: Waer op de Wethouderen seyden dat sy in meeninghe waren/de ghecondichde gheboden te doen onderhouden ende effectueren: ende voort voort het eerste goet hadden gebonden dat de Schutters de wacht souden houden/op hen Cameren en vanden Borgheren upten wijcken met behoorte / in persoone/aen elcke poorte veertigh/ende op elcke der ghewoonlijcker stercken ofte quartieren vander Stadt/andere veertigh/dwelck sy goet ghebonden ende gewillichlyck hen daer toe gheoffereert hebben: en voort zyn upten Leiden ghecommitteert/die metten Heeren souden ramen ende sluyten / het gene ter bewaernisse soude nootelijck bevonden worden.

Tot Antwerpen waren ghecome/de Heere van Brederode, ende vanden Grave van Meghen, sonder eenigen last vanden Hove/die beyde de Gemeynte in beroerten brochten: Brederode was de Gemeynte aengenaem/principalich de Gereformeerde: en Meghen gesuspecteert van te willen/behendelijc Crjisch-volck inde Stadt bzingen (also men seyde) alreede niet verre van daer/te weten inde Kempen aengecome was also dat den Grave van Meghen om beters willen moeste vertrecken/om haer achterdencken te weeren.

Dierghelijcke achterdencken hebben alle de groote Steden van den Lande ooch gehad/de welke te lanck souden vallen in't particulier/te verhalen: maer om den staet daer van/en generalijc vande Lande daer by aff te meten/sullen wy voort vare in't verhalen watter tot Antwerpē dien aengaende/gepasseert is/particulierlic met den Prince van Oraengien haren Borgh-Grave/die haer van de Gouvernante gesonden wert. Dierghelijcke last voet en middel/hebben de ander Gouverneurs van de Provincien ende Steden ooch ghehouden en gevolgt/de een met beteren voort-ganck dan de andere / nae de ghestaltenisse van de Landen ende Steden/

Steden/ende humeuren vande Inwoonders. Want also de Kegerente een gebodt ofte Placcaet uptsondt/genoechsaem conform de Moderatie concipieert/bevelende datmen de Predicanten met haer aenhoorders al omme soude vangen ende hangen: heeft dat op eenighe plaetsen het volc wel wat verschriekt/maer op meer plaetsen verbittert en getergt: so dat sy doe eerst te degen de wapenen in de handt namen/tot haerder en der predicanten bescherminghe. Het heeft ooc meest alle de Staten en Steden vzeemdt gedocht/dat sulcx sonder haer solemneel consent soude gheschieden/de wijle men seyde / datmen de antwoorde vanden Coninck noch verwachtte.

Hoe wel nu/ ghelijck gheseyt is dat die van Antwerpen seer sterck aenhielden/dat de Kegerente met haer Hoff-gesin wilde comen residieren/so en heeft sy daer niet dozven betrouwen: Maer sy heeft aldaer den Prince van Orangien als Gouverneur ghesonden / hoe wel hy in sijn Gouvernement van Hollandt, Zeelandt, &c. oock wel van noode was. Maer sy wel wetende/ dat hy de Ghemeente aenghenacm was / ende oock des Stadts Borch-Grave zijnde/ ende dat hy daeromme met der Stadt/ende de Stadt met hem/in eedt te samen verplicht waeren/ soo heeft sy alles goets van hem verhoopt/ om die nae sijn instructie van alle beroerte te verhoeden.

Alfoo is den Prince den dertzienden Junij t Antwerpen ghecomen: de Heere van Brederode, ende veel andere vanden Adel ende Borigeren/ ziju hem te ghemoet ghereden. Incomende heeft het volck seer ghevoepen: Vive les Geux, soo berispte sijne Excellentie menichmael de selve/soo met woorden als met teekenen: somwijlen hen oock dreyghende dat hy t hen verleeren soude dat sy soo riepen / maer soo die spreukke / doe soo in der luyden mondt verstorven was / constmen qualijck de lieden doen swijghen/dan inder Stadt comende / ende siende dat sijne Excellentie het selve niet wel en nam / hielden sy hen daer aff wat stiller.

De Heere den Prince/so haest hy inder Stadt is gecomen/ heeft gesproken ende ghehandelt met de Magistraet / ende van hen verstaen de sobere ghesteltenisse vander Stadt/den selven oock gelevert die vzeven vande Gouvernante aen hem / daer mede sy verclaerden/den voorszreven Prince daer ghesonden te hebben uyt den naeme van sijne Majesteit om die Stadt in goede ordze te brenghen / de troubelen te appaiseren/de goede lieden ende Coop-luyden te verseeckeren/ende aldaer alle saecken te doen die hem souden duncken te behooren/ tot dienste vande Conincklycke Majesteit, ende wel-baeren vander Stadt/ bevelende hen luyden daer omme dat sy hem ghehoorsaem souden wesen/ ende hem reguleren naer sijne ordonmantie ende gheboden. Presenterende hy voozts hen-luyden in alles dat hem moghelijcken soude wesen/te assisteren/volghende sijnen laste / de Magistraet hem vooz eerst bedanckt hebbende/om dat hy den swaren last aen-ghebaerdte hadde /
presenteerz

presenteerden hem goetwillich om sijne gheboden te ghehoorzamen / le-
verende niet eenen aen sijne Excell. over seeckere poincten by henluyden
gheraemt. Doozts heeft hy by hem ontboden ende gesproken / d'een vooz
ende d'ander naer / de ander Leden ende Gemeenschappen inder selver
Stadt wesende / als oude Schepenen / Wyck-meesters / Deekens vande
Ambachten / Schutters / Patien ende Coopluyden / ooc de Gheestelycke
ende andere / elcken sijnen dienste tot heurder verseeckeringe en Stadt
ruste ende welvaert presenterende ende van henluyden vernemende alle
de ghelegentheyt.

Waer uyt hy terstont wel is ghewaer gheworden / dat het mistrou-
wen / dat aen allen syden was / een vande principaelste oorzake ende re-
den was / vande troublen / beroerten en dangier daer de Stadt in stont
want hy bevondt dat de Magistraet niet en betroude de Ingesetenen /
ende veel min die vander Religien : daer jegens de Ingesetenen weder-
om niet en betrouden die vanden Hobe / ende veel min die vander Weth /
niet alleen deur de vzeese die sy hadden vooz t' Crjchsvolk / maer oock
in alle andere saecken / want hun suspect was / al t'gene vande selve ghe-
proponeert ofte uytgherecht werde / desghelijcx dat die vander Religien
mistrouwen hadden / soo wel van t' Hoff / vander Weth / als vanden Le-
den ende Ingesetenen / dat oock daer en boven een groot achterdencken
ende diffidentie was onder die vande Religien selve / te weten / die van-
der Confessien ende Gereformeerden. Hy bevondt oock dat het ghetal /
der gheene die de Religie toeghedaden waren / seer uytnemende groot
was / ende dat sy boven dien de wapenen inde handt hadden / ende hen
selven lichtelick (in sulcker ghestaltenisse als de Stadt was) meesters
souden hebben comen maecken / want de wachte aende poozten ende in-
de quartieren oft op het Stadt-huyz zijnde / en souden niet veel weder-
stants hebben ghedoen comen / by aldien sy luyden / met groote menich-
ten ende veel dypsenden van heur predicatie ter Stad-waert incomen-
de) eenich gheweldt hadden willen pleghen / sulcx dat tegens henluyden
met fortsie niet en conde uytgerecht worden : Dat ooc de ordze / bewaer-
nisse ende wachte der Borgheren qualick en slappelick te wercke ginck /
sulcx dat de Stadt daer mede luttel bewaert ende verskert was. Waer
om hy tot dienste vanden Coninck / verskeringhe vande Stadt / en ge-
rustheyt vanden Coopluyden / Borgheren ende Ingesetenen / hoog-noo-
dich vandt / dit mistrouwen ende dese diffidentie / soo veel moghelijken
was / weggh te nemen ende te verminderen / ende datmen met soetichepdt
soo vele te weggh brachte / dat die vande Religie / de wapenen / daer sy
mede ter predicatien gingen achterlieten / ende dat daer jegens die van-
der Stadt / de wapenen inde handt mochten crjghen / ende de wachten
met Borgheren beter beset werden / van alle welke ghelegenthepdt
sijne Excellentie hare Hooghepdt gheadverteert heeft.

Om nu ordze ende remedie te beginnen te stellen / heeft sijne Excellen-
tie neffens die vander Religien / ende oock neffens hen Ministers selve
doen aenhouden ende vermaenen dat sy de wapenen souden laten / ende
dattet

dattet niet en betaemde dat die Predicatie met wapenen ende gheveer werden ghehouden: daer op sy verclaerden bereet te zijn de selve te laten ende aff te leggen/hebbeude versekeringhe door het woordt van sijne Excellentie oft het toefeggen vander Weth/oft schryven vanden Heere/dat heur gheen foztse noch gheweldt en soude ghedaen werden/ende souden het volck daer toe oock vermanen/so hen selfs oock dochte niet wel te boeghen/dat het woordt Gods met wapenen ghehoort werde/aen d'ander zijde om de Stadt te verseeckeren van alle subite overvallinghe ende t'allen tijden van wapenen versien te wesen/vonden grootelick van noode dat uyter Borgherjen vooz het eerste werden ghecooren 1200 mannen/ende dat die in wapenen ende ordze onder eedt als Crijchsluyden/met consente vanden Leden vander Stadt ghestelt souden werden/dwelck de Weth oock goet vindende is gheweest: Maer om de diffidentie van der Gemeynte/die daer in souden moghen letten/erst uyter herten vanden volcke te trecken waert moghelick/ende oock omme de redenen sijner comste int ghemeen te verclaren en sy assistentie oock aen te bieden: Oock om der Gemeynte sin ende ghenegentheden bet te begripen/heeft sijn Excellentie goet ghevonden den breecken Raedt ende Leden vander Stadt te vergaderen/omme met hen te bevaedt slaghen opte ordze ende versekeringhe diemen soude mogen stellen.

Den breecken Raedt tot Antwerpen vergadert wesende/heeft mijn Heere de Prince hen vooz gehouden/dat de Gouvernante t'heurder begeerte/hem van des Conincx wegghen/daer hadde gesonden/om met hen te verstaen tot bewaernisse ende versekeringhe vander Stadt/ghelijck oock wel behoozde dat sulcken Stadt wel gade geslagen werde/dat hy nu sagh datter groote troublen inne waren ende vele Coopluyden verdrocken: Begeerende daeromme van hen te weten/hoe ende met wat middel sy hoopten ende dachten daer in te versien/hen vermanende t'selbe hoogh tijt te zijn: waer in/of sy/sijn assistentie van doen hadden/souden hem daer ghewillich in vinden/daer op hebben sy eerst sijne Excell. versocht (ende hy oock heeft geaccepteert op't advoy vande Hertoginne) om vande Majesteyte wegghen te aenveerden den last ende superintendencie vander selver Stadt/ende tegghen alle troublen ende inconuenienten te doen versien/met alsulcken ordze als hy oozbaerlijest souden vinden: tottē welcken sy hen geerne souden boegen/en op't point vander predicatie souden beletten/refereerde sy hen tot t'gene sijne Excell. goet vinden soude/mits dat men hen t'selbe eerst vooz-houden soude/welcken volghende heeft sijn Excell. met die vander Weth/by gheschryfte doen stellen/tgene goet scheen ghedaen te worden: Waer nae hy den breecken Raedt heeft weder doen vergaderen ende hen vooz ghehouden/dat de breecke ende vertreck vanden Coopman meest by quam/deur dien dat hy de Stadt mette jeghenwoordtsche wacht niet ghenoech en hielt verseeckert/dat oock die tegghen alle subite invasie niet genoechsaem bevaert en schene/met meer andere redenen in schryfte gegeven/vallende ten eynde opte voet/van aen te nemen tot 1200 mannen uyten Borgheren

opte soldie/eede/instructie ende ordze/al in gheschzifte hen boozghehous-
 den. Ende om tselve met beter ghenoege van alle den ghemeenen In-
 ghesetenen int werck te stellen/waren daer toe oock geroepen geweest/
 boven de ordinarise Leden/te weten : Boven die Wethouderen / onde
 Schepenen/Wijck-meesters ende Deeckens van den Ambachten/ noch
 de Schutterijen/Confrarijen/Rethorijcken/ende die gemeene Coopluy-
 den vander Stadt/alle welke doen ooc die predicatien aengaende booz-
 ghehouden wert/dat/ghelijck soo wel de Leden als de Weth den wegh
 der soeticheyt daer toe bequaemst ghevonden hadden/soo dede ooc syn
 Excell. waerom hy geraden vondt/dat elck van hen aende principale
 bande Religie daer sy kennisse aen hadde/ten besten vermane met wat
 verskertheypdt men hen soude connen bzenghen tot schozssinghe bande
 predicatien/tot dat hyde Majesteit met advijs van syn Generale Sta-
 ten/hier inne generalicken soude wesen voorszien : het ware mits booz-
 hen verwervende generale gratie van het ghepasseerde oft eenighe an-
 dere bequame middelen die sy t'heurder verskeringe soudent begeeren :
 waer op sy achter-raedt ende communicatie bande voorsz. gheschzisten
 hebben versocht/diehen sijn gedaen/ soo wel opt' point vander Stadts
 verskeringe als bande predicatien/ende daer op weder vergadert zyn-
 de/is de resolutie vande Gemeente/in senina daer op ghevallen/aen-
 gaende het lichten bande knechten/dat t'selve in sulcken Coopstadt/niet
 wel en soude dienen/maer soude moghen causeren / twist/opzoer/ende
 tweedzachticheyt t'ssichen de Bozgers/Cooplieden ende Ingesetenen/
 als oock de selve ghesoldopeerde knechten soudent wesen/sichte persoo-
 nen dieniet en hebben om te verliesen / daer deur meer achterdeel dan
 voordeel soude rijzen soo ten laste vanden Coopman als bande gemeene
 Bozgheren/maer presenteerden heur persoenen te onderwozpen der ord-
 zende ende articulen/die de opghelichte en besolde Bozgeren/soudent heb-
 ben moeten houden/ende dat daer mede t'selve effect/niet min achter-
 dencken soude volghen/ende aengaende die predicatien dat sy gheerne
 daer toe heur beste doen soudent/om elck ten besten daer aff te keeren/en
 dat den wegh van soeticheyt heur best dochte : dat oock soude helpen/
 ende den hoop minderen dat van het voorleden waer een generale par-
 doen /maer boven al versochten seer ernstelijcken als de beste remedie
 van allen dat de Generale Staten mochten vergadert worden/om een
 generale remedie ghevonden te worden : Begheerende oock dat daer
 en tusschen sijn Excellentie eenighe bequame ende soete middelen daer op
 wilde adviseren/die sy baden hen dan ghecommunicert te worden/ge-
 vende elck Ledt sijn advijs over hy gheschzifte/die te Hove terstont ge-
 sonden zyn. Mits welken booz als doen wert gheaccepteert heur pre-
 sentatie van dat sy waren te vreden/selwe den arbeyp hen t'onderwozpe/
 hopende dat sy metter daet volbzengen soudent. Men soude dien volgen-
 de ordze stellen ende articulen ramen/die men hen dan soude commiceren/
 niet twijfelende/so verre men met succes van tijde bebont tselve niet ge-
 noechsaem te zyn tot geheelder verskertheyp vande Ingesetene en Coop-
 luyden.

lypden/datmen met gemeenten accorde anders daer inne sal mogen ver-
sien/en aengaende de predicatie/soudemē te Hobe de verthooninge doen
van t'voorzestelde/hen altydt belastende met vermaninge en andersins
daer af te trecken die sy constē. Welckē volgende men daerna ten besten
men gecost heeft de waken en andere ordonantien geraemt en te wer-
ke gestelt heeft: Insgelijc ooc door Gedeputeerde te Hobe aengehoudē/
maer te vergeefs/om de generale Staten terstont te doen vergaderen.

Hier en tusschen is men oock ghewaer gheworden dat opten 8 Ju-
lij byten Amsterdam in Hollandt/een vergaderinghe ghehouden
werde van seer veel Predicanten ende Ouderlinghen vande Gheresoz-
meerde Religie/die al over langhe in veel Steden in Hollandt hen pre-
dicatien secretelick hadden gehouden/streckende ten eynde om onder
hun te beraedt slaghen de bequaemste middelen/om henlypden Leere
voorts te planten deur openbare predicatie/gelijc in vele andere plaets-
sen van Nederlandt geschiede/dan alsoo sy des voormiddaegs genoegh-
saem waren gheresolveert/maer datse des achternoens eyntelijck be-
beslupten souden/soo was die selve voormiddaghe binnen Amsterdane
seker ordonantie vercondicht/daer by verboden werde dat niemandt
eenighe Predicanten vande Religie en soude mogen hoozen/huyfen ofte
herbergen/op pene vander galghen ende confiscatie van goederen/ende
soo wie eenige Predicanten doot ofte levendich wist te leveren in han-
den vanden Officier die souden genieten ses hondert Carolus gulden/
met welck verbodt sy lypden des achter-middaeghs in haer vergade-
ringhe seer beladen waren/dies al niet jeghenstaende: soo is eyntelijck
by henlypden besloten/datse die predicatie in Hollandt mede openbaer-
licken aenheben souden in allen plaetsen/uptghesept Amsterdam daerse
noch vooz een wyl tijts ophouden souden/vermits sy de Regierders al-
daer vooz ongenadigh ende seer wrecedt hielden. Volghende welck be-
slupt hebben sy opten 14 Julij byten Hoozne de eerste openbare pre-
dicatie begonst door eenen Hollandtschen Predicant/ghebozen van Al-
maer/genaemt Ian Aertsz. een Mandemaker van sijn ambachte/alwaer
seer groote toeloop van volcke is gheweest upt alle den omlegghenden
Dorpen/sulcx dat de Geresozmeerde van andere Steden daer deur ooc
verstout zijn gheworden/datse van ghelijcken die predicatien uut open-
baer hebben aengesheben/te weten/byten Alckmaer ende Haerlem/al-
waer vele Borgeren ende Inghesetenen van Amsterdam reysden om
de voozsz. predicatien te hoozen/waer deur die Regeerders ende Wet-
houders van Amsterdam/vreesende dat die vande voozsz. Religie ooc
aldaer souden comen/die Schutterijen ende eenighe van de voozmaem-
ste Borgheren hebben doen vergaderen/en de selve voorgehouden ver-
schepden swaricheden die de Stadt soude moghen over-comen/waert
dat sy de predicatie niet alleen toe en lieten/maer ooc niet en verstoorde/
indien men eenige predicatien aldaer bytē der Stadt begonst te doen.
Versoeckende daerom raedt/hulpe en bystant aende Schutterije en ge-
meente omme de predicatien teghen te staen ende beletten/waer op die

vande Schutterije vooz antwoorde gaven datse ongehouden waren de Predicatie blypen der Stede poozten te beletten/dan soudent niet toelaten datmen eenighe predicatie soude doen binnen de muren vander Stede/belovende daer toe alle hulpe met raedt ende daet te sullen doen.

Den dertichsten July daer nae hebben de voorsz. Gherefoz-meerde/seeckere Remonstrantie ghesonden aende Burghe-meesteren en Raeden der voorsz. Stede van Amsterdam/inhoudende in substantie:

HOe dat henluyden niet verborghen en was, dat deur verkerde ende lichtveerdighe menschen, henluyden godsalighe ende heylige handel die sy verhoopten buyten der voorsz. Stede aen te rechten, seer soude worden geblameert voor haer E. ende met lichtveerdicheyt, verleydinge, oproer, muysterije, ende rebellicheyt beschuldicht werdē, met meer andere punten diemen tot henluyder beswaringe soudent mogen voortbrengen, daer deur oock de voorsz. Burge-meesteren en Raedt (foo sy de saecke niet neerstelic wilden insien noch bedenckē) soudent meenen rechtvaerdighe oorsake te hebben om henluyden te verstooren. Waerom sy voor raedtsaem hadden ingesien, op dat den wijfen Raedt hen daer in niet en soudent vergrijpē, henluyden met dit onvolmaect geschrift voor oogē te stellen en te betuygen dat geen vande voorsz. stucken henluyden en moghen opgheleyt werden, als geenige schult daer toe hebbende oft oorsaecke toe gevende, God die een kender is van alle herten (segghen sy) is bekendt dat sy dit door geenen ydelen ofte lichtveerdigen geest ghedreven zijnde, en bestaen met groote beswaringhe ende pericule van heur lijven, want sy en soecken niet haer die lichtvaerdighe aenhangich te maken, maer op dat seden menschen nae het exempel Pauli den Heere Christo, als een reyne bruydt mochten toe voegē, om hem met een waerachtich gheloove ende reyne liefde aen te hanghen, op dat zijn ghemeenschap hier in dit leven ende nae dees tijdt by haer in eeuwighe blijfchap mochten bevonden vverden. Haer selven bekennen sy voor dienst-knechten Gods en Iesu Christi, vviens eere sy alleen soecken groot te maken, ende niet hen selven, en
al ist

al ist dat haer leere by sommige onghelerde menschen nu nae Gods behagen wert voorgedragen, daerom ist (seggen sy) niet minder de waerheyt, en verhopē dat sulcx haest sal veranderē, oft God laet sulcx toe om de eygē betrouwende wyfen in haer geleertheyt te beschamen, oft zjn eere daer door groot te maken, op dat het steunsel der geloovigen niet tot een fundament en hebbē, menschelijcke wijsheyt : maer dat het geloove door Gods cracht alleen soude vast staen inden gecruyften, ist nu (seggen sy) datse voor de gantsche werelt connen bevijfen (gelijk sy door het pandt van God ghegeven niet en tvijfelen) soo ist vvaerachtich dat haer leere niet en strect tot verleydinge, maer tot behoudinge der menschē, sy begeeren dat de gene die haer bedragen, haer comen hooren en besoecken , sy zijn bereyt rekeninge te geven van haer leere ende ordeninge. Ende aengefien datse uvt des Heeren vvoordt bemercken dat de eenige en eevvige vvaerheyt Gods geen secten noch vandē Paus en vvert gedreven, so maken sy haer affscheyt daer vā, op datse hare plagen niet en souden deelachtich werdē, datse voorts als oproermakers ende verstoorders of verscheurders der eenicheyt vverden beschuldicht, teghen de vvaerheydt, moeten sy met Paulo verdragen, ende haer in alle verdruckinge ende alle oproeren als dienstknechten Gods bevijfen, ende om dat sodanige helliche beschuldige niet af laten voort te gaen int' gene ende geheel tegen alle oproer ende onvrede is. Want geen leere so seerde onvrede straft, en de eenicheyt prijft, als die leere die by haer luyden geleert vvert. Dan op datse hen niet te lange maken, soo verfekeren sy de Heerē dat de gene die het vvoordt doet, die toe hoorderen niet anders en bevveecht oft drijft, dan te soecken Gods ende Christi eere, de rust haerder consciēten, en de salicheyt van vele menschē, begeerende ende versoeckende daer omme dat de Heeren selfs comen tot het gehoor, ende hare saecken aenschouwen, oft datse haer Pastooren ende Leeraers (die forge voor haer onderfaten sielen dragen) senden, op datse hen

met Gods woort mochte straffen ende onderwijfen, sy zijn bereyt, indien sy werden overvonnen met Gods vvoordt, voor de gantsche vergaderinge haer schult te bekennen, en haer leere te versaken, en d'ander aen te nemen. Ofte indien niet, dat sy haer leere te pröeve stellen, ende datmen haer vryheydt verskerere, omme met haer Christelijck ende met alle vruntfchap te handelen, op dat de selve haer, ofte sy de selve mochten winnen, ende tot den Heere brenghen, &c.

predicatie

ten Amstel

Des anderen daeghs den lesten Julij hebben sy haer eerste openbare predicatie buyten Amsterdam ghedaen teghen der Chartusers Clooster buyten de Haerlemer-poozt op't vooz-landt buyten Dijck ende uyt der Stadt vryheydt/ die Burghe-meesteren ende Regcerders van Amsterdam hier mede seer beladen zijnde/en wisten niet wat doen/ dan hebben een stercke wachte van Schutteren ghestelt inde poozte/ om alle opzoeer ende commotie vooz te comen/die deur de incomende luyden souden moghen ghebeuren.

Den vierden dagh Augusti/ hebben sy weder ter voozschreven plaetse ghepredickt/die Schout ende Burge-meesteren dit vernemende hebben hem sterck ghemaect met der Stede dienaers/waeckers/ende andere die hy daer toe wiste te becomen/ende hebben hen inde wapenē begheben/in meeninghe zijnde om die predicatie te scoozen/en dit soo heymelijck sy mochten/op dat de Gemeente ende Schutterije daer van niet en soude weten/tot welken eynde de Schoutet oock uyt-ghetogen is uyt een cleyne poozte/ghenaemt Ian Rooden-poorte, maer comende met sijn geselschappe by de Haerlemer-poozte daer hy vooz by passeren moeste/soo hebben de Schutteren ende Borgeren aldaer inder poozten de wacht hebbende/sijn aenflach verhindert/ seggende datse niet liyden en souden datmen tegens de resolutie vande Raedt ende Schutterije/daer in gheresolbeert was datmen die predicatie buyten niet verstooken en soude/doen soude/ende indien sy daer teghen doen wilden/soude oorzaak wesen van eene groote bloedtstoztinghe/jae indien hy sulcx dede/soude de poozten gesloten vinden/sulcx dat die Schout met sijn gheselschapp die repse niet vordere en dorsten gaen/maer keerden wederomme. Dit voozschreven ghecomen wesende ter ooren van die vande Religie/ hebben eenighe vande aenhoorderen ter naester predicatie onder haer mantels bedectelijck mede genomen cozte roers/pongiaerden en ander cozt geweer datse onder de mantels verbergen condon/en deden byden Predicant vercondighen ende protesteren dat sulcx tot gheenen eynde anders en geschiede/ dan om hen ter noodt te beschermen/indien men met gheweldt henluyden wilde overvallen/ende heure Gods-diensten verstooken. Op vele andere plaetsen al't Landt deure ginghen sy openbaerlijcken met gheweer te predicatien.

Den

Den negghen ende twintichsten Julij is men oock gewaer geworden datmen binnen Culenburch, gelegen twee mijlen vande Stadt Vtrecht/ daer van de Grave een vande Gheconfedereerde Heeren was / mede Predicte opte maniere der Gherefozmeerde. Alwaer verscheyden Bozgeren van Vtrecht ter predicatie reysden: Welck by die van de Wette verstaen zijnde hebben t'selbe aen den Officier vander Stadt vermaent/ dat hy daer op neerstighe toetsicht nemen ende hem insozmeren soude/ wie die ghene waren om die in't particulier te verbieden ende oock te straffen. De welke seyde sijn diligentie ghedaen te hebben soo aen de Schipper als aen de ghene op den welcken men sulck vermoeden hebben mochte/sonder dat hy tot eenighe seeckerheyt hadde connen comen/ mits dat een verclaerde aldaer niet gheweest te zyn/ de ander om sijn coopmanschap/ de derde om sijn vrienden te besoecken en diergelijke.

Den 15 Augusti hebben de boozsz. vande nieuwe Religie hem in grooten ghetale soo Bozghers ende Inwoonders der Stadt Vtrecht, als van Amsterdam, Schoonhoven, Culenborch, Vyanden, ende Yselsteyn, wel versien wesende met wapenen ende geweer/ ghebonden in seecker Bozpooste plecke gelegen omtrent der Stadt van Vtrecht ghenaemt Loevenhout, behoozends onder de Hooghe-heerlichheyt vande Prosterije ende Archidiakonie van S. Ians, alwaer sy gepredicht hebben twelck gecomen zijnde tot kennisse vande Regeerders der Stadt Vtrecht/ die welke hier deur seer perplex zijnde/terstont doen vergaderen hebben/ ende by advijs vanden selven alle de poorten vander Stadt doen sluyten ende toe houden van s'morghens tot nae noon dat die clocke een hadde/ende hebbē doe alleen het clincket open ghedaen ende haerlynder Bozgeren daer dooz laten passeren/ den 18 der selver maendt hebben sy wederom hem verstant te Predicken byten de Collesteegh poorte beneffens den wegh daermen nae Dyanen vaert/wesende geheel sterck in ghetale eensdeels met wapenen ende eensdeels sonder wapenen/ en hoe wel eenighe vande Weth van advijse waren datmen die poorten soude sluyten en die gene die ter predicatie gingen byten houden/ so is tselve advijs niet goet gevondē uyt sake datse beducht waren/dat die vande nieuwe Religie daer deur oozsake souden hebben genomen om eenighe vande Cloosteren die byten Vtrecht gelegen zyn/tot 6 of 7 int getal te occuperen/spolieren en in bzant te steken/en datse van gelijken hadden mogen doen vande boozstedē en tgeheele platte landt/ en om meer andere sware inconvenienten te verhoeden daerse booz duchtende waren.

Den Edeldom siende de Landen wederomme in veel plaetsen in wapenen/ende al heel in troublen/ende de saccken tot een generale oproeringhe gheneycht ende dat gheschapyen ware/dat de Onderfaten onder malcanderen souden gheraecten te comen tot bloedtstoztinghe/soo men aen d'een syde met de Predicatie/ende aende ander zijde met het verbieden/beletten/ende vervolghen boozt-varende was: en datmen niet op en hiel van dagelijcx d'een Placcaet op d'andere uyt te gheven sonder de Generale Staten te vergaderen/ soo het versocht ende beloost was:

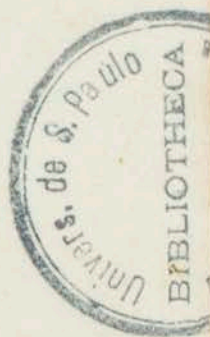
was : dat oock heuren dienste/die sy achten gedaen te hebben/hen qualijck afgenomen ende ten erchsten gheduyt werde/ende datmen hen niet en hielt t'ghene men hen beloofst hadde : hebben nootelick bevonden/ in tijts daer toe te sien/ende hen selven te verseeckeren / ende oock het Landt waert moghelijck van meerder inconuenient te verhoeden/waer om sy oock eputelijck een generale t'samen-cominghe van hen allen gehouden hebbe tot S. Truyen int Landt van Luyck, om op alles te beractslagen ende ordere te stellen / met welcker vergaderinge men te Hove/wederom seer beladen is gheweest/vreesende dat die tot wapenen soude strecken/soo verre men niet naerdere en voldede t'gene henluyden toe gheseyt was : ende oock en remedieerde op t'gene sy claeghden daer teghen gedaen te zyn/ende opte beroderten alom wesende / sulcx dat om te beletten/dat sy metten gheheelen hoop niet weder te Hove en souden comen : ende besonder dat sy daer niet en souden sluyten / datmen naemaels qualick soude comen beteren en affdoen. Heest de Kregente aen henluyden doen versoecken dat sy daer eenighe Gedeputeerde souden in communicatie willen comen met eenige personagien die sy daer toe soude schicken/dwelck eputelijck verdraghden wesende / is die dagh-vaert daer aff ghelept gheweest eerst tot Aerschot ses mylen/ende daer nae te Duffel, drie mylen van Antwerpen ghelegen / op dat de Prince die hem noch niet en vermochte verre van Antwerpen t'absenteren / en daer toe metten Grave van Egmont, byde Gouvernante geordonneert was/daer present mochte wesen/al waer de selve Heeren Prince van Orangien, en Grave van Egmont ghecomen wesende/hebben henluyden den 18 Julij upt den naeme vande Gouvernante aengegeve als dat haer Hoogheyt twee Heeren vander Orden hadde gheschickt in Spaengien om sijne Majesteit heur versoeck te verthoonen/dat sy sedert hen overgeven Requeste niet niens ghedaen en hadde aengaende de Inquisitie ende Placcaten, maer heur versoeck voldoen : dat sy luyden hen opten Coninck behoorden te betrouwen/die noyt tyranie teghen sijn ondersaten en hadde ghebrypcht/maer wel alle goetheit/die oock onghetwijfelt alle dingen soude willen vergeten/tot welcken eynde sy oock tot heuren voozdeele dickwils aen sijne Majesteit hadde gheschreven : waer teghen sy hen deden ververschen hen presentatien/van altydt berept te blijven om te sterben inden dienst van sijne Majesteit, ende van haer/insgelijcx henluyden voozhoudende/dat sy souden willen beletten de ongheregeltheit vanden Sectarisen/besonder mits dien die streckten tot opzoer/ en datmen sagh dat het meest uptlanders ende erffvanden des Landts gheweest hadden/die hen des moepde/te meer dat de Sectarisen wptgaven/dat hen saeken ghebeurden door de verplichte consent ende bevel/sulcx datmen soude moghen oordeelen dat hen Requeste/die sy seyden/tot behoudenisse des Landts overghegeven te hebben/waer die eenighe oorzaecke van dese predicatien/mits welken sy schuldich waren die na hen vermoghen te beletten/ende metter daet te bewijfen/dat hen meeninghe goet was ende geweest hadde:en indien eenige van hen het volck totte open-

openbaere pzekinge verweckt souden hebben/dat die hen verbondt ende Requeste te buyten gegaen souden zijn.

Op welke punten die Gedeputeerde vande Bondt-ghenoten hen verclaringe ende redenen hebben by ghebrocht/mitsgaders de punten ende swaricheden die hen ongerust maecten/achterdencken deden hebben/ende nae verskeringhe benoodichden om te sien : daer neffens aenghevende t'gene by die vander Religien aen hen versocht was geworden. Eytelijck die Gedeputeerde aen weder syden / op goede hope van verdrach gheschepden wesende : hebben niet te min die geconfedereerde Edele/gheresolbeert wes sy in allen gevalle/het ware van finael accoozt/oft gheen/souden te doen ende te laten hebben/eben wel altijd deputerende eenighe onder hen/die volghende den aff-scheyt van Duffel, hen te Hove souden vinden(om upterlijck verdrach te vervolghen ende sluyten/dwelck men ten beyden zyden voorttaen soude moeten volghen/met belofte/ van 'tselve aen geender syden te bzyken oft tegen te doen. Waer op hen vergaderinge is geschepden/maer sulcx dat elck hen doen ginck versien recht oster niet verdraghen en werde. Wende selve vergaderde Edele/zijn oock gheschickt geweest/ Gedeputeerde vander Religien/so vande Gereformeerde als vander Confessien/elck om te mogen comen tot vzyheydt van het gebuycken en oeffnisse hunder Religien: is oock hen aldaer ghepresenteert Requeste opten naeme vande Coopluyden/Bozgeren ende Ingesetenen deser Nederlanden der Religien toe ghedaen/om in vzyheydt hunder conscientien ende exercitie hunder Religie/in aller stillicheyt ende gehoozsaemheyt te moghen leven : byder selver hen oock hoochlijck bedanckende dat sy luyden : aen-merckende het onlydelijck jock der Inquisition ende Placcaten, d'Inwoonderen te seer dzyckende : hadden over eenige maenden te boozen hen verclaert/om die daer aff te helpen verlossen/waer uyt voort ghevolcht ware dat den pber des volcx hen niet langer connende bedwingē/hadden tot voldoeninghe der conscientien / de pzedicatie in't openbaer doen comen: wantmen genoegh merckte/datmen by diversche pzaetijcken sochte den loop ende voortganck des Evangelie (inder herten der Inwoonderen seer ghepzent) te beletten/ende om dat die Magistraten daer alom seer teghen waren/so en wisten sy niet waer sy hen toevlucht naest God nemen souden/dan aenden Edeldom om welcker gunste ende bystandt sy baden/ten eynde hem/om de oeffeninghe der Evangelischer Religien gheen geweldt off onghelijck ghedaen en werde : begeerende tot dien eynde in hen beschut teghen alle hun vpyanden ghenomen te worden/ op dat henluyden inder Religie gheen belet ghedaen en werde : begeerende mede dat/tot meerder bewijsinghe vander goetherticheyt/die de Edele dzoeghen ter ghemeender rusten/ende eenicheydt/in elcke quartier eenighe Edele ghestelt werden om totten waerschyjnliken onrusten te versien/tot dat metten Generalen Staten/behoorzlijck vergadert / anders soude wesen gheordonneert : ende voort lijff ende goet aenbiedende om t'Landt in rusten te helpen houden.

H

De

De Goubernante merckende dat de saecken van daghe te daghe erger werden ende vreesende meerder perijckel heeft aen allen Steden van alle de Provincien geschreuen/in deser naevolghender manieren :

LI E V E ende wel beminde. Alsoo men siet het aenstaende apparent perijckel van een generael bederffenisse, destructie, ende subversie van onse oude Catholijcksche Religie, mitgaders vanden ghemeenen staet van herwaerts-overe, in dien daer inne op allen orden ende siden met alle ghevoechlijcke ende moghelijcke middelen niet promptelick versien en werde. Ende want het perijckel grooter, apparenter ende naken-der is, ghy des te meerder neersticheydt, vliet ende forgh-vuldicheydt daer toe behoort te ghebruycken, om voor God onsen Heere, den Coninck, ende de werelt, te verantwoordē van u goet devoirs, getrouvvicheydt ende quijtinge van uwen eedt. Verfoecken vvy u daeromme vvel ernstelicken, ende niet te min, inden naem ende van wegen sijnder Majesteit ordineren ende bevelen seer expresselickē, dat ghy terstont vvilt communiceren metten principaelsten ende treffelicksten personagien-luyden van eeren, ende die tot onderhoudenisse ende conservatie vande voorschreven oude ende Catholijxsche Religie totten dienst ende onderdanicheydt sijnder Majesteit ende tot ruste ende welvaren van den Lande, aldermeest gheaffectioneert ende ghenegen zijn, om tsamentlick te ramen ende adviserē alle middelen ende remedien daer mede men het voorschreven perijckel soudemogen voorcomen ende verhoeden ende vooral uvve Stede vvel verskeren tot bevvaernisse van uvve eygene perfoonen, huysvrouvve, kinderen ende goeden, teghens alle seditie, oploop, beroerte, plunderinghe ende pillaige, soo vvel van binnen als van buyten, stellende alomme goede vva-ke by daghe ende bynachte, ende deylende t'volck met Rotten ende vvijcken, ghelijck ghy in forghlicke tijden tot uvve behoedt ende verseeckertheyt ghevvoonlijc zijt van doene ende bevinden sult, den noodt ende importantie vanden saken te vereyfs-

vereyffchen, sulcx dat de Gemeynthe oft Republicque in gheene inconvenient en valle, doende insgelijcx alle uysterste devoir en neersticheyt, om t'volck van alle onbehoorlicke prekingen, en vergaderingen te trecken ende weeren, eensdeels met auctoriteyt ende vermaninge, eensdeels met goetheydt en liefde, ende eensdeels met geweld, hen verthoonende t'perijckel daer in sy hen stellen, ooc dat sy daer mede vertoornē, onsen voorn. Heere den Coninc heuren natuerlijcken Prince, ende de Weth ende Overicheydt offenderen, mitgaders die plagen en ellendicheydt die God ordinairlic sendt deur veranderinge vander Religie, ende ooc de bederffnisse ende subversie vander Gemeente ofte Republicque, daer nae volgende. Versekerende, versterckende en conforterende voorts meer t'gemeene volcken besten dat u doenlijc wordt, totter aenstaende comste toe van sijnder Majesteit, die belooft heeft corts over te comen, om in persoone op alles te versiene en ordere te stellen, ende de goede Onderfaten ende de Landen voor te staen ende beschermen. Ende ten eynde dat t'gene des voorsz. is, bet volcomen ende geffectueert soude moghen worden: sult ghy t'selve mogen communiceren metten Stadt-houder, ende die vanden Rade, houdende des halven met elckanderen goede correspondentie, inder voegen dat sijne Majest. de auctoriteyt behouden en sterckste blijven mach. ende indien ghy onse oft des Stadt-houders hulpe, bystandt ende assistentie behoeft, sult ons ofte den voornoemden Stadt-houder daer van mogen verwtigen en adverteren, met verclaringe van t'gene dat u vā noode wesen sal om u daer van te securreren ende by te staene, of die middelen die ghy daerinne geadviseert sult hebben, te voordeeren ende naevolghen, ende dat so geringe alst moghelic wordt: Waer inne wy u gantschelijcken toe betrouwen, dat om de ghetrouvicheyt die ghy tot sijnder voorsz. Majesteit en tot conservatie van desen Lande schuldich zijt, ghy niet late en sult te doene al t'gene des tot Gods dienst, ende van sijnder Con.

Majesteit ende tot behoudenisse ende bewaernisse vander Gemeente, ende van u selven, int besonder van noode wesen sal.

Lieve ende wel beminde, onse Heere God zy met u. Gheschreven tot Bruyssel den 21 dagh van Julio 1566. &c.

Welck schryven sommighe Steden achtervolght ende hen daer nae ghereguleert hebben.

Alsoo nu binnen desen tijde neffens die vander Religie soo vele be-
neersticht was / dat sy de wapenen hadden begonst te minde-
ren / ende goede hope was / van dat sy die cortelijck heel ghelaeten sou-
den hebben / soo ist ghebeurt dat den Drossaert van Brabant die last
hadde / om volck aen te nemen / ende dien volghende sekere knechten / ende
wock peerden aengenomen hadde (gaende den roep dat sijn bevel was /
inden hoop van de vergaderinghe van die vander Religie buyten der
Stadt Antwerpen te slaen / die Predicanten ende ander te vanghen / en
die predicatien te stoen) hy des Dzydaeghs den 19 Julij vooz by en-
de langhs de Vesten vander Stadt met seker volck gepasseert / ende te
Merckhem by Antwerpen / plaetse sijne woon-stede / ghetrocken is / en
aldaer meer knechten aengenomen heeft : Ende want den roep ende ge-
schrey terstont alle de Stadt deur was / dat hy daer was gecomen om
des Sondaeghs inden hoop te smijten ende sijnen last te wercke te stel-
len : Soo is daer deur des anderen daegs groote beroerte ende turba-
tie inder Stadt geweest / sulcx dat sijne Excell. ende de Weth in haeste
daeromme hebben ghesonden te Hobe / dat hem terstont tegen des mor-
ghens soude worden verboden yet aen te grijpen / en omme de vreesse te
verdrijven liever van daer elders gesonden werden / want daer gheen
deucht aff en coste comen / want oft die vander Religie souden hem mo-
ghelick soo sterck maken ende van wapen versien / dat sy vooz hen niet
vreesen en souden (daer toe sy alreede ghereetschap maecten) ofte soo
verre sy duchten niet sterck ghenoech te zijn / dat het te versorgen ware /
dat sy ergens binnen der Stadt / om van de Drossaert verskert te zijn /
renighe plaetse souden innemen : ende dat soo upt d'een / als upt d'ande-
re vele quaets ende bloedtstoztinge gheschapen ware te volghen / en dat
men andersins wel raet wiste om die vander Religien de wapene te ne-
der te doen leggen / ende hoe wel haer Hoogheyt eerst vooz antwoorde
gaff dat den Drossaert gheen volck en hadde om fortse te ghebruycken /
teghen sulcke menichte van Volcke / die sy verstont omtrent Antwerpen
opte Predicaten te vergaderen / nochtans door de vele verthooninghe
ende neersticheit daer in ghedaen / heestmen noch ten selven daghe van
heer Hoogheyt vrieven ghecregen / daer mede den Drossaert ontboden
werdt niet aen te vanghen : maer elders te reysen / die hem des morgens
vroegh den 21 / zijn ghelevert / waer door t'Volck wat is gestilt : Maer
die predicatien zijn met meer wapenen ende gheweers dieru dagh beset
dan

dan opt te voozen/ghelijck sy oock waren daer nae / te meer deur dien evel wel de selve Prossaert daer nae hem oock byder Stadt met volck liet sien desdaeghs vooz die preeck-daghen.

Vooz ende in desen tyde/ is oock de fame/jae vaste tijdinghe gheco- men/dat Hertogh Erich by Lingen, volck ende ghereetschap van Dor- loghe maecte by laste vanden Coninck/om aldaer te Lande gebuyck te worden/dwelc vele byemdt vonden ende van quader consequentien/ ende een groot achterdencken maecte.

Daer nae soo opte sollicitatien byde Ghedeputeerde der Stadt van Antwerpen te Hove ghedaen/ epntelijck den 3 Augusti/op dibernsche poincten byder Gouvernante resolutie ghegeven is/soo hebben de seitte t'Antwerpen verstaen zijnde/het volck eensdeels ghestilt/ende eensdeels meer verandert/ te weten/datse opte Requeste vande Helmoesseniers aenden Prince ende Wethouderen ghegeven vooz eenighe peniterende Herdoopte/hadde geconsenteert hen gratie gedaen te worden: soo vere sy in hen penitentie bleven volherdende/ende de behoorzlicke verswerin- ge ende penitentie des Prochiaens volbrachten/maecte onder t'volck goede stichticheyt/ghelijck vele oock goet vonden dat heur Hoogheyt te vreden was / by Edict pardoen te verleenen vooz den ghenen die inde vergaderinge ende predicatien geweest hadden/tot dier tydt toe/behou- delyck dat sy voozdaen hen daer aff wachten souden: Maer datse op de convocatie der Generale Staten/maer en seyde/ sijne Majesteit daer aff in't langhe gheschreven te hebben/ende datmen sijne antwoorde en resolutie moeste verwachten. Item dat sy hadde gheweygert de ontfla- ginghe van eenen vande gereformeerde Religien / ghenaemt Jacob So- re, die gheseyt werde oock teghen der Stadt Privilegien ghevanghen te zijn/maecte het volck meer gheturbeert ende verbittert / te meer om dat vooz den selven groote menichte van Coop-luyden/jae alle die van der Religien/ghebeden hadden/die daer om daer nae weder aengehou- den hebben/ende de Prince ende Weth/oock heur Hoogheyt geschreven/ om te verhoeden alle voozdere inconvenienten/maer en heeft niet con- nen daer toe gheraecten/ dan is eerst vooz de naeghevolgende trouble uptgheraeckt.

Nac dien nu de Prince en de Weth sekere dagen onledich hadden ge- weest/ om te stellen seker articulen ende poincten vande waecke en an- dere die totte verskeringe der Stadt noodig schenen/ deur dien de Ge- meente geen knechten/ooch upt de Borgeren/wilden toelaten: so zijn de Leden ende ander Gemeenschappen boven geruert/de selve poincten en gheconcipteerde ordze opten breedten Raedt ghelesen/ende vooz by ghe- schrifte ghecommuniceert/mette Apostillen der Gouvernante / roerende de Generale Staten ende pardoen: Midtsgaders de propositie ooc ge- daen/streckende toe het verbieden van het draghen van roeren / pisto- letten/lanck gheweer/ende verboden wapenen / soo wel by daghe als by nachte: Insgelijck hen verclaert de Apostille van haer Hoogheyt/ dat sy te vreden was / dat sijne Excellentie die superintendentie vande

Stadt aennam: waer op nae achter raedt by hen ghenomen de selve Leden/Coop-luyden/ende Ingesetenen sijne Excellentie seer hebben bedanckt van dat hem heeft ghelieft den last ende superintendentie vande Stadt te aenbaerden: Doozt aengaende de pzedicatie dat sy niet en vonden gheraden yet met fortsen daer tegen te doen (ooc eenighe verclavende dat sy niet en verstonden daer toe ghebruyckit te worden) vooz ende al eer byde Generale Staten daer op soude ghedelibereert zijn/ dwelck was het eenich remedie om daer op te versien / daer op men de selve oock behoozde terstont te vergaderen/vooz elck sijn particulier redene opte andere poincten seggende/ waer uyt epntelijck ghestelt is een generale ordonmantie opter waken en ordze inder voozsz. Stadt vooztaen te houden: die oock aldaer is vercondicht den 13 Augusti/ op dat den Coopman/Doozter ende Ingesetenen vooztaen hen bet verseeckert soude moghen houden.

De Grave van Egmont hadde daer en tussche by laste vande Regen- te hem gevonden in sijn Gouvernement van Vlaenderen ende aldaer seer ghearbeyt/om het volck te stillen dat in verscheyden plaetsen hen bestondt op te werpen/doende eenighe vande selve straffen met rigew/ ende soeckende/andere met soeticheyt daer aff te trecken/twelck hen een groot opsprake maecte aen beyden zijden/ jae werde seer verscheydelick daer van ghesproken/sulcx dat hy noch te Hobe/ noch by die vande Religie gheen danck en behaelde.

Daer neffens isser weder een ander onruste tot Antwerpen op handen geweest/hoe wel die met Gods gratie noch wel verginck en quam by dat alsoo de voozghenoemde Pzedicant op't Kiel met een ontallick groot ghehooz sijn sermoen hadde voleyndt/den 10 Augusti soo hy affgaen soude/aldaer hem heeft verthoont selkeren Theologien / Doctooz ende Pastooz van Loben M. Petrus Rithovius, Pastooz van S. Peter te Loben/ (so men naemaets verstont/maer doen int beginsel niet en wist/ soo hy al weerliche cleederen aen hadde) de welke hem openbaerlijck heeft willen berispen van t'gene hy gepzedickt hadde: waer op soo de ander seyde bereet te zijn met hem te confereren/en dat sy uyt den volcke in eenich huys daer omtrent gaen souden/so bleef d'andere sijn argumēten over luyde by bzenghende en den anderen hert straffende/waer op veel volcx toeloopende ende hoorzende/dat heuren Pzedicant den andere met Schiztuere ende redenen stomi gemaeckt hadde/so isser sulcken jou ende ghetier ghevolcht dat den Theologien heeft moeten wijcken/ ende werden eenighe soo verbittert op hem dat sy hem souden doot geslagen hebben/en hadden niet eenighe Bozgeren met perijckel heurs lijfs/ den selven beschut/ende achter nae in eenen kelder ghedrongen ende versterken. waer dooz het volck meer en meer hittich wordende / met grooten hoopen by een bleeff ende ende wilden hem doot oft emmer der Justitie ghelevert hebben/om ghestraff te worden: hier aff is terstont inder Stadt een groote muysterje onder t'volck ghecomen/elck een die saecke ergher makende/tot dat sijne Excellentie den Officier vander plaetsen daer

daer heeft ghesonden/die den Theologien ghevangen ghenomen heeft/den welken men (nae datmen hem hadde ghevraecht nae redene ende wat hem hadde ghemoveert dit spel aen te rechten) secretelijck met een schijp wegghesonden heeft/ende is alsoo epntelick dat rumoer ooc ghestilt: ghelyck te meer stonden upt dierghelycke ende noch veel minder oorzaken ende roepen aldaer dickwils groote turbatie quam/midts de wantrouwe eben sterck aen allen canten bleef/hier vā heeft de Prinsce van Orangien de Goubernaute terstont verwitticht.

Het Geestelick Hoff van Camerijck te Bzupffel residerende (niet tegghenstaende alle sollicitationen ende schryven vander Weth van Antwerpen aen hem ghedaen) hebben aen de Wethouderen met brieven ontboden dat den voornoemden Prochiaen ofte Predicant opt Kiel tot het preeken niet en behoorde toegelaten te worden/ende dat sy hem niet en admitteerden: maer dien niet tegghenstaende heeft men hem laten volherden in sijn Sermoonen / soo die sonder wapenen gheschieden ende dat soo grooten volck hem telcken daer liet vinden dattet hem niet en soude hebben comen verboden worden / sonder die Stadt in merckelicke perijckelen van opzoerichypt te stellen/ende hebben daer op den Vicariaet hen redenen weder gheschreven. Daer en tusschen deden men oock alle moghelijcke officien om de Ghereformeerde hen wapenen aff te doen laten/die sy allenskens meer ende meer lieten ende geheel gelaten souden hebben/en had gedaen het beduchten vooz den Drossaert/die somwijlen tot neffens de veste op Saterdaghe quam rijden (so sijn wegghen van Bzupffel t'huyswaert daer langs lagh) daer dooz sy telcken verweert ende achterdencken bleven houdende oft immers hem so gheslieten ende vooztgaven.

Omtrent den selven tijde soo hebben de goede mannen vande Poozterijen ende Ambachten den Heere Gouberneur soo mondelinghe als schijftelijck/int besondere noch bedanckt van dat sijne Excellentie had gheaccepteert de superintendentie vander Stadt / ende hebben der selver alle ghewillige ghchoorzacmhuyt ghepresenteert/ en voozt versocht hem by te willen blijven/soo langhe de sozghlicke tijden souden dueren: Maer soo verre sijn Excell. om andere ghewichtige saken tot eenige tijden in persooone elders nootelick hem soude moeten vinden / baden hem dan so haest te willen keeren alst soude mogelick wesen: ende ten eynde daer en tusschen sulcken Stadt niet en soude blijven onversien van eenigen Hoofde van qualiteyt/versochten dat sijne Excellentie so vele wilde doen/dat dooz sijn intercessie en met aucthorisatie vande Regente duerende sijne absentie daer quame en daer hiele vooz Overste de Grave vā Horne, oft de Grave van Hogstraten, dien sy alle ghchoorzacmhuyt in sijn afwesen souden bethoonen/op dat by faute van eenigen Hoofde/byden quaetwillighen niet werde pet voozghestelt dat niet en soude wesen tot dienste van sijne Majest. bewaringe vande Stad/en ruste vanden Coopman ende Bozgher. Versochten dat oock sijne Excellentie om het te wesen

wesen gheholpen ende telcken beter gheinformeert ende oock tot allen roevallen/bet ordze mocht doen stellen/wilde terstont kiesē een Lieutenant volgende de Articulen by sijn Excell. metten breeiden Raedt gesloten: Biddende dat sijn Excell. daer toe wilde nemen den Heere van Stralen, die sy hoopten dat soude wesen ten genoegen vande Coop-luyden/Doorteren/ende Ingesetenen/by brenghende daer toe dat de principaelste Officiers ende Burghe-meesters / andersins met heuren dienst seer verlast waren/ datmen hen met gheen andere lasten en behoorde te moepen; waer aff sijn Excell. de Regente terstont heeft verwitticht/ en het geschrifte dien conform overghegeven/haer gesonden ende versocht Starlen tot Lieutenant te moghen stellen/maer heeft haer Hoogheyt het selve uyt ghestelt/latende heur bedincken dat het onmoedich was om de Stadt met een Lieutenant te versien.

Hier en tusschen dede oock sijn Excell. alle uysterste neersticheyt (tot dien fine oock dickwils sendende aende Ministers en principaelste vander Religien) dat sy hen souden willen voegen en schicken nae de voorschreven resolutie ende ordze / ghestelt by alle de Leden: ende dien volghende achterlaten de wapenen in hen sermoonen/ende sonderlinge hen vernijden/van binnen der Stadt het ware int gaen ter pzedicatie oft van daer comende/oft andersins/hem te vinden met eenighe wapenen/roeren/ pistoletten/hellebaerden/oft andere by der ordonmantie verboden/waer op sy vaste hope gegeven hadden/van hen nae de selve ordonmantien binnen der Stadt te schicken/ende oock zyn te vreden gheweest toe te segghen ende te gheloven/hen pzedicatie / sonder alle wapenen stillichlick te houden/wilde met hen t'woozdt gheven / datmen hen niet misdoen/noch over-rompelen en soude dooz den Drossaert noch andere/dwelck sy oock den voorschreven Drossaert in persoone/ hebben doen aensegghen / alst heeft ghebleken by sijn brieven vanden 17. Augusti. Maer de hope ende de gerusticheyt/daer dooz verwacht/en heeft gheen effect gesozteert/maer is terstont niet alleen om-gestooten/maer ooc in eene groote bitterheyt verandert/dooz de vier naevolgende oorzsaeken/die alt'eenen tijde toe-geballen zyn / ende by nae de Stadt in groot perijckel ende onruste ghebrocht hebben.

D'Eene was/ datter als doen aende Wijkmeesters gebrocht is eenen besloten brief aen hen gheaddressert/ by eenighe van Brupffel (soo't scheen by brieven vanden 13 Augusti) inhoudende datter sekere comploten ghemaect waren tusschen de Regente ende de Heeren van Antwerpen doen te Hove zijnde / om te verstoozen de pzedicatie daer buyten gehouden/dwelck streckte tot bloetstozinge van hen huysvrouwen/kinderen ende vrienden/ende der ghelijcke onmoosle meer/waer af sy hen advertentien deden niet uyt een ghemeen gherucht/maer seeckere apparente handelinghe ende opentlicke argumenten tusschen hen ghe tracteert: dat oock nunitie te Mechelen was ghescheept en by Brupffel ghebrocht/soo dat Antwerpen by seeckere persoonen aldaer was ver-
cocht?

rocht/ende niet en reſteerde/dan de leveringhe/ dwelck ſy als lieff-hebers der ſelver wel hadden vooz der Stadt welbaert willen adverteeren/als noodich zijnde om t'ſelve te communiceren met mijn Heere den Prince van Orangien ende andere Deeckens ende Ouderlinghen der Stadt.

De andere dat ten ſelven tijde de Doſſaert van Zabandt / daer die vander Religien ſoo groote vzeefe aff hadden/ door de Stadt van Antwerpen/ heeft nae ſijne wooninghe (een half myle daer buyten ſtaende) doen voeren ſekere waghenen geladen met wapenen/ waeromme eenen grooten roep is opgheſtaen/datmen die teghen de pzedicaten wilde beſighen: waer omme oock den eenen waghen by den volcke binnen der Stadt is aengehouden/welcke wapenen die vander Wethj wilden verantwoorden/dwelck maer te meer achterdencken dede hebben.

De derde/dat ſeeckeren bzieff doen is ghebrocht aen eenighe hender Religie: inhoudende dat den Doſſaert was weder ghecomen ende dat beſloten was/dat mette teeken van clock-flagen vande groote Clock der grooter Kercken ter eerſter bequaemheyt/hy met ſyn volck ſoude in de vergaderinghe ſlaen/ende tot ſynre aſſistentie/omtrent een myl ende min ront om vander Stadt laghen hier ende daer tot 1000 peerden/oft uyt den gebuyz Clooſteren op eene nacht ſecretelijck tot op een half myle comen ſouden/ende nae den voorsz. Clock-flach wachtē/ende dat inſghelijcx inden ſelven Clooſteren verſchepden knechten daer toe verborghen laghen.

De vierde/dat ſeker Mans perſoon als doen oock gecomen is aen eenighe vande Religie/hen verclarende dat een ſijn medegheſelle / hem hadde willen daer toe bzenghen/ dat hy ſoldije ſoude binnen der ſelver Stad hebben ontfangē/om tegen die vander Religien gereet te zijn/ ten eerſten Clock-flaghe vande grootſte Clocke / ende dat dien hem hadde willen leyden ter plaetsen / daer de wapenen daer toe ghereet waren/daer hy uyt kieſen ſoude moghen : die welke hem oock daer by verclaert hadde/dat ten ſelven daghe wel tachtentich daer toe aenghenomen ende in gheſchreven waren.

Deſe vier poincten aldus verbruydt ende onder den volcke geſtroyt zijnde/hebben ſulcke verbitteringe/getier/en mozringe gemaeckt datter ghenoech mede te doen is gheweest/en de Stadt in groot perijckel van oploop geſtelt werde/doch ſoo door deſe geruchten wordē geſeyt valſch te weſen/ is d'opzoer niet ſonder ſwarichept gheſtelt geweest: nochtang hebbe die vande Gereformeerder Religie daer door oorſake genomen / dat ſy des anderen daegs met malcanderen geſloten hebbe/en vooz hen ghenomen van ten volghenden daghe ende voort aen niet meer buyten der ſelver Stadt heur pzedicaten te houden ende te vergaderen.

De Prince van Orangien van deſe reſolutie noch den ſelven avondt ghewaerſchout zijnde/ heeft terſtont den voorsz. Penſionaris aen eenighe van hen Predicanten : Inſghelijcx twee van ſijne Edel-mans
 Z aen de

aen de Principaelste vander selver Religien ghesonden / hen vermanen-
de op ghehoorzaemhepdt / dat sy van sulcken voornemen souden ophou-
den / ende hen vermijden van binnen der Stadt te predicken / maer eerst
verwachten de resolutie by de Regente metten Edelen coets te nemen: of
anders souden sy moeten thoonen / dattet teghen synen danck ende wille
was / ende sien hem sterck te maken / om het selve met sozste te beletten /
wilden sy 'tselve niet soetichept niet laten: de welcke hen neerstichepdt
ende alle goede verthooninghen daer toe gedaen hebbende / hebben eben
wel dre vander Religie gedacht te blijven by hen voorgenomen beslupt
van binnen te predicken / niet te min hebben spade inden avont / tot hen-
der ontschuilt ende justitatie van heur wepgheringhe aen syn Excellen-
tie ghesonden eenighe Coop-lupden met sekere remonstrantie ende ver-
soeck daer in verhaelende de vier pointen boven geroert / en dat sy daer
door: en door dergheleycke achterdencken benoodicht waren / om beters
wille en meerder quaet te verhoeden / en om de wapenen achter te late / te
houden hene vergaderinge binnen der Stadt: Biddende dat syne Excell.
'tselve niet qualyck en name / eben verre jae / dat sy noch liever (hoe wel
ongaerne) den ondanc van syne Excellentie souden lyden / dan hoozen-
de menichbuldighe vreesen ende clachten vandē volcke / sonder de wel-
cke sy niet gaerne ghelaten souden hebben hem alle behoorzlycke gheoor-
zaemhepdt te verthoonen / ende dat sulcken overlast / hen seer wel soude
comen gheschieden ende bestelt worden met hulpe vander Werth sonder
syn wete: Belovende eben wel / dat van hunder syde / al werden hun ser-
moenen binnen ghehouden / gheen onghereghelthepdt aengherecht soude
worden.

Maer alsoo syne Excellentie 'tselve gheensins en wilde ghedoogen /
hen vele verthooningen ter contrarie dede / seyden sy de resolutie sulcx
ghenomen te wesen: niet te min souden noch hen uyterste beste doen / om
'tselve ten respecte van syne Excell. achter te doen blijven: maer soo het
selve geschiede omtrent middernacht / sandt eben wel syn Excell. aen die
vander Werth / dat sy alle de Schutters en Gilden tegen des mozghens
ten byss uren inde wapenen gereet souden hebben / in meeninghe de selve
dan op alle oorden uyt te senden / omme alle beginselen van vergaderen
te doen schepden met properhepdt: maer tot dien mozgenstontt zyn by
hem weder gecomen / die van s' abonts / segghende / dat sy soo vele had-
den ghedaen dat ten aensien ende respecte van syne Excell. die predica-
tien noch bupten souden worden ghehouden / hoe wel sy wel duchte dat
soo door de voorsz. vrees / als d' acnstaende quaden / weder het selve niet
langhe geschieden souden comen / noch het volc daer in gehouden en on-
verwesen worden: ten waere dat sy met versekerthept / van niet mishan-
delt te worden / daer toe verwillicht werden: van al 'twelck syn Excell.
terstont de Regente waerschoude.

Soo nu den hoop van die vander Geresoymeerder Religie daghelijc
ober al toenamen ende vermeerderden / ende sy eenen grooten toeloop
creghen tot hare predicatien / eensdeels uyt nieuwsgierichept / en eensdeels
uyt

*celst stor-
minghen*

myt goeden yber/soo hebben cenige onder hen/die hem gelieten yperiger te wesen dan d'andere/ende meerder vanden van alt'ghene der selver Religie tegen was/hen ver Stout/ende dat aldereerst in Vlaenderen ontrent Yperen/op de wegen eenighe Beelden aff te werpen/daer nae eenighe Cappellen/Kercken/ende Cloosteren/ten platten velde. Ten lesten in eenige Steden alwaer sy alle Crucifixen/Beelden/Sacrament-huyfkens/Outaren/Casereelen/ende alle verciereelen aldaer ghevonden/om verre wierpen/in stucken sloegen/ende braken/in ongeloofticke haesticheyt/twelck niet en passeerde sonder Hoeren ende Boeven hulpe/en groote rooverije/hoe wel alomme veel goets den Kegeerders wert gelevert. Dit is in Vlaenderen alder eerst ontsteken/ende begost als den Grave van Egmont, den Gouverneur/te Hobe ontboden ende ghereyft was/ende is terstont soo verheydt ende voort gelooopen alle de Nederlanden over/ghelyck een windt: alsoo dat geen Landt ofte Steden bykans daer van by ghEGAEN en zyn/maer hebben dese Beeldtsformerye alle moeten lyden ofte vreesen/t'z dat sy hebben moeten gedoogen/dat een hoop Canalie oft gepeupelt sulcx hebben ghedaen / ofte dat de Kegeerders/Gheestelycke ofte Weerlycke Kerckmeesters selve myt vreesse van meerder schade/haer Kercken ofte Cloosteren daer van selve ledichden/ofte haer daer teghen in tijds ghestercht / versien ende ghewapent hebben/ende alsoo het onweder ontgaen. Ende dat meest te verwonderen is / men conde noyt weten wien den Auther daer van eerst was/ooch en wasser niemant onder vande Gheresormeerde Religie / die hem dies beroemde / ofte die de maniere des septs ghepresen ofte goet ghevonden heeft / hoe wel sy het ghedaen werck wel goet achten/zynde meest al omme door Jonghers / Leckers / Hoeren ende Boeven eerst bestaen.

O den Leser met een particulier seyt te behaghen / ende niet met veelderhande te vermoepen / by de een de ander giffende/sullen wy verhaelen hoe die Beeldtsformerye t'Antwerpen toegegaen is/voor ons ghenomen hebbende dese Stadts geschiednisse (als een van de voornaemste der Nederlanden) tot een Patroon/van t'ghene dat in de ander Steden gheschiet is/te stellen.

Het is gheschiedt/als den Prince van Orangien, t'Antwerpen van de Regente gesonden wesende te Gouverneren/weder tot Brussel ontboden ende verreyft was/s'ander daeghs als men inden omme-ganck der Stadt/het groot Marien beeldt omme-ghedraghen hadde / ende het selfde nu wel vergaen zynde / ende weder in sijn Choor ghestelt was als hier vooren geseyt is/ende daer scheen gheen vreesse meer te wesen: Soo zyn der ten selven daghe eenige Jonghers geweest/bragende voor de Choor/oft Mayken (meynende het Liebe Vrouwen beeldt) vreesde /om dat sy nu dus vroech te Choor liep/ende diergelycke. Doc aende ander sijde eenighe Jonghers spelende inde groote Kerckie / omtront den Predick-stoel/het hooft vol hebbende van predicken en predicatien/

Zij

willen

*Beeldt
Stormery
brinnen Ant
werpen
1566*

ut tot Stor
orje bmon
n worpon
August 1666

wilden oock het predicken contersepten: Dies isser eenen grooten Lec-
ker op den Predickstoel gheclommen/ende heeft aldaer eenighe propoo-
sten begonnen. D'ander jongers geckende met hem/wierpen nae hem:
Andere wilden hem aff trecken/maer hy stietse met hoeten/en het werdt
quaet/ofte Catten spel. Want eenen jonghen Schipper clam op den
Stoel van de ander zyde/ende stiet hem langs de trappen af/dies hem
eenige gapers ende Mans personen daer mede moeyden/ende werden
bycans onder malcanderē vechtende. Den Schipper wat gequetst zyn-
de/ist ontcomen (de Kercke vol beroerte zijnde) ende wert buyten ghe-
bonden/ende vooz den Magistraet gebzocht dien hy't alsoo vertelde als
soo het gheschiet was. De wachters deden terstont het volck vertrec-
ken/ende de Kercke toe sluyten.

S'anderen daeghs/zijnde Dinsdaeghs den 20 Augusti/teghen den
avondt/zijnder een deel jonghers ofte boefkens inde Kercke vergadert
oock veel Mans personen/nae het ghebzuyck wandelende teghen den
Loff-tijdt/alwaer weder gheschimpt wert op het Marien beeldt. Ende
een oude vrouwe/die vooz den Chooz keerskens vercochte/en offer ont-
finck/vergrammende/wierp sy stoff/asschen ende ander buylenisse den
jongers nae het aensicht ende in de ooghen: Waer uyt twist gherces.
Soo dat de Marchgrave/Heer Jan van Immerfelle, in de Kercke quam/
met sijn Sergianten ende Hellebardiers/vermanende de een ende de an-
der te willen uytgaen/twelck sommige deden/andere seyden/ sy wilden
het Loff eerst hoozen: Waer op de Marchgrave hen dede aensegghen/
men soude gheen Loff doen/twelck maecte eenighe onwillighe/de een
teghen de ander te seggen/sy wilden dan selve het Loff singhen. Alsoo
dat ten laetsten de een hier de ander daer begonsten te singhen / eeni-
ghe jonghers speelden ende rolden met ballen ende steenkens. Ten eyn-
de/dooz dit gheruchte quam daer meer en meer volcx inde Kercke. Den
Efficier/de Marchgrave/siende dat hy niet en vermochte t'volck uyt te
doen gaen/noch ordze te stellen/sloot alle de Kerck-deuren behalven ee-
ne/ende is alsoo oock met vreesse vertroocken: Waer dooz het gepeupelt
stouter gheworden zyn. Ende alsoo het nu spade inden avondt was/en
de clocke wel ses upzen zijnde/soo hebben sy malcanderen ogeruyt/om
het Marien-beeldt om verre te smjten/opzekerende den Chooz/roupen-
de Vive le Geus. Dit nu begonnen zijnde / is terstont met sulcken furie
voozt ghelooopen/en met soo vele handen geholpen/dat eer middernacht
alle de Choozen opghebzoken/de Outaren om verre ghesmeten / ende
alle Beelden afghewozpen ende ghebzoken / alle de sloten gheopent/ in
soo grooten Kerck/daer men wel t'seventich Outaren in seyde te wesen/
ende van als soo verciert/van constige/schilderijen ende costelijckheyt/
als niet vele elders ghelijcke te vinden en was.

Als nu alle de Beelden in de groote Kercke neder ghewozpen wa-
ren/isser een groote menichte van die jonghers/met oock eenige Mans
personen/Doeren ende Boeven / vergeselschapt alomme gelooopen om
het selffde oock elders te doen/als ten Minre-broeders ofte Franciscanen,
ten

ten S. Claren, S. Jacobs, S. Ioris, S. Michiels, ter Peter Pots, in de Borch, ten Fakens, ten wit-Susters, ten Swart-Susters, ten derden Orden; ten Nonnen, Bogaerden, ten Prekaers, ende al omme alle de Kercken der Stadt ende Capellen dooz/ende hadden t'meeſte al om verre gheworden in alle de boozſchzevenplaetſen/ eer het s' mozzghens wel dach was/ hebben de alle de keerſſen ende tozſen ontſteken/ die ſp inde Kercken vonden/ daer ſp't alle mede doozliepen. Een groot ende wonderlick werck conſidererende alle de circumſtautien: Want men nergghens yemant van de doenders en kende/ niemant hoozdemē naemaels hem daer aff beroemē/ geen ghebechte ofte queſtien vielen onder haer/ oock niemant werter gequetſt/ dat boven al te verwonder en/ als zijde inder nacht/ ende ſo veel ſteenen/houten/ende andere materialen bzekende,

Hier en tuſſchen ſtont de Magiſtraet en Bozgerije ſo verbaest en bedwelmt/ alle de nacht in de wapenē/ als offe hadden betoovert geweest/ dat ſp niet en wiften wat beſt gedaen ware/ verſcheydē gedachte/ vzeesfen en achterdencken hebbende. De Roomſche Catholijckē dochten/ dat der Gerefozmeerder werck was/ en die met fulckē gepeupelt verſterckt zijnde/ dochten ſp mochten haer te ſtere weſen/ en daerom vzeesden ſp dat nē haer op den cop ſoude ſnijten. De Gerefozmeerde denckende/ dat dit bedzijff haer ſoude ten laſte geleyt weſen/ dochtē ooc/ dat haer ſtont toe te ſien/ om van haer weder partie niet overvallen te worden. Terwijlen dat de een partie des ander aldus vzeesden/ hadden ſp beyde een ghemeyne vzeese/ dat t' ſelfde volckeren/ als ſp haer handen aen den roof geſteken ſouden hebben/ daer mede niet op houden en ſoude/ maer ſouden mogen in de rijke Coop-luyden ende Bozgheren huysen vallen/ ende de Afgoden in de kiſten ende bozſen ſoecken/ onder het deckſel van Beeldē/ ofte verraderije op te tygghen/ ofte diergelijcke ſmaetheydt. Aldus ſtont de Magiſtraet ende Bozgerije perplex/ niet gebonden herten ende handen/ nochtans in de wapenen/ ende met goede ordere/ de een den ander vermanende tot eendzacht/ ende toe te ſien datter gheen bloetſtoztinghe geſchiede/ noch huysen open ghezoken en werden/ daer in ſp alle eens waren/ (nae het ſeggen der Spaengiaerden) neerſtiger zijnde/ om haer lijff ende goet vooz te ſtaen/ dan de Roomſche Heylicheydt ofte Gods dienſt: s' Ander daegs God danckende/ datter geen meerder quaet geſchiet en was. Ende hoe wel in de ſelvjge Beeldt-ſtozminge ende plouderinghe veel dingen van weerde achter bleven/ geſtolen ende verdonckertzijn gheweest / ſoo zijn nochtans veel juweelen/ ſilber-werck ende andere op't Stadthuys ende elders gebrocht gheweest.

Enighe Ambachten ende Gilden hebben oock diverſche ſchoone/ vermaerde/ conſtige Cafereelen/ dat volckeren affgebeden/ ter liefde van de conſte/ ende die affgenomen ende wegh ghevoert.

Soo haest als s' mozzgens de Poozten der Stadt op gingen zijn een deel van deſe Beeldt-ſtozmers buypen gelooopen/ eerſt S. Bernaerts, een Clooſter ander-half mile vander Stadt/ ende alſoo alomme op alle de Dozpen rontom de Stadt ghelegen/ alles af-bzekende met wonderlicke

stoutheydt ende cloechheydt. Ende andere binnen der Stadt alle dien dagh / en noch wel twee dagen daer nae / doozliepen noch alle de Kercken ende Cloosters / bzekende wat sy noch gheheelachtich bonden / sonder datmen daer noch tegen doosten segghen ofte doen. Maer ten laetsten / alsoo men een seer schoon groot vergult Crucifix / in de groote Kercke boven de groote Choor staende / met grooten moeyten aff dede / viel dat op de wapenen der Ridderen vanden gulden Vliese / die rondt omme boven het ghestoelte costelick gheschildert stonden / van de ordze die daer ghehouden was / Anno 1555. Waer dooz de Magistraet ende veel Borghers haer stoozden / ende moet nemende / keerden sy alle / die sulcx meer wilden attenteren / nemende thien ofte twaelf daer van ghevangen / die die daer van handt-dadich gebonden zynde / werden den 18. Augusti op de Marckt ghehanghen / ende drie andere ghebannen / de reste anders ghestraff.

Den Magistraet heeft terstondt alle neersticheyt aenghewendt / om de Gereformeerde te beletten het Predicken in de Kercken / het welke alreede begonnen was / om het Volck van rooverie tot stilheydt ende onderdanicheydt te vermaenen : maer het werdt ten laetsten naghelaten upt reberentie des Magistraets / die oock deden op de galghe publiceren / dat men de geroofde goederen weder soude bzenghen aen de Wijk-meesters / binnen vier-en-twintich wyzen / ende niet meer eenighe Beelden aff te bzecken / &c.

Het welke sy ooc de Gereformeerde deden aen seggen / dooz de Pensionaris / M. Iacob VVesenbeke , die daer dooz de oorsake namen / den Magistraet schriftelic en mondelinge te vertoonen / den 24 Augusti 1566. aen den Borghemeester Heer Iacob vander Heyden : Als eerst / dat sy inder waerheydt vooz God protesteerden / dat het aff bzecken vande Beelden sonder haren wille ende consent gheschiet was / ende dat sy't niet vooz goet en bonden de maniere / soo het selffde sonder advoy der Overyheydt gheschiet ware / al hadde de groote Afgoderije sulcx wel verdient / ende dat sy blameerden ende detesteerden de diefte / roovinghe / ende andere insolentien / die daer nae ghevolgt waren : Dat hare Predicanten in haer Sermoenen souden vermaenen (als sy alreede ghesdaen hadden) datmen het ghestolen in des Heeren handen weder soude bzenghen.

Dat die van haer Kercke bereet waren haer in alle gehoozsaemheyt ten bebele vande Heeren te stellen teghen alle saccagementen / geweiden ende insolentien. Dat sy bekenden de Heeren vander Weth te wesen hare Magistraet van God inghestelt / ende datse daeromme verbonden waren haer ghewoozsaem te wesen / nae Godes Woordt / ende consequentelyck schuldigh / ende wilden betaelen alle Accyssen / Imposten / Schattynghen / ende andere lasten alsoo dat behoorde.

Tot dien eynde bereet zynde de Predicanten ende Regeerders haer
der

der Kercken/soo het noodt ware/eedt in haren handen te doen van ghetrouwicheydt ende ghehoorzamheyt in alle saecken nae God ende sijn Woordt / tot conseruatie/welbaert ende voordeel der Inghesetenen ende der Stadt / om alsoo het volck in stilheyt te houden.

Supplicerende / dat sy onder de authoziteyt ende protectie van de Heeren souden predicken/ in eenige bequame Kercken/ende hare exercitie te hebben haer excuserende / dat sy/ tot dat daer in gheordonneert ware haer met eenighe Kercken behielpen.

Dat sy oock niemanden pretendeerden te sozseren in sijn ghemoet/ te vreden zijnde/ende God danckende van den middel die sy hadden/om hem te dienen nae hare consciencie : Versochten daerom/ datter mocht gheordineert worden/dat niemant den anderen soude moghen schelde/injurieren/noch overlasten int seyt der Keligie/&c.

Met dese Remonstrantie/ Request ende Vertoogh/is het ten letsten daer toe ghecomen / datmen de Ghereformeerde heeft laten predicken onder de authoziteyt des Magistraets in de nieuwe Stadt/om datmen soude beletten het predicken in ghewijde Kercken. Maer den Predicant op't Kiel/die nae de Confessie van Ausburch predickte/is toe ghelaten in S. Jozis Kercke te predicken/als zijnde de over Prochie vant Kiel/om veel inconuenienten te schouwen/ende twist onder die vande Keligie te brengen.

Van alle datter ghebeurde/heeft de Magistraet daghelijcx het Hoff tot Buzpffel ende den Prince van Orangien gheadverteert/hem bidden de te wille daer comen. Die haer ontboot/dat dese inconuenienten haer overcomen waren/dooz dat sy sijnen raedt ende aduys niet en hadden willen volghen / in't aen-nemen van Soldaten ende andersins. Waeromme sy hem nu by aduysse van den Breden Raedt ende Leden der Stadt/alle superintendentie der Stadt over-draghen hebben / tot sijnner Excellentie haer submitterende/op alles politien ende orderen te moghen stellen / soo wel nopende het waken/ als van de wacht der Stadt ende andersins/ende tot dien eynde alsulck Crijgsvolck (poozters wesfende) aen te nemen. Ende voozts volghende sijnen last/ van de Keringe hem ghegheben / ter behoudenisse ende ruste der Stadts/ ende des Coninx dienste / alsulck ordonnantien te maecken als sijnne Excellentie soude goet duncken : Hem belovende te obedieren / behoudelijken niet zijnde teghen de Privilegien ende oude hercomen der Stadt. Waer op hy den ses ende twintichsten Augusti daer anderwerf aen ghecomen is.

Daer en tusschen ende omtrent dien tijde is gelijcke destructie in vele andere Kercken/Cloosteren/Dozpen/ende Steden oock toe-ghecomen. Te Mechelen hebben eenighe te Minre-broeders ende in sekere andere Cloosteren sulcx oock begonst/maer is voozt belet. Te Liere hebben sy sulcx oock willen doen/maer de Weth heeft hen beloofst t selve te voozen te doen : ende heeft dien volghende alle beelden ende andere dingen afge-
daen.

daen/ende de Kercken gheledicht en hen Ghesanten t'selve ghetoonde:
 Sulcx is te meer in Brabant en elders gebeurt: s'Hertogen-bosche, Bre-
 da ende Bergen hebben al van gelijcken gehad/ende oock sulcke destruc-
 tie als Antwerpen geleden hadde. Soo oock van gelijcken deden Gend,
 Yperen, Denpremonde, Aelst, Oudenaerde, en meer andere Steden in Vlaen-
 deren: insgelijcx Valenchijn en meer andere Steden in VValsland,. Haer-
 lem, Leyden, Delft, den Briel ende andere plaetsen meer in Hollandt.

Juden Haghe ist gheschiet ter instigatie ende aenhouden van Adriaen
 Memmingh ende Dirck Iooften, die soo stout waren datse gingen tot den
 President Suys, vergadert met eenighe Raden/ende wilden haer consent
 daer toe hebben/ende ooc datse heur daer toe souden voorszien van tim-
 merluyden om t'selve bequamer te doen/ende de selve daer ober te beta-
 len/ twelcke sy vanden President ende Raden gheobtineert hebben/ die
 so verbaest waren/ dat sy de selve niet aff en eyschten heure Commissie/
 die sy onwaerachtelijck sepden daer toe te hebben/ ende in heur bossem
 (daer op sy sloeghen) te draghen: Middelburch, ter Vere, Vlissingen, ende
 andere Steden in Zeelandt: Groeningen, Leuwaerden, en andere in Vries-
 landt: Campen, Zwol, ende Deventer, in Over-Yffel: Aernhem, Remunde,
 Nimwegen, Venlo, Harderwijck ende andere in Gelderlandt, ende alom in
 de groote ende cleyne Steden ende Dorpen sonder ghetal. In somma
 dese beelddt-stozminge geschiede meest op allen plaetsen door een deel on-
 bekendt ende ongeacht volck/ met soo grooter hitte en met sulcken pver
 ende furie ende soo schielick/ datmen eer vernam dat het geschiet was/
 dan wiet ghedaen hadde.

The Doornick ende int Landt van Tornesis stonden de saecken oock
 heel qualijcken/want die vander Religie aldaer met sulcken furie
 raesden in alle Kercken/Cloosteren/ende Gast-huyzen met de Beelden
 ende Altaren onder de voeten te smijten ende te vernielen/ de Kercken
 goederen rooven/de Mis-boecken ende andere Kerckelicke Boecken te
 verscheuren ende alle maniere van insolentie/ moetwille ende onghe-
 reghelthepdt te plegen/ dat het qualijc int particulier te beschrijven wa-
 re/boven dien soo hadden sy de wapenen inde handt ghenomen/so datse
 op niemanden en pasten/hielden haer pzedicatie inde pzinclipale Prochie
 Kercke binnē der Stadt Doornick, daer deur Heer Ian de Casteler, Rid-
 der/ Heer van Molenbays, Gouverneur (in absentie van den Heere van
 Montigny, vander Stadt ende Castele van Doornic, geen goede ordze
 daer in en conste ghestellen/ sonderlinghe deur dien hy aldaer oock niet
 wel bemint en was /en dat die vande Religie hem gantschelijc mistrou-
 den/overmits hy hem daghelijcx ten aensien van henluyden, was ver-
 sterckende van amunitie van Oozlogen/ende op nieuw meerder ghetal
 van knechten aen nemende/ende dat hy opte wallen ende vesten van't
 Casteel vele stucken gheschuts hadde ghestelt nae de plaetse ofte gewe-
 ste daer sy hen Pzedicatie waren houdende/ende teghen andere plaet-
 sen daermen de Stadt meest soude comen besthadighen / twelck hen-
 luyden

lypden meest verbitterde ende tegen het Casteel dede waecken/ende also hy aende Regente hadde gheschreven dat hy ghenoechsaem belegghert was /jae dat hy de plaetse niet langher en soude comen houden/dan 24 wyzen/beur dien hy geen proviande en hadde/so werdt byde Regente en ghemeen advijs vanden Raede van State de Grabe van Horne aldaer gesonden/met Commissie om aldaer te versien en ordze te stellen/so wel op't bewaren/versekeren ende beschermen vanden Casteelen ende Stede van Doornick / als om te stillen de onrusten ende opzoeren aldaer op gheresen wesende /ende insghelijcx oock tot directie van alle saeckien/dienende tot dienste vanden Coninck/ wel-vaeren/ ruste / ende eenicheyt vander Stadt/ende platten Lande daer rontsomme: De welcke aldaer den 30 Augusti comende/vandt het daer alle in roere / ende wel ses duysent mannen in wapenen: in sijn incomste riepen sommige ongheschicktelick/ Vive les Jeux, hy begaff hem (niet sonder groot perijckel) midden onder de gheswapende Gemeynte/ende nam sijn logijs inde Stadt/ende hadde seer groote moeyten om hen de wapenen aff te doen legghen ende upt de Kercke te doen scheidten/daer sy haer Predicatie in hielden/oock hen Predicatie buyten te doen houden/ende daer neffens het Casteel te doen versien van proviande/volck ende gheschut. epntelijck hy bracht het soo verre dat de ghewoonlijcke dienst wederomme werde inghestelt ende oppgerecht/ende dat sy die Kercken en gewijde plaetsen verlieten/ende te vreden waren te predicken op eenighe ongewijde plaetsen binnen der Stadt/diemen henlypden soude wijzen/ende dit hy provisie/daer nae heeft hy op't goet behaghen vandel Regente ghemaect secker Articulen van Accorde/met die vande Religie/ de welke hy ghesonden heeft aende Regente/om te visiteren/ epntelijck nae dat de Grabe van Horne de saecke soo verre ghebracht hadde / dat sy buyten der Stadt hun Predicatie hielden / ende dat het volck de wapenen aff ghelept hadden / soo is hy by de Regente ontboden/aldaer hy geresst is en nae dat hy verstaen hadde dat eenige sijne handelinge van Doornick ten quaetsten hadden uptgelept/ en hem ende sijne daden achter rugge geblameert/ heeft hy hem grootelijc beclaecht/datme sijne goede en getrouwe diensten en over groote moeyten ende perijckel also achter rugge blameerde/ende is daer om des niet wel te vreden wesende van Brussel vertoghen naer sijn Huys te VVeert, sonder hem meer te willen moeyen in de saecken van dese Troublen: Schrijvende oock aen den Coninck alle sijne handelinge van Doornick / ende hem beclaghende dat men hem scheen te mistroutwen/ ende sijne goede ende getrouwe diensten te lasteren.

Door sijn vertreck heeft de Regente/de Articulen die hy met die vande Religie op het behaghen van haere Hoogheyt hadde gheconcipeerd ende gheraemt / ghesloten/ ende die selve weynich veranderende / door den Secretaris De la Torre, overghesonden ende toeghelaten in deser manieren:

Ne

Op

Op dat alle onrusten ende twisten binnen deser Stadt van Doornick ter oorsaecken vander Religien opgheresen/moghen ophouden ende belet worden/insghelijcx alle Borgheren ende Inghesetenen der selver moghen vooztaen in goeden vrede ende eenicheyt met malsanderen leven/ ende hen handel vander Coop-manschap ende anderen Ambachten weder in synen cersten staet ghebracht mach worden. So hebben die vander nieuwer Religien hen verbonden nae te volghen en t'onderhouden en doen onderhouden onverbzekelicken/van puncte te puncte t'gene hier nae volghet/ende dat by provisie ter tijt toe dat by den Coninck met advyse vande Generale Staten van herwaerts over anders sal wesen gheozdonneert.

Erst/dat sy niet en sullen beletten den Gods-dienst noch andere Ceremonien vander Catholijcker Religien van outs onderhouden / noch oock vooz soo vele het in hem is/toelaten datmen den Geestelicken oft Weerlijcken eenich belet/hinder ofte ongelijck doe/directelick ofte indirectelijck.

Dat sy hen sullen vermijden van te houden eenighe preekingen ofte vergaderinghen binnen der Stadt / noch in eenighe Kercken buyten/maer hen te vreden houden/prekende opte plaetsen die hen alreede bewesen zijn buyten der Stadt.

In welke plaetsen sy des Sondaechs ende Heylich-dagghs alleenlijck sullen moghen houden hen sermoenen/maer hen en sal geensins toeghelaten worden van te moghen draghen eenige wapenen/het sy gaende oft comende.

Dat sy op eenen tijdt maer en sullen hebben twee Ministers of Predicanten/daer by ghevoecht twee andere om te preeken/indien de selve Ministers cranck ofte sieck werden/wel verstaende dat alle de selve Predicanten sullen moeten wesen ondersaten van syne Majesteit, ende al eer sy totten preeken sullen moghen toeghelaten worden / sullen sy moeten eedt doen in handen vande Weth van ghehoorszacm ende onderdanich te wesen in alle saecken van Justitien ende Borgerlycke ozdonnantien gheducrende heur residentie/in heur Sermoenen oock niet ghebruyckende eenighe opzoerighe oft schandaleuse puncten.

Dat sy in alle saecken den Magistraet sullen onderdanich zijn/ oock alle ghemeeyne lasten end imposten helpen dragen gelijk de andere Borghers ende Inghesetenen/insghelijcx waert noodt / den Magistraet met lijff ende goet by te staen/tot onderhout van al des vooz. is/en de gemeene ruste ende welbaert/tot welcken eynde sy oock in hen Sermoenen t'volck neerstelijck onderwijzen sullen tot alle eerbiedinge ende gehoozsaemheyt vande Magistraet/ende hen stillichlijck te draghen in goede oorden/op dat alle goede Politie wel gehouden mach worden.

Dat niemandt tot het Predicken der nieuwer Religien ontfanghen sal worden/hy en sy verbonden totten onderhoudt deser Articulen/ende sullen oock de Gedeputeerde vande nieuwe Religie in handen vanden Gouverneur ende Magistraet solemnelick ende ter goeder trouwen
sweren

ſweeren/dat ſy alle ende elckerlicke de voorszreven punten onderhouden ende naevolgen sullen/opte pene van gheacht en gestraft te worden als meynedighe/ende doende teghen het ghene dat sy soo solemnelijck ghelooft ende gheswozen hadden.

Ende tot verseeckerthepdt ende ruste van die vander nieuwer Religien/soo sal den Gouverneur ende inſghelijck den Magistraet van deser Stadt/achtervolghende den aff-schept ende accorde ghemaect tusschen de Hoogheyt van de Regente ende de verplichte Edelē in date den 23 Augusti 1566. hen verseeckeren dat hen in hen Preeckinge gheen belet/overlast oft onruste aenghedaeen en sal worden/noch niemandt daeromme achterhaelt ofte ghequelt/alles by maniere van provisie/ende tot dat by syne Majesteit by advyse vande Generalen Staten daerinne anders sal wesen gheordonneert/soo voorszreven is.

Ende aengaende den ghenen die van wegghen die vander nieuwer Religie genoemt worden om dese vereeningen ende appointementē aen te gaen/ende te teekenen/ die en sullen daer omme naemaels in gheenderhande manieren achterhaelt oft ghequelt moghen worden.

Ende op dat al t'selve het volschieden / ende het volck in ruste ende gehoozsaemhepdt ghehouden worde/ende op dat naemaels op eenighe der voorsz. punten gheen swarichept ofte twijfel ghemaect en worde/aengaende t' verstandt oft bedieden der selver/soo en sullen die vander nieuwer Religien de selve upt-legginghen niet moghen doen/noch metter daet eenighe nieuwichept aengrijpen moghen sonder daer op eerst te handelen metten voorsz. Gouverneur ende Magistraet/ om dat ghesaemder handt te verghelijcken/oft anders/ist noot/ende en comen sy des niet verdzaghen/sullen des t' Hoff waerschouwen.

Tot Middelborch nae dien dat de voozgaende twee daghen (niet jēghenstaende alle intercessie ende belet der Wethj ende Schutteren) de Beelden ende Altaren oock in alle Kercken ende Cloosteren aff gheswozen hadden gheweest/ende daer en tusschen ooc t' Armuyen ende het geheel Eplandt door/so en heeftmē daer mede aldaer niet te vreden geweest/maer hebben die vander Religien so aenden Bisschop als aen de Wethj den 24 Augusti/in grooter menichtē vergadert wesende/versocht ende ghewilt datmen die vander schzift ghevangen wesende/ soude los laten ende hen leveren sonder datmen de selve heeft comen gepaepen oft scheyden/men heeft hen eerst om de Stadt van oploop ende bloedstoztinghe te verhoeden al de selve ghevangens/tot 21 in ghetale wesende/moeten wylaten/oft anders wilden sy het ghevanckenis met geweldt op loopen/ ende boven dien heeft men hen inder Kercken binnen der Stadt moeten laten predicken.

Tot Vtrecht de fame ghecomen zijnde/dat de Beelden in Vlaenderen ende Brabandt,ende merckelijcken binnen Antwerpen upt de Kercken gheswozen waren/sonder dat daer teghens eenige resistentie gedaen was/ende dat te dien eynde een ghetal vande sectarisen ghewapent door het

Landt liepen wel tot 8000. toe / twelck ooc by eenige lofwaerdige personen aen eenige Catholijcke binnen Utrecht geschreven werde / so was door die geheele Stadt in groote perplexiteyt / vreesse ende beroerte.

Den 24 Augusti des naer noens als die vande nieuwe Religie (somsen doe noemde) des mozghens heurlieder Predicatie gehouden hadden / hebben eenighe vanden selven henluyden ghevonden opten Stadt-Huyse / ende door een vande Bozghemeeesters doen aenssegghen datse twee Kercken binnen der Stadt van Utrecht begheerden gheopent te hebben om haerlieder predication te doen. Waer op die vander Weth vande boozs. Stadt die selve booz antwoorde deden segghen / sulcx in haerluyder macht niet te wesen : maer datse tegens des anderen daegs den Raedt vande Stadt souden doen vergaderen ende henluyden alsdan antwoorde gheven / ende als ten selven daghe des naer noens die Predicatie byten Tolle-steegh poorte ghedaen was / hebben eenige vande nieuwe Religie hen begheven inde Prochie Kercke van S. Geertruydt aldaer eenige Beelden begonsten aff te werpen / dan tselve gecomen zijnde tot kennisse van die vander Weth / hebben aldaer ghesonden eenighe Stads Dienaers : maer en hebben als doen niet comen bevinden / noch weten wie sulcx ghedaen hadden : maer nae der handt is by informacie bevonden dat het waren eenige jonghe ghesellen gheassisteert by eenighe met roers ghewapent zijnde.

Den 25. Augusti des mozghens vzoegh is den Raedt der Stadt vergadert gheweest / ende zijn booz den selven wederom ghecompareert gheweest die vander nieuwer Religie / ende hebben versocht antwoorde op henluyder versoek / des daeghs te voozen ghedaen / daer by voegende dat haerluyder Gemeynte ghesloten was die affgrijfelicheyt vande Beelden aff te doen / sonder nochtans datse pemanden aen persoon ofte goet misdoen / noch die Kercken van haerlieder juweelen / spoulieren wilden. Datse oock begeerden te hebben de Kercken vande Minre-broeders ende Predicker-broers omme daer inne haerluyder predication ende exercitien van haere Religie te doen. Daer op by die vanden Raede gheseyt werdt / dat ghemerckt haerluyder cleyn ghetal / sijn niet sterck ghenoech en waeren omme booz die tijdt antwoorde te conuenen gheven / waer op by een van henluyden gheseyt werde in effect dese woorden eet ham met mostaert, so wert ghy sterck. Welcke woorden den selven naemaels het leven coste / sijn niet te min de sakeu doe ter tijt upt gestelt / tot elff upzen. Middeler tijt hebben die vanden Raede vande Stadt gecommittiert Herman van Vecht, eerste Burge-meester / Iohan Taets van Ameringhen, ende Henrick de Voocht, van Reynevelt, omme met Meeester Willem van Diemen, outste Raedt (over mits absentie vanden President) en den Capiteyn van Vredenburg, d'aengeve van die vande nieuwe Religie te communiceren / henluyden te seggen t'advijs van die vande Stad / en van henluyden te verstaen haer advijs hoemen tselve beletten soude / en wat assistentie (in gevalle van noot) men vande Capiteyn te verwachten hadde / de Capiteyn heeft daer booz antwoorde ghegeven :

geven: geen voorder last te hebben dan t' Casteel wel te bewaren/dat hy niet te min goet voutd/datmen/volgende t'advijss vande Stad alle goede middelē soude soecken omme die Gemeente vande been te brengen/ende dat hy bereet was die vande Stad ten besten te helpen raden.

Meester V Villem van Diemen, die eenighe andere vanden Provincialen Raede t'synen huyse hadde doen vergaderen/gaff vooz antwoorde naer langhe deliberatie metten anderen gehouden/datmen maken soude hoement maecte/datmen t'volck vande been soude brengen/en om alle bloedtstoztinghe ende swaerder inconuenienten te verhoeden liever een ofte twee Kercken accorderen: al t'welc byde voozsz. Gedeputeerde aen den Raede vander Stadt gerappozteert zijnde: ende aenmerckende die swaricheyt vander saecke/hebben (achter volgende de Missive vande Hertoginne vanden 21 July aen henluyden gheschreven/ ende hier voozen verhaelt) opten Stadt-huyse doen vergaderen veel vande beste Edelen ende rijkste Bozgheren vande voozsz. Stadt/onder welke Edelen nochtans waren eenige van de Geconfedereerden/als namentlick Jonckheer Iohan van Renes, Heer tot wulp, I. Steven van Zuylen en I. V Villem van Nievelt, de welke t'samen eytelick goet gebonden hebben/datmen vooz al middel soude vinden om tijt te winnen/en die vande nieuwe Religie met alle goede middelē te induceren om te supercederen. Dit geadviseert wesende zijn de Geconmitteerde vande nieuwe Religie weder opten Stadt-huyse verschenen/de welke als doen vooz ghehouden is dat inde macht van die vander Stadt niet en was henluyden eenighe Kercken te openen oft haerluyder versoek te accorderen/en gemerckt de groote inconuenienten die daer uyt spruyten souden mogen/indien sy hem verbozderden sulcx met geweldt te willen doen (als sy jactiteerden) datse daerom van haerluyder voornemen souden willen op houden den tijt van acht dagen/om middeler tijdt te schicken aen de Hertoginne van Parma ende den Prince van Orangien omme haerluyder meeninge daer van te verstaen. Doende de selve Gedeputeerde soo vele schoone redelike remonstrantien/datse verclaerden daer mede wel te vreden te wesen/soo verre heurluyder ghemeente te vreden waren/ begheerden daeromme datmen eenighe van Stadts wegen schicken soude by haerluyder ghemeente die alreede op S. Marien Kerck-hoff ghercet stont omme haerluyder voornemen te effectueren/verhopende datse de selve daer toe wel induceren soude/ des begheerden sy dat men de Minre-broeders ende Predicke-broeders verbieden soude niet meer op henluyden ofte haere Predicanten te predicken ofte lasteren: het welck henluyden beloost werde. Dien volghende zijn van wegghen die vande Stadt Utrecht ghedeputeert Jonckheer Iohan van Renesse, Heere van V Vulp, Iohan Bol Bozghemester/ Pouwels van Bochoyen ende Iacob van Asch Raeden/ die ghegaen zijn op S. Marien Kerck-hoff/ alwaer sy die vande nieuwe Religie vonden in grooten ghetaele wel ghewapent ende ghedelibereert om haerluyder voornemen te volbrengen. Ende naer dat henluyden de meeninghe vanden Raedt vander

teet tot dor-
marzen

Stadt verclaert : mitsgaders t'ghene met heurlieder Gedeputeerde ge-
handelt was: zijn eyntelijck nae vele remonstrantien te vreden geweest/
datse den voorsz. tijt acht dagen souden ophouden/midts dat de Minre-
broeders ende Predicke-broeders henluyder middeler tijt stil in haer Con-
venten souden houden sonder predicken oft dienst te doen / t'welck hen-
luyden/om sodanigen opzoer te appaiseren/werde gheaccordeert/ daer
op eenighe vande principaelste den Borsghe-meester Iohan Bol de handt
ghegeven hebben/dies niet teghenstaende zijn sp (als den Raedt ghe-
schemden was) met grooter furien/boven belofte ende t'voorsz. accoozt/
gheballen inde Kercken/ende hebben die Buyr-Kercke en S. Jacobs Ker-
cke wesende twee Parochie-kercken/mitsgaders die Predickers en Minre-
broeders Kercken ghespolieert / die beelden ende ornamenten in stucken
ghesmeten/de misboecken ende andere boecken die sy vonden in stucken
gesneden ende ghescheurt/ende seer groote insolentie bedreven/jae eeni-
ghe lieten het vier dooz de kelders loopen/ende smeten de boter en kaes
ouder de voet inde voorsz. Cloosteren vande Predickers ende Minrebroe-
ders. De Borsghe-meesteren hier van geadvertteert wesende/hebben hen
kerstont laten vinden opten Stad huys ende deden by hen comen die
vander Weth/die substituyt Schout (soo de principale niet inder Stad
was) met eenighe vande Raden vande Stadt/Edelen ende Borsgers/
en soomen gheen middel/ende om vele redenen oock niet geraten vande/
omme datelicke resistentie te doen/ so hebben sy doen op-bieden die De-
kens vande Gilden/ende henluyden belast datse met eenighe van haer-
luyder Gilde-broeders daermen best op soude moghen betrouwen met
haerlieder gheweer op't Stad-huys comen souden/en aldaer dien nacht
waken metten eersten Burge-meester/den Substituyt Schout en vele
Raden/ghelijck sy gedaen hebben tot omtrent hondert ende tsestigh toe
int ghetal/des anderen daeghs den 26 Augusti s'morghens goets tijts
die Regcerders vander Stadt/verstaende dat die vande nieuw Religie
weder vergadert waren op S. Marien plaetse wel tot 5 of 600. int getal
met wapenen wel voorszien om haer voornemen voorts te volbrengen/
hebben den Raedt vande Stadt doen vergaderen ende die wacht byden
anderen doen blijven / ende is Joncheer Iohan van Renesse, Heerr van
VVulp, deur begheerte van die vander Stadt ghegaen by die vande Re-
ligie/de welke met assistentie van eenighe andere soo veel gedaen heeft
datse belooft hebben te supercederen den tijdt van vier daghen/om mid-
deler tijdt in haeste de Hertoginne ende den Prince te adverteren haer-
lieder begeerte om een Kercke ofte twee geopent te hebben daerse haer
predicatie in doen souden moghen/niet te min de wijle men besich was
om met hen te handelen/soo hadden hen eenighe vande selve begheben
inde Prochie Kercken van S. Niclaes ende S. Geertruydt, ende begonsten
aldaer eenighe Beelden aff te smijten/dan die vande Raedt hebben al-
daer eenighe gheschickt/de welke deur haer auctoriteyt ende presentie
de Beelde-stormers beweegt hebben omme op te houden ende geen vor-
der schade meer te doen.

Tot

Beeldstori
ryen

Tot Leuwaerden in Vrielandt werden van ghelijcken / opten festen September upt die drie Prochie Kercken alle de Beelden/Altaren ende andere Ornamenten wegh geworpen ende ghebzoken deur toelatinghe vande meeste vanden Raede/ende bysonder vande pzesiderende Borzgemeester Terc VValles, jae werde met assistentie van eenige vanden selven Raedt die Predicanten vande Ghereformeerde Religie selffs met veel Borzgers in wapenen zijnde opte stoel gebzacht in een vande Kercken vander Stadt. Twelck de Grave van Arenbergh, wesende Stadthouder van Vrielandt verstaende/quam die terstont tot Leeuwaerden, en dede die Borzghemeesteren by hem comen begeerende datmen die Kercken wederomme repareren/den ghe woonlickien dienst wederomme innestellen/ende die vzeemde Predicanten doen vertrecken soude / maer spr excuseerden hen/segghende datse t'selve niet en wisten te weghe te bzenghen om die groote menichte van die vande nieuwe Religie/ende alsoo eenighe opzoerighe gheesten lieten lupden dat sy wel raedt wisten om het Casteel te overvallen en in te crijghen/soo dede hy t' Casteel terstont versien en met Crijgsvolck ende amunitie van Orzloge verstercken om hen aenflaghen te beletten ende voozder beroerte te voozcomen/soo van ghelijcken in veel andere plaetsen in Vrielandt groote moetwille werdt bedzeven ende aengherecht.

Tot Amsterdam de tijdinghe daghelijck meer ende meer comende/hoe datde Beelt-stormerij voozts liep van d'een Stad tot d'andere/so hebben de Wethouders aldaer die Dienaers vande Kercken ende Cloosteren daer van gheadverteert/ende henlupden gheraden dat sy hen beste Kerckelijcke clenodien ende goeden upt de Kercken ende Cloosteren souden vluchten/ende op andere plaetsen bzenghen/daerse beter verseeckert ende bewaert souden zijn/twelck by eenighe ghesien zijnde/soo isser veel volck opten 23 Augusti inde oude Kercke vergadert/des nae noens onder de Vesper-tijdt/ende hebben aldaer metter daet begonst de Beeldē/Altaren/ende anders aff te werpen met grooter haesticheyt ende furie/twelck ghecomen zijnde tot kemisse vande Burge-meesteren ende Raeden/hebben sy lupden ontboden de Capiteynen vande Schutterijen/hieren tusschen hadde hem de Schout sterck ghemaect met omtrent veertich Mannen/ende was met een groot rumoer inde Kercke ghecomen/ende hadder vele met hellebaerden ende stocken gheslagen/daer deur het ghespuys upter Kercken loopende/ende dzingende/allenckens stercker gheworpen zijnde/met geweldt de Kercke wederom ingenomen / en den Schout mette sijne upt de Kercke gejaecht hebben/middelck tijdt zijn de Schutterijen inde wapē wesende/ aengecomen de welke met bequame manieren de voozdere Beelt-storminge te beletten en de Kercke voozts toe ghesloten/ende stercke Wachte ghestelt hebben/sulck dat op die tijdt daer gheen voozdere Beelt-bzeeckinghe en gheschiede/ doch zynse daer nae hier mede niet vzy gheweest / ghelijck t'synder plaetse sal verhaelt worden.

Tot Delft, hoe wel de Gheestelijcke/die Gilden/de Ambachten ende
ander

veelot stor-
merijen

andere wpt vzeese van ghelijcker beroovinghe / alle de ornamenten / juweelen / tafereelen / schilderijen / ende andere dinghen selve wegh ghe-
daen ende wpt die Kercken ghedraghen hadden : soo zijn die nochtans
niet teghenstaende / de Beeldt-stormers / daer nae noch gecomen / en heb-
ben inde Kercken ende Cloosteren t'ghene resteerde noch al aff ghewoz-
pen / niet teghenstaende de Wacht ende Schutters hen beste deden om
met geweldt hen daer aff te weeren : boven dien heestmen aldaer de sel-
ven moeten openen en laten besichtigen de Conventen en Cloosteren / so
sy suspitie hadden dat daer vzeeme volck inne was / soude men hem heb-
ben comen paepen en doen vertrecken : hebbende ooc ghewilt / datmen
hen een Kercke binnen soude laten / en op een ander tijdt datmen alle de
Altaren soude raseren : Waer nae sy in Octobri hebben opgelopen het
Clooster vande Minre-broeders ende daer alles ghedestruert / ende de
Kercke den Wethouderen affgenomen.

Inden Haghe hen niet te vreden houdende dat in alle de Kercken de
Beelden affgenomen waren / hebben eenige noch daerenboven soo moet-
willich geweest / datse eenighe hebben ghedwongen van de gene die ee-
nige beelden te voren in hen hupsen wegh gedragen en bewaert hadde /
dat sy hen die hebben moeten overleveren om ghebroken te worden.

Die van Groeningen ende die Staten vande Vrieschen Ommelanden
daer by ghelegghen / zijn in dit werck der Beeldt-stormerije / wel vande
laetsten gheweest / overmits sy doch ghenoech van te voren in goeder
ruste ende vryheyt (die Conscientie belanghende) hadden gheleest / en
metten Placcaten oft verbolgingen om des Religions saecken niet als
d'andere Provincien en waren ghequelt geweest / so men ooc niemandt
om t'ghelooft aldaer en hadde sien executeren / maer siende het exempel
van alle hare nae-burzen / ende besonder van die van Leeuwaerden, ende
andere plaetsen in West-Vrieslandt / die metten Placcaten, Inquisitie en
de verbolgingen langen tijt hadden ghequelt geweest / so is haren vber-
tegens de Beelden ende Pauselijcke insettinghen oock wpt ghebroken /
daer in die van Groeningen, nochtans die discretie hebben ghebruyckt /
dat sy niet wpt haer selfs maer met expresse advijs ende consent vanden
Raedt ende Overhepdt der Stadt / de Minre-broeders Kercke (alleen) in
ghenomen / ende de Beelden ende Altaren aldaer met ghemack aff-ghe-
nomen ende besijden geset hebben : hebben de Borze-meesteren en Raedt
haren Bou-meester bevolen hier in die handt te langhen / ende de Stadt
Wetselaers ende Cimmerluyden mede te werck te stellen om de selve
Kercke voozt van't gebroken hout ende steen te supveren / ende bequaem
te maerken / om daer in te moghen predicken / het welke nochtans som-
mige vande arbeys luyden nae der handt (inden Jaere 1568) met
haeren hals hebben moeten betalen. Inden voorszreven Omme-land-
den by Groeninghen zijn op ettelijcke Dorpen / als VVinsum, Garshuysen,
VWestermenden, ten Post, Middeltum, &c. door aenritsinghe van sommi-
ghen van Adel van ghelijcken de Beelden ende Altaren gherasert / hoe
wel

wel tegens de expresse resolutie ende adhijs vanden Staten des Lands/ de welcken dese sake verder insaghen ende hun/ met de vryheyt der consciencien/ die daer te vozen stadich geweest was / lieten genoeghen.

Het soude te langh/ ende den Lesers verdzielick vallen/ int partikulier te verhalen alle t'gene dies aengaende in allen Steden/ Dorpen/ ende plaetsen is ghebeurt/ derhalven ick t' selve alsoo cortelijc daer mede wil ophouden ende laten berusten/ voortgaende met t'ghene voorderghehandelt ende wyders gheschiet is.

Ter wijlen nu de gheleghentheden dus vast voort droeghen inder saken vander Religien niet alleene mette preeckinghen/maer ooc metter Beeldtszmerijen/ende dat op vele plaetsen het volck alreede begonst hem te stellen tot onruste/ende de wapenen inde handt te nemen/so hebben de gheconfedereerde Edelen van heur sijde niet ghelaten noch versumpt om op heur verseeckertheyt te dencken ende oock hen te reguleren ende te schicken/nae t'ghene by heur S. Truyen was gesloten:en hebben dien volghende niet alleene hen selven/ elck nae sijn vermoghen gherust ende gesterckt omme alle gheweldt ende overlast/ die men hen soude willen aendoen/te mogen wederstaen ende hen verweere/maer ooc nefsens andere soo buypen/als binnen s'Lants/ gesocht troost/ hulpe en bystant tot heurder meerder verseeckeringhe/ deur dien sy saghen/ dat men hen lupden gheen antwoorde en gaff/ ende vele andere practycken tegen hen gebuyckte/ sy souden aen alle syden binnen s'Lants eenige Gedeputeerde/ die daer vele toezichten/ die hem mede in hen verbondt begaven/ ende t' selve approbeerden soo Edelen als ander / daer en tusschen eben wel haer Gedeputeerde te Hove heure saecken waren handelende/ende soo sy niet en hadden comen upt rechten opten aff-scheydt van Duffel, soo waren sy so vele meer veroorsaecht om hen te doen verstercken ende verselieren soo sy best consten ende mochten/ niet te min/ omme tot de upterste remedie niet te comen het welke sonder groote veranderinghe ende inconuenienten niet en soude gheexecuteert hebben connen worden/ hebben sy alle andere middelen noch eerst willen soeckē: hebben daerom deur hare Gedeputeerde weder opten name vander selve Edeldom een ander Requeste ofte naerder verclaringhe haerder Hoogheyt ghepresenteert / in deser manieren.

ME Vrouwe, wy en connen uwe Hoogheyt niet waerdelijck genoegh dancken van de goede presentatien die ons tot Duffel opten achienden deser Maent van wegghen uwer Hoogheyt ghedaen zijn, door mijn Heere de Prince van Oraengien, ende mijn Heere de Grave van Egmont, de welcke ons by gheschifte ghelaten hebben de meeninghe van uwer Hoogheyt, de welcke ons bedunct ghestelt te zijn in acht Articulen, daer van de eerste is: Dat uwe Hoogheyt afghevaerdicht heeft mijn Heere de Marquis van Berghen ende mijn Heere van Montigny aenden Coninck,

B b

omme

omme zijne Majesteit te verthoonen ende te kennen te geven onse Requeste, daer van me Vrouwe, wy uwe Hoogheyt seer dienstelijck dancken, ende verhoppen dat de selve Heeren hare neersticheyt ende goede diensten so wel sulen doen aen zijne Majest. dat sijne Majesteit sal verstaen ende bekennen ons oprecht voornemen ende meeninghe, ghelijck te wesen onse Requeste.

Ten tweeden zijn ons vernieut die presentatie die wy ghedaen hebben, tot omme te sterven, inden dienste van zijne Majesteit, ende voor de voeten van uwe Hoogheyt, daer inne wy alijt begheeren te volherden ende en zijn wy noyt van andere meeninghe gheweest.

Ten derden, dat wy souden weten niet nieus ghedaen soude zijn, beroerende d'Inquisitie ende de Placcaten, naer dat wy onse Requeste hebben ghepresenteert ghehadt volgende onse verfoeck, ende dat uwe Hoogheyt in alle t'selve voldaan soude hebben. VVy gelooven, me Vrouwe, dat uwe Hoogheyt niet nieus ghedaen heeft, naer onse Requeste maer die vander Overheyt en hebben die Brieven van uwe Hoogheyt niet behoorlick gheobedieert, maer hebben alijt voortgevaren met het volck te vangen, ende in gevangnisse te stellen, uyt cracht vande Inquisitie ende Placcaten, t'welck wy ons laten beduncken wel te wesen directelick contrarie die meeninghe ende bevel van uwe Hoogheyt.

Ten vierden dat wy als goede ende ghetrouwe Onderfaten, volghende onse beloften, souden willen verdrucken ende behinderen die ongheregeltheit vanden Sectarissen: Soo veel als aengaet onse beloftenisse, Mijn Vrouwe, houden wy ons als voldaan te hebben, so wel int generael als int particulier, ende dat meer is hebben wy ons uysterste neersticheyt ghedaen, om t'volck te houden in alle gheregeltheit ende t'preken te beletten, welck volck wy niet en hebben connen benemen t'vermoeyden dat sy hebben ghenomen opt langh vertrecken ende dilayeren, vander resolutie, die uwe Hoogheyt geven sal op onse Requeste, also ons beloofd is, dat wy al antwoord souden hebben binnen twee maenden na den dach dat onse Requeste uwe Hoogheyt was ghepresenteert, ende oock opte maniere diemen ghehouden heeft int vergaderen vanden provintialen Staten die in sommighe puncten gedaen zijn tegens d'oude manieren van doen, oock mede opte dreygementen die dagelijcx ghedaen zijn, so wel teghens ons, als oock t'gemeen volck, ende bysonder door gheestelijcke personen, alle welcke redenen t'volck gebrocht hebben tot vergaderinge ende openbare prekinge die syluyden tot desen dage toe onderhouden hebben, so sy luyden ons selfs opentlijck hebben gheseyt ende verclaert, ende begheerden wel dat uwe Hoogheyt henluyden soo lange niet opgehouden hadde op't r'gunt dat in onse Requeste is verfocht en ooc so wel op t'gunt dat wy hebbé ghepresenteert, so wel voor als naer der selve Requeste, wesende t'selve volck, so sy seyden, gedruet en geport in haerder conscientien.

Ten

Ten vijfden, dat die dingen streckten tot oproer, ende datmen opentlijcken seyt, dat die uytlanders hen der saecken bemoeyen, ende oock de ghene die gheweest zijn onse erff vyanden. Daer op seggen wy, me Vrouwe, dat so dickwils als d'uytlanders hen sullen willen de saken bemoeyen, soo sullen wy d'eerste wesen die te peerde climmen sullen, omme henluyden af te keeren, maer dat wy noch andere ons en behooren te voegen met de Vassalen en subiecten vanden Co. en bevindē wy geensins dat selve ten dienste soude zijn van sijne Ma. maer ter contrarie die verwoestinge en geheel verderffenisse van zijne Nederlanden, voor so vele als syluyden hen begheven onder de resolutie vande generale Staten, so hier na breeder verhaelt sal worden.

Ten seften, dat de Sectarisen van hen geven dat het soude zijn door onse bevel ende consent, sulcx datmen wel souden mogen oordeelen dat onse Requeste, die wy seggen gepresenteert te hebben tot behoudenisse van onse Vaders Lant, die eenige oorfake is van die dagelicx sche openbare prekinge, antwoorden wy, me Vrouwe, dat wy noyt int generael noch eenichsins int particulier, yemant opgemaect, aengeport noch geraden hebben om te preken, maer ter contrarie hebben wy ons beste ghedaen om henluyden te beletten met alle middelen om den oproer ende twist die wy vreesden daer uyt te moghen comen, so wy hier voor hebben geseyt. Maer siende dat wy t'volck niet en hebben moghen af raden nochte stillen, hebben wy henluyden laten doen so sijt verstonen, ende t'gunt geseyt is, stellen wy alleen ende een yeghelijck van ons luyden ons te purge om souffisante te proberen, onse onschult. Maer datter eenige onder ons geselschap zijn die de prekinge voor goet achten om dieswille datse zijn vande selve Religie. Dat bekennen wy nochtans en sal haer Religie niet verhinderen te doen, t'gunt sy schuldich zijn te doen ten dienste van sijne Maesteyt so sy ons int generael ende particulier hebbē versekert, ende en hebben niemant van ons lieden t'volck verweert oft gheraden om tselve te doen.

Ten sevenden, dat wy schuldich souden zijn na onse vermogen henluyden te beletten, ende dat wy metter daet souden bewijsen onse meeninge goet te wesen, ende de selve te strecken tot een goet eynde, ende dat onse Requeste ghepresenteert is gheweest, om den Coninck dienst, ende t'Lant een weldaet te bewijsen, segghen wy, mijn Vrouwe, dat wy in al t'selve onse uysterste naersticheyt hebben gedaen, maer siende dat het volck tot noch toe geensins hebben willen bewilligen ende volghen onse voorhoudinge, die wy henluyden hebben gedaen, om de redenen voorsz. so bidden wy u hoocheyt, de selve believe te vinden eenige goede middelen daer toe wy ons seer geerne sullen voegen ende begeven met gantscher willen.

Ten achsten, dat wy ons niet en behooren te mistrouwen opten Co. die welcke noyt tyrannye tegens zijn Onderstaten heeft ghebruyct maer alle goet-

heyte, antwoorde vvy, mijn Vrouwe, dat vvy ons geensins en mistrouwen opten Co. maer hebben sulcken vasten hoop op zijn Ma. de selve kenende voor soo goede ende oprechten Prince, dat indien hy hier teghenvoordich vvaer, als vvy hem vvel hertelic vvenschen en begeeren, om te verstaë d'eene en d'andere partie, hy soude vorderlicke en oorbaclicke ordonnantië stellen.

Het laetste, dat uwe Hoogheyte niet en tvvijfelt, dat zijne Ma. alle dingen niet gedencken, maer vergeten sal, ende dat uwe Hoogheyte dickvvels tot onsen voordeele aen zijne Ma. heeft geschreven, seggen vvy, mijn Vrouwe, dat so vele als aengaet, het niet gedenckē van zijne Ma. vvy niet en meenen eenich dinck gedaen te hebben, dat tegens den dienste van zijne Ma. soude moghen zijn, noch ooc eenige oorsake gegeven te hebben die zijne Ma. soude behooren te vergeten, voor so veel als ons aengaet. Maer ter contrarie, salmen bevinden dat de vvaerschouwinghe alreede sulcx gevallen is, oft effect gheforceert heeft, al hoe wel niet int geheel, ten minsten int deel, dat de selve waerschouwinghe behoort ghenomen te werden, voor een seer aengenaem dienste zijnder Ma. en so vele aengaet dat uwe Hoogheyte so vele ende van so goeder herten heeft geschrevē aenden Coninc, dancken wy u Hoogheyte hertelicken.

Nochtans mijn Vrouwe, sal uwe Hoogheyte ons vergheven, ist dat wy u vryelijck en onbeveynst spreken, ende hare Hoogheyte ons hert ende meeninge ontdecken, onse compaignien heeft hen laten beduncken ende bedunct als noch, dat uwe Hoogheyte groot mistrouwē op ons luyden heeft gehat, overmits de opene bewijsinge die uwe Hoogheyte ons heeft bewesen, ter tijt toe dat ons tot Duffel by de voorz. Heeren uytē name van uwe Hoogheyte ter contrarie te kennen en verstaen is gegeven, door welcke voorgaende mistrouwen ons verweckt zijn veel vyanden daer door ooc eenige van dien so gemoet sijn geweest, dat sy luyden wel openbaerlicken hebben derren spreken redenen tot oproer streckende tegens ons luyden, so verre dat sy hebben derven seggē, dat sy luyden gereet souden sijn, om ons lieden te vernielen, indien hen luyden daer toe last en bevel gegeven waer. Ende dat meer is, deden dagelicx verspreyden onder de gemeenten om ons inden haet van dat volck te brengen, dat de Coninck in dese Landen comende ons handelen soude als rebellen en oproeringe, ende meer lasteringhe die alhier int particulier te langhe souden vallen te schrijven, welcke lasteringhe nochtans wy tot een tijt wel hebben willen lijdē ende al swijgende verdragen, sonder ons eenichsins te verthoonen als of wy ons dies beclaechden, hoe wel wy nochtans daer toe goede oorsake souden hebben, maer die lancheyt vanden tijt, en die heymelicke aenslagen die wy hebben ontdeckt, ende noch dagelicx fullen ontdecken, hebben ons tot sulcken noot gebracht, om de openbare ende merckelicke periculen, die ons daer uyt souden mogen comen, dat wy middelen hebben moetē soecken om vrienden te maken in eenige Landen, om ons te dienen en helpen indien dat-

men

men reghens ons (de subiecten ende Vassalen vanden Coninck) verder soude willen procederen factelick ende metter daet, ende tot anders geen meeninghe, welck middel ons gheheel notelick is gheweest om t' mistrouwen dat u Hoogheyd op ons heeft gehat, so geseyt is: VVaeromme vvy uwe Hoogheyd bidden dat sy dese onse verfoeckinge int goet wil nemen, also de selve niet gecomen en is nochte ooc en strect anders dan tot een goede en oprechte meeninge, te weten: tot verfekeringe van onsen personen en goeden, ende dat onse voornemen noyt en heeft gestrect anders, dan tot dienste vanden Coninck en beschermenisse van zijne Ma. Landen, begeeren wel voorsien te wesen van andere middelen ende mit minder periculen, ende en vinden anders gheene voor onse verfekertheyt ende ruste, dan ootmoedelick uwe Hoogheyd te bidden, dat sy ons wil geven alle verfekertheyt, ende bevelen allen Heeren, Ridders vander Ordre van herwaerts overe ons van gelijcken te doen, datmen regens ons lieden nochte die Vassalen ofte Subiecten vanden Coninc directelic nochte indirectelic niet en sal aengrijpen factelic mit ter daet, noch in eenige manieren, om t' presenteren van onsen Requeste ende compromis. Ende omme dies wille dat onder de selve mijn Heere de Prince van Oraengie, mijn Heere van Egmont, en mijn Heere d'Admiracl, meest hebben onse saken verstaen, naer dat wy onse Requeste hebben gepresenteert ende dat wy nu diversche dingen te handelen hebben die ons sullen mogen opcomen: Bidden wy lieden uwe Hoogheyd henlieden te bevelen voortaan by te staen ende assisteren met haren raet, ende ons te nemen onder protectie ende beschermenisse, ende dat de last die uwe Hoogheyd hen drien geven sal, sulcx ende met seker auctoriteyt sy, dat syluyden volcomen voorsien en ordonnantie stellen, alle t'gene dat aengaet de bewaernisse en beschermenisse van t'Lant also wel buyten als binnen s'Lants, t'welc wesen sal de eenige middele door welcke wy onse Vassalen ende Subiecten vanden Coninc sullen mogen verfekeren: ende alsoo wy weten dat syluyden grootmoedige ende vrome Heeren zijn, dat syluyden in als sullen doen dat tot zijnder Ma. dienste strecken sal, de vrede van t'Lant, ende dat syluyden ons niet sullen beloven of sy sullen houden. Ende wy oock wel weten dat uwe Hoogheyd t'selve niet en mach doen, dan by manieren van provisie, dat uwe Hoogheyd believe opter daet een expresse Post af te veerdighen aenden Coninck, op dat zijne Majesteit die voorsz. Heeren t'selve bevel mach geven, henluyden gevende alle de voorsz auctoriteyt, op dat wy door haer middelen ons so veel te vrijer mogen begheven tot dienste van zijne Majesteit verwachtede middeler tijt dat by consent ende besluytinghe vande generale Staten, zijne Ma. iesteit andere sal hebben gheordonneert.

Boven dien mijn Vrouwe, ende voor t'leste en mogen wy uwe Hoogheyd niet verswijgē, dat ons ter wijlen wy tot S. Truyen warē, de Requeste hier by

Ghevoecht is gepresenteert geweest, van wegen eene groote partije van volck, die oock by monde hebben aengeboden hare wapenen af te leggen ende hen te ondergheven al t'gunt dat henluyden by de generale Staten gheordonneert ende bevolen sal worden, die Religie aengaende, mits dat uwe Hoogheyt ons ghebiet henluyden te doen sulcke versékeringe dat wy henluyden sullen beloven, ons met henluyden te voeghen, ommé niet te gedoogen dat men henluyden eenich onruste ofte ghewelt sal doen, so lange die Resolutie by die generale Staten noch ongedaen sal zijn. Begeerende dat uwe Hoogheyt sal verdeelen inde Steden ende Provintien eenighe van ons luyden die de Requeste hebben ghepresenteert, om henluyden te houden in goeden regimente, ende alle goede bescheydenheyt, in handen vanden welcken syluyden heure wapenen sullen stellen, anders mijn Vrouwe, hebben syluyden deur vreesse die syluyden hebben van overvallen oft verrast te werden, van noots wegghen haer inde wapenen ghegeven, en sullen moeten aen anderen haren toevlucht nemen, daer sy henluyden sullen mogen op betrouwen, ende sorgende dat syluyden soudon willen den Franchoyfen int lant brenghen onse erfvyanden, hebben wy vrije lick uwe Hoogheyt daer van willen veradverteren, ten eynde sy daerinne versie na den noot vanden tijdt eyschen sal, ende als sy sal bevinden best te wesen, tot behoudenisse ende welvaren van t'Lant, protesterende, mijn Vrouwe, dat wy in al t'gunt voorz. is, ons behoorlick hebben gequeten. Ende indien hier na eenich onghemack volchde, dat wy ons van alles hebben gesuyvert ende ontlast, door dese teghenwoordige aengevinge, daer en boven mijn Vrouwe, presenteren wy ons al noch, als ghetrouwe dienaers van zijne Ma. om ons in alles ende over al te begheven, so dickwils als men ons ghebieden sal te sterven voor de dienste van uwe Hoogheyt: Biddende uwe Hoogheyt seer ootmoedelijck ons by Apostille hier op te gheven goede ende corte antwoorde, ende sult wel doen.

*Franchoyfen
of vrienden*

Int ober gheben van dit gheschzifte soo verclaerden de selve Gedeputeerde / dat Bondt-ghenooten hen beclaegghden van vele saecken ende rappozten diemen haer Hoogheyt dagelijcx aenzochte / omme hen nefsens heur te vermaccken / mits den welcken sy versochten / dat indien sy pet tegghen hen op't herte hadde / dat sy hen tselve wilden ontdekken / om haer daer op / hen onschuldt te doen / ende indien heur naemaels meer aen ghebzocht werde / dat heur wilde believen den beschuldichden terstont te confronteren metten beschuldigher / omme te straffen den ghenen die bevonden soude worden t'selbe verdient te hebben / ende oock dat de beschuldiger (werdt sijn aenzengher valsch bevonden) worde gestraft metter selver penen diemen den beschuldighe opghelept soude hebben / in dien hy verwonnen hadde gheweest.

Op welke Requeste / soo sekere Persomagien ende Commissarisen hadden gheordonneert gheweest / om met hen daer op te communiceren / die inder selver communicatien versocht hadden / vander Hertoginnen
wegghen /

wegghen/seeckere naerdere verclaringhe op eenighe poincten van heur
 Requeste : so hebbē der selver Edele gedeputeerde opte versochte poinc-
 ten/hen naerder verclaringhe in gheschzifte over ghegheven/begrijpen-
 de in substantien : Eerst nopende de ghevanghenen/daer aff sy hadden
 gheclaeght / ende daer aff heur Hoogheyt verclaerde gheen kennisse te
 hebben/dat te Doornick, Rijffel, Bergen in Henegouwe, Arien, Aeth, Bruyf-
 sel, Gend, ende elders upt crachte vanden Placcate en om t'sept vander
 Religien/diversche persoonen waren ghevangen ghestelt/ghelijck blijc-
 ken soude / beliefde heur Hoogheyt inforzmatie daer op te doen nemen.
 Ten tweeden/roerende wat devoir by hem gedaen ware/ om het volck
 in stillicheyt te houden/ende de predickingen te beletten/ dat/ sendende
 heur Hoogheyt in elcke Provincie aende Ministeren ende Consistorien
 vander Religien souden bevinden / dat de neersticheden by hen daer-
 inne soo int generael als particulier ghedaen / hadde gheweest con-
 form het ghene des sy hadden te kennen ghegheven . Ten derden/ aen-
 gaende in wat maniere men eenighe vergaderinghen der Provincia-
 le Staten ghehouden hadde teghen de ordinarise maniere van doene
 aldaer gheplogghen/ segghen sy dat henlypden gheensins aengaet om
 het selve te bewijfen/ alsoo t' selve is een ghemeen segghen van t' volck/
 de welke hen hadde weten te specificeren / datmen Vlaenderen altydt
 plagh te vergaderen vooz Artoys : datmen gheroepen heeft dier niet en
 waren ghe woon te comen/ende ander dier behoorden te wesen achter-
 ghelaten oft soo spade de wete gedaen/ eer sy die brieven ontfingen/ dat
 de Stede Bedeputeerde niet en was gegont achterraet/om na de costu-
 me rapport te doen/maer hadden moeten opten staenden boet antwooz-
 den/sonder noch copie te moghen hebben vande Moderatie diemen hen
 voozhielde/mits dien contrarien last by haerder Hoogheyt ghegheven/
 boven dien dat aende particuliere Regeerders vanden Steden was ge-
 schreven om de Ghedeputeerde ende Edele der selver Steden te winnē.
 Ten vierden/beroerende de dreyghementen ende secrete beleydinghen/
 dat terstont nae hen presenteren heurder eerster Requeste/ gewaer zijn
 gheworden/dat vele Edele Heeren/jae oock vander Orde/hen ghesel-
 schap sint hebben gheschout/als oft sy eenighe rebellicheyt ghethoont
 hadden/onder hen vele handelinghe secretelyck teghen hen oude ma-
 niere houdende/eenighe heure vrienden/oock gewaerschout hebbende/
 van hen niet te voegen met henlypden/en met belofte van pardoen soec-
 kende aff te trecken/die hen compzomis/alreede geteekent hadden:seg-
 ghende dat hen groot dangier daer aff stont te verwachten als sijn Ma-
 jesteyt soude in dese Landen ghecomen wesen/ende alsoo t' selve Heeren
 waren die stemmen inden Raedt hadden ende opineerden/soo was wel
 te vermoeden dat de selve (nae t'gevoelen datse van henlypden hadden)
 sijne Majesteyt souden inforzmeren ende soodanighen advijse gheven/die
 niet anders en soude moghen wesen dan tot henlypder achterdeel ende
 bederffnisse/datter oock vele Couriers upt Spaengien waren comen/
 sonder sijne Majest. resolutie op hen sake te bzenghen/maer wel brieven
 aen

aen haer Hoogheyt ende gheen andere : boven dien dat sy waren geade-
 vertcert/dat de Coninck hadde in Franckryck begcert hoor secker ges-
 tal Spaengiaerden passagie/en oock assistentie/soo hy hen inder noodt
 ghedaen hadde//Dat de Hertoghe van Savoyen syne Majesteit assisten-
 tie gheloost hadde/om met stercker handt int Landt te comen/ ende ooc
 de Keyserlicke Majesteit in persoone gheadverteert/t'gene sy op de Lan-
 den inden sin hadden te doen/boven dien dat sy wisten/dat de Gheestel-
 licheyt hadde ghesurniert tot vijff hondert duysent guldens om tegen
 hen gheemploeyert te worden/ soo eenige onder henlynden selve hen des
 vermeten hadden: oock dat tot dier upzen toe/noyt Heere vander Orde
 hen en hadde willen verskeren/dat de Coninck oft haer Hoogheyt tes-
 ghen hen by weghe van septe/niet en soude procederen : door al welke
 redenen ende meer andere consideratien/sy benoodicht waren gheweest
 hen te verskeren ende vrienden te maken/soo hen voozgaende Requeste
 inhielt : ende ten eynde haer Hoogheyt niet en soude vermoeden dat sy
 daer onder meenden eenighe Franchoysen/ wilden heur Hoogheyt wel
 verclaren ende verskeren dattet alleen was in dese Landen ende
 Duytslandt/daer neffens verclarende dat sy noemende synder Majesteit
 ondersaten/verstonden alle de Inwoonderen deser Nederlanden, die in
 alle hen versoek advoeyerden : En ten letsten/aengaende heurder ver-
 skeringhe en saghen niet dat den Geconfedereerden Edeldom eenich-
 sins contentement soude comen ghegeven worden dan metter assurean-
 tie van hare Hoogheyt (die sy versochten) eensamelyck vande Heeren
 vander Orden/ende namentlyck van dien drien vooz middelaers gecoo-
 ren/daer mede sy nochtans dauthoziteyt van heur Hoogheyt niet en wil-
 de vercozten int minste/maer dat den last dien sy versochten/aen die drie
 Heeren ghegeven te worden ende t'gene de selve doen souden/soude wes-
 sen by bevel van heur Hoogheyt/en hoe wel eenighe Provinciale Gou-
 verneurs hen mochten belghen (dwelck sy wel hadden willen schouwwe
 hadt moghelick gheweest) mits dat sy versocht hadden dat alle lichtin-
 ghe ende conduite van volcke soude by haer Hoogheyt's bevel geschie-
 den/alleen door last der voorsz. drie Heeren / hoopten nochtans dat
 heur Hoogheyt dese verskeringhe soude min sozghelick vinden/dan die
 sy te vozen ghenomen hebben : daer by opentlyck verclarende hen mee-
 ninghe niet te wesen dat haer Hoogheyt oft de Heeren vozder met hen
 ghelosten soude aen hen verbonden wesen/ dan by provisie ende tot dat
 syne Majesteit t'selve geapprobcert / ofte gheresuseert soude hebben / met
 sulcken verstande nochtans / dat heur Hoogheyt ende alle die Heeren
 hen souden gheloven/dat soo verre de Coninck t'selve wepgerde sy noch
 onder hen protectie souden blyven vooz den tijt van drie weken/na dien
 hen tselve behoozlyck soude wesen gewaerschout/op dat sy daer en tus-
 schen hen sekerlick mochten versien/ van alsulcken anderen remedien/
 als sy t'heurder verskeringhe noodigh souden vinden. Ende belangen-
 de de verskeringhe die heur Hoogheyt van henlynden begeerde/waren
 te vreden heur te verskeren ende belovē /dat sy voozt aen niet en souden
 handelen

handelen oft tracteren / dan by raede ende advijse vanden selven drie Heeren / presenterende oock de fortsen die sy buytens s' Landts hadden / te employeren ten dienste vande Majesteit, ende welbaren vanden Lande / soo dickwils als hen t' selve bevolen soude worden : hen althijt in ende over al onder werpende tot t' ghene sijne Majesteit met advijse en consente sijne Generale Staten believen soude te bevelen. Biddende de selve hen verclaringhe heur int goede affghenomen / ende cozte antwoorde ghegheven te worden.

Ten lesten / nae vele deliberatien daer op ghehadt / heur Hoogheyt siende de groote swaricheydt dier alomme int Landt was / ende noch meer vooz de deure / omme op te staen / en dat andersins het Landt was geschapen heel te rebolteren ende inden gront bedozven te worden / hebbende middeler tijdt oock ontfanghen schryven vanden Coninck / inhoudende sijne Majesteits resolutie / nopende het affdoen vande Inquisitien en op andere poincten by haer Hoogheyt aen syne Majesteit gheschreven / luydende onder anderen aldus.

O Mme nu t'antwoorden op elck der voorschreven poincten besonder, ende eerst aengaende der Inquisitien, ick merck wel van hoe grooten gewichte dat dit poinct is, ende dattet by na is het eenich remedie d'welck de Kercke van allen ouden tijden so na de Gheestelicke als VVeerlicke rechten, oock nae de heylighe Schriftuere ende natuerlicke redene, ghebruyckt heeft, omme elcken te doen leven ende hem voeghen na heur geboden, gade slaende dat niet alleen die anders doen dan sy behoorden, maer oock de ghene die niet en doen dat sy schuldich zijn, achterlatende t' ghene dat de Kercke ghebidt, werden vermaent, te weghe ghebrocht, ende waert noodt, behoorlick ghestraft, d'welck soude achter blijven af doende de voorschreven Inquisitie, waer by oock soude schijnen dat elcken soude worden toeghelaten te leven na zijn goetduncken, nochtans aenmerckende daer tegen dat de voorschreven Inquisitie in mijne Landen aldaer eerst inghebrocht is by ghebreke datter gheen Bisschoppen en waren, ende door onachtsaemheyt der gheente die des last hadden, welcke Bisschoppen daer nu wesende, sullen nu als goede Herders voor heur schapen, de behoorlijcke sorghe moghen draghen, ten eynde sy hen voeghen nae de ordonnantie van onse Moeder de heylighe Kercke, waer op oock aldaer ghelet is, ende inder instructien ghegheven den Baender-Heere Montigny oock is begrepen. Lettende oock soo wel opte groote begheerte der voorschreven Heeren, als opte ghelegentheyt des tijds, ende boven al opte natuyre deser materien, na langhen rijpen rade hebbe ick my hier in wel willen voeghen, ende is mijn resolutie, dat wesende d'exercitie der Bisschoplicker jurisdictien ghestelt, so na recht behoort, ick te vreden ben dat de voorsz. Inquisitie cessere.

Aengaende de moderatie der Placcaten, ende den concepte der selver, hoe

C c

wel

wel te beduchten is, dat de selve weynich helpen sal, so wel aengaende den Kettens die hen daer mede niet en sullen laten ghenoeghen, so men siet dat sy niet en soecken dan volle vryheyt der Religien, so sy dagelicx te kennen geven by den boecxkens die sy stroyen, als oock aengaende der verplichter Edelen, dier Requeste al voorder siet. Te weten dat by advijse vande generale Staten een nieuw Placcaet ghemaect soude worden, daer by ghevoeght datmen voor de goede sulck off dierghelijcke ordonnantie niet en derff maken, besonder dat de vier Hoofsteden van Brabant expresselic hebben in hen Requeste verclaert, dat sy hen souden reguleren navolgende de selve Placcaten, daer uyt mochte schijnen de selve niet so seer nootelick oft emmer niet so seer haestich te wesen, nochtans mitten redenen in uwe Brieven verhaelt, besondere oock wantmen aldaer verhoopt, datmen daer door de Gheconfedereerde sal moghen scheyden, ende de voorz. Heeren middel, hebben omme tegen de quade goede diensten te moghen doen, soo en dunckt my niet dan goet datmen ter goeder uren, ende hoe eer hoe liever daer toe verstaet.

Midts allen welcken redenen my heeft goet gedocht ende notelick te wesen, datmen aldaer rame seker andere forme van moderatie der Placcaten, gade slaende dat het heylich Kersten gheloove ende mijn Hoogheyt bewaert worden, ende dat opte voorschreven puncten ende articulen ghelet sy, ende dat ghy die sendt, op dat sonder langher vertreck daer inne gheordineert mach worden t'ghene ick sal bevinden behoorende, waer inne ick doen sal als dat moghelijck sal wesen, &c.

So heeft haer Hoogheyt eyntelick by advijse vanden Heeren/ Gouverneurs van den Provintien/ Ridderen vander Orde ende Raden van Staten ende Secreten te vreden gheweest / aengaende de Predicatie/ ooght-luyckinge te doen/ ende die te ghedooghen inden plaetsen daer die voor dien dagh gewest hadde/ daer aff sy den Heere die by haren bevelen metten Gedeputeerden der Edelen tracteerden/ was gevende dusdanige Arte.

MIts onderhoudende de puncten begrepen inde brieven verfekeringe, ende gernerct de fortse en onmiddelic noot als nu regnerende: Soo is haer Hoogheyt te vreden dat dese Heeren, handelende het accoort met desen Edelen hen toefegghen, dat het volck, aff legghende de wapenen inde plaetsen daer de Predicatie metter daet ghehouden werden, ende hen vermijndende van schandale ende ongheregeltheyt, menden selven gheen geweld doen, noch by weghe van feyt tegen hen inden selven plaetsen voort varen sal, gaende noch comende, soo langhe dat by sijnre Majesteit met advijse vande Generale
Staten

Staten anders sal wesen geordineert: Op conditien dat sy in gheenderhande manieren, en sullen eenichsins beletten de Catholijcke Religie noch d'oeffeninge van dien, maer dat de Catholijcke sullen vrijelick ghenieten hen Kercken inder voegen ende manieren als te vooren.

Ghegeven tot Bruyssel den 23 dagh Augusti 1566.

Ende nae langhe 'tsamen sprekinghe daer op ghehouden / soo heeft eyntelijck de Regente ghemaect ende ghesloten een finael verdrach en accoort van weghen sijne Majesteit, metten Ghedeputeerden ende upt den name der Geconfedereerde / den 24 Augusti / inhoudende dese naevolghende Articulen / toefegginghen en beloften ten beyden syden / waer aff elcke partije / der andere bzieven ende bescheyt gelevert ende gelofte gedaen heeft / daer aff het dobbelt hier int lange gestelt is / als volght.

MARGARITA, by der gratien Godts, Hertoginne van Parma ende Placentie, Regente ende Gouvernante vanden Coninck mijnen Heere, inden Landen van herwaertsover, Allen den ghenen die dese teghenwoordighe sullen sien, saluyt: Alsoo een groot ghetal Edelluyden, deser Landen van herwaertsover, ons ghelijcker handt, van in die Maent van April lestleden, hebben overghegheven sekere Requeste, ten eynde dat sijne Majesteit soude believen wegh te nemen ende te niete doen d'Inquisitie ende de Placcaten, soo wel oude als nieuwe, die sy seyden te wesen te seer straff, ende dat sy daer door niet en vermochten te wercke gestelt worden, ende in de Stede van dien, te maken andere, met advijs ende consent vande Generale Staten vanden selven Landen, welcke Requeste sy versochten, dat by ons soude worden ghesonden, aen sijn Majesteit, omme daer inne te versien, ende op welcke wy hadden vele groote raetslaginge, gehouden metten Gouverneurs vanden Provintien, Ridderen vande Ordere, ende sijner Ma. Raden van Staten ende secreten, ende daer na al tselve met onsen advijse, gesonden ende verthoont aen zijnder Ma. ende want wy, by advijse als voor bevonden, dat ter voorsz. oorsaecke die voorsz. Edellieden souden moghen eenighe vreesse oft achterdencken hebben, dat sijn Majesteit soude moghen qualick willen nemen de voorsz. Requeste, eensamentlick het verbont, d'welck sy tot dien sine met malcanderen ghemaect hadden, en alle t'gene daer na ghevolcht was, ende dat sulcke achterdencken soude moghen oorsake wesen van meerder quaet ende onruste, in dese voorsz. Landen, soo hadden wy oock by advijse ende goetduncken als vooren, aen zijnder Ma. versocht, dat insgelijcx sinder Ma. bekiefte soude wesen hen te verleenen brieven van verseeckertheit dat hem ter cause van desen namaels niet met allen by sijn Ma. en soude te laste geleyt worden.

VVaer op zinn Majesteit ons heeft laten weten zinnen goeden wille ende meeninghe welcken achtervolghende wy soeckende de welvaert, ruste ende eenicheit deser Landen ende begerende de voorsz. Edelen Supplianten te houden en te maecten so vele te gewilliger ter gehoorfaemheit ende dienste van zinner Maesteit, na de verbintenisse die sy des hebben, so uyt der natuer als van wegen heuren eedt, gheliick sy hen daer toe oock alit hebben gepresenteert, t'haerder begeerte ende versouck, ende achtervolgende de macht ende auctoriteit die wy des van zinder Maest. hebben, ende ooc als Regente ende Gouvernante Generale der voorsz. Landen by adviise vanden voorsz. Gouverneurs, Ridderen vander ordre, ende rade van Staten neffens ons wessende tot haerder versekertheit ghegeven desen tegenwoordige, gheteckent met onser hant inder forme ende manieren als volcht.

Haer Hoocheyt heeft doen weder comen de Edelen Supplianten den 20. van deser Maent van Oogst, om hen antwoort te gheven op haer Requeste, waer en tusschen het so seer wel te passe is gecomen, dat sy ontfanghen heeft brieven van siinder Ma. waer mede sy beter middel heeft gecregen, om haerluyder sekere ende absolutie antwoorde te gheven.

1. Inden eersten, verclaert sy henluyden, dat zinne Ma. considerende het gene dat haer Hoocheyt by adviise vanden Heeren Ridderen vander Ordre, ende andere van zinnen Rade van Staten ende secreten der selver heeft verthoont, te vreden is dat de Inquisitie vander welcker sy hen beclaecht hebben, cessere.

2. Ten tweeden heeft zinne Ma. gheconsenteert, datter gemaect worde een nieuwe Placcaet maer zinn Ma. en hadde noch niet besloten, oft het geschieden, soude by wegen vande Generale Staten niettemin, haer Hoogheyte verhoopte dat sy metten eersten, des resolutie soude hebben, na dat zinn Ma. hadde geschreven. Ende sal noch alit gerne haer neersticheit doen, ten eynde zijne Ma. daerinne wil verwillighen, geliick sy oock anderwerff met brieven ghedaen heeft.

3. Ende aengaende de versekeringe in haer leste Requesten vermaent, dat haer Hoogheyte wel hadde van sinne geweest om haer die te gheven, voor also veele als in haer geweest hadde ende nu gantschelick hen mochten versekereren (gemeret zinne Ma. tselve hadde gecoconsenteert, haer des hebbende gegeve de auctoriteit) inder formen ende manieren, soo sy soude vinden te behooren: waeromme sy verclaerde dat zinne Ma. begerende alle achterdencken te benemen, allen den ghenen die souden mogen vermoeden dat zinne Ma. van hem qualick mochte wesen geïnformeert, en elcken te benemen het misvertrouwen door dese troubelen gesproten, willende gebruycken van zinn gewoonlicke goedertierenheit en boven al schouwen alle verbittertheit, was te vreden, dat haer Hoogheyte omme alle dese swaricheyden te doen cesseren, hem dede leveren alle alfulcke brieve, als daer toe souden dienen, en in fulcker formen

men als sy tot haerder meerder verskertheyt souden vinden gherequireert te wesen, ende dat vanden saken voorleden, behoudelick dat sy hen voegen, gelijk goede getrouwe Vassalen ende onderfaten van zijnder Ma. betrouwende dat sy niet en sullen faelgeren int devoir dat sy hem schuldich zijn, waer toe haer Hoogheyd was te vreden tegenwoordelick te verstaen.

4. Ende so wy nu hebben volle ende genoegsame voldoeninge, so en wil haer Hoogheydt niet verwerpen den offer dien sy te meer stonden, hadden ghedaen, van haer te employeren ten dienste van zijne Maesteyt ende haer Hoogheydt, voor het welvaren, rust ende eenicheydt vanden Lande, ende tot het ghene sy van ghetrouwicheyt ende natuere wegghen verbonden waren te verstaen.

5. Welcken volghende, haer meeninge was, dat sy haer sullen gheloven: eerst, dat sy niet en sullen doen noch vervolgen directelic, noch indirectelic, yet dat soude wesen tegen sijne Majesteyt, sijne Staten, Landen, oft onderfaten, maer hen gantschelick voegen om te doen alle het ghene dat goede ende getrouwe Vassalen en Onderfaten toestaet te doene met alle hare macht, ende ter goeder trouwen helpen beletten de tegenwoordige troublen, oproeringen, ende omme dese afgheworpen gemeente te helpen bedwingen, ende dese berovingen, plonderingen, ende verwoestingen vande Tempels, Kercken, Cloosteren ende Godshuysen over al te doen cesserer, bysonder oock bystant doen om te doen castijden de ghene die sulcke sacrilegien, overlafte ende boofheden ghedaen hebben, ende dat oock geen ongelijk en worde gedaen eenighe gheestelicke personen, Dienaers vander Iustitien, Edelluyden noch andere Onderfaten oft Vassalen van zijner Maesteyt.

6. Dat sy ter goeder trouwen haer uysterste neersticheyt sullen doen, dat de wapenen by der gemeente aengenomen, daer so vele quaets alreede door geschiet is, en noch mochte toecomē, terstont afgelaten en neder geleyt worden.

7. Dat sy naer haer vermogen alle goet devoir doen sullen, om te beletten dat de predicatien niet en geschieden, in plaetsen daer sy noch niet gedaen en zijn, en dat sy inde plaetsen daer die alreede metter daet gedaen zijn, sullen beletten datmē daer niet en gebruycke wapenen, schandale en desordre publicque.

8. Voort dat sy hen sullen imployeren en helpen (na de verbintenisse ende eet van getrouwicheden, die sy aen zijn Ma. ghedaen hebben) om te weeren alle uytlandige vyanden, en wederspannige van zijne Ma. en vanden Lande.

9. Eyndelick gemerckt het credijt dat sy mogen hebben neffens den ghenen die tegenwoordelick ghealteret zijn, om de Religie ende andersins, neersticheyt sullen doen, om haer te doen submitteren tot gene by sijne Ma. met advijse vande generale Staten voor de voordernisse, rusten ende eenicheydt der Religien, geordineert sal worden. *Gedaen tot Bruyssel den 23. dach van Augusto, 1566. Onderteeckent:*

MARGARITE.

Cc iij

Doen

Doen te weten dat alle de saken voorschreven over ghemerckt ende achtervolghende den consente ende wille van sijnder Ma. ende den last en macht die wy vander selver hebben, wy inden name ende uyt cracht vanden voorschreven laste, hebben gheloofst ende gheloven by desen, datter saken vander voorschreven Requesten, ende verbont, oft compromis voorschreven, ende t'ghene daer na ghevolcht is, tot noch toe, niet met allen, by zijn voorschreven Majesteit, noch by ons, hen en sal gheweten worden, midts den Eedt ende ghelofte die de voorz. Edelen, so wel voor hen selven als voor de andere Geconfedereerde, ons hebben ghedaen nae uyt wijzen den Puncten ende Articulen boven verhaelt daer aff sy hen verbintenisse overghelevert hebben. VVaeromme wy begeren ende van weggen sijnder Ma. ordonneren ende bevelen alle Gouverneurs, Ridderen vander Ordere ende lieden vanden Rade van Staten voorz. Hoofden, President ende lieden vanden Secreten Rade, ende allen anderen Iusticieren ende Officieren van sijnder Ma. dient selve aen gaen sal, dat sy dese tegenwoordige verssekeringe onverbreeckeliicken onderhouden tallen daghen, ende dat sy die voorsyde Supplianten, van allen den inhouden van dese teghenwoordige, doen, laten ende gedogen, genieten ende ghebruycken volcomelijck, vredelijck ende eeuwelijck, sonder hen te doene stellen oft gheven, ofte te ghedogen, hen gedaen, gestelt, oft gegeven te worden, nu noch in toecomenden tijden directelic oft indirectelic, eenich hinder ofte belet ter contrarien, noch oock metter daet yet te attemteren teghen die voorz. Supplianten, ter sake voorschreven, in gheender manieren, want de belijste van sijnder Ma. ende van ons is sulcke, in getuychenisse vanden welken, hebben wy desen teghenwoordighen geteeckent met onsen name, ende daer aen doen hangen onsen segel: *Gegeven inder Stadt van Bruyssel den 25. van Oogst, int Jaer ons Heeren 1566.* Geteyckent opte plijcke ter rechter zijden, MARGARITA. Ende ter slinker zijden stont aldus: By expresse ordonantie van haer Hoogheyt, ende onderteekent, D. OVERLOPE. Ende besegheit metten segel van hare Hoogheyt in rooden wasse, op dobbelen steete.

Hier teghen hebben de Ghedeputeerde van de verbonden Edel-lieden de Regente wederom ghegheven dese navolghende Brieven / luydende als volcht.

VVY Lodewijck, Grave van Nassau, Eustaes van Fiennes, Heere van Esquerdes, Caerle van Revel, Heere van Andriguies, Bernard van Merode, Heere van Rummen, Caerle vander Noor, Heere van Risor, Ioris van Montigny, Heere van Noyelles, Marten van Serclaes, Heere van Tilli, Philips vander Meeren, Heere van Sterbeke, Phillips van Marbais, Heere van Louverval, Ian van Montigny, Heere van Villers, Caerle van Lievin, Heere van Famars,

Famars, Franchoy's van Haesten, Ian le Souvaige, Heere van Escaubeke: So wel in ons eyghen name als ghelijck de Gedeputeerde ende Gecommitteerde van allen den anderen geconfedereerden Heeren ende Edelluyden, hebbende inde laestledē maent van April aen sijne Ma. Requeste gepresenteert, aengaende het feyt vande Inquisitie ende Placcaten, nopende de Ketterijen. Alsoo wy op heden ontfangen hebben vander Hoogh-geboren vermogende Princesse, me Vrouwe de Hertoginne van Parma ende Plaisance, voor den Coninc Regente ende Gouvernante over dese Nederlanden, sekere opene brieven van haer Hoogheyt, gheautoriseert by den Coninck onsen oversten Heere ende natuerlicke Prince, inder formen ende manieren navolghende:

MARGARITA, by der gratien Gods, Hertoginne van Parme en Plaisance, Regente, &c. Als inden brieven van verskertheyt boven begrepen. **DOEN TE WETEN:** Dat wy achtervolghende de selve brieven van verskertheyt ghelooft hebben ende gheloven, by onse waerachtige hulpe ende ghetrouwicheyt ende in woorden van Edelluyden, ende van oprechtighe ende ghetrouwe Vassalen ende Onderfaten van sijne Ma. dat wy so wel voor ons, als voor (ende inden name van allen den anderen daer af wy zijn Gedeputeert, ende macht, commissie, auctoriteyt ende bevel af hebben, voor de welcken wy ons sterck maken) allen ende elckerlijcken de poincten ende Articulen boven gheschreven sullen onderhouden, na volgen ende volvoeren, tot welcken eynde wy onse voorseyde verbont, houden, nul, gecasseert ende te niete, ter tijdt toe ende soo langhe, als de voorseyde verskertheyt by haer Hoogheyt, uytē name van sijne Ma. toegheseyt, volstandich bliiven sal. In kennisse van welcken wy desen teghenwoordighen hebben gheteeckent met onsen namen. Ghedaen te Bruyssel den voorlīz 25 dagh van Augusto indē Iare 1566 voor ghenoecht: aldus onderteeckent. *LodeWijck van Nassau, Eustaes van Fiennes, Bernart van Merode, C. de vander Noodt, Caerle van Revel, Ioris van Montigny, Philips vander Meeren, Philips van Marbays, Heere van Louverval, I. van Montigny, Heere van Villers, Caerle van Lievin, Heere van Famars, Ian de Sauvaige, Marten van Serclaes ende Franchoy's van Haesten;* ende opten rugghe stont geschreven: Op heden den 25 Augusti 1566. hebben die Ghedeputeerde ende Gecommitteerde vanden verplichten Heeren ende Edellieden, int witte van desen vermelt (behalven van den Heere van Tilliende Franchoy's van Haesten absente) soo wel voor hen als voor ende inden name van alle d'andere haren mede verplichten, ghedaen den behoorlijcken ende solemnelen eedt, van te onderhouden, nae volghen, ende volvoeren allen ende elckerlijcke de poincten ende articulen int witte van desen begrepen. Ende dat in handen van mijnen Heeren de Princen van Orangien, en van Gayre, den Grave van Hoorne, de Heere

de Heere van Hachicourt ende den Raetsheere, Affonleville, daer toe by haer Hoogheyd ghecommitteert. Aldus onder gheschreven, my daer by zijnde, ende gheteckent:

D. O V E R L O P E.

Onder stont noch geschreven den 27. dagh der voorfsz. Maent Augusti, 1566. hebben de voorfsz. Heeren van Tilli ende Franchoys van Haesten, na dien die was ghedaen lecture van des int witte begrepen is, oock haer namen ende hant daer by gevoecht, en gedaen den voorfsz. eedt in handen van mijn Heere den Prince van Gavre, de Grave van Mansvelt ende van Hoorne, den Heere van Hachicourt, ende den Raetsheere Affonleville, daer toe by haer Hoogheyd ghecommitteert soo voorseyt is. Ende was onder geschreven, my oock daer by zijnde, ende gheteckent:

D. O V E R L O P E.

Van welcken accoorde ende Brieven aen weer zijden ghegeven/ de Regente by generale Brieven/ aldus lydende / al om de waerschouwinghe ghedaen heeft.

LI E V E ende wel beminde, wy en willen niet laten u te adverteren hoe dat de Coninck mijn Heere by zijn Brieven vanden 13^{en}. der voorleden Maent ons heeft laten weten zijn resolutie op het ghene wy hem hadden geschreven en versocht vande Maent van Mey lestleden, te vooren daer op zijne Ma. niet eer en hadde antwoorde connen ghegeven so hy verwachte de comste des Marckgraven van Bergen ende Baender Heere van Montigny by ons neffens zijn Ma. afgheveerdicht, totten rapporte vanden welcken de principale sake haer was ghedraghende, ende eerst aengaende der Inquisitien, zijn Ma. ooge nemende op't ghene wy hem hadden verthoont by advijse vanden Heeren vander Orden, ende die van den Rade van Staten ende Secreten neffens ons wesende, is te vreden dat die cessere: ende aengaende de Placcaten gemaect op't feyt vander Herefise, is te vreden datmen nieuwe make, regard hebbende, dat het heylich Kersten Gheloove ende sijnder Ma. Hoogheyd bewaert worden, noch niet geresolveert hebbende, of t'selve sal geschieden, by middel vande generale Staten oft andersins. VVaer op wy hem anderwerff hebben gheschreven, wel ernstelick, ende verwachten corts zijnde voorfsz. Majesteyt goede meeninghe ende wille.

Voort, also wy sijnder Ma. verthoont hebben het achterdencken dat de Edellieden (die ons inder lestleden Maent van April ter sulcken eynde, hadden Requeste overgegeven) waren hebbende, dat sijn Ma. de voorfsz. Requeste ende het Verbont daer op by hen tsamen gemaect, qualick soude mogen nemen, welck achterdencken soude mogen maken een misvertrouwen, ende by consequentie oock troublen ende beroerte inden Lande. So heeft sijn Majesteyt willende ghebruycken van sijne ghewoonlicke goedertierenheyte, ende niet so seer hatende als verbitteringhe, te vreden gheweest dat inghevalle wy

saghen

saghen dat 't selve soude connen doen stillen dese swaricheden (ghelijck ons des de belofte ghegheven is) wy des behoerlicke verseeckeringhe souden doen, in alsulcker formen ende manieren, als wy souden vinden gerequireert dwelc ghedaen is, ende hen toegheseyt dat hen by sijn Majesteit noch by ons niet en soude gheweten worden uyt redenen vanden saecken die ghepasseert zijn, behoudelijc dat sy hen voortan reguleren, ghelijck goede ghetrouwe Onderfaten ende Vassalen van sijnder Majesteit, ende moeten oock alle verbonden blijven, nul, van onwaarden, ende ghecasseert, soo langhe alst ghene dat by ons uytten name van sijnder Majesteit beloofd is, gehouden wort, gelijc ghy sien sult by de Acten daer op ghemaect.

Adverteert voort dat sijne Majest. wil ende meynt te onderhouden de waerachtighe oude Religie Catholijcke, ende dat de Gouverneurs, Raeden, Officieren ende VVetten, hen uysterste neersticheyt doen, op dat ter wijlen sijne Majest. herwaerts-over comt, om ordre te stellen, gheen inconvenient toe en come, dwelck hy beloofd corts te doen, ende soo haest hem eenichsins sal moghelijc wesen.

Van al welcke dinghen als dienende tot eendrachticheydt ende ruste vanden tegenwoordighen troublen, wy u wel hebben willen waerschouwen, op dat ghy u des soo vele te meer vercloect, om u wel te quijten, als goede ghetrouwe Onderfaten van sijnder Majesteit, ende sijnen heyligen ende goeden wille nae te volghen, eensamelic den quaden oproerigen ende verstoorders vanden ghemeenen belten te wederstaen, tot vordernisse vanden dienste van sijnder Majesteit, vande ghemeene ruste ende welvaert vanden Lande, ende van u selven int particulier.

Lieve ende seer beminde, onse Heere God sy met u. Wt Bruyssel desen 26 dagh van Augusto, 1566.

Volghende den voorszreven Accoort ende besloten Brieven der Regente/aen de Landen ende Steden uytghesonden zijn alomme die Predicatie in de Steden toe ghelaten/ter plaetsen/daer die den 25 Augusti ofte te voozen int openbaer waren gehouden. Alwaer oock daer en boven (om de Inwoonderen te brengen in bozgherlicke eenicheyt en verseeckerthepdt/al waren sy in Religie verscheyden) tot verseeckeringhe der Steden/ende bewaringe des gemeenen Vredes/zijn gemacckt by de Gouverneurs oft Magistraten/probisionale verdragen ende vereenighen/tot der tijdt toe/dat by sijne Majesteit met advyse vande Generale Staten/anders soude worden gheordineert. Welck alsoo gheschiet is in alle de beroerde Steden van Brabandt, Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt, Vriesslandt, Gelderlandt, ende de andere. Wt crachte van welke verdragen/die vander Gerefomezder Religie alomme openbare Predicatie met haer exercitien (sonder wapenen) by toelatinge van haer Oberheden/hebben ghebruyckt tot grooten wel-behaghen vanden ghemeynen

meynen man/die den Almogenden God hooghlick dancten/dat sy eens waren ontflaghen van de ghehaette Inquisitie, Bisschoppen/ Concilien/ Placcaten ende vervolginghen/ende ghecomen tot een vryheydt haerder consciencien. Waer uyt volghde groote vrycht/stilte ende gerustheydt onder t'volck/die niet langhe en duerde. Maer de Regente/ hoe wel sy dat al onghemerckt liet passeren / soo seyde sy nochtans aen haer familiare/dat sy dat alsoo niet en verstont: Maer wel hadde/teghen haren danck/ (om meerder opzoer te schouwen) gheconsenteert te pzedicken/daermen te voozen ghepzedickt hadde/met belofte/ met gheweldt niet souden verstoozt worden: maer sy en verstont daer niet mede/haer auzthoziteyt wegh ghenomen te wesen/alle Wettelike wederstant teghen de selvighe t'allen tijden te moghen gebuycken/ &c. De Edelen van Zwysfel zijnde elck op't sijne en inde Provincien vertrocken / met alle contentement ende ordere/zijn de Gouverneurs vande Provincien oock ghereyft/om elck in sijn Gouvernement alle devoir te doen/als de Graue van Egmont in Vlaenderen. Oock den Prince van Orangien is t'Antwerpen gecomen den 26 Augusti/alwaer hy die van de Gereformeerde Religie dede aensegghen/dat sy souden onder haer Gedeputeerde verkiezen/van elke sprake vier/daer hy mede mochte handelē/inden name van alle. Ende daer werden gecozen vooz de Pederduytsche/Marcus Perez, Carel van Bombergen, Herman vander Meere, ende Cornelis van Bomberge, Dooz de Walsche/Franfoys Godin, Ian Sartier, Nicolaes du Vivier. ende Nicolaes Seliin. De ghene die haer hielden van de Confessie van Augsburgh/vercozen dese/Gillis de Greve, Gillis vander Banderyen, Henrick vanden Broecke, ende Thomas van Geere: De welke alle by Acten werden gheauthoziseert. Met deser aller bewillinghe / isser soo van den Prince/als Gouverneur/als oock van der Magistraten wegen prohibionale ordinantie gheraemt/van te moghen pzedicken sonder wapenen op seckerre plaetsen. Ende om dat den Winter aen quam / ende datmen de Kercke van haer souden beviziden/wert haer oock gheoozloft Tempels te bouwen/ofte andere plaetsen daer toe bequaem te maken. Waer waren: De eene ront ende gerieffelijck vooz de Walen. Doozder/dat sy de Overichept souden ghehoorzaem wesen / die haer in bescherminghe neemt: Souden de een den anderen niet injurieren / ende dierghelijcke meer. Alles by Provisie/tot dat by den Coninck met de Generale Statuten anders geordineert soude worden. Ende soo t'selbe ware strijdende worden behoozlichen tijt/om met lijf en goet te mogen vertrecken naer haer beliefte: en dat het gene datter nu geschiede/tot geenen daghe haer soude verweten worden. Dese Artijckelen werden generalic beswozen/ oock van het Crijghs volc datmen onder de Bozgerijhe aen nam tot een seker ghetal/tot des Stadts bewaringhe.

Hier nae is den Prince van Orangien vertrocken in sijn Gouvernement van Hollandt, Zeelandt, Vrecht, en Vrieslandt, om aldaer alle vooz ghevallen.

Gheballen saken alomme in ordere te stellen ende stillen / so vele moghe-
lyck ware : Maer also daer omtrent Drecht hem hielt Hertoch Erich
van Brunswijck (een oudt dienaer van den Coninck) ende Crjchs-volck
aen nam tot sijn eygen bewaringhe / (so hy eerst seyde) heeft het begon-
nen al omme weder achter dencken te maken.

In Vlaenderen heeft den Prince van Gavere, Grave vā Egmont / Gou-
verneur van Vlaenderen ende Artoys: oock t'beste ghedaen / om het volck
uyt de wapenen ende tot ruste te bzenghen : want men aldaer wel tot
60 diversche plaetsen hadde ghepredickt vooz den 25 Augusti. Maer
hy heeft die allenkens met soeticheyde doen minderen / en nochtans tot
veel plaetsen kercken laten bouwen / ofte gerieffelike plaetsen maken :
ende over de Beeldt-stormers heeft hy executie ghedaen.

Alsoo nu den Prince van Orangien nae Hollandt was ghetrocken / en
vooz sijnen Stadt-houder t'Antwerpen hadde ghelaten Philips de La-
laing, Grave van Hoochstraten, Ridder vander Gozdze / Gouverneur
van Mechelen : Soo zijn eenighe opzoerige binnen Antwerpen geweest
die anderwerf wilden inde groote kercke de beelden aff stozmen / die de
Roomsche Catholycke nu wederomme opgheschickt ende seer wel met
Beelden ende Outaren verciert hadden. Alwaer hem de voozsz. Gra-
ve van Hoochstraten terstont teghen ghestelt heeft / met het Crjchs-volc
der Stadt / ende hebben de Beeldt-stormers verdzeven / eenighe gequetst /
ende eenighe ghevangen / de selvige ghevangene terstont by scherper ex-
aminatie ondervzaeght zijnde nae heure Autheurs ende complicen / en-
de van hen verstaende dat sy gheassisteert waren van eenen / hem dra-
ghende als Edelman / ghenacmt Bergemont, de welke de selve nacht
by den Marck-grave in sijn Hups ghesocht / van sijn bed ghehaelt /
ghepynicht ende veroordeelt is / ende met vijff andere des morggens
wel vzoegh anderen ten exempele / ghehanggen / daer van de vooz-
schzeven Grave van Hooghstraten ende de Regeerders van Antwerpen
de Gouvernante hebben verwitticht by haere Zieven / daer sy op
antwoorde goet contentement te hebben / ende datse daer in continue-
ren souden.

De Gerefomezde aldaer / hoozende ende vzeefende / dat dese saken
niet wel byden Coninck en souden verstaen worden / hebben een Reque-
ste aen den Coninck / in handen vanden Grave van Hoochstraten, ghe-
gheven den 27 Octobris / waer inne sy excuseerden van het gene dat-
ter ghepasseert was / ende bewesen dat het gheloobe uyt den Hemel
comt / ende met gheen gheweldt can inghedronghen worden / ende va-
den dat hy wilde Gamaliels raedt volghen / ende dooz vzeese het volck
niet te dwinghen tot Libertynschap / &c. Sy sepden te ghelooven de Bi-
belsche Schriften / de 12. Articulen des Beloofs / de oudste Concilien /
en haer te submitteren tot eē vzy Concilium Generael ofte Nationael /
van Duytslant, Vranckrijc, Engelant, en andere onliggende Lande. Daer
en tusschen begeerden sy vzyhept van Religie en exercitie: belovēde alle
D d y behooze

behoorzlicke onderdanicheyt aen sijne Majesteit, haer onderwozpende alle impositien ende schattingen als andere. En daer en boden boden spaen vooz haer vryheyt / drie Milioenen guldens ofte dertich tonnen gouts / tot een erkentnisse der ontfanghen weldaet / allegerende veel exempelen van Princen die sulcx ghedaen hadden. Ende sy hebben ooc aen sommighe Duytsche Vorsten om intercessie gheschreven. Maer dese Requeste was niet aengenacm / want daer wert mede ghespot / als oft het maer een vermetentheyt ofte ostentatie van haer macht en ware gheweest / en om daermede vzeemde Princen te locken tot haerder assistentie / verhopende veel meer by de confiscatien van dien / al en geheel te hebbē.

Ter wyle dit in Nederlandt aldus ghebeurde / ende dat het voorszreven Contract den Coninck in Spaengien wert over ghesonden / so heeft hem dat seer verdzoten / zijnde tot Segobia sieck van een coztse: Dese sake synen Raedt vooz-ghelept / wert onder hun daer over veel ende weder ghedisputeert / veel ten quaetsten gheduydet / ten laetsten generaliceken gheresolveert / dat Nederlandt t sijne Majesteits presentie van doen hadde / ende daer omme best om de forme van sijn reyse te besluyten. Maer datmen daer en tusschen des Regenten bzieven beantwoorden moeste / in sulcken forme / dat den Coninck de handelinghe der Regente / met de Geconfedererde ende Sectarisen / soude gheheelick laten passeren met stil-swijghen / ende sonder daer van te melden / op dat hy niet soude schijnen die vooz goet ofte quaet te achten ofte houden / om gheen occasie van nieuwen schandael ofte beroerte te gheven. Ende nopende de vergaderinge der Staten Generael / die en mochte den Coninck geens sins (alsoo certijts meerraels geresolveert ware) toe-laten / sonder sijn conscientie te quetsen. Ende men soude anderwerf de Regente vermanen / van de Duytsche Vorsten / en Pensionarisen in Duytflandt / te doen onderhouden / volgende voozige bzieven / ende dat sijn bevelen volbrocht worden. Volghende dese resolutie / so schreeff den Coninck tweederhande bzieven in October / de eene om den Raedt ende Heeren te thoonen / de ander int Secret. In den eersten schreef hy. dat also de Coninginne nu ghebaert hadde haer eerste kindt ende dochter op S. Clara dagh / ende daer omme genaemt Isabella Clara Eugenia / so ware hy nu vertrekkende van Segobia nae Madril, om sijn reyse nae Nederlandt te haesten. Voozder conde hy noch niet geperstuadeert wesen / dat de Nederlandtsche beroerten condon ghestilt worden met vergaderinghen vande Staten Generael / principalicken in sijn affwesen / met dierghelijcke twyffelen meer.

Desghelijcx schreeff den Coninck oock bzieven aen den Keyser Maximiliaen, hem seer over de Nederlandtsche beroerten beklagende / &c. waer op den Keyser als een wijs erbaren Vorst ende gheschicht Keyser / hem in September Anno 1566. antwoorde seer particulierlick op elck point / aanbiedende alle assistentie en vrientshappe / als den eenē broeder den anderen schuldigh ware / onder andere seggende / ende met veel redenen int vzeede bewysende / dat hy / nae alle neerstich bedencken ende diep-grondelick overlegghen / de saecken vondt upter maten swaerlijck
ende

ende gewichtich/principalick/om dat het stuck van de Catholijcke Religie soo hatich ende odieus ware by velen van de Duytsche Vorsten/gheallieerde ende bloet-verwanten van den Nederlandtschen Adel/die lichtelick condon beweeght worden/om oppe ofte te peerde te sitten/en hun te helpen. Waer uyt niet alleent groote schade/geweldt ende overlast/den Nederlanden ware aenstaende: maer oock gheen cleen perijckel van die wel te moghen conserveren ende behouden. Waeromme hem dochte den bequaemsten middel/ende daer het minste perijckel in gheleghen ware/de saecken te sliffen met minne oft sachte middelen so mogelick ware /ende gheensins met strengheyt: Ende om dien middel alder best in't werck te stellen//ware sijne Keyl. Majest. te vreden/hem als een Middelaer te laten brypcken/tusschen sijne Coninck. Majest. ende sijne Ondersaten/met dier ghelijcke redenen meer.

Schreeff oock tot sulcken eynde aen de Regente/Hertoginne van Parma, haer mede sendende brieven aen de Nederlantsche Heeren/ten selven effecte/als aen den Prince van Orangien, de Graven van Egmont, van Horn, van Mansvelt, &c. Maer refereerde de leveringhe van die brieven tot die discretie van de Regente/ende nae de wille des Coninck/die naemaels haer verboden waren te leveren.

Alsoo in dese tijden veel Nederlandtsche Heeren ende Edelen van allen state aen den Coninck schreven/als de Graven van Egmont, van Mansvelt, van Megen, van Arenbergh, de Baender Heeren van Barlaymont, van Noircarmers, van Rassingem, de Borch-Grave van Gend, die Universiteyt van Loven, ende andere meer/elck nae sijnen sin ende meynighe/verhalende int generael ende particulier watter passeerde/principalick elck in sijn Gouvernement: soo heeft die Coninck die alle beantwoozdt seer beleefdelycken/hun van de goede diensten bedanckende/biddende te continueren/elcken eenen in sijnen particulieren dienste pryssende/met vele ende vriendelicke toefeggingen: selve schreeff seer beleefdelycken met sijn eygen handt aen den President Viglius, dien seer bedanckende van sijnen grooten arbeyt ende goede diensten/biddende te continueren/niet teghenstaende sijnen ouderdom/ende onghesontheyt ofte indispositie tot sijn over-comste.

Ende alsoo op desen tijdt den Prince van Orangien, ende den Grave van Egmont, hun by den Coninck en aen eenighe Heeren in Spaengien/hun vrienden seer beclaechden / dat men van haer achter rugghe alle quaet seyde/ende quaet ghevoelen ofte sinistre opinie van haer hadde/teghen alle waerheyt/alsoo den tijdt ende uytgauck noch wel bewijfen soude/met dierghelijcke woozden meer: soo werdt die selvighe Heeren/dooz de derde handt van eenighen Spaenschen Raedt-Heere gheantwoozdt/dat den besten middel ware/om alle achterclay en achtedenckē te weeren/het contrarie te bewijfen niet der daedt / hun confozmerende in alles/nae den goeden ende heplighen wille van sijne Majest. die claer ende blyckelick ende altyt verandt woozdelijck ware / daer niet quaets van te verwachten stoude: want den waerachtighen schuldigen plicht

zeng Dassaels ofte Onderfaet ware/als hy weet de eyndelicke resolutie van synen Prince de selvighe te werck te stellen/ende dat met goeden wille realicken ende met der daedt te effectueren/hoe wel/ober die selvighe ractslagende/hy mochte van contrarie gheboelen gheweest hebben/naedemael een particulier lidtmaet (ghelijck elck Dassael eenes Heeren is) niet en behoort hem selven wijser te achten dan syn Overhoofst / die syn Souberain Heere is/ wien alleene toequam het goubernement ende bedieninghe generale/ende niet den particulieren Dassalen .

Voorder schreeff hun oock/dat in Spaengien gemeene opinie was/ dat soo sy (namelick de Prince van Orangien ofte Egmont) ofte een van hun beyden/hun aensicht stout ghetoont hadden / de saecken en souden in de Nederlanden noyt tot sulcken staete verballen hebben: ende des niet teghen-staende / soo sy noch wiiden volboen hunnen schuldighen plicht absolutelicken sonder beynsen ofte dissimulatiën / alsoo sy behoorden / soo souden sy alle saecken comen reformeren/oste ten minsten / ophouden in state/tot de overcomste van sijne Maesteyt / ende diergelijcke meer.

Desse Brieven advyzen van alle sijden in Nederlandt ontfangen/ met diverse andere secreete advertentien / die de Regente daghelijcx upt Spaengien hoorde/soo bevyede sy wel/hoe qualijck den Coninck met synen Raedt dese beroerte nam / resolberende in alle manieren daer teghen te wesen/om het exempel wille/dat het selve de ander sijne Provincien ende Rijcken soude moghen gheven/ als om de Roomsche Catholijcke Religie voort te staen. Daer toe gheenen nijdigen raedt noch practijck en ontbrack/die onder decksel van conservatie van de Roomsche Catholijcke Religie / des Coninck grootheydt/ende eens voort al te beydelen der Nederlanders moetwillicheydt/ (procederende upt haer groote Vrijheden ende Privilegien) achtende datter nu een goede occasie ware ghegeven/om dat gheheel t'onder te brengen/ ende te reduceren onder een ander manieren van regeringhe.

Om tot desen eynde ende voornemen allenskens te comen/ sondt den Coninck aen de Regente sulcke instructien/als voort dien tijdt bequaem waren. Van dit voornemen des Coninck vernamen oock veel particuliere personen/ soo wel Edelen als Coop-lieden / soo by Brieven als andersins. De Regente bede oock al omme secretelijcke de wete doen aen de Gheconfedereerde Edelen/die sy als Roomsche Catholijcken kende :die welke terstondt haer gheheel boechden met de Regente/ende gheloofden de goede woorden/die de Regente haer gaff/van des Coninck goeden wille/ tot hen-waerts ende tot de Landen. De groote Heeren vander Oordze ende andere/ creghen noch verscheyden schrijven upt Spaengien/ als onder andere den Prince van Orangien , aen wien den Coninck selve hadde gheschreven met syn eyghen handt/upt Segobia den eersten Augusti 1566. In den welken hy hem socht upt het hooft te steecken het achterdencken dat hy scheen te hebben/als off hy

hy hem niet volcomentlijk en betroude: ende dat met soodanighe vriendelijcke ende crachtighe woorden ende redenen / dat het wonder was: welken Brieven in d'zuck uptghegeven werdt. Dese verscheyden Brieven / sollicitatien ende persuasien / vermachten soo vele / dat wel de derde deel verplichte Edelen haer seer coets van den anderen affsonderden.

De Regente alsoo een scheuringhe onder de Edelen ghemaect / ende nu onder het decksel van de Beeldt-stoymers te castjden / heeft secretelijck alomme Crijghs-volck doen aen nemen / als twee Regimenten / d'een onder den Grave van Arenbergh, die maer vijff Vaendelen opnam / ende d'ander onder Charles van Breneu / Grave van Meghen, die een Regiment van thien Vaendelen maecte. Daer werdt oock orde re ghegeven / van twee Hoogh-Duysche Regimenten aen te nemen / onder den Grave Philips van Oversteyn ende andere // die opghelicht werden int Graeffschap van Ferrette, op den Rhijn by Francfoort. Daer werdt oock besloten drie Regimenten Waelen op te nemen / als onder Heere Gielis van Barlaymont, Heere van Hierges, Iohan van Croy, Grave van Rieux, ende onder Graef Carel van Mansveldt, desghelijck ooc peerde-volck. Hier over heeft de Regente haer macht allenskiens beginnen te thoonen / ende op diverse plaetsen de Predicatie doen verstoozen / oorsaecke nemende om datse juist op die plaetsen niet en gheschieden daerse te voozen gheschiet waren. Met welke oorsaecke heeft sy diverse Predicanten verrast / ghevangen / ende een Predicant doen ophanghen / als namelijck by Aelt. Sy heeft oock begonnen te segghen / dat soo vele sy hadde gheconsenteert / dat selve ware upt vreesse gheschiet. Oock wilde sy ander glosen ende interpretatien op de Brieven van verseeckeringhe maecten / als seggende. Hoe wel de Predicatie waren toeghelaten / soo en ware hare meyninghe gheensins geweest de exercitien daer van te gedoogen / als Trouwen, Doopen, Begraven, Nachtmael, ende Consistorien-houden, ende dierghelijcke.

Als nu de Regente hier nae stercker van Crijghs-volck gheworden was / heeft sy gheschreven aen de Stadt van Valenchijs in Henegouwe, dat sy souden Garnisoen ofte Besettinghe in nemen van haeren Gouverneur / den Heere van Norcarmes, die Stadt-houder was in plaetse vanden Marquis van Berghen, Gouverneur van Henegouwe, di ein Spaengien (als hier voozen gheseyt is) van de Regente ghesonden was.

De oorsake van Garnisoen daer in te leggen (meer dan in andere Steden) was / om dat sy boven andere seer tot de Religie genegen waren / en ooc selve te voozen eenige / diemen om de Religie meynde te branden met geweldt upt den vperre verlost hadden / die men noemde / Les malbrulé, en noch daer nae verbzand werde. Ooc waeren sy so nae Francsrijk ghelegghen / datmen vreesde / dat eenighe Fransoyen van de selvighe Religie / haer mochten daer in dzinghen / als zijnde een Stadt
voorz

voor Franckrijck seer wel ghelegen/ de tweede Stadt in Henegouwe, ende noch Heerlijckheyt op haer selven hebbende/ ghelegen op de Schelde/ zijnde een schoone groote Stadt/ sterck van muizen ende breedte vesten/ vol volcx ende neeringhe. Dit Garnisoen in te nemen / hebben die van Valenchijn gheweyghert/ allegeerde veel redenen ende Privilegien. Maer op haer den 20. Octobris te Quesnoy by Norcarmers aengeboden werdt/ dat sy souden buypen de Stadt pzedicken/ ende alsoo het Garnisoen ontgaen. Het welcke van haer: met advijse van de Pzedicanten en Consiistorie/ wert aenghenomen/ daer toe hy soude tot Valenchijn comen om t' selve te ratificeren ende de plaetse te ordineren. Maer alsoo het hem alreede berouwen was/ is hy verghefeschapt met veel volcx / den 20. Octobris in een vande Stad-poozten gecomen/ vraghende nae de Heeren/ ende nae die vande Consiistorie/ ende alsoo die niet terstontd by der handt en waren/ nam hy oorsake teghen haer/ terstont vertreckende/ en de Stadt dreygende. Desghelijcx oock die van S. Amands. Hier op expedierde de Regente andere brieven den 21 November/ ghebiedende haer Krijghs-volck in te nemen/ met groote beschuldigen ende dreygen: Op t'ontseggen van de welke/ zijn den 14 Decemb. 1566. Rebellen vanden Coninck ende de onliggende Steden uyt-gheroepen. Ende de Heere van Norcarmes heeft daer een Legher voor ghebracht/ waer van hier nae voorzder verhaelt sal worden.

Hier en tusschen heeftmen alomme die van de Ghereformeerde ghesocht aff-bzeuck te doen van haer Pzedicaten / soo wel met soete als met straffe middelen / soo dat inden Winter de Pzedicaten vele al omme op hielden / in Vlaenderen, Henegouwe, Hollandt, ende elders. Die van Amsterdam, Maestricht, Vtrecht, Gend, Antwerpen, ende s'Hertoghenbosch, hebben alder langst teghen ghehouden. Daer teghen int Landt van Luyck, als tot Maseyck ende Hasselt, begonsten sy inde Winter eerst de Beelden aff te smijten. Maer den Bisschop van Luyck, van den Hupsse van Groelbeke, heeft die van Hasselt beleghert/ ende ten laetsten ghedwonghen.

Die van Antwerpen hoozende ende siende dese proceduere / zijn daer over seer becommert gheweest/ ende hebben den eersten Decembzis nae Brussel ghesonden haere Ghecommitteerde / die waren Heer Henrick van Berchem Borghemester/ Lancelot van Vrfele, Nicolaes Rocoep Conrad de la Valia, Ridderen/ met den Pensionaris Meester Ian Gielles, om te compareren by de Staten van Brabant/ ende te hoozen lesen de Brieven des Coninck vande date den 20 Novembzis/ ende neffens andere te ramen ende adviseren op pacificatie ende cessatie van troubselen. Daer omme sy achten gheraden/ te versoecken vergaderinghe van Staten Generael/ om ten eersten te letten op de cessatie van de Pzedicatie by provisie/ ende dan op nieuwe ordonnantien/ tot conservatie van de goede Christelijcke Religie/ Hoogheyt en authoziteyt van sijne Majesteit, ende welvaert vande Landen/ mits belovende die vande Ghereformeerde Religie gheduerende de voorsz. suspensie/ ongestraft ende onghemo-

ghemolesteert te moghen blijven/ende dat die ghene/die hun niet en sou-
den willen houden by de resolutie van sijne Majest. met den advijse van
de Generale Staten soude moghen vergunt worden een vryj vertreck/
binnen seckere Maenden/ende die wilden blijven/ soude moghen ver-
gunt worden een generael pardoen. Soo men tot sulcke vergaderinghe
van Staten niet en conde verstaen/ souden sy de Staten van Zabandt
aendienien/ off het niet gheraeden ware pemanden weder nae Spaen-
gien te schicken/ om sulcken vergaderinghe te verwerpen/ ofte den Co-
ninck middelen te proponeren/ hoe die saecken mochten te pacificeren
ofte te beteren wesen/ sonder dat den Coninck soude benoodicht wesen
in Nederlandt met ghewelt te comen/ ofte fortsse te gebuycken/ datmen
oock mochte versoeken de intercessie van de Gouvernante ende door
haer oock het tusschenspreken vande Keyserlicke Majest. ende Hertogh
van Savoyen, mede dat die Staten van Zabandt souden den Coninck
verskeren mogen van de sorghe en vreesse die daer mochte zyn over het
vergaderen van de Generale Staten/ ende daer overe met de andere
Staten Staetsche wijze aenhouden/ om voor te comen alle dreyghende
swaricheden/ &c. Dese middel-matige voorzlagen van die van Antwer-
pen ende Zabandt/ hebben gheen plaetse te Hove ghevonden.

De principaelste Heeren van de Landen hoorende/ hoe dat den Co-
ninc de Nederlantsche saecken ten quaetsten verstont/ ende dat de twee
Heeren/ den Marquis van Berghen, ende den Heere van Montigny, wel
de verstandichste Heeren van den Lande/ ende bequaemste om den Co-
ninck des Landts staet ende noodt voor te draghen/ niet en hadden uyt
gherecht/ ende daer nochtans werden ghehouden/ daer by siende het op-
lichten van den Krijchs-volc by de Regente: Hebben ooc achterwaerts
beginnen te dencken/ ende te raedt slagen wat best soude ghedaen zyn.
Onder andere t' samensprekinghen/ vergaderden te samen/ den 3 Octob.
tot Dermonde, de Prince van Orangien, de Graven van Egmont, van
Horne, van Hoochstraten, ende Graeff Lodewijck van Nassauwen, alwaer
sy raed sloechde op de Brieven/ die de Heere van Montigny uyt Spaen-
gien gheschreven hadde. Inhoudende/ hoe qualijck de Coninck de be-
roerten in Nederlandt nam. Daer waren oock ghelesen de Brieven van
des Coninck Ambassadeur in Franckrijck/ Francisco Dalava, aen de Re-
gente gheschreven/ en affgheworpen/ geschreven uyt Paris den 18 Au-
gusti/ d'ander den 29 Augusti/ Anno 1566. Waer in hy versterckte de
opinie van de Regente/ die sy hadde/ te weten/ dat alle het quaet in Ne-
derlandt ware gesproten uyt de drie (meynende de Prince van Orangien,
den Grave van Egmont, ende den Grave van Horen) daer sy soude me-
de voortbaren met alle goet samblant te thoonen/ hen aenseggende/ dat
den Coninck bekende de Landen noch in ghehoorzaemheydt te hebben/
alleen door haer diensten: Maer t' synder tyt soude hy die wel straffen.
Desghelijcx de twee Heeren in Spaengien (die alreede waren daer sy
blijven souden) met de Raedts-heere Renaert. Ende dat den Coninc ge-
swozen hadde tot Madril (comende in presentie van veel Heeren) seg-
ghende

Handwritten signature or initials in brown ink.

ghende wel te weten/dat int ghene / datter inde Nederlanden was gheschiet/ware niet alleen sijn reputatie vercozt / maer oock den dienst van God/die hem soo nae ginck / dat hy eer soude avontueren alle de reste van sijne Landen/dan dat hy sulcke rebellen niet en soude castijden / exemplaelick ten aensien der gantscher Christenheyt : Ende dat hy selve in persoone wilde nae Nederlandt trecken / ende den Paus ende Keyser aenroepen om assistentie/&c. Voorder verskerde hy de Regente / dat van't quaet/dat int Nederlandt toeghecomen was/daer soude sijn Majesteijt groot voordeel ende bequaemheyt upt trecken/als te weten/de selve Landen te sien ghebrocht onder sijn volcomen ghehoorsaemheyt / in dien staet Religie ende regeringhe/daer sijn voorszaten noyt en hadden comen toegheraken/ende daer sijn Majesteijt soo langhen tijdt nae verlangt ende versocht hadde : Oock mede/met deser oorsaecke middel te hebben van t'onder te brenghen de eene/ende hem quijt te maken van de andere/als hem sal goet duncken : Ende dier ghelycke meer / als hy de selvighe ghedruckte brieven mach bliicken.

Op dese ende dier gelijcke Brieven en advertissementen / hebben die Heeren verscheyden gevoelen gehat : Enige dat sy den Coninc so straff niet en gheloofden te wesen: Andere hielden best te wesen/dat sy upt sijnen Lande souden trecken: De derde/datter wel middel soude wesen om sulcx te weder staen/en te keeren/en dat daer toe geen vrienden en middel ontbreken en souden/so sy maer een vaste eendzachtige resolutie namen. Maer also den Grave van Egmont (die wel van't meeste aensie was onder het Cryghs-volck des Lants/en de ander van luttel vermogen waren/soo hy haer teghen ware) van t'sachte ghevoelen van den Coninck was/allegerende/datmen sijn goede natuere sulcken strengheyt niet en behoorden toe te schryven/ende dat de ghene die sulcx vreesden / souden haer moghen vertrecken : t'welck hy niet doen en conde/hebbende geen middel (met alle sijn kinderen/om in andere Landen naer sijn staet te leven/daerom hy gheheel moest aen den Coninck hanghen / sonder wiens goeden wille hy niet en vermochte/etc. So isser den meestendeel sonder resolutie ghescheyden/hopende men soude den voorsz. Grave ten lesten daer toe noch wel brenghen. Maer alsoo sintz tot Hellegaten ende VVillebroeck, den Prince van Orangien noch gheerne den Grave van Egmont tot een goede resolutie ghebrocht hadde/ hem aensegghende de perijckelen/die hem ende haer allen aenstaende waren / cregh hy voort antwoorde als vooren/ende dat hy hoopte/soo men conde de Predicacien doen ophouden/de Beeldtschrijvers ende Sectarisen doen straffen/dat den Coninck hem soude laten ghesegghen/sonder voortder straffe over de Landen te brenghen. Waer op de Prince hem antwoorde/dat sijn hope onseker ware/ ende dat hem soude berouwen / ende dat hy soude de bugghe wesen/waer over de Spaengjaerden souden int Landt comen/ende dier ghelycke redenen meer : Waer op sy scheyden. Om dese resolutie der grooter Heeren (mits die van de Religie daer veel aen gelegghen was/ te weten) hadden sy eenen persoon beweeght/ die hem in

de

de Camer in de schouwwe verborghen hadde / om dit alles te moghen hoozen. Dit leste bespreck ghebeurde outrent den eersten April / Anno 1567.

Alsoo nu dese twee Princen / die van Orangien ende die van Gavere ofte Egmont van verscheyden gheboelen ende voornemen waren / soo hebben de andere groote Heeren ooc des eenen oft des anders geboelen toeghevallen. Ende alsoo sy verdeylden / so verdeylden oock de gheconfedereerde Edelen / dat het een derde deel niet by het Verbondt en bleven. Maer die de Ghereformeerde Religie toeghedaen waren / sochten alle middelen / om haer Verbondt te houden staen / ende eenighe groote Heeren te doen resolveren met haer aen te houden / om de Lande in haer vryheyt te bewaren / en alle vzeemde daer uyt te weeren : Meest d'oo-ghe hebbende op den Prince van Orangien , soo om zyn wijsheydt ende ervarentheyt / als om zyn macht / vrienden ende aliancien in Duytslant / die sy wisten dat ghevolcht soude worden van den Grave van Hoochstraten, ende veel andere. Maer den Prince met zyn discreet verstant / overmerckende de grootheyt ende macht des Conincks / dien hy kende / so wel uyt zyn eygen naturel / als by oprupen zyn Spaenschen Raedts / die soo wel de ghereformeerde Religie / als de Lande / om haer vryheyt / hatich was. Daer by oock oberlegghende / dat den hber van den ghemeynen Man / die de ghereformeerde Religie toeghedaen waren / voort eerst wel groot / maer niet gheduerich en was / om groot fundament daer op te maken. Ende ten lesten siende / dat hy soude binnen den Lande selve teghen hebben den voorszeyden Prince van Gavere, oft Grave van Egmont met het principael ende meest oudt krijgs volck / Edeldom ende geterghde Geestelicheyt / heeft hy hem niet willen laten bewegen. Maeromme de Heere van Brederode, ende andere principale Bondtgenooten / resolverden alle middelen te versoeken / eer sy wilden eenighe extremitet aengaen : Ende schreven aen de Regente eenen brief oozlof begeerende om te Hove te moghen comen / ende haer te vertoonen het onghelyck datmen hen aendede / teghen de verskertheyt die hen ghegeven was. De Regente schreef weder tot antwoorde / sy en souden tot Brussel niet comen / want haer comste van den vijfden April lest leden / alle de beroerten des Lants gecauseert hadden. En also sy binnen Brussel Chrijgsvolck in besettinge hadde / so hadde sy verboden / datmen geen Edelen van de Bontghenooten en soude laten te Brussel binnen comen.

Maeromme Brederode wederomme uyt Antwerpen de 8. Februarij heeft gheschreven aen de Regente / dat niet de Requeste maer de Inquisitie ende nieuwicheden / die men wilde inbrengen / en de langsamighe en quade resolutie / die op de Requeste ghenomen was / de oorzaken waerachtelicken van de beroerten waren. Ende dat zyn intentie niet anders en was / dan middelen van eenicheyt te proponeren. Ende mits dat hare Hoocheyt niet en begheerde / dat sy te Hove soude comen / soo sont hy haer der gheconfedereerde Edelen derde Requeste.

E e ij

Dat

MP
 Verschoyden
 ghevolcht by
 van Lomieu van
 orangien ende
 grav van ym

112

D At sy trouwelick naer Edelmans beloften hadden beneersticht naer alle haer vermoghen, ruste voor de Nederlanden soo sy ten meesten dienste van de Ma: ende den Lande oorbaerlick vonden te behooren, nemende daer toe Godt tot ghetuyghe, hem biddende dat hy haer zielen alsoo doen wilde, ende so op sommighe plaetsen de beroerte swaerder was gheweest dan op d'ander, soo en ist niet vreemt gheweest dat sy ter eerster instantie niet al en conden doen so sy wel ghewilt hadden, deur de quade gheruchten die sommighe quade ende onrustighe geesten (gheensins geaffectieert tot dienst vande Ma.) hier ende daer ghestroyt hebben, ende soo dat niet en ware gheweest, soo souden alle saken wel ghegaen hebben, ende t'Landt ghestelt in ruste: Maer als het nu wel begonst te gaen ende dat sy meenden te comen inde meeste ruste, ende verwachtende waren de resolutie van sijne Maiesteyt naer het advijs van de Generale Staten, so isser eene haestighe veranderinghe gecomen, plat jeghens de beloften den Edelen ghedaen, want daer waren Brieven ghesonden in alle de Steden daer by d'exercitie vande Religie verboden werdt: Niet jeghenstaende de Predicatie (daer onder d'exercitie begrepen werdt) toeghelaten waren, waer deur t'volck dat sy veylicheyt hadden beloofst, berooft zijnde van hen hoope, henluyden die schult gheeft als of sy hen beloften niet en hielden, ghelijck haer Hoogheydt mocht sien by de Requeste van't volck daer by ghevoecht. Daer by voeghende datmen opentlijck sach, so deur Brieven van haer Hoogheydt, als andere maniere van doen, datmen oock die Predicatie wil verbieden, datmen die Ministeren ofte Predicanten quelt, vangt ende ghewelt aen doet, al contrarie het voorschreven accoort, sonder datter als noch inder sake van de Religie yet by de Co. Ma. met advijs van de Staten is gheresolveert, dat haer Hoocheydt d'Edelen mistroude soo int Generael als particulier, verbiedende den Heeren met henluyden om te gaen, sonder henluyden te verclaren eenighe redenen waeromme datmen henluyden qualijck tracteert, doende henluyden vertrecken uyt de Steden van sijne Majesteyt sonder eenighe oorsaeck, ende haerluyden wachten op de weggen om haer te vanghen ghelijck of sy Vyanden waren vanden Coninck ende van't Vaderlant, daer sy haer nochtans trouwelick ghequeten hadden in haer devoir, volghende haer vocatie ende haer belofte, ende gheensins en hebben verdient van alsoo ghetraecteert te werden, te meer soo het directelijck was teghen het contract met henluyden ghemaect, daer deur alle mistrouwen wel behoorden te cesserer ende henluyden de beloofde seeckerheydt vast ende onbrekelyck ghehouden te werden. Dat mede het oplichten van het Chrijchsvolck soo buyten als binnen s'Landts, ende meer andere saecken te langh te verhalen, henluyden oorsaecke gaf te vermoeden dat het teghen henluyden is, ende teghen die vande Religie (die sy verseeckert hebben het contrarie) daer uyt volghen sullen niet alleenlijck haer particulier

ticulier verderff. Maer oock die ruïne van t'gheheel Landt, ſoo ghenoech blijkt by de ongheregheltheyt van't ſelve Crijchſvolck, ende t'ghewelt dat de Soldaten over al bedreven, ende principalijk teghen die Gheconfedereerde Edelen die ſeer ghedreycht ende in effect qualijk getracteert werden, ſoo van ghelijcken gheſchiedt de ghene vande welcke men d'opinie heeft datſe haer bemoeijen mette Religie, ſoo dat ſijt niet ergher en ſoude connen hebben vande Vyanden des Lants, t'welck opentlijk is teghens de Requeſte van den vijfden April ende t'voorchreven contract. VVarender eenighe Vyanden des Landts van binnen ofte buyten, ſy en ſouden teghen het oplichten van t'Oorlochſvolck niet alleen niet ſegghen: Maer wilden oock de eerſte zĳn die hen inde wapenen ſouden begheven om haer te employeren ten dienſte van ſijne Majesteit, maer ſy vinden ſeer dangerous het aennemen van't Chrijgſvolck teghen de beloften hen ghedaen, ende hebben altijt ghehoopt dat de Staten ende Heeren medelijden ſouden hebben met het arme volck, ende regart nemende op haerluyder rechtveerdighe ſaken, middelen ſouden vinden dat alles ſoude werden ghepacificeert t'gunt ghedaen is ſedert het accoort, tot dat by zĳne Majesteit by adviis vande Generale Staten wettelick vergadert daer in ſoude weſen voorſien, Maer ſiende dat al haer hoope is gheſaelgeert, ende dat het onrecht ende ghewelt niet en ceſſeert, maer van dach tot dach vermeerdert, ende datmen hen meer wapent, ſoo en hebben ſy niet connen laten haer toevlucht te nemen tot haer Hoogheyt ghelijck ſy te voren ghedaen hebben, verſoekende ſeer ootmoedelijck dat ſy henluyden wil dat faveur ende gratie doen ende verclaren, dat ſy het accoort wil onderhouden, ende toelaten benefſens die Predicatie, oock d'exercitie van de Religie (de welke vanden anderen onverſcheydelic ſijn) ſo ſyluyden het volc hebben doen verſtaen, van wegen haer Hoogheyt en den Heeren, ende dat ſy ooc wil onderhouden de ſekerheyt die ſy henluyden ghedaen heeft, ende op dat de affectie van haer Hoogheyt ſoo wel tot henluyden als tot het volck ende generalic tot het lant te beter mach bekent werden, dat haer gelieve te doen ophouden met het aennemen van het Chrijgſvolck, ende d'aenghenomen te caſſeren, ende de Placcaten ſedert het accoort ghemaect, te niere doen, het welck doende ſal haer Hoogheyt verſekert zĳn dat alle het Landt in ruſt ende vrede ſal blijven, ende ſyluyden t'ſamen ſullen ſtellen lijk ende goet, tot dienſte vande Majesteit ende haer Hoocheyt, maer ter contrarie ſoo dit niet haest en wert gheeffectueert, ſoo is te vreeſen dat veel groote irreparable inconvenienten daer uyt ſullen volghen, jae eene groote bloetſtortinghe van het arme volck, die hen op haer voorſeyde woordt hebben verſeekert ghehouden, t'welck haerluyder leet weſen ſoude, ende dit is de oorſake van het presenteren van deſe Requeſte, omme te toonen hare ſchuldighe plicht tot ſijn Ma. haer Hoocheyt, ende t'Landt.

De Hertoginne heeft den sessentwintichsten Februario / 1567. hier op by Missive aenden Heere van Brederode ende niet by Apostille ghesantwoort by naer sommarische wyse dit nabolghende.

Dat sy haer niet genoegh en can verwonderen noch overpeysen, wat die voor Edelluyden zijn, ofte wat het volck is die dese Requeste hebben overghegeven, aenghesien dat het meestendeel vande Edelen die met hem in April de Requeste hebben ghepresenteert haer houden voldaan, mette declaratie van sijne Majesteit, op't stuck vande Inquisitie ende de Placcaten, ende mette verseeckertheit haerluyden ghedaen, ende comen daghelijcx presenteren de Conincklijke Majesteit, willighen ende ghehoorsamen dienst conform zijne Majesteit intentie. T'is haer oock wel vreemt omme hooren dat sy haer selfs vroedt maecten ende persuaderen dat haer wille soude zijn gheweest de exercitie ofte oeffeninghe der Religie toe te laten: t'welck sy noyt en heeft ghedacht, maer ter contrarie hadden die Edelen beloofd, datter niet en soude werden gheprediëct, daermen te vooren niet en hadde gheprediëct, ende dat sy luyden t'selve beletten soude. T'is verre van haer meeninge en gedachten geweest een eenich VVoort toe te laten van datter soude gemaect werden Conistorien of nieuwe Magistraten, die daer souden opstellen nieu collectatien van gelde tot sommige Millioenen toe, tot huip van volck tegen t'volck van zijn Majest. (so sy haer dorven beroemen) usurperende de Sacramenten, ende om te brengen een confusie vande geheele leeringe ende Kerckelicke politie, huwelicken naer haer maniere te maken, tot een confusie van de successien, ende veel meer andere dinghen, daer aff sy selfs gheen eynt en weten, so verre sy sodanighe saken soude hebben toeghelaten, soo most sy haer selven seer vergeten hebben van haer devoir ende te buyten gegaen hebben den last die sy heeft. Sy heeft haers last halven niet connen laten te schrijven aen de Gouverneurs van de Provintien, ende die Officierien ende Magistraten van den Steden, datmen t'volck grootelijcx abuseerde, haer te verstaen ghewende dat sy sulcx souden hebben gheconsenteert, want het is wel claer in gheschifte ghefelt t'gene dat sy toeghelaten heeft, oock en heeft sy niet duyterlick te verstaen ghegheven met wat verdriet dat sy alleen toeghelaten heeft de Predicatie op sommighe plaetsen, ende sonder eenighe wapen ende ergernisse, daer uyt sy wel conden afnemen die cleyne lust die sy heeft gehad de bevorderinghe der Predicatie alleen: verwijsghende de ander exercitie der Religie, die de Edelen teghen haer Conscientie soo wijt hebben laten in ruymen. Aengaende de verseeckertheit die is maer alleen roerende de Requeste in April ghepresenteert, ende niet de verseeckertheit vande Religie, sooment contrarie hare meeninghe wil trecken ende draeyen, sulcx dat sy groote oorsaecke heeft haer te vertoornen, siende haer selven
s'onrecht

r'onrecht alsoo belasten ende blameren, ende zijne Maiesteyt siende zijn Volck ende Onderdaenen strecken tot soodanighe stoutheydt: Ende onder den name ende rijtel vande Predicatie inne voeren soo veel vervloecte exercitien van Religien, en daer deur te niet brenghen de auctoriteyt vande Magistraten, ende benemen die van sijne Maiesteyt, vande welcke men hen nochtans beroemt te wesen ootmoedighe dienaers, de welcke (hy continuerende in sulcx) nochtans daer voor niet sal connen houden, maer sal te recht geport werden om hem te behelpen met al sijn goede onderdanen, om te straffen de ghene die niet en connen draghen de ghemeene ruste. Aengaende dat sy teghen het accoort soude hebben ghedaen, men sal t'selve ondersoekende, bevinden dat het meeste deel vande tegenworpen zijn daer uyt spruytende, datmen't accoort soo verre heeft willen extenderen ende daer teghen doen, sulcx dat de Officiere ende Iusticiere reden hebben gehadt om t'selve niet te lijden, ende en hebben niet meer ghedaen dan haer ghequeten int ghene sy schuldich waren te doen van wegghen haer offitie.

Men verswijcht hier de groote schandelijcke defordren ende ongeregelt-heden die sedert het accoort, ende tegen het accoort, ghedaen zijn, deur die principaelste vande Remonstranten selve, brekende die Beelden ende Altaren, bedervende de Kercken, invoerende de Predicatie inde Steden, die te voren maer opte Landen ende buyten de Steden ghehouden werden, occuperende de Kercken, verjaghende de Religieuse, ende in plaetse van te belletten die Predicatie, soomen belooft heeft, heeftmen bevordert van buyten te roepen de vreemde Predicanten, ende te stellen die Landen in beroerten die noch gheheel waren sonder dese nieuwicheyden, seyndende daer toe expresselijck volck om haer daer toe te verwecken, ende schrijvende brieven aende Steden om haer t'animeren tot onghehoorsaemheyt teghen sijn Maiesteyt soo dat het volck, ghesterckt wesende met het faueur van de ghene die opentlijck verclaerden haer ghenomen te hebben in heur bescherminghe, haer vervordert hebben in te nemen de huysen, artillerije, ende munitie van zijn Maiesteyt ende te verjaghen sijne principale Officiers, waer van de sommighe, om te schuwen het periickel van haer leven, hebben bedwongen gheweest haer te salveren deur ander hasardt, hebben ghehouden de Steden van zijn Maiesteyt, haer selven inden velde in wapenen ghestelt onder vlieghende vaendels, dreyghende te dooden de Gheestelickheyt ende de Dienaers van zijne Ma. daer sy selfs niet vry oft uyt ghenomen soude wesen, hebben haer vervordert die Catholicken te veraghen en berooven, Kercken, Cloosters ende Edelluyden Huysen te verderven ende ander vyanteliicke daden te bestaen, ende des Conincx auctoriteyt uyt de Nederlanden te verdriiven, t'welck moghen betuyghen sommighe gheintercipieerde brieven, diese uyt hare leghers gheschreven hebben aen die van Valenchiin, soo dat
het

het gheheele verderff van't Landt daer uyt soude hebben ghevolcht, so verre God, die sulcken grouwelijcke ende vervloecte executie niet en behaechde, deur sijn goetheyt, daer in niet en hadde voorsien, dat gheremedieert hadde gheworden, deur de goede onderdanen vanden Coninck, die selfs niet verskert en souden gheweest hebben van sijn stoel, soo verre sy macht ghehadt hadden overeenstemmende met haren wille, d'welck acten zijn die blijcken te wesen contrarie die presentatie inde Requeste by henluyden overghegeven, tot afdoeninghe van d'Inquisitie ende straffheyt der Placcaten ende d'expresse beloften van hen gheschifte, en aengaende dat sy begheeren, datmen soude affdancken die Knechten die tot bescherminghe des Landts zijn opghenomen, ende de Edicten die eerstelijck ghepubliceert zijn soude te niet doen: daer mede bethoonen sy ghenoech dat sy begheerden dat sy het sweert dat haer van God bevolen ende ghelevert is soude af legghen. Ten laetsten raet sy, soo verre hy (te weten de Heere van Brederode) ende de Edelen die Gheconfedereert sijn soo gheneghen zijn ten dienste van sijne Majesteyt als sy segghen, datse hen dan meer souden voeghen na de intentie van zijn Ma. ende het volck souden aff leyden vande abusive dwalinghe ende erreuren die sy hebben, van de toelatinghe der Religie, die anders niet voort en brengt dan verachtinghe van zijn Majesteyt ende vande Iustitie, datse haer oock soo ghedraghen datse van haer moghen af keeren den rechtveerdighen toorne van sijn Majesteyt, ende datse zijn Majesteyt niet en bedwingen te buyten te gaen sijn natuerle goetheyt, ende oock aflaten van soodanighe dreygementen als men in hare Requeste can bewijsen, ende by aldien sy persisteren by de selve dreyghementen, sy laet hen selfs bedencken die eeuwighe blame die hy ende zijn complicen hebben te verwachten, ende en can daeromme niet laten hen vorder te segghen dat hy ende sy luyden sullen wel doen met hen te vertrecken naer hare woon-plaetsen, sonder hen te bemoeyen met saecken van t'Landt maer hen soo ghedraghen dat sijn Majesteyt mach hebben goet contentement: hen waerschouwende soo sy contrarie doen dat sy niet en sal moghen laten daer in te voorsien, soo sy tot ghemeen rust sal vinden te behooren, sonder datse van noode vindt op zijn overgheleverde Requeste verder te antwoorden, voor ende al eer sy weet, wie de Edelen zijn ende t'volck, daer mede hy hem wil defenderen ende becleeden, ende daer van hy de procuratie aen ghenomen heeft.

DE Bontghenoote Edelen ende Steden vernemende nu opentlijck het voornemen der Regente / ende oock siende haer macht te Velde / beleggherde Valencijn / noch alomme veel volcx aennemende / onder de Graven van Megen, van Mansvelt, van Arenberge, ende Hertoch Erick van Brunswijck, soo hebben sy elck begonnen achterwaerts te dencken / ende eenighe hebben oock Chrijchsvolck aenghenomen / als de Heere van

van Brederode ontrent Vyanden, de Heere van Toulouse by Antwerpen/ ende andere in Vlaenderen.

Op ende Brederode, werden Boeckkens by sijne vyanden upt ghestropt / waer in sy hem beschuldichden / dat hy hem soude intituleren Erf-ghenaem ende Successeur van de Gravelicheyt van Hollant / ende dierghelycke meer.

Tot s'Hertogenbosch sont de Regente vooz Commissarisen den Heere van Merode, Peterfon, etc. met den Kancelier van Brabant Scheyff om ordere te stellen / ende secretelick veel Borgeren tot nieuwen Eedt te brenghen / welck de Borgherpe veruenemende / causeerde aldaer weder een nieuwe Beeltstozmen.

Waeromme de Regente belaste den Grave van Megem, die nu thien Wendelen knechten ende een Dane Ruyteren by hem hadde de Ghemeynte te stillen / ende behendich Meester te worden. Waer over den Kancelier Scheyff, om in credit by de Borgheren te comen / haer gheraden heeft / het Krijchsvolck upt te houden / ende den Heere van Merode vooz haren Gouverneur aen te nemen / dan dit conde hy die van de Gherefozmeerde Keligie niet wys maken / dooz dat sy vernamen / dooz den Broeder van de Concubijne des Graven van Megem, dat den Kancelier selve eenlick practiseerde / om alsoo Meghems, volck in de Stadt te brenghen / dat in drie maenden (by veel middelen versocht) niet ghelucken wilde : want eens / soo op eenen mozghenstont vooz den daghe bestelt hadden / omt' volck in te brenghen / wert t'selfde vernomen dooz den Doctoꝝ Agileus, die beneerstichde / dat de Gherefozmeerde in wapenen quamen tot seben oft acht hondert toe / die eenighe Capiteynen onder hen stelden / ende stierden eenen Herman de Ruytere nae Antwerpen / aen den Heere van Brederode hulpe versoekende / die haer toeschicte ende comitteerde Antonis van Bomberghen, een cloeck Heldt / die onder Larfarius Zwendel ghedient hadde / om haer met raedt ende daedt by te staen. Desen Capiteyn trock in s'Hertoghenbosch den 16. Februarij.

Bomberghe sterckte hem terstont / om t' n tijt lanck te bewaren / al waer hy den Heere van Merode ende Peterfon, met den Kancelier van Brabant / Heer Ian Scheyff ghevanghen / ende wachte stelde. Maer alsoo ten lesten der Gherefozmeerde saen sonder resolutie qualick verliepen / heeft hy die doock met eeren verlaten / hem ende zyn Krijchsvolck eerst wel doende betalen van haer soudpe / ende soo langhe de wederpartye tegen houdende ende werck ghebende / tot dat de Gherefozmeerde tot vluchten tijdt creghen om te ontcomen. Hy trock daer upt den elfden April.

Hoe dat die van Valenchijn rebellen waren vercondicht / hebben wy voozen verhaelt / doock dat de Stadthouder van Henegouwe / de Heere van Norcarmes, daer een Leger vooz brachte. Te voozen int beginsel van November waren sy benout / ende bycans besloten : Nochtans die van binnen / sonder eenich Garnisoen / hebben haer

byzondere als Crijgs-lieden ghebruyckt / dickwils uytghevallen / het Coorn alomme inhalende / de plaetsen die haer rondtom hinderlijck waren afbrandende / ende haren byant grooten af bzeuck doende / hopende eenich enset te crijghen.

Die van VVest-Vlaenderen vergaderden een deel Crijgs-volck / om die haer ter hulpe toe te seyn den / daer die van Doornick oock haer macht toe voegghden / dan alsoo het meest nieuwe onerbaren Crijgs-volck was / ende sonder goede ordere / ende voornamelyck cloecke Hoofden oft Capiteynen ghebzeck hebbende / hebben sy luttel uyt gherecht / maer zyn van den Heer van Rassegem van d'een zijde ende van Norcarmes , die met thien Vendenen ende etlycke Venden Peerden bestemt was / van d'ander zijde besproughen / verflaghen ende verstroyt gheweest / daer etlycke honderden doot bleven / tusschen VVaterloo ende Lanoy. Den Capiteyn Ian Soreau quam noch daer van / ghequetst zijnde. De vlucht was meest op Doornick , daer vele haer salveerden : maer coorts daer nae wertter Crijghs-volck tot Doornick inghebrocht dooz het Casteel / waer by die van der Religie uyt Doornick gantsch verjaeght ende verdreven werden / vele ghevanghen ende ter doot ghebrocht.

De Frauchopsen hebben die van Valenchijn ontfet aengheboden / van thien duysent Mannen / onder den Prince van Portiaen / maer sy hebben die bedanckt ende ghewesen aen de Gheconfedereerde Edelen / als hare subalterne Magistraet / op dat sy met die handelden tot haerder verlossinghe. Den vijftienden Januarij hebben sy een Requeste ghesonden aen de Heeren Ridderen van der Ordre des gulden Vlies / waer in sy de beschuldighen der Regente beantwoorden / alleenlyck daer op ghesondeert / om dat sy de Gherefozmeerde Religie waren toeghedae / Boden aen / soo de Regente soo seer noodich dochte te Crijghs-volck in de Stadt te legghen / dat het dan ware onder het bevel van hare Excellentie Heeren van der Ordre / met beloften vande selvighe / dat hen ghen overlast oft gheweldt aenghedae en werde / namelijck / in haer Conscientien ende exercitie van de Gherefozmeerde Religie / navolghende het Contract der Gheconfedereerde Heeren ende Edelen. Dese Requeste ende aanbiedinghe is van cleynen effecte gheweest / anders dan dat in Meerte / alst gheschut nu vooz de Stadt ghebrocht was / om die te beschieten / den Hertogh van Arschot ende den Grave van Egmont ghesonden werden / om hen te perswaderen / ende eenighe conditien vooz te houden / als te weten / dat haer Predicanten ende andere souden by gheleyde hebben om te verrecken / ende vooz verghevenisse van al datter ghepasseert was. Maer sy zijnde gheadviseert datmen noch op middelen van ontfet uyt was / van ontrent Antwerpen ende andere plaetsen / soo hebben sy de aanbiedinghe aff-gheslaghen. Waer op de Heere van Norcarmes de Stadt met twee-en-twintich stucken gheschuts dede beschieten / tusschen de Poozte van Berghen ende de Poozte Cardon. Maer coorts daer
na tij

na tjdninghen ende advijsen ghecreghen hebbende / van't ghene dat tot Oosterweele ende t'Antwerpen ghebeurt was / ende datter daer dooz een generale resolutie by was ghenomen de saecken te abandonneren / ende consequentelijck gheen ontfet te verwachten en hadden / hebben hen den vier-en-twintichsten Meert opghegheven aen den voorszre- ven Norcarmes, in s' Coninck ghenade / met vele ende schoone mondes- linghe toefegginghen / die qualijck ghehouden werden. Want als Norcarmes in de Stadt quam heeft hy de Doozten beset / ende de principael- ste ende rijckste ghevanghen ghenomen als der Stadt Overste. Michiel Herlin, den Vader ende Soon: die hy met veel andere ettelijcken tijdt daer nae dede onthalsen. De twee Predicanten / namelijk / Meester Guido de Bres, eenen Franchoyss / ende Peregrin de la Grange, dede hy hanghen / met andere meer inghetale / passerende t'ghetal / tot diversche stonden / meer dan twee hondert Inghesetenen.

Sint Amandt hadde Norcarmes van te voozen inghenomen / ende sondt nu zijn Crijghs-volck in Cambresis, daer dat die van de Ghere- sozmeerde Religie meest verlieden / maer veel werden achterhaelt / ende daer onder eenen Predicant Meester Philippe, die de hant wert afghe- houwen / ende daer nae ghehanghen / met veel andere.

De Gouvernante nu bycans Meester zijnde / hadde de Heeren van- der Ordze / ende de Gouverneurs van der Provintien / eenen nieuwen Eedt doen sweeren / nopende t'onderhouden van de Roomsche Ca- tholijcke Religie / etc. De welke oock meest by haer ghepersuadeert werden / behalven den Prince van Oraengien, Grave van Hooch- straten ende Brederode: den Grave van Hoorne en was den Eedt niet affghe-epscht / midts hy vertroocken was op zijn Hups tot VVeerd, (dies sy andere / soo Steden / Provintien / ende particuliere Edelen / t'selfde mede wijs maecten) als dat de Coninck soude zijnen tooz- ne ter neder legghen / ende zijn groote Heyzcracht / die hy reede maecte om int Nederlant te seynden / soude achter houden / als hy soude hoo- ren / dat alles by der Regente goede wijshepdt soude gheslecht ende ter neder ghelept wesen: ja al ware den Legher op des Landts Frontie- ren / soo soude die / op het woozdt ende authozitept van de Regente / weder ontboden woorden: die selve nimmermeer soude lyden / dat een an- der soude comen ghenieten de vruchten van haren sueren ende pericu- leusen arbeydt / zijnde middel ghenoech voozhanden / om alle vzeemde Natien upt den Lande te houden / als de Landen eens vereenicht sou- den wesen.

Wt cracht van dese persuasien / hebben hen de Heeren / Edelen ende Steden laten ghebruycken / om alomme de Predicaten te doen ophou- den / soo dat ten lesten in Meerte ende April alomme / als in Hollandt. Zeelandt, Vrielandt, Brabandt, ende Vlaenderen, met VValllandt, alder- hande exercitien der Gherefozmeerder gheweert werden / der Catho- lijcken Kercken wederomme alomme nieuwelijck ende costelijck ver- siert met Beelden ende Outaren / der Gherefozmeerder nieuwe Tem-
pelen

pelen alomme af ghebroken / ende van de materialen Galghen ghemacckt / ende menichte daer aen ghehanghen / alsoo wel om t'afbrecken der Beelden als om't draghen van wapenen / ende dier-ghelijcke. Het waren clepne Steden / daer der niet vijftich / hondert / twee hondert / ende drie hondert / dit Jaer gheexecuteert en werden: Behalven de Roode Roede, Drossaerts ten platten Landen / die al vinghen ende opvinghen wat sy suspect vonden.

In't beginsel van April / die van Antwerpen siende den voortganck van de Regente ende gheen hulpe voorhanden / souden tot Brussel om goet verdragh / t'welck van haren't wegghen ghesloten werdt den sevendien April. Inhoudende / dat alle Predicaten der Scherformeerde ophouden souden / de Predicanten vertrecken / de Catholijcken weder in haer gheheel ghestelt te worden / de Kercken gherepareert / de eerste Publicatie ghehouden te worden / etc. Dat alle gheschiedende / soo en souden sy niet ghemolesteert worden in hare persoonen ende goeden / voort ghene datter ghepasseert was soo langhe tot dat den Coninck / met advyse van de Staten / daer anders in mochte ordineren / daer van nochtans upt ghesloten souden zijn / die culpabel mochten wesen van't Crimen lesa Majestatis, van Beeldtstormerije / Rebelle / etc. De Regente beloofde in haer savenre te schryven / dat sy alle ghenade mochten van den Coninck verwerpen / ende alsoo alle het Castyement te stane tot determinatie van den Coninck / etc.

Den neghenden April daer aen volghende / consenteerden die van Antwerpen oock / dat de Regente mochte in de Stadt comen / met soo vele Crighs-volck als hare Hoogheyt goetduncken soude. Volghende dese Accoorden / zijn de Predicaten aldaer op ghehouden / ende de Predicanten / soo wel die van de Scherformeerde / als die van de Augsburchsche Confessie / zijn op't Stadt-huyse by de Heeren ghecomen om haer oozlof ofte afscheydt te nemen / alwaer treffelijcke vermaninghen ghedaen werden van de straffen der ondanchbaerheydt / die haer over het hooft hinghen / van den grooten rechtveerdighen Godt / om dat sy de Predicaten van Godts woort alsoo herdraben: ende zijn alsoo upt de Stadt vertroocken den thierenden April / met de Ghedeputeerde ende Consistorien / ende veel Borghers. Van wegghen eenighe protesterende Borsten upt Duytslandt / was aen de Regente versocht / dat die van de Augsburchsche Confessie souden moghen blijven / haer Predicaten ende exercitien ghenieten / etc. Maer de Regente antwoorde / dat sulcx niet in haer / maer in de macht van den Coninck gheleghen ware. Desghelijcx soudt oock den Keyser Maximiliaen aen de Regente / op dat de saken vande beroerten ende Rebelle aen hem souden gherefereert worden / om Middelaer te wesen / ende met der minne alles te lissen: Maer de Regente antwoorde als vooren.

Naer't vertreck der Predicanten / zijn terstont de nieuwe Kercken toegheseghelt / de Catholijcke Kercken worden verciert / by nae heerlijcker dan te vooren ende weder ghewijet / etc.

Den Prince van Oranien, hebbende noch ontrent den begiufel van April gheconfereert te Hellegaten met eenighe Heeren van de Landen/ merckende de lichtbeerdigheyt van sommighe / soo wel van den Adel als vanden ghemeynen volcke / heeft oock goet ghedocht plaetse te gheben des tijds quaedtheydt / ende is upt Antwerpen nae Breda verrocken den elfden April ende met hem / vooz ende nae hem / etlijcke duysent Menschen van alle staten / die het aenstaende onweder vooz saghen. Voozts is den Prince in April van Breda / in zyn Huyselijcke saecken ozdere stelliende (ende al mede nemende wat hy conde) voozder opghetrocken nae Duytslandt / in zyn Graeffschap van Nassauwe tot dierghelycke vertreck met woorden ende daedt alle zyn vrienden vermaenende / waerschouwende van't t'ghene datter ghevolcht is. Nochtans liet hy synen oudsten Soone / Graeff Philips van Nassauwe , Graue van Bueren , etc. In de Vniversiteyt van Leuven , achtende zyn jonckheyt / ende een Erffghenaeme zynde van den ouden Graue van Bueren , Maximiliaen van Egmont , ende de Privilegien van den Lande van Brabant / ende van de Vniversiteyt van Leuven , by den Paus selver bevesticht / hem ghenoech souden bevyiden : Maer werde bedroggen. Want den Hertoch van Alba naemaels / onder pretect van hem groote eere aen te doen / hem by den Coninck sendende / heeft hem den tjienden September / in dit selfde Jaer / teghen danck van zyn Voormonders , ende teghen alle protesten / teghen de Privilegien van Brabant / ende de voozsepde Vniversiteyt van Leuven / nae Spaengien ghesonden / ontrent vijftien Jaeren oudt zynde / alwaer hy meestendeel in ghebanghenisse (hoe wel by ghenoech) achtentwintich Jaeren lanck is ghehouden. Ten lesten / nae de doot zyns Vaders / is hy Anno duysent vijfhondert vijfen- en- inegentich verlost.

Den ses-en-twintichsten April heeft de Regente nae Antwerpen ghesonden den jonghen Graef Carel van Mansveldt , die daer smozghens vzoech met seftien Dendelen Walsche Soldaten in quam / bytans vbandtycker wyse / met haer Roeren ghebeldt / haer monden vol clooten / als of sy groot wederstandt te vinden hadden. Twee daghen daer nae is de Regente selve aldaer in ghecomen / met vijfhonderdt Peerden / alomme de Roomsche Catholycke Religie met raedt ende daet vorderende / ende den Kercken-dienst herstellende / de Processien met haer ende de Heeren van der Ordre presentie vereerende. Veel heeft syer doen vaughen ende doen op hanghen / ter cause van der beroerten. De oude Placcaten heeftse vernient / de kinderen doen herdoozen / ende ten laetsten heeft sy de Gherefoznicerde Kercken oft Tempelen doen afbreecken / dat heerlijcke ende bequame ghebouwsels waren. Der Borgheren wapenen ofte geweer heeft sy oock in de huysen doen opschryven oft inventarieren.

Daerentusschen hadden noch etlijcke Gheconfedereerde Edelen met den Heere van Brederode noch eenen hoop Crygsvolck by den anderen /

M
Prince van
Oranien
verloft

ontrent Vyānen ende VVtrecht : Maer naevolghende een Ghenetale resolutie/hebben met de selvighe de Graven van Meghen ende van Arenberch die daer oock eenen hoop volck by den anderen vergadert hadden / soo veel werck oft te doen ghegheven / dat de vluchtighe van alle de Landen ende Steden / tijt ende bequaemheyt van vertrecken cregen hadden / datse die Graven nergheens dorsten bespringhen.

Brederode selve alles verlatende / iae selve zijn stadt Vyānen, die hy seer ghesterckt hadde / is ten lesten oock op Amsterdam ghetrocken / als waer de Regente tot hem sount den Secretarius La-Torre, hem ghebidende uyt s' Conincx Stadt te vertrecken / met zijn mede verplicht. Welcke Secretarius soo rouwelick van haer onthaelt werdt / dat hy selve blijde was behendelicken van daer te gheraken. Daer nae is hy nochtans met zijn Hupsghesinne / de Edelen ende aenhangh afdauckende / met eenigh Krijghs volck t'scheppe gegaen / met alle sijn Hups-raet / ende ghebaren op Emden, ende van daer voortder in Duytslant / alwaer hy daer nae ghestorven is tot Gemmen, in't Landt van Cleve, Anno 1568. Wiens naeghelaten Weduwe Amelia, van den Hups van den Grave van Meurs / etc. troude den Paltgrave een Keur-vorst.

Het Krijghsvolck zijnde fraep volck / ende wel vier oft vijfhondert sterck / zijn oock afghedanckt. Ende na dat sy het Clooster tot Egmont ende andere berooft hadden / niet teghenstaende den Grave van Megen die alomme volchde (niet sonder zijn groote schade) zijn ten lesten den meestendeel wel over den Rijn in't Landt van Cleve gheraecht / ende also gheschepden: Noch meer andere zijn met Schepen daer van ghescomen. Maer den meestendeel van de Hoofden / ende Edelen / also sy van haer volck waren gheschepden / meynden de Super Zee in een Schip ober te schepen / zijn van haren Schipper verraden / ende op een droochte ofte sant ghevoert daer sy besprongen ende ghevangen werden van eenen Hoopman Mullaert, een Capiteyn onder den Grave van Arenberch. Ende werden den vijfden Mey tot Harlingen in Vriesslant ghevanghen ghestelt / waer onder waren twee ghebroeders / Heeren van Batenburgh, twee Driessche Heeren Herman Galama, ende Sieurt Beyman, met meer andere : Waer van seven tot Vilvoorden ghevoert werden. De reste werden in verschepden plaetsen ter doot ghebrocht dooz bevel van de Regente. De Grave van den Berghe, die des Princen van Orangien suster te Wyve hadde / met veel kinderen / wert vande Reghente vermaent ende beweecht / dies schreef aenden President Viglius, hem ontschuldigende / ende protesterende te willen blijven goeden ende trouwen die naer vanden Coninc.

Tot Vyānen waren ghebleven drie Dendelen knechten / onder de Heeren van Vchtenbroeck, van Nivelt ende van Renesse, dese trocken daer uyt den 26 April om te schermutsen met die van't Fort op de Waert / maer werden wederstaen / ende de Heere van Renesse werdt daer ghevangen / ende tot Vtrecht op Vredenborch ghebrocht / daer hy naemaels ontchooft wert: Daer na alsoo Hertoch Erick van Bruynswijck ontrent Vyānen

Brederode
vtracht
a Emden

or A

naer van
vrijghs volck
s' Conincx
meestendeel
ranghe

nen was t' Landt afloopende / so cregen beyde het Garnisoen ende Boz-
gheerpe / sulchen vzeese / dat sy hier ende daer verlieden. Den 5. Wep
trock den Hertoch daer binnen / allen moetwil gebzupckende / de Booz-
ten afbzekende / makende daer van een open plaetse.

Widus is de Regente over al meester ghe worden so datter in alle de
seventhien Landen gantsch geen wederstant en was / So dat de Edelen
te rechte Geusen (dat zijn Bedelaers) werden / met meer andere trefse-
like ende wel ghestelde lieden / die middel hadden van eerlick te leven /
moesten Bedelaers ende vzeemdelinghen worden in vzeemde Landen /
die het ghetal van veel menichte van duysenden passeerden. Ende dat
se verwonderen was / bleven alomme haer Nederlantsche manieren van
Cleederen ende gewoonten dzaghen ende onderhouden / in wat Landen
dat sy quamen / sonder veranderen / als hopende weder t'huys te kee-
ren. Die in de Landen bleven / werden veel ghevanghen / ghehanghen
ende gedoot / ende andere leefden in jammerlike ellendighe vzeese ende
sozghen / meestendeel oock verarmde / als in de volghende Historie sal
blijcken. Sulcke zijn de oozveelen Gods / ende nochtans goet.

Eynde des Gouvernements van MARGARETA van
Oostenrijk, Hertoginne van PARMA.

ICK MARGARETA hoogh, van Parma HERTOGIN,
Regierster langh gheweest, van s'Conincks Nederlanden,
Doe-affstant mijnes ampts, besorght voor onghewin,
Ont-ruijm ter will' dees plaets, daer comt een ander in,
Dats den D V C d'ALBA straff, diens hert mē steeds siet brandē
Ontsteken door den toorn, die houden sal in banden,
Dit vrij ontbonden volck, door Oorloghs fel gherucht,
Maer oft noch (als wel meer) niet alles hem ter schanden,
Gedijen sal opt lest, mach hy wel zijn beducht,
Want t'blijct, wie heden wind, neemt morgen wel de vlucht,
Nu dan, Oorloff ick gae, daer compt een trotz vermeter,
Heb ickt niet wel beschickt, hy macht beschicken beter.

Ick wvensch om t'best.

Wreet ende moordadich
G O V V E R N E M E N T

Van

Ferdinandus à Toledo,

Hertoge van Alba.

Duytslant en Portugael, maer Neerlandt aldermeest,
 Sullen ghetuyghen zijn, van mijnen wreedten gheest,
 Groot, cleyn, wie't mochte zijn, niemant heb' ick ghespaert,
 In mijnes Conincx stienst, sterff ick seer out bejaert.

In wreecheyt heb' ick fiet , mijn Vader noyt besweecken,
Haerlem en Naerden med' , jae Sutphen daer van spreekken,
Van Alckmaer moest ick voort , mijn hoeft was daer te groot,
Vyt Spaengien als bandijt, ick sterven moest de doot.

G g ij

1627

Psalm 124. Vers. 2. 3. 6. 7.

Soo de Heere niet by ons en ware: wanneer de menschen hen teghens ons setten, soo verslonden sy ons Levendich, wanneer haren toorne over ons vergrimde.

Ghelooft sy de Heere, dat hy ons niet en gheeft ten roove in hare tanden, onse ziele is ontcomen, als een Voghel den stricke des Voghel-vanghers: Den strick is verscheurt ende wy zijn los.

Het wreedt
Gouvernement
 van den
 Hertoge van Alba.

N Aer dat den Coninck van Spaengnien alle middelen/ die hem eenichsins moghelijk waren hadde aenghevent / om de Spaensche Inquisite ende nieuwe Bisschoppen inde Nederlanden in te voeren / ende daer over daghelijcx veele beroerten ende oneenigheden ontstonden/ ende dat onder alle soozten van menschen/selvs onder de Gheestelijke : dooz dien s^r hebonden dat de nieuwe Bisschoppen, haren staet op het hooghste nadeelich waren / ende de Coninck ghenoech bemerkte dat eenes Drouwen authoziteyt niet genoehsaem en was / om de selve beroerten te stillen/soo heeft hy langhe ende vele eerst te Madril ende daer nae te Segovia met de oberste van synen Raede hierover ghehandelt/ versoekende op hen datse eenighe middelen souden ramen/ om de Nederlandtsche beroerten op't geboechlijckste te stillen ende te neder te legghen. Hier over sijn verscheyden opinien gevallen : sommige waren van advijse datmen daer over een tamelijcke sachtmoedicheydt soude ghebruycken : andere datmen die op't alderstrengste/ alle de werelt ende naecomelingen tot een exempel/soude straffen. Van d'eerste opinie waren Ruygomes de Silva, Suarefius Figueroa, Hertoge van Feria, en Bernardinus Fresneda, des Coninck Wiecht-vader: van't andere ghevoelen waren/Ferdinandus a Toledo, Hertoge van Alba, den Generael vande Inquisitie, Cardinael Spinola, ende den Cardinael Granvelle, welke ten laetsten mede tot hare opinie creghen den Hertoge van Feria. De Coninck die vanden Raede hebben eyntelijck geresolueert de straffe opinie te volghen/ende daer toe een generael Hoofst met een Heer-leger ende volle macht in Nederlandt henen te senden.

Dese Resolutie genomen zijnde/soo en ronden sy lange tijt niet eens werden int verkiesen van desen Generael/die de oorloge aldaer soude voeren/ende de misdadige ende rebellen doen straffen. Want vele dochtent goet te wesen datmen den Prince Carolus des Coninck Sone daer toe den last soude gheven/achtende niemant daer toe nutter ende bequaemer dan hem/eensdeels deur dien de herten ende gemoederen der Nederlanders seer nae hem verlangden/ende tot hem ghenegen waren / ende

Og ij dat

dat de Geestelijcke om hem wenschten ende sijne tegenwoordicheyt versochten/om dat hy een ghebozen Prince vande Nederlanden was / en hy oock seheen seer begeerich te wesen om dese saecke aen te veerden/ ende in Nederland: te trecken: andere Raets-Heeren vonden dat niet goet/ segghende datmen desen jonghen Prince/miet so swaren ende periculo- sen last niet en behoorde te beswaren/maer datmen daer toe een out ervaren Chijghs-hoofst behoorde te verkieesen: d'eene daertoe nomineren- de den Hertoge van Medina Coelij, d'andere den Hertoge van Alba, ende meer andere. Doch epntelijck soo wert den Hertoghe van Alba mette meeste stemmen daer toe vercozen ende verordent/ twelck den Prince Carolus verstaende/en is niet wel te vzeden gheweest / maer heeft daer deur op sommighe groote Heeren/die de saecke hadden gedzeven / ende sonderlinghe op den Hertoge van Alba, dien hy al langhe te vzen geen goet herte hadde toeghedragen/ eenen grooten haet ghevat/twelcke so sommighe meenen d'oozsaecke van syn ghevanckenisse ende doot ghe- weest is.

Tot desen tocht/als tot een heplige Oorloge/is door middel van de Inquisitie en Geestelijcheyt van Spaengien/den Coninck groote schat- tinghen ende behulpen ghedaen: Ende terstont weter geschzeven aen de Gouvernateurs van Napels, Sicilien, Sardenien ende Milanen, dat sy de oude Garnisocnen al souden sepnden nae Lombardijen, om soo haest als den Hertogh van Alba in Italiën quam/mochte marcheren nae Nederlandt. Welcken Hertogh oock/miet veel Spaenschen Adel / ende andere Spaensche Soldaten/ende met syn twee Sonen/Don Frederico en Don Fernando de Toledo, is te Barcelona t'schepe ghegaen/en met de Galepen te Genua ghearribeert/den 17. May/ Anno 1567. alwaer hy met een derde daeghsche cortse gequelt werdt/ende met Flexecijn. Van daer reysde hy nae Alexandrien de la Paillia, daer hen den Gabriel Della Cueva, Hertogh van Alburquerque, Gouverneur van Milanen, quam begroeten/ende van daer beschepde hy alle het Krijghs-volck te vergaderen in Piemont op een plaetse S. Ambroyse, een plaetse int Alpische gheberchte/ dat Duytslandt ende Franckrijck van Italiën scheidt datmen noemt de Rethees.

T'ghetal dat daer monsterde om in Nederlandt te trecken waren 49. Vaendelen voetvolck/uytzhenghende 8678 mannen / behalven haere Mucchachos, ofte jonghers die vele in ghetale waren / mitsgaders vele vrywillighe avonturiers. Het peerde-volck waren 12 Compagnien/sterck 1200 peerden. Dese monsteringe gheschiede den 2 Junij 1567. hy dese voeghden hen noch in Borgundien 4 Compagnien/makende 400 Peerden.

Dit Krijghs-volck aldus ghemonstert zijnde tot S. Ambroyse, begon- nen van daer te vertrecken den 3 Junij/ ende marcheerden so voort tot dat sy quamen in Savoyen, alwaer den Hertogge bleeff tot int beginsel van Julio/ ende dat op de brieven van de Regente/ de Hertoginne van Parma, upt Nederlandt, die alreede berouwen was/soo veel gheclaeght te heb-

te hebben over den Edelbom: ende Landen: Waeromme sy in haer hzie-
 ven aen den Coninck schreef hoe alles ghestilt was/ de misdadighe een
 deel ghestraff ende noch eens deels ghevanghen/ de reste verjacht/ en-
 de meeste Steden met Garnisoen beset/ ende dat het te vreesen was/ dat
 de comste van de Spaengiaerden in Nederlandt, weder nieuwe beroer-
 ten mochte causeren/ want op haer toefeggen dat sy achter blijven sou-
 de hadden de Lantsaten/ soo Edelen als andere Catholijcken/ haer ver-
 cleecht ende wel gequeten: Ende diergelijke persuasien gebuyckte sy
 om den Hertogh te doen weder roepen. Ende van vele wert geacht/ dat
 sonder twyffelen/ sonder de selve persuasien/ aen de Edelen ende Steden/
 van de Hertoginne ghedaen/ de saken soo niet gheslist souden gheweest
 hebben/ maer wel middel ghenoech was daer voorszanden/ om te be-
 letten dat incomen van de Spaengiaerden/ een peggelijck hem latende
 voorszanden/ dat den Coninck de eere ende loon van syn Susters arbeydt
 ende perijckelen geenen anderen soude laten ghenieten/ oock dat haere
 Hooycheyt sulcke cleynicheyt haer authoziteyt oft achtbaerheyt aenghe-
 daen/ niet lijden soude: Maer sulcx is by den Coninck niet goet gebon-
 den. Maer den Hertogh vercregh anderwerff bevel van voort te trec-
 ken/ daer mede confirmerende de opinie die vele noch niet gheloofden/
 datmen de ghegeven occasie by de Nederlanders wilde waer nemen/ om
 de Landen/ als voorszanden gheconquesteerde/ te moghen innemen hou-
 den ende regeeren nae s' Coninck wille / siende men met de straffe alree-
 de ghedaen/ ende noch mochten doen/ al ghestilt zijnde/ noch niet te vrees-
 den en was. Aldus is den Hertogh voort ghetrocken/ ende ghepasseert
 by Geneven op seven mijlen nae/ die oock vreesden van hem besprongen
 te worden: Maer nae dien sy soo wel voorszanden waren met kringhs- volc
 ende de Switsers te vziende hebbende/ soo en werden sy niet aen- ghes-
 sproocken.

Ende alsoo is den Hertogh doorsz Borgondien ende Lotteringen in't
 Landt van Lutzenborch ghecomen / alwaer hem noch zijn toeghecom-
 men de Grave van Ladron, de Grave van Oversteyn, ende die van
 Schouwenburgh, elck met haer Regimenten Duytsche knechten/ en eeni-
 ghe peerden. Daer hem oock noch quamen aengepresenteert 22 duyfent
 Ruyteren/ die in Wartgelt langhe hadden ghelegen/ ende noch laghen.
 daer hy eenighe van beschreef. Tot Lutzenborch sont aen hem de Regens-
 te van Parma, den Heere van Barlaymont ende van Norcarmes/ om synen
 last ende bevel te siene / ende sijn Patenten / die hy eensdeels thoonde.
 Tot in Lutzenborch zijn hem teghen ghegaen/ om willecome te heeten/
 de Nederlandtsche Heeren/ onder andere den Grave van Egmont, tot de
 welcken den Hertog/ hem wat van verre siende/ luyde sprac: Siet/ waer
 den grooten Ketter is. Waer van den Grave verschrickte: Noch-
 tans by comende / mits dat het tweederhande wijse mochte verstaen
 worden/ interpreterende ten besten en wille comende hem / malsanderen
 omhelsende op de Hoffsehe maniere. Ende also is hy voortz met al sijn
 Crygsvolck tot Buzpffel ghecomen/ den 22 Augusti 1567.

Te

*Geneven vid
 Duc d'Alb*

*Duc d'Alba
 Egrement van de
 Ketter
 komt
 Buzpffel
 a 1567*

De Byspffel is hy van de Regente oock wel ontfanghen ghesweest/die hem van alles gheinformeert heeft/ooch middel voozgheslaghen/hoe de Landen nae haer opinie in stilte te houden waren/. Den Prince van Orangien, ende d'andere ghebluchte Heeren ende Edelen /in goede devotie/wille/ende ten dienste van sijne Majesteit te houden/ende soo men maer mildelijck daer mede handelde/en soude men niet te vreesen hebben/maer souden alsoo alle wapenen wel ter neder houdē. Maer den Hertogh/als die meestendeel achte de beroerten dooz der Regente mildicheit ende slappicheit toeghecomen waren/dochte het wel anders te regieren: ende heeft de Regente ende Staten alomme sijn Commissie gheroont (maer niet al tefsens) ende die was veel grooter ende breeder dan die vande Regente/ als te moghen alle Gouverneurs vande Provincien ende Steden/en alle Officiēren/op ende aff te stellen. Hy was Capiteyn generael van alle Fortressen/Sterckten ende Crighs-volck/over de Raden van Staten/ ende van de Finantien/volcomen macht hebbende: Sijn commissie ende last die hy begeerde/dede hy pzingen/op datse een pghelijck wiste. Maer hy hadde noch absolute commissie te oordeelen over alle Crimen ende Rebellicen/ende die te straffen/te vergesven/en diensten te recompenseren /als een particulieren instructie van naerder Coninc intentie / ende dese was gedateert in Madril. den laetsten Januarij 1566.

Het welcke als de Regente/Hertoginne van Parma sagh ende merckte/dat den Hertogh alle authoziteit op hem nam/ ende dat hy thoonde eenen anderen wegh te willen ingaen/haer wel het Hoff liet houden en besitten/maer sonder ghevolgh/ ende dat hy int Hoff van Cuylenburch logerende/ alleen den toeloop hadde / dochte dat sy daer niet te doen en hadde: Waerom sy aen den Coninc sondt om oozloff te hebben/ om te moghen nae Hups in Italien trecken/by haren Man.

Den Hertogh int Gouvernement zijnde/ dede sijn Crighs-volck logeren al ront om hem in de naeste Steden/als tot Byspffel het Tertio ofte Regiment van Lombardien, tot Gend het Tertio van Napels, al Spaengiaerden/tot Antwerpen het Regiment vanden Grave van Ladrone, affdankende veel Walen/die hy mistroude. Hy nam den Burgheeren de sleutelen van haer Poozten: Van het welcke die van Gend wel dozsten met een Requeste dooz den Grave van Egmont haer beclag doen/ t'welck den Hertogh herstoorde/ende seyde/hy soude doen wat hem tot des Coninc dienst best gheraden docht/ende niet anders.

Ende voozts soo haest hy hem behesticht sach in het Gouvernement/in plaetse van eenighe Moderatie op de Placcaten ende Inquisitie gheconfirmiert ende weder ingestelt/ende in plaetse van vergaderinghe der Staten Generael/heeft hy eenen Raedt van twaelf inghesest/ die volle macht ghegheven werdt over alles dat den voozledenen beroerten eenichsins aenginghe/te vormissen en oordeelen/die den Bloet Raedt, ende in Fransoyx Le Conseil des troubles ghenaeamt wert/die bestondt van Inlanders/vermengt zijnde met uytlanders/als eenige Heere

des

Commissie des
Conincs van
Alba.

voort 241.

des Landts waren ghenaemt/als Barlaymont, Norcarnes, den President van Vlaenderen, ende den President van Artoys, Maer de voorsz. naemste waren / den Licentiaet/ Ian Vergas, Raedts-Heer/ den Doctoz Loys del Rio, den Fiscael van Borgondien, den Advocaet Fiscael Ian de la Porta, den Raedts-Heer Iacob Hessel, Raedts-Heer Belin Biese, Advocaet Fiscael van Mechelen, Du Boys, Procureur Generael / waer over den President wilde wesen den Hertogh selve / maer den voorsz. Vergas wert als President in sijn plaetse/die men seyt/dat hy om de schorsfieringhe van een Weef-kindt van sijnen Maeghschappe / selve uyt Spaengien ghebammen was/een Man boven alle wyede de wyedste/die niet dan goet ende bloedt en sochte. Maer de Spaengiaerden seyden/dat de ghekanckerde woude der Nederlanden sulcken scherpen mes (als Vergas was) van doen hadden. Secretarius waren Vlierden, La Torre, Praets, Meldagh. De eerste/tweede ofte drie Maenden vergaerden den Hertogh ende de Heeren selve voorsz. noene ende nae noene / alles byden Hertoghe ghedirecteert/die wilde hebben / dat de opinien der Raedts-Heeren souden wesen niet anders dan Consultive/dat is/als Raedt-ghebers/ende niet Decisive/dat is/te vomissen/ te oordeelen/ so dat hy wilde/dat het al aen hem hanghen soude/ende sy sijn oordeel toestemmende.

Maeromme dat desen Raedt / mits dat vele de wyedthepdt selfs niet lyden en condon/versochten ontflaghen te wesen / andere bleven te hups van schaemten. Waer by den Raet van twaelf/op vyff/vier/jae van drie ten laetsten bestaen heeft / als blycht by diverse Sententien ofte advyzen condemnatoz. Onder andere / de Sententie van Heer Anthonis van Stralen, was maer onder-teeckent by den President Vergas, Doctoz Loys del Rio, ende den Secretaris de La Torre.

Ende by desen Raedt/jae Hertogh alleene / worde alle authoziteyt ende macht benomen den Raeden Provincialen van alle de Landen/ ende den Anghesetenen berooft ende ghenomen alle haerlieder Ordonantien/Jurisdictionen/Appellen/ende Resozten / teghen alle Privilegien van de Landen/met een erpzeffelijck verbodt / aen alle Raeden ende Rechters/ eenighe kennisse te nemen van de laetste beroerten: Jae de Raeden selve / hooghe ende leeghe/maesten voorsz. den selven Raedt te rechte staen/ende hadden bebel over al/Edel ende Onedel/Gheestelijck ende Wereltlijck / soo dat des Hertoghs wil absolupt was / sonder toe te laten eenich Appel/Reformatie ofte Revisie van hare Sententien/alsoo ghepromuncieert ende uytghesproocken by den Hertogh / hebbende volle ende souveraine macht van den Coninck/niet ghebonden ofte gehouden tot eenighe instructie / maer vermocht by te Sententieren ende uyt te spreecken sonder wedersegghen. Selve desen Raedt hebben hen verhoordert/ voorsz. haer te doen brengen alle de Costummen / oude Hercomen ende Privilegien van de Landen / om die te reformeren naer haeren believen / hoe wel naemaels die saecke soo swaer

vonden/ dat sy daer niet dorsten de handen aen slaen. Daer en boven verstanten hun selven te ghebeden/ datmen vooz haer bzenghen soude alle de Charteren van syne Majesteit ende Lands-Heere/ van elcke Provincie: Ende ten ware gheweest/ dat eenige oude Raedts-Heeren hun vercloeckten te verthoonen het perijckel ende achterdeel/ dat daer van stont te rijzen ende te verwachten ware/ als de secreten van de Landen ende van den Coninck souden ontdeckt en ghedibulgeert worden/ daer int groote inconvenienten byde gebuyzen ende Potentaten mochte vooz vallen ende rijzen: souden die ghebzoken ofte verandert worden. Summa hebben niet ongheroert ghelaten / ofte sy en hebben't al tot hunne kennisse gebzacht/ sy die meest vzeemde waren/ alles tenderende/ om ten letsten te comen ende mogen heerschen over elck Mans goet ende bozse/ den Coninck rijck te maken/ willende dat de Nederlanden hem meer dan sijn Indien souden gheven/ als die int leste eyschten/ boven de confiscation/ groote Beden ende Schattingen/ soo wel de tijdelijcke als ewighe gheduerige/ als hunderste ende twintichste penningen/ van de roerlijcke ende onroerliche goederen ende den thienden penning van alderhande vercoopingen alsoo hier nae t' sijner tijdt sullen verhalen.

Dooz desen selven Raedt/ Conseil des troubles, oft Bloedt-Raedt genaemt/ is ooc gantsch vernieticht de authoziteit van den Raet vā Staten/ de welken nauwelijc plaetse int Hof/ om by een te comen en te vergaderen/ gelaten was/ dan dien Raedt van Staten wert eenlick by wijle byde Hertogh in sijn Camer outboden/ welken hy dan communicatee soo vele als hem goet dochte/ sonder forme van Raedt te houden op de oude maniere. Maer naemaels als den Hertogh van Medina Cely in Nederlandt was ghecomen/ begondemen die wederom in de ghewoonliche Raedts-Camer te vergaderen. Alsoo datter ten tijde van desen nieuwen Raedt gheensins ghebzuyckt werden de ordonmantien vande Raede van State/ maer men heeft ghewilt/ datmen den Hertogh absolyt houden soude/ als gedispenseert ende onghehouden te onderhouden eenigerhande ordonmantien en instructien/ dan alles ghestelt tot sijn discretie/ het welcke eenen grooten aff-treck vanden Coninck/ en haer tegen den Hertogh/ ghecauseert heeft.

Ende hoe wel eerst in vollen Raede besloten was/ volghende de resolutie daer van in Spaengien ghenomen/ datmen maer procederen soude teghen de Geconfedereerde Edelen/ absent ende vluchtich/ sonder die int Landt bleven acn te spreken/ oock maer te procederen teghen vier Crimen, als Beeldt-stormerije/ teghen Ministers oft Leeraers/ teghen Consistorianten/ ende teghen die wapen onder opgherechte Vaendelen teghen den Coninck gedzagen hadden. Niet tegenstaende/ desen Bloet-Raedt hebben onder haer besloten seker Artijkelen/ als fundamentale/ die sy alle begrepen onder ende vooz Crimen læsæ Majestatis, ende lijff en goet verbeurt te hebben/ die soo wydt streckende waren/ datter wepnighe ofte niemandt bycans by en was/ en waren gebonde inde Camer vanden President Vergas, ten huysse van Marcus Nonius op de Meere tot Antwerpen.

De Articulen waren desen:

I.

INden eersten, Alle de ghene die hier voortijts versochten, ende daer door vercreghen hebben, dat het Spaensche Crijchsvolck in de Nederlanden niet ghebleven en is.

II. Item, Alle de Staten ende Steden van desen Lande, die Supplicationen overghegheven hebben teghen de nieuwe Bisschoppen, Inquisitie, ende oock om te hebben Moderatie vanden Placcaten.

III. Item, Den Edeldom, die Supplicationen overgegeven hebben tegen de Inquisitie ende Placcaten, met alle de ghene die de selfde Supplicationen ghe-laudeert hebben.

IV. Item, alle de Heeren, Edelen, Officieren, Provintialen, ende subalterne oft Substituten, die de nieuwe Predicatie in den schijn van necessiteyt vanden tijden toeghelaten oft gheconniveert hebben.

V. Item, alle de Heeren, Edelen, Rechters, Officieren, Provintialen, ende andere van wat qualiteyt die zijn, die der eerster Supplicationen vanden Edeldom, Predicatie, Beeltstormerije etc. int beginsel met raet ende daet niet en hebben wederstaen, maer die aenghesien met conniventie ende verbaestheyt.

VI. Item, alle de Hoofden vanden Gilden ende Ambachten, hondertste ende thiende mannen, VVijckmeesters, ende dierghelijcke, die hen selven met de goetwillighe Onderdanen, int beginsel, in hasarde van lijf ende goet, niet en hebben ghestelt teghen de Supplicationen vanden Edeldom, Predicatie, Beeltstormerije, etc. om de selve met wapenen te wederstaen.

VII. Item, al die maintaineren oft voor goet houden, dat de Onderfaten van dese Nederlanden, overmits de voorschreven rebellien (waer af luttel menschen hier te Lande inculpabel oft ontschuldich zijn, ende de meestendeel niet ghedaen en heeft het debvoir, d'welck sy van Godts ghehoorsaemheyt ende Eedts weghen schuldich waren te doene) niet vervallen en souden zijn van alle hare oude Liberteyten, Rechten ende Privilegien.

VIII. Item, alle de ghene die maintaineren oft houden, dat de Hertoch van Alba, om te verhinderen in toecomende tijden gelijcke rebellien, t'Lant ende Onderfaten niet en soude moghen blooten ende verarmen, den rijckdom ende goet, daer toch alle insolentie ende wederspannicheyt uyt procederen, aen hem slaen, ende daer mede het verwoest ende verloren volck tot obedientie ende ootmoedicheyt brenghen.

IX. Item, alle de ghene, die maintaineren oft sustineren, dat de Conincklijke Majesteit, onser alder genadichsten Heere, ende de Hertoch van Alba zijnder Majesteit Gouverneur, sedert de voorleden rebellie, ende voorts aen, in toecomende tijden niet en souden hebben oft al noch en moghen doen te-

Shen haren eedt, gheloften ende toefegghen, by contracte missive, pardon oft andersins ghedaen, als t'selfde gheschiedt teghen Kettters ende haren fauteurs.

X. Item, alle de ghene die mainteneren dat Egmont, Hoorne, ende andere Heeren, Edelen ende Onderfaten vanden Lande, teghen ende buyten recht zijn ghetracteert ende ghedoot gheweest.

XI. Item, alle de ghene die mainteneren den selven Heeren, Edelen ende Onderfaten, verloopene ende ghebannen, als wesende verraders vande Conincklijke Majesteyt ende van haren Vaderlanden, eenige gunst, faveur, oft vriendtschap te bewijfen, ofte met de ghebannene oft verloopene eenighe conversatie ende kennisse te houden, by communicatie, correspondentien, missiven, bootschappen, oft andersins.

XII. Item alle de ghene, die mainteneren dat de Hertoghe van Alba ende zijnen voorschreven Raet tyrannen zijn, ende gheen Souvereynen ende competente Rechters van alle saecken criminele oft civile, onghhouden te observeren de oude ghewoonlijke rechten, Privilegien ende costuymen vanden Lande, die doch anders niet en zijn gheweest dan corrupcelen ende abuyfen, waer uyt alle quaet ghecomen is.

XIII. Item, alle de ghene, die mainteneren dat het ongoddeliick ende tyrannich is, de wijven ende Kinderen vanden Kettters ofte fauteurs, hoe Catholijck sy zijn, te dooden, ende haerlieder goeden te confiscneren.

XIV. Item, alle de ghene, die mainteneren dat private perfoonen, in tijden van oorloghen, ter saecken van herefie ende rebellie aenghenomen, niet schuldich en zijn, de hereticquen, hare Kinderen ende fauteurs, met wapenen om te brenghen, het sy buyten oft binnen de Steden ofte Dorpen, waer sy alsulcke vinden.

XV. Item, alle de ghene die mainteneren datmen in cas van herefie niet en mach hooren ende ghelooven alle aenbrenghers, van wat qualiteyt die zijn.

XVI. Item, alle die ghene die mainteneren datmen teghens de Heretiquen oft hare Kinderen ende fauteurs, aenghebrocht by twee perfoonen, niet en mach procederen tot executie ende confiscatie van haer liif ende goet, sonder voorgaende proces.

XVII. Item, alle de ghene, die de Rechters noteren oft diffameren van Tyrannye oft diffamie, van dat sy doende hare officie, in dese punten soudent te straf ende rigoureux zijn: welcke straffheydt, al waert alsoo datse excessif schene te zijn, by goede Kerstene menschen al behoort gheexcuseert te worden, als comende uyt een sonderlinghe liefde tot den ouden Kersten gheloove.

Teghen alle welcke perfoonen, sonder eenighe exceptie, die inde voorschreven

schreven punten, oft eenighen van dien, directelijck oft indirectelijck culpabel bevonden worden, salmen op de delatie ende eedt vanden voorschreven twee persoonē, procederen by apprehensie van haren persoonē confiscatie van hen liif ende goeden, sonder voorgaende forme van proces.

XVIII. Ende wantmen by experientie ende ondersoecke van desen rebelien bevint dat alle het quact toeghecomen ende van langher handt ghepractiseert is, by middelen ende oorsaken van houwelijcken ende aliantien met hereticque, suspecte ende oproerige personen, soo van hooghen als nederen staten ende conditie, ende dat de hereticque hen daer mede, so van maeschappe als Rijckdommen, daghelijcx meer ende meer ghemeynt hebben te verstercken, ende dat oock de Co. Ma. onser alder ghenadichste Heere, nae dispositie van Geestelijcke ende VVereltlijcke rechten behoorde ende schuldich is daer teghen te versiene, tot voorderinghe van den ouden Kersten ghe-loove, soo is oock by zijne Excellentie ende die van zijnen Raede voorschreven ghesloten ende gheresolveert, datmen ter eerster oportuniteyt sal publiceren Ordonnantien, dat niemant, van wat state, qualiteyt oft conditie hy sy, zijn Kinderen en sal moghen houwen oft besteden sonder consent ende permissie van zijn Excellentie. Ende dat de notabelste van qualiteyt ende rijckdommen, hen selven noch hare Kinderen niet en sullen moghen houwen ende besteden, dan nae het believen, discretie ende ordonnantie van zijn Excellentie, op dat het oncruyt eens mach uytgheroeyt worden. Op de pe-
ne van liif ende goet te verbeuren, etc.

Om dat dese den Leser niet vzeemt souden duncken / sullen wy ver-
halen die Resolutie / die de Officiers van de Inquisitie in Spaengien
daer over ghedaen hebben / met des Coninx Sententie / inhoudende
in summa het naevolghende / het welke aenden Hertogh ghesonden
werdt.

H Et Offitie van de Alderheplichste ende gheheplichde Inquisitie /
versocht by de Conincklijcke Majesteit te resolveren ende uyt te
spreecken / op de affgrifelijcke affballinghen / Apostasien ende Ket-
terijen / begaen by de Nederlanders: nae dat sy wel inghesien / ende neer-
steljcken over weghen hadden de inforzmatien des Coninx op de stuc-
ken: oock oversien hebbende de Brieven ende bewijsinghen aucten-
tijcke ende gheloofweerdich / ghevoecht by de inforzmatie ende by de
Officiēren der Alderheplichste Inquisitie / uyt de Nederlanden ghe-
trouwelijcken over ghesonden: Seydt ende resolveert / in soo vele als
aengaet de professie Theologie / ende de consciētie / dat alle ende een-
pegelijcken Onderdaen der Nederlanden / ende t'gheheel lichaem
H h ij der

der selver Landen (uytghenomen alleenlijck de gene/die onderscheyden
 licken staen ghenoteert in de informatien) soo wel ten respecte van de
 publijcke Apostasien/Ketterijen/ende affvallicheyt van God ende onse
 H. Kercke/ende vander onderdanicheyt des Coninc/als om dat de re-
 ste haer ghebepnsende te zijn Catholijcken / niet alle debvoir gedaen
 te hebben/ghelijck sy Godt ende de Conincklike Majest. schuldich wa-
 ren/ten aensien van de Catholijcke Religie ende haren Eedt/te weder-
 staen met alle haer vermoghen de openbaere Apostaten / Ketterx ende
 Seditieusen/ t'gene haer int beginsel seer licht om doen was : maer ter
 contrarien/hebben gheheel stil ghestaen/ende haer onthouden van sulck
 een Godsalighe ende Heylighe resistentie ende belettinghe/waeromme
 sy verdienen gheacht te worden als fauteurs/ende aenhanghers van
 de selvighe openbare Apostaten/Ketterx / Seditieuse. Desghelijcx de
 Edelen/die in den naem der Ondersten presenteerden Requesten ende
 Remonstrantien/teghen de alder-heylichste Inquisitie , cauteleuselick
 herweckende en opzuydende de Ketterx/Apostaten en Seditieuse / heb-
 ben daer mede begaen inde hooghsten graedt Crimen laesæ Majestatis.

Also uyt ghesproken ende gheresolveert in de Stadt van Madril, den
 16 February/ Anno 1568.

DE Conincklijke Majesteit ghesien hebbende de informatie by sijn be-
 vel ghenomen, op de afgrijselijcke afvallingen, Apostasien, Ketterijen,
 ende Seditien, begaen by de Onderdanen van Nederlandt : Oock gesien heb-
 bende alle gheloofweerde documenten, ende mede het advijs van't Officie
 der Alderheylichste Inquisitie, met hare ghewichtighe redenen daer by ghe-
 voeght, om Recht ende Iustitie t'administreren, ende daer in ghebruyckende
 zijn Conincklike ende absolutie macht, Vercondicht ende decerneert, dat
 alle ende een yeghelijck Onderdaen der Nederlanden, ende het gantsch lic-
 haem (alleenlijck uytghenomen, die in de informatie ghenoteert zijn, de
 namen daer van, in tijde ende stonde sullen wy in de Nederlanden vercondi-
 gen) so wel van weggen haer openbare Apostasien, Ketterijen, afvallingen
 van Godt ende van onse Heylighe Moeder de Kercke, ende van haer Catho-
 lijcke gheboden ende ghehoorsaemheyt, als oock om dat die, die haer ghe-
 veynsden Catholijck te wesen, gheen devoyr ghedaen en hebben, daer toe sy
 nochtans Gode ende sijne Majesteit, ten aensien van de Catholijcke Religie,
 ende haerlieder Eedt verbonden waren te wederstaen de alghemeyne ende
 openbare Apostaten, Ketterx, ende seditieusen, met alle haer macht ende ver-
 moghen, ende beletten sulcke Schelmerijen, dat haer in't beginsel seer licht
 om doen was : Maer ter contrarien en hebben sy sulcken Heylighen belet niet
 alleene naeghelaten, maer hebben haer daer inverheught : ende daeromme
 zijn sy gheacht met Recht Fauteurs ende aensetters der selviger Schelmerije.
 Die oock, die onder den naem van de Edelen ende Onderdanen, hebbende
 ghepre-

ghepresenteert Requesten ende Remonstrantien, teghen de Alderheylichste Inquisitie, hebben de Apostaten ende Kettters aenghelet ende op gheruyt, onder't decksel van deucht: hebben begaen het vervloecte *Crimen laesae Maiestatis*. Die alle condemnerende, sonder aensien van sexe ofte ouderdom, ter straffen ende piinen, by de Rechten gheordineert teghen sulcke misdoen- ders. VVillende ende ordinerende ziine Maiesteyt, die pretendeert by sulcken ernstighe Sententie exempel te gheven, ende vreesse te maken in toecomende tiiden, alle siine nacomelinghen, dat die straffe ende piine van dese Sententie, sonder eenighe hope van gratie ofte dissimulatie, hebbe haer volcomen effect, in foodanighe ordere ende maniere nochtans als ten tiide ende stonde sal den Fisqualen in de Nederlanden bevolen wesen. Aldus gheordineert in de Stadt Madril, den 26 dach Februarii, Anno 1568.

Deseu Bloedt-Raedt aldus (vooren) ghesoformeert ende gheautho- rizeert zijnde met sulcke instructien/ heeft begonst allenskens haer macht te wercke te stellen/ volghende de resolutie in Spaengien ghenomen/ by den Coninck ende synen Achter-raedt de Cardinalen Epinoso. en Gran- velle, den Hertogh van Alba selve/ den Doctor Velasco, ende Vergas, met andere/ op het ernstich schryven van ende claghen vande Hertogin- ne van Parma, over de Heeren / namelijk / den Prince, Egmont, Horne, Hooghstraten, Marquis van Bergen, ende Montigny, met andere.

Waeronne den Hertogh van Alba, hebbende (onder t' decksel van affairen te handelen/ als Garnisoenen te legghen/ Casteelen tot Stede/ ende Landts verskeringhe te bouwen) op den 9 Septembrii/ in syn lo- gys wesende het Huys vanden Grave va Culenborch, te rade geroepen alle de voornaemste Heeren des Landts/ als doen binnen Bruyffel we- sende/ ende onder andere oock de Graven van Egmont ende Horne, ende den dagh hier mede ende met anderen saecken doorghetrocht zijnde/ soo is den Hertoge omtrent 5 ofte 6 uren des avondts in syn Camer ver- trocken. De Grave van Egmont wert ghewacht van vele syner Edel- luden ende Dienaers/ om hem te gheleypden: maer gaende uyt de Ca- mer is hem bevolen aen d' een zijde des Hofse te vertrecken in een ander sale/ als oftmen hem iets secreets wilde seggen/ ofte met hem handelē. Hy nergkens op vermoedende heeft alsoo ghedaen/ maer comende in de Sale/ soo heeft hy aldaer ghevonden Don Frederico de Toledo, sone van den Hertoge van Alba/ ende is aldaer terstont omringelt van een Capi- teyn ende seecker ghetal Spaensche soldaten/ ende hem is bevolen syn gheweer aff te legghen/ ende hem ghevangen te gheven / alsoo sy seyden sulcx des Coninck wille ende last te wesen. Ende niet tegenstaende dat hy protesteerde van fortse/ geweldt en onrecht datmen hem sonder recht en reden teghens de Privilegien/ der Orden en rechten des Landts aen- dede/ ende dat hy hem presenteerde in rechte te stellen: soo is hy aldaer ghevangen ghenomen/ en terstont in een Camer vanden huysse gebzacht/ ende

ende scherpeelijck by de Soldaten bewaert/ sonder dat pemandt by hem mochte comen.

Desghelijcx wert de Grabe van Horne hier van niet wetende/maer mede onversiens in een ander deel der hupsinge/by een ander Spaensch Capiteyn ende een goet deel Spaengiaerden omcingelt/ ende niet teghenaestaende alle sijne protestatien/beroeppingen op de Privilegien vande Orde/ende presentatie van hem selven te rechte te presenteren/ ghebangen ghenomen/ende in een ander camer ghebracht/ ende bewaert als vozen.

Van ghelijcken werden oock ghebanghen ghenomen Meester Iohan Casenbroot, Heere van Backerseele, Raet-Heere vanden Grabe van Egmont, desghelijcx de Secretarisen ende andere principaelste Officiere ende Dienaers vande voorsz. Graven van Egmont ende Horen, diemen ronde achterhalen ende becomen/ oock worden genomen alle hare brieven ende pampieren diemen cost vinden/ daer uyt men meende henlupden cenichsins te achterhalen.

Graef Carel van Mansvelt, Colonel der Walen/ die tot Antwerpen geslegen hadden/ zijnde int Hoff/ ende ghewenet/ (so eenighe segghen/) van synen vader ofte door vreesse siende soodanighe aentastinghe/ verbrock behendelijck wech met meer andere / om dat sy mede de Requeste hadden helpen presenteren.

De Grabe van Hooghstraten die eenige daghen tot Ceulen gequets ghelegghen hadde/ ende nu op wegh was om nae Bruyssel te comen/ verstaende de gebanckenisse vande voorsz. Graven/ is wederom te rug ghe ghekeert/ houdende hem aen't ghemeen Nederlantsch spreekwoort.

Beter ist te wesen in der Voghelen sanck,
Dan in het yser gheclanck.

Omtrent de selve tijdt heeft de Hertoghe oock door den Grabe van Ladron tot Antwerpen doen vanghen/ Heer Anthonis van Stralen / Ridder/ Burge-meester van Antwerpen/ een man van seer grooter authoriteyt ende rijckdom/ en wel bemint. Dese wert eerst tot Bruyssel en daer nae tot Dilvoordē gebacht/ de Grabe van Ladron dede des selve Heeren goet inventariseren ende toefegelen met sijn segel/ desghelijcx werden veel meer andere van aensien tot Antwerpen, Mechelen, Bruyssel, Loven, ende elders aengetast ende ghevangen.

Dese personagien aldus ghebangen ghestelt zijnde/ sondt den Hertoghe de Graven van Mansvelt ende Barlaymont aen de Regente Hertogginne van Parma/ om dat haer aen te segghen ende te excuseren / thoonende dat sulcx synen last ware/ ende dat het om beters wille hare Hoogheyt soo langhe was versweghen.

Dit causeerde wederomme eenen grooten schrick onder alle soorten van Menschen/ soo wel van Edelen als Onedelen/ die vele de vlucht aennamen. Soo dat Duytflandt/ Oostflandt/ Cleve/ Emden/ Brabant/ ende Enghelant / van de Nederlanders verbult werden.

Niet teghenaestaende de vlucht / werden alle gebanckenisse
vult.
diemen

diemen alle de Landen door tot dien eynde hadde ghesterckt ende ghe-
repareert/ nock nieuwe gheordineert. Want op de Frontieren ende in
West-Vlaenderen werden vele ghevangheniffen open ghebroken / ende
de ghevangenen verlost met subtylheden ende geweldt.

Den Hertogh met synen Raedt nu in State zijnde/ ende t'gheweldt
besittende/ heeft hy alomne veel gevangenen gheexecuteert/ soo wel die
hy de tijden der Hertoginne als nu nieuwelijck ghevangen waren/ ende
dat in grooten ghetale/ alle galghen hinghen vol / desghelijcx veel boos-
men op de wegen.

De twee Graven van Egmont ende Horne, nae datse nu 14 daghen
lanck/ wel scherpelijck bewaert waren gheweest/ sonder dat yemant die
mochte begaen ofte bestaen/ soo zijn sy den 22 September elck op eenen
besonderen wagh ghestelt/ ende welbewaert zijnde met 3000 Spaen-
sche soldaten/ ghevoert upt de Stadt van Bruyffel/ ende Hertochdom
van Brabant/ naer het Casteel van Gend/ onder de bewaernisse van
den Casteleyn Alphonse de Vloa Spaengiaert / alwaer sy luyden lan-
ghen tijt elck verscheyden/ seer armelijck sijn ghehouden gheweest/ sou-
der dat yemant eenighen toeganck tot de selve ghelaten wert.

De andere Edelen werden meest tot Vilvoorden en Bruyffel ghevan-
gen ghestelt. Egmont was te vozen van diversche ghewaerschout/ maer
hy stoorde hem daer ober/ beclaghende datmen oock den Coninck daer-
mede veronghelyckte.

Den Cardinael Granvelle verstaen hebbende het vanghen van dese
Heeren/ vraeghde seer of sy den Swijgher niet ghevangen hadden/ daer-
mede verstaende den Prince van Orangien, ende als hem gheantwoort
werdt/ neen : Soo antwoorde hy/ beter ware den Swijgher alleene ghe-
vanghen/ dan alle de reste te samen.

De Gravinne van Egmont seer bedruckt ende becommert wesende in
dese saecke/ ende niet wetende wat sy best doen souden om haren Man
upt de ghevanghenisse te helpen/ begeerende dat hy ten minsten mochte
ghehoort ende ghetracteert worden nae de Rechten ende Privilgien van
de Ordze des gulden Vlies, waer van hy een Ridder was/ ofte vanden
Lande ende Hertoghdomme van Brabant alwaer hy grootelijcx ghe-
goet ende een Vaender-Heere van was/ en sijn meeste residentie hielt/
en oock gheappreheendeert was/ so heeft sy door Nicolaes Landas Procu-
reur en gemachtichde vanden selven Grave van Egmont, door verschey-
den Requesten aenden Hertoge van Alba doen versoeken/ dat de voorsz
Heere Grave volghende de statuten vande selve Ordze soude ghestelt
worden inde bewaringhe vanden Collegio en minnelicken gheselschap-
pe der selver Ordze/ omme daer ober te kennen/ volghende der selver sta-
tuten/ alsoo de selve saecke vanden Grave is begrepen in de statuten
vander selver Ordze/ ende dat sulcx altyts is onderhouden gheweest/
ghelijck upt de exempelen ende Acten claerlijck bleek/ als vanden Hee-
re van Nieucastele, Montagu, Destampes, De la Roche, Nolen, vanden
Grave van Romon/ vanden Heere van Gruythuyfen, van Ravesteyn, &c.

*Arme van
Orangien ghe-
maent den
Swijgher*

De welcke allegader wesende Heeren van der Orde/ende beschuldicht ghedragen te hebben de wapenen teghen heure Oversten ende tegen het Landt/ende andere diergelycke saken/en hadden nochtans niet aengestaft ende ghehandelt geweest dan vooz den Collegio der selver Orden: sonder datmen opt hadde gheprocedeert ofte doen procederen tegen eenighen Ridder vander Orden op andere manieren/ten ware hy eerst by vommisse van den Hoofde en Ridderen vander Orden ware aff-ghestelt van sijn eere en Orden: ende soo sulcx al cesseerde (als neen) so soude hy volghens de Privilegien van Zabant/ende de Contracten by sijne Majesteit beswozen vooz gheen ander justitie connen werden ghetrocken/dan vooz de ordinairse Rechters van Zabant/volgende welcke Privilegien ende Contracten oock gheen persoon aldaer ghevangen/en mach upt den selven Lande ende Hertoghdomme vervoert werden/dat daeromme d'Excellentie vanden voozsz. Hertoge van Alba wilde verclaren ende doen blijcken/off hy oock ghenoechsaem was vooz sien van Commissie van sijne Majest. roerende de sake vande voozsz. Orden/ in welcken ghebalie hy versocht dat sijn Excell. hem soude reguleren na de statuyten ende ordonnantien der selver/volghende den eedt by hem aen de selve Orden ghedaen/ende procederen by adbyse vande Ridderen der selver/sonder andere toe te laten. Ende soo verre hy daer toe niet en is gecommittceert/dat hy hem als dan wilde verdragen van hem te onderwinden ofte kennisse te nemen vande seften en saken des voozsz. Graven/totter tijt toe dat daer inne anders soude wesen vooz sien/volgende de selve statuyten/oft soudē anders moeten protesterē van nulliteyt/etc.

Waer op de voozschreven Hertoge heeft verclaert by Apostille vanden 27 Januarij 1568. dat hy van deser sake kennisse genomen hadde:ende nam by Commissie van zijnder Majesteit/als Over-Heere van de Landen van herwaerts-overe/ende niet als Hoofd vander Orden vanden gulden Vliese/ ende daerom daer in soude voort varen: gelyck hy by de Acten/te voozen ghegeven/verclaert hadde/dat oock de verthoonder (te weten de Heere Landas) hem soude vermijden op dit point meer Requesten over te geven/etc.

Waeromme de voozsz. Gravinne van Egmont vreesende /mits datmen den voozsz. Grave haren Man teghen de Privilegien vanden Hertoghdomme van Zabant hadde vervoert upt den selven Hertoghdomme/men hem ooc upt den Lande vervoeren soude naer Spaengien (so de spraecke als doen ging) vermits de Hertoge eenige schepen van oorloghe dede toerusten) soo heeft sy aende Staten van Zabant een Requeste ofte Remonstrantie over gegeven/wesende by nae van eenen inhoud met het versoek van Landas aenden Hertoge van Alba voozen geroert/mits daer in noch referende de groote diensten die den voozschreven Heere Graeff sijne Majesteit ende het Landt bewesen hadde.

De Staten van Zabant den inhoud vande Requeste verstaen hebbende/ende bevindende de saecke wel ghesondeert/hebben raedtsaem ghevonden (hoe wel met groote vreesse ende zwaricheyt) de selve Requeste

queste aen den Hertoghe te presenteren / met een clepne Remonstrantie van harent wege / immers soo cozt sy mochten / om nerghe in acher haelt te maghen werden. In deser voeghen.

*Aen mijn Heere de Hertoghe van Alba, voor den Coninck
Gouverneur in dese zijne Landen van herwaerts-overe.*

VErthoonen in aller ootmoet de Staten van Brabant, dat de Gravinne van Egmont hen heeft by Requeste verthoont, het uytvoeren ende tracteren van haren Man, de welke want sy ghefondeert vinden inden Contracten ende Tractaten by zijne Majesteit, met henluyden ghemaect ende besworen, soo en hebben sy vanden Eedt ende der verbintenisse wegen die sy tot zijnder Majesteit ende de Landen hebben, niet connen gelaten van't selve uwer Excellentie te kennen te gheven, der selver by desen ootmoedelijcken biddende, dat den selven believe de selve Tractaten ende Contracten, mitsgaders alle d'ander Rechten ende Privilegien des Landts, soo wel in deser als in alle andere saecken te doen onderhouden, ghelijck tot noch toe geschiedt is, sonder daer teghens ergens inne te laten comen, ende oock die Steden ende Landen te verhoeden van alle uytteeringhen, ende nieuwe ende onghehoorde ghewelden der Crijchslieden, ende sult wel doen.

Dan ghelijcken soo hebben die voorsz. Gravinne van Egmont / ende de oude Gravinne van Horne, Moeder vanden Grave / gheschreven aen den Keyser / Rijck-Dozsten / aen alle de Ridderen vander Orde des gulden Vlies / soo wel in Spaengien / Italien / Duyslant als elders / ende voorsz aen hare andere goede vrienden / versoekende allenthalven hulpe ende assistentie / ten eynde de voorsz. Heeren ende Graven mochten worden ontslaghen van hare sware ghevanckenissen onder behoorlycke Zichtochte / ende te rechte ghestelt vooz het Hoofst ende Capittel vande Ridderz vande Orden des gulden Vlies / volgende de Statuten / ende Privilegien der selver / by den Coninck selfs besworen / ofte vooz den Keyserlijcken Majesteits Camer gherichte / vooz de Heer-Dozsten / Dozsten ende Staten des Rijck / ofte vooz andere onpartijdighe ende ordentelijcke Richteren / tot welcken eynde oock verscheyden Requesten aen den voorsz. Hertoghe van Alba overgegeven zijn geweest.

A i j

Daer

Daer op by hem niet en is gheantwoort:

Dan dat hy van zijnent wegghen met alle neersticheyt daer op soude doen letten, ten eynde dat in dese saecken gheheel vorderlijcker ende behoorlijcker wijze gheprocedeert soude werden, soo hy voor Godt Almachtich ende alle de werelt verhoopte te verantwoordē, ende te meer teghens persoonen van sulcker qualiteyt, ende die te voren de Conincklijcke Majesteit van Spaengien soo wel ende langhe ghedient hadden, ende datmen wel mocht weten ende gheloven, dat zijne Majesteit daer inne niet en soude doen doen, dan het ghene in recht ende redene soude wesen ghefondeert.

Middeler tijdt bleven de voozsz. Grave in stricte ghevanckenisse op't voozsz. Casteel van Gend, den tijt van twee maenden lang/binnen welckē tijt so heeftmen tegen hen ondersocht en ondervraecht niet alleen hare Secretarisen/maer ooc vele andere gevangenen/en oock oversien alle hare pampieren / gheschriften / ende brieven omme yet te vinden/daer op men de beschuldighen teghen hen luyden soude moghen sozmeeren. Eyntelijck soo zijn opten 10 Novembz 1567. by den Grave van Horne ghecomen den Licentiaet Iohan de Vergas en Doctoꝝ Loys del Rio, Raeden van Trouble/ende de Secretaris Praets alle drie Spaengiaerts/verclarende hen aldaer gesonden te zijn vanden Hertogge van Alba, als Capiteyn Generael van sijne Majesteit inde Nederlanden om van hem onder eedt Pede Ligato te verstaende waerheyt van't ghene sy hem vraghen souden: ende niet tegenstaende de protestatien en exceptien vanden selven Grave/so hebben sy den selven met dreygemen ten van datmen tegen hem by contumatiē soude procederen bedwonghen te antwoorden/op de interrogatorien diemen hem den 10. 11. 12. ende 17 Novembz voozghelouden heeft/en hem oock boven dien belast over te leveren/de stucken daer mede by sijne verclaringhe wilde verifiseren ende bewijzen/oste wilden teghen hem by contumatiē voort baren. Daer naer heeftmen hem langhe tijt alleen ghelaten totten 11. Januarij/ dat den Secretaris Praets aenden voozsz. Grave van Horne bracht Copie vande poincten vande beschuldighen oste betichtinghe by den Procureur generael teghens hem over-ghegeven/ wesende 28. in ghetale.

De Copie van dese Articulen den voozsz. Grave over gelevert zijnde door den Secretaris Praets in teghenwoordicheit van Capiteyn Francisco de Montes de Orca, ende Antonio D'avila Stalmeeester vande Catholijcke Coninginne/wert hem belast binnen vijff daghen daer op tot sijner desentie te antwoorden: waer op de Grave vooz antwoorde gaf dat

dat hy die ghenoech doen soude/wanneer hem plaetse ghegheben ware om t'selve te doen als Ridder vander Orden/ende anders niet/ofte onpartydighe Rechters: dan alsoo den Hertoghe soodanighe antwoorde des Graven niet en behaechde/soo wert hem daer nae vercondicht/dat hy den Hertoge gesloten was/indien hy daer in volherde/datmen even wel tegen hem by contumacien ende tot condemnatie procederen soude/inder voegen datmen hem gedwongen heeft alleene ende sonder eenige hulpe sijn antwoorde/op alle pointen hem opgelept/te moeten maken/schryven ende overgeven/welcke antwoorde/ghelyck oock de betichtingen nae diense lanck vallen ende meermaels ghedrukt zijn/wy hier niet en sullen verhalen: maer willen den curieusen Leser daer toe gheswefen hebben.

De Grave van Egmont, heeft oock daer nae den 12. Februarj / op 88. Articulen moeten antwoorden.

Den 19. December heeft den Hertogh doen dagen te compareren vooz hem / ter instantie van du Boys Procureur Generael / binnen driemael veerthien daghen/ de Heeren / Prince van Orangien, Graeff Lodewijck van Nassauwen zynen Broeder / den Grave van Hooghstraten, van den Berch, van Culenburch, den Heere van Brederode, ende andere Diversche van dese Heeren hebben schriftelyck verantwoort/ en dat in Druck laten uytgaen / als den Prince van Orangien, de Grave van Hoochstraten, ende andere / allegerende / dat sy niet wettelycken / noch vooz haren competenten Rechter ghedaecht en waren / ende als Heeren van der Orde des Gouden Vliese / moesten by haer mede Broeders gheoordeelt worden met meer andere Privilegien ende excusen / aenbiedende vooz den Keyser ofte andere Potentaten ende competente Rechters / gheerne te rechte te stane: alsoo breeder mach blycken by de selwighe ghedrukte verantwoordinghen / daer toe wy den Leser wysen.

Maer den Hertogh / by ghebreck van compareren / dede tegen haer procederen ten diffinitive / haer veroordeelende / verballen in t Crimen lesa Majestatis, ende als over sulcke den Procureur Generael toegheswefen alle zyn aanspraecke ende eysch / als verbeurt te hebben lijf ende goet / ende t'selve is alomme tegen alle hare goederen / ten behoeve van den Coninck gheexecuteert.

Als oock mede teghen dese volghende Edelen: Eustace de Fiennes, Heer van Esquerdes, met Lumbres zyn Broeder, Charles de Revel, Heer van d' Andrigines, Charles van der Noot, Heer van Rysoire, ende de Heer van Carloo zyn Broeder, Barnard de Merode, Heer van Rummen, Willem, Graeff van der Marck, Vryheer tot Lumey, &c. Dolhain, George de Montigny, Heer van Noyelles, Martijn de Serclas, Heer van Tully, Philips van der Meerem, Heer van Sterbeke, Philips de Marboys,

Ii ij

Heer

Heer van Loverval, Charles de Levin, Heer van Famars, Ioan le Sauvage, Heer van Descaubeque, Hamines, aliàs Toyson dor, Aldegonde alias Philippe de Marnix, Adolf van der Aa, Neuville, Bregille, Dassa, Torck, Berchem, Mol, Lieutenant des Fries, in Brabant, Charles de Boysot ende zyn Huysvrouwe, Welle, Smeden, Renesse, geexecuteert tot Wrecht, Wulp, Sinoy, De Bombergen.

Hier en tusschen hadde de Regente/de Hertoginne van Parma, by den Coninck haer aff-schept ghevozdert/het welcke sy vercreghen heeft met eenighe eerlijcke Merceden ofte Gheschencken van een statelike somme ghelts/ ende eenighe jaerlicksche Renten: Waerom sy ooc haer heeft tot de reyse toe gherust/nae haren Man in Italien/ en heeft dies halven haren oozloff ofte aff-schept van de Landen ende Staten schriftelick ghenomen den 9 December Anno 1567. Waer in sy verhaelt/hoe sy tot het Goubernement was inghestelt inde tegenwoordicheyt van de vergaderinge der Generale Staten tot Gend/ Anno 1559. waer om sy wel hadde ghewenscht het Goubernement wederomme in sulcken vergaderinghe der Staten te moghen nederleggen/ alsoo ander Gouverneurs ende Gubernanten te boozen gedaen hadden. Maer om dat den Coninck expzeffelick verboden hadde/geen vergaderinge vande Generale Staten te roepen/ geduyzende den beroertighen tijt / ofte ten ware in sijn teghenwoordicheyt/ soo en heeft haer dat nae haer begeeren niet moghen gebeuren: Waer dooz sy bedwonghen was tselve schriftelijck te doen: begeerende datmen hare moeyte ende sozgvuldicheydt ten besten wilden afnemen/beclaghende den beroertighen tijt van de twee laeste jaeren/hebbende nochtans/dooz Gods gratie/met de hulpe van de menichte der goeder subjecten/alle de Provintien ende Steden wederom ghebrocht tot volcomen ende behoorlijcke ghehoorzaemheyt van den Coninck / dooz het eynde van April letst/ soo dat in beginsel van de Mey alomme Garnisoenen waren ghelept / als datter niet en reesterde dan de quaede te straffen / ende in alles sulcken ordere te stellen / alst den Coninck soude ghelieven: waer over sy haer meyninghe hadde gheadviseert/ verhopende dat sijne Majesteit alles alsoo beschicken soude/dat de Landen tot haer voozighe ghelucksalicheyt coztz weder soude ghebracht worden / die sy de selwighe van herten wenschte: Anderwerff biddende alles haer ten besten aff te nemen/ooc vermanende tot onderhoudinghe van de Roomsche Catholijcke Religie/ ende ghehoorzaemheyt des Coninck.

Den 30 December daer nae/soo is sy van Buzpffel vertroocken nae Italien/vergheselschapt zijnde met veel Nederlandtsche Adel/ den Hertogh van Alba haer uytgelept doende.

In't beginsel van't Jaer 1568 heeft den Hertogh dooz sijnen Bloetraet seer groudwelijcke begouft te procederen / teghen clepnder personagien

fortugine
a Parma
167

gien ende ghemeyn volck / die eenichsins schuldich mochte wesen van de boozleden beroerten / ofte die ter Predicatie gheweest waren / Predicanten ende andere dierghelycke Persoonen gheherbercht / ofte hen niet ghemoeyt hadden / alle de Provintien dooz / sonder respect van Edel oft onedel / ende dat meest teghen de rijkste / die tot Bzupffel oft elder & verdaeght waren / met vijftich / dertich / twintich teffens upt een ende elke Stadt. Weynighe compareerden / ofte sy en werden vast ghehouden. Die niet en compareerden confiscueerde hy ter stont haer goet. Die niet veel goets en hadden / en werden niet gedaecht / maer subytelicken ghevanghen. Dese heeft hy met menichte doen onthalsen ende hangen / nae veel pijnigen / buyten ende binnen de Steden. Rijcke Bozgers die veertigh / t'festigh / ende hondert dupsent guldien rijk waren / heeft hy de handen op haren rugghe gebonden / ende aen een Peert-steert also buyten nae de Galghe doen trecken ofte slepen.

Daer waren tot dier tijt nochtans wel cloecke Raedts-heeren ghevonden / die den Hertoch te kennen gaben / ende waerschouden dat de strenghe proceduren / de Middelen niet en waren / om de Menschen van dwalinghen te trecken / maer om die te verherden fondamenten leggende / om die Landen den Coninck te ontvoecmben / ende daer van te onterven / uademael datter ghemerckt werde / datmen meer tendeerde den Coninck rijk te maecken met Confiscatie / dan de beroerten te sliffen / ofte de verdoolde op den rechten wech te bzenigen / Betoonende / hoe veel oprechte goede Christen menschen / Geestelike ende Wereltliche / Gasthupsen / Weduwen ende Weesen / daer by werden berooft ende benomen van haer Byleven / Renten ende Middelen van leven / welke incomsten ofte Rentens sy hadden ende hieven op de goederen van de verbanne / ende van de gheconfisqueerde. Desghelijcx alle der selvigher schuldenaers / ende dat midts by den voorszreven President Vergas verboden was / aen alle Justicieren ende Raden eenighe kennisse te nemen van dierghelycke saken / alles treckende tot synen Bloedt-raedt / die eenlyck mochten oordeelen over gheconfisqueerde goederen / al waer dooz die arme goede Lieden hebben haer goet recht moeten veel Jaren vervolghen / tot hun eyndelyck verderff. Ende die de handelinghe van dese saecken hadden / maecten den Coninck wijs : dat dese Confiscatie soo groot ende Coninckrijcken weerd waren / jae bzochten voort de rekeninghe / dat sy acht Milioenen Ducaten jaerlycx weerd waren ende beliepen / waer inne sy den Coninck abuseerden / om dat de uptgaende Rentens daer van moesten affghetrocken wesen / die ontschuldighe menschen / soo wel Gheestelike als Wereltlike toequamen.

Met dese strengicheydt / ende het volck arm te maken / souden sy veel volcx doen verloopen / ende vluchten / ende middel soecken / hoe het Spaensch Regiment quijt te worden : dat welke wel ware te voozcomen / niet meerder gratie en moderatie te ghezuycken / ende in plaetse van soo veel lieden te bannen ende te verjaghen / datmen die sochte met goede middelen in de Landen te houden / ende daer inne te bannen /
ende

ende te confirmeren/ ende soo soude men moghen meer profijts door den Coninck trecken / van Amenden oft verbeurten / dan men soude conuen doen van Confiscatien ofte dierghelijcke strengheyt/ etc.

Van desen advijse ende gevoelen waren oock den President Viglius, ende meer andere verre siende Mannen/ den Coninc gunstich/ die voorsz saghen t'quaet / dat desen Bloet-raedt den Coninck / ende boven al de Catholijcke Roomsche Religie / aen dede / om dat daer mede soo veel Catholijcke zielen in dolinghen ghejaeght werden / door armoede in vreemde Landen/ het welcke vast alomme / als in Vlaenderen ende elders / de Gheestelijcke groote verbolginge ende persecutie veroorzaecht heeft.

Dese verhaelde aenstaende swaricheden zijn ten lesten oock ter dooren ghecomen aen den Paus ende den Coninck / die hem hebben laten besweghen tot eenighe sachtmoedicheydt ende ghenade te ghebruycken/ maer wilden dat doen nae den sin ende advijse van den voorszreven wreedten ende gierighen President Vergas, ende van die met hem den last hadden/ als die van de abuyssen de kennisse hadden: Hier door heeft die saecke soo langhe aen ghelopen/ ende de ghenade soo langhe opgehouden / dat het langh verwacht Pardoen generael gheheel onvuchtbaer is gheworden / ende dat het profijt ofte vet al van den pot gheschuypt was / de rijckste lieden met menichte verloopen / ende veel ander lieden goet vervreemdt was. Desen voorszreven Raedt ende wreedte Perso- nagiën waren oock naemaels de oorzaeck / dat het Pardoen generael ende gratie/ die daer nae quam / (alsoo sullen verhalen) geordert was / ende begreep soo veel restrictien ende exceptien / dat niemant hem daer op betrouwen mochte / selve niet de Magistraten/ die men preteudeerde/ hen niet behoortlyck ghenoech alomme hadden ghequeten/ noch behoortlyck de beroerten wederstaen/ dan dese waerschouwinghen waren al te verghreest.

Teghen het vluchten zijn oock Placcaten ghemaect / als datmen de vluchtighe moeste aenbrengen/ die men wiste dat sulcx inden sinne hadden/ ofte daer toe ghereetschap maecten/ de goeden te arresteren / op de Tollen/ Passagien ende Frontieren/ ende dat op de pene van mede suspect ghehouden te worden van de selvige misdaden/ ofte Crimen, daer die vluchtighe van schuldich waren/ ende daer over ghestrafte te worden/ met confiscatien van schepen/ schuyten/ waghens ende karren/ die sulcke vluchtighe goeden boerden: oock datmen gheen ghebannene ofte ghevlichte/ mochte eenichsins herberghen/ logeren/ ghelt toefenden/ oft brieven schryven/ ofte daer van ontfanghen/ ende dierghelijcke.

Van Carolus den Prince van Spaengien / des Conincx eenige Sonne/ isser in Nederlandt ontrent desen tyt tydinghe ghecomen/ dat hy van synen Vader selve ghebanghen / ende daer nae ghestorven was. Verscheydelijcken werdt van syn ghebanghemisse ghesproken. De Ambassadeuren des Conincx aen diverse Potentaten/ seiden/ dat ware gheschiedt om saecken die het wel verdient hadden. Maer het schijnt/ also hy nu

hy nu een volwassen Prince ende Man was/van 22 jaeren oudt/ cloec/ scherpsinnich/liberael/ende stout/seer ambitieus/ende begeerich van regiment/boven al begheert hebbende/om in Nederlandt te trecken met synen Vader den Coninck/dat hy hem niet heeft connen vermijden/van't selfde te laten blijcken.: Maer heeft hem onbedachtelick te familiaer gehouden met de Nederlandtsche Ghesanten/den Heer Marquis van Berghen, ende den Baron van Montigny. Maer als hy nu sagh syn hope te verghcefs was/met het vertrecken des Hertoghs van Alba, vernemende dat den selven Hertoghe/Ruygomes de Sylva, Prince van Eboly, Fresneda Bisschop van Cuenca, Biecht-vader des Coninck / en andere/den Coninck synen Vader dat ontraden hadden/allegerende/soo hy den Nederlanders seer was toegedaen / hy soude aldaer t'gheheel Gouvernement moghen aen hem trecken/ende diergelycke meer. Soo isser vphantschappe ende grooten twist ghesproten/ daer oock dreyghementen naevolchden: Den Bastaert-Dom/Don Iohan van Oostenrijck/upt haer/oc eenich secreet hem ontstolen/overghedragen hebbende. Dies dese schalkkaerts (voorszende t'perijckel dat hen te verwachten stont / soo desen Prince eens tot den Gouvernemente quame) hebben niet nae ghelaten den Coninck alles ten quaetste vooz te dragen/ t'perijckel dat hem ende synen regeringhe van desen Prince te verwachten stont/die alreede alle syne Majesteys ghetrouste Raedts-Heeren/pickeerde/bzabeerde ende dreychde/etc. Desghelijcx sy deden doen daghelijcx door den voorszreven Fresneda den Biecht-vader. Ooc mede/ dat hy quaet gevoelen moeste hebben van de Roomsche Religie/als secreet verstant hebbende met den Edeldom van Nederlandt. Derwaerts hy sochte te vluchten/oft na Italien/tot dien eynde verstant en correspondentien hebbende met diverse/ oock met de Coninginne syn Stief-moeder/met wiens familiariteyt sy niet nae en lieten va haer eere suspect te maken by den Coninck: Dies den Coninck/om eenighe correspondentien upt te vinden belaste Ruygomes syn Kameren/schzisten ende secreten te besoecken. Het welke alsoo hy wilde in't werck stellen/heeft de Prince dat met geweldt wederstaen/dat welke terstont geinterpzeert wert/als tegen synen Vader den Coninck hem ghestelt te hebben. Waer over den Coninck selve in persoone met Ruygomes is hem over den hals inghedzongen/ biddende/dat synen vbandt Ruygomes niet en mochte incomen/dan den Coninck verstoozt/belaste hem syn gheweer aff te legghen/ende hem ghevangen te gheben/dat hy moeste doen/ende dit geschiede den 15 Januarij 1568. Syn logementen ende secreten besocht zijnde/werden eenige brieven gevonden/tusschen hem ende de Coninginne geschreven/die (so men seyde) scheen van synen Raede was/ende van een somme ghelts/waer mede soude moghen nae Nederlandt ofte nae Italien syn repse doen/oc eenighe brieven van eenige Nederlandtsche Heeren.

Al dus ghevangen ende seer nauwe bewaert zijnde/heeft syn hoogh Princelijck gemoedt dat selfde seer onpatientelicken ghenomen/ soo dat hy in Julio:ontrent S. Jacobs dagh/ Anno 1568. is gestorven/en doot

It k

verthoont

verthoont. Hy dooz onpatientie/ ofte dooz te veel groene Vygen ghegeten te hebben/ ofte dooz vergift/ ofte dat hy met een handt dwael gewozcht zy/ so sommige seggen. Anders van de maniere des doots blyft noch onseker / daer van zynde verscheyden opinien in Princen Hoven gheweest/ ende Boeckkens van gheschreven. Daer werdt op sijn doot dit volghende Graf-schryft ofte Epitaphie ghemaect/

A qui jaze quien para desit vertad, morio sin infirmidad.

Ma dese doot van den Prince Don Carolo en heeft de Coninginne Isabella van Spaengien/ een Dochter ende Suster van Brancrjck / niet langhe daer naer gheleest/ maer omtrent drie Maenden / niet sonder achterdencken van den Caninck ende Moeder van Brancrjck / van eenighe violentie/ verstaen hebbende ghesuspecteert te wesen/ van eenich verstandt ghehadt te hebben/ met de aenslaghen van den Prince Don Carolo : waer dooz haer hadde laten ontvallen eenighe seer ghepassighe woorden uyt onpatientie daer mede sy vanden verweekte.

Sy liet achter twee Dochters/ te weten / de Infanta Isabella Clara Eugenia, ghebozen Anno 1567. Naer der handt Hertoginne van Brabant. Ende Catharina, die troude den Hertoghe van Savoyen, die Moeder werdt van veel kinderen/ ende vzoech stozff. Men seyde dese Coninginne van Spaengien een misval hadde van eenen Sone/ daer sy aff stozff.

Den 28 May heeft den Hertoghe van Alba de ghebluchte ende inghedaeghde Heeren ghebannen: als namelijck/ den Prince van Orangien, Graeff Lodewijck van Nassauwe sijn Broeder / Anthonis de Laing. Grave van Hooghstraten, Florentius van Pallant, Grave van Cullenborch, Henrick, Heere van Brederode, ende VVillem, Grave van Berghen,

De voorszeyden Sententien waren alle van eenen inhoudt / ende verschilden alleen e indē name ende qualiteyt/ waer om ic alhier alleenlijck de Sententie teghens den Prince van Orangien sal stellen. Dese was lydende als volght.

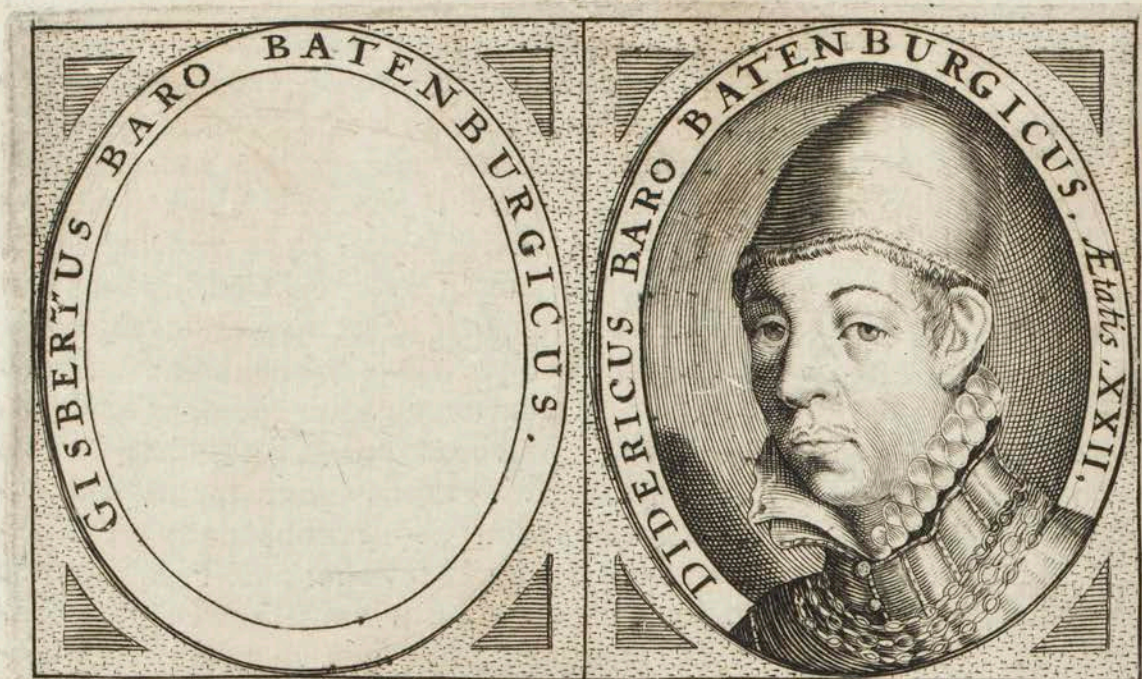
GHesien by mijn Heere den Hertoge van Alba, Marquis van Coria &c. Lieutenant, Gouverneur ende Capiteyn Generael voor den Coninck onsen Heere van de Landen van herwaers-overe, dede faulten gheoptimeert by den Procureur Generael van zijne Majesteyt impetrant van Mandament Crimineel, ende eysscher ter eenre, teghen VVillem van Nassau Prince van Orangien, ende ghedaechde te compareren in persoone voor zijn Excelentie by zijne Majesteyt daer toe specialijck ghecommitteert ende ghedepu-teert, behoorlijck ghecontumaceert ende versteecken van alle exceptien ende desen-

Sententie
jone van
mij van
Orangien
1568

defentien ter ander zijden, belast ende beswaert by den Procureur Generael van Ghecommitteert te hebben *Crimen laesa Maiestatis*, ende daer na hebbende tot versmadenisse vande litispudentie ende procedueren teghen hem ghedaen ende gheintenteert ter causen van't voorschreven Crimen, niet alleenlijck aenghenomen de wapenen: maer oock gecommitteert ende genoemt verscheyden, Colonellen ende Capiteynen over t'volc van Oorloge so te peerde als te voet, dat hyse heeft ghestelt ende doen marcheren met vlieghende Vendelen teghens zijne Majesteit, zijne staten, Landen ende onderdanen van herwaerts-overe (als yeghelijcken kennelijck is) ende in welcke rebellie hy noch dadelijck is persisterende, ghesien oock d'Informatien, Brieven ende andere bescheeden by den selven Procureur Generael gheprocedeert eensamelijck de acten ende exploiten daer by ghevoecht, ende specialijck de acte van versteck des voorschreven ghedaechde van alle sijne exception ende defentien met alle t'gene dienende geconfidereert, ende hebbende op alles rijpelijck ghelet, gheweelt inden Raet van zijn Excellentie uyt ende t'profijt vande voorschreven de faulten ende versteck, Bandt den voorschreven ghedaechden uyt alle de Landen ende Heerlijckheden van siine voorschreven Majesteit, ten eeuwighen daghe op den hals, ende confisqueert alle ende een yegelijck siine goederé, roerende ende onroerende, gerechticheden ende actien, leen ende erf-goederen, van wat natuere ofte qualiteyt die zijn, ende waer die ghelegen ofte ghevonden sullen moghen worden, ten profijte van zijne Majesteit.

*Alsoo ghearresteert ende ghepronuncieert tot Brussel
den xxviij. May Anno 1568.*

Den 29 May dede hy by Publicatie in dagen alle die uyt den Lande ghevlucht waren/datse wederom souden incomen elck ter plaetse daerse gewont hadden/op verbeurte van hare lijven ende goederen/ten profijte vande Majest. Maer als hy de tydinghe ontfingh vande doodt ende nederlaghe vanden Grave van Arenbergh, ende de Spaengiaerde te VVinschoten in Drieslandt/soo was hy seer verholghen en ghestoort/ende heeft uyt wraecke ende om sinen moet te coelen de Processen teghen de ghevanghene doen verhaesten/ende de selve by Sententie ghecondemneert/ende heeft dien volghende op den eersten Junij/tot Bruyssel, op de Paerde-marckt doen onthoofden/dese naevolghende Heeren ende Edelen.

VVy Baender-Heeren twee, van 'tmoedich Duytsche bloet,
 En Batons oudt gheslacht, in Gelderlandt gegoet,
 Zijn door eens Schippers list, ghelevert in de macht
 Van ALBA, die ons haest, om goet en leven bracht.

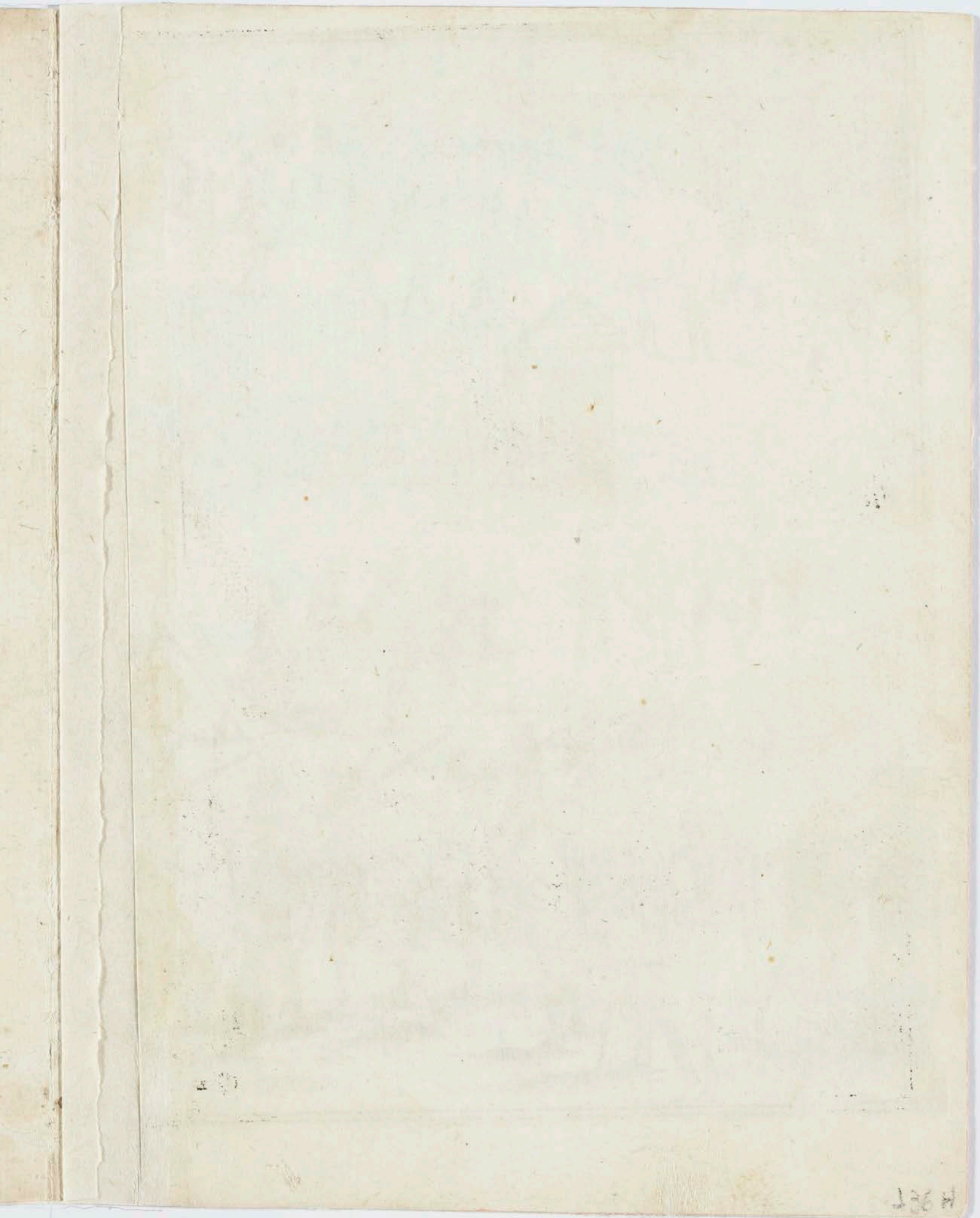
Gijsbert ende Dierick van Batenburch, beyde Baender-Heeren ende ghebroeders, noch Ionghelinghen.

Pierre Dandelot, Philips van Wingelen, Maximiliaen Cock, uyt Gelderlant, Edelman vanden Grave van Egmont, Philips Triest van Gendt, Iohan van Bloys, gheseyt Treslong, Bartholomeus de Val, Ende drie wel beroemde Edelluyden uyt Vriesslant.

*{ Hertman van Galema.
 { Siurt van Beyma.
 { Iohan van Bonga.*

*Iaques van Vlpendam, Ferdinande Peletier, Constantijn de Brus-
 selles, Meyer van Hoboken, Iohan de Eumaul, Lowijs Carlier van Ca-
 merick, Pieter ende Philips Daelts ghebroeders, Ende Artus de Batson,
 Camerling van den Heere van Brederode.*

Dy zijn

Batm...

Nº 2.

Sp zijn al t'samen met Crommelen ter doot gebracht/om datmen hen niet soude hoorzen sprekē/ende daer stonden in slach-orden 9 Vaendelen Spaengiaerts/seven van dese bleven hare lichamen aen staken hanghen/ende hare hoofden boven haer op den wegh buyten de Scharenberger poozte / tot datse vergaen zyn gheweest/ om datse sonder te willen biechten ghestorven waeren.

De vier eerste/ als te weten beyde de Heeren van Batenburch, met Pieter d'Andelot, ende Maximiliaen Cock, zyn buyten de voozsz. Scharenberger poozte begraven/om haer Edeldom/vooz een Lazarus Cappelle/ op een ongewijde plaetse/om datse oock niet en hadden willen biechten/twee en twee in een graff sonder kisten/na dat haer lichamen buytē der selver poozten aen staken hadden ghanghen/van thien upzen tot drie upzen toe nae den middagh.

Op den 2. dach der selver Maendt zyn op de selve plaetse met den sweerde ghedoot/Iohan de Montigny, Heere van Villers, met den Heere vā d'Huy, de welcke beyde in den slach by Dalem gevangen waren. Met noch eenen Quintijn Benoth, Bailliu van Edingen, ende Cornelis de Meren Predicant.

Den Heere van Montigny verstaen hebbende datter niet getrommelt en wert/over die gene die Biecht-vaders hadden/ en Catholijck wilde sterben/soo heeft hy synen Biecht-vader de Lobel aengeseyt/dat hy ooc Catholijck wilde sterben/ghelijck oock dede sijn mede-geselle de Heere van d'Huy, hieromme en waren by haer gheen Crommelen. Nu alsoo Montigny ter doot was gaende/zynde een volmaecht fraey Edelman en Hovelingh/groette hy alle den wegh dooz sijn vzienden en kennisse wel ghemoedt/ende clam eyntelijck op het Schabot/alwaer hy uyt-spzack sijn ghebedt/beyde in Latijn ende oock in Fransoys/ oock bekennende by Godt strengher doot vooz sijn sonden verdient te hebben: ten laetsten viel op d'oorzaecken van sijn doot/ seggende/dat hy gheen verrader ware/maer stozf om dat hy s' Coninc swaren dienst/der Landen welbaren ende Wysheydt/vooz ghestaen hadde/ende hoe wel veel Menschē dat nu soo niet condē verstaen ofte bevroeden/so warendē nochtans bele dien dat wel bekend was in haer herte / ende sy ende de naecomelingē souden naemaels t'selde alsoo bevinden ende oordeelen. Aldus zyn ghemoet cloeck uytspzackende/riep den Biecht-vader daer tegen/dat hy hem anders te sterben beloofst hadde: waeromme een eynde makende/riep in't leetst dat hy stozf in de Gereformeerde Religie/die hy pzees so veel hy conde. Ghenoech op die maniere stozf sijn Mede-geselle/ de Heere van d'Huy, die een seer rijk Heere was/jaerlijcx hebbende boven de 8 duysent guldens incommens / beyde zynde de fraepste Mannen/die eenighe Princken in haer Hoff hebben mochten.

Den 3 Junij heeft de Hertoghe van Alba, de Graven van Egmont, ende Horne/Riddersen des gulden Vlies, van Gend op eenen wagen nae Bruyffel doen brenghen ende ghelepden met 10 Vaendelen knechten/ende een Dane Kuyters/ in mepuinghe zynde onnne hun proces crimi-

k k ij neel/

neel/ t'welck Ian du Boys, Procureur Generael/ teghen de voorsz. Gra-
ven aenghenomen hadden te epudighen. Sy zyn ghebzacht ende ghelo-
geert teghen over het Raedt-hups/ op de Markt in een Hups genaemt
het Bloedt-hups/ ende haerluyder Sententie wert in deser voegen in-
den Raedt over haerluyder uytghesproken den 4. ende ter executie ghes-
stelt den 5.

De Substantie daer van was / als volcht:

DAt Don Alvarez de Toledo, Hertogh van Alba, &c. gesien hebbende het
Proces crimineel, tusschen den Procureur Generael des Conings, aen leg-
gere, tegen de verweerders Heeren, &c. Oock gesien de Informatien, Schrif-
tueren, Instrumenten des selven Procureurs, by hem ghemaect ende ghe-
presenteert: Oock de belijdinghe van de selve Heeren ende verweerders, haer
verantwoordinghe, Schriftueren, ende Instrumenten, van haer tot haerder
ontlastinghe voortghebracht, daer uyt dat bleeck, dat sy begaen hebben
Crimen lesa Maiestatis, ende de rebellie gunstich gheweest zyn, ende de aen-
hanghers van de Verbonden, ende grouwelicke Conspiratien des Princen
van Orangien, ende andere Heeren der selver Nederlanden: hebben oock sel-
ver in haer beschuttinghe ghenomen de Gheconfedereerde Edelen: Oock ge-
merckt de quade diensten, die sy ghedaen hebben in haer Gouvernementen,
ten aensien van de behoudenisse des Heylighen Catholijcken Gheloofs, met
de boose oproermakers ende Rebellen der Heyligher Roomsche Catholijck-
sche Kercke, ende des Conings. Ende voorder oversien hebbende, t'ghene
meer in't selve Proces te vinden is: Soo gheeft zyn Excellentie, met die van
ziinen Rade neffens hem wesende, den Procureur zyn Conclusien, alles voor
gheapprobeert, ende daeromme declareert, de voorschreven Graven verva-
len ende begaen te hebben *Crimen lesa Maiestatis*, ende van rebellie, ende
als soodanighe onthoof te worden met den Sweerde, ende haer hoofden
ghestelt te worden op hooghe publijcke plaetsen, op dat die van eenen ye-
ghelijcken mochten ghesien worden, ende soo langhe tot dat ziene Excel-
lentie anders daer van sal ordineren: verbiedende op den hals, eer die hoof-
den niet af te nemen, ende dat tot een exemplare castyement van de Boose fey-
ten ende misdaden, by de selvighe begaen. Vercondigende voorts voor den
Coninck verbeurt ende geconfisqueert alderhande haerlieder goederen, roe-
rende ende onroerende, Gherechticheden, Aetien, Leenen ende Erven, van
wat natuere sy zyn, die gevonden sullen worden haere te wesen, in wat plaet-
se sy bevonden worden.

Ghegheven tot Bruyssel, den vierden Junij, Anno 1568. Onder-
teeckent, Hertoch van ALBA.

Praets Secretarius.

De

De Hertoghe van Alba, hadde by hem ontboden / Martinum Rithovium, Bisschop van Yperen / de welke den 4 Junij / ontrent den avont by den Hertoghe ghecomen is / sonder te weten de oorzaecke / waerom hy ontboden was. By hem zynde heeft hem de Hertoghe ghegeven een geschryfte / inhoudende de Sententie vande doot ghepronuncieert tegens den Grave van Egmont, bevelende dat hy den Grave soude bereyden / om des anderen daechs te sterven. De Bisschop dit hoorzende is terstont op zyn knien ghevallen / Biddende met groote ootmoedicheyt voor den voorszreven Grave. Waer op den Hertoghe antwoorde dat de Justitie moeste gheschien / ende dat gheen ghenade aldaer plaetse hebben mochte. Doe badt de Bisschop om te moghen hebben eenich uptstel. Daer op de Hertoghe wel straffelijck seyde / dat hy hem niet ontboden en hadde om die Sententie te veranderen / ofte upt te stellen / maer om dat hy den Grave soude bystaen met raedt / ende hem dienen voor een Lecht-vader. Siende de voorszreven Bisschop dat de Sententie onveranderlyck was / is ontrent elff upzen inder avont by den Grave gesgaen / hem te kennen ghevende de droevighe oorzaecke van zyn coemste / ghevende hem de Sententie te lesen.

Mijn

Mijn Rijckdom, hooch afcomft , noch mijne dienften groot,
 Die Vranckrijk heeft ghevoelt , dickwils in swaren noot;
 Mijn antwoord hooch protest , my mochten baten niet,
 Tot Brussel openbaer, mijn Hooft ick vallen liet.

De Grave hier van seer verbaest ende verschrickt zijnde / vzaechde of daer geen genade en was / oft ten minsten uytstel vande executie vande Sententie. Daer op de Bisschop hem verhaelde wat hy by den Hertoge gedaen hadde in sijn faueur / en d'antwoorde daer op gevolght. Welck de Grave verstaende / heeft vooz eerst God en den Hertoge gedanckt dat hy hem op't uytterste van sijn leven / van sulcken Diecht-vader ende Vertrouster voozsien hadde. Daer nae sprack hy met een cloech herte: dit is vooz waer een seer wzeede Sententie / en ick en geloove niet dat ick mijn leefdaghe syne Majest. alsoo vertooynt hebbe / daer door ick sulck eene straffe soude verdient hebbe. Want alles dat ick gedaen hebbe / dat heb ick uyt goeder meyninge / en tot sijnen dienste ende beste ghe-daen. Niet te min indien ick my ergens inne vergrepen hebbe / soo bidde ick den Heere dat mijn doot met my wech neme alle mijne misdaet / soo dat ick ende mijne nacomelinghen geen meerder schande en oneere hebben te verwachten. Dat oock mijn lieve Gesellinne ende mijne onnossele kinderkeus derhalven niet meer en hebben te lijden / als mijn lichaem gedoot / ende mijne goederen gheconfisqueert sullen wesen / mijn goede en openbare diensten hebben wel verdient / datmen my sulck eene gratie bewijse. Voozts vzaechde de voozs. Grave aenden voozs. Bisschop wat raet hy hem gaff en wat hy doen soude / waer op de Bisschop vooz antwoorde gaff / dat hy alle de wereltsche saecken moeste verlaten / ende uyt sijn sin stellen / ende hem met gantscher herten tot God keeren / ende ter doot bereyden / twelck hy terstont ghedaen heeft / en heeft hem tegen den Bisschop gebiecht / begeerende dat den Bisschop soude willen Misse celebreren / en hem het Sacrament geven / twelck den Bisschop seyde geerne te willen doen / nae dat hy syne getijen soude hebben gelesen. De Misse geepndicht zijnde / ende 't Sacrament ontfanghen hebbende / heeft de Grave gebraecht / wat ghebed / hy spreken soude ter plaetse vande Justitie / de Bisschop antwoorde datter gheen beter en was dan tgene ons Christus selfs gheleert hadde / namelijk het Vader onse.

Daer nae hadde hy noch vele woorden met den Bisschop en danckte Godt dat hy hem soo voozsichtelyck liet sterben / ende soo hy seer beclaechde sijn Hupsvrouwe ende kinderen / seyde de Bisschop / dat hy die ghedachten uyt sijnen sin soude setten / ende hem nu alleene tot God keeren. Doe antwoorde de Grave / O hoe ellendich en bzoosch is onse nature / dat als wy alleen op God behooren te dencken / dat wy dan met Wyff en kinderen becommert zijn: Nae dese ende dierghelycke woorden / siende dat hy noch wat tijts over hadde / soo heeft hy twee brieven met sijn eygen handt geschreven / den eenen aen den Coninck / en den anderen aenden Hertoge van Alba , in alle beyde biddende vooz sijn Hupsvrouwe en kinderen / biddende den Bisschop de selve sekerlyc te wille bestellen met eene vande sijne / daer hy geboecht / twelck de Bisschop hem vastelick toe seyde. Den brief aenden Coninck was als volght.

¶

Heer

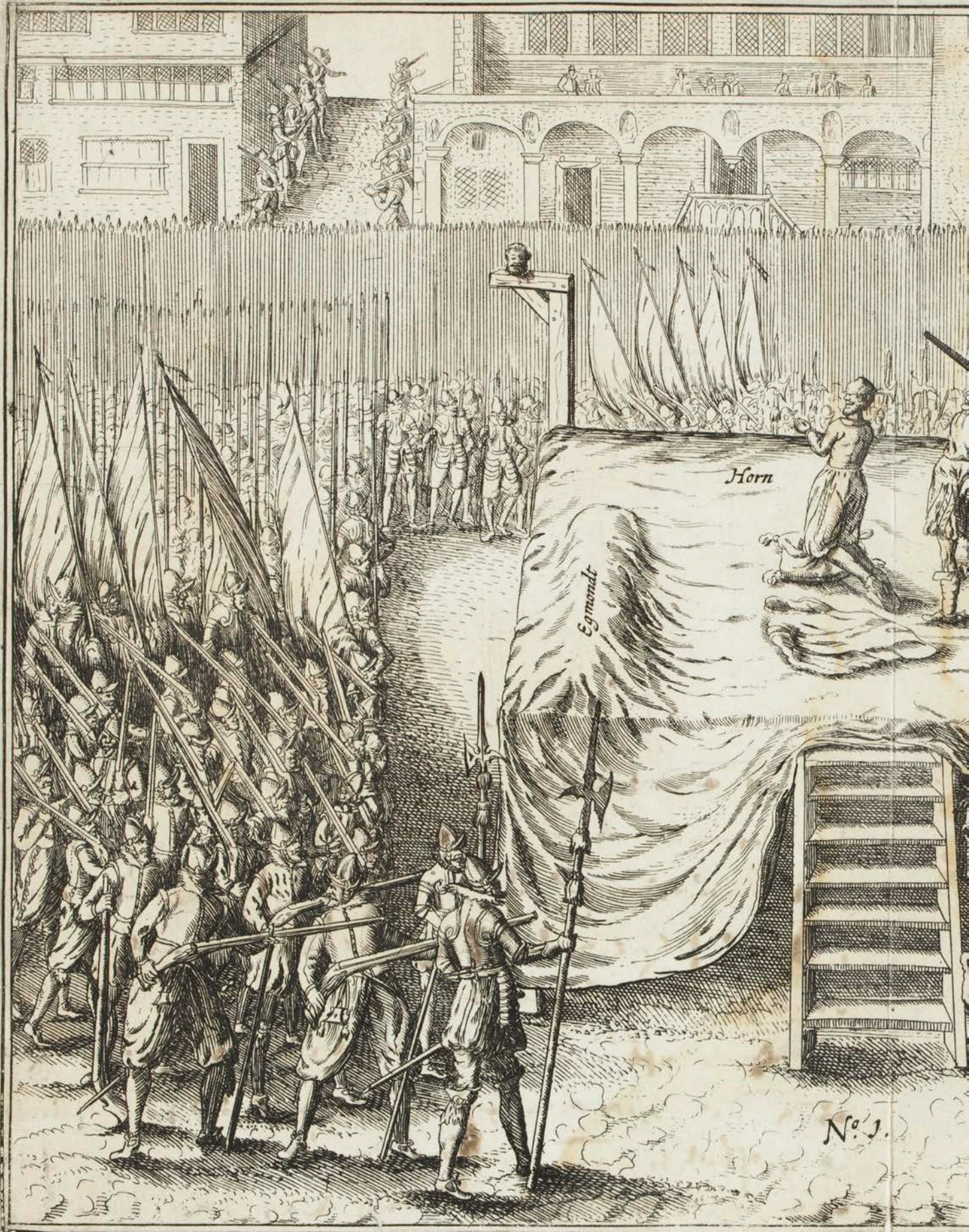
HEer Coninck, ick hebbe dese morgen verstaen de Sententie, die uwe Ma-
iesteyt belieft heeft over my te gheven, ende al hoe wel ic noyt van mee-
ninge en ben geweest, ja noyt ghedacht en hebbe eenich dinck te doene, dat
soude hebben geweest tot achterdeel van uwen persone, ofte tot schade van
uwen dienst, ofte oock van de oude Catholicke Religie: soo ist nochtans dat
ick patientie neme in t'ghene t'welck my den goeden Godt belieft toe te seyn-
den, ende ist dat ick (staende dese troublen in Nederlant) eenichsins hebbe ge-
daen ofte oock toeghelaten dat anders schiine, t'selve is altit gebeurt met een
oprechte goede meeninge, tot dienste van Godt, ende van uwe Maiesteyt, en-
de om de nootsaeckelickheyt des tiits. Daeromme soo bidde ick uwe Ma-
iesteyt, dat ghy my wilt vergheven, so ick u eenichsins soude moghen ver-
toorn hebben, en dat ghy compassie ende medeliiden wilt hebben met mijn
lieve Huysvrouwe ende mine onnossele Kinderen, ende met mine arme Die-
naers: u indachtich houdende van mijn voorleden diensten, op welke hope
ick my voorts bevele voor dese tiit der ghenaden Gods, uyt Brussel ghereet te
sterven desen 5. Junij 1568. Onderteeckent van uwe Maiesteyt alderootmoec-
dichste ghetrouwe Dienaer, I'ADMORAEEL d'EGMONT.

Dese Brieven geeyndicht zijnde / heeft hy den Bisschop gebzaecht /
wat hy op't Schavot seggen soude tot stichtinge vande Gemeente. De
Bisschop was van adbyss dat hy tot het volck niet spreeken en soude /
rensdeels om datter / weynighe souden wesen die hem herstaen souden /
overmits de menichte / vande Spaengiaerts / die daer om staen soude /
eensdeels ooc mede dat sijne woerden van vele die die qualijck verstaen
souden / qualijck souden worden na gheduyt. De Grave hadde hem soo
tot steruen bereyt / dat hy hadde doen afsnyden de crage van zijn wam
hays ende hemde / om gheen belet te hebben.

Op den 5. Junij / zijn de Spaengiaerden gecomen ontrent elff upzen
om den Grave te hringhen ter plaetse vande Justitie / ende als sy hem
nu wilden zijn handen binden / soo heeft hy (synen tabbaert op doende)
getoont dat hy hem al tot de doot bereyt hadde / begerede datse hem al-
soo hys los ende onghebonden ter doot wilden laten gaen / t'welck also
geschiede. Gaende van ter plaetse vande Justitie / hebbende aen zijne
zijde den voornoemden Bisschop / so las hy den 51 Psalm: Godt zijt my
ghenadich naer uwer goetheyt, ende doet mijn overtredinghe te niet naer
uwer groote barmherticheyt, ende is also op de groote Marckt gecomen.
Hem zijn ghevolcht Iuliaen Romero, Maistre del Campo, ende den Capi-
teyn Salines met 19. Vaendelen Spaengiaerts / die haer op de Marckt
in Slachorden gestelt hebben / om alle oproer te verhoeden / die daer sou-
de moghen outstaen / ende noch een vaendel die inde Stadt rontsomme
ginghen / ende twee vaendelen die in't Hoff bleuen.

Op de

Am 1. Junij 1641 sind zu
an d. Cantons tag d. 3. Cantons des Gouv.
d. Lyonnais binn d. 3. Cantons d. Gouv.
d. Bourgoigne d. Cantons d. Gouv.
d. Flandres d. Cantons d. Gouv.
d. Normandie d. Cantons d. Gouv.
d. Bretagne d. Cantons d. Gouv.
d. Provence d. Cantons d. Gouv.
d. Dauphiné d. Cantons d. Gouv.
d. Languedoc d. Cantons d. Gouv.
d. Guienne d. Cantons d. Gouv.
d. Gascogne d. Cantons d. Gouv.
d. Normandie d. Cantons d. Gouv.
d. Bretagne d. Cantons d. Gouv.
d. Provence d. Cantons d. Gouv.
d. Dauphiné d. Cantons d. Gouv.
d. Languedoc d. Cantons d. Gouv.
d. Guienne d. Cantons d. Gouv.
d. Gascogne d. Cantons d. Gouv.

Horn

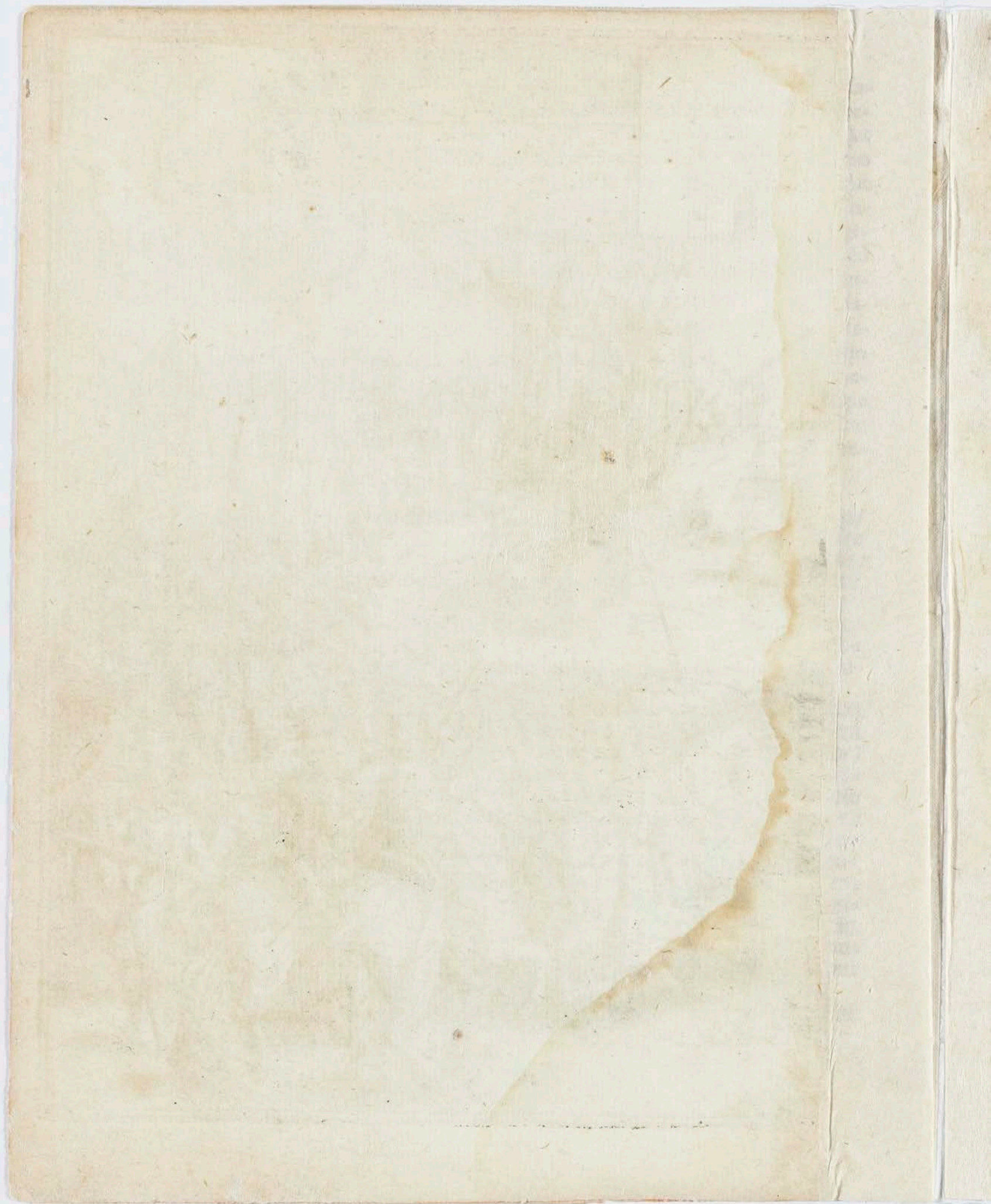
Egmond

Nº. 1.

No. 1.

1424

Dat is:

Onwaerd'lick wort mijn deucht met swaert en doot beloont,
Van hun dien ick met 'tswaert behouden heb int leven,
Noyt wiert een weldaet wel d'ondanckbaren gegheven,
Dit spreekwoort heeft mijn eynd' seer crachtelijck ghethoont.

Den Grave van Hoorne is dit Epitaphium ter
eeren ghetelt.

*Hornus ab illustri Francorum sanguine Regum
Supplicium causa deficiente tuli,
Est aliquid subijssse necem sic fraude nocentes,
Quae datur immerito poena luenda datur.*

Dat is:

Ick Philips Graeff van Hoorn, ghesproten uyt den laen
Vant t'Fransche Coninckrijk, ben sonder schult verwesen.
En sonder schult ghedoot. Dat schelmen hooren lesen
S'doots vonnis, wel recht is: Maer wat heb ick misdaen?

In Augusto zijn ooc tot Vilvoorden diverse Heeren met de swerde
gedoot als Heer Anthonis van Stralen/certijts Burgermeester van Ant-
werpen/Heer Ian Casenbroot/Heere van Backerseele/Raeds-Heere van
den Grave van Egmont: Alonso de Loa die Secretaris was gheweest
vanden Grave van Horne/de welke seer lange tijt vooz hem in Spaens-
gien aenden Coninck hadde ghesolliciteert / ende al de secreten van-
den selven Grave wiste: Desghelijcx werdt mede aldaer onthalt eenen
Lauwema Edelman uyt Vrieslandt ende den Pensionaris van Mechelen/en
meer andere/aller welcher goederen gheconfisqueert werden. Het han-
ghen/onthoofden ende dooden op verscheyden wijse/en was geen epu-
de/nu in d'een Stadt dan in d'ander/het gantsche Landt dooz/want de
Sententien by den Hertoghe van Alba op het advijs van den Raedt ges-
wesen/werden ter executie ghestelt by Spelt de Provoost/die van d'een
Provincie in d'ander/ende van d'een Stadt in d'ander daeromme rep-
de/ende de ghecondemneerde dede dooden.

Oock werdt het Hoff vanden Grave van Culenborch/staende binnen
Bryssel/alwaer het verbondt der Edelen in ghemaecht ofte ontwoz-
pen was / ende daer de Heeren ende Edelen vergadert waren geweest/
deur bebel vanden Hertoghe van Alba totten gront toe aff geworpen en
gherascert:alwaer int midden eenen steenen Pilaer opgherecht werdt/
in de welke in vier verscheyden talen gehouwen stonden dese woorden
in substantie.

Regnerende Philips de I L. des naems Coninck van Hispanien in dese
sine Erf-Nederlanden, ende wesende aldaer sinder Conincklike Maesteyrs
Gouverneur, Don Fernando de Alvares van Toledo, Hertoghe van Alba,
Marquis

Marquis van Coria, &c. Is ghedecreteert geweest dat het Huys ende Hoff van Fioris van Pallandt, Grave van Culenburch affgeworpen ende gerafeert soude werden, omme de vervloecte coniuatie die daer inne gemaect heeft geweest, tegen de oude Catholijcke Roomsche Religie, teghen de Maiesteyt van den Coninck, ende teghen siine Maiesteyts Nederlanden.

Desen Pilaer heeft aldaer ghestaen langhen tijt / dan ghelijck aller menschen voornemen onbestendich ende ongeduylich is / soo is na eenige jaren de selve banden Bozgheren weder ontstucken geslaghen / jae in sulcker manieren / dat elck socht een stuck daer van te hebben / omme te moghen betoonen datse sulcken werck hadden helpen vernielen.

Den Hertogh van Alba, na dese groote executien over de groote Heeren / ende alsoo consequentelijck over andere van minder qualiteyt / alle de Nederlanden door / oock met het branden over die van de Ghereforsmeerde Religie ende Herdoopers / die hy / op dat sy niet spreucken souden / deden de tonge uyt steken / en dan vast in een yser schroef schroefden / ende met een gloepende yser branden om te doen swellen / op dat sy niet weder te rugge soude slijcken / met groot verschrecken van allen volcke / heeft een Placcaet ofte ghebodt doen doen : Dat soo wie eenige rebelle / Geusen / vanden ende gebluchte goederen wisten / souden dat de Overhepdt ofte Tresoziers moeten aengheven / op straffe / etc.

Den Hertoghe van Alba den 21 Junij den slag tot Lemmingen gewonnen / ende Graeff Lodewijck met sijn volck inde vlucht gheslaghen hebbende / ende Don Ferdinandus a Toledo sijnen Sone nae der handt ooc victorie vercreghen hebbende over des Princen volck / alsoo datter omtrent de 2000. Mannen van des Princen zijde doot bleven / waer van eenighe verdroncken / soose de Riviere Geter omtrent Tilmont souden passeren : alwaer mede een Edelman gheuaemt Philips a Marbays, Heere van Louverval uyt het Graeffschap van Namen gheboortich / ghevangen werdt / die den Hertoghe coxts daer nae tot Bruyssel dede onthoofden : so is hy over dese sijne victozien seer hooghmoedich geworden / ende heeft door posten daer van niet alleene den Paus, Coninc, ende andere Potentaten verwitticht : maer heeft ooc een Tropheum ofte Gedenckteeckē in deser sijner victozien doen maken / van ettelijcke stucken geschuts / die hy in den voorszeyden slag tot Lemmingen verobert hadde / daer van hy een groot metalen beeldt liet gieten door eenen Constaer gheuaemt Iacob Jonghelinck.

Dit Beeldt was den Hertoghe gantsch ghelijck / ende hadde eben sijn lenghde / hy stondt gheheel in sijn harnas / uyt ghenomen het hooft t welck bloot stondt / onder sijn voeten hadde hy een twee-hoofdich lichaem / met vier armen en handen / d'ene hant hadde een tortse / de twee de een ghebroken hamer / de derde een knodse / de vierde een byle / onder de voeten was een mom-aensicht / om den hals van't lichaem hingh een tessche waer uyt serpenteu copen / aende ooren hingen bedelaers nappē
het

het gheheele werck was hoogh vijftien voeten/onder quamen copere platen/die ghestelt waren op eenen voet van blauwen-steen/ twee ofte drie trappen hooghe/vooren onder aen den voet stont aldus gehouden.

Ferdinando Alvarez a Toledo Alba Duci Philippi II. Hispaniarum Regis apud Belgas praefecto, quod extincta seditione, rebellibus pulsus, religione procurata, justitia culta, Provincia pacem firmiter Regis optimi ministro fidelissimo positum.

Dat is :

Ghestelt ter eeren van

Ferdinando Alvarez van Toledo, Hertoghe van Alba, Overste over die Nederlanden, des alder-besten Konincx van Hispanien Philips de II. ghetrouwte Dienaer, om dat hy die beroerten gheslist, de Rebellen verdreven, de Religie besocht, de justitie ofte gherechticheyt gheert, ende die Provintien den vrede bevesticht heeft.

Wende eene zijde vanden voet/was een Altaer/ daer op aldus gheschreven stont.

Deo patrum nostrorum:

Dat is :

Den Godt onser Vaderen .

Ende daer onder Pietas: Dat is/ Godvuchticheyt/ende vele wapenen ende seghteecken en/ende aen d'andere zijde stont een Herder de welke sijn schapen inde weyde voerde/ daer Wolven ende Leeuwen voozbloden/ende den dageraet verdrybende den nacht ende duysterheyt met desen tijtel in't Griecx.

ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ,

Dat is :

Den dagheraet die t'quaet verdrijft,

Onder het beeld stont mede

Iongelingi opus ex aere captivo.

Dat is :

Ionghelincx werck van afgewonnen metael.

Gelijck den Leser naerder ende claerder sal moghen sien by dese nae ghestelde Figure.

¶ ¶

Cur statuum vivo, tibi, Dux Albane, dedisti?

An quia defuncto nemo daturus erat?

Non male coniectas, neque enim crudelia laudans

Facta tua, infamen sed meruere crucem.

Dat is:

Seght Alba waerom hebft du dy noch zjnd' int leven,
Een hoogh beeldt zelff gestelt! Soud' u die niemant geven,
Nae dyne doot! Tis soo. VWant elck een had' de walge,
Van dy, die niet een beeldt, maer hadft verdient een galge.

De oprechtinghe van dit hobaerdich beeldt heeft groote opspraak ghehadt/ ooc by den Spaengiaerde selve/ de welke seyden dat hy eer des Conincx beelt behoorde opgerecht te hebbē/ met wiens costen hy dese victozien te wege gebzacht hadde. Elck bedupde dat na synen sommige seyden dat het lichaem ende die twee hoofden onder sijne voeten bedupden de Graven van Egmont ende Horne, die hy hadde doen onthoofden/ andere seyden dat het die twee Nassauwers waren: namelic de Prince van Orangien ende Graeff Lodewijck synen Broeder/ welke hy upt Nederlandt verdzeven hadde/ sommighe voeghende het geschryfte mette figueren seyden t' selve sijn eygene bedupdenisse mede te bzingen/ uptleggende/ dat het leggende lichaem bedupde de Nederlantsche Staaten/ die twee hoofden seyden sy te bedupden den Adel ende het volck ende die armen ende handen met t' gene sy daer in hielden bedupden ende aenwiesen wat sy luydē bedzeven ende aengerecht hadden/ daer over hy nu triumpherende haerluyden onder sijne voeten hadden ligghen. Den Hertoghe van Aerschot welke seer vrymoedich was van spzecken/ en die t'gheluck hadde dat hem alles wel affghenomen wert wat hy seyde sonder daer aen te verbeuren soud (als men seyde) tegen den Hertoghe van Alba, als sy t'samen dit beeldt op't Casteel van Antwerpen waren besien/ gesept te hebben/ dat de hoofden onder sijn voeten liggende, so leelick grenen, dat het te beduchten ware soo sy eens wederomme op quamen dat sy haer wel wreecken souden. Welcke woorzen doe alsoo sy in scherts gesprokē zijnde/ namaels by sommige als een Propheetie beduyt werdē/ als die van Antwerpen/ nae eenige jaeren vryheyt vercregen hebbende en het Casteel affgezoken wert/ dit schoone stuck wercx als triumpherende over sijn tyzannie gedestruuert en verniekt hebbē/ dan hebbē van andere verstaen dat het den grooten Comandeur van Castillien, die in sijn plaetse succedeerde/ selfs wech heeft doen nemē: doch welck van beyde waer zy/ soo ist doch blyckelijcken/ dat niemant/ t' sijn sijne vzienden oft byanden geweest desen hoochmoet en heeft behaecht/ na t'spzeek-woort.

Die wreedtheyt ende hooghmoet der grooter Heeren,

Doet haet ende ongunst teghen haer vermeeren.

M m ij

Den

Den Hertogh van Alba hebbende met cleyn schade alomme zijn byanden geslagen/ ende ten Lande upt ghedzeben / is den twintichsten December tot Brussel gecomen met synen sone / ende heeft zijn Crychsholck in Garnisoen ghestelt. Als te weten / de Spaengiaerden van Alonzo de Vloa in Maestricht/ Hertoghensbosch ende Grave verdeylt/ dat van Iuliaen Romero tot Brussel ende Merhelen / dat van Don Zancio de Londogno tot Utrecht ende Bommel/ het Regiment Billi ofte Robles in Groeningen / dat van Colonel Mondragon tot Deventer / dat Hooghduytsche Regiment van Ladron tot Valenchienes ende Antwerpen/ danckte af eenighe Duytsche Ruyterpe ende seeckere Regimenten Malen.

Tot Brussel heeft hy vergadert de Staten Generael op een seeckere maniere / alwaer hy versocht vooz den Coninck een tamelycke somme ghelts ofte schattinghe / in consideratie van de groote costen / ghedaen tot defensie van de Landen / Chzisten gheloobe / ende Catholycke Roomsche Religie / het welcke / de Landen seer ghewillighlycken deden. Ende daer beneffens schoncken ende bereerden den Hertogh van Alba, met eenen schenck van hondert ende twintigh duysent Ducaten/ vooz den dienst die de Landen van hem ontfanghen hadden / de welcke hy int eerste wepgherde/ maer outfing die namaels/ ende was nu verhopende een vzedelijcke regeringe/ ende in't werck te stellen zyuen last/ om de Landen onder een absolute regeringe te brengen : waeromme hy nu inwoerde de nieuwe Bisschoppē ende Inquisiteuren alomme / daer te voozen soo veel om te doen ghewecst was / ende de beroerten upt ghesproten waren. Ende is voozt ghevaren met den Bloet-raet/ te vervolgen ende executeren alle die eenichsins van de voozgaende beroerten mochten deelachtigh wesen/ ofte qualijck gevoelen hadde vande Roomsche Kercke. Tot dien eynde hadde hy den 22. Janua. 1569. een Placcaet doen uptgheben / datmen de vluchtighen niet mochte bystaen in gheender manieren/ noch dat die Huyfzouwen niet souden mogen verrecken nae haer Mans / ofte die ghebannen ende absenten besoecken/ ghevlucht ofte ghebannen over de voozleden troublen/ ende voozts dede alomme veel executeren ter doot. De een soozte dede hy hanghen oft onthalsen/ ende andere verbzanden : t'welck veel volcx wederomme dede vluchten / die nu alle hope / van in haer Vaderlandt te moghen woonen/ verlozen / ende met haer familien sochten elders den cost te winnen: Waer dooz sy alderhaude consten ende handtwercken (die den Nederlanders eyghen waren/ ende elders niet bekendt) elders ghevoert hebben/ als by exempel: De Vlamingen zijn met soo grooten menichte in Enghelandt (haer naest gheleghen) getrocken/ dat sy daer vele ende diversche Steden/ die verballen waren/ en gedepopuleert / weder opgerecht hebben/ als Norwits, Sandwiche, Colchester, Maytston, Hampton, ende meer andere/ daer sy met eenighe Privilegien de exercitie van hare Religie in Nederlandtsche ende VValsche tale/ by de goetgongsticheyt der Coninginne Elisabeth vercreghen: Aldaer hebben sy het maecken van

Bayen.

Bayen, Sayen, Canjanten, Moccaden, Trijpen, Grofgreynen/ete. summa alles dat eenichsins van Wolle gemaect wort/gebzacht. So datmen de Waren bycans nu alleenelijcken daer maect / veel materialen / daer toe dienende uyt Nederlandt voerende : Welcke Waeren de Engelsche sintz selve van haer hebben leeren maken. Alsoo ooc ober twee hondert jaeren/dooz groote inundatie/in Vlaenderen ende Nederlandt t'volc verzeven/ende in Engelandt bluchtende/bzochten de Conste van Lakenmaken/dat daer geheel vzeemdt ende nieuwe was/ de Engelschen haer geheel met Landt-neeringe/Schapen voeden/ende Oorlogen geneerden : Maer Vlaenderen ende Nederlandt vooz dien tijdt de gheheele werelt met lakenen alleenlijck stofferende / de wolle uyt Engelandt hebbende/als blyckt uyt de onderlinge oude Contracten tussche Engelandt ende Nederlandt, oock der Steden oude Privilegien / soo wel in Engelandt als Nederlandt. Alsoo de Vlamingen het Sape en Sape maken/ete. in Engelandt ghebzocht hebben/ende dat Landt seer ghepeupleert / soo hebben de Hollanders, Zeelanders, Brabanders, ende andere/daer consten van Bisscherijen / ende andere vele Handtwercken ghebzocht : Desghelijcken in Duypsch-landt ende andere Landen daer sy Steden ghebouwt hebben/die wonderlijcken ghepeupleert ende vol neeringhe ghebzacht/alsoo den noodt ende armoede een cloeck ende industrius volck daer toe dwang/gelijck in verscheyden Landen te sien is. T'getal vande gebluchte Nederlanders wert niet min dan hondert duysent Duysgesinnen geschat/die in de vzeemde Landen alomme haer tale/haer maniere van cleederen ende gebzuyck onderhielden/als hopende cens weder in't Nederlandt te keeren.

Den 11. Febzuarij des jaers 1569. soo heeft den Hertoge van Alba tot Bzupffel doen hanghen Ian Grovels, alias Spel, overste Proboost ende executeur over de Criminele saken/ofte Landt-Drost/diemen gemeynlick noemde Roode-Roede/een vzeedt mensche die ettelijcke duysenden doen executeren hadde/met twee sijne Dienaers : dese was beschludicht dat hy sommige diemen vooz rebel hielt/en by hemgevangen genomen waren/ende sommige andere die al gecondemneert waren/vrij ghelaten hadde/hem hebbende met ghelt daer toe laten om coopen/ende dat hy sijn Dienaer teghen het geboelen van andere Rechters executie ghedaen hadde/ende dat hy onder deersel der Justitie de onnoosele gequelt ende vele verdzuckingen ende exactionen hadde geoeffent. Sijn Sententie was op een pampier gheschreven/ ende op sijn borst ghestelt als hy ghehangen was. In deser manieren :

D It is de Iustitie die sijn Excellentie wil ende ghebiet ghedaen te werden over desen mensche om de navolghende oorsaecken : om dat hy ghelt heeft ontfanghen ende gratie ghegheven, die Rebellen ende andere van grove saecken schuldich bevonden wesende, om dat hy die onnoose ghequelt ende executie ghedaen heeft over sijnen knecht ende dienaer, hebbende de

Iugen ofte Rechters ghegeven contrarie advijs, ende om dat hy onder decxel van Iustitie heeft bedreven onmatig ghewelt ende verdruckinghe.

Den rouwe die de Nederlanders om desen Spel hadden / en was niet te groot / nadien hy een seer onbarmhertich / gierich ende wyet mensche was / ende hier wort het Spreeckwoort der Grieken aen hem verbult / namelijk:

Die anderen quelt en brengt in druck,
In't eynde slaet hem selfs het t'ongheluck.

In dit selve Jaer 1569. in Meye / quam tot Brussel een Legaet van den Paus Pius de V. de genaemt Carolus de Ebuli Neapolitaen, en bracht Brieven vanden Paus aendē Hertoghe van Alba, daer in hy hem noemde zynen wel beminden Sone ende schonck hem een seer costelyck gouden Sweert / ende gouden Hoet met veel gesteenten beset / ende hy den Paus gheconsacreert ende ghewijt / daer mede hy hem vereerde als eenen voornaemsten voorstander ende beschermmer der Roomscher Catholijcker Religie / ende verdrucker der Ketters. Den Brief vande Paus aenden Hertoghe was aldus luydende:

VV El beminde Soon, Edele Heere, salicheyt ende Apostolische benedictio. VVy volghende die maniere ende infettinghe van die Roomsche Bisschoppen, hebben op den nacht voor den dach vande gheboorte onses Heeren ende Salichmakers Iesu Christi, met heerlijcke gebeden een Hoet ende Sweert ghebenedijt: VVelcke heylige Gifte alsoo die alle Iaren tot een eer-schenck ghesonden plach te worden, van den Roomschen Bisschop, aen een vande Christelijckste Princen: soo hebben wy met raet van onse Broederen der Heyligher Roomscher Kercken Cardinalen V. E. daer toe ghekosen, aen wien wy dese gifte senden souden, want also dese eere van desen H. stoel meest sulcke Princen plach te geschiedē, wiens Godvruchticheyt als een licht erscheen, ofte wiens verdiensten aldermeest waren aen de Catholijcke Kercke, soo hebben wy om beyde dese oorsaecken V waerdich ghekent aen wien van ons dese eere gheschieden soude, want van V. Godvruchticheyt tegens Godt ende sijne H. Kercke hebt ghy van te voren goede getuychnisse gegeven. Ende die memorie van V verdiensten ende vrome daden voor het Catholijcke Geloof uytgerecht inde Provintien, daer ghy met uwer grooter eere over beveelt, is so versch dat wijt nemmermeer vergheten en mogen: Dese gifte, so ghy het stoff aensiet is seer cleen: Maer soo ghy ter contrarien aenmerckt die Ma. vanden Apostolische stoel, die gelijckenisse van het oordeel, ende die misterie vande saccke, so sult ghy die niet alleen met een danckbaer herte, maer oock met grooter devotie ontfanghen; want wy gheen meerder teecken moghen geven, van onse gunst ende goeden wille dan dit, t'welck d'opperste Keyfers ende Koningen plach gegeven te werden, noch V. E. en mach geen meerder

meerder ofte costelijcker gifte van ons, overmidts zijne ghebenedijdinghe, ontfanghen, de welcke dencken sal, als hy dat Sweert ontfanckt dat hy dat ghebruycken sal tot voorstandt ende vermeerderinghe vande waerachtighe Religie. Ende als hy den Hoet set op zijn hoofd, so moet hy dencken, dat hy daer mede bewaert wert, als met een hellemet der salicheydt ende schult des Goddelijcken hulpes, die selfde mede beteekende die Hemelsche Croone, die welcke alle Princen wiens verdiensten teghens die heylighe Kercke ende Catholijcke Gelooff vurstaeende zijn, bereyt is. Desen hebben wy tot V. gesonden deur onsen beminden Sone Carolus de Ebuli, onsen Camerling, overmits zijn Edeldom, deucht, ende getrouwicheyt ons seer aenghenaem. Ende op dat dese heylighe Gifte met meerder Godtvreesentheyte ende heylighe Ceremonie ontfangen mach werden als dat betaemt, so hebben wy gewilt dat V. dat ghegheven sal werden van een Catholick Bisschop die ghy daer toe verkiesen sult, in een Kercke na dat die Misse sal zijn ghecelebreert. Ende op dat uwe Eerwaerdicheyte dese gheestelijcke gifte aengener sy, soo hebben wy ghegheven ende ghegunt V. ende alle die Catholijcke die met beroughelicheit fullen hebben, ofte het selve van meeninghe zijn te doen, op te gesette tijden, ende die Misse ghehoort fullen hebben (ons betrouwende op de almoghende Gods bermherticheyte, ende der Apostelen P E T R I ende P A V L I ende onse auctoriteyte) vijftien Iaeren ende soo veel quaranteinen in Godts bermherticheydt waerachtich afaet. Ghegeven binnen Romen by sinte Peter onder het Visschers Zeghel ofte Ring. Den XXI Martii Anno 1568. Van onsen Bisdome het vierde laer. Ende was onderteckent A. L. D O B E N D R I N V S. Het opschrift was aldus:

Aen myn beminde Sone, den Edelen Heere Ferdinand, Hertoghe van Alba, Gouverneur ende Capiteyn Generael, van Weghen den Catholycken Coninck in den Nederlanden Pius. P. P. V.

De overleveringhe van dese gifte/werdt met seer groote costelijcke ende heerlijcke Ceremonien ghedaen den 6 Mey/naer dat de Misse/byden Bisschop van Mechelen selfs ghedaen / gheepndicht was inde groote Kercke tot Bruyssel, waer deur oock groote triumphen ende teykenen van blyschappe vanden Spaengiaerden binnen Bruyssel ghemaecht werdt/met steek-spielen ende tournopen. Doch also nimmermeer geen wereltsche vreugt soo volmaecht en is/ of daer en is al eenighe bitterheyt onder vermenght / soo wast hier mede: Want niet alleen eenighe vande toesienders by ongheluck werden ghequetst/maer oock een vande Tournopers selve seer grootelijcx gequetst werde in't been.

Daer werdt oock een Latynsche Pasquil ghestroopt/en op sommige plaetsen gheplecht/daer mede dit seyden van het Sweert ende Hoedt bespot werde. Doch soomen gheweten hadde den aucteur geloove wel dat

dat het hem niet ten besten en soude hebben vergaen: de inhoudt deser Pasquil was als volcht:

Den Paus seynt Duc d'Alff een gulden Swaert
 Om de Geusen te maecken vervaert:
 Ia om dat den Bloetgierighen Tyran
 Daer mede sou ombrengghen V Vijff en Man
 Die Godt vreesen en dienen van herten sijn
 Ende om die Religie dolen ende in smerten sijn.
 Dees benedictie is tot Brussel ghecomen
 Vanden helschen vader den Paus van Romem.
 Soo seynt den Beul tot den Beul fenynich
 Den Roover tot den Rover grijnich,
 Ende den dief totten dief zijn schou gaven
 Om dat hy de Aerde met bloet sou laven.

Den Hertogh van Alba heeft dit jaer begost ende voorzghenomen te plucken de vruchten van sijnen Krijgh/welcke waren groote Schattin- gen op te stellen/als van honderste penningh van een peggelijck goede- ren/ende den thienden penningh continueel van alle vercoopingen/ also wy hier nae sullen verhaelen. Om daer toe te comen/nam hy te ba- te/om te voeden de differentien die onder de Lande vielen / op de quota/ ofte repartitie/ofte part/die elcke Provintie hadde van de Schattin- gen/voor sijn aenpaert op te brenghen: Want in voorgaende Beden en Schattin- gen waren die van Vlaenderen altyt belast geweest met een derde-deel der generale somme die gheepscht ofte gheaccoordeert was: Ende Zabandt met het vierendeel: Die van Hollandt met het viere- deel van het ghene dat Vlaenderen alleene betaelde: Die van Artoys ende Henegouwe/elck maer het seste-deel van die van Vlaenderen / en soo volghens de andere Provintien. Teghen dese quotisatie spraecken seer die van Zabandt ende Vlaenderen/als dat die wel in tyden van de oorloghe in Franckrijck ghebruyckt was/doe die van Artoys ende Henegouwe niet veel en vermochten/maer nu was haer aenpaert van een derde-deel ende een vierde-deel te veel. Die van Artoys, Henegouwe Rijssel, Douway, Orchies, Namur,ende andere/ wilden by de oude quoti- satien blijven. Om dese swaricheyt wech te nemen/prees den Hertogh den thienden penningh//also wy in't naevolghende sullen verhalen.

Ontrent dese tijt dede de Hertoge / die nu geen Oorloghe meer en vreesde vele menschen ombrenghen / aen verschepden oorden en plaet- sen / ende onder andere waren inden Jare 1567. inden Haghe ghevan- gen gebrocht vier Pastozen ende Priesteren als namelijk Arent Dircksz. Pastooz inde Liere by Delfst/out 70. Jaren/Sybrant Iansloon, Pastooz tot Schagen / Adriaen Iansloon Pastooz tot Wselmonde / ende VVouter Symonffoon,

Symonffoon, Pastoor tot Monster, ter saecke dat sy beschuldicht waren van Ketterije/ende dat sy de Roomsche Kercke verlaten/ende de Ghereformeerde aengehangen hadden. Dese werden den 10. Mey ondersocht van haer gheloove / ende want sy stantvastelijck bleven by haer meyninghe/soo zijn sy den 12. vooz Apostaten ende Ketters veroordeelt by de Inquisiteuren ende Geestelijcke Rechters/ende alsoo sy Geestelijck waren soo en mochten sy niet ghedoot worden vooz ende alker sy ontwijt waren/twelck gheschiede den 27. in Mey/ende is aldus toe ghegaen : ten voorszreven daghen werden sy luyden upt hare ghevanckenisse in een Camer ghebracht alwaer men henluyden aengetogen heeft alle het Mis-ghewaet/ende zijn alsoo gebrecht in een ander Camer in teghenwoordichedyt van den Bisschop van s'Hertogen-Bosch, staende tusschen twee Abten : Den Bisschop heeft ten eersten een weynich hayze van haer hoofden ghesneden/ende hare Cruppen en vingeren geschabt met eenen silveren messe/doch sonder wecdoen/daer nae heeft hy haer de Mis-cleederen upt ghetoghen/ende tot een pghelijck gesept in Latynsche tale : Exuo te vestem Iustitiae, quam volens abiecisti : Dat is/ ick trecke u upt dat cleedt des gherechticheyts/d'welck ghy willens hebt verwoypen. Waer op de Pastoor upt de Liere in Latynantwoorde : Imo vestem injustitiae, dat is/ Gae het cleedt der ongherechticheyt. Ende nae dat de Bisschop zijn werck volbracht hadde/heeft hy hem ghekeert tot de Raeds-Heeren die daer teghenwoordich waeren / ende heeftse de selve over ghelevert/biddende dat syse wilden genadelick handelē/ daer nae werden sy wederomme inde ghevanckenisse gebrecht / ende den 30. Mey 1570. als sy luyden op't Hoff hare Sententie hadden gehoozt ende ontfanghen/zijn sy luyden daer nae seer vrymoedelijcken ter doot ghegaen/ende zijn d'een vooz ende d'ander nae eerst ghewoort aen een pael/ende daer naer voozts verbzant/tot een groot onghenoeghen van vele volcx die't aensaghen/ende van hare vrymoedighe volstandicheyt verwonderden/ooch en was niet weynich te verwonderen/dat de Vader van Adriaen Iansfoon Pastoor van Yselmonde ghecomen is by synen Sone (t'welck een seer manierlick jonghman was) als hy vande ghevangen-poorste ghebracht wert/ seggende : Mijn lieve Sone strydt nu vromelijck/want de croone des eeuwigghen levens is u nu bereypt/en willende noch meer seggen / ist hem vande Dienaren verboden : maer terstont daer naer is syn Suster gecomen ende heeft van ghelijcken tot hem gheseyt/dat hy vromelijck stryden soude/ten soude niet lange duyren/ende heeft hem alsoo ghetroost : alsoo zijn dese vier Pastooren naer datse by nae drie jaeren ghevangen waren gheweest: onnegebrecht.

In Mey / Anno 1570. is eenen Rijcdagh tot Spiers beroepen gheweest/by den Keyser Maximiliaen den II. alwaer de ghevluchte Nederlanders, met een ghedruchte Supplicatie en verhael haerder elenden/haer beclaegt hebben/ooch int pariculier de Graven van Culenburch, en van den Bergh, Gravinne van Horne. Heere van Batenborch, ende andere/als onder t'Rijck gheseten.

Desghelijcx hebben oock de protesterende Rijck-Dozsten ende Steden vertoont / biddende / dat den Religions Vrede mochte wel onderhouden worden / achtende tot grooten nardeele daer van / de onghewoontde tyranij in Nederlandt , met inwoztinghe van een vzeemde natie / waer van zijne Maiesteyt den gantschen Rijcke / ende principelijck den ghebueren / alle beswaerlijckheyt / schade ende verderbenisse / dagelijcx te verwachten waren / ende dat het vper woorder comen soude te vanden / ende nu wel te sien ware / dat het niet alleen om de Religie te doen was / maer oock om het tijdelijcke : Ende midts dat zijt daer voozhielden / dat de Nederlanden oock den Keyser met Leenschap verbonden waren / ende dat sy niet contributie / in dien niet immediate / doch mediate onderwozpen waren / behoozden daeromme te genieten de Religions Lands-vrede / oock des Keyserlijcken Schut ende Scherm / als de andere : Waeromme sy versochten / te willen by den Coningh van Spaengien anderwerff aenhouden / die als een Vrede lief hebbende Dozst / begheert met de Duytsche Natie goede gebuerschap te houden / dat hy wilde alle vervolginghe weeren / zyn Enderdauen teghen haer Conscientie niet bedwinghen / noch om de Religie upt Huys ende Hoff verdryven / midts dat aen een Politijssche eenicheydt gantsch Christenryck soo vele ghelegghen ware. In den Religions Vrede waer wel besloten / dat soo het stuck van de Religie litigieus was / niet en behoorde ghedetermineert te worden by persecutien. Claegghden mede / dat die van Ceulen de Nederlanders uptghebannen hadden om de Ghereformeerde Religie / ende wilden mede met haer Bozghers alsoo handelen / dat meer andere wilden nabolghen. Teghen dese Requeste ende vertooninghen hebben de Ghesanten des Hertoghhs van Alba oft der Nederlanden gesproocken ende gepzotesteert / so datter niet met allen opgheresolveert en werdt.

Den Coning / om de Nederlanden niet gheheel te verwoesten / maer den Catholijcken te verseeckeren haer lijf ende goedt / dat sy verbeurt hadden / nae de Sententie by hem te Madril , gegeven / den sesentwintichsten February / Anno 1568. met advijse van de Heplighe Inquisitie , als voozen verhaelt is heeft ten lesten (om de Landen tot den thierenden Penningh te gheben / oock ghewilligher te maecken) doen publiceren tot Antwerpen den sestienden Julij / een Generael Pardoen / daer langhe te voozen hope van ghegeven was / ende dat met groote Ceremonien / daer toe den Hertogh een Stellagie vooz het Stadt-huys hadde doen maecken / met trappen opgaende / al met root Laecken becleedt ende bedeckt / waer boven op een Doorzet ofte Chooz eenen Coninglijcken stoel ghestelt was / daer den Hertogh als Coningh in sadt / verghefshapt met eenige groote Heeren / ende die trappen ende Marckt was niet zyn Cravanten ende Soldaten beset / ende alsoo werdt dat Pardoen aff ghelesen. Het inhoudt was : Overmidts dat vele haer misgaen hadden / dooz verleyden / slechticheydt / curicus-heydt / ende jonckhepdt / die bereedt waren haer te beteren / verstaen hebbende den
Coning

Coning de groote ghenade / die den Paus Pius Quintus ghebruyckte / openende den schoot van gratien / van de Moeder de Heylighe Roomsche Kercke / nock beweeght door de ghenade ende gratien / die hy d'ghelijcx van Godt onsen Heere ontfingh / die alle Princen behooren te volghen / alsoo hy nae zijne goede natuere ende gheneghentheydt oock wilde doen / mede acht nemende op de diensten / die de goede Subiecten ende haer Doorszaten hem bewesen hebben / heeft uyt groter liefden / met advijs van den Hertogh van Alba, etc. Doorghenomen alles te vergeven / ende zijne Ondersaten eer met soetigheydt ende ghenade te regeeren van met straffheydt / om haer gheen oorzaecke te geven van desperatelijcken de Landen te verlaten / ende van volcke te verwoesten / etc. ende dat al met seckerere restricten / palen ende limiten / sonder dat sy nochtans sullen behoeven te versoecken particulier Remis: Maer die eenichsins in de beroerten teghen de Placcaten ofte andersins mochten misdraen hebben / midts betrouwsel gheordincert zyn / doende binnen twee Maenden / nae de uytroepinghe van desen sulcken submisie / belosten / herroepinghen / ende af-sweeringhe van alle dwalinghen / ende haer onderwozpen te ontfanghen ende te voldoen sulcke salighe penitentie / als haer sal ghestelt worden / by die / die daer van de macht van des Paus wegghen hebben sullen. Dit desen Pardoen uytfluytende de Predicanten ende Leeraers / contrarie van de Roomsche Catholijcksche Religie / die sulcke inghebruycht / ende diese in haer hupsen wetens ontfanghen oft gheherberghet hebben / ofte doen inbruyghen hebben / oock alle Consistorianten ende Diaconen / ende die sulcke ontfanghen / gheherberghet / ende in haer hupsen laten hanteeren hebben / met alle Brandt-stichters / Beeldestoymers / van Cloosters / Kercken / Beelden / Outaren / ende van ghewijde plaetsen ende dinghen.

Oock uyt ghesloten alle Ballinghen / ende die Auteurs / verleyders / ende Hoofden gheweest zyn / tegen het heylighe Roomsche gheloobe / Hoogheyt ende authoziteyt van den Coning / ende ruste van den Lande / hebbende onderteeckent het Compromis / de Requeste alsoo geheeten / ofte eenige dierghelijcke Brieven ofte Schriften.

Doorder blijven uytgesloten / alle die de leste repse met de Rebellen de wapenen aengenomen hebben / ofte die by gestaen hebben / met victalie / gelt / ende contributien / oft met haer mondelinge ofte schriftelijcken gehandelt hebben tegen ons / in eenige manieren.

Oock uyt ghesloten alle Wethouders / Magistraten / Raden Officieren / Gouverneuren / Pensionarisen / Secretarisen van Steden / Advocaten / Procureurs / Hupsiers / Serganten / ende andere Officieren / om dat sy niet alleene behoorden de misdoenders te straffen / maer selve ander goetd exempel te gheven / waerom sy meerder straffe dan andere verdienen: Oock alle dese die eenichsins de Ketters aenghehanghen / ofte met haer ghemoeyt hebben / ten ware eenighe van die selvighe (zijnde alreede niet ghebaumen) wilde persoonlijck hem ter purge stellen / oft by Requeste doen Remis versoecken binnen ses

Maenden / Waer op sal moghen goede achttinghe ghenomen werden. Wel verstaende / dat om s' Conings recht niet te verliezen / die sullē die / het Pardoen ghenieten / daerom niet gherechticht zijn / om te eyschen eenighe Gente / Schult of te Actie / van den Coning oft zyn Domeynen / oft van / oft op eenige goeden aen den Coninck vervallen ofte toebehoorende / oft op de Staten / Steden / oft Ghemeente heffende / sullen die niet moghen eyschen sonder expresse oorloff by Requeste binnen dry Maenden hier na te vercrighen.

Als aengaende de Staten / Steden / Ghemeenten / Collegien ende Broederschappen van den Lande / die mochten misdaen hebben / reserveert den Coninck tot hem ordere daer in te stellen / ende te disponeren van haer ghepretendeerde Priyilegien , (onder het pzetext / van welke sy haer misgaen hebben) oft andersins na zyn goetduncken te handelen: maer so eenighe haer wilden met rechte purgeren van haren last / haer niet willende submitteren / die laet den Coningh toe / dat te mogen doen vooz zynen Stadthouder generael / den Hertogh / etc.

Dit Pardoen was ghegheven by den Coningh te Madril den 16. November / te voozen ende dus langhe / acht Maenden opgehouden / om niet meerder verlanghen aenghenomen te worden: maer het selve en heeft den volcke niet seer verblijdt / als het wel verstaen was dienende den meestendeel vooz eenen spieghel / daer in sy sagen / hoe leelyck dat sy warē / dat sy te voozen niet en hadden willen gelooven / waeromme weynighe gerusheyt daer upt ghevolcht is / maer veel eer meerder vlucht ghecauseert heeft.

In dit selve Jaer heeft den Hertoghe nieuwe ordinantien vooz Schoolmeesters / Boeckdruckers / ende Percopers gemaect ende de decreten van het Concilie van Trenten in t'werck doen stellen / ende diergelijcke. Ooc hebben de nieuwe Bisschoppen tot Mechelen inde Maent van Junius een Provinciael Synodus ofte Concilium ghehouden / waer in dat President was Marthinus Rithovius , Bisschop van Uperen / als outste Bisschop onder het Aertsbisdom van Mechelen behoorende / gheleijck ooc te voozen tot Camerijck by den Aertsbisschop Heer Maximiliaen van Bergen, mede een Synodus gehouden was / in welke Synoden splunders diverse ordonnantien hebben gemaect consozm het Concilie van Trenten , t'welck den Hertoghe van Alba stricktelyck ter executie wilde ghestelt hebben.

Alsoo wy boven verhaelt hebben het voornemen dat den Hertoghe van Alba hadde om inne te dzingen een geduyzige Schattinge van den thienden Penning vooz zyn vertreck / so sullen wy het belept daer van van voozen verhalen.

Also hy in't Jaer 1568 den Prince van Oraengien met zynen Broeder Graeff Lodewijck, verjaecht ende overcomen hadde / ende noot hadde t'Crighsvolck aff te betaelen / ende continuelijcken te onderhouden met de bestellinghe in Dupslant / heeft hy goet ghedocht de vuchten van zyn victozien in't werck te stellen / ende alle zyn verstandt / ghevelde

weldt ende authoziteyt aenghewendt / om gheldt ende schattinghen te vercrighen / ende dat gheduerigh ende staende / wel siende / dooz de menichte van de geblychte / verjaechde ende verbitterde binnen den Landen / dat hem noch oploopen ende beroerten te verwachten stonden. Hier toe heeft hy voozghenomen / de ordinaris Staten der Nederlanden tot Buzpffel te ontbieden / ende te versoeken van haer / eenen hondertsten Penningh den Coningh te willen gheben / van alle haer roerlycke ende onroerlycke goeden / ende daerenboven den thienden Penningh van alle roerlycke goeden / die vercocht souden werden / met den twintighsten van de onroerlycken goeden / sonder tijdt te noemen / hoe langhe het selve soude dueren.

Hem werdt daer op van den Gade van State / Secreten / ende van de Finantien / neffens hem zijnde / vertoont de swaricheden / die op de schattingen van sulcken hondertsten Penningh / anno duysent vijf hondert ses en vijftich waren gheresen / als dat den ghemeynen Man niet gheerne wilde hebben gheweten / wat elck in zijn kiste hadde / ende hoe ryck elck ware.

Van den thienden Penningh ende twintighsten / Alcuat in Spaensgien ghenacmt / wert hem ghesept / wat swaricheyt het selve soude causeren / soo om de nieuwichheidt als om de ghewichticheyt / oock swaricheydt van't collecteren / midts het groot bedroch der vercoopers / tot so grooten oncost van de Collecteurs ende Officiers onderwozpen / ende dat dien de Landen (meest haer met Coophandel generende) seer schadelijck vallen soude / ende gheheel daer mede verjaecht worden / midts dat daer dooz alle Handwercken seer verdieren souden / ende dierder buyten Lands soude moeten vercocht worden / daeromme die inwoonders vertrecken souden / ende wercken in andere Landen / ende soo souden alle Ambachten ende Handtwercken stil staen.

Hoe dat alle dingen souden moeten verdieren / bewesen sy met exempelen / namelijck / dat veel dinghen / eer die tot volcomen volmaechtheuydt conden comen / souden te voozen in de materialen / vijf / ses / sevensmael den thienden penningh betaelt hebben / als Laken / Sape / Moccaden / Capisserije / en diergelijcke : Als eerst ten incoope vande Wolle / dan het Garen / daer nae den Weber / dan den Werwer / ten laetsten den vercooper ende den cooper / ende soo hoozts / nae datter veelderhande stoffe toegaen / ende dickmael vercocht soude worden / ende tot de Marckten ghevoert : oock souden de ghebuyzen / haer goeden in de Landen byzengende / oock dierder willen vercoopen ende beswaren / die haer dies seer souden beclaghden / ende eenighe Geconfedereerde Princen ofte Potentaten souden moghen allegeren te verhooggen de Coopmanschappen / te wesen teghen Contracten ende entrecourssen : pzetenderende in de Landente moghen handelen op de oude ghewoonlycke Tollen ende ongeladen / etc.

Hier teghen allegeerde den Hertogh / dat het een clepne sake ware / dat den vercooper den Coninc betaelde den thiende penningh / als hy vooz

M m in henz

*Swaricheden
van 1602 fme*

*Swaricheden
van 1602 fme*

AB

Hem selven de negen behielt/daer mede (so die genoegh inbrochte) soude de Lande en Steden upt alle haren noot en schulden geraken / van alle Interesten/van Finantien/en van alle middelen van hertellingen/transperten/verpondingen/Hoofst-gelden/ende dierghelijcke ontlast worden/ende oock tot ontlastinghe vande Incomsten ende Domeynen des Conincx ghebruyekt worden:sonder behoorzlike contributien en conde den Coningh het Crijghs-volck niet betalen/noch de Landen beschermen.

Den Keyser Caerle, hoogher ghedachtenisse / hadde hy hoozen claghen van de hardicheyt deser Landen in't contribuieren / ende dat den Prince sijn authoziteyt vercozte/als hy/om het consent van eenige Steden te verwerben/dickmael ghedwonghen was te consenteren diversche onbehoorzlike versoeken ende Privilegien. Daerenboven hadde hy nieuwe Casteelen ende Fortressen te maken/ende des Conings Domeynen waren geconsenteert. Oock was daer van noode een gheduyzighe Contributie/om de Staten alle daghe niet te quellen/ende daer mede soude den Landt-man ghesolagiert wesen / de Gheestelijcke ende Edeldom soude het oock niet seer lastigh vallen off beswaeren / maer alleenlijck den Coop-man ende Ambachts-man : Daer teghen beloofde hy aff te doen veel swaerder lasten/als de Imposten op de vier specien/Cozen/Bleesch/Wijn ende Bier. Hem dochte dat sulcke schattinghen vande thienden penning den volcke alder minst beswaerde/als nameelijck in sijn Stadt van Alba in Spaengien / daer sulcken schattinghe hem toe quam/daer van hy jaerlijcx ontfingh veertich oft vyftich duy-sent Ducaten.

*dueren jare
10. jare*
Hier op werdt hem van de Raedts-Heeren / generalijck ende principlialick van den President Viglius Zwichemus, gheantwoordt: Als dat daer in te considereren ware elcx Landts conditie / prosperiteyt ende nature : Want Spaengien bestondt niet in Coop-handel ofte Handtwercken/maer inde vruchtbaerheyt ende wijde der Landouwen. Nederlandt was veel minder ende engher/ende bestondt in traffyque/ver-tieren/ende handtwercken. Spaengien hadde gheen gebuyzen dan tgeberchte ende Zee/daer Nederlandt rondt omme ghebuyzen hadde/die de traffyque ende hant-wercken tot haer trecken souden/ soo men die met eenighen swaren Impost ofte last beswaerde. Daerom hadde Hertogh Philippus van Bourgondien (Autheur van der Landen voozspoet) seer wijfelijck beneersticht / dat den Coophandel in alle vrjheyt soude worden ghedreven/ende dat de tollen en onghelden seer matigh souden worden ghestelt/ende dat den lijf tocht/soo veel moghelijck ware / goeden coop soude wesen/t'welck al wel te merken ware/upt de Contracten der Entrecoursen ende Handelinghen/by hem met den Engelschen ende andere gebuyzen aenghegaen/ende Privilegien den uptlandischen Cooplieden gheschoncken/waer by sy aenghelockt werden in dese Landen te traffyqueren/daer de nieuwe belastinghen ende Impositien de uptlandische souden upt weeren/ende de Inlandische elders te trecken dwinghen.

Aengaende nieuwe Casteelen te becoftighen/dat de selve moeste geschieden met minderen coste/nae datter ghelt ware/ende datter niet soo noodigh ware nieuwe te bouwen als de oude op de Frontier en te onderhouden ende te bewaren. Dat hy vande gheduyzige schattinge septe/werdt gheantwoozdt: Datmen daer te Lande altydt pleeght Beden te consenteren als den noodt sulcx verepschte / ende de Subjecten vermochten: oock dat sy in tijde van Papse soo niet en behoorden uytghemelcht te worden/dat sy ten tijde van oorloge niet meer en souden hebben by te setten. Aengaende van den Landt-man te solageren/daer op werdt gheandtwoozdt: Dat die soo niet en behoorden verlicht te worden/dat den last alleenlijk op den Coopman ende de Steden soude lighen/ men moeste den Outaer van S. Paulus soo niet decken / datmen S. Pieters Outaer ontdeckte. Dat hy soo vele van den Alcaval ofte thien den penning in syn Stadt Alba ontfing jaerlijcx/t'welck alsoo haer dat vzeemdt dochte/en condon sy niet dan hem daer van congratuleren oft gheluck mede wenschen.

Hier teghen werdt vele vanden Hertogh gheseyt / blyvende by syn booznemen/dat hy seyde boozgenomen te hebben eer hy noch int Landt was/comende by Theon-ville, daer hy dat selve den Heere van Barlaymont ende Norcarmes te kennen gaff/daeromme men moeste hem daer inne ghehoorzamen/ ende sien de Staten daer toe te persuaderen.

Hier op de Staten tot Bruyffel ende elders vergadert zijnde/ende t'selve elcke Provintie in particulier boozgehouden wesende/en maectten geen groote swaricheyt van den hondertste penning eens te consenteren/maer baden/dat sy met de 10 penning niet belasten souden worden/allegerende de swaricheden die daer uyt souden spruyten. Maer met sulcken antwoozde en was den Hertogh niet te vreden / ende lietse alsoo scheyden / segghende dat sy souden aenghenamer ende volcomen bescheedt halen/ende dat sonder condicien/limitatien / ende moderatien ware. Maer de Landen by de Ghedeputeerd t alles vernomen hebbende/vonden meerder swaricheydt.

Maer op den Hertogh schreeff aen de Gouverneurs vande Provintien / dat sy soecken souden den epsch dooz te dzinghen / belovende sulcken moderatie daer inne te ghebzuypcken / die alle de swaricheden wech nemen souden/ter wijle het in syn macht waren/ende soo eenighe schade ofte hinder (de neeringhe aengaende) daer by toequame/ so soude de selfde schattinge wederomme aff doen. Genige Provintie dreychede hy/soo sy niet en wilden consenteren/soo soude hy Coninghliche auctoriteyt ghebzuypcken/met aller strenghepdt/want sijne Majesteit dat dat wilde in alle manieren gheconsenteert hebben: haer mede onder tusschen verwijtende/van qualijk haer Officie ghedaen/oft haer ghequeten te hebben inde boozgaende troubelen/ende dat die faute moeste met den thienden penningh gherantsommeert worden.

By eenighe ander e Staten/ als die van Henegouwe, Artoys, Namen,
die

die hy met sulcx niet en conde beschuldighen/ heeft hy dooz Barlaymon
ende Norcarmes vziendelijcke doen aenspreken / op dat sy geen swaric-
heydt in't consenteren maecten en souden/ dat hy de executie van den
thienden penningh soo seer niet en sochte/ als de ghehoorzsaemheyt ende
goetwillicheyt/ ende om de Koninghlijcke Majesteys eere te bewaren.
Andere Provintien zijn in vzeese ghesaeght/ soo sy niet en consenteerde/
datmen by haer de Spaengiaerden in Garnisoenen leggen soude. Tot
Loven hadde hy tot dien eynde alreede eenige gesonden/ die dooz groo-
te bede ende intercessie van vele/ (betuygende der Stadts groote ghe-
trouwichheit/ ende Vniversiteyts onderganch) weder te rugghe ontboden
werden.

Met dese ende dierghelijcke behendighe middelen isser een halff con-
sent van eenighe Staten (soodanigh alst was) uytgheperst gheweest/
mits dat den Hertogh seyde/hy soude alle de swaricheden in't particu-
lier modereren/bevleiende dat elc sijn gerieue soude by supplicatien ver-
thoonen: Waeromme sy haer consent ober leverden by gheschzifte/ ende
voeghden daer by de redenen/ waer dooz sy verthoonde/ dat den thien-
den penningh het bederff van alle trafficque ende neeringhe/ ende onder-
ganch van de Landen soude wesen/ verclarende niet te min dat consen-
teerden/mits gheseyt wert/ dat den Coningh t'selfde expresselijck heb-
ben wilde ende op belofte haer nochtans ghedaen/ met vaste hope ende
vertrouwen/ dat den Hertogh t'stuck soo soude modereren/ dat de ghe-
meyne welvaert geenderhande schade in neeringhe/trafficque en hand-
wercken lijden en soude.

Generalijck de Provintien en wilden geensins consenteren/ aenbie-
dende niet te min/ in plaetse van dien/ andere groote somme van penning-
gen. Die van Brabant waren daer in oock niet al eenigh : Maer den
Hertogh op sijn belofte nam het vooz consent aen. Die van Henegouwe,
Artoys ende Namen, hadden geconsenteert/ met conditie daer mede niet
beswaert te wesen/ maer eenlijck gheconsenteert / om de ander aen te
locken/ als sy naemaels opentlijck verclaerden.

Hier op dede den Hertogh den hondertsten penningh in't werck stel-
len/ om dien te lichten/ ter wijle dat de forme om den thienden pen-
ning te collecteren soude geraemt worden: en merckende de swariche-
den/ dochte hem best te wesen wat tijdts dooz te laten loopen/ op dat de
onbehoorzlijcke forme van't consent vergheten mochte worden/ ende de
Magistraten alomme souden verstelt zijn : Waeromme hy proponeer-
de/ dat hy in plaetse vanden thienden ende twintichsten penning / soude
te vreden wesen met twee Milioenen jaerlijcx/ vooz ses jaeren/ nae de
oude tare. Ende mits dat hy by den thienden penningh verhoopt had-
de eenen schat op te legghen/ vooz den tijdt van noode/ soo versocht hy/
dat men hem noch eenen hondertsten penning daer toe geben soude/ die
vier Milioenen bedroech : Maer alsoo daer ooc geen eendrachtigh con-
sent op en geschiede / wilde hy de twee Milioenen jaerlijcx maer vooz
twee jaeren accepteren/ ende dat al om t'volck ghewilliger te maecten
tot

o. sprick m. t.
vrl. ghestelt

frak. t. d. v. g.
millioenen.

tot den thienden penningh/mits dat nae de oude tare te betalen seer be-
 commierlyck ende den volcke swaerlyck was: waer uyt wel gemerckt
 wert/dat hy ten eynde van de twee jarē expirerende/ in Augusto/ Anno
 1571. meynde den thienden penning dooz te dzinghen / waer uyt hy
 een wonderlycke mercede ofte danck van den Coninck wiste te ver-
 werben/ ende groote eere in Spaengien / als des Conings Dome-
 nen ende Incomen in de Nederlanden soo vermeerdert soude hebben.
 Hier omme sochte hy alle desen tyd van twee Jaeren te misprijzen de
 forme van de collectatien nae de oude tare/om dat daer dooz het volck
 wiste wat sy den Coningh gaven daeromme hy oock beneerstichde de
 difficulteyt van de tare te vermeerderen/met woorden ende wercken.

Ter wijle den Hertogh van Alba was doende/ ende practiseerde
 nu eenighe jaeren/ om desen thienden penning in treyn te bzinghen/so
 hadde hy van het Jaer 1569. aff begoft/ die van Wtrecht aen te spre-
 ken/ende het consent van den thienden ende twintichsten penning aff
 te voozderen/ die welcke hun ontschuldichden/ biddende op henlyden
 consideratie te nemen/om dat sy noch soo onlanghs vooz veertigh jae-
 ren/ Anno 1528 by Tractaet/ hun hadden onder den Keyser ghewil-
 lichlyck begheven: Voozder oock dat hun Landt een seer cleen Landt
 ware/als daer men in het alder bzeedtste conde binnē twee uyren uyt-
 gaen/ daer by d'een heelft daer van zijnde een onbzuchtbaer Eylant/
 ende datter bzuchtbaer was/was onderhouden met Dijken/Molens/
 Sluysen/ende dierghelycke industriouse wercken/ende in de voozleden
 beroerten hadden wel hondert duysent guldens tot pzeervatie van hun
 Landt moeten opbzenghen/ ende sulcx meer/dan niet te min / nae veel
 verthoonen over ende weder / beloofden vooz een Bede hondert ende
 twaelf duysent guldens te gheven / om vanden thienden ende twin-
 tichsten penningh ontslaghen te wesen.

De Prelaten ende vijff Ecclesien ofte Kercken binnen Wtrecht/ be-
 thoonden mede / dat hun Gheestelycke goederen / gheepghent tot den
 Kercken dienst/ waren gheprivilegeert/ende dat die niet en conden val-
 len/sonder expzes consent van den Paus / sub commercium Laicorum:
 want in de Bulla, quæ legitur in Coena Domini, worden gheercommu-
 niceert alle de ghene/die consenteren tot Beden Laicale te contribue-
 ren/van de Gheestelycke goederen/ende oock mede die de selve Beden
 ontfanghen/sonder expzes consent als boven/ ende dierghelycke alle-
 gatiën van Privilegien meer/ ende daeromme en conden in de Petitiën
 ofte Beden van sijne Majesteit in den thienden ende twintichsten pen-
 ning niet consenteren / Salva conscientia & juramento.

Dese antwoorde heeft den Hertogh seer vergramt / principalyck
 om dat de Gheestelycke allegeerden Bullam de Coena Domini, die hy
 eenlyck te strecken teghen de verdruckers van de Kercke ende Cortho-
 lycken/ende niet teghen de voozstanders der selvigher / daer voozen
 hy hem selven hielt/etc. Daer over stoozde hy hem seer op den Dru-
 ker/ die de voorszreven Bulle laetst ghedruckt hadde/ende op den Se-
 creten

*Wtrecht beg
 Rom bopover
 1571*

*N. Aar
 proceduys
 tegen Wtrecht*

creten Raede/ende den President Viglius/om het Octroy daer ober ghe-
gheben/ende den Secretaris la Torre, die het Octroy onderteeckent/
heeft hy ghevangen in syn Huys doen sitten/ende een Jaer van syn of-
ficie affghestelt.

Ende voozts/ om die van Wtrecht te dwinghen/ synen wille nae te
comen/sondt haer den 21 Augusti 1569 het gheheel Regiment ofte
Certio van Lombardijen, groot thien Vaendelen Spaengiaerden/ende
die dede hy legghen ofte forieren/soo wel op de Gheestelycke als We-
reltlycke Persoonen/die de Bozgherije seer quelden/ende dwonghen
hun Servitio gheldt/soo sy dat noemen/ vooz 2400 Coppes/ (die sy
seyden sterck in ghetale te wesen) te gheben eenen gulden vooz elck een
ter weken/dat waren 24 hondert guldens ter weke: Des vriet te min
dzonghen haer noch ghelycke wel alle hun noodtsakelycke nootdrust ge-
noech aff.

Ende soo den Hertogh die van Wtrecht noch niet met dien overlaf-
tonde bzenghen tot consent van syn schattinghe/ soo heeft hy den 15
Decembzys/dooz den Procureur Generael/het Corpus van de Stadt
doen daghen/vooz hem ende synen Bloedt-raedt te compareren/teghen
den 29 Decembzys/alwaer hy haer aensprack ende beschuldichde van
Crimen Laesa Majestatis, ende volghens verbeurt te hebben alle haer Pri-
vilegien. Charteren/Vrijheden/etc. ende noch om ghecozrigeert te wo-
den/als syn Excellentie soude goet vinden/ etc.

Also hier ober veel verantwoordingen/replycken/duplycke en schrif-
tueren/tusschen/die van Wtrecht ende den Procureur Generael passeer-
den/ met groote partijdicheyt van wegghen des Hertoghs/ soo dat haer
schyften qualijcken/oste niet condon ghelesen ofte ghehoort worden: soo
heeft hy nochtans binnen Antwerpen den 14 July/ in't Jaer van 1570
een Sententie ghegheben ende uytgheproken/ tegghen den staet des
Landts van Wtrecht/namelyck/tegens de vijff Collegien Metropolita-
ne, en Colitgiale van de Stadt representerende d'eerste Lidt der Sta-
ten/ende tegghen de Edelen/soo wel binnen als buyten Wtrecht/repze-
senterende het tweede Lidt/ende vooz het derde Lidt/ die Steden van
Wtrecht/ Amersfort, VVijck, ende Rhenen: Als/om dat sy hadden ghe-
tracteert ende gheaccozdeert met de Geconfedererde Edeien ende aen-
hangh/oochlypckinge gethoont den aff bakers der Beelden oft Beelt-
stozmers/ende toegelaten de Ketters/te pzedicken in de gewijde Ker-
ken/ t'selfde den Monicken verbiedende/etc. sy nu waren verballen in
Crimen Laesa Majestatis, Ghestelycke ende Wereltlycke/verclarende/ dat
de vijff Kercken waren gheprivieert van de voozgaende Pridziteyt/en-
de dat sy voozt aen gheen plaetse noch stemme souden hebben/noch on-
der de Staten gheroeppen te woerden. Desghelijcx de Edelen/dat sy niet
meer souden wesen van't tweede Lidt/ende aengaende het Corpus van
de Stadt Wtrecht. die verclaerde hy alle hun Privilegien, &c. verbeurt:
Desghelijcx hun incomende Rentten competerende de Stad ende Gilden
der selvigher/verclarende dien gheconfisquiert tot pzojite van den Co-
ning/

ning/privilegende die mede van haer stemme ende plaetse/met de vooz
noemde Steden van Amerf-fort, V Vijck, ende Rhenen, die welcke hy me-
de priveerde van het aenpart sy hadden in de Staten met de Stad van
Vtrecht, ende dat tot der tijdt toe/dat sijne Majesteit, anders gheozdon-
neert sal hebben/etc. Dese Procedueren des Hertoghs teghen die van
Vtrecht, sal den curieusen Leser moghen int langhe sien ende lesen in den
Hystorie ofte Tydt-Register van Pieter Bor, Christiaenzoon, Ghedzucht
in den Jaere 1601.

Over dese strenghe Sententie des Hertoghs hebben de Staten van
Vtrecht den 29 Julij gheappelleert aen den Coninglijcke Majesteit haer
van onrecht beclagende/sepndende Ghedeputeerde/niet sonder perijckel
haers levens/nae Spaengien/het welcke den Hertoghe seer verdoot:
Van gelijcke wel belaste hy den Magistraet te continueren in te admi-
nistratie van Justitie/ende alle andere Officiieren in haer Ampt/by pro-
visie/tot dat by hem anders soude worden gheozdonneert.

Dit aldus staende/sochten die van Vtrecht, dooz vrienden/den Her-
togh te vermozwen/en boden aen vooz de schattinge hondert en tacht-
tentigh dupsent guldens/en ander geschencken/van het was al te ver-
gheefs. Ende alsoo oock haer solliciteren in Spaengien / soo om ontsla-
ghen te wesen van't Spaensch Garnisoen/als van de Sententie/lange
aenliep/soo werden sy/Ammo 1571. dooz breefe van inval des Prin-
cen van Orangien Oozlog-schepen/vooz weynich tijts/ontlast van haer
Spaensch Krijghs-volck/als sy twintigh maenden langhe den over-
last gheleden hadden: Maer cozts daer naer werden weder daer bin-
nen ghesonden/als de Water-Geusen vande Zee-Custen vertrocken
waren/ende ontbloote also den Zee-Cust/selve die Stede vanden Brie-
le/die beter vooz hem bewaert ghedient hadde. De Spaengiaerde we-
der ghecomen/hebben weder alderhanden moetwil ende overlast aen-
gherecht:niet sparende den Borghe-meester Iohan Taetz van Amerongē,
die sy met uytghetrocken sweerden over vielen in sijn eygen Hups/ ooc
soo dzonghen sy de Stadt 800 Daelders aff vooz leeninghe:daer noch-
tans den Hertogh Octroy wepgherde/om dat gheit onder de Borghe-
rije te moghen lichten/niet teghenstaende alle ootmoedige clachten.

Hier mede den Hertogh noch niet te vreden wesende/ heeft belast den
President van den Hobe van Vtrecht die Stadt aff te eysschen/ ende in
sijn handen te brenghen/alle de Originele Chartres/ Privilegien, Sta-
tuyten/ etc. der selvigher Stadt ende Landtschap / op het welck de
wepgheringhe dede/ schryvende seer ootmoedelijcken/ van date den
achtthienden Januarij 1572. allegerende haer Appel aen den Coning
ghedaen/met veel ander Wettelijcke redenen. Maer soo sulcx al te ver-
gheefs was / ende dat den Spaenschen Cozonel met het Garnisoen
belast werdt/den President te assisteren tot de executie met gheweldt
noch drepghende den Magistraet te vanghen / soo hebben sy / met alle
behoorlijcke ende wettelijcke protestatien/moeten over geven alle hun
Chartres/Privilegien, Statuyten/etc. in handen van de President van

Vtrecht
godev. p. 110
na. Spagon

Water-Geusen

Vtrecht m
aan die l'a
overloren
alle houw
Chartres van
Privilegien

*al genomen
i April
72*

den Hobe voorszreven diese op het Casteel van Vredenborch dede brengen/ alwaer gebleven zijn ende bewaert werden/ tot dat die selvige by tijde vanden naevolghenden Gouverneur/ Don Loys de Requesens, by laste vanden Coningh zijn gherestitueert ghewordent Niet tegenstaende van dese over leveringe van Privilegien, werdt dat Spaensch Crighsvolck daer noch stil ghehouden/ de Zee-steden ontbloot zijnde/ tot der tijdt toe/ dat ses weken daer nae/ den eersten April 1572 den Briele in ghenomen werdt/ van des Princen van Oraengiens Oorloog-schepen/ waer door dit Crighsvolck derwaerts moesie ghesonden worden/ als wy hier nae sullen verhalen.

Den curieusen Leser sal de gheheele Acten/ Placcaten/ Brieven/ ende Sententien/ vinden in de Boecken vande Nederlandtsche Oorlogen, van Pieter Bor, Christiaenz. ghedruckt tot Utrecht/ die seer opzachtelijc/ met een cozte verhael ende Historie/ alle de Acten/ etc. by een ghevoeght heeft/ betuygende de waerhepdt.

Aldus de saecken staende/ ende de twee Jaeren nu overstrecken zijnde/ so heeft den Hertogh de ordinantien vanden thienden ende twintichsten penningh/ den letsten Julij in dit Jaer 1571/ doen publiceren/ met een secker moderatie/ nae sijn goetduncken suffisant/ om alle de voorszreven clachten te doen cesseren: verclarende over sulcx/ dat den Coopman van buyten-Waeren ende Coop-manschappen in brengende/ van sijn eerste vercoopinghe by soude wesen/ dat hy oock die selve weder by soude moghen uyt voeren/ hebbende gheen proprieteyt verandert/ ende maer alleen passerende. Oock dat alle Waeren eens ter stete souden betalen. Dat mede het ghewas van Cozen/ ende vruchten binnen den Lande/ mitsgaders de beesten/ daer op ghewonnen zijnde/ vande eerste vercoopinghe by souden wesen/ tot voozderinghe vande Landtbouwinghe/ ende dit al by forme van een proeve.

Dese publicatie met de moderatie en heeft de Landen oock gheen contentement ghegheven/ maer hebben dat vooz een alder-hooghste tyrannie gheacht/ daer mede ghesocht werdt de Landen van haren rjedom te berooven/ ende dan het volck verarmt/ uyt de Landen te drijven/ mits dat der Landen welbaren en neeringhe bestondt inden Coopshandel/ dat is in alderhande materialen ende Coop-manschap in te locken/ ende die te vercierren/ die coopende/ werckende/ ende dan weder uytvoerende/ daer den ghemeynen Man te water ende te Lande/ rijck ende arm by leeft/ ende neeringhe by gheniet: Van welken handel het thiende te gheven/ soude moeten tot een onuytsprekelycke groote somme bedraghen/ tot der Landen ondergangh/ zijnde de Inwoonders der Nederlanden het volck dat meest haer ghelt aen Hysfraet/ Cleeren/ Lijnwaet ende Juweelen besteedt/ ende alder-meest haer Hysfen vercierren/ boven alle andere Natien/ met alle andere ornamenten ofte sieragien gheschat worden/ de weerde te passeren van andere Natien nootelijcken Hysfraet.

De generale onwillichept der Landen den Hertogh verthoont zijnde/

de/ende dat sy meynden/dat de twee Milioenen jaerlijcx hem / in stede van den thienden penningh/vernoeght souden hebben : Soo seyde hy: hoe hy in Spaengien seer gheblameert was/dat hy het consent vanden thienden penningh niet te werck ghelept en hadde / ende dat de schattinghe den Coningh best aenstonde/souder langhe sollicitatien der Staten/waeromme hy die niet wille ofte onwille wilde hebben : Waer teghen niet en baette wat syn inlandtsche Raedts-Heeren / principelijck Viglius, Schetz, ende andere (tot haerder grooter eeren) hem verthoonden/ als dat de Staten niet absolutelijck consent ghegeven en hadden/ ende dat hy daer mede synen tweeden hondersten penningh (die vier milioenen bedroegh) verliesen soude. Den Hertoghe antwoorde in gramscap / dat sy niet wel/ ofte waer daer aen en seyden / dat de Staten niet gheconsenteert en hadden/dickmael sweerende/hy soude den thienren gaen/daer quame aff wat het wilde / ofte het soude hem syn leven kosten : Ende seyde/sulcke Raedts-Heeren / die de Landen daer teghen styfden/behoorden vooz Rebellen ghehouden te worden : niet diergheke schampere ende dreygende woorden meer. Het gingh sijne Majesteys Hoogheyt/eere/ende reputatie aen / en het waer een quaet exempel/ de Subjecten alsoo toe te laten met haer Princen te spotten/ende van haer beloften te wijcken/om dat sy sulcken weygheringhe/als een rebellie/by den Bloedt-raedt wilde doen straffen/ende de sulcke t'hoofst vooz de boeten doen legghen/ met alle die het mainteneren wilden. Ende haer generelijck / (principelijck den Staten van Vlaenderen) groote ghenade gheschiet / hebbende niet min dan Egmont ende den Prince van Orangirn van den Coningh verdient/ende vooz versoeninghe was het consent van den thienden penning aenghenomen.

Hy soude veel meer vooz den Coningh by middel van Confiscatie gecregen hebben/ hadde hy dien wegh willen gebuycken/alsoo hy wel mochte/dan by den thienden penningh/niet passende op der Provintien ende Staten ghepzetendeerde Privilegien,principelijck de blijde Incomste van Zabandt/die hy seyde/dat sy soo wel als die van Utrecht verloozen ende verbeurt hadde. Waer op hem van eenige gheseyt wert/dat de Declaratie ende Sententie van privatie verballentheydt/moeste voozgaen/ende dat selve te attentieren/soude periculous wesen. Hy antwoorde/ hy wilde liever hem in stucken laten sijnden ofte cappen/dan te lyden/dat de Landen haer gheloften niet houden en souden/ende dat de Sonne ende Mane eer haren schijn soude verliesen/dan hy thienren penningh soude missen.

De Staten des Hertoghs boornemen ende opset siende/hebben ten laetsten best ghedocht/mi het Jaer van 1572. aencomende / elke selve eenighe nae Spaengien aen den Coningh te senden/die hy nochtans wederom ontbloomt / ende met der doot dreyghde : maer sy gheraecten dooz naer Spaengien. Maer eer daer resolutie op ghenomen

o o ij

wert/

wert//ghebeurden veranderingen in Nederlandt, dooz het innemen van den Briele, Vliſſinghen, ende andere plaetsen/als wy sullen verhaelen: sonder welke veranderinghe de Ghesanten in Spaengien niet sonder perijckel van den lijve en waren.

Den Hertogh niet tegenstaende:sochten daer en tusschen den thien- den penningh in particuliere Steden in't werck te stellen/ende dooz sijn Officieren te ontfanghen/eerst tot Bzupffel achtende best te beginnen: Maer de Bzupffelaers hebben alle haer Winckels ghesloten/niet wil- lende pet vercoopen/om niet schuldich te zyn den thierenden penningh te betalen. De Backers ende Brouwens en wilde niet backen noch brou- wen/alsoo datter groote confusien alomme opstonden/ende een despera- tie onder t'volck scheen te comen. Daer teghen den Hertogh wilde ghe- weldt int werck stellen/resolberende in de Wert / Anno 1572 de prin- cipaelste Borgheren van Bzupffel/die hem tegen waren/wel tseventig op een bziefken alreede aengeteeckent/in haer deuren te doen hanghen by nachte/ofte sy souden vercoopen/ende nae advenant betalen: daer toe de Officieren ende Hangh-man alreede last hadden/hen beerdich te houden niet; leederen ende stroppen/om tselve den naeste nacht te execu- teren/als ten selvigen dage de tydinghe quam/dat den Grave van der Marck den Bziele ingenomen hadde: Welck verlies des Bziels hem dede sien/dat hy beter hadde gedaen/syn havenen te besetten/eu tvolck soeter te handelen/dat sijnen moetwille soo seer te drijven / ende nae sijn goetduncken te schatten/daer de Landen hem aenboden soo statelijke sommen/alsser nae staet der Landen qualijck op te brenghen waren. Al- soo dooz de tydinghe van den inval der Geusen/bleef den thierenden ende twintichsten penning achter/hoe wel het sints meermaels heeft ver- soght gheweest.

Die van Amsterdam / om dat sy niet absolutelijcken en consenteer- den/ in zynen eysch vandē thierenden penning/condemnerende hy die in een Boete van vyf en twintigh duysent gulden/ tot opbouwinge van't Casteel van Vliſſinghen: Sy luyden hem excuserende op hun groote ver- liesen vanden hooghen Bloedt ende dijcken te verbeteren ende maec- ken: ende boven al / dat sy so groote verliezen daghelijck ontfingen van de Water-Geusen / die haer gheheel Vloten van Oosten ende Westen comende namen.

Moort begaen by de Spaengiaerden binnen ROTTERDAM.

Alsoo de Spaengiaerden met schande gevlucht waren vanden Briel, ende wyt het gheheele Eylandt van Voorne, dooz de com- ste van den Grave vander Marck, soo zynse nat / beslijcht/ ende moede ontrent Dordrecht ghecomen / daermen haer den in- ganck met de becerffste middelen aff-sloech ende wepgherde. De Gra- ve van

ve van Bossu seer perplex ende verflaghen zijnde / om dat het hem alsoo mislukt / ende buyten zijn meeninghe ghegaen was / ende vreesende soo hy dat quartier verliet / dat sy wel veel meer Steden in heur ghewelt cryghen souden / so is hy mette voorszeyden Spaengiaerden door Rotterdam ghecomen / meenende daer binnen te gheraecken / maer den inganck wert hem oock geweygert door de Borgheren / de welke / vreesende datse teghen haren danck oock souden mogen overweldicht worden / hebben hem in wapenen ghestelt omme de selve buyten te houden / het welck de Grave verstaende liet sich duncken dat het beter was met list te versoecken / hoe hy best de selve Spaengiaerden daer binnen soude brengen / dan met ghewelt yet aen te vanghen / der halven hy met sommighe van zijn Edelluyden inde Stadt ghelaten zijnde by de Overhept aenghehouden heeft / datmen zijn Soldaten door de Stadt soude laten passeren / want hy hadde gheschickt elders te trecken : Maer de Borgheren het selve verdacht zijnde / meenden sy conden wel aen d'een zijde buyten om trecken. Niettemin na veel beradinghe ende overweginghe / zijn sy te samen verdraghen / als namelijk / dat de Spaengiaerden met een ofte ten hoochsten twee Corpzschappen teffens met ongheladen roers souden door de Stadt trecken / de welke wederom uyt der Stadt zijnde / souden weder andere deur trecken totten laetsten toe. Onder welke deersel de Spaengiaerden al ghereedt buyten de Poozte in wapenen staende / ende de eerste Corpzschap inghelaten wordende / so zijn alle de selve met soodanighen furie eer sy haer roers aff gheschoten hadden inde Poozte ghedronghen / dat de wachte der Borgheren inde Poozte ghestelt / de selve niet en conden sluyten / t'welck murmuratione maecte. Dies een Borgher genaemt Swarte Ian, een Smit zijnde / die hem wat stouter toonde dan d'andere / teghen Bossu seyde / datter meer dan het ghetal alreede inghecomen waren / t'welck de ander loochenden : Den Smit riep men moeste de Poozte sluyten / want hy hadde se getelt. Waer over hem Bossu hiet liegen / ende gestoott zijnde / seyde met schampere woorden / dat hem niet betaemde s' Coninc volck te tellen.

Den Smidt seyde / dat hem de wacht ende het tellen bevolen was / dies Bossu zijn Sweerdt trock / ende nae hem sloegh / maer den Smidt schutte den slaggh / ende wilde hem met een Slagh-sweert weeren / dan hy wert noch van Bossu doorstecken. Desgelijcx oock een Bacher / genaemt Ian Dominicusz. die als een vroom Borgher zijnen last betracht / werdt oock doodtlyck gewont.

Enige van zijn Edelluyden ende andere die hem volchde zijn voorts / met haer bloote geweeren in de wachte gevallen / van de welke sy sommige doot smeten / ende sommige ter Stadt uyt stieten / in sulcker voegen de poozte inghenomen wesende / zijn de Spaengiaerts voorts alte samen in de Stadt in gedzongen / ende hebben vele Borghers diese in de wapenen vonden doot gheslaghen ende vermoort / men achte de dooden tusschen de drie ende vier hondert gheweest te zijn. Dit gheschiede op den 9. van Apzil inden Jaere ons Heeren 1572. Den moetwille die sy aldaer

aldaer begaen hebben mette Bozgheren / Vrouwen ende Maechden / en de inde Bozgheren Hupsen den tydt dat sy aldaer ghelegen hebben / is seer groot gheweest . Want sy aldaer bedreven hebben alle licentie ende ongeregeltheden / diemen eenichsins soude comen bedencken / vande Bozgheren te drepghen / slaen / smijten / ende aff te dzinghen alle datse wilden hebben / sulcx dat vele Bozghers vooz gheluckich achteden / die ghenc die in't innecomen doot ghebleven waren / dooz dien sy dese moet willicheydt niet en dozsten aenschouwen / noch onderwozpen wesen / dese onverdazghelijcke slavernye / daer sy toe ghecomen waren .

Daer en tusschen hadden die banden Bziele Delfs-haven inghenomen sonder wederstandt / dies sy oock niet misdeden / van daer trocken sy nae het Huys te Spaengien by Schiedam / dat sy innamen / houdende Schiedam daer mede ghenoech beset .

Dies den thierenden April eenighe Spaensche Vaendels uyt Rotterdam de Geusen in Delfs-Haven by nachte overvielen / doodtslaende ende verjaeghende / ende namen ende pilgierden de plaetse ende de onligghende Dorpen / alles goeden buyt maeckende . Welcke tyranije al Hollandt dooz / den haet ende vreesse over de Spaengiaerden vermeerderde / ende groot naedencken maecte . De Grave van Bossu wesende een Nederlands Heere / was vande Inghesetene des Landts redelijck te voozen bemindt : Maer dooz desen daedt heeft hy sich selven eenen grooten haet op den hals ghehaelt / bysonder onder de Hollanders daer over hy by den Hertoghe tot Gouverneur ghestelt was .

Bossu ende de Spaengiaerden hebben tot Rotterdam ghemeynt haren Setel van de Oozloghe te maecken / ende van daer Schoonhoven vooz haer verseeckert / ende ander tochten ghedaen . Maer als sy haer ten laetsten van de andeere Steden omcinghelt vonden / soo hebben sy den een-en-twintighsten July Rotterdam verlaten / eenighe Dorpen afbrandende / ende trocken nae Haerlem / daer die van Amsterdam haer meynden in te helpen / t welck haer miste / dies sy haer in't Bosch begaven / tot datse Lumey van daer verdreeff nae Wrecht : Lumey daer en tusschen Rotterdam inghenomen hebbeende . Onder tusschen heeft den Heere van Lumey groote tochten aldaer ghedaen / te water ende te Lande / belegerende Geertrudenberghe , die welcke wepgherden het overgheben / midts dat hy gheen bescheet van den Prince van Orangien en conde thoonen .

De Stadt van Delft in dese beroerten hielden oock haer Doorten toe / ende op haer eyghen costen namen sy / tot haerder bescherminghe / eenigh Krijghs-volck aen . Het uytfluyten van Delft hebben die van den Haghe moeten becoopen ofte verghelden : want die sy tot Delft uytstoten / moesten die van den Haghe herbergen / ende alle haren moet wille lyden / verdazghen / ende ghehoosamen .

Moort ende plonderinghe der Stadt MECHELEN.

DEN 1/ Octobris 1572 is de Hertoge van Alba met sijn Le-
gher/voor de Stadt Mechelen ghecomen: doch soo rasch / als
het Garnisoen/t'welck vanden Prince van Orangien daer bin-
nen gelaten was/onder Bernaert van Merode, Heere van Rumé,
sijne comste hadden vernomen/so hebben sy eenig geschut los geschoten
opt volck vanden voornoemden Hertoge/waer over hy op het hoochste
ghestoot wert/ende ontboot terstont het gheschut/in meeninghe zijnde
t'selue daer voor te planten/en de Stadt te beschieten: maer het Gar-
nisoen dat daer binnen lagh/geen hope hebbende op der Borgeren by-
stant/te meer door dien sy bemerkte de verflagentheyt van de Gemeyn-
te door het geluck des Hertogen/dock geen hulpe verwachtende vande
Prince van Orangien, en haer selven te onsterck kennende/ hebben voor
best geacht de Stadt te verlaten/en de wreetheyt van haren vyanden te
wijcken: waer over sy des nachts secretelijck uyt de Stadt zijn ver-
onttrocken/en hebben haer also uyt het perijckel verlost. Den dagh ge-
comen zijnde/so hebben haer de Geestelijckheyt ghereet gemaeckt / om
met Crupcen en Vanen buyten de Stadt den Hertoghe te ghemoete te
gaen/ende te voete te vallen/ende also voor de Borgeren ende Inwoon-
ders vergiffenisse te bidden: Maer het was alles te vergheeffs/ want
de Hertoge te vooren door sijne groote gestootheyt/de Stadt tot eenen
rooff ende buyt hadde overgheven/oversulcx zijne met een groote furie
inde Stadt geraecht/ sommige door de poorten/sommige over de muren/
ende hebben veel volcx int eerste inne comen deerlyc ommegebracht
ende vermoort/ende de Stadt soo jammerlijck geplondert/dat niet veel
desghelijcken ghesien is: Want sy in der Borgeren huysen vielen / son-
der eenich onderschept van Gheestelijcke of Wereltlycke personen te
maken/ende in te sien oft sy in dese saecke schult hadden dan niet / ende
beroofdent ende plunderdent alles dat sy konden ende mochten/ goudt/
silber/geldt/cleederen ende juweelen/ tafelen/ bancken/ stoelen/ schijn-
werck/ende houtwerck. Daer by namen ende vercochten sy sock Co-
len ende Tuzven/hout ende brandinghe. Sy vonden daer mede bequaem-
heyt van schepen/om alle den rooff die niet ten uystersten gherantsoent
werdt t'Antwerpen ende elders te voeren. Waer over de Spaengiaers
den hare liberaelheyt thoonden/ende een deel daer van gaven tot re-
paratie van het Huys van Aken t'Antwerpen (soo ghenamt) voor de
Jesuiten/ende tot de Minre-Broeders. Somma alle uysterste moetwil van
rooben/moorden/vrouwe-crachten/werter ghetoont / jae de sommighe
werden selfs geschoffiert ende vercracht in het aensien van hare Oude-
ren ende Mannen/gheen Jonnen/Bagynen/Geestelijcke noch Werelt-
lycke werden ghespaert: T'geroep/t'gecrijt ende ghekarm was seer
P p erbarme

erbarmelijck om hoozen van Mannen/Vrouwen/jonghe Dochteren en Kinderen: doch sy en lieten daeromme niet aff hare wreedtheit/giericheyt ende vleeschelijcke wellusten te bedriyven. Sy hebben mede ghe-rooft het ghelt ende goet vande Raedts-Heeren des Coninc / ende der Bisschoppen van Mechelen ende Namur, die de Geusen ghespaert hadden/en mede het goet van de lieden/die de Geusen gebangen wech ghevoert hadden. Den rooff wert gheacht ettelycke millioenen guldens weert te zijn.

Tot een eeuwige gedachtenisse van dese saecke is dese volgende incarnatie by eenighe ghemacckt gheweest/daer van de getal letteren het jaer beduyden.

*Hispanis Belgis, Mechlinia bello secundo
Hev dolor octobris aspera prada fuit.*

Ende noch een ander in Duytsch :

MeCheLen saL ten eeVVigen daghen
Den tVVeeden daCh. oCtobris beCLaghen.

Dit stuck/om dat het te strenghe scheen over soo goeden Stadt / die haer altyt redelijck ghedragen hadde/soo dede den Hertogh een verclaringhe syner redenen drucken/ende die uytgeven den vierden Octobris te Mupfen in't Veldt-Legher by Mecheleu/waer inne sy die van Mechelen beschuldicht/dat sy Eryghs-volck onder haer begonnen hadden/van over langen tydt aen te nemen/om des Conings Garnisoenen daer mede uyt te houden/ende den wegh te maken voor s' Princen volck/die sy seestelijcken onthaelt hadden/ende gheldt ghegeven: Ende des Hertoghs Legher comende/ hadden hem met haer Garnisoenen aengevalen. Hadden oock t'geschut op syn volck aff gheschoten/ende eenige van dien gedoodt/ende hem niet tydts ghenoech de wete ghedaen van des Garnisoens vertreck: Waer omme sy verdient hadden gheplondert te werden. Men noch aensegghende / datter noch voorder / boven de plonderinghe/teghen de selve Borghers geprocedeert sal worden met strengheyt. Desgelijcx tegen alle andere affballige Steden/die des Coninc Heerz-cracht verwachten sullen.

Sy gaff oock een Placeaet ende ordinantie terstont uyt / dat men alomme moest inventarieren ofte op schryven alle de goeden ende schulden der Rebellen/ofte der ghener/die haer erghens in gemoept hadden/ende dat een peggelijcken moeste binnen drie dagen aengeven/ wat goeden/schulden/landt/ofte zandt sy wisten erghens te wesen/ofte selve in handen te hebben/oft selve de Rebellen schuldich warē/op de verbeurten eyghenaers Rebellen betaelden: waer van den aenbrengher soude hebben ofte houden een derde part/den Officier en den Coning de reste.

Maer dat de plonderinghe ende berovinghe tot Mechelen gheschiet was

was/ heeft de Hertoghe van Alba een deel volcx ende peerden ghesonden naer Diest: Maer alsoo het Garnisoen vanden Prince daer uyt verlopen was/ ende dat het een seer swacke Stadt was/ dies des Princen volck niet en hadden comen uyt keeren/ so en is de selve Stadt niet ten roobe over ghegeven gheweest/ maer hebben haer met een somme gelts vry ghecocht/ en voozts het Leger moeten vooz eenighe daghen victualieeren/ t'welck niet sonder groote swaricheyt en benautheydt der Voozgerije en gheschiede.

Middeler tijdt heeft het Garnisoen van Dendermonde de Stad ooc verlatē/ die vande Spaengiaerden haren paps cochten vooz acht duysent guldens. Desgelijcx die van Oudenaerde, despererende ghelijck veel ander Steden/ hebben de Stadt oock verlaten/ den 3 Octobris/ eenighe Geestelijcke te voozen straffelijck gehandelt/ ende een deel verdroncken/ ende op Oostende verdrocken/ alwaer het Crighs-volck meestendeel te schepe ontquam/ in Engelandt ende Zeelandt, Maer Imbiese van Gendt/ een stout Man/ de Sone van Ian van Imbiese (naemaels vermaert) sijn schip aen den grondt zijnde/ ende in perijckel van gebangen te worden/ sprangh in de Zee/ daer hy verdronck. De andere Capiteynen/ als Iacob Blommart, Guilliam de Grave van Gendt/ Anthoni Rijme, ende andere/ meenden by eenen beteren wegh in Zeelandt te gheraken/ maer by nachte in een Hups ofte een Pachtgoet by Eecloo, rondt omme omcingsghelt zijnde/ ende haer niet willende gebangen geben/ werden met vper beset ende verbrant in't Hups. Veel ghevangenen alom t'Landt dooz werden gehangen ende onthalt. Eenem Edelman/ Anthonis VVtenhove. Om dat hy de Ghereformeerde Religie bekende/ werdt levendich verbrant/ ende seer wreedelijck gehandelt.

Den Hertoghe van Alba is voozts getogen op Maestricht, alwaer hy sijne Duytsche Kuypteren meest af danckte/ aldaer zijn verscheyden Gedeputeerde vande Steden by hem ghecomen/ om hem te ontschuldighen ende vergiffnisse te bidden/ van dat sy ghedwonghen waren gheweest/ soo sy seyn den Prince van Orangien eenige bystandt te doen/ ende victualie te seyn den. De Hertoghe heeft alles ghesimuleert/ want het en dochte hem als noch gheen tijt te zijn/ om alles op't straffe te handelen/ van daer is hy naer Nimmegen getrocken/ bevelende Don Frederico sijnen Sone den Prince van Orangien ende de Gereformeerde met aller neersticheyt te vervolgen/ alwaer hy vooz eenen seckeren tijdt gebleven is.

Don Frederico des Hertoghen van Alba Sone / Oberste over des Conincx Leger/ trock aldus vooz nae Gelderlandt, daer hem vele Steden die affgefallen waren/ de sleutelen te ghemoet brachten/ en elck om d'eerste hem socht te reconcilieren: sulcken schrick was onder de menschen ghecomen/ sints de Moordt van Parijs, t'verlies van Bergen, ende plonderinge van Mechelen, dat die van s'Princen partie/ hert noch sinraet noch daect bykans in haer selve vondē/ also het met die vant Graefschap ende Stadt van Zutphen gebeurde/ gelijck wy sullen verhalen.

P p ij

Moordt

Moordt ende Plonderinghe der Stadt ZUTPHEN.

DEn 22 November is Don Frederico, sone vanden Hertoge van Alba met synen Legher voor de Stadt Zutphen gecomen/ zijnde een stercke ende wel ghelegghen Stadt op de Yssel, met goet Garnisoen beset/voor welcke hy terstont syn gheschut plante/ ende begonst die te beschieten: Doch s'anderen daeghs des nachts bluchten eenighe Soldaten met eenighe Wozghers daer upt/ door vreesse ende oneenicheydt/soo dat het Spaensche Crighs-volck des daeghs daer aen volghende daer in gheraecte. Ende niet teghenstaende de Wozgheren haer sochten over te gheben:soo liepen sy over het ijs ende Vesten/ooch over de Muzzen ende begonnen byesse / om alsoo als een gewonnen Stadt die te plonderen/ t'welck sy deden/vermoordende alles wat sy vonden: Dat niet ghewecken en was/Mans en Vrouwen verdroncken sy een groot deel inde Ysel.

Ettelycke Soldaten ende Capiteynen achterhaelt hebbende/ hebben sy ghehangen met de voeten opwaerts aen galghen/ segghende dat sy teghen haren eedt die sy eenmael ghedaen hadden/ wederom tegen den Coningh ghedient hadden. Daer ghebeurde wederom allerhande wreedtheydt/in alles wel vyff hondert doot blyvende. Welck weder soo grooten schzick maecte/dat alle Steden schenen haer te willen over gheben/soose maer van goet verdzach mochten verseeckert wesen/ principelijck om datse saghen/ dat sulcken Stadt van ghelegentheydt/ ende natupzen soo sterck/ende wel beset met volck/ende diemen meynde dat der victorie des Hertoghen wat soude stuyten/ soo lichtelijck haer hadde laten vermeesteren.

Desen schzick dede ooch den Grave vanden Berghe. te Campen zijnde/ met syn Gravinne ende kinderen / ende met al dat hy mede conde draghen/ooch syn Crighs-volck bluchten nae VVestphalen, verlatende alle syne plaetsen.

Desse tydinghe van het inne nemen van Zutphen, ende het verloop vanden Grave vanden Berghe, heeft van ghelycken seer verschzickt de Gereformeerde in VVest-Vrielandt zijnde/want Grave loost van Schouwenberch verstaen hebbende vande aencomste des Hertogen van Alba Legher/ is met seeckere Vaendelen knechten den 18 Novembz is upt Franecker ghetoghen naer Mackum aen den Zee-cant/ ende heeft aldaer begonnen een Schantse ende sterckte te maecten / om des noodt zijnde altyt van daer op Hollandt te moghen schepen/maer al eer hy sich aldaer wel beschantst hadde:heeft den Coronel de Heere van Billy hem aldaer vervolghet/waer door hy de vlucht ghenomen ende met syn volck nae de Drente, ende seo voortz wech ghetoghen ende ghebloden is/ het welck hy die van Bols waert verstaen zijnde/zijn den 22 des nachts mede ghevlucht/hoe wel hen niemandt en jaeghde.

Den 23 ende 24 Novembz is zijne oock uyt Sneeck ende Franeker ge-
 blucht / met sulcken disordze ende vzeese als oft haer herten gheheel
 wegh waren gheweest. Vele van hen luyden zijn daer ghevangen geno-
 men / onder andere hebben de Catholijcke binnen Sneeck gevangen ghe-
 nomen / Jonckheer Diederick van Bronckhoist ende Batenborch, Heere vā
 Nederwormter, die daer binnen als Oberste hadde ghecommandeert / en
 is eyntelijck tot Leeuwaerden op't Blockhuy's ghevanchelijck ghestelt.
 De Burghmeesteren van Bollweert, Franeker ende Sneeck quamien tot
 Leeuwaerden ende presenteerden die sleutelen der vooz's. Steden aenden
 Coronel ende t'Hoff van Vrieslandt. De Coronel is inde vooz's. Steden
 ghetogen en de Burger's ende Burgerinnen zijn den Coronel in grooten
 getale te voet gevallen / en hebben met gebouwē handen genade begeert.
 De Coronel heeft vooz's syne Walsche Vaendelen gheleyt inde vooz-
 schreven Steden / ende de Duptsche verdeylt inde Grietenien met last
 omme neerstelijck te versoeken / vervolgen / verjaghen / t'onderbzenghen
 ende t'apprehenderen de Gereformeerde die sy erghens souden moghen
 becomen / ende de selve gheoppzehendeert hebbende over te senden tot
 Leeuwaerden: dede oock seer scherpelijck verbieden dat niemant eeniger
 der selver en soude moghen huyfen / nochte hoven / ende soo yemandt al-
 reede eenighe ghehuyft / ghehoost ofte verborzghen hadde / dat die selve
 terstont souden moeten comen denuntieren / op pene dat de terstont van
 goet ende hare souden worden ghespolieert / hare huyfen verbzandt / en
 sy selve gheappzehendeert ofte doot- gheslagen.

De Hertoghe van Alba, heeft aen den Coronel de Heere van Billy ge-
 schreven dat hy de Vesten ende Muryen der voozschreven drie Steden /
 die gerebelleert hadden souden doen affwerpen en de grachten vullen /
 t'welck hy die van Sneeck verstaen zijnde / baden ootmoedelijckē aenden
 Coronel daer mede te willen supersederen / ende versochten syne Brieven
 van recommandatie / omme daer mede te reysen byden Hertoghe van
 Alba, ende toe sien oft sy tselve souden moghen verbidden / maer hy heeft
 hen de voozschreven versochte recommandatie aff gheslaghen / doch is
 niet te min daer nae te vreden gheweest henluyden mede te gheven syne
 Brieven / ten eynde sy souden moghen versoeken te behouden vyff voe-
 ten mury's hooghe / om buyten te moghen sluyten de knevelaers / Die-
 ven ende Strat-schenders / ende datmen de reste soude affwerpen.

De wijle dese dinghen aldus verliepen in de Provintien van Gelder-
 landt, Zutphen, Over-Yffel, ende Vrieslandt. zijn oock de Soldaten bin-
 nen Amerf-fort inden ghestichte van Vtrecht legghende / onder Hopman
 Grijsbrecht van Broeckhuysen ende Andries Putman, gemuytineert ende
 hebben de Stadt willen verlaten ofte hare Hophuyden gedreycht / dat
 soo haest Don Frederico daer omtrent soude comen / sluyden de vooz-
 ten openen / ende henluyden ghevanchelijck ober leberen souden / over-
 sulcx soo zijn sy luyden met de voozschreven twee Vaendelen Solda-
 ten / ende omtrent vijftich peerden uyt Amerf-fort getogē ende omtrent

Naerden ghecomen/dese versochten binnen ghelaten te werden / dan de Magistraten van Naerden hebben haer den in ganck ghewepghert/ ende terstont aen den Oversten Sonoy gheschreven/ t'ghene haer weder voer.

Die van Amerf-fort zijn by den Grave van Bossu tot Vtrecht ghetoghen ende hebben hem de sleutelen vande Stadt ghebracht ende genaede versocht. De Grave van Bossu is den 21 Novembris binnen Amerf-fort ghecomen met twee Daendelen knechten/ende also de Stadt wederom in ghecregen.

Cozt Historisch verhael vande Noort ende de-structie der Stad Naerdē, behoorende onder t' Graefschap van Hollandt, gelegen in Naerdinger-landt, eertijts alsoo genaemt/ende nu Goylandt, begaen by de Spaengiaerden onder den Veldt-Oversten van des Conings Leger Don Frederico Sone vanden Hertoghe van Alba, op den 1. Decembris 1572.

Vele Burgers ende goede Ingesetene der Stede Naerden voorsz ghenomen hebbende haer t'eenemael met verschepden andere Steden van Hollandt, Zeelandt, ende Vriesslandt, die den Hertoghe van Alba in minder tijdt als een jaer affghevallen waren/ te conformeren/ten eynde sy het Spaensche jock van haren halse mochten weeren/ende de Religie mitsgaders hare Privilegien ende Gerechtigheden voorzstaen/soo wert den Grave van Bossu, zijnde binnē Vtrecht, hier van seer rasch / by eenighe sijne creatueren/ghelijck het nae der handt wel heeft gebleken/berwitticht: Waer over hy op den 20 Augusti Anno 1572. smozghens omtrent acht upzen met vier Daendelen Duysche voethknechten upt der Stadt Vtrecht is ghetogen van mepninghe zijnde eenige der selver binnen Naerden te bzenghen/en d'andere binnen Amsterdam, waer voorz doen ter tijdt/de Grave dander Marck, Heere van Lumey hem met sijn Crighs-volck ghelegert hadde/ ende op dat die van Naerden (die noch sonder eenige Garnisoenen van beyden syden inne te hebben neutrael saten) van sijne aencomste niet en souden weten/is eenen anderen wegh als men gewoon was derwaerts te passeren/omme ghetogen;om alsoo des te beter met hulpe vande gene die hem toestonden/ende van sijne comste berwitticht waren/ binnen der voorzepde Stede te gheraecken.

Doch het is ghebeurt/dat op den selven dagh nae de noene van Amerf-fort (alwaer de tijdinge was ghecomen dat de Grave van Bossu met eenigh Crighs-volck upt Vtrecht ende soo het vermoeden was/ na Naerden was ghetoghen : om hem daer van te veeseckeren) voorz de
voorsz

voorzshreven Stede zijn gecomen 48 Walsche Soldaten/wesende vande Compagnie van Capiteyn Henri S. Marij, ghelept onder t'commandement van eenen Lambert Ianssen, wilt-vanck, geboren inden ghehuchte van Lage-bussem, versoekende van wegen sijn Excellentie mijn Heere den Prince van Orangien innegelaten ende in Garnisoen ontfangen te worden/ende alsoo sekeren tijt met malcanderen spzake gehouden hebbende/is de Grave van Bossu met sijn Cryghs-volck aengecomen/waer over de voorsz. 48 Soldaten alsoo beset ende jegens de Stede aen omringelt geweest zijn/dat sy nergens hene en konden/sonder geslagen oft ghevangen te werden.

Ende alsoo vele vande Burgers end Ingesetene: ghelijck alreede gesept is/den voorsz. Heere Prince van Orangien seere geaffectioneert ende toe gedaen waren/ende der halben compassie mette voorsz. soldaten hadden/hebben sy de selve inne gelaten:ende in hare Stede ontfangen/ende voorts de Doozten sluytende den voornoemden Grave van Bossu met sijn volck daer buyten gehouden/ende jegens den selven vande Wallen geschoten/ende tot inden avondt toe gescharmutseert.

Als nu den aenflach vanden Grave van Bossu op Naerden gefailleert was/ soo is hy noch dien avondt met sijn Cryghsvolck nae Muyden gestogen:alwaer hy die nacht gebleven zijnde/des anderen daeghs ghestogen nae Amsterdam.

Alle t'welcke aldus gepasseert zijnde/ soo zijn weynich tijts daer nae binnen de voorsz. Stede van Naerden in Garnisoen ghecomen eenighe Duytsche soldaten vande Campagnie des Oberste Zacharias van Gliersberch, onder t'gelept van Andries Putman, sijnen Lieutenant met noch eenige Duytsche Ruypteren/die Walsche soldaten wederom upt treckende/ende t'garnisoen alsoo dickwils verandert zijnde/hebbem middeler tijt tegen t'garnisoen van Muyden (die den voorsz. van Naerden metten Drost aldaer quamen besoecken) schermutsunge ghehouden/ de welke als oock andere particuliere saecken alhier te verhalen/om cortheydts wille nae ghelaten worden.

Doozts alsoo den Grave vanden Berge met sijn Cryghs-volck (ghelijck wy boven verhaelt hebben) upt Campen, Elburch, en andere Steden was verdrocken/hebben die van Naerden, siende datse van alle naburige Steden als Vtrecht, Amerf-fort, Amsterdam, Muyden, VVeesp en andere plaetsen/houdende de partie vanden vbandt/ beset waren/ende beneven dien de Suyder Zee gebrosen zijnde/nergens eenige goede uptcomste en sagen haer Gedeputeerde/met namen Gerrit Pieter Aertsz. Jan Pieter Aertsz, ende Jan Cornelisz. aff gesonden in Noordt-Hollandt, omme (alsoo daer maer een Compagnie van Jonck-Heer Frederick van Nievelt, noch ongemonstert zijnde binnen der Stede in Garnisoen en was/ tot resistentie vanden vbandt/die sy vandaghe/ jae van wyze tot wyze vooz hare Stadt verwachten) meer Cryghs-volck ende amonitie van Oorloge te versoeken/omme den vbandt te resisteren. Ende de selve gecomen zijnde in VWaterlandt, hebben hen getransporeert inden Legher tot

tot Schellinck-woude, en aen Lazarus Muller (also die saecke van voozsz. Stede gheen vertreck en conde lijden) volgens haerlypder last versocht assistentie van Crighs-volck ende amonitie: Maer also t'volck in lange tyt gheen betalinge ghehadt hebbende/jeghens den vbandt niet en wilde aen trecken/soo en hebben sy de versochte assistentie niet connen verwerven/niet teghenstaende de vooznoemde Ghedeputeerde presen- teerden/t'Crighsvolck dat gheordonneert soude werden mede te trecken: te betalen een maendt solts aen ghelt/ende halff aen laecken/ wanneer sy binnen Naerden ghearriveert souden wesen.

Ter wyle dese Ghedeputeerde noch waren in Noordt-Hollandt, hebben die van Naerdan mede brieven gesonden aen den Oversten Bartholt Enthessen van Mentheda legghende inde oude Deenen/hem aensoeckende om vier oft vijff Vaendelen knechten tot nootelijcke resistentie vanden vbandt ende defensie vande voozsz. Stede / maer en hebben van hem (ghelijck voozgaende meermaels op gelijcke versoeken geschiet was) anders niet connen becomen dan groote beloften van ontfet/ wanneer den tyt sulcx soude comen te vercyschen / maer soo middeler tijdt hare Ghedeputeerde wederom ghecomen waren die by Lazarus Muller waren gheweest/sonder eenich volck mede te bzinghen/ende dat sy van alle plaetsen advertentie creghen dat het gheheele Legher met het gheschut naer henlypden toe quame soo zijn sy lyude siende haer selven vers- laten ende inden hoochsten noot gheheel bevzeest gheworden/hebbende oock niet meer voozraedt dan ontrent drie tonnen buscrupt/waerom sy vooz best gheacht hebben den vbandt teghen te trecken / omme soo het mogelijk ware eenich profijtabel accoozt met hem te treffen/ ende hebben ten dien eynde ghedeputeert Meester Marten Laurensz. ende den vooznoemden Gerrit Pieter Aertsz. Burghe-Meesteren ende Schepenen respectie.

Middeler tijt werden alle de Burgeren ende Soldaten toeghelaten/ dien tgheliefde/ende hem binnen de voozsz. Stede te blijven niet en vers- trouden/te moghen vertrecken / ende hem transporteren/ter plaetse sy best condon/t'welck oock vele Burgeren souden ghedaen hebben / ten ware sy van eenige byonckene Soldaten ende andere belet waren ghe- weest/alsoo dat alle de Burgeren/twee alleene uytghesondert/ die met de Ghedeputeerde gaende naer Amerf-fort daer uyt geraeckten/by mal- tanderen zijn ghebleven.

De voozschreven Ghedeputeerde ghecomen zijnde tot Amerf-fort, hebben versocht om met Don Frederico te moghen sprecken / ende met hem van de saecke in onderhandelinghe treden/dan sulcx is henlypden als dan aff gheslaghen/ende van wegghen Don Frederico doen aen seg- ghen/sy souden met het Legher/ het welck alreede int marcheren was trecken naer Naerden, alwaer sy lypden sijn Excellentie Don Frederico souden vinden/met welke ontfanghene antwoorde / de voozschreven Ghedeputeerde niet wel te vreden zijnde/wederomme naer Naerden zijn ghetogghen/ende ghecomen zijnde een wepnich buyten de Poozte van
Amerf-

Amerf-fort, hebben eenighe Burgheren der Stede voorsz. hen gheraden ende oock instantelijck ghebeden/dat sy doch niet wederom naer Naerden wilden trecken / alsoo daer (ghelijck sy seyden ende hen vastelijck lieten voorzstaen) gheen ghenade vooz die van Naerden wesen en soude/ mits welcke redenen Meester Marten Gedeputeerde voorsz. clymme dich ghemaectt zijnde/sijn mede-ghedeputeerde heeft verlaten / ende hem vanden selven vertroocken. Ende de voorsz. Burgheren van Amerf-fort seer insisterende omme den anderen Gedeputeerden Gerrit Pieter Aertz. vooznoemt mede te bewegen/ende van sijn vooznemen omme nae Naerden te gaen te diverteren/jae pooghende hem ghenoechsaem met geweld vande stede daer hy op geseten was/aff te trecken/heest in hun versoek gheensins willen consenteren:maer tegens den selven gheseyt/dat hy in betrachtighe van synen last/soo het de Heere believede:dien aenstaende nacht noch binnen Naerden soude wesen/hem quame daer over goet oft quaet/ende oversulcx met den Legher voozt marcherende ende gecomen zijnde inden Dorpe van Emenesse, alwaer de voorsz. Gedeputeerde vele bloedt-vrienden hadde woonen/wert hy wederom seer instantelijck versocht en gebeden naer Naerden niet te willen vertrecken/maer aldaer hy henlypden te willen blijven/alsoo hy (soo sy seyden) wel sien en bemerkten conde/dat het geweld vande Spaengiaerden niet en was vooz die van Naerden te resisteren/waer van hem de voorsz. Gedeputeerde excuserende:gaff vooz antwoorde/dat alsoo hy van wegen der Stede Naerden was upt gherepft/ende oversulcx alle de Burgheren ende Inwoonders der selver/hem hare saecken inden hooghsten noot vertrout hadden/ende daer beneben oock sijn Wijff ende kinderen/kinds kinderen/ende andere vele bloet-vrienden daer binnen hadde/en conde hy in heur versoek gheensins consenteren:maer was genootsaecht met den Legher tot Naerden voozt te gaen/omme dien aenstaenden nacht (indient God wilde toelaten) noch daer binnen te comen ende sijne mede Bozgeren te moghen rapporteren sijn wederbaren ende ghelegghentheydt der saecken.

Op den middagh omtrent 12 upzen ist Legher vande Opande vooz Naerden gecomen ende de Stadt in sulcker voeghen rontsomme beset/dat daer niemant upt noch in en mochte/ende voozts dien dach al te ghen den den anderen gheschoten.

Inden avondt omtrent 7 upzende vooznoemde Gedeputeerde inden Leger tot Lage-buffem (alwaer he Don Frederico met sijn Spaengiaerden ghelegert hadde) gecomen zijnde/heest dooz hulpe van Pauwels van Loo Bailiu van Goylandt ende Castelpn tot Muyden neffens een Burge-Meester van Hilfersom access gecregē by den Grave van Bossu, ende aen den selven vooz de Stadt ende inwoozders van Naerden genaede versocht hebbende/heest Bossu den selven Gedeputeerde afgebracht of de Garnisoene upt de Stadt vertroocken waren dan niet/waer op de vooznoemde Gedeputeerde iteratibelick heest gheantwoort/ende by eede berclaert niet anders te weten/dan dat desoldaten waren vertrooc-

ken/ alsoo tselve vooz sijn vertreck naer Amerf-fort was gheresolveert: doch tselve werdt telcker repse by den vooznoemden Balliu in presentie vanden vooznoemden Grave gheloochent/over welke redenen de Grave van Boffu vanden voozschzeven Ghedeputeerden vertrekende/hem niet langher ter antwoozden heeft willen staen/dan heeft ordze gegeven datmen hem t synen voozgaenden verfoecke/ gheleypden soude tot onder der Stede-poozten/ten eynde hy daer binnen soude moghen gheraken/hem doende daer beneben aen seggen dat hy tegen den aenstaenden mozghen souden vozderen dat eenighe Ghedeputeerde in competenten ghetale in den Legher soude woerden ghesonden/om alsoo solemnelijcken ghenade ende middelen van accoozdt te verfoecken/ende zijnde de voozschzeven Gedeputeerde alsoo dooz den vooznoemden Balliu en eenighe ander Spaensche soldaten tot omtrent onder de Stede van Naerden ghelept/heeft hem aende wachte der selver Stede bekent gemaeckt/die hem (naer dat sy sulcx den Magistraet hadden te kennen ghegeven/met leeren over de Poozte/die alreede met aerde ende andere materialen was toe ghebollewerckt) inde Stadt hebben inghelaten/de welke rappoort van sijn wedervaren/mitsgaders vande groote macht vande vbandt ghedaen hebbende/dat namelijk de Stadt van Naerden met de Inwoonders niet suffisant ghenoech en waren om de selve te resisteren/ende de Stadt met de middelen/diese als noch hadden te defenderen/zijn sy luyden ghenootsaecht gheweest/aen alle bequame middelen dienende tot preferbatie vande voozschzeven Stede/te dencken ende ghenade te verfoecken.

Over sulcx zijn op den eersten Decembz 1572. omme tot appointement metten vbandt te gheraecken/als Gedeputeerde upt Naerden nae den Legher ghetogen /D. Lambertus Hortensius Rector Scholæ, de vooznoemde Gerrit Pieter Aertsz. Jacob Anthonisz. Jan PosLebbertsz. Rijckert Adriaensz. ende Henrick Andriesz. VVou van Amsterdam /welcken vooznoemden VVou zijnde noch Burger noch Poozter/maer alleene eenen cleynen tijt binnen Naerden ghewoont hebbende/daer toe versocht was/om de groote kernisse die hy hadde mettē Balliu van Goylandt,/ by den welken ten selve tijden mede was Martin Bitter Swager vanden voozsz. Henrijck VVou, omme dooz middelen van hem ende den vooznoemden Balliu te beter tot access ende consequentelijc tot een goet appointement te gheraecken.

Ende gaende de voozsz. Gedeputeerde alsoo upt Naerden naer het Leger tot Lage-bussem, soo is henluyden omtrent halven wege te moete gecomen Don Iuliano de Romero, ende vanden selven ghevzaecht zijnde/wien sy waren ende werwaerts sy henen gingen/hebben gheantwoort dat sy luyden quamen als Gecommitteerde / omme met sijn Excellentie Don Frederico te handelen van appointement/waer op Don Iuliano heeft gheantwoort/dat sijn Excellentie hem volcomen last hadde ghegheven/omme met de Gecommitteerde van Naerden (soo wanneer die aenghesamen souden wesen) te spzecken ende te handelen in voegen de saecke soude

soude comen te bereyffchen/ alles naer sijn goetduncken ende discretie/ t'welck de vooznoemde Ghedeputeerde geloovende: zyn met hem in on- derhandelinghe ghetreden: ende wel solemmelijcken gheaccoordeert ende verdraghent/ te weten datmen sijn Excell. Don Frederico de Poozten sou- de openen/ synen Leggher daer inne ende dooz laten trecken/ onder ex- presse conditien dat alle de Burgheren ende Soldaten soudent behouden haer lijff ende goet/ sonder dat yemant in't alderminste daer aen soude beschadicht worden/ mits dat hy een ofte twee hondert Spaengiaerde met hem inde Stadt soude nemen/ die soo veel goets soudent moghen plonderen/ als sy luden soudent moghen updragen/ en dat alle de Bur- gheren ende Soldaten den Coningh soudent eedt doen. Op welke condi- tien den voozsz. Don Iuliano de Romero den vooznoemden Hortensio tot dziemael toe de handt heeft ghegeven/ ende heeft tegens den voozschre- ven VVou in Spaensch gheseyt: dat de Burgheren int minste aen lijff noch aenleven en soudent werden beschadicht.

Volghende dese conditien ende beloften/ soo is de vooznoemde Don Iuliano de Romero, verghefenschapt met 28 Spaengiaerden/ neffens de voozsz. Gedeputeerde inde Stadt ghecomen/ ende zijnde weynich tijts daer nae noch omtrent 400 Spaengiaerden daer binnen gecomen: soo hebben de Burgheren alle de selve wel ontfanghen / ende van cost ende dranc ghetracteert van't beste dat sy hadden ende wisten te becomen.

Dit aldus dan passerende en Don Iuliano voozsz. omtrent een wyze met sijn Spaengiaerden in de Stad geweest zijnde/ en met de Burgeren wel gegeten en gedroncken hebbende/ heeft dooz den Duytsche Cam- bourijn van't Vaendel binnen Naerden in garnisocn zynde doen omflaen ende uptoepen: dat alle de Burgheren ende Soldaten/ terstont sonder wapenen soudent comen inde Gasthuys-kercke/ wesende t' Stad-huys omme de Conincklijcke Majesteit van Spaengien eenen nieuwen eedt van ghetrouwicheydt te doen. Alle twelcke gedaen zijnde/ zyn de Bur- gheren ende Soldaten (namelijck die op't accoozt vande Spaengiaer- den vertrouden) alsoo sonder wapenen ofte gheweer in het Stadhuys t'samen ghecomen/ maer andere die de beloften vande Spaengiaerden suspecteerden ende t'ghemaecte accoozt gheen ghelooft gaven/ hebben hen op sommighe secrete oorden ende plaetsen versteken/ ende verwacht alsulcke uptcomste als hen God Almachtich believen soude te verleene.

Als nu de Spaengiaerden vooz het Stadt-huys vergadert zijnde gheen Burgeren ofte Soldaten meer en vernamen/ om den uptgheroe- penen eedt te pzeesteren/ so heeft eenen Pziester/ die aldaer eenen tijt lang met sommighe Spaengiaerden hadde gaen spaceren/ hem eyndeijck tot de Burgherije ghekeert/ ende gheseyt/ datse hen soudent bereyden om te sterben: mits dien werden de groote deuren open ghedaen / ende daer zyn een groot ghetal Spaengiaerden met groote furie ende seer ijselijck gheroep ende gecrysch in het vooznoemde Stadt-huys ghevallen/ ende hebben alle de Burgeren die omtrent 500 behalven de Soldaten in ge- tale waren/ doozstecken / doozschoten. ende als schapen jammerlijck

omme ghebracht ende vermoort/vier Burgeren alleene uytghesondert/
met namen Jacob Anthonissen, Beer Gijf brechtsen, Franco Franconissen en
Herman Iansen Scrieck, die dooz groote beloften van gheltdt ghevanke-
lijck genomen werden/waer naer in't voozsz. Stadthups/waer in vele
amonitie van oozloge was/ den brandt ghesteecken zijnde / soo zijn de
voozsz. dooden/ende noch halff doode vermoozde lichamen ofte metten
viere verbrandt/oste dooz den damp versmoort/onder anderen is daer
mede vermoort den vooznoemden Gerrit Pieter Aertsz. naer dat hy dooz
last vande Burgemeesteren den vooznoemden Iuliaen Romero ende sijn
medeghesellen seer feestelijck ghetraecteert ende goede chiere aen ghe-
daen hadde.

Middeler tijdt is t'gheheele Spaensche Leger binnen gecomen / het
welck de Stadt eerst geheelijck geplundert ende daer nae de selve meest
op alle hoecken vande straten en ander plaetsen in brandt heeft gsteec-
ken/sulcx dat vele Burghers/noch omtrent/soo men reket de 400 in
ghetale mistrouwende den Spaenschen vrede/ende dien volghende hen
versteecken hebbende/te voozschijn ende aen den dagh hebben moeten
comen/oste metten byere verbranden/comende over sulcx die vooznoem-
de Burgereen te voozschijn ende in haeren handen / hebben sy de selve
niet alleene met rapieren ende poingiaerden doozsteecken ende het leven
benomen/ maer oock met bylen die de Spaensche vleeschouwers by hen
hadden/t'hoofst/armen/ende beenen aen stucken ghchouwen/ ende alsoo
eenen lanckduyze doot doen sterben/ende soo perant hem ter weere
felde/den selve hebben sy (naer datse overwonnen waren) alsoo ghe-
kapt/ghesneden/ende ghekerft/als oft sy luyden de selve als visschen op
den roosterl hadden willen bzaden.

Sy hebben oock sommige Burgeren/die sonder eenige tegenstandt
in hare handen gheballen waren/haer geheel ende moeder-naeckt doen
ontcleeden/ende alsoo in presentie van hare hupsvrouwen/die seer deer-
lijck jammerden ende groot misbaer maecten:vooz haren oogen dooz-
steken ende omme ghebracht.

Hebben mede eenighe Burgeren ende Soldaten/die hen op der stra-
ten aenquamen/malcanderen (ghelijck in een schouspel)met bloote rap-
pieren ende poingiaeden toeghejaeght/ ende de selve al roepende ende
lachende/nu d'ene dan d'ander een wonde in't lijff/ armen ende beenen
ghegeven/ende alsoo lancksamelijck doen sterben/in somma daer en is
noch Kercke/noch Clooster/Gast-hups/oste eenige gewijde ofte onge-
wijde plaetse verschoont/die de voozsz. Spaengiaerden met moozden/
rooben/branden/schenden ende pijnigen/ ende alle andere tyzannische
onmenschelycke daden / niet en hebben verbult/in voeghen dat alle de
Burgheren der voozsz. Stede omme ghecomen zijn/uytghesondert al-
leene vijftich ofte tsestich personen vande welke omtrent de 40 vij
ontcomen/ende d'ander ghevangen ende gherantsonneert geweest zijn.

Ende omme de onghemoozde ende onmenschelycke wreedthepdt der
Spaengiaerden te beter den Leser vooz oogen te stellen/soo en kan ick
niet

niet ophouden te verhalen eenighe aenmerckelijcke wreedtheden die geduyzende dese Spaensche moozdt gheschiedt/ende onder andere notoir ende bekendt zijn.

Als eerstelijck dat secker Burger met namen Gijfbrecht VVillemsz Bont, oudt zijnde omtrent 70 jaeren/ de Spaengiaerden op straet in handen ghecomen zijnde/ sp den selven Burger/ eerst met een poingiaert in synen hals ghesteecken/ syn bloet in hare handen ontfanghen / t' selve ghedroncken ende hem vooztz doozsteecken hebben.

Hebben mede vier andere Burgers ter doot toe cranck zijnde/ ende te bedde legghende/ in haer bedde vermoort/ onder de welke was eenen Cornelis Gijfbertsz. eertijts Schout ende Burge-meester der voozseyde Stede/ ende eenen linnen Weber ghenaemt Arent Lambertsz. van welke de drie omtrent 70 / ende den linnen Weber omtrent 50 jaeren oudt waren.

Oock en hebben hare moozdadige handen niet comen ontgaen twee gebozen stommen/ en een innocent Bedelaer ghenaemt Claes de Hondt-flagher.

De arme Probeniers/ ende oude luyden in den Gast-huyse oft Probenhuyse/ die sommighe 80. 90. 100 ende minder ofte meer jaeren oudt waren/ ende obermits haren ouderdom niet en konden ontloopen / hebben mede de wreedthepdt vande Spaengiaerden moeten besuppen.

Sp hebben oock seer wreedelijck gehandelt Augustinus Hortensius, des boben ghemelten D. Hortensij sone Organist wesende/ want naedien sp hem in syns vaders plaetse ofte hoff hadden doozsteecken / soo hebben sp hem t' herte uyt synen lijve ghehaelt/ ende t' selve wech genomen/ ende soo sommighe willen segghen/ daer nae ghecoockt ende gegheten.

Hebben mede vier Burgheren/ boben op 't ghebulffel vande Kercke vermoort ende omme ghebracht / ghelijck sp oock diversche Burgheren op den Kerck-tozen/ by de Clocken ende elders op de trappen hebben doozsteecken.

Sp hebben oock ghebanghen genomen vier personen/ de welke sp eenighe packen ende sacken/ om in den Leger te draghen op ghelept hebben/ ende daer mede int Legher ghecomen zijnde / hebben sp den eenen aldaer dooz steecken/ twee aenden dijck ofte wal gheset/ ende alsoo eerst dooz de beenen/ daer naer dooz het lichaem gheschoten/ ende eyntlijck naer veel tozmenten seer ellendichlijcken en lancksamelijcken doen sreven/ de vierde onder de beesten inden stal ghecomen zijnde/ ende eenigh stroo ende mis op sijn lijff becomen hebbende/ ist alsoo ontcomen.

Boben desen hebben sp oock de Vrouwen/ alsoo ghetozmentert/ gehangen/ ghewozcht ende ghepijnicht/ ten eynde sp haer gelt ende elendien souden wijsen/ dat vele der selver onder haer handen zijn doot ghebleven/ vande welke sp de lichamen inde putten ende kelder werpende/ hebben hare onmenschelijcke moozdadighe Tyrannie selve vooz haeren ooghen niet moghen sien ligghen.

Een swangere Vrouwe genaemt Lambertgen Claes dochter hebben

sy verwozcht ende in eenen put gewozen/een craem-vrouwē genaemt Margriete Claes Dochter die maer eenen dach in kinderbedde van kinde oudt was/hebben sy bloets voets/sonder hosen ende schoenen / allene aenhebbende een onder-rock sonder ghecleedt te zyn/met haer kindt van eenen dagh ende noch een van ontrent ander-half jaer / vanden bedde uyt de Stad ghejaeght/ende doen vertrecken: dan niet teghensstaende dat het ten selven tyde een seer strenghe vorst was/ ende dat aertrijck allomme met sneeuw bedeckt lagh/soo is sy nochtans in sulcken ghestalte dooz den sneeuw een wyze gaens ghegaen hebbende/epudelijck aen ghecomen in een secker Dorp van Goplandt Huysen genaemt/ ende dooz de ghenade Gods miraculeuselycken outcomen/ ende tot hare voorzighē ghesontheydt ghezacht/ minder sieckte in het selve kinderbedde ghehadt dan opt te voozen ofte daer naer.

En ander swanghere Vrouwē naer dat sy haere schandelycke wel lusten daer mede bedreven hadden/hebben sy vermoort ende het kindt uyt hare lichaem ghetrocken: O schrikelycke daedt! Sonnia sy lefden met de Vrouwē soo affgrifelyck / dattet met gheen pennē soude connen beschreven worden / jae hebben Maechdekens van twaelff ende dertien jaeren onteert/ ende tot hare boose lusten misbzuyekt.

De Burgeren die uyt hare handen in de Stad ontquamē/ cū daer naer buyten wederom in haer handen vielen / hebben sy sommige eerst doen ontcleeden/ende daer naer alsoo moeder-naeck doen op hanghen.

Uyt vele ende ontallijcke andere hebbe ick goet gebonden dese voben gemelte ofte particulierlyck te verhaelen/ niet comende alle de onmenschelycke ende Tyranische daden/ van moorden / pynighen / rooven/sonder onderscheydt van Mans/Vrouwē/ ende kinderen/die sich op den vooznoemden eersten dagh Decembz is ende andere daer aen volghende daghen toe ghedzaghē hebben/ als dock het ghecrisch van menschen/ende het ghebleet van beesten/van welke sommige verbzanden/ ende andere wegh ghedreven werden / t'welck binnen der voozschreven Stede ghesien ende ghchoort is gheweest / metter pennē niet beschrijven connen.

Ende alsoo Don Frederico met sijnen Spaenschen Raedt wel vermoedet / datter noch eenighe Burgheren der Spaengiaerdenhanden souden wesen outcomen/soo heeft hy allomme op de Dorpen van Goplandt ende andere plaetsen doen uytroepen/ dat gheene Hupflupden hen souden vervoorberē eenighe over gheblevene Burgheren van Naerden te hupsen ofte te hoben/ende dat sy die ghene diese alreede ghelupst ofte ghehoost hadden/ te voozschijn souden bzenghen op lijff straffe.

Dit noch niet ghenoech zynde/ende om hare Tyranie doock aen de doode vermoorde lichamen te bewijzen / heeft Don Frederico allom binnen der Stad Naerden (t'welck noyt by eenighe Heydensche Tyranen ghchoort is geweest/dooz eene openbare uytroepinghe doen verbieden/ dat niemandt op lijff-straffe hem onderstaen soude/de doode lichaemen/ die inden Gast-huse/kercke/Cloosters/ende andere Hupsen cū plaetsen/

sen/mitsgaders op der straten vermoordt laghen/te begraven/ vooz ende aleer anders daer inne by sijn Excellentie Don Frederico soude werde gheordonneert: sulcx dat de selve doode vermoorde lichamen onbegra- ven zyn blijven ligghen/ tot op den 21 Decembria/ wesende twintigh dagen naer datse vermoort waren gheweest / in voeghen dat de over- gheblevene Weduwen gaende uyt haeren hupsen (vande welke noch sommighe/ mits dat de Spaengiaerden haere gheroofde goederen daer inne ghebzacht hadden/onverbzandt blijven staen waren) over de doo- de lichamen van hare Mannen / ende de kinders over de doode licha- men van hare Ouders / Broeders/ Oomen/en andere Vrienden en Ge- hupzen hebben moeten stappen/ behalven dat de Honden/ Voghelen ende andere onreynne ghedierten/ de selve doode lichaemen hebben ghe- gheten.

Sy namen onder andere oock ghevanghen den Burghe-Meester Henrick Lamphesz, de welke naer dat sy vele ende diverse tormenten ende onmenschelycke pijnen hadden aen ghedaen / jae de solen van sijne voeten teghens het vyer verbzandt / ende lancksamelijck ghebzaden/ vooz de behoutenisse van sijn leven tot rantsen aenghelooft heeft twee hondert Croonen / ende heeft tot furnissement der selver aen sijne Su- ster inder Loof-drecht sijn Soontgen/den welcken hy by hem uyt den Convente hadde doen onbieden neffens de Spaengiaerden gesonden/ de welke vooz henlyuden bevrucht zijnde/ sijn ghelegghentheydt heeft waer ghenomen omme te ontloopen/ende middeler tydt soo was oock de vooznoemde Burghe-meester vooz hulpe van eenighe Vrouwen inden Convente ghebzacht. De vooznoemde Burghe-meester aldaer eenen dagh ofte twee gheweest zijnde / soo quaemen tot Naerden den vooz- noemden Drost van Muyden/ sijnen Licutenant ende andere hunne ad- herenten ende namen hun logys inde Camer vanden Pater, in het vooz- schreven Convent / waerom de voozschreven Burghe-meester/ als ooc de Couventualen seer beducht zijnde / dat sy machten verspiet woz- den/ raedtsaem ghevonden hebben: hem van daer op seeckere andere se- crete plaetse te begheven / ende midts dien in eenen Kelder (daer het hups boven aff-ghebzandt was/ ghecomen wesende) is terstont van- den Drost verspiet gheweest/ ende voozt ghevauchelijck op den Hups- se van Muyden gebzacht zijnde/ heeft de vooznoemde Drost sijne appze- hensie bekendt ghemaect aen Don Frederico zijnde inden Leger vooz- Haerlem, de welke van alle bloet-vergieten/moorden en bzanden/noch niet versadicht zijnde/ heeft de vooznoemden Burge-meester gecondem- neert omme in sijne eyghene deure te hanghen / ende met een roozde ghewozcht / daer naer ghequartiert/ ende de quartieren ter Poozten uyt ghehanghen te werden.

Volghende welke Sententie / soo is de voozschreven Burghe- Meester / vooz den Drost van Muyden ende andere Burgheren van Naerden / die ten tyde ende soo langhe de voozschreven Stadt onder de ghehoorzamheyt van sijn Excellentie den Prince van Orangien ghe- staen:

staen hadde/tot Vrecht by den vyandt gheweest hadden / binnen der
 voorsz. Stede ghebracht/omme aldaer tot uytvoeringe vande voorsz.
 melte Sententie te procederen/en zijnde vande over geblevene Burghe-
 ren/geen Schepene wesende/eenige van der straten opgenomen / omme
 pro forma inden Gerechts bancke te sitten/is de voorsz. Sententie by
 Secretaris in dier tijdt uytgelesen/waer naer sy den voornoemden Bur-
 gemeester een pampier/inhoudende sijne misdaet geschreven met groot-
 te letteren op sijn borst gespelt hebben/ende alsoo voorts naer hups ge-
 lept werdende van seecker persoon (alsoo hy overmits sijne voeten ver-
 brant waren niet wel voorttaen en conde) soo wert hy tusschen weghe-
 feer qualijck ghetracteert/alle t'welcke seer lijdtfamelijck verdragende/
 is epntelijck by sijnen hups ghecomen/alkwaer hy eerst inde deure van
 sijn eyghen hups ghehangen zijnde/voorts ghequartiert is/en de quar-
 tieren zyn ter poorten uytghehangen/

De misdaet vande voornoemde Burghe-meester was dat hy den
 Coninck van Spaengien sijnen Heere verlaten/ende den Prince van O-
 rangien als Stadhouder van Hollandt ende Zeelandt eedt ghedaen had-
 de/ende oversulcx hadde begaen Crimen Læse Maiestats.

Als nu de Spaengiaerden op den 2 Decembzis naer de Stadt van
 Haerlem waren verrocken/so zyn daer binnen gecomen de Walsche Re-
 gimenten/en de selve op den 3 Decembzis mede verrocken zijnde/so zyn
 daer oock binnen gecomen de Duytsche Vaendelen/ende wat goederen
 de Spaengiaerden niet en conden mede draghen / hebben de voorsz.
 Walsche ende Duytsche voorts gheplondert ende weggh genomen.
 Naer henlypden zyn oock ghecomen die vande omliggende plaetsen/ en
 hebben de voorsz. Stadt alsoo voorts berooft/geplundert/ende de goe-
 deren met waghnen weggh ghevoert/dat de schamele over geblevene
 Weduwen ende kinderen/niet ofte seer weynich hebben behouden om
 aff te leven.

Ende alsoo noch eenige hupsen ende scheuren onverbzandt blijven
 staen waren/en daer in noch eenichhop ende ongedozcht cozen overge-
 bleven was/so heeft de voornoemde Drost t'selve cozen doen aff doz-
 schen ende opden hupsen van Muyden brenghen/selvs niet verschoonende
 het arme Proben-hups/in voegen dat d'arme lypden aldaer/niets be-
 houden hebbende om aff te leven/hun hebben moeten onderhouden met
 boeckweyten/ende oversulcx by nae van hunger vergaen zyn.

Het Cozen dat niet affgedozcht ende t'hop dat niet wech ghevoert
 conde werden/is den Weduwen ende Weesen ten dierste vercocht.

Van andere goederen is mede soo vele gherooft/ende op den Hupsen
 van Muyden ghebracht/dat onder henlypden aldaer openbare boelhups
 is ghehouden geweest/dienende alsoo de armoede van soo vele behoef-
 sighe lieden/om haerlieder giericheyt te versadighen.

Bovendien is den over gebleven Weduwen die hare hupsen onver-
 bzandt blijven staen waren/belaest/dat sy de selve souden aff breecken/
 seggende dat die voornoemde Stadt gheraseert moeste wesen/ende dat
 voorsz.

voorz Mepe eerst comende den ploegh daer door moeste gaen / ende naer dien dach cozen daer inne ghesaeyt worden / meenende also vande voorsz Weduwen tot redemptie van hare Hupsen / ende immobile goederen / alles te becomen t'gene haer zenichsins was over ghebleven / ofte door sulcke middelen henlupden upt de Stad jagende de selve te incorporere.

Siende de ghelegentheit vande voornoemde Stad / soo erbarmelijc als vooren verhaelt is / hoe wel alle lypden / die niet alleene Christenen / maer menschen zijnde met mede-dooghentheit jeghens de voornoemde Burgheren behoorden beweeght gheweest te zyn / soo en hebben nochtans eenighe inde naest ghelegghen plaetsen niet naer gelaten omme den druck ende droeffnisse der armer desolater Weduwen ende Weesen te vermeerderen en de selve dagelijc voer haren oogen te stellen / en haren smaet en schande / daer insp ten aensien vande gantsche werelt ghestelt waren / te vernieuwen / te dichten seer schandelijcke en fameuse liedekes / en de selve allom binnen der Stad Naerden, inde Herbergen / opter straten en ander plaetsen te singen / en upt te spouwe / nemende also een wel behagen aen't verderff van haren eben naesten / en goede naegebuizen / gelijk men leest dat de Ammoniten ende Moabiten, metten volcke Gods wanneer se upt den Lande wegh gheboert werden / ghedaen hebben.

Wengaende publijcke geboufelen / als Poozten / Stad-muyzen / Wallen ende andere / is seeckere ordonantie van Don Frederico ghegheven / datmen de voorsz. Stadt (daer vooren niet een man verloozen / jae eent droppel bloets ghestort was) soude demanteleren / de Poozten / Muyzen / ende Wallen inde gracht werpen / ende alsoo tot den gronde toeslichten ende demolieren / datter gheen Stadt meer en soude zyn / twelc oock alsoo byde Hupslypden vande Dorpen van Goylandt onder Naerden sozterende (als daer toe door den voornoemden Drost van Muyden ghecompelleert zijnde) gheeffectueert / ende alsoo gheruineert is gheweest / dat de fundamentē der voorsz. Poozten / Muyzen / Torenen / Wallen / en andere soztressen / leegher gemaeckt sijn gheweest dan de straten der selver Stadt.

Ende op dat de selve demolitie der voorsz. Stadt des te beter soude voortgaen / is mede ter ordonantie vanden voornoemden Don Frederico, al soo vele Hupslypden seer traechlijck arbeiden en met mededooghentheid teghen de selve Stede ontsteken waren / inde voornoemde Stede ghelept een Vaendel soldaten onder Capiteyn Vermerloo, welke aldaer soo langhe soude blijven / ende met de armie Weduwen en Weesen (die selfs om den tijdelijcken nootdrift te krijghen meer als te veel te doen hadden) eten en drincken tot dat de voornoemde demolitie teemael gheeffectueert soude wesen. Middeler tijdt hebben de soldaten noch vele ende diversche hupsen doen neder vallen / omme t'ijser-werck daer van te moghen profiteren / ende het hout daer van te verhanden.

Als nu dit werck aldus volbracht was ende t'voornoemde vaendel soldaten wederom vertogen / zyn de armie Weduwen en Weesen by den Stadhouder ghequotiseert gheweest omme tot leeninghe vande Bar-

nisoenen ghelegen tot Muyden ende elders/alle thien daghen te betalen een merckelijcke somme penningen / t'welck oorzaecke is gheweest dat vele gheen middel hebbende omme hunne quote op te brengen/hare landen ten seer cibjlen prijse hebben moeten vercoope/cen sake die de voornoemde Weduwen ende Weesen sulcke benautheyt heeft aenghebracht/dat sy de selve beswaerlijck immermeer sullen connen verhalen.

Ende alsoo de Stadt Naerden, als ghelegen zijnde op de Frontieren van Hollandt, ende t'allen tijde vande Gelderschen, Stichtschen ende andere vele periculen ende excursien/soo omme teghens de selve gestadelijck wacht te houden / sal oock omme t'ghebruyck van hare Landen ende beesten te defenderen/heeft moeten lyden/jac meermaels ghevanckelijck wegh gheboert wordende/zijnse vande Graven van Hollandt met eenighe/doch sobere sandt-Landekens begiftet gheweest/omme de selve als ghemeen te moghen ghebruycken/nu omme oock die van Naerden hier van te berooven ende t'eenemaal te bederven heeft Don Frederico de selve gemeene Landen door eenen Ioan de la Rea, Spaengiaert/ doen meten/omme die aen hem te trecken ende te incorporeren: maer also d'andere Steden van Hollandt ende Zeelandt, het schrickelijck exempel vanden Spaenschen vrede die van Naerden belooft/ende t'gevolge vanden selven tot waerschouwinghe ende tot haren voordeele/wel condon ghebruycken/een ander resolutie namen/als de Spaengiaerdē wel gemeent hadden/ende oversulx hare saecken niet en succedeerden/ als sy luyden hen selven wel hadden inghebeeldet/ soo is de eygheninghe der voorsz-Landen nae ghebleven.

De voorszreven Stad/in manieren als vooren/ nu verbrant en gestruert zijnde / so heeft Don Ferdinando de Toledo, Hertoge van Alba, de saecke met schijn van Justitie willen bedecken ende becleeden/ ende in allen schijne oft die van Naerden sulcke enozme ende afsgrijfelijcke tyrannie verdient hadden/is teghens henluyden binnen der Stadt Grave, alwaer te dien tijde de voornoemde Hertoge van Alba was sententie definitive ghepronunciert/waer by alle hare goederen gheconfisqueert ende hare Privilegien, ende ander Vrijheden benomen werden/breeder blijkende by de sententie/waer van de Copie hier naer volghet van date den 6 Novembz 1573 / en oversulx wesende omtrent elf Maenden daer nae dat d'executie vande voornoemde Sententie al ten volken/immer t'meerder deel van dien/was volbracht/ende luydt de voorszreven Sententie in manieren/ als volghet:

DOn Ferdinando de Toledo, Hertoghe van Alba, Marquis de Coria, Stad-houder, Gouverneur ende Capiteyn Generaeluyten naem ende van weghen sijne Co. Majesteyt inde Landen van Herwaerts-overe: Allen den ghenon die dese jegenwoordige sullen sien saluyt. Also het eenen yegelij-

yeghelijck kennelijc ende notoir is dat de Burghers ende Inwoonders vander Stadt ende Gemeynthe van Naerden in het quartier van Goylant in't Graeffschap van Hollandt, in't voorleden jaer 1572 inde Maendt van Ougst gherebelleert hebben tegen den Coningh haren fouvereynen en natuerlijcken Prince, hen voegende mette rebelle, ende de selve ontfangende binnen de selve Stad, de welcke sy oock hebben gehouden inde gehoorfaemheyt tegē sijne Majest. so lange de Heyrcracht sijner voorz. Majest. daer voren gecomen is gheweest, jae dat meer is gesommeert zijnde, ten eyndē sy luyden hen onder die obediencie van sijne Majest. soudē begeven, en hadden t' selve niet willen doen, maer ter contrarien hadden geschoten soo met harquebuffen als met groff geschut, tegens de Heyrcracht voorz. Ende dat erger is nae dien eenighe vreemde Soldaten in ghetale omtrent hondert ende vijftich te vreden waren te gaen uyt de voorz. Stadt, en hadde de voorz. noyt daer inne willen consenteren ofte accorderen, met vele andere enorme acte van Rebellie ofte *Lesa Majestatis* by henluyden gheperpreeet, ende niet behoorlijck is dat soodanighe feyten blijven ongestraft, in exempel van allen anderē, laten wy weten dat naer dien wy hebben doorsien allet gene ter materie diende, mitsgaders d'informatie op de voorz. notoriteyt ghenomen. Seggen, verclaren ende sententieren definitivelijc het lichaem ende Gemeente der voorz. Stadt van Naerden vervallen en culpabel te zijn *Criminis* van onghetrouwicheyt, onghehoorsaemheyt, rebellie, ende *Lesa Majestatis*, ende de selve daerom verbeurt te hebben alle haer Privilegien, Rechtē, ende Vrijheden, Costuymen ende Vsantien, cracht van Privilegien hebbende, jurisdictie, autoriteyt, indien henluyden totte voorz. Gemeente eenige competeert, ende hebben daer van henluyden ghepriveert, ende priveren by desen in eeuwigen daghen. Ende dien achtervolgende sullen alle die voorz. Privilegien gestelt worden in onse handen, omme daer mede gedaen ende

R. r. ij geordi-

geordonneert te worden nae onse geliefte. Verclarende oock geconfisqueert te zijn alle heure goedē die het voersz. lichaem en Gemeynthe der voersz Stede hebben gemeen. Verclarende oock, dat de Poorten, Wallen ende Muyren der voersz. Stede af gebroken ende ghedemolieert sullen worden, sonder de selve sonder expres oorloff van sijne Majest. wederom te mogen op timmeren, en daer en boven reserveren wy aen sijne Majest. te stellen sulcken Regel, Politie, ende beleydinge, soo wel op de saecke vande justitie, als van het Gouvernement vande selve Stede, soo sijne Majest. bevinden sal te behooren.

Gedaen ende ghepronuncieert by sijne Excell. in presentie van Diego de Alvara, ende Melchior de Olas getuygen daer toe geropen, binnen die Stadt Grave, den seften Novembris 1573. Ende was onder-teeckent aldus F. DVC D'ALVE. Wat leegher stondt geschreven: Ter ordonnantie van sijne Excell. ende geteeckent. BERTY.

De wzeetheyt van dese daet heeft de Hollanders en Zeelanders so seere verschriet datse daer door voor haer hebben genomē het alder uyterste te wagen/ ja liever haer onder het jock der Turcken te begeven/ soot moghelijck ware/ dan dat de Spaengiaerden over hen luyden meester souden werden/ ofte dat sy haer onder de Spaengiaerden wederom souden hebben willen begeven/ jae dat meer is de Catholijcke ende Geestelijcke personen in Hollandt wesende daer van de sommighe de Spaengiaerden noch gunstich waren/ meer dew dien sy haer vande Gheresormeerde achten verongelijck te wesen/ door de onbillicheyt die hen luyde van des Graven vander Marck vol was bewesen/ als anders/ hoorende dese wzeede daet/ en hoe dat de Spaengiaerts sonder eenich onderschept/ so wel de Catholijcke als Geresormeerden om den hals brachten/ en dat d'eene niet meer voordeels en hadde dan d'ander/ hebben eenen grooten haet op de Spaengiaerden genomen/ uyt wzeese datse oock also gehandelt souden werden/ so datmē wel seggē mach/ dat dese wzeede moezdt veel meer heeft ghestreckt tot achterdeel van des Hertoghen van Alba begonnen victorie/ dā tot voordeel/ so d'experientie wel heeft gheleert/ daeromme mochte Procopius wel seggen:

*Als ghy u vyandt hebt t' onder-ghebracht
Bruyckt dan reden en soetheyt. stelt toorn besijen,
Maer wilt ghy dan Tyranniseren met macht,
Het sal u tot u eyghen verderff ghedijen.*

De strenge Belegeringe ende innemen der Stadt Haerlem.

Nale dat Don Frederico sijn tyranische macht alsoo ghethoont hadde over die van Naerden, soo heeft hy sich begeben na Amsterdam, die het altyt met de Spaengiaerden ghehouden hadden/alwaer hy eenige dagen heeft stille geweest/hem rustende en sich beraetslagende/hoe dat hy't voorzder aenleggen soude. Die van Amsterdam hebben secretelyck brieven geschreven aen die van Haerlem, haer waershouwende hoe dat des Coninc Legher aldaer omwent de Stadt ghecomen was/van meeninghe zijnde hen luyden te comen beleggheren/maer soo verre sy by tijds quamen/al eer het Legher voor haer Stadt quam/ghenaede versoecken/soo stont de genade voor hun open/en sy luyden wilden upt goede nae-buyzschap Intercesseurs wesen/ten eynde sy luyden tot een goet/vast/en seecker accoord souden moghen comen/rieden haer daer om dat sy haer selven niet en souden verswijmen. De Magistraet van Haerlem was hier mede op't hoogste beladen/ende en wisten niet wat sy beginnen souden/sy hebben den 3 Decembrix de Broedtschap by den anderen geroepen/omme te beraetslagen watmen inder saecken doen soude. D'opinionen sijn seer divers gheweest / eenighe meenden men soude den Prince terstondt adverteren/dat sy hen luyden assistentie souden senden/andere seyden dat het beter ware datse pardoen ende genade versochten/want men hadde gesien dat de Prince van Orangien geen Steden en hadde ontfet/maer waren alle in des vyants handt en gheweldt ghecomen/ende seyden des Coninc macht was te groot om teghen te staen/ etc. Andere ter contrarie seyden dattet des Coninc werck niet en was/maer des Hertoghen van Alba, teghen des Coninc wille / en alwaert schoon datse ghenade versochten/dat even wel met henluyden soude gehandelt worde als met die van Mechelen, Zutphen, ende Naerden, andere seyden wederom dat men wel genade en pardoen soude vercrighen / indien men het selve terstondt versochte / al eer de Stadt belegghen werde / om welke hare meeninghe te stercken voort-gebracht werdt eenen Brieff vande Regierders van Amsterdam voorschreven / midts gaders eenen anderen Brieff gheschreven by Meester Jacob VVy, Pastoor van het groote Bagijn-Hoff van Haerlem, wesende binnen Amsterdam aen synen Broeder/de welke gheslesen zijnde/so wert by de meeste stemmen om gevraecht watmen best doen soude. Eynelijc is besloten/datmen aen Don Frederico de Toledo Gesanten soude senden om te handelen/ten minsten te versoecken uptstel van 4 of 5 dagen/om van dees sake middeler tyt mete Staten te sprecken. Hier toe sijn Ghecommitteert gheweest Jonck-Heer Christoffel

K r ij

van

van Schagen: Dirrick de Vries, ende Meester Adriaen van Assendelft Pensionaris der voorsz. Stadt van Haerlem. De welke secretelijck naer Amsterdam ghereyst zijn ten eynde voorszreven: maer t'selve vernomen zijnde by Hoopman VVybout Ripperda, die daer binnen commandeerde/ heeft des selven daegs des na middaegs tegen twee uyze alle de Schutters ende Burgers doen verdaghbaerden ende vergaderen inde nieuwe Doelen binnen Haerlem: alwaer mede ghecomen zijn de voorsz. Jonckheer VVybout Ripperda, een Drielsch Edelman/ Jonckheer Lancelot van Brederode, Adriaen Iansz. Schout van Haerlem, ende Gerrit Stuver, mette Capiteynen vande Schuterije / en nae dat Ripperda hadde gewenckt datse souden ghehoor gheben/ soo heeft hy tot henlynden gesproken dit naevolghende:

GHy vrome Mannen ende Burgheren, d'oorfakē waeromme ghy alhier geroepē zijt, is om u te kennen te geven, hoe dat Don Frederico Sone vanden Hertoge van Alba, gecomen is omtrent Amsterdam, in meeninge omme de Stadt te comen belegghen, nu ist soo dat wy verstaen hebben als datter noch genade by Don Frederico te vercrijghen is, by aldien men die terstont doe verfoecken, waerom die vander Weth contrarie haren eedt, als die gheswooren hebben sonder onse weten der Heeren Hooft-Capiteynen niet te handelen, secretelijck sonder oock u l. weten naer Amsterdam gefonden hebben, Dirrick de Vries ende andere, omme ghenade ende pardoen te verfoecken: maer by soo verre lieve Burgheren ghy wilt bedencken die ghenade die wy van hem te verwachten hebben, soo mocht ghy overleggen ende u spiegelen aen die van *Mechelen, Zutphen* ende *Naerden*, die oock genade ende pardoen toegeseyt is geweest, wat ghenaden gebeurt is, wilt oock bedencken met wat eede ghy den Prince van Orangien uwen Stadthouder zijt verbonden, ic en twijfele niet off ghy luyden dit voor ooghen nemende en sult u l. eedt ende eere (gelijck als ick) soecken te betrachtē, wāt ick van wille ende meeninge ben omme den laetsten druppel van mijnen bloede voor de Burgers ende Vrijheyt deser Stadt te wagen, soo ghyluyden sulcx van meyninge zijt te doen oft niet, dat wilt nu vrijmoedich sonder schromen segghen ende

ver-

verclaren, want wy hopen dan met die hulpe des Almachtighen sulcke ordre te stellen, dat onse vyanden die ons willen comen crencken aen ons alhier geen eere en fullen behalen.

Daer mede sweech hy stille.

Als sy dit ende dierghelycke woorden/met cloecken moede gesproken en gehoozt hadde/hebben de Schutters eendzachtelijken geroepen lijff ende goet met hem voozt' gemeyn Vaderlandt en de Stadt te willen opsetten. Waer op hy terstont voozder resolbeerde/te seynden naer den Prince van Orangien tot Delft/ende oock aen Lazarus Muller, die op den nieuwen Dam, sijn Loop-plaetse hadde/met een Regiment Duysche Knechten van thien Vaendelen/om van hem onderstant te hebben. Muller trock dien selben nacht op/met sijn Regiment/ende is s'anderdaeghs vooz Haerlem gecomen/ende heeft vier van sijn Vaendelen/onder den Licutenant Colonel Steenbach, met de Capiteynen Christoffel Vader, Lambrecht van V Vittenbergh, ende Marten Pruijs, binnen ghesonden: Met de ander ses Vaendelen trock hy voozby na Leyden. Voorts hebben sy terstont de Beelden upt de Kercken gedaen/ende de Geresoomezmeerde Religie doen predicken/ende gheresolveert daer mede te honde.

Hier en tusschen waren Joncker Christoffel van Schaghen, ende den Pensionaris Allendelft, van Amsterdam weder ghecomen/ die beloofte hadden de Stad Haerlem aen Don Frederico te leveren/ op hope van genade/by den Hertogh noch te verwerben. Dirrick de Vriese was daer ghebleven: Dese twee werden terstont ghevangen ghenomen/ ende nae Delft by den Prince gesonden/alwaer Allendelft den 24 December gesdoodt werdt/soo daer om/ als om meer andere seften: Joncker Christoffel van Schagen sterff inde gevanghenisse.

De Spaengiaerden quamen terstont/ namelijk op den 6 Decembris tot Spaerwouwe, waeromme die van Haerlem terstont tot Sparendam souden dzy hondert Mannen/soo Soldaten als Burgers/onder de Capiteynen Marten Pruijs, met Michiel ende Geraert Verlaen, om Sparendam te bewaren/zijnde de Schanffe op een passagie ende Dyck/ waer langs het Leger hadde te passeren. Ende souden oock mede sommighe Pioniers ofte Gravers/om den hoogen Dyck door te stecken/ende het Landt onder Water te setten: Waer besigh zijnde/ende noch niet diep ghegraven hebbende/ werden sy van de Spaengiaerden verrast en verdreven/ende t'ghene sy alreede ghegraven hadden deden sy by de Boeren terstont wederom stoppen. Daer en tusschen werdt het stijff hriesende/ soo dat alle de Wateren/ghewent Spaeren ende Tije, binnen Sparendam seer hardt waren toeghevrosen: Waer dooz Iuliaen Romer den 9 December/ dat ober het Is van achter ende voozen bestozmt heeft. Ende niet teghenstaende dat die van binnen haer dapperlijcken weerden/ende met haer geschut groote moozdt onder haer vyanden deden/soo zyn sy daer binnen gecomen met gheweldt: Waer ober die van
binnen

binnen de vlucht namen/niet teghenstaende dat die van Haerlem met een Vendel Borgheren / ende een Vendel Krijghs volck / haer tot assistentie (maer te spade) quamen. Daer bleef verflaghen den Capiteyn Marten Pruys, ende oock veel Spaengiaerden.

Hier entuschen soo was binnen Haerlem ghecomen de Heere van Sint Aldegonde, van wegen den Prince van Orangien en Staten van Hollant, die den negenden December de Schutterye ende Leden der Stadt vergaderde/ ende haer voozhiel den noot der Stadt / ende hoe Dirick de Vriese met zijn handelinghe haer tot een trouweloos accoozdt meynde te brengen/ ende dierghelycke: Versoekende / sy soudenteghen den aenstaenden noot eenen anderen Magistraet kiesē/ ofte de Wet her maken/ daer toe hy gheauthoziscert ghecomen was van den Stadthouder ende Hove van Hollant, biddende te willen onder haer kiesē acht Mannen tot Borzgemeesteren/ ende veerthien tot Schepenen/ waer van de helft het toecomende Jaer regeren soude/ alsoo't geschiede. Ende daer werden tot Borzgemeesters ghemaecht Claes van der Laen, Ioncheer Ian vanden Vliet, Geraert Stuyver, ende Pieter Kies en tot Schepenen V Villem Adriaensen, Iacob van Heusen, Cornelis Rijcken, Pieter Bal, Claes Matheusen, Adriaen van Berckenrode en Mattheus Augustijnsen, ende dit al onvermindert de Privilegien van Haerlem, soo hy expresselijck verclaerde / maer om inden jegenwoordigen noot/ de stad vooz dien tijt te beter te vooz sien.

Den elfden December is den Legher vooz Haerlem ghecomen / vijftendertigh Vendelen Spaengiaerden/ tweentwintigh Vendelen Walen/ onder Noircarmes, Capres ende Licques, ende achteen Vendelen Hooghduytsche/ onder den Graef van Oversteyn, met acht hondert Peerden: als waer daghelijck andere meer toe quamen/ met gheschut ende toebehoorzten / verghefelschapt met den Graef van Boslu, die Stadthouder van Hollant was.

Terwijlen de Spaengiaerden besigh waren vooz Haerlem, heeft den Prince van Orangien ende den Graef van der Marck alle haer Krijghsvolck op ontboden/ in meyninghe eenen Legher te slaen tusschen Leyden ende Haerlem, in een Doop Hillegom, nu hebbende omtrent elf oft twaelf Vendelen knechten by den anderen. Soo haest sy daer ghecomen waren/ achtende den vrant noch vooz Haerlem soo sterck niet te wesen/ sondt den Graef van der Marck acht Peerden wpt/ om des vrantz doen ende wesen te bespieden/ die van dese eenighe ghevanghen hebbende / ende vrant vooz nemē de wete creeg/ waerom hy haer terstont met ses hondert Peerden ende vijf duysent te voet heeft gaen bespziagen / den 10. December/ ende dat met sulcke snelheyt/ dat den Graef voozschreven/ daer Overste over zijnde/ qualijck tijdt hadde zijn Harnasch aen te doen / ende zijn ses Vendelen Duytsche / ende ses Vendelen Nederlanderz ende Engelsche/ met hondert ende vijftigh Peerden in slaghozderē te stellen/ met de welke hy ende Bartel Entens seer onbedachtelijcken (sonder omsien / of de ander waren aenghecomen) met twee Vendelen alleen / ende zijn Kuyptewen / haer terstont het aensicht boodt: maer zijn Kuypteren te onsterck zijnde/

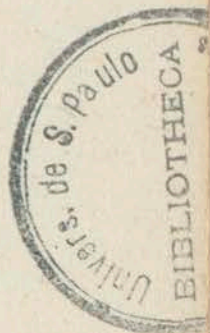
zijnde/eñ so qualijc connende van hen ghesien de menichte/(mits het eenen grooten sneeuw viel/soo waren sy gheslaghen eer sijt wel wisten/ende namen de vlucht. Dien volghden de Byemers ofte Hoogh-Duytsche boeckknechten/ende veel andere / eer datse wel in ordere ghecomen waren/ soo dat hem de Grave met sijn Garde bycans alleene vondt/in groot perijckel. Ten laetsten quam hy daer noch van/als twee Peerden onder hem doodt gheschoten waren. Eenighe Manlijcke Daen-draghers/onder andere Jaques Martens van Gendt/Sone vanden President van Vlaenderen/wilden de vlucht beletten/ ende bleven staende / haer selven in't Daendel windende/ werden daer in dooz steecken. Aldaer ende in de vlucht bleven wel ses ofte seven hondert doot. Onder de gevanghenen waren Baptista van Trier, ende Hans Keller, die de Spaengiaerden bepde aen de galghe levendich hinghen/met eenen beene/ ende met het hooft nederwaerts. De Grave vander Marck dede vooz Trier bieden twee duyfsent Croonen/met noch neghentien haerder ghevanghen soldaten/maer te vergheefs: Waerom hy de 19 soldaten terstont dede op hanghen.

Don Frederico dede terstont sijn beschauffinghe ende begravinghe maecken/plantende sijn gheschut/hem verwonderende vanden wederstandt/ zijnde een grootachtighe onstercke Stadt / met slechte Muzen ende Grachten/meest bebest op d'oude maniere: maer die van binnen hebben haer gefortificeert soo sy best conden.

Den 18 December heeft hy met veerthien stucken gheschuts schietende Clooten van veertigh ende ses-en-veertigh ponden swaer geschooten ses hondert ende tachtigh schoten op de Cruyf-Poorte, ende Bollewerck/ de vooz-Poorte soo aff schietende/dat sy den wegh totten Blockhuyse benamen. Waerom sy by nacht onder de Poorte moste eenē wegh maken/ ende hebben met allerhande materialen de schade met grooter nersticheyt gerepareert. S'anderen daegs hebben sy ooc op S.lans poorte/ende vooz't Blockhuys ses hondert ende vijff-en-seventich scheuten gheschoten/ waer teghen die van binnen begosten eenen nieuwen Wal te maecken.

Den 20 Decenber tot den noene gheschoten hebbende / ende alsoo tamelijcke Bresse ghemaect/ hebben sy eenen stoym ghedaen/de soldaten op haer schouderen draghende seeckere toe ghemaecte Brugghen/ om over de gracht van't Bollewerck te comen: haer Schanffen lagen vol Arckebusers/ om die vande Stadt vande wallen en muzen te keeren. Ende alsoo sy met achtien Daendelen hardt aenbielen/ soo hebben die van binnen met groot geschut ketenen uyt de Strijck-weeren gheschoten/dat de eerste moesten te rugge wijcken.

Daer nae hebben sy terstont den stoym met versche Daendelen vernieuwt / Waer teghen haer die van binnen wederom ghestelt hebben met schieten ende steecken/ende wierpen brandende reepen met vyer ende peck /dat sy weder aff weecken/ latende de Grachten vol dooden/ ende vol wapenen. Daer bleven vele Spaengiaerden wel hondert vijftigh

tigh doodt/ende van namen wel boven de twintich Bevel-hebberen/ende ander Edelen. Dit heeft die van Haerlem grooten moet ghemaect/de Borghers haer soo vromelijck inden storm draghende als de Soldaten/De Spaengiaerden: ghe woon zijnde de victorie te vechten/hebben begonnen achter waerts te dencken/ende de naevolgende daghen met graben/mijneren ende schieten besigh gheweest.

Niet teghenstaende heeft den Prince van Orangien noch sijn Crigsvolck by een ghebracht/en doen Logeren tusschen Leyden ende Haerlem, in het Dorp van Sasse, van waer nae der handt binnen Haerlem ghesonden was alle nootdruft/ooch vele soldaten/ als Walen/ Fransoyfen/ Enghelsche ende Schotten/ onder diverse Capiteynen/als Christoffel Gunter, Schraem van Bruynswijck, Duytsche Capiteyne : ende Capiteyn Cury, Vehemy. Margotin, Denna, Jasper en Sofey, Paris, Siminade, Balfort: Dese waren al Fransoyfen/Walen/ Schotten en Engelsche / met Ser-raets. Haultain, Rosengi ende Bordet, Commissarisen/ te samen vijftien Vaendelen/ behalven vier Duytsche Vaendelen / die daer te voozen in waren. Ende dese werden in ghesonden meest over het Ijs/als de watenen ende Haerlemer-Meyr toe ghebozen waren / Ooch veel sleden daghelijcx met Cozen/Buscrupt/ende andere nootdruft.

Waer mede die van binnen ghesterckt zijnde/hebben alle cloecke werstandt/ende haren Opandt groote affbrueck ghedaen/ daghelijcx op haer uptvallende/soo dat bycans gheenen dagh passeerde sonder schermtufelen/hebbende binnen veertigh ofte vijftigh Peerde-Kuyters/ geccommandeert by Vouter Enchuyfen, ghebozen van Delft, waer mede sy ghevanghenen achterhaelden ofte inreghen/ by de welke sy der vanden aenflaghen/ ende mineren onder haer Wallen/ vernamen. Onder alle uptvallen/die sy deden was dien Notabel/ dien ghedaen werdt den 25 Meerte/ met duysent Mannen op den Duytschen Legher in t Harlemer Bosch upt alle haer Schanssen de Duytschen upt drijvende/ daer wel vijff ofte ses hondert van verflaghen ende verdroncken werden/ende naemen haer aff elf Vaendelen/ende seven stukken gheschuts/ende wel vijftigh beesten : verbranden ooc wel 300 Tenten ende Hutten / veel Buyts inde Stad brenghende.

Niet teghenstaende dat in Haerlem veel Krijghsvolck was/soo resolveerde nochtans Don Frederico van daer sonder victorie niet te trecken/ niet teghenstaende den couden Winter / ende dierte van victualie in sijn Legher/ die haer al van Amsterdam comen moeste langs eenen Dyck/en liet hy daghelijcx daer omme niet aff van schieten/op het Bollewerck van de Cruys Poorte/ende op de Sinte Ians Poorte : ende de Borstweringhe ende Muren/over beyde syden van de Poozten/ ende voozts nae de Hupsen/Cloosteren ende Kercken.

Sy hebben daghelijcx ghedolven ofte ghemijneert onder de Wallen. Den Hertogh daer wel drie duysent Spioniers ofte Gravers sendende upt het Landt van Luyck/die daer meest al doodt bleben/ soo gheschoten als vermoordt inde mijnen. Die vander Stadt hebben daer te-
ghen

ghen wonderlijcke Mijnen ende teghen gravinghen ghemaect / ende dier thien ofte twaelf met Bus-crupdt opgheblasen / hebben oock alle schaede des nachts vermaect / die s' daegs met schieten gedaen was. Die van binnen hebben nieuwe wallen / Vesten ende Bolwercken ghemaeckt / ghelijck een halve Mane / oock aen de Crups Poozte een Bolwerck met Balcken aen malcanderen in een gheblochten / ghelijck een Rooster / met rjs / aerde ende Peerde-mest ghevult / tot welcken wercke / Rijck ende Arm / Jongh ende Oudt / Vrouwen ende Mang moesten arbeypden.

Die van binnen hadden oock een cloecke Vrouw / ende eerbaer Weduwe / omtrent ses en veertigh jaeren oudt / Kennau, ghenaeut / die d'ander Vrouwen in allen noodt aenboerde / ende met eenighe andere veel Manlijcke daden (boven Vrouwen aert) bedreeff op den Vpandt / met spieffen / busen / ende sweert: als een man haer behelpende in Vrouwenlijck habijt.

Als nu Don Frederico wel veertigh dagen lang de voorszeyden plaetsen wederomme doen beschieten hadde / soo heeft hy de Bresse tot twee reysen doen visiteren / hoe die bestormelijck waren / by vier erbaeren Spaengiaenden / Rodrigo Peres, Lodon, Artayon, ende den Vaendzager Begerradin : Dese refereerden / dat in de Bresse boven de hooghte van't ghebint eens Mups niet op te klimmen en ware / zijnde de Poozten / Bolwercken ende Mupzen / soo aff gheschoten / dat de Bresse wel twee hondert voetstappen wijt was / daer sy haer vanden handt teghen handt mochten bevechten / sonder dat die van binnen eenighe strick ofte sijde weeringhe hadden / oock luttel plaets / ende daer en bove was de gracht ende het water al hart toe ghevrosen. Waeromme hy den 30. Januarij besloten heeft te stormen eer het licht was / belastende sijn volck wite Hemden over hare wapenen aen te doen / om int doncker bekendt te wesen. Ende de cloeckste Vaendelen van Mondragon, ende noch twee dupsent Walen / ende seven Vaendelen Duptschen van Polvijler, dede hy by nachte in der Spaengiaerden Legher comen / omme met den Spaengiaerden aen te vallen / de andere dede hy in de begravinghen legghen / om die vander Stadt met schieten van de Bressen ende defensie te weeren. Daer nae / als hy alle Natien aen ghesproocken ende vermaendt hadde / ende met alle bescheypdenhepdt alles wel gheordineert ende besteecken was / ende de Capiteynen oock wel bedeylt waren / soo zijn sy met groot gheweldt aenghevallen / seer secrectelijcken ende stille / een deel klimmende van onder de Poozten op de Poozten / Mupzen / ende Bolwercken / eer het die van binnen ghewaer werden. Maer ten laetsten / die de Wacht tusschen de twee Poozten hadden / dat ghewaer wordende / boven veertigh ofte vijftigh niet sterck zijnde / hebben haer eerst ter weere ghestelt / alarm maeckende / ende de op gheclommen affghestooten.

De Schutterije en ander soldaten liepen terstont toe ende de stoutste afghesmeten hebbende / wert den aenbal van buyten wederom ghereforceert.

fozceert. Als sy nu op het afgheschoten Bolwerck van de Cruyspoorze gheclommen waren/ende sterck daer op ende omtrent waren/hebben die van binnen een Myne (die sy te voozen onder dat Bolwerck hadden doē graben ende delven/ met buscruydt ende anders wel ghevuylt) aenghesteken/die in de Locht vloogh met ontallich volck/ dat daer met haer Vacudelen op ende omtrent was/ die daer onder versmoorden/wel omtrent vijftigh: Het welcke de naeste soo dede vertfagen/ datter niet een meer doozste aentreden. Waer op die van binnen ter stont op de reste aenvielen/doozstaken ende doozschoten al daer sy aen conden/ voozts schietende in de slaghe-ozdere buyten staende. Daer bleven veel Edele ende Capiteynen van alle Natien doot/ ende veel gequetste/daer die van binnen hoben thien Mannen niet gemisten.

Sints dien tyt heeft Don Frederico ghedespereert de Stadt met fozmen te winnen/mits het groote Garnisoen datter in was: Maer ghesolueert by beleghe te dwinghen. Dies hem van den Hertogh toeghesonde werden meer Krijghs volck / als Duyschen onder Polvijler, Walsen ende mede Italianen / een Regiment ofte Tertio van de Ligue, die teghen den Turck gemaeckt was: Oock Spaengiaerden/onder Don Gonfalo de Braccamonte, Rodrigo de Vaz, Don Lopes de Aeugna, ende Don Lopes de Figueroa: oock meer Peerde volck. Daer wert oock ghesonden Herry de Vienne, Baron van Chevreux, met 1000. Borgongions.

Gheduerende desen harden sozm/zijnder langs de ander zijde van der Stadt / wel tachtentigh oft tneghentigh Sleden oder het Is met victalie/ ende alderhande munitie inghecomen/ t welck / so langhe den vozst duerde/ men haer qualijck conde beletten / ende cregghen also in een Maende veel provisie/ maer mochte tot so groote menichte luttel helpen. Waeromme die van binnen/ tegen dat den vozst soude gedaen zyn/ hebben sy Galepen gemaeckt / ende Schepen toegherust. Desghelycx dede den Prince tot Leyden oock veel schepen ende Galepen toe rusten/ daer Marinus Brandt Admirael over was: met welke schepen hebben sy in Febuario ettelijck Cozen ende anders in gecregen/ met twee Mesalen ende thien Pseren stucken gheschuts / van Leyden ghesonden / met munitie. Maer den Hertogh van Alba heeft oock tot Amsterdam schepen doen rusten / daer de Grave van Bossu Overste van was / ende by het Dypster Hert den Dijk doozghesteken den 19. Mey / en dypdertigh schepen ende seben Galepkens in het Haerlemer Meyr ghebrocht: Tusschen welke schepen isser op het Harlemer Meyr dickmaels ghestreden. Want de Steden van Hollandt, rusten oock veel schepen toe / als Dordrecht twintigh / Delft dertien / Rotterdam vijftien / Gorcum thien / Schiedam ses / ende ander na a dverant/ die den seben April in de Caghe by Leyden vergaderden: Dese waren dagelijcx aen malcanderen. Maer ten lesten/ den 28. Mey/ de Amsterdammers boben tseftigh sterck zijnde/ hebben sy des Princen schepen over-vallen / ende haerder wel 20 ghenomen: ende met die Dictorie dwongen sy een Schansse/ die op den cant van t Meyr lagh.

Ten lesten hebben de Spaengiaerden so vele beschanssinghen aen't water gemaect / ende tusschen de Stadt en Water-cant oft Meyr / dat die van Haerlem ende des Princen schepen geen passagien konden ghecrighen / om by den anderen te comen. Die van der Stadt hadden oock Schanssen buyten de Stadt gemaect om beter aen haer schepen / ofte haer schepen by haer / te gheraken / ende haer Bersten in de Weyde daer omtrent te beschermen / die sy daer hielden noch weydende bycans soo langhe sy eenighe hadden / tot den twaelfden Junij toe. Maer sy werden daer naer belet (dooz der vanden Schanssen ende schepen) eenighe victalie te water te crighen. Den Oversten Sonoy, met die van Enckhuysen, hebben den Diemer dijck tot twee reysen ghepooght dooz te steken / zynde eenen Dijck, die de Zuyer-Zee ende de Amstel van't Haerlemsche Meyr ende binnen-wateren scheyt / ende den eenliken wegh is / by den welken die van Amsterdam over Landt allen noot dzuft hebben / ende meynden dooz desen Dijck gat in't Haerlemer Meyr ende die Wateren te comen: Maer zyn daer telcke reyse van die van Amsterdam afghesmeten / met groot verlies van volcke / hoewel sy begonst hadden te schanssen. Sy namen Gudekercke inne / om alsoo haer daer te beter te stercken. Maer de Spaengiaerden zyn soo sterck ghecomen / dat sy daer oock eenighe van des Prince Vaendelen gheslagghen hebben.

Van buyten zyn daer seer veel ghebleven / soo by de stozmen / schermsutselen / uptvallen / ende met de verschepden Mijnen versoucken / van coude / ghebzeck / ende alderley sieckten / dat het ongeloslyck is. Onder andere werden daer de Heere van Noircarmes ghequetst / Gouverneur van Henegouwe : ende de Heere van Crassoniere doot / Overste van t'geschut / ende Gouverneur van Grevelinghe / ende meer ander Nederlandtschen Adel / behalven Spaengiaerden / Italianen ende andere / soo dat het een seer strenghe ende bloedigh Belegghen gheweest is. Don Bernardin de Mendoza in sijn Historie schryft : dat alle die vanden Crighsmaedt waren / werden gheschoten ende ghequetst / Don Frederico selve / maer niet dootlyck : Hy reket dat daer bleven omtrent 4000 doot van alle Patien / waer onder omtrent 800 Spaengiaerden / als van namen / Don Jaques de Caravaial, Lorenzo Perea, Don Estein de Queffado, Toribro Zimbran, Iohan de Ayala / Don Marcus de Toledo / Ian de Vergas / Don Sancio de Lodoingua : ende meer groote Meesters. Die van binnen hebben gheduyrende het Beleggh / gheen groot verlies van volck gheleden / hoewel de Spaengiaerden niet nae lieten / soo met schieten / Mijnen te doen springhen / ende clepne stozmen / alarmen ende aen-vallen / dat eenichsins de Stadt mochte crancken ofte verrasschen.

Sy hebben ontalijcke vele Mijnen doen graben / en dan doen springhen / als oock die van binnen daer teghen Mynnen. Sy hebben oock veel vper clooten in de Stadt gheschoen / maer gheen merckelijcke schaede ghedaen / maer meer met ander groot gheschut / dat veel Menschen avontuetlijcken om t'leven ghebzacht heeft. Die van binnen da

ghelijcx dat schieten tellende / vonden over de thien duysent / d'ij hon-
dert / ende tsestigh scheuten op de Stadt gheschoten / groote schade aen
de Thozen ende Hupsen doende. Sy hebben op de Catte noch vier
masken opgherecht / daer sy met vier Coorden een houten Hupsken / bo-
venende achter open zijnde / mede om hooge trocken / daer ettelijcke
Archebusiers in stonden / om te schieten al wat sy saghen / ofte hem bloot
achter straten gaf. Maer die van der Stadt schoten de Coorden ont-
stucken / dat het Hupsken met de Soldaten daer inne aen de een zijde
nedervilen. Daer nae rechten sy een ander op / ende wonden dat met
vijfen ende schroeven op de masken; maer het wert met geschut-doozschot-
ten / ende ten lesten van den Wint ter neder gewaeyt.

Ende alsoo die van Haerlem twaelf stucken gheschuts (haer gheson-
den) nu ontfanghen hadden / waer onder twee Metalen waren / (haer
van der Stadt Leyden gheschoncken) hebben sy daer mede vijf van der
vanden stucken / op de voorsz. Catte staende / ghebzoken ende ontstuc-
ken gheschoten.

Hoe nauwe die van binnen int leste besloten werden / soo hebben sy
noch middel ghehad / om haren staet ende noot den Prince van Oran-
gien ende Staten van Hollandt te kinnen te gheven / nae de Fuycke by
nachte altemets Boden seyndende / die eenen Coz met Dupben mede
dzoeghen / die binnen der Stadt op Dupf-coten bzoeyden. Deser Dup-
ben eene lieten de Prince ende Staten weder blieghen alst haer te passe
quam / met een cleyn briesken aen't beenken ghebonden / met Wasse ofte
andersins wel bewaert / die vlogghen terkont nae haer coten / alwaer
men die gade sloegh / ende t' briesken asnam. Een wetenschap die eertijts
in Oost-Indien gebzuyckt is geweest / ende te vozen by de Romeynen.

Sy hebben oock middelen gebzuyckt van teekenen uyt de Thozen /
met Vanen uyt te steken / ende vperen te toonen / om van den ontfangh
der brieskens oft andersins de wete te doen. By gebzike van gelde heb-
ben sy haer gheholpen met een stuck silver te teekenen met Stads wa-
penen / het welke niet so vele weerd was alst vooz uytgegeven wert /
met belofte der Stadt / nae de verlossinghe / dat de volle weerde daer
vozen opgherecht soude worden. De andere Steden van Hollandt ende
Zeelandt, hebben oock het gheltdt ghehooght / den Philips Daelder
van vijf-en-dertigh op veertigh ghestelt : ander gheltdt nae ad-
venant.

Van't beginsel aen hebben die van Haerlem weynigh ordere op de
victalie ende provande ghestelt / om dat sy hoopten / datse te Water meer
in ghecreghen souden hebben / t'welck haer met de Schanffe in de Ri-
viere belet werdt : Waer door nu in den Somer (door de menichte van
volcke) in de Stadt alderhande victalie ghebreck gheweest is / soo dat
men de soldaten op een pondt Cerwen-broodts daeghs ghestelt heeft te
eten / in Junio / ende de Bozghers / Vrouwen / kinderen ende dienst-bo-
den / mochten niet dan Moutkoecken ende Kemp-koecken eten : ende
ten lesten heeftmen Peerden / Honden / Ratten ende Katten ghegheten /
ende

ende alderhande Hupden/groene Crupden ende al dat ter kelen in gaen wilde. Als nu den hongers & noodt soo groot was/datter veel menschen van hongher storven/ende niet langher conden uythouden/ende dat den Prince met verscheyden middelen hadde laten weten/heeft hy haer den 8 Julij upt Leyden met een Duyve gheschreven/ hy soude het ontfetten waghen op het Bosch/dan soudensy eenen alarm op de fuyck maken/siende gheen anderen middel te water voor handen: Waer op wel twee duysent Soldaten ende Burghers (met witte hemden ghecleedt) alle de nacht wachten om te helpen.

Den Prince hadde onder den Heere van Batenburch/met den Heere van Carloo, Tferraetsz, etc/ alle Crighs-volck doen vergaderen tot Salssem, daer mede oock een deel Hollandtsche goetwillighe/die meest jongh ende noch gheen groote ervarenheyt en hadden/die elke Stadt upt haer Borgherije sondt. Met desen hoop/ende een deel waghnen met alderhande nootdrust/den meestendeel noch niet in scheepkens gheladen zijnde/is den Heere van Batenburch/met de andere/den 8 Julij/ ten dyp upzennae den noene/van Salssem ghetrocken/ende ghecomen in't Noortwijcker hout, ende hebben aldaer wat gherust/ende ghebeden opentlijck ghedaen. Ter middernacht zynse opgetrocken/ende alsoo comende by het Spaensch Legher/vonden sy niemant in de eerste beschanssinghe/waeromme sy stootelijck voort trocken/als oft den Vpandt ghevlucht ware. Maer de Spaensche hadden haer op haer voordeel in lagen ver-trocken. Ende alsoo Batenburchs volck haer naeckte/hebben de Spaensche op haer los geschoten/ende soo besprongen: Over het welke het Peerde volck verschrickte/dooz de ongelegentheydt van de Boschagie/het welck midden inden wegh stonde / soo dat het voetvolck malcanderen niet en conden treffen/ende zyn te rugge gevlucht/dweers dooz haer voet volck/die upt alle ordere bzenghende/ende dooz de donckerheydt/den roock van't schieten/etc. malcanderen onwetens seer beschaedighden/ende soo den Vpandt overcomende/werden sy gheheel verstroyt. Daer bleven omtrent acht hondert doot/hoe wel men seyde/wel van twee duysent / Batenburch selve:soo men meynt/ bleeff in de vlucht van een Bugghe ghedronghen versmoort/ oock de Heere van Cloetinghen, ende van Carloo, Tferraetsz. ghequetst ontquam't binnen Leyden. Batenburch werdt niet seer beclaeght/mits dat hy beschuldicht werdt/ dat hy sijn Commissie ende Bevel niet wel gevolght en hadde/te verre hem onder den vpandt begebende: Oock hadde het Peerde-volck groote schult. Het ghevluchte volck werdt in de Garnisoenen gheleydt/ende het Legher van Salssem verlaten/alsoo oock het platte Landt voor den Vpandt.

Dese neder-laghe werdt die van Haerlem terstondt vanden Prince gheschreven met een Duyve. Oock thoonden haer de Spaensche neghen Vaendelen / die sy daer ghenomen hadden. Waer op die van Haerlem hebben gheresolveert (siende dat Don Frederico tot gheen compositie

positie en wilde verstaen/om de Soldaten te laeten met wapenen uyt-
trecken) dat sy alle dat Manlijk was / soude met gheweldt daer uyt
trecken/de schepen ende schuyten op haer wachtende/en dat sy de Vrou-
wen ende kinderen soudent in de Stadt laten: Maer de Vrouwen dat
vernemende/liepen soo onordentlijcken nae de Poozte/met haer kinde-
ren/dat sy uergens dooz conden/dat seer jammerlijcken om sien was /
Waeromme sy dat moesten uytstellen vooz dien nacht.

Ende s' anderen daegs/den 10 Julij/sydineerden sy dat 7 Vaende-
len Archebusiers soudent den Dooztocht hebben/ en den wegh maken/
daer na soude den Raedt/Raedts Wijven en kinderen volgen:nae haer
de Schutters:principael Burgghers vander Stad/met haer Wijven en-
de kinderen/ende hen soudent volghen alle de Borghers die mede wil-
den/ende ten laetsten/ 8 ofte 10 Vaendelen knechten/die vande Bresse/
ofte Muzen ende Wachten comen soudent. Dit werde weder belet/ soo
dooz dat hem den Vpandt verthoonde/dooz een oberlooper geadvicert/
als oft sy hadde willen stormen. ende dooz eenen Brieff/die den vpandt
uyt het Bosch schickte/inhoudende / dat al dat inde Stadt was soude
genaede hebben/daer op hen de Duytsche Hopluyden en soldaten ter-
stonts op betrouden/ende aff vallich waren.

Den 11 Julij/s' avonts meynde 4 oft 5 Vaendelen Walsche soldaten
de Schaelwijcker Poozte uyt te trecken/secretelijcken/daer veel Schut-
ters ende Borghers onder waren/ ende waren vele alreede buyten/ver-
latende de Muzen ende Wachte: Maer soo dit weder gheschiede son-
der ordere/met verbaestheydt/ende gheen Brugge-leggers ende andere
ghereetschap ghereedt en hadden/soo heeft elc moeten met beroerte we-
deromme onder syne Wacht/niet sonder groot perijckel/dat den vpandt
ter wijle niet ober inde Stadt en spronge. Des anderen daeghs s' mo-
ghens zyn weder een deel soldaten ende Borghers / ende Vrouwen in
Mans cleederen/verbaestelijcken aen de Poozte ghelooopen/ met veel
Vrouwen ende kinderen/adieu ende aff-schept nemende /dat seer deer-
lijcken ende jammerlijcken om sien was / Maer dit werde weder ver-
hindert/dooz de hope van accoordt/die de Gedeputeerde gaven/daer de
Duytsche Knechten seer toe ghesinnet waren.

Den 12 Julij s' avonts is de Compositie besloten by den Hopman
Stenbach, Christoffel Vader, Capiteyn Rosony, met twee Burge-meesters
ende andere/van de Stadt ober te gheben - Maer Rosony en wilde het
Tractaet niet toe staen/ende adverteerde dat die VValsche, Enghelsche,
Schotsche, ende Nederlandtsche Capiteynen/mits dat ghenoech was op
ghenade ende ongenade van den Hertoghe/waeromme sy de Dalbrug-
ghen op trocken/ende en wilden de Ghedeputeerden niet in laten/die
nochtans elders in raecten/ende diversche schoone toe-segginghen/ en
beloften des lebens binuen verhaelden/twelck eenighe sepdent / dat het
maer den Duytschen, Schotten, Engelschen/als vzeemde/beloost ende toe
ghesept werde: de andere sepdent haer (het ware generalijck/waer op sy
discoorde

discorderende/nochtans de meeste roepende: Don Frederico soude meer ghenade thoonen dan hem wel toe betrouwt was.

Den 13 Julij werdt den soldaten ende volcke (die met Crommel-
slaghen vergadert waren) voozghehouden/oftse wilden met genade oft
onghenade des Hertogs in de Stadt blijven/oft sonder geweer upt der
Stadt trecken. Waer op sy riepen/lieber in de Stadt te blijven/op hope
vande schoone toefegginge: waer van de Duytschen/Engelschen / ende
Schotten/haer verseeckert hielden. Den selven morgen warenden noch
vele aen de Poozte/omme met gheweldt upt te trecken: soo sy Bugghe-
dragers hadden connen becomen. Aldus lieten sy haer ghesegghen/op
hope van des Hertoghs goede ghenade. Maer een Fransoy's Edelman
ghenaemt Bordet / die te Bergen in Henegouwe geweest was/hoozen-
de van ghenade ende ongenade spzeken/voozsiende des vyandts voozne-
men/ mitds dat hy te voozen eens gheseyt hadde/dat hy sulcke gheen
ghenade gheben en wilde: Soo heeft hy synen knecht op alle vziendt-
schappe ghebeden/hem te willen doorschieten/t'welck den knecht/naer
veel ende langhe instantie wepgherde: ten lesten geper-suadeert/ heeft
Bordet het roer selve nae synen sin gheladen/ende den knecht gegeven/
hy voozsijn bedde op sijn knien sijn Gebedt gheseyt hebbende / met een
Sargie over het hooft gheslaghen/ heeft den knecht hem geschoten door
'thooft/dat de hersenen de bed- stede besprengden tot groot verwonde-
ren van Don Frederico.

Het Verdrazgh werde bebesticht/zijnde vooz de Bozghers rebelijck/
als dat sy haer plonderen ende leven aff rochten vooz 24000 gulden/
uptgenome 57 Bozgeren/naemelijck die de principaelste der Stad wa-
ren/ende bewindt gehadt hadden: waer van ses ofte acht gedoodt wer-
den/eenige eygghen doodt stervende: de reste raecten los door den Gra-
ve van Bossu, al eer eenigh volcomen besluyt ghemaecht was. Hier van
heeft den Hertogh open Placcaten gegeven in forme van Pardoen-vrie-
ven. Van dit geldt souden sy betalen 14000 gulden ghereet/binnen 12
daghen/de reste binnen drie Maenden.

Aldus is dese Stadt nae soo lange belegeringe/soo vele ellenden/en
soo sware benautheden geleden/vzeeselijck bestozmen/verschickelijc be-
schieten/grouwelijcken hongher ende vergheeffsche hope van ontfet / in
haerder vyanden handen ten selven dage geraeckt/met sulcken benaut-
hepdt als een peder wel by sich selven can overleggen. Dit is terstondt
met de groote Clocke afgelesen dat alle Burgeren ende Soldaten ter-
stont alle haer gheweer afleggen ende op het Stadt-hups bzingen sou-
den/ende dat alle Burgeren Mans personen te Sijl in't Clooster/ de
Vrouwen inde groote Kercke / ende de Soldaten inde Bakenisse Kercke
gaen souden.

Ende ten selven daghe werdt onder ses Mannen een Bol-broods
van twee ponden uptgedeylt. S'anderen daeghs zyn meest de Spaen-
giaerden in de Stadt gecomen met Don Frederico ende synen Raedt. En
alle de Capiteynen en Vaendzagers werden buyten opt Hups te Cleve
ghe-

ghevangen gevoert. De Borgerſ werden hart gedrongen haer gelt op te brengen/ſoo ſy wilden het leven behouden. S'anderen daeghs/wefende den 15 Julij/ werden ontrét 300 Waſche ſoldaten op de Markt gehangen ende gerecht. Den Gouverneur/Joncker VVybout Ripperda, wert den 16 Julij met ſynen Lieutenant / Lodewijck Horenmaker van Gendt onthooft/ſteebach/ſynen Predicant werdt gehangen/ende 249 ſoldaten in't Mey verdroncken. Den 17 Julij werden weder een deel ſoldaten onthalt. Den 18 wederom 300/waer onder waren ſommighe Borgerſ die't meynden te ontloopen/ooch Symon Symonſz. den Predicant. Den 20 Julij werden Joncker Lancelot van Brederoede, Roſeny, ende de Rentmeester vanden Briele, te Schoten onthalt: Alſoo daer nae noch 18 Capiteynen ende Vaendzagers/met de reſte vande Waſche/Schotſche/Engelſche en Franſche ſoldaten/omtrent tot 500. Daer nae noch den 19 Auguſti ſyn ettelijche ſoldaten/die in't Gaſthuyſ ſo lange ſieck gelegen hadden/op den Werff van't Gaſthuyſ onthalt. Die in de beſettinge lagen/op de Schanſſe bukten de Stad/als weſende int Verdach vergeten/datmen haer ſpijſe geben soude/die lietmen van honger ſterben. Den 16 Auguſti werden de Duytſche knechten/omtrent 600 ſterck zijnde met hare Capiteynen/met Conbop ter Stad upt ghelepd/ Maer comende by Nieuwer Kercken, zyn ſy dooz de knechtē vā Joncker Sonoy, met hulpe van die van Enckhuuſen/den bewaerders aff hendigh gemaect/en alſoo verlost/ende de bewaerders geſlagen. Aldus werdt al het Crijghſ-volck/boven 2000. Mannen van Haerlem, met haer Capiteynen/al om gebzacht/behalven eenige weynighe / die ſecretelijcken wegh quamen. Ende den Schotſchen Capiteyn/genaemt Balfour / wert op belofte)van pet tegen het leven en perſoon vā den Prince van Oran-gien vooz te nemen) los gelatē/ die t' ſelfde den Prince verclaerde/en ſonder wzoegende conſcientie/achte hy in ſoo quaden belofte niet gehouden te zyn. Men ſeyt datter vanden beginne deſer belegeringe tot den eynde toe omtrent 12000 menſchen voozgebleven zyn. So der ghener die dooz gewelt/gebleven zyn/als die dooz ſieckte/oude ende ongemack geſtorven zyn. Sulcx dat het een gemeyn ſpreekwoort geworden is/dat al ſer eenich verſch volck gheſonden werdt/dat men dan ſepde/hy treckt nae Haelt meer.

Daer deſe Victorie van Haerlem/heeft den Hertogh brieven geſchrebe aen alle Steden van Hollandt/alle genade aenbiedende/maer niemandt gaſſ gehooz. Selve die van Rotterdam antwoozden hem/ſeggende: Sy erkenden geerne den Coning van Spaengien/maer vooz Stadt-houder en wilden ſy geenē anderen bekennen/dan den Prince van Oran-gien.

D En Hertogh van Alba, ſiende het moeyelijck ende coſtelijc veroveren van Haerlem, ende de mutinatie ſijns Crijghſ-volcx, 28 maenden ten achteren, hebbeende noch vele Steden te winnen, ende denckende aen Alckmaer te be-

te beginnen, heeft nochtans noch sijn straffe ende strenghe middelen willen ghebruycken, ende heeft tot dien eynde al omme doen publiceren ende afflesen een strenghe Missive gedateert den 26 Julij 1573 tot Vtrecht, inhoudende de ghenade des Coninghs, als een goet Vader tot gehoorfame Kinderen alles vergetende en vergevende, wetende haer misdaet meer uyt suggestie dan eygen natuere procederende, en dat den Coningh noyt geen rigueur gethoont hadde, tot die ghewilligh uyt haer selven hun tot hem ghekeert hadden, sonder sijn macht te verwachten: ende niet tegenstaende, dat sy gebleven waren in haer obstinaetheyt, sochte hy haer weder te vergaderen, als een Henne haer Kiecken, tot haer welvaert: biddende daer om haer te bedencken, en van stonden aen hun te stellen in sijne Majesteys handen, sonder sijnen toorne en Leger te verwachten, toefeggende alle genade, mede Passport aen haer Gecommitteerde, &c. Ter contrarien, soo sy stelden dese genade in onachtsaemheyt, wilde hy haer gewaerschout hebben, datter geen rigueur noch wreedtheyt ware, die sy niet te verwachten hadden, soo in haer eygen perfoonen, honger, sweerdt, en verwoestingen, in sulcken voegen, datter gheen Reliquien oversullen blijven, van datter noch gheheel ware, maer sijne Majest. soude dat Land doen vervallen en doen bewoonen met ander vreemde lieden, want anders den Coning soude hem niet laten duncken den wille Godes noch hem selven voldaan te hebben, soo sulcke rebellie ongestraft liete. Sy wel wetende hy ware de genadigste en goedertierenste Prince als oyt ware gheboren, en haer Overheere ghestelt, &c. Niet twijfelende ofte syen hadden wel verstaen, den Legher voorhanen geweldigh van volck, geschut ende amonitie, tot haer verderven, considererende den Coningh doch in't letste Meester sal bliven, &c.

*Gegheven tot Nieuwmege, den 26. Julij 1573. Ende sints alom-
me ghepubliceert.*

Et ij

De

Oorspronck ende voort-gang
 De Beleggheringhe
 der Stadt van Alckmaer.
 ende het verlaten der selver.

Alsoo de Spaengiaerden Haerlem in ghecreghen hadden/ hebben sy den vierden dagh daer nae / wesende den sestienden Julij/ Anno 1573. gesonden twee duysent ende vyf hondert voetknechten / ende vier Venden Ruyters vooz Alckmaer, meynde die in der vreesse te binden/ ende alsoo te becomen/ daer veel Borghers dooz verbaestheyt upt vluchten. Maer also omtrent Egmont op den Hoeve ende tot Heyloo, eenigh Krijghsvolck van den Prince lagh/ zyn de selfde / dooz toe doen van den Oversten / Iaques Cabbelliau, ende andere/ daer binnen gheraecht/ dewelcke met schermutselen de Spaensche wech wesen / soo dat sy doe weder astrocken. Maer dooz die van Alckmaer ghewaerschouwt zynde / begosten haer te stercken / haer Wallen te besceren/ende provisie van Cozen ende Buscrypt te doen.

Hier en tusschen waren de Spaengiaerden tot Haerlem gemuypineert/ soo datse op Alckmaer noch elders niet veel uptrechten en condon. Maer als sy tot Haerlem met gelbt te vreden ghestelt waren / soo zyn sy weder den eenentwintichsten Augusti/ vooz Alckmaer ghecomen. Don Frederico, des Hertoghen van Alvas sone/ was haer Overste/ ende Noircarmes zyn Lieutenant/ verghelschapt met Don Gonfalo de Braccamonte, Don Pedro de Velasco, Don Pedro de Toledo, Stephano Divaro, Juliaen Romero, de Heere van Oignies, La Mote, was Artillerie-meester. Dese waren meest ghelogeert tot Outdorp, met twee en veertigh Vaendelen Spaergiaerden / ende acht Venden Italianen / van't Tertio della Liga, met noch vier hondert Ruyters. Te Huysweerd lagh Don Ferdinando de Toledo, met acht Vaendelen. Tot Sint Pancraes lagh den Oversten Polwijler, met ses Vaendelen Duytsche : ende vyf Vaendelen van Belli, Gouverneur van Groeninghen. Te Coedijck den Baron van Liques, die doe Gouverneur van Haerlem was ghemaect / oock mede den Baron van Chevreaulx, t'samen twintigh Vaendelen. Te Bergen lagh Capres, met thien Vaendelen Walen. In de Nieupoort lagen Ioriaen Fronberg, met Otto Graef van Oversteyn, met haer Duytschen/ met noch eenighe Duytsche ende Spaensche Ruyters / t'samen hondert ende eenentwintigh Venden. Dese hoop was in als gheacht sterck te wesen / omtrent sestiend duysent Mannen. Binnen Alckmaer waren der thien hondert weerbaer Mannen/ Borghers ende Inwoonders / behalven de Dzeemdelingen ende Hupslieden / die niet vele en waren. Daer waren

waren in Garnisoen omtrent acht hondert soldaten- Jaques Cabelliau was Gouverneur/ende VVillem van Sonnebergh was sijn Lieutenant/Provisie ofte voorraedt wasser weynigh ghenoech inde Stadt: Oock en wasser gheen hope van ontfet voor handen. Maer Joncker Dirrick Sonoy, Gouverneur van Noordt-Hollandt, schreef haer troost-brieven toefeggende/datmen den Zee-dijck by Medenblick (soo't noodt ware) door-steecken soude/ende noch ander Zee Dycken. Sy hadden alreede de Sluysen van de Meyzen gheopent / soo dat het Landt al vol waters werdte/ ende sy hoopten dat den Winter meer waters inbrenghen soude.

Ende die van VVest-Vriesslandt oft Noordt-Hollandt, om voorder den Dyandt te schutten/veden vier Schanffen opwerpen ofte op maecken/te weten/tot Ruftenborg, Langhedijck / Schorendam, ende Crabbendam/ met resolutie/haer met den Dyck door te steecken te bevyjden / ende de Zee in te laten/op dat die van Alokmaer oock niet uyt ghehonghert souden worden.

Don Frederico dede ter stont de begravinghe maken/om het geschut te planten/daer toe moesten de Borghers van Haerlem uyt hare Borgerije seynden drie hondert Mannen/om te pionieren. Men heeft de Stadt dickmael opgheepscht/ende vele schoone beloften ghedaen/maer sy en werden niet ghelooft. Als sy nu 20 groote stucken gheschuts schieten (schietende yfers van 40 ponden swaer) dicht by de Muzen ghesplant hadden/hebben sy den 18 September/van s'morghens tot des avonts de Stadt met 2036 ghetelde scheuten beschoten: Ende op den selven dagh hebben sy op de Vriessche Poozte en rooden Thoren geweldighen / meer dan dzy upzen langh ghestoymt / tot dat het doncker was / hebbende den windt ende roock tot haren voordecl. Maer sy werden van binnen van de Borghers ende Soldaten cloeckelijck afgeweert/tot grooten mooydt van die van buyten/wordende gheschoten/gheslagen/gewoypen met brandende reepen ofte hoepen/ met ghepeecht Werck ofte Hennep bewonden/ooch met siedende heet kalck-water begoten/ende met steenen in groote menichte van boven gewoypen/ die de Vrouwen ende cloecke Jonghers aenbochten/een pghelijck van binnen hem beneerstighende ter weere. Sy hebben tot driemael affgetrocken/ende telcker reyse stercker met nieuw volck weder aen ghevallen. Dzy Vaendelen waren eens op't Bolwerke van de Vriessche poozte/daer de een van verbandt werdte/de ander twee vertreden / ende de Vaendzaeghers doorsteken.

Op den rooden Thoren stoymden sy oock / op den Wal comende met haer stoym-bzugghe/ooch tot dzye reysen verberscht / met seer groot voordeel van de Spaensche/mits twee stucken geschuts/die van ter syden de Borghers in het wederstandt verhinderden. Men achte datter van buyten wel vijff hondert doot bleven/ende wel drie hondert gequetst/ waer onder meer dan veerthien Officieren ende principale Bevelhebberen doot bleven.

Van binnen bleven niet boven 30 oft 40 Mannen/omtrent 24 soldaten/ende 13 Borghers doot ende ghequetste. Die van binnen cregen oock haer storm-bzuggen:die op wijn-baten gemaect waren.

De Spaengiaerde/als Don Bernardijn de Mendoza schrijft/datter veel meer doot bleven/noemende onder veel andere Don Francisco de Bobadilla, Diego Felice, Blasco Nuvies, de Carvayal, en dat de ghequetste meest genasen/mits dat het buscrupt van die van binnen ofte niet wel gedroogt hadde ofte te hittigh gheschoten was.

Den 20 September hebben sy wederomme wel 800 schueten op de Stadt gheschoten / ghereedt staende om anderwerff te stormen. Sy brochten haer storm-bzuggen aen om in de vesten te woypen/die haer by die van binnen niet schieten werden onnut ghemaect ofte gebroken/soo dat sy aen de een zyde begosten te sincken/waerom sy niet aen en dorste vallen/wat neersticheyt Don Frederico oock dede/hoe wel/die van binnen haer aencomste wenschten: want de Vrouwen en Dochters hadden potten ende ketels voer haer op't vyer ghecoockt / om die wonderlijcken te groeten met brandende teer-reepen/en diergelijcke vyerwerck. Sints dien dagh begonden de Spaengiaerden den moedt te verliezen/van binnen Alckmaer te gheraken/mits dat door reghenachtigh weder het Landt vol waters worde/waer omme sy haer gheschut allenskens wegh voerden / ende trocken daer van den 10 October / Anno 1573. Die van binnen dancten God van hare verlessinghe: Sy hadden tinnen gheldt om haer te behelpen gheslagen/twelck sy naemaels in silver verwisselden/tot 5500 Daelders toe.

De Hertoge van Alba epntelijck bemerckende dat hem alle saecken by nae begonden tegen te loopen/en dat alle de Nederlanden int gemeen een seer grooten ende doodelijcken haet teghens hem droeghen om syne grouwijcke tyranie/en nieuwe ende ongehoorde schattinge/en vzesende dat hy meerder schande en oneere soude behalen/soo hy langher inde regeringhe bleve. So heeft hy aen den Coningh versocht om ontslegghen te wesen van het Gouvernement van Nederlandt, excuserende hem eens deels met sijn Ouderdom/sieckte ende onbequaemheyt/ende dat hy die lasten niet langer en conde draghen/ende dat oversulcx de Coningh een ander in sijn plaetse soude willen committeren ende stellen/twelck hy lichtelijck vercregen heeft/want de Staten vande Nederlanden in't gemeen ende ettelijcke Provincien int particulier/hadden tot verscheyden tijden aen den Coningh over de Regeringe vanden Hertoghe seer gheclaeght/ende besonder hadden de Staten vanden Lande van Vtrecht expreffelijc aen den Coninck geschreven/dat den Hertoge alleenlijck/om hem tegen alle recht/reden/ende billichheyt te quellen/de Steden vanden Briele en andere Frontieren / daerse noodich mochten wesen/van Garnisoenen hadde ontbloot/om die binnen Vtrecht/daerse niet van doene en waren te legghen/ende dat daer door alle disordze inden Lande was gecomen/ende de selve Steden waren verlozen: so dacht de Coningh dat het beter was dat den Hertoge weder gheroepen/ende een ander die de Staten/ende

en den volcke aenghenamer mochte wesen/in sijn plaetse gestelt werde.

Alsoo heeft de Coninck in sijn plaetse ghesonden Don Lowijs de Requesens, Groot-Commandeur van Castilien, gheweest zijnde Gouverneur van Milanen, wesende een Spaengiaert (ende oversulcx den Staten ende ghemeenen volcke van Nederlandt doock niet seer aenghenaem.) Dese is den 17 Novembz des Jaers 1573 tot Bzupffel aen ghecomen met twee benden Peerden/ ende met seer grooter eeren selffs van Duc d'Alba ende synen Sone Don Frederico, ingehaelt ende ontfangen.

De Hertoge van Alba/voor hemen ghesonden hebbende meer dan hy in Nederlandt ghebzacht hadde / want hy sijn kisten wel ghevult hebbende met het Nederlandtsche gheidt/ ende midts dien den Crjgh verhooghert ende het Crjghs-volck onbetaelt latende/ende in handen van den nieuwen Gouverneur/ gheresigneert hebbende het Gouvernement/ ende hem ghegheven hebbende instructie op verscheyden saecken / is den tweeden Decembz int Jaer 1573 met synen Sone Don Frederico, upt Bzupffel ghescheyden ende vertroocken op Italien ende voorts naer Spaengien. alsoo nam sijn Regiment in Nederlandt een eynde met het eynde vanden selven jaere. In Spaengien ghecomen zijnde is hem aldaer teghen veler meyninge/groote eere aenghedaen ende groot goet toe ghevaecht gheworden/ende is aldaer in groot aensien gebleven/tot der tyt toe dat hy synen Sone Don Frederico help ende bevozderde ten houwelijcke met eene van sijne Nichten/om te verlaten die ghene die hy bedroggen hadde onder t' deescl van een volbzacht houwelijc/daer dooz hy gheheel ende al upt de gratie gheraecte / ende daer om inde ghevanckenisse ghestelt werdt/tot dat hy wederom los ghelaten zijnde Overste ghemaect wert van het Keyz des Coninck van Spangien/dat in Portugael ghesonden werdt/om t'selve Rjcke in te nemen / sulcx dat hy gheweest hebbende een Geessel van Nederlandt, doock gheworden is de Koede vande Portuguesen, hy is binnen Lil bona ghestorven van een langh-duyrighe Coztse/den 12 Decembz int Jaer 1582. In het 74 Jaer sijn Ouderdoms.

Hy was een scherpsinnich ende wel spzeckende Man/wel versocht ter Cozloghe/maer daer beneffens was hy van seer hoovaerdigen ghevoede/vol onruste ende eergierighe aenslaghen/ende houdende alst hem goet dochte noch trouwe/eedt/noch gheloove/hy hadde den Keyser ende Coningh ghedient in hare principale Cozloghen/van Italien, Spaengien, Vranckrijck, Hongarien, Duytslandt, Nederlandt, ende Portugael. Hy en hadde nergens minder eere behaelt dan in Nederlandt/hem altydt beter ende wijser dzaghende in teghenspoet dan in voozspoet. Hy was een langh/groot/ magher Man/recht ghestreckt gaende/ magher ende lanck van aenghesichte/met diepe ooghen/ strenghe ende stup van ghesichte. Hy hielt soo veel van sijne eyghene wijshed/dat hy ongherne pemandts anders voozsichticheydt hoorde pzyfen / daer beneffens was hy seer wreedt/ende onbarmhertich/ende doock seer gierich/soo het selve wel heeft ghebleecken inde tyt van sijne regeringe in dese Nederlanden

landen/ want hy de Landen met een ongheroorde ende onberdraghe-
 lijcke schattinghe heeft ghesocht te onderdrucken/ ende upt te putten/ op
 datse gheen middel en souden hebben hem eenichsins teghen de Spaen-
 sche regeringhe te stellen. Men seyt dat hy vooz sijn vertreck upt den
 Lande: hem over maeltijt soude beroemt hebben/ dat hy in de Nederlan-
 den dooz Beulz handen in sijn ses-jarighe regeringhe hadde doen ster-
 ven ende omme bzenghen wel achtchien duysent ende ses hondert Men-
 schen behalven alle de andere: die dooz d'oorloge ende inden Crigh om-
 ghecomen en vernielt/ ende van de Spaengiaerden in de steden daerse in
 garnisoen laghen/ sonder recht ende reden omme ghebracht ende ver-
 moort waren.

Verhalven wil ick dese sijne regeringhe besluypen/ met den Schrij-
 ver die der Tyrannen aert aldus aff ghebeeldt heeft.

*Gelyck de bloedt-gierighe Wolven sel
 Eens gheproeft hebbende s'menschen vleys,
 Hen dan niet connen onthouden, maer t'elcke reys
 De selve vervolghen: alsoo oock veel Heeren snel.
 Haest in Wolven veranderen tot elcx ghequel,
 Soo wanneer sy den lust om heerschen eens hebben ingenomen
 Dies sy dan tot onversadelycke uvreedt heyt comen.*

Om Duc d'Albs wreedheyt groot, quam ick soet te versachten
En Middelburg beleyt meynd' ick te doen ontfet.
Dan Zierick-Zee won ick, en hadden op mijn crachten:
Maer muyterij en pest, my brachten in s'doots net.

Du

Oorspronck ende voort-gang
t' Gouvernemenent van
Don Lovvys de Requesens.

Nale dat den Hertoge van Alba den 2 Decembrijs inden Jaere 1573 vertrocken was/ende alle menschen eenen grooten afkeer van sijne Regeringe hadden/ soo is hem int Gouvernemenent ghevolght Don Lowys de Requesens/ Groot Commandador van Castilien, van gheboozte een Spaengiaert/ gheweest zynde Gouverneur van Melannen.

Deseu nieuwen Gouverneur Don Lowys was leelick besaemt/ als hebbende coztz booz zijne comste in Nederlandt, de Moozen in Granaden, meer niet oneerlijcke schalicheyt/ dan met manierlijcke vromicheyt/ ofte dooz wapenen ghedwonghen: soo dat dese landen inde plaetse van een Druke ofte Leeu/ nu ghecreghen hadden eenen Vos/ Biene/ of Crocodile.

Don Lowys in zijn Gouvernemenent getreden zynde/ so heeft hy sich laten verclupden/ dat hy in de regheringhe der landen niet doen en woude/ dan met raet/ advijs/ ende believen der Staten: dooz dit locke-broot heeft hy gemeynt de landen booz eerst een groote somme van penningen af te locken/ tot betalinge ende willichmakinghe zijner Soldaten/ die vast over al onwillich ende opzoerich waren/ om dat sy nu lange geen/ of immers weynich gelt ghecregen hadden twelck grootlijc te verwonderen was/ nadien Duc Alba coztz te bozen de landen soo veel gelt ende goet hadde uptgheperst.

Als de landen onwillich ende wepgerich waren om Don Loys zijnen hepsch te geven/ so beloofde hy de duytische Colonellen/ Polwijler, Fronberch, Focker, Oversteyn ende Hannibal, dat hy haer woude betalen met de confiscatien/ en met de domeynen der landen/ haer ghebende tot onderpant vele goede steden/ als Dendermonde, s'Hertoghen bosch, Nieumegen, Ruermonde, Deventer, Campen, ende meer andere/ alwaer de goede Bozgers dese hongherighe wolven moesten in hare hupsen nemen/ cost en dzanck geven/ende noch ghelt daer toe/ ende dat eenen seckeren tijt gheduerende.

De Spaengiaerden de victorie ghecreghen hebbende op de Mokerheyde by Nieumegen/ den 14 April 1574 teghen Graeff Lodewijck van Nassau, soo hebben sy ter stont om ghelt gheroepen/ t'welck haer Sancio d'Avila (indien sy victorie bochten) toegheseyt hadde: maer geen gelt booz handen wesende/ hebben sy ghemuytincert/ ende haer Capiteynen van haer gedzeben/ ende haer Vaendelen gescheurt/ geresolbeert zynde al t'samen op Antwerpen te trecken: Daer van den 19 April/ Frederick Perenot, Heer van Champigny, Gouverneur geadvberteert zynde/ heeft op sijn hoede geweest/ en in de Stad 4 Vaendelen Walen van sijn Colonelschap

schap/ende vier Vaendelen Duytschē/op de welcke niet te betrouwen en was/om dat sy mede groote achterstellen pzetendeerdē/ heeft hy op alle abontuere de Gilden ende Schutterijen vander Stadt doen wapenen/ daer van ooc adverterende den Commandador tot Buessel/ versoeken de assistentie/tot bescherminge van der Stad/soo de Spaengiaerden vā den Castele die Gemuytinerde in de Stad wilden laten comen/also te presumeren was/midts dat sy oock onbetaelt waren/eñ ghenoech schenen haer toe te staen/waeromme hy raedde/datmen t' Garnisoen van't Casteel veranderen soude/oste hem toelaten een beschansinge teghen t' Casteel/ende teghen de joncture oste gat/dat noch tusschen t' Casteel/ en de Stadt open lagh/te maken/om dat den Castileyn Sancio d' Avila, hem geheel partiael tegen de Stad thoonde. Den Commandador scheen in't eerste sulcx niet te willen gelooven/maer ten letsten/op den 24 Apzil/ quam hy selve binnen Antwerpen, den welcken Ckampigni raedde hem meester van Castele te maken/ seggende/dat den dienst des Conings eñ der Stad dat was vereysshende: Maer den Commandador docht/door middel van dese mupterje/die van Zabant te doen contribuere/mits sy weygeringe gedaen hadden/eñ vondt daer perijckel in/de Stad tegens Casteel met wolfsacken ende anders te beschanssen/eñ seyde/dat het niet en betaemde eenen Gouverneur den wegh te wijzen/hoemen het Casteel soude onnut maken/hy selve wilde daer voorzorghen/ achtende dat de Spaengiaerden hem meer respect souden draghen/ ende dierghelijcke: waer op hy oock sondt Sancio d' Avila/om haer te vreden te stellen met schoone woorden/waer hy en werdt niet verhoort ende dwonghen hem (soo hy seyde) haer te leyden tot by het Casteel van Antwerpen, alwaer sy arriveerden/den 26 Apzil/s'noens ten 11 uren/als Champigni op't Stadhuys was/aen de Stad versoekende/vā des Commandadors weghen/eenighe leeninghe oste finantie van 40000 guldens. Dese aencomste ghehoort hebbende/bede hy terstont sijn Crijgs-volck wapenen/ende nae het Casteel trecken/ende weeren de Spaengiaerden van't incomen/daer van terstont den Commandador advertere/die vast vragde aen eenige van den Castele/waeromme nae haer niet en schoot: t'welc Champigni causeerde terstont aen sijn Capiteynen Monsieur de Vers, ende Stercke/te belasten te schieten op eenighe 30 oft 40 Spaengiaerden:die alreede aen het gat (dat noch tusschen des Stads Muys ende Castele open lagh) waren/maer den Gouverneur selve reedt terstont derwaerts ende dat siende/verbodt haer het schieten/belastende oock Champigni selve met sijn volck/ende oock de Duytsche te vertreckē/om te schouwen beroerte/die daer doorz inde Stadt mochte comen/twelcke Champigni seer vzeemde gaff/dan siende het ghebodt van den generalen Gouverneur/moeste het ghehoorsaem wesen: Terwijlen quamen die Spaengiaerden binnen de Grachten/die wat vullende/ende den aerde Dal wat aff vzekende/doorz de joncture oste gat/daer de Stadt-muys noch aen't Casteel niet ghehecht was/sonder respect vanden Commandador,die hem begost te stoozen/ende te excuseren/ende den ghebeynsden

te maken/ (andere den wienck gebende) in presentie van Chiappin Vitelli: Op het welke Champigni seyde/best te wesen/sijn volck nae de nieuwe Stadt te doen trecken/ende haer aldaer te stercken met het Schipbolck vā de Armade die daer lagh/also hy dede. Aldus de Spaengiaerden al binnen gecomen zijnde/ hebben haer op de plepne tusschen het Caesteel ende de Stadt/in slag-ordere gestelt/de toegangen besettende. Den Commandoor belaste haer/niet naerder te comen dan S. Ioris Kerckhof/soo sy yet te handelen hadden: Maer alsoo van hem niet dan woorden en beloften en quamen/riepen sy Dineros, y VValones fuora. Dat is gelt/ende Walen uyt. Hier en tusschen is de Stadt in grooter vreesen ghesweest van al vermoort ende ghesaccageert te worden/ vele uyt der Stad vluchtende.

Om dat dese gheschiedenisse een Potabel stuck is/ ende dierghelijcke mysterijen meer by den Spaengiaerden in Nederlant bestaen zyn/ hebben wy goet gedocht eene vooz alle wat in't particulier te verhalen.

Also de ghemyntineerde Spaengiaerden (zijnde omtrent dzy duysent sterck (van des Commandeurs parlementeren geen geldt en cregen/trocken sy de Stadt inne / in slag-ordere nae de Meerbugghe / met het grootste ende vreeselijckste ghetier datse maken conden/ met trommelen/schieten ende roepen/ Dineros, VValones fuora, fuora Vielliacos. De Gouverneur Champigny, diensy meest aen t'lijf wilden/was ghetrocken inde Nieustadt op't Oosters Hups / ende dede oock eensdeels zyn Bagagie vluchten / nochtans namense hem vele daer van/ bzekende sijn Hups/ Depnsteren/ Deuren/ ende Glasen / met groot gewelt / hem noemende Ladron Vielliaco. Ende alsoo sy teghen den avondt begonnen hougher te crjghen / soo scheydense haer van de Meere / ende trocken nae de Markt/die sy met het Stadthups innamen / ende wierpen haer selven hier ende daer / met t'wintigh / t'waelf ende thien in de naeste beste Hupsen/ daer sy dochten dat best ghecoot was / sonder sozieren ofte aensien van Persoonen/ daer sy haer op't leckerste ende beste hebben doen tracteren / alsoo sy dat wel connen. Ende hebben vooz al den nacht groot ghetier ende gheschrey met trommelen ende schieten ghemaect / als dulle duyvels langs de straten loopende bellende ende smytende op de Deuren / als of sy't al wilden vermoorden ende saccagheren : C'welek een grouwelijcke vrees den Borgeren met Wijs ende kinderen aendede / so dat sy niet en dorsten rusten/waer dooz oock veel Vrouwen van kinde zyn mis vallen/ oock veel daer van gestorven: Waerom oock s'anderdaeghs / de Poozten open zijnde / wederom veel Mannen met Wijs ende kinderen (alles verlatende) verlicpen. Des avonts noch/ als de Spaengiaerden eenē Electo, dat is / eenen vercozē Oversten/ uyt de hare vercozen hadden/ die hem op't Stadthups logheerde/ hebben sy met alle haer trommelen een publicatie gedaen/ uyt den naem van de los Signores Soldados, ofte de Heeren soldaten / dat den Gouverneur met zyn Walsche soldaten soude binnen 24 uren uyt de Stadt vertrecken / op pene van met ghewelt verjaeght te worden. Sonden oock met eenen expressen bode

bode daer van de wete aen Champigny, op't Oosters huys. Waer op hy antwoorde/ sulcx niet te willen doen / maer so hem sulcx van den Gouverneur ghenerael gheboden werde/ soo soude hy hem daer op beraden. Verhalven ontboodt hy/den 27 April / smorghens alle zyn Krijghsvolk by hem / beschanssende ende besettende alle de Buggen ende toegangen in de Nieustadt / met Karren/Wagenen ende Wolsacken/de Schepen van Oozloghe aen zynen cant / ende het geschut daer van gheladen houdende/ alsoo met alle middelen hem ter weere stellende/ gheassisteert zijnde van den Vice-Admirael Hamstede / ende met de Bootsghesellen/ die niet anders en sochten/met eenige Walsche soldaten dan aen het slaē te comen/genoech haer versiekt houdende van de Borghers assistentie.

Hierentusschen gingen Chiappin Vitelli, Mondragon ende andere/over ende weder/om alles te stillen/ maer te vergeefs als roepende VValones fuora, fuora, Vielliacos, so dat ten lesten den Commandeur om beters wille (alsoo het scheen) den Gouverneur Champigny beval / met zyn Walen upt te trecken/ t'welc hy dede/ tot Eeckeren ende VVilmerdonck treckende. Waer op de ghemuytineerde alle de Poozten beset hebben/ende de sleutelen den Magistraet afghenomen/noch al continuerende met loopen ende tieren/ om de Borgherye vzeese aen te jaghen / ende ghewilligher te maken met haer insolentien/ om ghelt tot haer betalinghe op te brengen/daer men vast op't Stadthuys om vergadert was. Eenem Spaenschen Jesuijt van grooten aensien / wilde haer op te Markt gaen preken van haer misdaet/ dat sy so veel Vrouwen van kinde hadden doen misvallen/ daer sy Moorders van waren: Maer sy vzaeghden hem of hy geldt hadde/schoon woorden oft Predicatie en hadden sy doen niet van doen. Also met getier van roepen en trommelen dede sy hem swijgē.

Hierentusschen zyn van de rijcxste Borghers onthoden geweest op't Stadthuys/ die men (elck nae het gelegentheit) tot een/twee/dry/ende minder dypsent gulden heeft doen opbrengghen / om dese gasten te vreden te stellen. Hier in hebben hen vele wel ghequeten/zijnde Geestelijck noch Weereltlijck gespaert. Hier op is den Electo van de ghemuytineerde aens geseyt/sy souden een plaetse ordineren om Monster te passeren/ende mē sondese s'ander daeghs betalen. Oock mede den Commandeur haer van zynent wegghen aenssegghen/dat haer insolentien te groot ende te extreme waren/tot verclepninghe van de Majesteit, ende oock van zyn reputatie: oock begeerende / dat sy snachts sulcken getier niet meer makē en soude: Sy antwoorden/ dat den eysch van betalinge recht ende redelijck was/ ende als sy souden betaelt zyn/soo souden sy bereydt zyn tot allen dienst/belovende snachts sulcken getier niet meer te maken.

Den 29 als sy alle op de Markt onthoden waren/ soo heeft haer dē Electo (dat een seer cloec ende welsprekende man/nochtans maer een gemeyn soldaet was) een fraep Oratie van den Stadthuys afghedaen/ haer voozhoudende van den overlast den Borgheren ghedaen / niet te vreden wesende watmen haer te eten ende te drincken voozette / ende dat sy haer behoorden eerlijcken ende stille te dragen. Waer over sy alle riepen datmen Justitie soude doen / over sulcken diet verdient hebben

D u ij

ende

ende doen dooz de pijcken passeren. Doozder wert haer belast/ sy soudent
 upt elck Daendel twee deputeren / die metten Marquis Vitelli soudent
 handelen/ ende haer begeerten in schrift stellen/ alsoo sy deden / inhou-
 dende/ dat sy wilden betaelt zyn tot den laetsten penningh toe van haer
 soudje/ alsoo wel booz de Testamenten en gagien van de doode / als de
 lebende. By den Marquis Chiappin Vitelli wert haer aengebode beta-
 linge van 10 maenden in gelde/ en noch vijff maenden in wollen/ linnen/
 ende zijde Lakenen/ booz de reste soudent de Coopluden van Antwer-
 pen brieven hebben/ om nae betaelt te worden in twee payementé: Waer
 toe de Gedeputeerden niet en wilden verstaen / ende sepden datse haer
 rapport doen soudent aen de Signores Soldados : Daer toe sy weder op
 de Markt vergaderden: ende haren Electo van het Stad-huyx op de
 Pupe oft veynster liggende/ heeft haer boozgehouden t'ghene haer van
 den Marquis aengeboden was/ waer op sy een grouwelijck ghetier
 maectitē/ met roepē/ *Toto, todo, dineros y non palabras.* Dat is/ *Al: gelt*
 ende gheen woorden.

Den Electo weder silentie ofte gehooz gecregen hebbende/ sepdē haer
 fraep en scherpeijc/ hoe dat sy alle rebellen warē van sijne Majest. en dat
 sy alle den doot verdient hadden. Ten eersten/ om dat sy t' Antwerpen/
 een Stadt des Coninc/ ingecomen waren/ niet als vrienden / maer als
 vanden/ violerende haer Wallen ende Vesten. Ten tweeden/ hadden sy
 den Gouverneur met het Garnisoen ter Stadt upt ghedreven/ die daer
 van sijne Majesteyt ghestelt waren/ met noch andere grouwelijcke acten
 die sijne Majesteyt niet wel soude comen ongestraft laten passeren. Alle
 dit quaet niet tegenstaende (so quam noch de Magistraet hem booz haer
 verootmoedighen / haer aanbiedende sulcken offer / die sy behoorden
 aen te nemen/ op haer knien met ghevouden handen God danckende van
 de ghenade die hen gheschiedt was.

Doozder seggende/ so sy hardneckigh bleven/ so soudent sy haer ver-
 sekert houden van alle straffe schuldigh te wesen/ om haer rebellie/ ende
 soo het recht ende Justitie boven hen was/ soudent sy alle gestraft wor-
 den: Hy selve protesterende van dier uren af / dat hy niet langher wilde
 haren Electo wesen/ daer sy hem toe gefortseert haddē/ hem daer als ge-
 vangen op't Stadthuyx houdende: Hy en wilde geen Hoost van Rebel-
 len ghenoecht zyn / noch meer spreken in't faueur van sulcke Mupema-
 kers. Ende soo sy hem niet en wilden ontslaen van zyn Ampt/ soo badt
 hy hen/ datse hem op staende voet een Loot dooz't lijf wilden schieten/
 tot der doot toe protesterende niet meer haren Electo te willen wesen.
 Maer dit Sermoen en wilde niet helpen/ ende met haer roepen benamen
 sy hem zyn sprake/ roepende ende herroepende het oude Liedeken/ *Todo,*
todo, todo, soo dat sy moede ende heesch van roepen werden / tot der
 nacht toe/ wederomme loopende alle den nacht dooz als Dupvets/ don-
 derende op de Poozten/ Deuren/ ende Veynsteren/ alle de Bellen vande
 Huyxen in stucken treckende/ schietende dooz de Veynsteren/ aendoende
 de Bozghers de meeste vreesse ende spijt die sy condē / roepende *Fuora,*
fuora,

fuora veilliacos, Drijvende ende dwingende also haer ghesellen/ die haer hypocrijtelijcken wilden bepusen/ van haer gheselschap niet te wesen/ datse souden doen als sy deden/ elck een als van de sterckste daer toe gedwonghen zijnde/ op dat d'een naemaels geen meerschuldt als d'ander mochte ghegeven worden. Also pretendeerde elck van haer daer toe gedwonghen te wesen/ ende teghensynen wille. Als sy eenighe onder haer saghen/ die sy suspecteerden onwilligh te zyn/ deden haer mede roepen/ tieren ende spreken als sy deden/ met slaghen ende smyten/ alsoo een generael onschult maeckende.

Den geheelen 19 dagh van April is den Breeden Raedt vergadert geweest/ om ordze ende middel te vinden/ en den Commandador epschte vander der Stadt 40000 guldens in baren gelde/ de reste soude hy fourneren/ ende hadde van Brussel doen brenghen alle sijn silverwerck ende juweelen/ dat hy aenboodt te verpanden: Alsoo hebben de Borgherje dat moeten binden/ een pegelijck te vreden wesende wat te gheven: om sulcke gasten ontslaghen te wesen/ die men calculeerde daghelijcx de Borgherje te costen meer 6000 guldens/ niet willende bycans anders dan wijn dzincken/ ende alle maeltijden haer versch ghesoden ende ghebraden hebben: daer niemant by was/ Bisschop/ Marck-Grave: Borghemeester/ Geestelijck/ Weerlijck/ alleenlick soeckende de grootste Hupsen ende beste Kuecken. Men calculeerde oft rekende: dat soo maer 36 maenden/ die sy ten achteren waren/ soude betalen/ dat het meer dan thienmael hondert duysent gulden soude loopen.

Den 30 April sloegh den Crommel om/ om de Heeren de Soldaten te vergaderen op de Merckt/ alwaer den Electo haer anderwerf begoste aen te spreken upt de Venster van Stadthuyse/ in seer goede manieren/ eenen brieff upt sijnen boesem treckende/ van de soldate aen hem geschreeven/ die hy beantwoorde/ die inhiel haren epsch ende ooc groote dreygementen/ hem dreyghende/ soo hy te veel tot haerder partije/ fabeur sprake/ ende niet gheheel in fabeur van de Heeren de Soldaten/ dat sy hem souden doen van boven neder upt de Venster worpen: Maer hoe bescheydelijck en constelijck hy haer antwoorde/ en vermocht nochtans hy niet vele by haer/ roepende niet anders dan dineros ende todo, dat is/ ghelt ende dat alle.

Ten lesten so quam den Castileyn Sancio d'Avila hem in den Venster presenteren/ ende begeerde/ dat sy wilden accepteren de vijf Maenden Souldie in Wollen/ Lijnen ende zijde takenen/ dat sy meest van doene hadden/ ende dat ten prijse so sulcx ghelde in alle winckelen/ ende al de reste in gelde: Daer toe begonde sy wat te lusteren/ maer niet alle/ ende begosten d'een den anderen te vermanen tot consent/ dooz meer woorden/ die d'Avila ende den Electo noch hadden. Als den Electo ten lesten haer seide/ so sy haer wilden houden als Spaengiaerden/ ende goede subiecten vanden Coningh/ sy behoorzen den voozslaggh te accepteren/ vragende/ of daer soo vele moeste om te doene wesen/ sulcke liberaliteydt den Coningh te bewijzen ende in noot te sckenken/ die haer soo langhe on-
derhou

berhouden hadde / ende in grooter weerden hiel / hem alleen op haer betrouwende / ende vierghelycke propoosten meer. Waer op sy ten laetsten met ghemeyne stemmen riepen / datmen also dede / daer by doende aensseggen / dat sy sulcx niet en accepteerden / om dat sy eenige Wollen / Lynen / ofte syde Laeckenen van doene hadden / maer alleene om den Coningh vrientdschappe te doen / ende haer liberaelheyt te thoonen. Hoe wel vele noch murmureerden / soo bleeff dat gheaccoordeert. Terstondt claem daer eenen Spaenschen Jesuït / Pater Fregose, op een kiste vande Winckels onder het Stadthuis / om haer wat goets te predicken / verthoonende haer quact / ende wat schande sy den Spaenschen naem aenghedacn hadden / met haer stuck soo rigozeuselyck te handelen / vermannende ende ghebiedende / dat sy alle te Biechte ende ten Sacramente comen souden / eer sy upt de Stadt trocken / biddende voort aen te willen te vreden wesen met t'gene dat haer de Borghers van eten ende dvincken gheven souden. Ende daer nae hebben sy met Crommelen doen slaen / dat een peggelyck soude byde Foriers ende met billeten behoorlyck hen laten forieren. Alsoo zyn sy wat gestilt gheweest / siende gereetschappe van gheide / ende beginselen van de Papen des Laeckens.

Maer den 8 Mey heeft haer de Commandeur Major doen voorhouden / dat de belofte vande volle betalinghe soude moeten wat ghemodeereert wesen tot bequamer tijdt. Hier op zyn sy wederomme soo gram geworden / dat sy op haer oude gewoonte weder liepen / tieren / roepende / schietende / als beseten menschen. Sy deden alle de Stadt ober ghehodt doen / dat alle Colonellen / ofte Maistro del Campo, ende andere haer Officieren / souden upt de Stad gaen binnen twee wyzen / op de pene van dooz de spieffen te danffen / vreesende dat die ghemeene soldaten souden persvaderen. Onder andere waren sy seer verbittert op Iuliaen Romero, dien sy / met 10 oft 12 Capiteynen ende Officieren / geloggeert zynde by de Borse / ten huysse van Jaques Hoefnagel, upt eyschten om te vermoorden / groot geweld op de poorte doende niet schieten. Iuliaen vreesende van ghesortseert te wesen / bluchte hy boven op't Huys: Maer als ten letsten haer furie ghepasseert was / lieten sy hem sonder eten upt der Stadt rijden / met alle de andere. Haer Alpheros ofte Daendzagers moesten alleene by haer blijven / om haer rekeninge op te maken: Alsoo pafseerde den achten Mey.

Maer den negensten waren sy des nachts weder opzochich: dooz dien dat de Soldaten van't Casteel oock een muysterie wilden aenrechten / dwingende den Castileyn / Sancio d'Avila, upt te gaen / ende haer ober te gheven de sleutelen des Casteels / dat hy wepgerde te doen / lieber wilde hem laten doot slaen / om dat hy gheswozen hadde dat Casteel te houden totter doot toe / ende vercozen onder haer eenen Electo en Ser-giant Major, ghelyck die vander Stadt. Des mozghens gingh Chiappin Vitelli nae het Casteel / om ordere te stellen. Op de brugge zynde / riep hy haren Electo / om te parlementeren: Daer zynde gingh hy binnen / achterlatende den Electo op de Brugge / die daer behendelycken doozreerken

steecken werdt van eenen Vaendragher/Francisco Salvaterra ghenaeemt/ ende hy wierp hem terstont in den Gracht: T'selfde gebeurde ooc den Sergiant Major. Dies andere haer schuldigh kennende/weken uyt het Casteel: Ende soo werdt de beroerte des Casteels geapparseert. Desen Salvaterra moeste oock daeromme vluchten/droegh ghebozduert op sijn oppercoussen dese geschreven woorden/Castigador de los Flamencos/Dat is/Der Vlamingen Castyder/den Lande tot spijte.

Daer nae/den 11 Mey/de betalinge van de vijff Maenden in lake-
nen geschiedende/ heeft den Commandador ghedruckte Remonstrantien
aen de soldaten gesonden/inhoudende/dat hy geen middel en wiste/ om
haer al vol op te betalen/mits dat haer eyghen betalinghen verhinder-
den/belettende in de Stad te negotieren en wisselen/vriendelycken bid-
dende/haer te willen contentere met noch 8 oft 10 Maende/ mitsdat hy
noch veel gelt s behoesde om de acht duysent en meer Ruyteren te beta-
len die onder Hertogh Erich van Bruynswijck, ende andere alreede op des
Conings Landt gecomen waren/ oock vooz de twee ofte drie Regimen-
ten Switsers ende ander volck/uyt Italien comende. Hy dreyghdese
ooc op eenige maniere/en sochtse oock onder haer te schepde en twistich
te maken. Maer hier op werden sy wederomme seer ghestoozt/ghebee-
rende veel argher ende leelijcker dan opt van te voeren/ alle den nacht
deure. Sy cregghen in harden eenen van haer Capiteynen/Don Francisco
de Bobadille, die sy seer qualijck tracteerden. Sy deden oock onder an-
dere publicatien uytroepen/men soude haer over leveren Salvaterra, den
Soldaet/die den Electo des Casteels hadde doot gesteken. Omtrent de
midder nacht zijns alle op de Marcht gecomen/als sy de een den ande-
ren uyt de hupsen gedreven hadden: daer hebbense met gemeyner stem-
men haren eersten Electo als suspect aff geset/ ende hebben eenē anderen
gecosen/ die welcke ten letsten vooz alle sijn moeyte creggh de Baltonade
seer leelijcken.

Als nu den dagh gheworden was/zijnde den 12 Mey/ maecten sy
eenen Outaer van kisten voozt Stadthups/daer een Misse op ghedaen
werdt/naer de welke sy swoeren malcanderen trouwe ende gyehoor-
saemhepdt haren Electo toe/ende dat sy haer niet en souden laten con-
tenteren dan met volle betalinghe/ oock wachte te houden/ende twist en
bedzogh te verhoeden. En dit swoeren sy alle met groote solemniteyten
en veel Ceremonien: sy deden dat oock opt Stadthups in schijfte plac-
ken/ende sy rechten oock een Galge op/om onder haer alle dieverije te
straffen. Ende alsoo daer eenen gevanghen was/ die in den voozleden
nachts alarme een paer slaep-laeckens ghestolen hadde/vraegghden den
Electo, nae de Misse ghedaen was/wat de Heeren Soldaten begeerden
gedaen te hebben met den selvigen? Maer op sy alle riepen/datmen dien
op hangvn soude/ dat was haer maniere va vonnisse. Maer den Erecto
antwoorde/dat hem dochte de sake te cleyn te wesen/ ende een stroppa
de corda ghenoech was. Doe riepen sy alle/ datmen soo doen soude.
Van dese Justitie ende goet Recht onder haer hebben de Borghers haer

seer bedanckt/ mits dat men van dieberije alle dien tijdt niemant conde beschuldigen/dat in sulcke beroerte wonder was.

Nae dien tijdt hebben weynighe arlarmen meer geweest/ ende werden so met gelde ende oock met listen ten lesten te vreden ghestelt. De Borghers souden/ boven haer costen/ de vier hondert duyfent Guldens opbrengen/ ende den Commandador de reste. Hier mede waren sy besigh tot den Pingster-dagh/ op welken dagh/ als sy al costelijck ghecleedt waren in Zyde ende Goudt / als groote Heeren ende Meesters/ hebben sy van den Commandador generael een Pardoen vercregen/ van al dat ter ghepasseert was/ t'welck oock met een solemnele Misse in de groote Kercke van hem bevestigt werdt/ ooc met een groote feestende ende triumphen tot zijner eeren op de Meer-brugge. Alsoo is de muysterije afghelopen sonder straffe: Maer den Electo ende zijnen Raed heeft men hier ende daer namaels wel weten te binden/ ende te castijden.

De Coninck heeft in dit jaer van 1574. een generael Pardoen laten publiceren / waer van de publicatie gheschiede biinnen Brussel op den 11 Junij/ meynende daermede de herten der Inwoonderen wat te versachten.

Maer mede den Coningh vergaf den Lande/ Steden/ Gulden/ Collegien/ ende alle private Persoonen/ alle afvallen/ rebellien / dieberijen/ ghewelden/ soo teghen Godt/ zyn Kercke / ofte sijne Majesteit begaen/ sints den Jare 1566. tot op dien dagh / eenen pghelijcken stellende tot zynen name ende fame/ eenige nochtans uytghenomen/ die genoemt souden worden: Maer die van de Roomsche Catholijcke Religie waren afgheweken / souden moeten met waerachtigh berouw / oprechte herten/ ende vast voornemen/ haer dwalinghen ende sonden uytstorten ende nederleggen in den schoot ende onderdanicheyt van de Moeder de H. Catholijcke Roomsche Kercke/ verwerpende vergiffnisse van haer sonden ende verbanninge/ daer sy in vervallen waren / van de Dienaren ende Commissarisen/ die van de H. Kercke souden den last daer van hebben/ onderhoudende vooztaen/ ende volgende de ware Roomsche Catholijcke Religie. Dit Pardoen souden niet alleen genieten die onder des Conings obedientie stonden/maer oock die noch vyant waren/so sy binnen twee Maenden na de vercondinge/haer des Conings genade onderworpen/maer daer nae souden sy alle wyterlycke strengicheyt te verwachtē hebben/ soo dat de straffe de misdaet soude te boven gaen. Een pghelijck soude met desen Pardoen bebrjdt wesen/ al ware sy schoon by de Rechten veroordeelt/so nochtans/ dat de gheconfisqueerde goederen/ alreede tot s' Conings behoef gebryekt/ souden verbeurt blijven/ten ware eenighe met Wettelijcke ghetuygen condon doen blycken/ dat sy haer selven Catholijckelijck over al altyt gedragen hadden. Onder welke getal/ de Staten der Landen/ Borgerlycke Gulden/ Broederschappen/ Collegiē/ ende diergelycke/ werden mede alle misdaet vergeven/ ende in haer gheheel ghestelt/ mits dat sy haer vooztaen souden moeten reguleren/ ende Wetten ontfangen van die/ die van des Conings wegen daer toe soude ghestelt

ghestelt worden/ende bevel hebben: Welcke Wetten en Ordinancien so souden wesen/bestaende in redene ende noot/ soo dat een peggelijcken soude betuyghen/dat die ghesproten zijn uyt sijne Majesteys uytterlijcken wille ende liefde/die hy tot sijn Onderfaten draghende is.

Dit Pardoen hoe wel het met groote solemniteyt ende verseeckeringe vanden Commandador affgecondicht wert/so en heeft het mede geen groote vruchten voort ghebracht/want alle verstandighe genoegsaem condon mercken dat het nergens anders toe streckende en was / dan om alle goede Patriotten het net over het hooft te trecken/weynich uyt ghewekene zijn daer op wederom in het Landt ghecomen / het is hier mede ghegaen/ ghelijck den Apologus van de Katte ende Mupsen verhaelt/segghende: nae dat de Katte langen tijdt ghegaen op den rooff der Mupsen/soo hebben eputijck de arme dierkens tot haerder verseeckerthept sich in hare holen onthouden: Maer de Katte siende dat haeren rooff ophielt/ dooz dien het nu den Mupsen kennelijck was /dat sy haeren geswozen vbandt was: soo heeft de Katte desen wegh bedacht/ sy veranderde haer gewoonelijcke stemme/sy trock een Religiens cleet aen / sy liet haer een ceupne scheeren/ende aldus op ghepronckt zijnde/ ginck sy wandelen ontrent ende na hy de holen der Mupsen: mercken de dat de Mupsen/die somtijts met der haeste het hooft uyt staken/noch eben wel in hare holen bleven/als noch altijt het quaetste vresende/soo heeft hy de selfde aldus aengesproken:

Quod fuerim non sum, Frater caput aspice tonsum.

Dat is: O Broeders/ ick en ben die niet/die ghy meynt dat ick ben/ ick en ben nu langher geen Katte/siet aen mijn habijt/ ende geschozene crupne/ ick doe nu penitentie/het is my leedt dat ick soo veel onnoosel bloets ghestort hebbe. Eenighe vande licht-gelooovichste en onbedachtsaemste Mupsen dit hoozende en siende/zijn uyt de holen getreden/maer sy wierden terstont van de Katte op gesnapt: Daerom als de Katte nae der handt in desen schoonen schijn wederom quam om de Mupskens uyt te locken/soo en wouden sy niet te voorschijn comen / maer antwoorden.

Cur tibi restat idem, non tibi praesto fidem.

Dat is: praet wat ghy wilt/wy en gheloooben u niet/ ghy en hebt noch al een Katten herte in u lijff: uwen handel ende wandel en is niet waecken/bidden/maer waecken om te bijten/ Even dusdanich is oock het ghemoedt der Spaengiaerden/ende harer aenhangers: t'Is wel Ephraim teghen Manasse, ende Manasse teghen Ephraim, maer beyde tegen Iuda, sy en soecken niet anders dan ons gelijkelijck uyt te roeden/ ende Godes Kercke geheelijck te verdelgen/het zy dooz gheweldt ofte met practijcke/ dooz listen/off verraderije.

In Junius des selven jaers zijn de Staten der Landen tot Brussel

sel beroepen geweest/ alwaer de Commandador wederom geepscht heeft twee Millioenen jaerlijcx/ ende den tweeden hondersten penninck/ ende noch andere beswaernissen: Welck de Staten des Lands af geslagen hebben/ claghende over den moet-wille der soldaten/ en bewijsende dat ter naer soo veel gheben den Landen alle Jaere meerder verderf was over gecomen/waer dooz het haer nu onmoghelijck was meer te geben.

De saken aldus hier te Lande staende/so isser in Spangien een groote Armade toe gerust/die onder het beleyt van Don Pedro de Merendis, na Nederlandt comē soude/om geheel Hollant en Zeelant te conqusterē/ daer toe veel Nederlandtsche/Engelsche / ende andere Piloten tot groote costen ghehuert waren: maer Don Pedro de Merendis haestelijck / dooz de hant des Heeren/ met der doot gheslaghen zijnde / ende midts dat den Commandador zijnen aenslach op de Mase mislucket was/ende hy coxts groote schade van schepen / ende volck op de Schelde by Antwerpen geleden hadde/als oock om dat die van Zeelandt op hare hoede waren/so is den aenslach te niete gegaen: Maer dient ons hier toe/om aen te wijsen / dat het herte der Spaengiaerden altyt geneycht is ende blyst/ om ons te beschadighen/ ja ghemeynelijck als sy schoonsst spreken/ Par doenen publiceren / Vrede oft Bestandt maken/so gaen sy op het upterste swanger met Moorden/Bzanden/verdelghen en verwoesten.

*Wijdon ont
Ma 1574*

Deseu Commandador heeft dooz een van zijn Overste/ ghenacmt Baldeus, Leyden met groot ghewelt belegghert/ende met veele schansen beset/ maer Godt de Heere heeft dese Stadt wonderbaerlijck ende miraculenlijck outset/dooz het beleyde des Doozlichtighen Princes van Oran-gien, Anno 1574. den 3. October.

Gheduyzende het Beleggh van Leyden, soo heeft den Commandador zijn ander Heyzcracht omtrent Bommel, Gorcum ende Lovensteyn, ghehadt/ om eenigh voordeel erghens te becomen. Maer also het alles beset was / ende den Colonel Balfour, met seven Vaendelen Schotten/ daer omtrent lagh / om haer aenslaghen te beletten/ met Dijken dooz te steken / ende anders / soo en isser niet bysonders uytgherecht: Maer de Spaengiaerden hebben VVorcum, teghen over Gorcum ligghende / over de Mase, beschoten / daer vijf Vaendelen Soldaten op waren / dien ten lesten belast werdt / soo die plaetse niet wel houdelijck ende onsterck was/ dat sy souden sien daer van te gheraken / also sy deden/hebbende dzy stormen wederstaen/ t welck nochtans niet en gheschiede dan met verlies wel van 150. Mannen.

Den Marquis Chiappin Vitelli, heeft ooc met 15 Vaendelen Duptschen/ende ettelijcke Spaengiaerden/met 12 stucken geschuts/Leerdam, t welck een cleyn Stedeken is/toecomende den Grave van Bueren/ seer sterckelick belegert ende beschoten/alwaer twee Vaendelen knechten in lagen/de welke na dat het elff upzen lang beschoten/en het rondeel van t Casteel ter neder geworpen was/soo zijuse met den anderen verdraesghen/op dese conditien. Dat sy daer uyt souden mogen trecken met haer gheweer/ende de Borghers behouden lijff ende goet/ waer over sy het

Stede

Stedeken in't begin van Julio overghegeven hebben in handen vanden voorsz. Chiappin Vitelli, doch so haest als de vanden int Stedekē gecomen waren/hebben sy alle de Borzers op het Stadhuys doen gaen / en oock daer op gesloten: De Borzers bedroeft zijnde / en wisten niet tot wat eynde sulcks gescheiede / dan datse vreesden / datmen haer alle met den anderen om den hals souden brengen/het t sy dooz verbzanden/doozschieten/ofte doozstecken/gelijck sy op veel andere plaetsen gedaē hadden/en ooc gewoon waren te doen: doch so haest als de arme Borzers/geelijck een kudde schapen by een gejacht en gedzeven waren: So hebbe sy haer met seer bittere woorden en grouwelijcke dreigementen/nae haeren Predicant en Schoolmeester gevraecht/en by so verre als sy hen deselve niet en leverden/ so wilden syse al te samen vernielen en verderve/banden minsten tot den meesten/ tot datter niet een over en bleeff.

De Borzers dit hoorzende / waren upter maten seere verflagen ende bedroeft (gelijckmen wel dencken kan) jaē den meestendeel meer om des Predicants en Schoolmeesters wille / dan wel om haer eyghen leven te verliezen. En also de opgesloten Borzers (doozt groote remoer) deselve niet en conden wijsen/ nochte oock en begeerden te wijsen/gelijckse daer toe wel reden hadden:

Soo isser nochtans onder haren eenen Judas geweest/die den Kerckendienaer (upt vreesse vande Spangiaerden) tusschē twee mueren hadde sien loopen/ by de water poozte/ genaemt de Steigert/ ende alsoo de Spaengiaerden als dulle menschen dooz het Stedeken liepen om den voorsz. te soecken/ soo is de verrader/tot haer toegheloopen/ ende heeft haer den armen mensche met den vinger ghewesen/seggende/daer is den schelm: soo haest en hadde hy het woozdt upt den monde niet / of daer liep terstont een Soldaet met grammē moede tusschē de huyzen in met een roer in syn handt/daer hy den goeden vromen Man genaemt Iooft de Jonghe, tusschen de muryen vondt/ ende sloegh hem met syn roer die herffen panne in stukken/soo dat hy hem seer gequetst uptvraecht. Als hy nu aldus mismaeckt onder de Spaengiaerden op de strate ghevraecht werdt/ soo stont den verrader daer mede onder/verwachtende bloedtloon/dien sy thien stupvers gaven.

Als hem nu den Kercken-Dienaersagh/want hy kende hem/soo sloegh hy syne ooghen ten Hemel/en seyde: Och armen mensche. Desen nu gevanghen zijnde soo wiert Meester Rogier loosten, den Schoolmeester dooz andere oock gewoecht ende ghevangen. Als nu de Borzers dit hoorzden/soo waren sy gantsch bedroeft/en dies te meer om dat sy noch onder haer eenen anderen Kercken-Dienaer hadden ghenaemt Quirin de Palme, den welcken omtrent Leerdam ooc gepredicht hadde:in een cleyn Stedeken ghenaemt Asperen, ende oock somtyts tot Heukelom, een seer vrom man die tot haer gheblucht quam/upt vreesse vande groote Tyrannie der Spaengiaerden/meenende binnen Leerdam beter beschermte ende bewaert te zijn/also hem dachte/om dat het stercker was dā Asperen: maer den goeden Man wert terstont oock ghewoecht upt vreesse

der Bozgers. Dese nu alle drie gebangen zijnde/werden gebzacht vooz den Gouverneur Chiappin Vitelli, de welcke gebodt met een seer bitter ghemoet/ datmense stracx op hanghen soudent: Dit de Hupsvrouwe van Ioos de Jonge hoozende/datmē haren lieven Man inder haest soude doen sterben/soo liep sy seer bitterlyck al wecnende en wel luyde schzepende by den Gouverneur/op haer knien vallende/met haere clepne Kinderkens/biddende om ghenaeude vooz haren lieven Man: Maer och lach/het was al te vergheefs/want haer bidden en mochte/by hem niet helpen/ende nu siende datmen met haren lieven Man ter doodt gingh/soo liepse met alle haer clepne kinderkens / seer bitterlyck wecnende ende luyde schzepende: Och mijn lieve Man/Och mijn lieve Man/waer gaet ghy? waer gaet ghy? Ioos hoozende een groot gheclagh ende jammerlyck gheween hem naevolgen/ keert hem omme (seer mismaeckt en bebloedt zijnde/ alsoo hem de Czammen gheslagen hadden)ende sagh syn lieve Hupsvrouwe met syne clepne kinderkens seer bitterlyck schzepen. Doen seyde hy: Mijn lieve schaepkens / troost u inden Heere uwen Godt/die is doch een Vader ende Beschermmer van alle Weduwen ende Weesen/betrout op hem alleene mijn lieve Schaepkens / ten mach doch nu met my niet anders wesen/den goeden God heeft het aldus over my besloten: syn Hupsvrouwe met de kinderkens bleven meer ende meer wecnende en schzepende/ende syne Hupsvrouwe riep altydt/och laet my met mijnen Man sterben/ick wil met mijnen man sterben/etc.met noch vele diergelijcke woorden ende redenen: Als sy nu by de Poozte quamē/so schopten de Czammen dese arme vrouwe met here cleene kinderkens/ende dzonghe haer in een Hups:ende werdt daer bewaert vande Soldaten/tot datse haren Man/met de twee andere/den School-meester/en Quirijn de Palme verwozcht en vermoort hadden/ de reste liepen voozt in grooter haeste/als duille ende rasende menschen/tot dat buyt n Leerdam by de galghe quamen/al waerse dese vromen ghetuyghen Christi/seer wel ghetroost ende ghemoedt zijnde / in alder haest aen een galghe ghanghen hebben/ende seer jammerlyck verwozcht / ende aldaer laten hanghen tot een spijse der voghelen.

Baldeus met syn Crijghs-volck Leyden verlaten hebbende / is ghetrocken nae den Haghe, alwaer syne Soldaten mutineerden/ om dat sy ettelijck Maenden solts ten achteren waren: sy dorsten dreyghen/soo sy in thien daghen niet betaelt en wierden/dat sy haer betalinghe soecken soudent/ghelyck haer mede ghesellen t Antwerpen ghedaen hadden: Sy soudent het dock gedaen hebbe/ maer comende vooz Haerlem, Amsterdam. Vtrecht, over al vonden sy de Poozten vooz haer neuse gestoten: Daer nae zyn sy ghetrocken nae Maestricht, van daer nae Herentals ende Den dermonde, al waer mense heeft moeten bezydigē/ tot groote schade der goeder Bozgheren.

In somma desen ongeluckigen Commandador, siende en bevindende datmen op syn commandement niet veel en paste/ende noch wepnigher op syn dreyghen/ende dat de saken des Conings hier in Nederlandt alle
Daghe

daghe te rugge liepen/so heeft hy dat stuck daer toe belept/dat de Staten hebben begonnen met den Coning te handelen van Vrede/ende zyn Anno 1575. den 2 Martij/beyder syts Gesanten tot desen eynde verschenen binnen Breda. Maer nae datmen eenige dagen langh aldaer op dit stuck soo mondelinge als schriftelijck gebesoigniert hadde / soo heeft sijne Princel. Excell. als oock de E. M. Heeren Staten en Steden van Hollandt, Zeelandt, en hare geassocieerde bevonden datmen dooz desen handel niet anders gesocht en heeft/dan de Staten en Gemeynten deser Landen te mislepede/ende in slaep te wiegen/tydt te gewinnen/en meerder gereetschap ter oorloge te maken/om des te ghevoeghelycker cozts daer nae dese Landen en Steden te overvallen/ende in eeuwige slavernije te brengen/ ende is derhalven desen handel onvuchtbaer af-gelooopen. Die van Hollandt deden/nae dat dese Vrede-handelinge gheeyndicht was/eenen penningh muntten/aen wiens een sijde stontt de Hollandtschen-Thuyn met den Leeuw daer in/een sweert in de vuyft hebende/met dese om schrift / *Securius bellum pace dubia.*

Den Crijgh wederom aengaende / heeft desen Commandador dooz den Heere van Hierges, Gouverneur van Hollandt, Bueren inghenomen ende gepilgeert/ende dooz Mondragon den Fijnaert, Clundert ende Roggenhil, alle plaetsen van cleynder importantien / daer mede hy de Landen soo grooten aff breuck niet en conde doeu/als hy wel verhoopte.

Belegeringe ende Innemen der Stadt Oude-vvater.

de Tyrannie aldaer begaen.

DEn Commandador heeft oock de Stadt Oude-water dooz den voornoemden Heere van Hierges, seer swarelyck belegert/besozint/ende eyntelijck op den 8 Augusti met geweldt ingenomen ende vermeestert/ alwaer hy groote wreedtthepdt en meer dan Turcksche moordadicheyt bedreven heeft/want de Spaengiaers hebben al de kele affgesteken ende vermoort/alsoo datter gheen 20 soldaten te lijve bleven met den Capiteyn Marault, die gebangen daer van gheluckigh quam. De Soldaten hebben de vrouwen gheschoffiert/daer nae doozsteecken jae eenighe hebben sy de vucht upt het lichaem gesneden/ende seer wreedelick mishandelt. Den brandt is ongeluckelijck inde Stadt ghecomen/ende brande die heel aff/alsoo dat alleene de Kercke/Convent/ende weynich huysen gesalbeert werden/om den brandt te slissen salveerde Hierges vele Borghers haer leven. Den Predicant werdt ghebangen ende gehangen/andere gherantsonneert. Alsoo datmen hier
upt

upt ghenoechsaem heeft connen speuren/dat Dnc d'Alba, ende Don Loys al eenen Wolvinnen bozsten ghesoghen hadden.

Sijn wreedt ghemoedt heeft oock hier aen ghebleecken/ dat hy Boy-sot in Enghelandt ghesonden heeft / om van de Coninginne Elisabeth, *H. M.* te versoecken/ dat sy upt haren Rycke woude verdrjben ende verbannen alle de Rebellen des Coninx. Niet connende lyden/ dat de arme menschen/die om Godt te dienen haer Vaderlandt/ Hups en Hof/ Staten ende Officien verlaeten hadden in een ander Coninckrycke leefden. Doch de Coninginne heeft sulcx te doen gheweyghert / achtende t'selfde al te groote wreedthepdt te zijn.

Anno 1575. in October / heeft desen Commandador belegghert het beschanste Dorp Bommene, dwelck maer twintich dagen geduert en heeft/ maer hy heeft het soo furieuslyck laten bestozmen ende bevechten/ dat ter in die twintich daghen dooz t'sweert/ Busse / ende Water meer van zijne Soldaten doot bleven/ dan int belech vooz Haerlem in den tijt van thien Maenden: Meester van Bommene ghewozden zijnde / heeft hyse alle gaer/sonder eenighe ghenade dooz het sweert laten ombzenghen/die daer inne waren. De goedertierenhept van Don Loys was gheheel in wreedthepdt verandert.

Anno 1576 heeft den Commandador wederom hart aen gehouden om geldt/want hy veele verquist hadde met de beleggheringhen vooz Bommene, Zierich-zee, ende andere plaetsen / aen de welke hy / dooz raserije ende dollichepdt/ gheen costen en spaerde: hy woude hebben dat de Staten hem soudentoe laten de Steden te quotisceren ende te schatten na zijn discretie (die seer cleyne was) gheleijck hy de Dorpen ende opene plaetsen alreede gheschat ende ghebuut hadde/hoe groote discretie dat hy soude ghebruyckt hebben in het schatten der goeder Bozgheren/ is lichtelijck af te nemen/wit de discretie die hy t'Antwerpen ghebruyckt heeft/ alwaer hy doost eyschen acht-en twintich duysent gulde ter Maent/om het Duytsche Regiment van Graef Hannibal van Alcheyus, dwelck daer binnen lach/ te betalen: Ende dit gelt heeft hy gheheyscht cozts nae dat de Stad van Antwerpen tot betalinge der gemuytmeerde spaeugtaerde hadde moeten op bzenghen vier hondert duysent guldens/ behalven alle de extraordinarise oncosten die sy gedaen hadden / geduerende de soelen ende t'verderf/ dwelck dese ongetoomde Landt-verderbers hadden aen gherichtet: Maer den Commandador creech clachten in de plaetse van Gheldt:want sommighe Provincien eyschten restitutie van haere Privilegien: andere/ontlastinge van de Garnisoenen/volgende zijn beloften: andere versochten af-reekeninge/als in sonderhepdt die van Vlaenderen/ etc.

Don Loys dese ende meer andere swaricheden hoozende/was seer gestoot/ ende sprack: Dios nos libera de estos Estados: Godt helpe ende verlosse ons eens van dese Staten: Siet dit was dien synen Heere/die niet en begeerde te doen dan met advijs ende believen der Staten.

Hoe schoon comen doch dese Vogel-vangers sluyten/alsoo lange tot dat

dat sy den Vogel onder het net hebben/dan en geven sy hem niet een goet Woordt/maer wzinghen hem terstont den hals af.

Maer deses Commandadors Crighs-volck quam/ daer en wilden sy niet anders eten/dan Kiecrkens/Patrysen/Capupnē/ Fasanten/Hasen/Conijnen/Hamels en Calfs vleysch/en sy wouden altyts twee sozten vā wijn op hare tafel hebben/alsooc Cappers/Olyven/Cytroenē/ Lamoesnen/Orangie-appelen/ende alderley soozten van specerijen en supkerē: jae haer honden die welcken in grooten getale warē/ moeste men voede met witte broodt/ ende eenighe deden haerder peerden voeten met Wijn wasschen/welcke onkosten veel meerder bedroeghen dan hare gagien.

Maer eer den Commandador al sijn boos vooz nemen/ en alle quade aenslaghen/tot naedeel deser Landen/conde in het werck stellen/ soo is hy te Buzpffel ghestorven/den 5 Martij 1576 aen een heete Cooztse/hebbende een Apostumatie op sijn schouder/niet sonder suspitie van peste/ Viri sanguinolenti & dolosi non dimidiabunt dies suos. Dat is: Dat de bloedt-gierige ende bedriechelijcke menschen en comen ten halben vā hare daghen niet. Dese werdt beclaeght van den sijnen/om dat hy sijn booznemen noch niet en hadde volbracht/ nopende het veroveren van Zierick-Zee, noch en hadde al omme de Iesuiten niet in gebzacht/ noch de Cloosters ende gheconfisqueerde goederen niet ghebzacht in Commandarijen also gheseyt was. Hy en heeft wel soo veel duysenden van menschen niet vermoort/gelijck te vozen Duc d'Alba gedaen hadde/ want hy en hadde de macht noch gheleghentheyt niet om sulcx te doen: maer hy heeft een ontalijcke menichte van eerlijcke Luyden ten Land uyt ghejaeght/off door vzeese sijner Tyrannie doen vluchten/en heeft daer door allerley neeringhe ende costelijcke handtwercken (daer den voornaemsten wel-vaert der Landen in ghelegen is) in ander Landen laten overboeren ende in planten.

Daer was ooc gestorven Chiappin Vitelli/Marquis van Cetone, de welke int Landt van Schouwen met sijn Roetse op de Dijken rijdende/geballe is/een man swaer van lichaem zijnde/en hem seer quetsende. Hy werde nae Antwerpen geboert/alwaer hy tusschen wegen int schip ongoddelijck sterf. Dit was een ervaren/vernuftich/en befaemt Crighsman/maer een onbeschaemt spotter vā allerhande Religie. Hy was den Coningh ten dienste geleent van den Hertogh van Florencen. Sommige wouden seggen/dat hy van sijn misgunners van den Dijk af gestooten wert/om den hals te breken/ om eenige advertissementen/ die hy den voorsz. Hertogh gegeven soude hebben/tot des Coninx achterdeel. Ende dit Epitaphium wert over sijn doot ghemaect.

Epitaphium Chiappin Vitelli, Marchio Cetonis, &c.

O miserere Deus crassi, miserere Vitelli,

Quem mors proveniens non sinit esse bovem,

Corpus in Italia est, tenet intestina Brabantus

Ast animam nema, cur, quia non habuit.

Hy

Dit

Dit Vers alludeert op den naem Vitelli, dat is in Latijn ende Italiaensch een Calf/ also bid dit Vers /dat God wilde dit bet Calf genadigh wesen/wien de doot niet wilde toelaten eenen Offe te worden / het lichaem was nu in Italien:het inghewant behiel Brabant/maer de ziele hadde niemant / waeromme? Om dat hy gheen ziele en hadde/spotgende met syn ongoddelijckheyt.

Als dese twee Hoofden in Nederlandt doot waren/hebben de Heeren vanden Raede van Staten gheregeert/die terstont by den Coningh upt Spaengien/by Brieven aen de Prelaten/Edelen/ende Steden der Landen/van date den 24 Meert . in Madril , Anno 1576. zijn bevestight. Waer van de principaelste waren den Hertogh van Aerschot , de Grave van Mansvelt, de Grave van Barlaymont , Rassingem . den President Viglius . Sasbout, d'Assonvile. met meer andere Raedts-Heeren ende Secretarisen. Dese werden geauthoriseert by provisie/tot dat den Coning derwaerts sonde sijne Bastaert-Boeder/Don Ian van Oostenrijck, voor Gouverneur. Maer eenen Spaengiaert/Ieronimus de Roda, drong hem selven allenskens daer oock inne/met meer andere Spaengiaerden van den Krijghs-Raedt/als Iuliaen Romero, ende Don Alonso de Vergas. De welke niet wilden lijden datter yet gheschieden soude in der Landen saecken dan met haer believen. Aldus zijn de Landen steeds geplaecht gheweest van de boose Spaengiaerden / verbzeeckers van hare oude Privilegien , ende bloet-dorstighe Wolven.

Door dien dat des Krijghs-volcks in dese Landen vele was/ende sy in veel Maenden gheen betalinghe ghecreghen en hadden van den Coninck/ en dese Landen niet en vermochten so groote sommen van Penninghen) nu sy seer verdozven waren) op te brenghen : Soo hebben des Coninghs Soldaten over al ghenuytineert / de platte Landen gebrandtschat/ende waer sy eenichsins conden/de Steden inghenomen/ gheplundert/ende de Burghers vermoort/oste immers grooten overlast ghedaen / als insonderhepdt binnen Aelst in Vlaenderen / welke Stadt de Spaengiaerden den 15 Julij 1576. hebben inghenomen ende gheplondert.

Onder het Landt van Aelst gehoorzē hondert ende tseventich schoone Dozpen/welcke sy strax alle gaer onder Contributie gebracht hebben/dwinghende de selve haer te onderhouden : ende even wel hebben sy vele schoone Dozpen verbrandt / tot voor Gendt toe : die van Aelst zijn soo Roomsche Catholijck geweest/dat sy in hare Stadt het Beeldtstormen hadden tegen gestaen / doe het binnen ander steden van Brabant/Vlaenderen/etc. gheschiede/sy hebben oock eenen Predicant vande Gereformeerde Religie op ghehanghen/om te bethoonen haren Catholijcken pber/maer dit heeft haer soo veel gebaet/dat sy van d'eerste zijn geweest/die de Spaengiaerden hebben aenghetast ende over-vallen / Sancio d'Avila. Gouverneur van het Casteel van Antwerpen heeft met syn Galepen en schepen de Ghenuytineerde Spaengiaerden binnen Aelst victualie ende amunitie toe ghevoert. Hy ontvoedt oock by hem Olivie-

ro den Commissaris vande lichte Peerden / om die in Brabandt by der handt te hebben/die ooc datelyck tot hem gecomen zijn/verlatende haer Garnisoenen/teghen het gebodt vanden Raedt van Staten : de Compagnie van Falconetto, die al roobende ende moordende door Vlaenderen passeerde/wert vervolght vande Boeren/tot dat sy quam recht tegen over Antwerpen / al waer haer Sancio d'Avila uyt syn Casteel hulpe sondt. Ende om dat Champigni Gouverneur vande Stadt van Antwerpen hem schepen weygerde/om Falconetta met syn Ruyteren over de Riviere te halen/soo is des halven seer tooznich ende gram gheworden. Hy heeft oock met syn schepen ende Galepen de Rivieren op ende neder varende/al de victalie die hy vondt/aengetast ende gherooft:niet passende op eenigerhaude paspoorten. Roda.eene wyeden Spaengiaert heeft het geheele Gouvernement der Landen op sich genomen/tot groot achterdeel ende vercleyninghe vanden Raedt van Staten/dien het Regiment vanden Coninck bevolen was. Hy noemde dese Lutherianen ende Rebellen/ende en achtense nergheus voor.

In somma dese Landt-verdervers hebben so grof ghemaecht/ende sy hebben so opentlijck bethoont ende doen blijcken/dat sy d'Ingesetene teenemale wouden over-heeren/uyt plunderen/vermoorden/ende tot slaven maecten/dat een peder hy was Geestelijck ofte Wereltlijck/Papau oft Geus/de walghe van haer creegh/ende sich liet voorstaen/somen maer de Spaengiaerden conde te Lande uyt d'zjven/ datmen dan wel soude comen in vrede leven met de reste : ende is eyndelyck de sake daer toe ghebracht/dat dese Rebellige Spaengiaerden voor vanden vanden Coninck en de Landen zijn verclaert/ende uyt geroepen / met toe-latinghe de selfde te moghen te bespringhen ende beschadigen/daer toe vast peder een ghenepcht was / soo uyt verdienden haet/ als uyt vreesse van haer d'een tijt oft d'ander tijt overvallen: ende van lijf ende goet berooft te worden.

De Geestelijcke/die in sonderheydt den Coningh toe ghedaen waren: en namentlijck de nieuwe Bischoppen, maecte groote swaricheyt van alle de Spaengiaerden vbandt te verclaren/maer sy wilden alleene die van Aelst daer voor kennen en laten uyt roepen. Doch als sy indachtich wierden/dat Don Lowys voozghenomen hadde vast over al Commanderijen op te rechten/ende de goederen der Cloosteren ende anderer Geestelijcke personen/daer toe te ghebruycken : Item als sy overleypden den overlafst ende t'gewelt/dat de Spaengiaerden de Monicken van Affligem, ghedaen hadden/die sy by hare mannelijckheyt hadden opgehanghen/om dat sy haer den schat der Abdije wijsen souden : Item dat sy vast over al het Landt brandt-schatten / ende allen moet-wille dzeven/etc. Soo hebben sy mede geconsenteert/datmen de Spaengiaerden soude verclaren te zijn Rebellen des Conings/ etc.

De Spaengiaerden dit vernemende/hebben haer dapperlijck tegen de Landen ghewapent : sy hebben Don Ferdinando de Toledo, uyt Hollandt/ en de andere Spaengiaerden by een gheroepen en versamelt/

¶ p j

die

die alles verlatende in Zabandt by malcanderen vergaderden / sterck wordende boven de 6000 te voet / ende wel 12 hondert te peerde / soo Spaengiaerden/als Italianen. Sp hebben oock de Duytsche soo met schoone beloften/als met den name des Coninc/ en aenwysende datter over al schoonen buyt vooz handen was/ghesocht aen haer zijde te krijgen/dwelck haer so wel niet gheluckt en is/als sp hoopten.

Die van Vlaenderen/ende in sonderheyt die van Gendt, siende dat de Spaengiaerden uyt het Casteel van Gendt allen moet-wille bedzeben/en oock die van Aelst bystandt deden/soo hebben sp haer by tijds van de selve willen verskeren/vreesende dat die vanden Castele de Ghemuptineerde van Aelst binnen Gendt mochten brengen/ghelijck twee jaren te voozen t' Antwerpen gheschiet was / Sp hebben een beschansinghe tegen het Casteel opgeworpen/ende sp hebben het belegert met de Regimenten van Reux ende Noyelles : en de vier Leden van Vlaenderen hebben raedtsaem ghevonden haer met den Prince van Orangien te ver eenigen/daer de Magistraet ende Gemeynte van Gendt seer toe dronghen. Doch in alle dese Contracten is expresselijck bedonghen / stantvastelijck te blijven by de Roomsche Catholycke Religie/ende inde gehoozsaemheydt des Coninc : alleenlijck verclaerden sich de Landen vbandt van de Gemuptineerde/Rebelle/Moordadige Spaengiaerden in dese Nederlanden.

De saecken dus staende/hebben sich de Spaengiaerden Meester gemaecht van Maestricht, alwaer sp eenen schzickelijcken moordt bedzebe hebben/dootslaende/bzandende ende blaeckende al wat sp conden/ende plonderende/ende roovende alle der Borgheren hupsen. De Duytsche knechten daer sich de Borghers op verlaten hadden/weerden haer seer weynich ofte niet:maer hielpen selfs de Stadt plunderen. Als d'andere Spaengiaerden dat vernamen/dat hare met gesellen te Aelst,te Maestricht, ende op andere plaetsen soo goeden buyt vercreghen hadden/ dat heeft haer moet gegeven om de Stad van Antwerpen oock tot een proye oft rooff te maeckent.

Roda, Sancio d'Avila, met hare complicen Don Alonzo de Vergas van Maestricht/met het Spaensche/Italiaensche en Borghensche Peerdevolck wel dupsent sterck zijnde / by haer op het Casteel van Antwerpen ontboden hebben/die der waerts comende mede bzachten ses Daendelen Duytsche knechten/die op hope van buyt/ teghen het belieben hare Oversten / met de Spaengiaerden getrocken zyn.

Dese alle quamen des Sondaeghs s'morgens den 4. Novembrij 1576 binnen den Castele/daer haer ooc lieten binden Iuliaen Romero, met sijn volck van Liere. Daer quame ooc mede de Gemuptineerde van Aelst, zijnde smtzent 2000 sterck/niet teghen staende datmen haer tot betalinghe harer achterstellicheyt/weynich dagen daer te voozen hadde gesonden boven de 4000 Croonen / behalven t'gene sp met bzantschatten de Menschen aff gedzongen ende uyt gheperst hadden / dwelck ooc niet weynich en beliep. Met dese Gemuptineerde/die Roda selfs hadde

De verclaert te zijn Rebellen des Coninck/ hebben sy de Stadt van Antwerpen bespronghen/die den Coninck in alles getrouwe ende onderdanich was/doende t'gene dat haer by den Raedt van Staten (dien de Coninc des Lants Goubernement in handen gestelt hadde) bevolen was.

Den 4 Novembz is zijn dese dolle bloedt-dorstighe Spaengiaerden geballen in de schoone ende heerlijcke Stadt van Antwerpen met een seer schrickelijck ghetier/al roepende Sint Iacob van Spaengien, haer Hoeren ende Jonghers droegen stroo ende ander gereetschap/om den brandt in de Hupsen te steken: wat ordze dat Champigni stelde/ende hoe cloeckelijck dat sich de Borgeren weerden/ten hoelp al niet/den vbrandt dzonght soo furieuselijck aen/dat sy sich met geweldt hebben Meester gemaeckt van de Stadt. Champigni siende datter gheenen raedt meer en was te binden tot bebyndinghe der Stadt/soo heeft hy hem met den Marquis van Havre, ende andere gesalveert/haer neder latende langs een Bollewerck/ende geraeckten op des Princen van Orangien schepen/die niet verre vander Stadt en laghen. Veel Rupteren spronghen van boven de Stadts muryen aff/tot beneden in de Vesten/met hare peerden/desgheleijck vele Soldaten ende Borghers/haer selven salverende ten besten dat sy conden. Den Grave van Oversteyn springende vā een Brugge na een schuyte toe/miste de selve ende viel besyden/ende gewapent zynde verdzonck hy. Den Grave van Egmont werdt in S. Michiels Clooster vanden Colonel Verdugo ghevangen/als oock de Heere van Capres, de Heere van Oignies/en andere. Doe de Heere van Capres gevanckelijck op het Casteel gebracht werdt/satt Roda in een stoel onder de Gaelderijē van het Casteel/Capres wilde met grooten ootmoet (gelijck de ghevanghene plegen) hem met seer leeghe eerbiedinge groeten/maer Roda stiet hem met synen voet op de borst/hem scheldende en roepende: Putor Tradidor, Ick wil dijn groeten niet. Daer nae Egmont comende seyde hy (sonder hem te eeren off te groeten) Heer Grave/my is leedt u ongheluck/ende hy bleeff daer sittende als eenen Dictator ende Beleyder van al desen grouwelijcken handel.

Daer zijn in dese furie oft inbal der Spaengiaerden doot ghebleven omtrent vier ofte vijf duysent soo Borghers/ als Soldaten/ende onder andere veel treffelijcke Coopliden. Van der Stads wegghen bleef daer Heer Ian vander Meeren, de Marchgraeff Goswijn Vareyck. Ian vander Verve. Lancelot van Vrsele. Fransoys Despommereaux. ende noch andere vande Magistraet/behalven vercleerlijcke treffelijcke Borghers. Boven de Grave van Oversteyn verdzonck oock de Heere van Bieure. De Heere van Pleci werdt ver slagen met noch meer andere Walsche en Duytsche Bevelhebers.

Daer is verbzandt/mits de groote teghen-weere/het heerlijck magistijcke Stad-hups/daer sy t'vper in staken/met eenighe hupsen daer omtrent/het welke gheheel binnen upt gebzandt is/datter niet dan de muryen en bleven staen/ende dien bzandt nam mede de naeste hupsen/als de Sout-Rupe/de Supker-Rupe/ende de Boter-Rupe stracte/de

Kees-strate/de Appel-strate/de Silber-strate/de Bzarie-strate/dē Lief
vrouwen pant/ende den Silber-pant/met een deel vande Dooznic-strate
ende Hooghstrate/het oude Stadhuys/daer al nieuwe huysen opge-
bouwt waren van witten gehouwe steenen/en de Plas-marcht. Dat ge-
weste der Stad wert geacht dat rijkste te wesen/wat het al huysen wa-
ren die open winckels hielden/en vol goets ware/van allerhande Coop-
manschappe/welcke schade soo groot werdt geacht als de plonderinge.

De Spaengiaerden in de Stad zijnde/hebben elck nae de beste huys-
sen ghesien/om die te besitten/plonderen ofte ransonneren/niemandt en
dozste weygeren haer die te openen. Sy en hebben de eerste dzye daghen
geenderhande wreetheyt naegelaten /om de Bozgers haer gelt te doen
gheven. Wat sy noch van Walch krijghs-volck vonden verborzen ofte
versteken/die werden in de navolgende dagen alle doozsteken: De Boz-
gers lieten sy t'leven/so sy haer rantsoen op bzochten /maer die van ee-
nigen aensien waren en niet veel gelts en hadden/die deden sy veel toz-
menten aen/soo wel Mans als Vrouwen/die ophangende/geesselende/
bzandende/ende dierghelijcke/de kinderen oock niet sparende.

De Coopmanschappen ofte Huysraet hebben sy luttel connen rant-
sonneren/mits dat sy geen middel en hadden/om eenigh goet van daer
wegh te voeren/de wegen buyten terstont al beset zijnde van der Staten
krijghs-volck. Nochtans wert geacht/vande erbarenste die hen best op
sulcx verstonden/dat het ghereet gheelt/dat sy daer becomen hebben/bo-
ven de 40 tonnen goudts oft twintigh hondert duysent Croone belliep/
sonder de juweelen/Silberwerck/ende anders: en de schade des bzant
was oock wel soo vele geschat: twelck niet te verwonderen is/na dien
sy in eeniger Weduwen huysen wel 90000 gulden vonden. Noch en cre-
ghen sy t'gheldt niet al /want daer noch sommighe lieden waren /die
meer dan dzy hondert duysent gulden by haer in gelde hadden / die met
een cleyn rantsoen ontquamen.

Van Vrouwen cracht en isser niet veel ghehoort gheweest/ mits dat
sy den eersten nacht soo vermoeyt/ lasen slauw van hongher ende ar-
beydt waren / oock mede seer verhit in't bloedt. De naeste daghen wa-
ren sy metter giericheyt bevangen/en daer werdt terstont ordere gestelt
dooz ontsigh van t'gene sy buyten hoorzen.

En Spaensch Capiteyn genaemt Ortis, creegh het gevangē Huys/
ghenaemt den Steen / booz synen Buyt / daer hy van alle soorte van
ghevangenen tot rantsoene stelde ende verlost/soo wel Criminele / als
Civile: oock Herdoopers/en andere van contrarie opinie der Roomscher
kercken/ jae ooc Predicanten van vzeemde en nieuwe ketterijen: Also
dispenserēde met de Inquisitie van Spaengien op Sarazijnsche wijze/

Geenderhande Natien van Cooplieden/ Spaengiaerden/ Italianen/
Duytsche/Engelsche/zijn gespaert geweest. Nochtans van desen rooff
hebben de Spaengiaers luttel ofte niet vele wegh gedzagen: want ter-
stont op de open plaetse/ de Bozse gheheten/en elder speelden en ruytsch-
ten alderhande soorten van Soldaten: jae ghemeen soldaten hebben
thien

thien dupsent Croonen op eenen dagh verspeelt/om dat sy niet wel raet en wisten met de schat wech te comen/want de Stadt was besloten. Sommige hebben de gevesten van rapieren/poingiaerden/en dock corseletten/van sijn louter gout doen maken/ende die swert doen vernissen/om alsoo onbekent wegh te erjgen / daer de Goutsmeden somtijts half koper onder menghen/ende haer verlies alsoo weder ereghen.

Menigerhande vrome/stoute/seltsame gheschiedenissen ende stucken/hebben veel Borghers soo uyt noot/nydt/als om t'Vaderlandt bedzeven/ende menighen Spaepgiaert in haer Hupsen vermoordt/principaelijck den eersten nacht/ende selver dien geplondert/t'lichaem op de straten onder andere dooden worpende. Soo datter gheen Manhepdt ende cloeckheyt onder de Borghers ontbroken heeft/maer wel ordinantie.

Aldus wert de machtichste Coopstadt in Europa in haer nootwendighe tegenweer ingenomen/een deel verbzandt/ende geheel geplondert van de gemuytineerde Spaengiaerde/ende haer mede hulpers/die vooz rebellen by s'Coninghs authoziteyt uytgeroepen waren / dooz middel van sijn Casteel/daer teghen sy haer niet in tijts genoegh beschansst hadden/uyt dien dat jonghen raedt, verborgen haet,ende eygen,baet: (het beverf van alle Republycke) aldaer / soo men meynde/onder vermenght was. Dese plonderinghe ghebeurde den vierden November/ Anno 1576. ende wort by de Inwoonders ende nae-commers bedacht ende ghenaemt de Spaensche Furie.

Die van Vlaenderen hebben doek te deser tijt met groote sommen van penningen de Duytsche Knechten van Polwijlers Regiment die binnen Dendermonde lagen/moeten uptcoopē wilden sy niet geplundert wesen.

Pacificatie van Gendt.

Dese saken aldus ellendelijck ende bedroeft staende in dese Nederlanden, soo zijn binnen Gendt vergadert gheweest / om de Vrede-handelinghe binnen Breda aenghevanghen tot een goet eynde te moghen brenghen/met Aggreate des Raedts van State / van weghen de Prelaten/Edelen/Steden ende Leden van Brandt, Vlaenderen, Artoys. ende Henegauwe,&c.

Ian van der Linden, Abt van Sint Geertruyt tot Loven: Gislain Timmerman, Abt van Sinte Pieters tot Gendt: Mattheus, Abt van S, Gaslain, ghecoren Bisshop van Atrecht: Heere Ian de Mol, Heere van Eettingen: Heer Fransoys van Halewyn, Heer van Swevegem: Heer Charles de Gavre, Heere van Fresyn: Ridder, Elbertus Leonius, Doctoor ende Professoor in de Rechten tot Loven M. Pieter van Bevre: ende Quintijn du Prats. Van vvegen den Heere, de Prince van Oraengien, der Ridderchappen, Edelen, ende Steden van Hollandt ende

ende Zeelandt, representerende de Staten der selver Landen, vwaren dese nae-
volghende: Ionckheer Philips van Marnix, Heere van Sint Aldegonde: Arens
van Dorp, Heere van Temsche, Willem van Suylen van Nievelt, Heere van
Heerartsborge, Schildt-knepen: Adriaen vander Mylen Doctoor, Cornelis Co-
ninx, Licentiaet: Paulus Buys, Advocaet van Hollant: Pieter de Rycke, Ballion
van Vlissinghen: Anthonis van der Sickelen, Raedt in Zeelandt: en Andries de
Ionghe, Borgemeester van Middelborgh, om die Vrede-handelinge van Breda te
hervatten.

Dese aldaer vergaert zijnde/nae langhe raedtflagen over weder sij-
den/ende daer op verstaen hebbende het grouwelijc seyt/innemen/plon-
deringe/moorderije/ende verbrandinge der Stadt Antwerpen/ by den
Spaengiaerden bedreven/zijn op den 8 Novembzic met den anderen
eendzachtelijcken verdragen op een goeden ende vasten Vrede. Vercla-
rende oversulcx dat hoewel de Vrede-handel tot Breda wel begoft was/
ende datmen sintz gesien hadde/dat de Spaengiaerden haer meer ver-
bozert hadden/de Inghesetenen dagelijcx meer te overvallen/verder-
ven/ende in slavernie te brenghen/sonder haer te mijden diversche may-
terijen te maken/Heeren ende Steden dreygen/ende vele plaetsen vpan-
delicken in te nemen/te rooven ende te branden/daer door sy warê by de
Gecommitteerde tot den Gouvernemente van den Lande verclaert ge-
weest vpan den van sijne Majest. ende van de ghemeyne welbaert/waer-
om de Staten/met consent van de voozsz. Gecommitteerde/ gedzongen
zijn geweest de wapenen aen te nemen/ende daer beneffens/om voozdes-
ren overlast/ende de eeuwige verderffenisse van de Landen te verhoe-
den/ende dat de Inghesetene van alle Nederlanden/in eenen vasten Vre-
de ende Accorde vereenicht wesende/gesamentlijcken souden doen ver-
trecken de voozsz. Spaengiaerden/ende hare aenhangeren/ Landtschen-
ders/ende die wederomme te stellen in't gebuyck van hare oude Rech-
ten/Privilegien/Costumen ende Vrijheden/ midtz welcken neeringhe
ende welbaert in de selve wederom soude moghen keeren.

Soo wast/dat sy by agreatie van de voozsz. Heeren Gecommitteer-
den tot den Gouvernemente van den Landen/volgende den Vredchand-
del tot Breda begoft/ter eeren Gods/ ende tot dienste van sijne Maje-
steit besloten tusschen de partijen ende Landen een eeuwige vaste Vre-
de/Verbondt ende eenicheydt/onder de Doozwaerden ende Conditien/
als hier nae volght:

1. **E**rst, dat alle offensien, injurien, misdaden ende beschadicheden, ghe-
schiedt ter saken van de troubelen, tuschen den Inghesetenen van de
Provincien, die in dit teghenvoordich Tractact ghecomprehendeert
Zijn, so vvaer ofte in vvat maniere dat het sy, sullen vergheven, vergeten, ende
gehouden zijn als niet geschiet, sulcx dat ter oorsaecken van dien geen mentie
ghe-

ghemaect ofte yemandt aen ghesproocken en sal moghen worden.

2. Dien volghende, beloven de voornoemde Staten van Brabandt, etc. mitsgaders de ghene van d' ander syde, ongheweynsdelycken, ende in goeder trouwen, van nu voortaan te onderhouden, ende onder de Inghesetene van de Landen te doen onder houden, een onverbrekelycke vrientſchap ende vrede, ende in sulcker voeghen elck anderen t' allen tijden, ende in alle occurrentien, by te staen met raedt ende daet, goet ende bloedt, ende insonderheydt om uyt de Landen te verdrijven, ende daer buyten te houden, de Spaensche Soldaten, ende andere uytheemſche ende vreemde, ghepooght hebbende, buyten weghe van recht, de Heeren ende Edelen t' levent te benemen, den ryckdom vanden Lande te haerwaerts t' applicueren, ende de Ghemeynte voorts in eeuwighe slavernije te brenghen ende houden: Omme ten welcken eynde alle andere te ſurneren was oodigh wort ter resistantien van den ghenen, die haerlieden hier inne met der daet souden willen contrarieren, de voorghe-naemde Bondtghenooten ende geallieerde, oock beloven haer gereet ende volveerdigh te laten vinden, t' allen nootlycken ende redelycken Contributie ende Impositie.

3. Daerenboven is geaccordeert, dat terstont nae het vertreck vande Spaengiaerts ende hare adherenten, als alle saken in ruste ende versekertheyt sullen syn, sullen beyde partijen ghehouden zyn, te procureren ende beneerstighen de convocatie ende vergaderinghe van de generale Staten, in der forme ende maniere als gheschiet is ten tijden, als Wijlen hooghloflicker memorien, Keyser Carel de opdracht ende transport dede van dese Erf-Nederlanden, in handen van de Coninglycke Majesteydt, onsen ghenadighsten Heere, om te stellen ordere in de saken van de Landen, in't ghenerael ende particulier soo wel aengaende het feyt ende exercitie van de Religie in Hollant, Zeelant, Bommele, ende gheassocieerde plaetsen, restitutie van de stercken, artillerijen, Schepen, ende andere saken der Coningh toebehoorende, geduerende de voorschreven troublen, by die van Hollandt ende Zeelandt ghenomen, als andersins, soo ten dienste van zynner Majesteyt: Welvaert, ende de Vnie van de Landen men sal bevinden te behooren, waer inne noch van d' een noch van d' ander syde eenich teghensseggen oft belet, delay, noch uytstel en sal moghen ghedaen worden, niet meer ten opsiene van de Ordinantie, Wtspraken, ende Resolutien, die aldaer sullen gheschieden ende ghegheven worden, dan in exercitie van dien, hoedanigh die souden moghen wesen, waer in beyde de partijen haer lieden gantschelijcken ende ter goeder trouwen submitteren.

4. Dat van nu voortaan de Inwoonderen ende Ondersaten van d' een ende d' ander zijde, van wat Lande van herwaerts over, ofte van wat state, qualiteyt oft conditie by sy, over al sullen mogen hanteren, gaen ende keeren, wonen ende traffiqueren, Coopmanschapsse Wijsse, ende andersins, in alle vrydom ende vers-

kertheydt: Wel-verstaende dat niet gheoorloft ofte toeghelaten en sal zijn die van Hollandt, Zeelant ofte andere, van wat Lande, qualiteyt ofte conditie dat hy sy, yet te attenteren herwaerts over buyten de voorsz. Landen van Hollandt, Zeelandt, ende gheassocieerde plaetsen, teghens de ghemeyne ruste ende vrede, sonderlinghe teghens de Roomsche Catholycke Religie, ende exercitie van dien noch yemandt ter causen t'iniurieren, irriteren, met worden ofte met werckē, noch met gelijcken acten te schandaliseren, op pene van gestraft te worden als perturbateurs van de gemeyne ruste, andere ten exempel.

5. Ende op dat middeler tijdt niemant lichtelijck en stae tot eenige begrijpe, captie ofte perijckelen, sullen alle Placcaten hier voortijts gemaectt ende gepubliceert opt stuck vande Heresie, mitsgaders de criminele Ordinantien by de Hertoge van Alba gemaectt, ende t'gevolgh ende executie van dien ghesuspendeert worden, tot dat hy de Generale Staten anders daer op gheordineert sy: wel-verstaende datte r geen schandael ghebeure in maniere voorsz.

6: Dat mijn Heere de Prince sal blyvē Admirael Generael vander Zee, ende Stadt-houder van zijne Majesteyt van Hollandt ende Zeelandt, Bommele, ende andere gheassocieerde plaetsen, om in alles te ghebieden soo de selve tegenwoordelijck doet, met de selve Justicieren, Officieren, ende Magistraten, sonder eenigh veranderinge ofte innovatie, ten sy by zynen consente ende wille, ende dat over de Steden ende plaetsen, die zijne Excellentie nu ter tijdt is houdende, tot dat by de Generale Staten naer t'vertreck van de Spaengiaerden, andersins gheordineert sy.

7. Maer belangende de Steden ende plaetsen begrepen onder de Commissie vā de Coninghlijcke Majesteyt by hem ontfangen, die tegenwoordelijck onder t'ghebiedt ende ghehoorsaemheydt van zijne Excell. niet en staen, sal dit Poinct gheschorst blijven, ter tijdt ende wijlen de selve Steden ende plaetsen haer met den andere Staten ghevoeght hebbende tot dese Vnie ende Accoordt, zijne Excellentie henlieden sal gegeven hebben satis factie op de Poincten, daer inne sy lieden haer soudē vindē geinteresseert onder zyn Gouvernement, t'sy ten opsiene vande exercite vā Religie oft andersins, op dat de Provintiē niet gedemembreert en worden om alle t'wist ende t'weedracht te schouwen.

8. Ende en sullen middeler tijdt geene Placcaten, Mandamenten, provisien noch exploiten, plaetse hebben in de voorsz. Landen ende Steden by den voorsz. Heere Prince geregeert, dan de gene by sijn Excellentie ofte by den Rade, Magistratē ofte Officiers, aldaer geapproveert ofte gedecerneert, sonder prejudicie vorden toecomendē tijde, van den resortē van de grooten Rade van zijne Majesteyt.

9. Is mede ondersproken, dat alle ghevangenē ter saken van de voorledene troublen, namelijc, de Grave van Bossu sullen vry ende los gelaten worden sonder Rantsoen te betalen, maer wel de vanghenisse costen, ten ware nochtans, dat de

Rant-

Rantsoenen voor date van desen betaelt, ofte daer van overcomen ende gheaccordeert ware.

10. Is voots veraccordeert, dat de voorsz. Heere Prince; ende alle andere Heeren, Ridderen, Edelieden, particuliere Persoonen ende Onderfaten, vā wat stae, qualiteyt ofte condicie die zijn, mitsgaders hare Weduwen, Dowagieren, Kinderē ende Erfgenaemen, van de een ende de ander sijde, geresitueert zijn in haerlieden goederen, name ende fame, ende sullen oock mogen aenveerden, ende de possessie aennemē, van alle hare Heerlijcheden, goeden, prorogativen, actien ende creditien, die niet vercocht ofte ghealieneert en zijn, in sulcken staet als de voorsz. goeden nu tegenwoordelijc zijn: Ende tē dien effecte zijn alle diffaulten, continuatien, arresten, sententien, satisfementen ende executien, gegeven ende gedaen, sedert den aenvang van de troublen, in den Iare 1566. soo wel om saken van de Religie, als om t' aennemē van de Wapenen, met t' ghene daer nae ghevolght is, gecasseert, gherevoceert. doot ende te niete gedaen. Ende sullen de selve, mitsgaders alle schriftelycke proceduren, acten, ende citatien te dien gheschiet, vermeld, ende in de Registers gheroeyert worden, sonder dat noodigh zy hier toe ander bescheyt te nemen, oft provisie te verwerven, van dit tegenwoordig tractaet. Niet tegenstaende eenige incorporatien Rechten, Costumen, Privilegien, prescriptien, so wel legale, conventionele costumiere, als locale, noch eenige andere exceptien ter contrarien, de welcke in dese, ende in alle ander saken de voorsz. troublen concernerende, sullen cesserē, ende geen stede hebben, als tot dien by desen (soo verre alst noot is) specialyck gederogeert wesende, oock mede den rechte desponerende, dat generale derogatie niet en is sonder precedente specificatie.

11. Wel verstaende, dat hier onder begrepen sullen zijn, ende dit tegenwoordigh Beneficie genieten, mijn genadighste Vrouwe, de Gesellinne des Doorluchtighsten Keurvorst van den Rhyn, eertyts achtergelaten Weduwe des Heeren vā Brederode, soo vele aengaet Vianen ende andere goederen, daer haer Keurvorstelijcke Genade, ofte actie van haer hebbende, toe gherechticht is.

12. Insgelycx sal hier in begrepen wesen de Grave van Bueren, soo veel aengaet de Stadt, Slot, ende Lande van Bueren, om die selve by den voorsz. Heere Grave (by vertreck vande Garnisoenen) ghebruyckt te worden, als syn eyghen toe-behoorte.

13. Ende sullen te niete gedaen ende afgeworpen worden de Pilaren, Tropheen, Inscriptien, ende andere teeckenen, by den Hertoghe van Alba opgherec ht, tot schande ende blamatie, soo van de bovengenoemde, als van allen anderen.

14. Aengaende de vruchten, van de voorsz. Heerlijcheden ende goedē, tverloop ende de tachterheden vā de Dowarsen, tochten, pachten, chynsen ende renten, so op des Conincx Landē, Steden, ende alle andere, die voor date vā desen verschenen, ende nochtans niet betaelt, noch ontfangen en zijn by sijne Majest. ofte syns

actie hebbende, die sal elck in t zyne moghen genieten ende ontfanghen.

15. Wel verstaende, dat al t'gene datter gevallen is, soo wel van de voorsz. Erfgoeden, Renten, als andere goeden, sedert S. Ians Misse 1576. lest leden, sal blyven ten profijte van de ghene haer recht hebbende, niet teghenstaende dat daer af by den Ontfangers van Confiscatie ofte andere, yet ontfangen oft geint ware, daer af in sulcken gevalle restitutie gheschieden sal.

16. Maer by so verre eenige laerscharen van den voorsz. Pachtē, Renten, ofte andere Incomen van s' Conings wegen by titule van Confiscatie, aengeslagen ende gegeven waren, soo wort elck over ghelijcke laerscharen, vry, los ende quijte gehouden van de reale lasten ende opstal uyt zynen goeden gaende, so men ooc t'aller tijden insghelijcx vry, los ende quijte gehouden sal sijn van alle Renten, staende op de Landen ende de goeden, die men, mits de voorleden troublen, niet en heeft connen gebruycken, in alles nae raet van den tijde, dat selve belet ende onghebruyckt uyt oorsake voorsz. ghebeurt is.

17. Nopende de Huys-Catheelen ende andere Meublen, die aen beyde sijden te niete ghedaen vercocht, ofte anders ghealieneert sijn, daer af en sal niemant eenigh verhael hebben.

18. Ende aengaende de Erfgoeden Huysen, ende Renten, die by titule vā Confiscatie vercocht oft gealieneert zyn, de generale Staten sullen in elcke Provincie, ende uyt de Staten van deselve, deputeren Commissarisen, om kennisse te nemen van de swaricheden, indien daer eenighe vallen, om redelycke satisfactie te doene, soo wel aen den ouden Propretarius, als aen den Coopers ende Vercoopers van de voorsz. goeden ende Renten, voor hen regres ende evictie respectivelijc.

19. Van ghelijcken sal geschieden, nopende t'verloop van de personele Renten ende Obligatien, ende alle ander pretensien, clachten ende doleantien, als die gheintercesseerde, ter oorsake van de troubelen, sullen namaels aen weder sijden willen intenteren ende voorstellen, in wat maniere dat het sy.

20. Dat alle Prelaten ende anderen Geestelijcke Persoonen, wiens Abdijen, Stiften, Fondatien ende Residentien, buyten Hollant ende Zeelandt gelegen, ende nochtans binnen de selve Landen gegoet sijn, sullen wederomme comen in den eyghendom ende in t'gebruyc van de selve hare goeden als vooren ten opsiene van den Weereltlijcken,

21. Maer wat belanget den Religiensen ende andere Gheestelijcke, die binnen de voorsz. twee Provincien ende hare geassocieerde, geprofessijt oft geprebendeert, ende daer uyt gebleven ofte ghetrocken zyn, ghemerckt dat den meestendeel van hare goeden ghealieneert zyn, den selven sal men van voortaan verstrecken redelycke alimentatie, neffens de geblevene ofte anders, sal hen mede toegelaten worden t'gebruyck van hare goeden, tot verkiefsinge nochtans van de Staten, allos by provisie ende tot onderstandt op hen voordere pretensien, by den generale Staten veroordensal wesen.

veroordent.

22. Voorts is geaccordeert, dat alle giften, exhereditien, ende oude dispositien: Inter vivos vel causa mortis, by particuliere ende private Persoonen gedaen, daer hy de gherechte Erfghenamen ter saken van de voorsz. troubelen ofte van de Religie van hare gherechte successie verstemmen, vermindert oft onterft zijn, uyt crachte van desen ghehouden sullen worden als ghecasseert, ende van gheender weerden.

23. Ende alsoo die van Hollandt ende Zeelandt, om de costen van der Oorlogen beter te vervallen, alle specien van Goudt ende Silver ten hoogher prisen ghestelt hebben, die sy in ander Provincien niet en souden connen sonder groot verlies uyt geven, is besproken, dat de Gedeputeerde van de generale Staten, ten eersten mogelyck sijnde, adviseren sullen, om daer op te nemen eenen generale voet, ten sijne, dat den cours van de voorsz. Munten eenuondelyck gestelt sy, also nae alst doenlyck is, tot onderhoudnisse van deser Vnie ende van den ghemeynen Coophandel aen weder sijden.

24. Voorts op het verdoogh, ghedaen by de Gedeputeerde van Hollandt ende Zeelandt, ten sijne, dat de Generaliteyt van alle de Nederlanden souden t'haren laste nemen alle de schulden, die mijn Heere de Prince ghecontracteert heeft, omme te doen sijne twee expeditien ende gheweldighe Heyrtochten, ten welcke, so wel die van Hollandt ende Zeelandt, als de Provincien ende Steden die hen in den lesten tocht over gaven, verbonden hebben gehad (so sy seyden) Is t'selve Poinct ghestelt ende ghelaten, ter discretie ende determinatie van de ghenerale Staten, den welcken, alle saken geappaiseert sijnde, daer van rappoort oft remonstrantie gedaen sal worden, om dien aengaende, sulcken regard genomē te worden als behoort.

25. In dit ghemeyn Accoordt ende Pacificatie, en sullen niet begrepen zijn, om te genieten t' Beneficie vandien, de Landen, Heerlijcheden ende Steden houdende partije contrarie, tot dat sy hen effectuelijcken sullen gevoeght hebben met dese confederatie, t'welck sy sullen moghen doen alst hen ghelieft.

Aldus ende in der manieren voorsz. is de voornoemde Pacificatie tot Gendt / op het Stadthups / den 8. November / Anno 1576. by bepde de voorsz. partijen gesloten ende geteekent.

Dese Pacificatie is vanden Coninck aengenomen ende geconfirmeert / nae dat hy van de Bisschoppen / Abten / ende andere Geestelijcke Persoonen / voock van de Doctozen der Universteit van Loven geadviseert was / dat het voorsz. tractaet niet en hielt / dat de Roomsche Catholijcke Religie nae-deelich was / maer dat het ter contrarie streckende was tot voorderinghe van de selfder ende nae dat de Raden van State hadden verclaert / dat het niet en was derogherende de auctoriteit / Hocheit / en behoortlycke gehoorsaemheyt vanden Coninck

Dese Pacificatie werdt ghenamnt: Een eeuwige vaste vrede, Maer sy en heeft niet langhe gheduyrt/de Coningh heeftse aenghenomen alleenlijcken om tijt ende ghelegentheydt tot syn voordeel te ghewinnen: want Heer Ian de Norcarmes, Baron van Selles upt Spaengien ghecome zijnde/ heeft wel in het eerste gheseyt/ dat de Coningh beloofde te onderhouden de Pacificatie van Gendt, maer daer nae sprack hy heel contrarie / dat de Gendtsche Pacificatie ergerlijck was/ ende datmen daer geen woorden noch meldinghe meer van en behoorde te maken. Oock soo zijnder coorts nae de besluytiaghe van dese Pacificatie brieven des Coninghs affgheworpen/ dien aen Roda geschreven waren/ in de welke syne Majesteijt hem belaste/ dat hy de Staten goede woordē soude geven tot dat hy syne affeyzen soude in ordze ghebracht hebben / ende datmen midler tyt het Casteel van Gendt. Valenchiens, ende Vtrecht wel soude doen versien ende bewaren: daer hy ontbiedende dat hy coorts in Nederlandt soude senden Don Ian van Oostenrijck, den welcken hy secreete Instructie soude gheven/ maer dat hy (Roda) secretelijck soude wegh trecken: sonder Don Ian aen te spreken/ om alsoo des te bedecktelijcker hare personagie te spelen. Eenighe dagen hier nae zijnder wederom brieven afgheworpen/ inhoudende Instructie voor Don Ian, upt de welke men verstondt/ dat de meyninge des Coninghs was te castyden den Prince van Oraengien, ende die van Hollandt ende Zeelandt. niet andere meer. Was dit niet eenen schoonen Vrede?

Te Groeningen. heeft de Spaensche Cozonel Casper de Roble, (gebozen in Portugael op een Doorp Robles ghenamnt) ghesocht door syn soldaten sich Meester te maecken van de Stadt Groeningen, ende van gheheel Frielandt. Dewijle hy hier mede besich was/ is te Groeningen aen ghecome van de Generale Staten ghesonden/ Franfoys Martini Stella. een cloeck ervaren Crijghs man ende seer gheleert om de Lantsaten en het Crijghsvolck te induceren tot alle goede gehoozsaemheydt des Coninx/ ende eenicheyt met de Generaliteyt/ sich vaste houdende aen den Vrede-handel coorts himen Gendt besloten/ met aanbiedinge van de soldaten alle hare achterstellen te betalen/ die seer groot warē: diwelc desen Spaenschen Colonel vernomen hebbende/ so heeft hy den voornoemden Franfoys Martini door synen Provooft doen vanghen ende pijnighen/ verwondende hem seer deerlijck daer nevens met syn eyghen handt. Hoe wel was dit ghehouden de Vrede die soo onlanck tusschenden Coning ende de Landen solemnelijck was ghemaect/ be-eedight/ en versegelt?

Tot Vtrecht lagh Francisco Bernardino d'Avila, op het Casteel Vredendorgh, tot eenen schzick ende vreesse der goeder Borgheren: Op eenen sekeren dach zijn de Spaengiaerden upt het Casteel inde Stad gevallen/ ende hebben eenige Borghers vermoort/ ende t'vper in vele huysen gesteken/ schietende elcke reyse seer eyfelijck van het Casteel inde Stadt/ en doende so vele schade als haer eenichsins mogelijck was. De Borghers aldus daghelijck meer ende meer gheperst ende beanghsticht zijnde/ hebben haer teghen het Casteel beschanft ende begraven/ ende gheassisteert

assisteert zijnde van den Grave van Bossu (die nu uyt de Hollandtsche ghevanckenisse gecomen was/niet wel te vreden zijnde/dat de Spaengiaerden in syn langhe ghevanckenisse/ vooz syn ghetrouwe dienstengheen acht op hem ghegheven en hadden) hebben het de Spaengiaerden moeten op gheven in handen van den Grave van Bossu / den 23. Februario 2576.

Ten selven daghe doe de Spaengiaerden Antwerpen over-bielen/ was Don Ian van Oostenrijck te Lutzenborgh ghearriveert/van den Coningh in Nederlandt vooz Gouverneur gesonden. In het Landt ghecomen zijnde/heeft hy geschreven aen de Staten ende Raeden van Staten tot Brussel. thoonende eenichsins qualijck te vreden te zijn (wat conde hy wepniger doen?) van wegghen den overlast/die de Lande aengedaen was/belovende dat het selfde niet ongestraft en soude blijven/soo sy den Coningh bewesen behoorzijcke ghehoorzaemheyt ende onderhielden de Roomsche Catholijcke Religie in haer gheheel: Maer soo sy wilden in obstinaetheydt ende moetwillicheydt voozt varen / hy ware oock seer wel vooz sien ende gheresolbeert soo wel tot Crigh/ als tot Vrede.

De Staten zijn seer verwondert gheweest/ als sy dese brieven ghelesen hadden/die haer genoegsaem dreyghden ende partijen verclaerden/ daer sy doch meynden/dat sy haren last in aller manieren wel verricht hadden/tot voozdeel des Coninx/ hy woude oock der Staten Crighvolck onder syn particulier ghebiet hebben/ seggende dat hy sulcx begheerde tot syner verskeringhe. Maer ten was hem daerom niet te doen/hy mocht de Staten wel vryelijck sonder sulcke lyswacht vertrout hebben. Het was even als oft hy versocht hadde/dat men hem in handen soude gheven het Mes / om daer mede de Staten ende de goede Inghesetene deser Landen de kele aff te steecken: Off immers hadden de Staten gheen volck in haren eedt ghehadt (ende hadde Don Ian al het Crighvolck tot synen ghebiede ghehadt/soo hadde hy lichtelijck de Staten comen dwinghen te decreteren/ende te doen al wat hem goet gedocht ende beliest hadde.

De Gemuytineerde ende rebelle Spaengiaerden vonden eerst secretelijck/daer nae opentlijck alle fabeur en access by Don Ian, dooz de welke hy socht de Staten te dwingen/dat se het Gouvernement in syn handen alleen souden stellen/nebens eenige andere/die hy daer toe verkieesen soude. Het gaff Don Ian ende de Spaengiaerden die by hem waren heel vzeemdt/dat de Nederlanders, diemen in Spaengien als overwonnen slaven ende dienst-eygene knechten/als Lutherianen ende ketterse achte/ doz se op haer nemen de regeringe der Landen/dwelck nae haer voozdeel/grootelijck was strydende tegen de Hoogheyt ende authoziteyt van den Coningh ende sijne Stadt. houders.

De Staten weerden verwitticht uyt het Hoff van Hispanien / dat het quade Regiment/ leelijcke septen/ende groote overlasten der Spaenscher soldaten binnen Antwerpen, Aelst, Maestricht, ende anden Steden bedreven/by den Coningh ende synen Raedt niet vooz qualijck gedaen/maer

maer vooz seer wel ghedaen te zijn gheoordeelt wierden: ende datmen in plaetse van sulkes te straffen den Oversten ende Capiteynen groote gheschencken was preparerende/Roda is oock in Spaengien seer wel ontfangen geweest/ ende hy heeft het geheel bewindt der Nederlandsche saecken ghehadt.

De somma der Instructie welcke Don Ian ghegeven wierdt/was dese/dat hy soude bearbeyden met schoon ghelaet de herten der menschen in dese Landen te winnen/om met hulpe van de selfde Hollanders en Zee-landers te dwinghen/ende daer nae de andere: doch dat hy moeste weten te simuleren ende dissimuleren.

Dese lesse heeft Don Ian eenigher mate nae ghecomen/doch niet gheheelijck/hy en heeft sijn personagie niet al te wel connen spelen. Doch dit heeft hy gedaen/siende dat de Staten nu eenen grooten hoop Crijgsvolck/ende eenen fraeyen Legher te velde hadden/in Brabant by Wavereliggende / oock siende dat het Spaensch Crijghsvolck alomme ghenoechsaem beset was/ ende lichtelijck haer de victualie ende toevoyer van alle nootdrift aff te snijden was: soo heeft hy raedtsaem ghevonden/vooz eenen tijdt lanck/te wijcken van sijn voornemen / ende de Spaengiaerden te doen vertrecken/hopende daer mede alle der Staten alliantien/verplichtinghen/ende verbonden te breken/ende metter tijdt hem selven soo vast in het Gouvernement te stellen/dat hy nae sijn believen de Provincien ende Steden soude connen van malcanderen depelen ende scheuren/ ende als dan alles nae sijnen wille volvoeren:hy soude het oock sonder twijfel ghedaen hebben/hadde hy sijn geveynstheyt wat beter weten te becleeden met lijdtsaemheyt : Sijn ionghe onghe-ducericheyt met eenighe ghestadicheyt: sijnen haet ende wreeditheyt met eenighe deucht ende wijsheyt: hy was veel te groots/ te trots/ en veel te hooberdich/ om hem te laten onderrichten/ende te jongh ende overbaren/om selfs alles te verrichten.

De Coninck van Hispanien ende Don Ian siende ende bebindende/dat de Staten ende goede Patriotten stedes een ooghe int seyl hadden/ ende mannelijck ghewapent op de schiltwacht stonden / soo hebben sy wel ghemerckt dat het noch gheen tijdt en was met wapenen ende geweldt de Landen te overvallen: daerom hebben sy dooz toe doen van Rodolphi des nieuwen vercozenen Keyser/ ende andere Dorsten Gesanten van Vrede ghesproken: ende daer is eyndelijck te Marce in Famine den 12 Februarij/ Anno 1575. wederom een Vrede-contract geraemt/besloten/ ende gheconfirmeert/ twelck te Bruyssel ende t, Antwerpen den 17 der selfder Maendt is ghepubliceert / ende het wierdt ghe-naemt Het eeuwich Edict, daer in/ nebens andere poincten in den name des Coninck is beloofst/dat alle seften ende misdaden gheschiet ofte ghedaen ter oorsaecke van de Nederlandtsche alteratien ende beroerten/ souden zijn ende blijven vergheten / ende gheachtet als niet gheschiedt te zijne.

Item dat alle Spaengiaerden/Hoogh-Dupsche/Italiaenen/Bourgoignons/

goignons/ende andere uptheemische Crijghs-lieden upt dese Nederlan-
den vertrecken souden binnen twintich daghen/sonder dat sy inde selfs
de soude moghen weder keeren/oste dat in hare plaetsen andere souden
mogen gesonden werden / geene upt-landtsche Oorloge oprijfende/etc.

Item/watmen de Privilegien: her-comsten/Usantien/ende Costuy-
men deser Nederlanden neerstelijck soude onderhouden/etc.

Dit Eeuwich Edict gemaecke zijnde/meynden alle de Landen tot een
nen vasten ende bondighen Paps gheraecht te zijn/want daer besloten
was dat de Spaengiaerden ende alle uptheemische Soldaten upt den
Lande moesten vertrecken/al eer Don lan in sijn Goubernement mocht
treden/ghelijck hy tot dien eynde de Spaengiaerden heeft doen verlae-
ten het Casteel van Antwerpen, der Stadt Liere, ende de Stadt van
Maestricht, ende meer andere plaetsen/die ghelijckelijck naer het Landt
van Lutzenborch ghetrocken zijn / ende alle de plaetsen over-gaben in
handen van de Generale Staten/soo dat den Hertoghe van Aerschot
den thierenden Maerte int voorszreven Casteel van Antwerpen is ghe-
trocken. Don lan heeft oock benessens de Staten vanden Lande/by
den Coninck van Spaengien aen ghehouden/dat hy het voorszreven
Eeuwich Edict soude willen bevestigen ende vooz goet kennen/het welc-
ke oock soo gheschiet is.

Naa

Des

Des Keyfers Soon ben ick, onechtelijck gheboren,
 Levantsche slach ter Zee met cloecheyt ick ghewan,
 Daer naer als Gouverneur in Nederlandt zijnd' ghekoren
 Voor Namen creech de pest, die my seer wreedt verlan.

Dit Contract ende Eeuwich Edict aldus gemaect/eñ byden Coninck van Spangien bebesticht zijnde/ende de Spaengiaerden vertroocken/so is Don Ian met alle synē staet na Leuven gecomen: Alwaer den meesten Adel vanden lande verschenen is om hem te begroetē/ mette welcke hy op den 1. dach meye anno 1577. met grooter triumphe naer Brussel is gereden/ alwaer hy heerlijc tusschen Des Paus Legaet en den Bisschop van Luyck is in ghereden ende ontfanghen. Veel manieren van blijchappen van de Borghers werden hem bewesen met byeren/triumpheren/wagenen/ende andere vzeemdicheden/ tot zijnder eeren. Den 4. Mey daer nae wert hy vooz Gouverneur generael ontfangen ende gheswozen / op de condicie van't onderhouden der Pacification/ Contracten/etc. alles met behoorzijcke Ceremonien ende eeren/ als ofte hy bycans selve naturelijcken Lantsheere gheweest ware / een peggelijck hem latende vooz staen/ dat den Coning nu zijnder Onderfaten ontfermt hadde / ende de Spaengiaerden wech ghesonden / dat sy noyt condēn ghelooven/hopende nu dooz Don Iohans Gubernement in alle ruste ghebrocht te worden.

Den President Viglius leefde doen noch/ende sagh Don Ians incomste/ende seyde al spottende: Is dit den Prince die ons den vrede brenghen salt Maer hy stozf eenighe vijf ofte ses daghen daer nae / den 8. Mey/tseventigh Jaer oudt zijnde: Een gheleert/wijs. ende verresiende/ Man/die alle de beroerten ende swaricheden / den Landen siints overcomen/den Coningh ende zijne familiare vzienden genoegh voozseyde eñ waerschoude/also oock in schriften naghelaten heeft.

Wy hebben te voozen gheseyt hoe dat Don Ian vooz sijne comste te Bruyssel de Spaengiaerden heeft doen vertrecken upt het Casteel van Antwerpen, de Stadt Liere, Maestricht, ende andere plaetsen: maer eer Don Ian de selvighe liet vertrecken / soo heeft hy sich eerst verseeckert van eenighe der vooznaemster sterckten der Landen/ende van het ander Crjghs-volck noch in dienste zijnde: dooz welke middelen hy den wegh open hielt/om de Spaengiaerden te doen weder keeren wanneer het hem ghelieven soude / gelijk hy oock ghedaen heeft/ alsoo stracks hier nae sal aenghewesen worden.

Binnen Antwerpen bleven Garnisoen houden de Hoogh-Duytsche Regimenten/die de Stadt hadden helpen plunderen/onder de Colonellen Fronsbbergh ende Föcker, die so sterck warē/dat sy noch genoeghsaem Meester van de Stadt bleven: Doe de Spaengiaerden (gheladen met eenen grooten schat van ghelt ende juweelen) te Lande upt trocken/so heeft Don Ian by sich behouden soo vele als hy bequamelijc onder het decksel van sijn groot Hups-gefin conde behouden / waer onder eenige waren/die al van de tijden van Duc d'Alba hares weethepts halven/de Landen seer aengenaem waren:hy ghebrochte in sijn Hoff: wepnich ofgeen Nederlanders (contrarie sijn belofte) ten was da sodanighe die hy wistgheheelijck ghespanioliseert te wesen/als Barlaymont, de Heere van Hierges, Floyon, Hautepenne, d'Assonville ende diergelijcke.

Te deser tijdt heeft Escouedo de Spaensche Secretaris van Don Ian, aen den Coninck geschreuen (welcke brieven gaende na Spangien/ in Gascoengien zijn af ghewozpen/ende van den Coninck van Navarra aen den Prince van Oraengien ghesonden) dat de saecken hier in Nederlandt also gestelt waren / datse dooz geen sachte middelen te redresseren waren/ maer dat het moeste gheschieden dooz vper en sweert. De Edele ende den ghemeynen hoop volcx beschuldighde hy by den Coninck/ segghende: datter niet eenen was van haer alle die recht ginck / maer dat sy allegaer hadden een verbloecte meyninge/niet anders soeckende dan te leven nae haer eyghen believen ende welbehaghen/ sonder eenige Wet ofte Regel: In somma/hy schilderde ons soo swart als hy eenichsins conde/om den tooznighen wreedden Coninck het bloet noch warmer te maken.

Als Don Ian vernam dat dese brieven ghecomen waren in handen van de Staten ende den Prince van Oraengien, soo moeste hy los brycken/ ende beginnen in het werck te stellen/ dat hy over lanck te doen beslooten hadde / middeler tijt nochtans beynsende soo seer als hy eenichsins conde: Want als hy by de Staten te Brussel was / ende sy van hem versochten/ dat hy haer de handt woude bieden om de Landen van het Duytsche Crijchsvolck te verlossen / midts haer eerst betalende: soo heeft hy dat selfde soo ernstlijck beloofd/dat hy seyde/ soo der Duytsche Colonels met de conditie welke haer de Staten presenteerden/ niet en wilden te vreden zijn/ dat het haer gheoorlooft was de selfde met ghewelt te Lande upt te drijven/ jae hy swoer/dat hy daer toe synen eygen persoon niet sparē en soude: en om het selfde datelijck int werck te stellē/ so het scheen/trock hy Anno 1575 den 5. Junij. upt Brussel na Mechelen/ alwaer hy alle de Duytsche Colonellen by hem ontboden heeft:maer hy heeft geheel het contrarie gedaen / want in stede van haer te beweghen datse met redelycke conditiē souden te vreden zijn/ende te Lande upt trecken/heeft hyse tot een nieuwe oorloge verweckt/ende in zynē dienst aen ghenomen/haer belobende/ dat sy niet met allen van hare gagien missen en souden/haer oock wijs makende/ dat de Staten haer niet alleen en sochten hare gagien te besnijden / maer oock haer het leven te benemen: hy heeft sich met haer beraetslaecht ende ordze ghestelt / om sich niet alleen Meester te maken vande stadt ende t' Casteel van Antwerpen, maer oock dat sy met haer vier Regimenten booz hem souden inhouden de steden daer sy in lagen/als Bergen op Zoom, Breda, s Hertogen-Bos, Terzolen, Deventer, Campen, ende Roermonde: hier toe heeft hy oock gebzacht Den Grave van Barlaymont, ende sijn Zonen / met haer vier Regimenten Waelen. Hy heeft oock inghenomen/ meest dooz behendicheyt/ Charlemont, Lutzenborch, de stadt ende t' Casteel van Namen, Marienborch, ende andere plaetsen/die besettende met sodanige Gouverneurs ende Crijchsvolck die in zynen eedt waren: doch zijn aenlagen op Bergen in Henegouwe, Antwerpen, Brussel, ende andere steden mislucten hem. Hy sprack nu rondelijck in teghenwoordicheyt van eenighe Raetsheeren dat hy nu voortz

aen absolutelijck woude gebieden/volgende sijnen last hem upt Spangien ghesonden: In somma/ men heeft ghesien ende bevonden / dat het contract te Marche in famine besloten op enckel bedzoch gefondeert was/ daerom hebben de Staten haer verskert van het Casteel ende de stadt van Antwerpen, de Duytsche daer upt verdrijvende: Item van Liere, VVouwe, Bergen op Zoom, Steenberghe, sHertogen Bos, Breda: sy hebben oock ghevangelijck ghenomen/ Focker, Fronsberch, ende andere Oberste der Duytschen / die met Don Ian tegen haer hadden begonnen den crych te voeren.

De Staten hebben den gheheelen handel van Don Ian sommierlijck aen den Coninck gheschreven ende seer onderdanighlijck ghebeden / dat het sijne Majesteit woude ghelieven hier ander ordze in te stellen / eer de Landen ofte Inghesetene der selsder (niet langher connende verdragen de ongherechtighe quellagien daer mede sy nu langhe waren verdruct geweest) upt onverduldicheyt ende om dat hare saecken niet beherticht noch bevoordert en wierden / pet te doen / dat tot nae-deel van de Catholijcke Religie/ ende de gehoozsaemheyt van sijne Majesteit soude mogen strecken. De Staten hebben de Coppe hares Brieves Don Ian ghesonden/ op dat sy niet ghesinniet en waren/ haer de cappe t'eenemael ober het Hoofst te laten trecken. Don Ian de Coppe deses Brieves gesien ende ghelesen hebbende / ende siende dat zijne aenflaghen op Antwerpen ende andere plaetsen hem mislucht waren: zijne Colonels daer hy sich op verlaten hadde/ ghevanghen: dat veel Waelen hem af vielen: Oock vreesfende dat de Staten met den Prince van Oraengien hem te Namen onversins soudent overvallen: Soo begost hy schoon te spreken ende begeerde met de Ghesanten der Staten te handelen / begeeren sich in vrientschap met haer te vereenigen: Ja hy heeft den 13. Augusti Anno 1577. geschreven aen de Staten / dat hy te vreden was / indien zijn Gouvernement ende persoon haer niet aengenaem en was/ dat sy vvelijck by den Coninck soudent versoeken/ dat het zijne Majesteit woude gelieven eenen anderen Gouverneur te senden / die haer aengenaemer mochte wesen/ ende datmen daerentusschen de wapenen aen beyde zyde soude schoorten. Maer als men begon te handelen/ soo heeft hy sulcke conditien voorgeflagen/ die hy wel wist dat de Staten nimmermeer aen nemen en soudent: Als waren onder andere dese nabolghende / dat hy soude macht hebben nae zyn goet duncken te straffen de gene die eenich schandael inde Religie thoonen soudent: Item dat de ghene die zijn Posten ende Brieven na Spangien gaende/ af geworpen/ geopent/ ende oncijffert hadden/ hem ghelevert soudent worden: Dat de Heere van S. Aldegonde ende Theron, met noch andere/ terstondt upt Bruyssel soudent ghebannen worden: dat de Staten van Hollandt ende Zeelandt soudent doen ophouden de Predicatie/ Scholen en alle exercitien vande nieuwe secten in hare Steden: dat den Prince van Oraengien soude ophouden van verscheyden plaetsen te fortifieren / contrarie dat hy afzoecken soude de nieu gemaeckte sterckten te Steenberghe ende op andere plaetsen: dat hy de Kercken

ende Cloosters soude her-stellen inden staet daer sy in waren ten tijde vande Pacificatie van Gendt: dat hy de oorloogs schepen van omtrent Antwerpen soude doen vertrecken: dat hy de Stadt van Nieupoort in sijnne handen soude overgheben: dat de Staten het Casteel van Antwerpen soude stellen in handen vanden Coninck/ende daer in laten trecken sulck Cryghs-volck/als hy soude ordonneren/etc. Interim soo heeft Don Ian met alle vlydt de bloedige Spaengiaerde die cozts met het bloet verfoetelt/ende met byt gheladen upt dese Landen vertrocken waren/te poste ontboden wederom in Nederlandt te comen/gantsch teghen het verdrach ende beloften/den Staten in den onlangs ghehoudene Vrede-handelinge gedaen/de welke hy seer hooghelijck op de H. Euangelien hadde beswozen/en beloofte in allen deelen strictelijc te onderhouden. Der halven de Staten nu ooghen schijnelijck siende/ dat Don Ian niet dan verlenginghe en socht/om Cryghs-volck soo upt Franckrijck/ Italicn/Duytschlandt/ende elders te vergaderen/ende haer daer mede onverschens te overvallen/soo hebben sy hem den 4. Septembz is sekerer Arti-culen schrijftelijck toe ghesonden/die sy begheerden voldoen te hebben/ eer sy in vozder handelinge met hem wouden treden: daer hy rondelijck schryvende/dat sy sijne presentatie/belanghende sijn vertreck upt dese Landen/geerne aen namen: ende wel begheerden dat hy vertreck soude/al ware het terstont/het Gouvernement latende in handen van den Raedt van Staten: Oock heeft de Coninginne van Enghelandt dit verzoordert/den Coningh dooz eenen expressen Edelman aendienende de secreete handelinge ende practijcken die Don Ian was drijvende met de gevangene Coninginne van Schotlandt.

De saecken aldus staende/soo heeft Don Ian Namen met groot Garanoisoen beset/ende hy is ghetrocken nae Lutzenborgh, daer hy sijn volck vergaderde/ende hem tot den Crygh rustende. Die van Brabant nu sonder Gouverneur zijnde/dewyle sy met Don Ian in Crygh stonden: so hebben sy den Prince van Orangien vooz haren Ruwaert, dwelck in oud Brabants soo veel te seggen is als Rust-bewaerders offte Gouverneurs aen ghenomen/en cozts daer nae/namelijck den 7 Decembz is Don Ian by de Generale Staten verclaert te zyn Infracteur van de Pacificatie hy hem becedich ende beswozen/ende vbandt van de Landen:ende den 18 der selver Maendt/is de Hertog Matthias van Oostenrijck byde Generale Staten tot Bruyssel vercozen tot Gouverneur generael van de Nederlanden. en den Prince van Orangien is sijn Lieutenant Generael ghemaect/ zijnde een Man op den welken haer de Landen in de aenstaende Oorlogen alderbest mochten vertrouwen/zijne cloecke ervarenthepdt/verstandt/ende ge trouwichhept alle de heele werelt dooz ghenoechsaem bekendt zijnde.

De Staten hadden voozwaer seer groote ende menichfuldighe oorzaecken om Don Ian vbandt te verclaren/ende vanden Coninck dagheslijcx meer ende meer te verbzeemden/ aenghesien een peder ghenoechsaem conde speuren/dat hy gheresolveert hadde dese Landen gheheelijck

lijck te verderven/ende de goede Inwoonders der selver tot slaven der Spaengiaerden te maecten. Ende wat condēn sy anders doen in sulck eenen bedroefden staet zijnde/dan haren toeblycht nemen tot het ghene dat de Goddelijcke ende Wereltlycke Rechten in diergelijcke saken ge-
doogen/de Natuere beveelt/ Redene is wysende/en de Wetten consen-
teren. Te weten/ datse de wapenen in de vuyft nemen souden/ om haer
teghen de openbare gheweldt doenders te beschermen/ende by alle mid-
delen van hare halsen af te weeren de ellendighe slavernije/ welke de
vzeemdelingen over haer en hare naecomelingē sochten te bzingen. Hier
toe zyn de goede inwoonders deser Landē des te meer ende te meer ver-
weckt geweest/ siende dat den Hertoge van Alba, ende andere Auteurs
ofte beleyders der Nederlandcher ellendē/ nu de grootste authoziteyt by
den Coningh hadden/ende dat sich Don Jan meest reguleerde naer den
raedt der selver/en der gener die hy by solemneln eedt hadde beloost/
tot exempel van andere/ te straffen/dat is: der ghener/die den bzant ge-
steken hadden in de schoonste Steden vanden Lande/ende die hare han-
den besootelt hadden in het bloedt van veel dupsent ontschuldige Men-
schen/jae selfs der ghener/die de getrouste Dienaers ende beste vrien-
den des Coninghs waren geweest: Dese/segge ick/ waren by Don Jan
alder meest geacht/alle saecken dzyvende nae haerliedē eygen fantasie.
Wat goets condēn sy doch nu verwachten ofte verhopē / als sy alsul-
ken tyzannighe ende wzeede moordenaers saghen gestelt tot Rechter
over hare leven/erven/en goederē/indien sy / die inde voorgaende jaren
so veel bedziengerijen/en loofse handelingen / tot haren grooten nae deele/
hadden gesien en geboelt/wederom haer inde handen der Spaengiaerdē
ghegeven hadden/sy souden des geheelen werelts spot zyn gheworden.

Don Jan byandt verclaert zijnde/ heeft sich met alle ghewelt tegen de
Staten ghestelt/ende hy heeft haer eenich volck te Gembloers/aff gesla-
ghen den 31 Januarij/ Anno 1578. sijn victorie vervolgende/ heeft
hy noch eenige Stedekens/eensteels met geweldt/ander deels by com-
positie in gecreghen/onder de welke was het Stedeken Sichenem, al
waer hy seer wzeedelijck heeft gehandelt tegen sijn belofte ende toefeg-
ginge: al dootslaende/verdzyckende ende onthalsende/ sonder eenighe
genaede. Hy heeft oock Nivelles belegert / dwelck hy nae veel stormens
heeft gedwonghen tot Compositie/den Heere van Villers Gouverneur
met al het Garnisoen toe seggende dat sy souden mogen wpt trecken met
Kapien ende Poingiaert/de Capiteynen te peerde: Maer den byandt
heeft sijn moordadich gemoet bethoont door het vermoorden van alle de
crancke ende gequetste soldaten/die so ras niet wpt trecken en condēn/
als de gesonde ende weerachtighe.

De saecken hier te Lande dus seltsaem/ende aen beyde syde dus on-
seker staende/so hebben de onliggende Potentaten(om de verbzeemdin-
ghe der Nederlanders van haere Land-Heere vooz te comen/ ende om het
wyper der oorloge te blusschen/) gearbeydt om eenen vrede in dese Lan-
den te maken: Tot welcken eynde de Keyser/Coninck van Franckrijck,
ende

ende Coninghine van Enghelandt, hare Ambassadeurs in Nederlandt gesonden hebben/die seer wel ende neerstelijck hier in ghearbeyt hebben/ ende de Staten warenders oock wel toe ghesinnet/tot bewijs waer van sijn eenighe redelijcke conditien hebben voorszgheslaghen/maer Don Ian en woude de selfde gheensins aen nemen/onaengesien dat het de Ambassadeurs hem seer rieden: Maer seyde dat hy te vrede was / datmen Bestandt soude maken: Dit en was hem nergens anders om te doen/dan om tijt te gher winnen/ ende daer en tusschen meer volcx te vergaderen. Doch de Staten en hadden gheenen smaect in de Cresves/overmits het de ghelegentheyt haerder saecken niet liyden en conde.

Soo haest als Don Ian meer Crijghs-volck becomen hadde/soo heeft hy de Ambassadeurs gheantwoozdt/dat de Coningh den gheheelen Vrede handel ghestelt hadde/ ende noch stelde in handen vanden Kerser/daer van hy haer Brieven verthoonde / ende dancktense met eenen aff. Hy meynde nu Bestandt ghenoech te zijn om de Landen door sijne gheweldighen Legher te dwinghen ende te over-Heeren/maer niet lanse ghe hier nae is haestelijck ghestozven in sijn Leger voorsz Namen, den eersten Octobris/ Anno 1578. ende met groote pompe binnen de Kercke te Namen ghedraghen/ende daer nae in Spaengien ghevoert. Hy hadde sich vast ingebeeldt/dat hy door hulpe des Paus soude Coniuck van Enghelandt, Schotlandt, Yrlandt, ende Thunis gheworden zijn/hy meende groote eere in te legghen ende beroemt te zijn / door de victozien die hy over de Nederlanden soude halen. Doch de goede God heeft sich over de Nederlanden erbarmt/ende hy heeft haer wpt de handen ende tanden des ses bloedt-dorstighen hoere-kindts/ende sijner niet-ghesellen / die hare sweerden op de selve ghewet hadden/ghenadelijck gherucket: Hy voerde in sijn Vaendels een Crucifix met dese woorden: In dit teecken hebbe ick de Turcken overwonnen. In dit selfde teecken sal ick ooc de Kettens overwinnen: Maer alst de Menschen opt cloeckste grijpen aen/soo gaet doch Godt een aender haen/het staet alles in sijne handen.

Ben Roomsche strijdbaer Heldt was ick stout en cloeckmoedich
Een overwinnend' Prins, de werelt door bekendt,
Maeſtricht, Gendt, Ypren, Sluys, Antwerpen wan ick spoedich
Maer na de Spaensch Vloot, door teering creegh mijn endt.

B b b

Alexan

1984

Alexander, Prince van Parma.

Alexander upt den Huyse van Farnese, Hertoge van Parma ende Plaifance, een Soon van Margareta van Oostenrijk, die vooz den Hertoghe van Alba Gouvernante was / is nae den doot van Don Ian van Oostenrijk/gheworzen Gouverneur ende Capiteyn Generael van weghen den Coninck van Spaengien over de Nederlanden/den 1. Octobris inden Jaere 1578.

Desen Hertoghe hadde wel neghen maenden vooz sijne regeringhe geweest by Don Ian, ende was die ghene die de Spaengiaerts weder in't Landt brochte/naer datse vertrocken waren/hy was met Don Ian doen hy meende des Staten Legher tot Rymenant te bespruinghen: Hy was oock van Don Ians weghen met eenen hoop Cryghs-volck over de Maes ghetrocken/meynende Hertogh Hans Casimirus te beletten dat hy hem soude voeghen by des Staten Legher: maer alsoo hy dat niet beletten en conde/ is weder te rugghe ghetoghen.

Desen Prince van Parma was den rechten Dog die men moest ghebruycken om de Nederlanders te bedziagen / hy is super Magister geweest in schalcheyt/list/ende alle bedziagerye/ lachende met den monde/maer het herte vol senijn hebbende/daer mede hy de Coninck meer voozdeels gedaen heeft/dan alle de voozighe Gouverneurs met haer ghestrengicheyt. : Stracks inden beginne synes Gouvernements heeft hy de saken alsoo belepdt tusschen de Provincien/datter een bedzoefde scheuringhe gecomen is/want Artoys ende Henegouwe, met Rijssel, Douway, en Orchiers, hebbē haer met den Coninc geheelyc versoent/en sy zyn van Brabant, Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt, &c. affgeweken / dwelck het wit was daer de Coninck lange op ghemickt ende gheloert hadde: wel wetende dat hy tot sijn voornemen nimmermeer comen en soude/ dan dooz dusdanighe scheuringhe der Provincien. Dit is geweest den poel van veel ellende/van eenen langhen bloedighen Crygh/ende van het verderf der Nederlanden dese naest verledene dertigh jaeren.

Als de Ed. Mog. Heeren Staten met seer groote bedzoeffnisse/dese scheuringhe vernomen hadden/soo hebben sy getracht den staet der anderer Provincien te herseecken door een Paerder Dnie/Werdzach/ en verbontnisse aen malcanderen/die sy tot Utrecht beraemt ende besloten hebben/waer van dese Landen sint der tijt zyn ghenaemt gheweest de Geunieerde ofte Vereenichde Landen. Hoe de indignatie der Spaengiaerden bitterder/en de Legers des vbandis grooter waren/hoe sy nauwer aen malcanderen zyn verplicht en verbonden geworden tot hare groote schaede: nu gheleert hebbende wel ter herten nemen ende betrachten de lesse

lesse ende vermaninghe des cloecken Veldt-Obersten Sectorij, de sijne soldatē als sy tweedzachtich waren seer aerdigh heeft aengewesen/hoe lichtelijck dat sy hier door soude comen te schande comen/ende van hare vyanden overwonnen worden: hy stelde daer een Peert in harer al-
 ler teghenwoozdicheydt/ende hy beval een van de sterckste soldaten/dat hy dit Peert den geheelen steert gelijkelijck uyt trecken soude: den soldaet heeft met al syn cracht sulcx te doen ghepoocht/maer te vergheefs.
 Daer nae heeft Sectorius een van der soldaten jongers gheroepen/ ende hem bevolen/dat hy het ecne hant vooz/het andere naer/uyt des Peerts steert trecken soude/tot dat hy den geheelen steert soude geblootet hebben/dwelck den jongen licht om doene was: hier door heeft Sectorius sijne soldaten ghesterckt ende ghestijft eendzachtelijck met malcanderen te leven ende te vechten.

De Staten lieten omtrent deser tijt (om te bethoonen dat sy ghere- solbeert waren in aller manieren hare mannelijcke resolutie te volboeren) eenen penningmuntten/waer op aen d'eene sijde lagen afghebeeldet de doode lichamen van Egmont ende Horne, ende hare hoofden op staken: Men d'ander sijde twee bechtende Ruypteren ende twee Soldaten/ met dese om schzift.

Præstat pugnare pro Patria, quàm simulata pace decipi.

Dat is:

Es veel beter voozt Vaderlant te vechten/als bedrogen te worden door een gheueynde Vrede.

Doch hoe wijfelijck ende hoe wel dat de E. M. Heeren Staten tot des Lands beste dese sake belept hebben/soo heeft den Prince van Parma met dese af gescheurde Walsche Provincien soo veel vermocht/ dat ooc verscheydene Steden in Brabant, Gelderlandt, Vlaenderen, ende t' Sticht van Vtrecht. haer van het Lichaem hebben afgescheurt/of immer wepgerlijc warē dese Dnie in te gaen/de goede ende vrome Borzgers over-
 heert zijnde van de welke de Paepsche Religie toegedaen waren/ende die des halven tot den Spaengiaerden inclineerden.

In het Jaer 1579 isser wederom een Vrede-handelinghe voorge-
 slaghen/ ende daer zyn binnen Ceulen tot dien eynde ghecomen de Gesantten des Paus, des Keyfers, des Conincx vā Hispanien, ende der E. M. Heeren Staten, alwaer men niet anders ghesocht en heeft/dan de Ghe-
 vnieerde Provincien het net t'eenemael over het hooft te trecken / ende haer in des Conincx handen te leveren/om niet haer te leven nae synen wille ende believen. Men heeft de vooznaemste van de Ghesantten der Staten soo met pensioenen/als met groote beloften gebraecht tot de ge-
 hoorzaemheyt des Conincx/namentlic de Hertoge van Aerschot, de Abt van S. Geertruyt, den Abt van Marolles, Bucho Ayta, Proost van S. Baefs, ende Iasper Schetz, Heere van Grobbendonck, die Amen gheseyt hebben op alles wat den Hertoge van Terra Nova ende Parma voorgavē. Desen

Bbb ij

Vredes

Vrede-handel heeft te weghe ghebracht / dat niet alleen de Provincien van Artoys ende Henegouwe, met de Casselrije van Rijffel zijn afgesondert ghebleven van de andere / maer men heeft het soo ghebrouwen / dat oock Mechelen. ende s'Hertogen-Bosch / met noch meer Stede / haer van de andere Provincien hebben afgescheyt. In de plaetse van een bestendighe vrede te maken / gelyck een peder hoopte / heeft men Instructien gemaect ende in Spaengien gesondē / aenwysende hoe de Coninc op het bequaemste den crich in dese Landē soude voeren / om niet alleen meester te worden / en blijven in geheel Brabant, Vlaenderen, Artoys, ende Hengouwe etc. Maer ooc om Hollant ende Zeelant, etc. te dwingen ende te over Heeren. De beyde voozgenoemde Abten wierden Raetsheeren van den Coninck ghemaect / ende dien van Marolles wert van Terra-Nova wt s' Conincks autoziteyt beloofte een pensioē van drie duysent Croonen jaerlic. Eenē seer treffelicken Per soon / die schijnt dat geweest is een vande Gedeputeerde tot desen Vrede-handel / heeft den selfden Anno 1586. binnen Lions in het Latijn laeten drucken met Annotatien / verhalende datse wel slecht moesten zyn / die niet en merkten / wat de Coninck in die Vrede-handelinge gesocht heeft / dewyle hy persisterde in die meyninghe / dat de Nederlanden begaen hadden Crimen laesa Majestatis teghen Godt ende tegen hem: Hy bevont dat hy in so lange jaren met de wapenen tot volvoeringhe der straffe / welke / nae zijne ends der Inquisitueren oordeel / dese Landen verdient hadde / niet en hadde kunnen comen / daerom practiseerde hy nu de selfde met haer eygen wapenen ende middelē te rupneren / twist onder de Provincien verweckende om alsoo d'een dooz d'andere te bestozmen / ende eyndelijc beyde partijen in den grondt te seplen. Want al ware het dat de afgewecckene Provincien ten langen lesten boven gelegen hadden / so soudē sy immers den Spaengiaerden te onsterck zyn gheworden / ende sy soudē van haer even soo wel zyn verniet gheworden / als d'andere.

Nae dat nu vele jaren lanck de Coninck van Hispanien dese Landen seer grouwelick hadde ghetzanniseert / ende daer nae met menigherley listighe ende bedriegherlijcke vrede-handelinge hadde gesocht onder zyn volcomene heerschappijc / jae tyzannijc te vzenghen / ende de E. M. Heeren Staten siende / dat haer saecken alle daghe erger worden / dooz dien dat den haet ende toozn des Coninck over al dese landen daghelijc was wassende ende toenemende / so hebben de Staten Generael in den Haghe vergadert zijnde / nae langhe deliberatie den xxvj. Julij Anno. 1581. een Placcaet gheraemt / waer in sy verhalen / hoe de ondersaten niet en zyn gheschepen tot behoef vanden Prince / maer de Prince om der Ondersaten wille (sonder de welke hy geen Prince en is) om die met redenen ende met recht te regieren / vooz te staen / lief te hebben / als een Vader zijne kinderen / ende eenen Herder sijne schapen: Ende so hy ter contrarie doet / so en is hy geen Prince / maer eenen Tyran / die vande Ondersaten (insonderheyt wanneer sulcx gheschiet met autoziteyt vande Staten der landen) mach verlaten worden: Te meer / als sy met geen ootmoedige

doetmoedige vertooningen/verskerthept van vyfhept/ vā lijf ende goet/wyf ende kint en hebben comen verwerben: twelck vooz al behoozde plaetse te hebben inde voozsz landen/mits dat die gewoon zijn geregert te worden nae den eedt des aencomenden Princes/volgende de Privilegien/ Costupmen/ ende oude hercomen deser Landen/ die sy op sulcke conditien ontfanghen/ ende soo hy die breecht/ soo is hy oock nae rechte vande heerschappye der selfder verballen/etc. Waeromme de Staten Finaliter by hare Placcaet voegen/dat sy alles overmerckt hebbende/uyt hoogen noodt gedwongen zijn/by gemeynen accoozde/ deliberatie ende overdracht/den Coninck van Spaengien te verclaeren/en met dien verelaerden Ipsojure verballen te wesen van zyn Heerschappye/gherechtighepten erffnisse van de voozsz. Landen/ ende vooztaen van gheen meyninghe te zyn den selven te kennen in eenighe saken/ Princel. Hoochept/ Jurisdiction ofte Comeynen der Landen/ ofte zynen Naem als overheere meer/ te ghebruycken/ etc.

De Coninck van Spangnien dagelijcx by experientie ghenoechsaem bevindende/dat de Doozlichtige Prince van Oraengien hem insonderhept in zyn boos vooznemē belette/ende oock wel merckende/dat hy sich met wapenen ofte opentlijck geweldt niet en soude comen wreken/ so heeft hy gesocht ende alle middelen aen gelecht om desen vromē Helt van het leven te berooven dooz moozdenaers/ daer toe geen gheldt sparende. Hy heeft vooz eerst Anno 1582. (dooz eenē Iouan de Isoncha) eenē Spaeschen Coopman binnen Antwerpen/genaemt Iasper de Anastro, beloofte te gheven tachtentich duysent Ducaten/ ende een commenda vant sint Iacob, als hy den Prince van Orangien soude om ghebracht hebben. Desen Anastro selve niet stout genoegh zijnde/om dit int werck te stellen/ heeft (dooz persuasien van eeuwige salicheyt daer dooz te verdienen/en boven dien noch grooten loff ende rijkdom te vererijghen) synen Cantooz-knecht Jan Lauregui hier toe beweeght/ die een jongh Knecht van 23 jaeren was. Desen heeft dit synen Diechtvader Heer Anthonis Timmerman gheopenbaert/die hem absolveerde/om dat hy dat aennam ter eere Gods/ende uyt pber van de Roomsche Catholijcke Religie: Iae desen Moninck heeft den Moozdenaer in syn vooznemen gestercht/ende het Sacrament daer op ghegeven.

Dit Moozbadich stuch is aen-ghegaen den acht-thienden Martij. Lauregui is wel ghewapent nae het Casteel van Antwerpen ghegaen/daer de Prince ghelogeert was/die sijn middagh-mael ghedaen hebbende/ghegaen is inde groote Saele/bergheselschapt met vele trefelijcke Heeren. Willende uyt de Saele gaen naer sijn Camer/ heeft hem desen Lauregui, by de deure staende/met een Pistole gheschoten onder sijn rechte ooze/ dat het der sijncker kake uyt vloogh:den cloot passeerde dooz t'ghemelte des monts/onder de boven tanden. De Heeren ende Edle die by sijn Princel. Excellentie waren/dit siende/ gaven den Spaengiaert dry ofte vier steken/ende de Hellebardiers staecken hem voozsz doodt/de Prince tot hem selven comende/ende verstaende/nae

de beswyminge / dat hy gequetst was / soo riep hy: Doodt hem niet, ick vergevê hem mijn doot. Men heeft by den Moordenaer gevonden/neven andere dingen/eenige Spaensche Gebedekens aen de Sancten/ Edelen ende God/onder de welker een was aen den Engel Gabriel/den welken hy hadt / dat hy sijnen middelaer woude zijn by Iesus Christus, ende by sijnen dierbaren Sone (gelijck als of Christus eenen Sone hadde/ende ooc middelaer by de Maghet Maria / dat hy mochte zijn vooznemen volbrzenghen/etc. Desen Moordenaer / ende daer naer den anderen Cantoir knecht vā Anastro, Anthonio Venero, ende den Biechtvader Anthonis Timmerman, zijn ghevierendeelt / de quartieren ende hoofden werden op de Bollewercken des Casteels ghestelt/ de welke naemaels Anno 1586. solemmelijck afghenomen/ ende als Hephlichdom bewaert. Des Princken wonde is door de genade Godes / ende door goeder Meesteren neersticheyt/wonderbaerlijck genesen/tegen aller menschen opinie. Godt de Heere heeft tot voordeel zijner Kercke ende der bedroefder Landen/desen Godtsalighen ende seer wijzen Helt het leven noch eenen tijt lanck ghespaert.

Doch niet lange hier naer/naemelijck den 21. Julij Anno 1582. heeft den Coninck van Hispanien door den Prince van Parma wederom andere Moordenaers uptgemaect / om niet alleen den Prince van Oran-gien, maer oock Duck d' Alancon, doe Hertoghe van Brabandt, Grave van Vlaenderen, etc/binnen Brugghe te vermoorden: De moordenaers waren dese Nicolaes Salcedo Spaengiaert, Francisco Baza Italiaen en Nicolaes Hugot, toegenaemt la Borde, eenen VVale. Maer eer desen aenflach int werck gestelt wiert/ is hy/ door Godes wonderbaerlijcke regieringhe ondeckt. Hugot hoozende dat de twee andere int Hof waeren aen ghestast/ ist ontloopen: den Italiaen Francisco Baza wel merckende dat hy met een strenghe ende schandeleuse doot soude ghestrast worden / heeft hem selven met een Mes in de ghevanckenisse het leven benomen. Salcedo is op het versoek van den Coninck van Vranckrijck ende zijn Moeder naer Parijs ghevoert / alwaer hy bekent hebbende / dat hy tot volvoeringe van dit feyt ontfangen hadde op de handt van den Coninc van Spangien de somme van vier duysent Ducatê/so is hy by sententie van den Parlamente van Parijs gecondemneert met vier Peerden van een gescheurt te worden / welke sententie ter executie is ghestelt den 25. October in de presentie des Conincks / zijnes Moeders/ ende van tghheeele Hofghesin.

Anno 1583. in Martio isser t' Antwerpen een Spaeingaert ghevanggen/genaemt Pedro Dordoigno, die bekende upt Spangien gecomé te zijn om den Prince van Oraengien te vermoorden/ende dat hy daer over met den Coninck selve ghehandelt hadde / hoe wel hy daer na den Coninck wilde ontschuldigen/ seggende alleen met des Coninck Secretaris daer van ghehandelt te hebben. Hy hadde oock in het door reysen te Gzevelinge met La Motte daer van gesproken. Hy was oock mede geweest in het in nemen ende plonderen der Stadt Antwerpen, Mae dat hy dese
ende

ende andere dinghen bekent hadde/is hy in Martia gherecht/ ghelijck-
men Verraders ende Moordenaers gewoon is te rechten. In dit selfs
de Jaer van 1583. is oock in den Haghe by sententie des Hofs van Hol-
landt ghecondemneert ende met den Sweerde ghericht ende daer nae in
vier quartieren verdeelt / ende aen vier kricken opgehangen geworden
eenen Cornelis de Hooge, sich uytghebende voor Bastaert vande Kepsen
Caerle de V. Die van den Coninck van Hispanien in dese Landen is ge-
sonden/om opzoer/scheuringhe/ende over al Alarm te maken/ tot ruine
ende verderf des Landts.

Daer is oock Anno 1584. den 13. April te Vlissinghen gevangen ende
gherichtet eenen Hans Janßen, een rijck Coopman/die den Prince met alle
die by hem waren/ meynende door Suspoeder gelept in eenen Kelder/
omtrent den huysse daer den Prince gelogiert was/om te brenghen ende
desen Hans Janßen hadde van deser saecke gehandelt met den Spaenschen
Ambassadeur in Vranckrijck.

Niet lange nae dat desen aenflach ghesailleert was isser eenen Fran-
cosschen Capiteyn van het garnisoen vander sterckte ter Neuse genaemt
Le Goth, gevangen ende ghelevert in handen vanden : Marquis de Rou-
baix, van den welken hy is aenghesproken ende versocht om eenighen
dienst te doen voor de behoudemisse van zijn leue/ dreygende hem anders
te dooden/ om dat hy eens uyt de gevangenisse gebroken was. Ende
by namen heeft den Marquis versocht van Le Goth, om yet voor te nemen
op den Persoon vanden Prince van Orangien, twelck de Capiteyn nae
bele woorden ende beloften van vergheidinghe ten laetsten aennam/
segghende dat hy gheleghentheydt wist om den Prince te vergheben in
een seecker pottagie ghecoockt met Palinghen/die den Prince gheerne
adt. Hier van heeft den Marquis den Prince van Parma gheadver-
teert die hem antwoorde/dat hy den aenflach goet vout ende prees:ende
laf hem macht om beloften van vergheidinghe te doen. Maer den Ca-
piteyn los zijnde/ heeft dit schelm-stuck aen den dach ghebrought / ende
hy is de Landen ghetrouwe ghebleven oock inden dienst der selfder ge-
storven.

Den Keyser en sijn Soon Philips hebb' ick vaillant
 Van mijner jonckheyt aen, ghedient in't Nederlant,
 Te weren Tyrannij, ick t'sweert nam sonder schromen:
 Doch ben onnoosel noch, tot Delff ter doot gecomen.

t'Goeddadich feyt begaen aen den
Doozluchtighen
Prince van Orangien.

Aldus hebben de Spaengiaerden ende haren aenhangh op alle manieren ghesocht den Prince om t'leven te bzenghen/dwelck sy oock eyntelijck/dooz Godes toelatinge/tot straffe onser ondanckbaerheyt ghedaen hebben / dooz eenen Baltasar Geraerts, Borzanignon. Doch op dat wy dese droevige Tragedie/ghelyckse geschiet is weten mogen/so sullen wy de selve met alle haer omstandicheden naecktelijck verhalen.

Het is ghebeurt/dat in den Jaere 1584 in het begin van Meye/binnen de Stadt Delft/in het Hoff vanden Prince van Orangien/ ghecoois een jongman/oud zynde tusschen de 26 ende 27 jaern/coztachtich van persoon/slecht van gedaente/ende leelijck van opsicht/ genaemt Baltasar Geraerts, van Villefans in Borgondien, maer hy noemde hem Fransoys Guyon, van Befanson Sone van Pieter Guyon van Lyons, die eertijts ont een aenflagh/tot vorderinghe vande Gereformeerde Religie gedaen/en om de Religie ghedoot was. Mede bzenghende eenen Brief aen den voornoemden Prince/ende hem aengevende den ijver / die hy hadde tot de Gereformeerde Religie ende den Prince : Desgelijck/hoe dat hy dooz Lutzenborgh reysende een van sijn maegh-schap / ghenaemt Ian du Pre, Secretaris vanden Grave van Mansvelt/versocht hadde/by den welcken hy hem eenen tijt langh onderhouden hadde / tot dat hy resolbeerde (om sijn consciencie) van sijn voorszeden Cosijn te scheidten : Maer gesuspecteert zynde vande Jesuiten/soo was hy gedwonghen gheweest subjtelicken te vertrecken/en hadde van sijn Cosijn een deel vliegghende segelen becomen/ofte signaturen van den voorsz. Grave van Mansvelt/by de welke hy dochte/datmen soude mogen eenigen goeden aenflagh upt rechten op eenige Steden in Lutzenbogher-landt / ofte andersints : met dierghelycke meer andere geschiedenisse en circumstantien/dienende om in eenigen dienst ofte achttinge by den Prince te geraken. Hy heeft hem oock/onder t'derel van Religie/inde kennisse van s'Princen Hof-ghesin gesocht te bzenghen/ende liet hem altijt in de Predicatie en Avont gebeden vinden/met een Psalm boeck/ Testament oft Bibel inde handt.

Den Prince dit aengheseyt zynde / gaff vooz antwoorde / dat hem dochte/dat dooz sulcke middelen geenen aenflag te maken en was/maer dat het mochte dienen vooz de Boden die tusschen Bruyffel en Camerijck om hen daer mede te behelpen/daerom hy hem geboodt eenighe daer te laten. Ende alsoo den Heere van Schoonewal nae Franckryck reysdes

vondt hy goet desen Balthasar mede te senden aen den Maerschalck de Biron, die men meende dat soude wordē Gouverneur van Camerijc, om hē met dese segels te behelpen: also reysde hy met hem nae Franckryck.

Daer na weder gekeert zijnde upt Franckryck heeft hy brieven gesocht soo aen den Prince/als oock aen de Staten/mentie makende vā de doot van den Hertogh van Brabant en Anjou: Waerom den Prince hem in sijn slaepcamer dede comen/ op sijn bedde noch liggende/ om hem particulierlyck te vragē vande doot des Hertogs. Aldaer soude hy hem doozsteken hebben/so hy namaels bekende/hadde hy sijn daghe by hem gehad. Niet lange daer nae werdt hem aengheseyt/dat hy soude vertrecken: waeromme hy wat ghelts eyschte/ thoonende dat hy rouffens noch schoen hadde/twelck den Prince hem dede leverē dooz dē Secretaris/den 8 Julij: Met welck gelt hy cochte vande soldaten vander Macht 2 sinckroerē/om daer mede sijn voos voornemē te volbrēngē.

Op den 10 Julij is hy op de noen-maeltijt by den Prince gecomen/ ende eyschte een paspoort/met een bevede ende verbaefde stemme/ gelijk de Princeesse daer by staende/seer wei merckte/ ende vracchte den Prince wie hy ware/om dat hy een quaet gelaet en op sien hadde: Waer op den Prince antwoorde/dat hy sijn afscheydt begheerde /twelck hem gemaect worde. Tegen het eynde der maeltijt sagmen hem wandelē by de Stallingen/achter het huyse/ streckende na de wallen der Stad: en so den Prince na den eten soude upt comen/stont hy byten de deure vande sale/en makende maniere van sijn paspoort te eyschen/heeft hy hem niet een sinckroer dooz schoten/niet dyp clooten geladen. Den Prince gevordende dat hy ghetrest was/en seyde niet anders dan dese woorden: Heere God weest mijn ziele ghenadigh, ick ben seer ghequetst, Heere God weest mijn ziele ende dit arme volck genadich. Dese woorden ghesproken hebbende/begonst hy te supfelen/maer een van de Dienaers/met naeme Joncker Iacob van Maldere, sijnen Stal-meester/die dese vooz. woordē getuychde gehoozt te hebben/heeft hem vast gehouden/ ende wert op de trappen neder gesett/alwaer hy niet meer en sprac/dā so mijn Vrouwede Gravinne van Swartfenborch, sijn suster hē in Hooghduytsche vragde/ of hy sijn ziele niet en stelde inde handē Christi Jesu/so antwoorde hy in de selve Tale/jac/en heeft noyt meer gesproken. Ter stont wert hy op een bedde gebzagen in de Sale daer hy ghegeten hadde/alwaer hy niet langhe daer nae sijnen Geest gaff. Sulcx is het eynde gheweest van desen Prince by de sijne en audere/oock geacht den wijsten/voozichtigsten/gestadighsten/grootmoedighsten/geduldighsten/treffelijcksten Prince van sijnen tijdt gheleest ende ghestorven nae sijn spreckwoordt oft de vjse/Sævis Tranquillus in Vndis, dat is/stil tusschē de wreede Zeebarē/en heerlycke doot/als vooz t'Vaderlant/gewenscht by alle Godvuchtige Wyse/dien sy nimmermeer t'ompasse comt / mits dat hy in clepue tijt soo wel van de vreesse als van de pijn ontslaghen gheweest is: Een doot/daer mede den hoogen God/een beguaem instrument namaels heeft bewesen/dat de oozloge inden persoon vanden Prince niet en bestondt/maer

maer aen sijn hooge hant/nademael sijner byandē victorie ober hē/ haer noch tot haer gewenscht vermetē niet en heeft gebzocht: daer en tusschē overtuycht van onmenschelike bloetdorsticheyt. Want synen tweeden Sone Mauritius van Nassau, gebozen Prince van Orangien, van die tijt af/ *Maurits* hoe wel seer jong was vā ontrent 17 of 18 jaren/ een voornemē aennam van sijns vaders voetstappen te volgen/ en sijns Vaders/ en des Lands saken upt te voeren: ende tot meerder spoze van dat sijn opset/ nam aen boerde een Symbolum ofte Devijse/ schilderende eenen afgehouwē boom/ upt welken een ofte meer spruyten upt springen/ dat metter tijt boomen worden. By dese devijse oft Symbolum also geschildert schreef hy/ Tandē fit surculus arbor: dat is/ dat ten lesten een spruyte eenē boom wort: wils leude aenwijsen/ dat het met den afgehouden boom/ ofte doot sijns Vaders niet al gewonnen was: maer dat de spruyten daer upt schietende/ wel mochten de Velders des booms bewijsen haer bloetgierige sotheyt by alle de werelt te belachen. De Princeesse sijne huysvrouw daer by staende seer beroert/ wert manlijck uptroepende/ God biddende om sijn H. gaven van ghedultsaemheydt/ nademael dat het hem beliefde haren Vader/ haren voorzgaendē Man/ en nu desen/ in haer tegenwoordicheyt alsoo upt dese werelt te halen. Den moozder socht te ontcomen langs de achter plaetse/ en heeft int wech loopen sijn ander sinckroer laten vallen/ ende was alreede de stallinge ghepasseert: uytcomende tot Delft in de Schoolstrate/ na des Stads vesten/ meynende van de wallē in de vesten te springen/ die vol waters warē/ en hy hadde by hem 2 blasen/ die wak opgeblasen waren/ met een pūpken/ om de selvige voort op te blasen / en also daer mede ober de vesten te swimnē: Maer hy wert achterhaelt en vast gehouden van twee van des Princen Dienaers/ tot de welke noch ander quamen toegelopen. Hy was seer verschzickt en verbaest/ Maer siende datmen hem niet doot en floech/ so maeckte hy den onderbaesden hopende oft sijn seyt goet mochte gevonden worden/ en dat hy also ontcomen soude/ seggende dat hy niet gedaen en hadde/ dan dat dē Coning sijnen Meester hem belaeft hadde. Also wert hy ghezocht in de Camer van de Concergerijē/ alwaer die vander Wet vergaderdē/ hem examinerende: Maer hy eyschte pampier en inckt/ belovende/ nae dien hy een gevangen man was/ dat hy de geheele waerheyt soude verclarē/ twee hy nochtans niet en dede/ maer mengde veel leugenen onder sommighe saken die waerachtigh waren/ als naemaels bleeck.

Hy beleeft/ dat hy genoemt was Balthasar Geraerts van Villefans in Borgoingnen/ en dat hy 6 jaer langh den wille gehadt hadde den Prince te vermoorden/ en dat hy tselfde cenige te kennen gebende/ daer ober berispt wert. Maer ober dyp jaeren ghehoort hebbende/ dat den Prince van dē Coninc geproscribeert ofte verwesen was/ so socht hy herwaerts te comen/ om dat te volbrēngē. Maer verstaende dat een Bisscoper hem alreede soude vermoort hebben/ so gaf hy hem in dienst van Jan du Pre, Secretaris vanden Grave van Mansvelt. En daer na hoorende/ dat den Prince noch leefde/ so nam hy vozen hem te dooden/ watter hem oock aff

comen mochte/hopende in't Legher van den Grave van Manffelt mid-
del te vinden/om over te loopen/hem als dan te veynsen van des Prince
Religie te wesen/ende soude hem presenteren de vliegende Zeghels des
voorz Graefs in roodt wasch gedrukt/en also bequamen tydt bespici-
om met het minste perijckel den Prince te dooden: Maer dooz diversche
oorsake belet zijnde/is hy de letsten in Meert van sijne Meester geschep-
den/ende tot Criere gerepst/allwaer hy aen eenē Jesuyt in Siechte ver-
claert hadde alle sijn opstel en voornemen/ biddende hem/ dat hy t'selve
nae Paesschen den Grave van Manffelt/ te kennen wilde gheben. Desen
Jesuyt raede hem t'selve oock aen te geben den Prince van Parma, also
hy daer nae dede binnin Dooznick met eenen briez: Maer dooz vreesse en
dozste hy geen antwoorde verwachten. Ende was alsoo tot Delft ghe-
comen met de Zegels/om sijn stuck te volbrēngē: Maer also hy geen ge-
legentheyt en vondt/om sijnen aenflagh te volbrēngen/soo reysde hy met
den Heer Caron nae Vranckrijck/van waer hy met brieven (inhoudende
des Hertogh van Anjous doodt) aen den Prince ende Staten gesonden
werdt: Ende daer nae loerde hy om hem te doozschietē/achtende dat het
den bequaemsten middel soude zyn/als hy ter Predicatie / ofte ten eten
gaen/oste vande Tafel comen soude: En hadde daer toe twee Sinckro-
ren gecocht ende geladen/d'eene dat met d'z clouten geladē was/hadde
hy op hem los geschoten/ende midts de weere der Hellebardiers en con-
de hy de tweede niet affschieten/twelc hem leedt was/ versekerende dat
hy aldien hy tegenwoordich twee dupsent mijlen van daer ware/dat hy
derwaerts soude keeren/ om de doodt des Princen te volbrēngen. Dit
was het effect van t'gene dat hy gewillichlic sonder tormenten selve ge-
schreue heeft. Daer na/wesende in de gevangenisse/heeft hy op vers. h'ey-
den reysen bekendt/ende tot inder doot daer by ghebleven/het gene hier
nae volght:

Ten eersten verclaerde hy onghelijckicht dat hy enlanghs te voozen
van de Proscriptie des Coninghs gehoozt hadde/en dat hy in May te
vozen/te Delft wesende/sijne aenflagh soude volvoert hebben/hadde hy
bequamen middel gebonden dat te doene/en te mogen ontcomen: Daer
na versochte hy/om de brieven van des Hertoghs doot te brengen/ende
dat hy d'daeghs te voozen den wille hadde den aenflagh te volbrēngen/
maer hy en dozste het niet bestarn / siende dat het niet mogelijk en was
te ontcomē: Maer dien dagh/als hy t dede/was hy geheel geresolveert
geen perijckel te ontsien/ al hadde oock den Prince omringelt gheweest
van vijftich dupsent mannen.

Aengaende de verclaringe/die hy de Jesuyt gedaen hadde/ seyde hy
als voozen. Goc dat hy / in Vranckrijck zijnde / nacht noch dach rust en
hadde/noch ooc slapen en conde/so quelde hem die aenflagh, Jae op dat
hy mochte gesonden worden met die brieven/sochte hy twist/ende bocht
met die ander Dienaers: Ende soo hy sijn voornemen niet en hadde die
reysse volbracht/soo soude hy weder in Vranckrijck gekeert hebben/ende
hem gevoeght by eenige vande Gemeynte van de Religie/ ende soo veel
ghemaccke

ghemacckt by de Consistorien/ dat hy Brieven van Recommandatiën soude hebben vercregen/ om herwaerts over toegang te hebben/ en also syn voornemē te volvoeren. Soo hy in ter Pijn-banche hadde geweest/ oock eer hy daer toe quam/ bekeude hy/ dat hy syn voornemen te kennen gegeven hadde dē Doctoz Broeder Gerry, tot Doornick Muire-broeder. Gepijnicht zijnde/ bekende hy/ dat desen Muire broeder hem daer in gesterckt/ ende hem synen segen gegeven hadde/ ende beloofst/ dat hy Godt voor hem soude bidden: Dat oock den Jesuyt van Trier hem toegeseyt hadde/ dat hy soude gestelt worden int getal van de Martelaers/ soo hy inde daedt storve. Deselve stuck was noch dzye andere Jesuyten kentbaer ghemacckt.

Wederomme gepijnicht zijnde/ seyde hy/ dat hy eē arm Geselle was/ soeckende goet te vercrijghen. Hy hadde den Prince van Parma de sake te kennen ghegheven/ die hem ordonneerde den Raedts-heer van Affonleville, om met hem daer over te handelen / welke hem op de swaricheden van dat stuck seyde / dat hy den Coningh van Spaignen eenen grooten dienst doen soude/ ende seyde hem/ hoe dat den Prince van Parma die sake goet vont: ende so hy t' stuck volbrachte/ so soude hy genieten den loon/ die inde Proscriptie begrepen was: maer dat hy gheensins den Prince van Parma en soude bedragen oft melden/ indien hy achter haelt werde. Ende op de swaricheden/ die Affonleville hem voozhiel/ van dien toegangh in't Hoff vanden Prince / seyde hy hem gheantwoordt te hebben/ dat hy hem selvé soude noemen/ Franchoy's Guyon, de sone van Pieter Guyon, die certijts ter doot gezocht was om de Religie/ met confiscatie van syne goederen/ ende also als een arm Geselle luttel goets hebbende/ ende de Religie seer toegedaen/ soude hy in s' Princen Hoff synen dienst ende syn voozsz. Zegels presenteren/ om hem selven aenghenam te maken: t'welck Affonleville seer goet vont/ hem seer vermaende tot het volbringen: Anderwerf biddende / den Prince van Parma niet te melden/ om heel oorzaken. Ende siende/ dat hy daer toe soo seer gehert was/ seyde hy tot hem: Gaet mijn Sone, ist dat ghy dit feyt volbrengt, den Coningh sal u houden al het ghene dat hy gelooft heeft, ende ghy sult eenen eeuwigen naem hebben. Ende daer toe soude hem den Prince van Parma alijt voozderlijck wesen: ende dat Parma de voozsz Zegels ghesien hadde/ ende te vreden was/ die te laten ghebruycken: Maer dat Mansfelt, zyn Signet souden veranderen/ ende niet meer ruytwijs soude gesneden worden: met meer ander Instructien/ die hem Affonleville gaff/ so hy tot Antwerpen by Aldegonde quam/ ende diergelijke. Waer op hy Balthasar antwoorde/ dat hy hoopte hem so wel te beynsen van de Relige te wesen/ dat hy soude mogen comen inden dienst van een Secretaris/ om by diē middel de bequaemheyt te hebben/ presenterende eenighe brieven te ondertrecken/ ende van den Prince met eenen dagge te doozsteken / oft by ander occasien: Persisterende alijt na de pijnighen / oock noch des derden daeghs/ dat het hem niet leet en was/ ende het noch te doene ware/ dat hy't niet laten en soude te doen/ al soudet hem costen dupsent lijven.

Dese schriftelijke bekentenissen/ oock de andere gewillige ende pijn-
like/ gehoozt ende ghesien zynde/ so hebben de Heeren handen Hooghe
ende Provinciale Raeden/ ter examinatie ende judicature handen gevan-
gen/ beneffens de Heeren van den Gherecht der Stadt Delft gecommis-
teert/ vonnisse teghen den selven Balthasar upt ghesproken/ inhoudende in
effeect als volght:

Also Balthasar Geraerts, gebozen van Villesans / in't Graeffschap van
Bor-goingien/ gebangen bekent heeft/ voozgenomen te hebben te duoden
den Voorlichtigen Hoogh-geboze Vorst/ den Prince van Oraingien, &c.
Ende tot dien eynde by hem vercreghen zynde sekere vliegende Zegelen
vanden Grabe van Mansvelt, hadde geconfereert tot Doornick met den
Raeds-heer Assonleville. van wegen den Prince van Parma, die hem toe-
sepdé/ so den gebangen sijn vooznemen wiste te volbrengen/ ende de Van
ofte Proscriptie teghen den Prince van Oraingien ter executie te stellen/
dat den Coningh van Spaingie hem soude voldoen/ dat in de Proscrip-
tie verhaelt stont/ als onder ander te betalen de 25 duysent Ducaten: en
voozder/ dat hy hem noemé soude Fráchoys Guyon, vepnsende de Religie
toegedaé te wesen/ om hem aengenaem te maké int Hof vanden Prince:
volgende welchen raed/ slagh/ den gebangen gecomen was int Hof des
voorz Prince/ onder den naem vā Franchoy's Guyon, ende hadde gecocht
den 9 July twee Pistoletté ofte Sincroers/ die hy op den thienden ter-
wyle de Prince ter Tafelen sat/ gingh laden/ ende weder gecomen zyn-
de/ die beyde aen synen riem bedeckt onder synen mantel gehangen had-
de/ en alsoo den Heere Prince (gaende nae den eten upt de Salette / om
op de trappen te treden/ nae synen kamer) met het een Sincroer ghes-
schoten/ van welchen scheute de voorsz. Heer Prince gestorvé is. Welc-
wesende een valsch verradich sept/ bedrevé aenden persoon van alfulcké
Personagie/ als den voozgenoemden Voorlichtighen Hoogh-gebozen
Vorst/ de Prince van Oraingien hooger memozen geweest is/ niet en bes-
hoozt onghestraft te blijven/ maer ten exempel van alle anderen seer ris-
gozselicken ghestraft te worden.

Soo ist dat mijn Heeren boven ghenoecht wel ende rijpelicken ober-
wogen hebbende de Confessie van den voorsz. gebangen/ ende alle
t'gene in desen te consideren stont/ den voorsz. Balthasar ghevangen ge-
condemneert hebben/ ende condempneren by desen/ gheleydt te worden op
het Schavot/ al hier voozt Stadthups opgerecht / om aldaer eerst sijn
handt/ daer hy dat verradersche moordadigh sept mede bedreven heeft/
met een gloepende toefluytende yser geschroeyt ende affgebzant te wor-
den: ende daer nae met gloepende tanghen tot ses reysen en verschepden
plaetsen / soo aen armen/ beenen/ ende t'gene daer sijn lichaem meest met
vlesch becleet is/ het vlesch uptgebzant en afgenepe sal worden/ en dat
hy daer nae levendich aen vier quartier en gehouden sal worden/ begin-
nende van onder: ende ten lesten hem den buyck op gesneden/ ende sijn
hert uptgenomen/ ende in sijn aensicht geworpen/ en daer nae sijn hooft
afgehouden sal worden: ende dat sijn vier quartier en op vier bolwercké
uptghe-

eyt gehangen/ en sijn hoost op den School-thozen achter het Logement des voorsz. genoemde Heere Prince/ op eenen staech gestelt sal wordē: Verclarende alle sijne goederen gheconfisqueert. Dese Sententie is ghepronunciert op't Stad-huyse der Stadt Delft, den 14 dagh Julij / Anno 1584. Onderteeckent. A. van Moer.

Also is hy des Saterdaegs/ zijnde den 14 Julij / openlick tot Delft op de Marct op een schavot ghebrocht/ alwaer dat hy nae luyt van de voorsz. sententie gehandelt en geexecuteert is/ houdende den selven moet als hy te vooren gedaen hadde/ wonderlike patientie toonende: geē Preedicantē wilde hy eenich gehoor geve. Int brandē van sijn handt/ en t'afrijpen van sijn vleesch/ en maechte hy geen getier oft misbaer: maer scheē selve noch een Crups met sijn handt ende armen te maken/ die hy crupswijs over malcanderen leyde/ als hy aen de pale gebondē stoude/ om het volck te segenen: Ende alsoo werdt hy gebierendeelt/ ende de quartier en opgehangen/ ende het hoost op eenen stake gestelt/ t'welck naemaels behandelicken affghestolen werdt.

Naer dat desen Doozlichtigen Doost so deerlijcken dooz de hant van eenen eerloosen Borgoingnon het leven benomen was als het hier vooz verhaelt en beschreven is/ so is sijn lichaem dooz last vande H. H. Statē van Holland, Zeeland, Vriesslandt en Vtrecht, heerlijcken ter aerde gebrecht/ en begraven tot Delft inde nieuwe Kercke/ alwaer men huyden daeghs de Monumenten noch siet. Welcke begravinghe gheschiede op deser manieren: vooz en al eerst gingē Bozgers van Delft gewapēt/ maer op rouddragende maniere: daer na de Trompetters. Daer nae werden geleydt acht paerden/ met swart laken behanghen ter aerden toe: Achter elck peert wert gedragen een Baniere van den Wapenen/ presenteerde elck Heerlijcheden/ daer t' Peert oock mede behangen was. Het eerste werdt gheleydt van Joncker Geraert van Schoten, met Joncker Paulus VVijts presenterende Breda: de Baniere met de Wapen vā Breda, droeg Joncker Philips de Grutere, Heere vā Diricxlandt. Het tweede peert leyde Jonckheer van der Delft, ende Joncker N. de Roules: de Baniere met de Wapene van de Marck-graefschap van der Vere ende Vlissingen, droegh Joncker Ian van Egmont. Het derde peert leyde Joncker N. van Spranggen, ende Joncker Iohan van Doestrum, Casteleyn van VVoerden, de Baniere met de Wapen vā Chalon droeg Jonckheer Rosue. Het vierde peert leyde Joncker Floris Serclays, ende Jonckheer Pieter van Roon, Balliou van Putte: ende de Baniere met de Wapen van Dieft, droegh Joncker Jasper van Poelgeest. Het vyfde peert leyde Joncker Iacob van Almonde, met Joncker N. van Raephorst: de Baniere met de Wapene van Vyanden, Joncker Geeraet van der Na. Het sesste peert leyde Joncker Cornelis van VVijngaerden, ende de Joncker vander Linden: de Baniere met de Wapene van Catsenelleboghe, droegh Joncker Lancelot. Het sevende Peert leyde Joncker Philips vander Aa ende Joncker Harman van wtenhorst: de Baniere met de Wapene van Nassau, droegh Jonck-Heer Cornelis van Sweden. Het achtste peert leyde Jonck-Heer Ian.

Ian Bacx Castelen van Heusden, met Joncker Dierick van Duvenvoorde, Baillou van den Briele, de Baniere met de Wapenē van Orangien, droeg de Heere van Marquette. Dese Edelen/gelijck alle andere / waren al int swarte met lange mantels tot der aerden. Hier nae droegh de Heere van Mansart sijn Cornette: De Heere van Rihoven sijn Guidon: Jonckheer Ian van Naeltwijck, sijn Baniere, elck bysonder fraeye Debysen des Prin- een inhebbende. Hier nae volghden vier Schilden van des Princken vier Quartieren/te weten/Nassau, Stolburgh, Hessen, ende Coninghsteyn: Ghe- dzagen by den Vaender-Heere van Peterschem, van Denre, Jonckheer VVencely van Botfelaer, ende Ian van Assendelft: Jonckheer van Cralin- gen. Hier nae droegh Heer Jacob van Egmont, Heer van Kenenburgh/die heel Wapen met sijn Timber ende colouren. Daer nae droegh Joncker Daniel van Botfelaer/Heer van Merwe, het Helmet/ Joncker Duyts (Ca- piteyn van de Guarde) het Rijdt-sweert: Heer VVolfart van Bredero- de, droegh den Wapen-Rock. Daer naer wert ghelepydt het Rou- peert/ met swart sluweel tot der aerden toe behaughen/by Joncker Brecht. en Joncker van Maldereede. Hier nae droegh den Grave vā Oversteyn een bloodt Sweert/ende den Baron van Creange een goude Croone: Haer volghden dzy Hoff-meesters/de Heere vander Aa, van Audenfort, en van Viery, met stocken inde handt. Daer nae wert van 12 Mannen de Ba- re ghedzagen/daer t'lichaem op lagh/met wapenen behangen: neffens t'welcke gingen Heer Ian van Boigoingnen, Heer van Froymont: Heer VValrave, Heer van Brederode, Heere van Merode: ende de Heere van Soe- terwoude. Naer het Tijck/ ende den Herault veighde de Prince Maurits, Grave van Nassau: des Princken Sone/met eenen Mantel lang slepende/ ende opghedzagen van synen Gouverneur/den Heere van Sonfelt. ende hy hadde t'sijner rechter syden den Keur-Forst Truckses vā Ceulen/t'sy- ner sincker syden den Grave van Hohenlo. Daer nae gingen elck allee- ne/ Grave VVillem Lodewijck van Nassau: Grave Philips van Nassau: en- de de Grave van Solms / die den rouwe sloot. Wien volghen de E. Heeren Staten Generael/den Raedt van State/de Statē van Hollant/ die Presidenten ende Raeden van den Hoogen ende Provinciale Raden van Hollandt/met hare Secretarisen: Daer nae den Schout/ Borghes- Meesteren/ ende die gantsche Magistraet van Delft: Daer nae de Pre- dicanten/ende Capiteynen vanden Prince sijne. Cravanten/met andere Capiteynen ende Bevelhebberē: wien al volghden ontalijck volck sonder ozdomatie.

Welcke uytvaert ende begravenisse met groote ende onuytsprekelij- ke droefheydt aller Borgeren der Stad van Delft / ende andere goede Patriotten volbzacht werde. Men sagh ende hoorde ten dien selven dae- ghe/binnen de gantsche Stadt/niet dan weenen/suchten ende kermen/ over de ellendighe doot van desen vroomen Prince: God biddende des- se Landen van meerdere swaricheden en perijckelen (daer de selve dooz- t'aff-sterven vanden Prince van Orangien mede schenen ghedzeycht te wesen) te beschutten ende te beschermen. Tot welcken eynde/dien selven dagh

dagh voor den middagh door Arent Cornelisz. Dienaer des Heplighen Euangelij aldaer/een heerlijk sermooon ghedaen ende gepredicht werde/over de plaetse uyt de Openbaringe Joannis/ Zalich zijn de dooden, die inden Heere sterven, &c. welke Predicatie naemaels in openbaren Druuck uytgeven is/daer wy den pberigen Leser toe wijfen.

Als de Coninck van Hispanien hoorde dat desen treffelijcken Dorst/ die voor den welstandt deser Landen lijff ende goet heeft opgheset/van het leven berooft was/soo heeft hy ghemeynt dat hy het al gewonnen hadde/ of immers dat coorts alle dunck naer sijnen wensch gaen soude/maer God de Heere heeft bewesen ende doen blycke/dat het sijne handt is die ons beschut en beschermt/en dat het nimmermeer aen instrumenten en sal ontbreken/om sijn volck ende Kercke te bewaren. De Staten hebben strax nae de doot des Hoogh-losficken Princes van Orangien, het Gouvernemen van Hollandt, Zeelandt, Vriesslandt, ende Vrecht, ghegeven sijnen Sone Prince Maurits van Nassau, ende daer hy het Admiralschap der Zee/die als eenen cloeckmoedigen Heldt de Landen met den sweerde heeft beschermt/dē vbandt grooter affbreuc doende als sijn Heer Vader hadde connen doen. Hy heeft doen blycken dat der Spaengiaerden vel niet harder en is/als andere menschen/gelijck tot noch toe vele genyent hebben/maer dat sy zijn Hombres como los otros, ende dat het der halven groote dwaesheyt is/vā haer Servitutum quotidie emere, gelijk gedaen hebben alle de gene die hem hebben aengebden/ op dat hy haer geen quaet nochte schaede doen en soude.

Onder alle Gouverneurs die de Coninc van Hispanien in dese Landen gesonden heeft/wort insonderheyt den Prince van Parma gepresen. Ick bekenne ooc geerne dat hy de beleefste van allen geweest is/waer mede hy veel meer gewonnen en uytgericht heeft/dan alle sijne voorszaten met hare strengicheyt ende wreedtheyt gedaen hebben/of hy/tot sijne hooghste victozien gecomen zijnde/so goedertieren soude gebleven zijn/oft dat hy ons vermeestert hebbende: alle gaer nae den wreedden wensch Caligula/gelijckelijc soude uytgheroept ende verdelget hebben/dat soude den tijdt geleert hebben/indien God de Heere hem de finale victozie ende het leven soo lange gelaten hadde/hy was Meester in de conste van veynsen/zijnde een Italiaen/ die andere Natien daer in te boven gaen/en onder alle die/eenē Prince die professie daer vā maecte/des te meer conde hy sijn bloedigh voornemen te sijner tijt volvoert hebben/overmits hy van Pauselijcke affcomste was/die hem hier toe soude gheraden hebben: Maer sekerlyck al en hadde hy niet anders gedaen/dat dat hy moordenaers heeft gehuert om den treffelijcke Dorst den Prince van Orangien te vermoorden/so en is hy niet weerdich onder het getal der goedertierene ende rechtschapene Princen getelt ofte gestelt te worden/sijne regeringe en is nergens nae so goedertieren geweest als vele van sijnen aenhanck daer van gheroemt hebben: neemt tot exempel uyt velen/ dit eene: Maestricht is sijne eerste victozie/welcke Stadt hy vermeestert ende overweldicht heeft Anno 1579.

D d d

wat

wat wreedthept/moorderije/vrouwen schenderije / brandt-stichtinghe/ ende ander geweldt datmen daer gheoeffent heeft eenige dagen lanck naer het innemen deser Stadt/daer van en wil ick niet spzecken/want men wel weet hoe het gemeenlyck toegact in de Steden/die nae langhe belegeringhe/van hare vbanden worden overwonnen / al hoe wel dat oock vele Veldt-Overste/selss onder de Heydenen/hare Crighs volck niet en hebben toeghelaten haren rasenden wille te volvoeren over de verheerde Steden ende Inwoonders der selfder : Doch dit latende op sijn Crighs-mans goet zyn/ soo en sal nochtans niemant connen ontkennen/dat langhe nae dat het bloedt der overwinners coele geworden was/de Prince van Parma in de Stadt van Maestricht, sijne Capiteynē ende Soldaten soo grooten moetwille ende overlast heeft laten bedryven/als of sy nu stracr eerst waren overwonnen ende vermeestert ghe worden. Daer zyn Anno 1584. brieven afghevozen/geschreven by den Raedts-Heer Sestich, die het Cancellierschap van Brabant bediende/geschreven aen den Prince van Parma, daer in hy claeghde over eenen Capiteyn Don Rodrigo de Castro, diemen te wille de Cancellrije moeste transporteren/ende die de Stadt en het Landt van Over-Mase so tyranischlyck heeft geschat/dat des ghelycke te voozen noyt ghehoort en was/selss de Geseftelycke niet verschoouende/die hy gedwongen heeft hare Clemodien ende Kerckelycke Ornamenten, jae haere Reliquien te vercoopen/ende heeftse eyndelyck soo upt gheperst/dat sy hare Choozfanghers en de andere in der Kercken dienden/moesten oorloff gheven/alsoo dat men der selfs op Kerf-mis Anno 1584 geen Clocken noch Orghelen en heeft connen gebuycken. De Magistraet ende de Edele claechden/ dat het haer ende hare Onderfaten onmogelyck was langer te draghen de lasten van de leeningen tot onderhout van de Soldaten/verclarende dat sy te vreden waren / alle hare goederen in syne handen te leveren/so sy waer mochten met Wyff ende Kinderen ter Stadt upt gaen. Maer hare clachten sijn weynich geacht gheweest/ sy hebben het Spaensche jock moeten dragen soo langhe tot dat God de Heere haer een yptcomste ghegeven heeft.

Anno 1586. heeft desen goedertieren Prince de Stadt Nuys inghenomen/gheloozende onder het ghebiedt des Bisschops van Ceulen, alwaer hy niet alleen dooz de scherpte des sweerts en heeft late ombzengen alle diemen conde becomen in de furie/sy waren dan Bozghers oft Soldaten/maer hy heeft ooc daer laten ophangen den Godsaligē Predicant Foller Oppenheim, met den Gouverneur Cloet, die swaerlyck gewondet te bedde lagh/ende noch twee Capiteyns. Siet wat een genadigen ende goedertieren Prince was dit.

Maer om wederom te comen tot het verhael der saken in Nederlandt gepasseert/geduerende het Gouvernement van Parma/ so staet hier ooc wel aen te mercken/hoe bedriegelyck/ick soude schier segghen/hoe verraderlyck datmē Anno 1588 gchandelt heeft/ niet alleen met dese Landen/maer ooc met Engelandt, datmen gelyckelyck heeft gesocht te bren-
gen

gen onder het Spaensche jock en eeuwige Tyrannie der vzeemdelingen/ door eenen verraderschen vrede/die wel de Coninginne van Engelandt, en de Coninck van Denemarck uyt goeder meyninge ghesocht hebben te bevoorden/maer de E. M. Heere Staten en hebbender geenen sin noch smaeck toe gehadt/maer hebben den selfde veelmeer ontrade met wichtige en veelvuldige redenen/die sy in openen druck hebben uytgegeven. Doch de goede Coninginne diemē persuadeerde dat alle saken oprechtelijck en ter goeder trouwe gedreven wierde/heeft even wel hare Gesantten uyt Engelandt na Oostende gesonden in Febuario die met de Gedeputeerde des Coninck van Hispanien tot Burburch in Vlaenderen in ghespreck zyn gecomen den 6 Julij. Maer als men in het tractere was getreden/soo is de groote Spaensche Armade te voozschijne ghecomen/waer mede het veyusen van Parma uyt was/want de Engelsche hebben gesien en bevonde: dat men niet anders gesocht en heeft met dese Vredehandelinge/van haer so lange in slape te wiegen/tot dat dese geweldige Armade haer met ons ende ons met haer geheelijck soude over-vallen hebben. Welcke vooz handen zijnde/ende de windt uyt den Zuidt-Westen waepende/soo heeft den Prince van Parma over luydt ghesproken: Questo vent fata la pace: dat is/Desen windt sal de vrede maken. Wat hy daer mede meynde heeft een peder wel verstaen/doe de gheweldighe Armade tusschen Engelandt ende Nederlandt aengecomen was. Siet hoe den listighen Vos met bedziegerie is swaughen ghegaen.

Sijne Excell. Graue Maurits in het Goubernement getreden zijnde/heeft sich vandē beginne sijner Regeringe seer wijselijck/mannelijck en cloeckelijck gedragen/den vbandt groote af bzeucke soo te water als te Lande doende/so met belegeringen/als slachtingen/diwelc den Spaensgiaert siende en gevoelende/heeft hy door schelmen ende verraders den selven gesocht verradelijck te laten vermoorden/door eenen Michiel Renichon Pziester Namurois,die gedeguisseert in soldaets cleederen tot dien eynde van Bruyssel inde Vereenichde Landen ghecomen was/ en niet hy alleen/maer gelijk hy gevangen wesende vziemoedelijck bekendt heeft/daer waren nevens hem noch verschepdene Moordenaers met beloften ende gelt becocht ende uytgesonden/om sijn Excellentie, en oock Graue Henrick Frederick sijn jongste Broeder van het leven te berooven. Desen Renichon is in Junio Anno 1594 inden Haghe geerecuteert/na dat hy bekent hadde/dat hy gehuert was van den Graue van Barlaymont met wille en wete nae sijn seggen/vanden Erts-Hertogh Ernestus, om sijn Excell. Graef Maurits om te bzingen/oock den Heere van Olden-Barnevelt, Leoninum Cancelier van Gelderlandt, ende den Heere van S. Aldegonde, en dat men hem hier vooz getelt hadde 200 Philips Daelders/daer hy seggende/datter noch 25000 Croonen reede laghen vooz den ghenen die sulcx soude volbzinghen. Hy is met groot berou ghestorben/biddende vooz sijn vbanden/en af sweerende den Paus/Aflaten/Pagesvier/en Nisse/prijfende ende sterbende in de Gereformeerde Religie.

Ick heb van als versocht, Aert-Bisschop, Cardinael,
 Geleertheit, Oorlooghs-kunst, der Maeghden kuysche staet,
 En bruyloft me : te zijn uyt s'Keyfers stam temael,
 Daer toe des Coninx sweer. Wel may soo ick vree laet.

t'Gouver

t' Gouvernemen van den
Vorstelicken Cardinael
Albertus / Aerts-Hertoge
van Oostenrijcke.

N Aer dat de Aerts-Hertoge Ernestus overleden was / ende de Grave van Fuentes een Spaengiaert de Nederlanden eenen tijt langh by provisie gheregeert hadde / soo is den Vorstelijcken Cardinael Albertus, Aerts-Hertoge van Oostenrijck, jongste Broeder vanden Keyser Rudolphus in sijn plaetse tot Gouverneur ghestelt. Ende nae dien dit eenen Prince van Dupschen bloede was / soo ist dat vele in dese verkiezinghe geen quaet behagen en hadden / te meer nae dien sy verstonden dat hy hem int Hoff van Spaengien / ende in sijne vorighe Gouvernemen van Portugael al omme seer vriendelijck ende beleest hadde aenghestelt. Ende op dat hy hem oock des te aenghenamer by de Inwoonders vande Over-Heerde Landen mochten maecten / soo heeft hy volgens sijn versoek aenden Coningh vercregen / dat Philippus de Nassau, Prince van Orangien, ende Grave van Bueren, mede in alle vryheydt met hem in Nederlandt soude trecken / die nu al over de 27 jaeren in Spaengien als gevangen gehouden was.

Doch alle wijse Politici ende berre siende Mannen / hebben al vry een ander gevoelen van sijne regeringe gehad / ende het ghevolgh heeft mede gheleert / dat de Over-Heerde Landen in eben so groote slavernije ende dwangh zijn gebleven / als sy te voozen waren / ende dat den Vorstelijcken Cardinael Albertus over sijne Oondersaten de selve rigeur en wreedtheydt / die occasie haer maer presenterende / gebuycht heeft / die sijne voorszaten ghebuycht hadden.

Want hy heeft ter stont inden aenbauck sijner regeringe / volgens de oude bloedige Placcaten en nae aert vande Spaensche Inquisitie beginnen te handelen / ende heeft in Julio 1597 een jonge Dochter / genaemt Anneken vanden Hove een Dienst-maecht van twee gesusters / dochters dan N. Rampart van Antwerpen, die om de Gereformeerde Religie tot Bruyssel lange ghevanghen gheweest / ende door eenighe voldoeninge by raedt vande vrienden daer van gheraecht waren / nae datse vande Jesuiten vooz ketteresch veroordeelt was / binnen Bruyssel levendigh laten

D d iij

delven/

*Anneken
Hove*

delven: niet teghenstaende sy seer ontfermelick / soo de Jesuiten als de Overicheyt badt / datmen haer in hare Conscientie niet en wilde dwingen / ende een minder straffe dan de doot / opleggen. Vraghende wat sy anders soude gelooven / dan Godt in zijn H. Woort belast hadde / ende 'rgene begrepen was inde twaelf Articulen des algemeene ende onghetwyselden Chyristelicken geloofs / waer in sy / noch van Paus, Misse, Vagvier, noch Heyligen aen te bidden / noch andere Aflaet van sonden / dan doot Chyristi bloet vergieten en vout. Zy hadde hem innich gebeden / gelijk Chyristus haer geleert hadde / om zynen H. Geest / en verlichtinge / soo sy dwaelde: maer dat sy in dese hare eenhoudighe wetenschap meer gestercht wert / ende datse die niet en conde afgaen tegen haer gemoet: Ende eer sy die sonde / op hare andere sonden / die swaer genoegh waren / soude hoopen / so wilde sy liever den bitteren doot sterben / etc. Doch en mocht alles niet baten / want sy wert niet tegenstaende / als een betteresse levendich in d' Aerde gedolven.

Omtrent dese tijt zijnder noch vele andere in Vlaenderen, ende op andere plaetsen / om de professie vande gereformeerde Religie gevanghen / daer zijn oock eenige vande selve onnuegebracht / doch heymelicker wijze / ofte onder eenen anderen name / deksel / ofte schijnfel.

Over dese Tyrannie vande Hertshertoge Albertus hebben haer de inwoonders vande gemieerde Provintien / gelijk oock verscheyden Politijque hoochelich verwondert: te meer doot dien hy in de selve tijt / de gemieerde Provintien alle omme ende doot verscheyden Princen allerley conditien van Vrede dede aanbieden: Daer doch dese daet bewees / dat alle de Ghereformeerde niemant uptghesondert ter doot verwesen waren / doch dat d'executie aen zijne macht ende niet aen zynen wille en ontzack. Het is met de Spaengiaerden ende haren aenhanck / quod differtur, non aufertur, lange bozgen / en is geen quytshelden.

Ten is hy het ombzengen deser dochter / ende andere gemeyner (doch Godts saligen) personen niet gebleven / maer Albertus met de zijne heeft oock uptgesonden zijne Sicarios ende moozdenaren / om zijne Excellentie Graeff Maurits onsen cloecken Belt-heere om te bzingen. Want den 27 Mey 1598 / wert tot Leyden op eenige suspicien ghevangen eenen Pieter Panne, ghebozen van Ypre in Vlaenderen / die een Cupper / Coopman / ende Makelaer was geweest / ende nu tot armoede gecomen zijnde / ende zynen noot clagende by eenige Jesuits gesinde / soo wert hy beweecht om het Notablels vooz te nemen / om upt zijne schulden en t'achterheden te geraecken / en is doot raet van eenen Melchior vande Valle (een der Jesuiten dienaren) ende zyn eygen Hupsvrouw vermaent de Prince Maurits om te bzingen: Ende om hem alle vreesse te benemen / soo is hy tot Doway gecomen / alwaer hem de Jesuiten volcomen instructie hebben gegheven / ende daer toe gepersuadeert / met vermaninghe wat een Goddelick ende verdienstich werck dit soude zyn / hoe grooten Sacrificie dat het ware / sulck eenen die soo veel duysent zielen verleyde / iae sulcken ziel-moozder om den hals te bzingen / ende dat hy den Hemel daer

daermede verdienen soude/ ende soo hy in't volbzenghen doot bleef / dat hy hem verskert soude houden van monde ten Hemel te varen/ ende dat hy gewisselick met lijff ende ziele ten Hemel soude werden opgetrocken/ met dergelijcke beweech-redenen meer. Dit wert by desen Pieter Panne bekent/ oock dat hy uyt desperatie sulcx voozgenomen hadde / dooz zijn schulden die hy hadde: mits dese Jesuiten/den Provinciael/Prefect ende Rector hem toefeyden te ghenieten 200 ponden blaems / te betalen 50 ponden jaerlicx / dooz handen vanden Cresozier van Ypre, ende dat uyt de gagie vande 100 ponden groote / die de Stad de Jesuiten van Doway jaerlicx gaven / vooz dat sy de kinderen ende ieucht / in haerlieder Seminarium de Latijnsche spraecke leerden. Noch seyden sy hem een Bodensampt toe/ vande Stadt Ypre. Ten derden souden sy zynen sone Hansken Panne voozsien van een Canonisie tot Doornick : Op welke toefegginge desen Pieter Panne dit feyt aengenomen hadde / daer over hem ghebiecht/ Misse gehoozt/ Absolutie ontfanghen / ende daer op het H. Sacrament ghenutticht.

Dit / ende meer heeft desen Ghevanghen bekent / mede dat hy in Zeelandt ghecomeu zijnde leedt-wesen van zijn vooz-nemen creech/ met een woegghende Conscientie / die hem dede in woorden hier ende daer uytbersten/ alsoo datmen achter-dencken op hem creech / ende ten laetsten tot Leyden ghevanghen wert. By het voozschreiben ende breeker belijdinge (als te lesen is by de Copie van't donnisse) is den Ghevangen ghebleben ende geyersisteert / al mede buypen pyne ende vanden ban psere/ t'elken met verclaringe dat t'selfde geheel ende al waerachtich was. Hier over hebben die van Leyden/ den selven Gebavgen / als een saecke van grooten ghevolge / waer aen cleefde de doot van sulcken Prince / ende op dat andere haer alsoo niet en souden laten verleyden vande Jesuiten/ daerover mede gehoozt hebbende het advijs vande Raden ende Staten van Hollandt ende VVest-Vrieslandt, ende vande hooge ende Provinciale Raden/ ghecondemneert om onthalt te werden/ ende gequartiert : Het welke alsoo den 22 Junij geexecuteert is geworden/ ende is gestorven met een seer groot berou/ de Heeren op zijne knien bedankende van haer genaedich Donnisse.

Daer was oock tot Oostende in Vlaenderen / een Supker-backer van VVeenen gebooren / die oock met diergelijcke dinghen besich was/ ende eensdeels vele bekende.

Hier uyt cannen dan lichtelick verstaen wat een ernstachtighe ende welghemeynde Dzedede het was / waer mede dese Lieden swanger gingen / Nochtans heeft den Hertog-Hertoge Albertus in het selve iaer/ iaer heel coxts nae dat den vooznoemden Pieter Panne ghericht was/ reysende van Bruyffel nae Prage, dooz zijn brieven de Staten vande verenichde Neder-Landen / den Dzedede met veel clinckende woorden weder aengepresen Mel in ore, sel in corde, dat is/ heunich op de tonge/ galle in't herte.

Die

De saccken aldus in Nederlandt staende / soo is Philips de II. van dien name / Coninck van Spaengien / aldaer ghestorven Anno 1598 / den 13 September. Die tot het eynde sijnes levens is ghebleven een ghesworcu vbandt niet alleene vande Nederlanden, maer oock van alle Christenen over den gantschen aertbodem verstroyt. God de Heere heeft hem op't eynde sijnes levens laten ghevoelen in sijn lichaem sijne slaende handt / want noyt Herodes, noch Antiochus en zijn van God den Heere soo swaerlijck gheplaecht / als wel desen Coninck gheweest is. Eenem Meester Jean Boucher heeft binnen Dooznick int selve jaer den 26 October een Oratie ghedaen / ende daer nae binnen Antwerpen laten Drucken tot loff deses Coninck / in de welke hem de waerheydt dese woorden nevens andere heeft uytgheperst ende doen schrijven :

Hy en hadde nergens plaetse aen zijn gantsche lichaem, daer hy sonder seericheyt was, dan alleen op zijne schouderen : hy en conde sich noch reppen noch roeren : Hy was vol fistulen, vande solen zijner voeten tot aen zijn ockfelen, hy hadde seeren aen twee vingeren zijner rechter-handt, die geduyrichlick van etter vloijden, ende hy en conde niet lijdē datmen hem ergens gheraecte ofte aenroerde : ende dit heeft een gheheel jaer lanck gheduyrt. Hy is ooc met de gicht ses jaren lanck gepijnicht geweest in zijne leden ende uytterste deelen des lichaems. Hier beneven so heeft hy gehadt een Erhique cortse, tot de welke dat gecomen is de derden-daechsche, en dobbel derden-daechsche cortse, die in twee jaren tijts zijne ledematen hebben verteert ende uytghedroocht de edelste partien zijnes lichaems : noch heeft hy den Buyckloop, ende Root-melisoen ghedadt, die op het laetste soo gheduyrichlick ghelooopen heeft, datmen hem in twee ende twintich daghen niet en heeft connen reyninghen, jae datmen geen schoone laeckens heeft connen onder zijn lijf brengen. Dese plage heeft de mage seer onstelt, ende eenen seltamen dorst inde kele veroorsaect, den welcken hy niet en conde lesschen : hy heeft geduyrichlick schrickelicke groote pijnē in 'thoofte gehadt, insonderheyte in de ooghen, haren oorspronck nemende soo uyt den stanck van zijn bedde, als uyt de quade vapeuren ofte dompen die hem in de herselen clommen, waer uyt oock zijnen Adem seer stinckende wert : Het lichaem is vol scherpe humeuren geweest, die hem soo beten en knepen, dat hy noch dach noch nacht slapen en conde. Maer insonderheyte heeft hem boven maten schrickelicke pijnē aengedaen, een wreede Apostumatie ofte Etterbuyle aen zijn knie. Oock soo heeft hy onverdragelicke steecken gehadt in zijne leden ende lendenen, overmits alle de quade humeuren ende materie diemen met geenderley medicamenten heeft connen resolveren ofte vermurwen, maer men heeftse moeten openen, d'welck gheschiet zijnde, soo zijnder alle daghe veel luyfen, ende wel twee schotels etter uytghelooopen, d'welck soo leelick stanck, datmen daer niet by geduyren en conde.

Dit

Dit is geweest het eynde ende uytganc vanden Coninck van Spaen-
gen Philips de II van dien name/ die zijne wreetheyt en bloedtdorsticheyt
niet alleen aen de ingesetene van Nederlant en de Indianen heeft bewesen/
maer selfs aen zijn eygene Huysvrouwe/ een dochter en suster vande Co-
ningen van Vranckrijck, en aen zijnen eenighen sone Carolus/ om dat hy de
Neder-Landen voorszack/ welke hy beyde seer deerlich heeft doen ver-
moorden en ombrenge. Den welken nochtans de Paus Clemens de VIII
in het volle Consistorio der Cardinalen/ heeft geoordeelt te zijn/ den al-
der-heylichsten die op aerden leefde: Ende den Autheur hier boven ghe-
noemt in zijn Oratie/ derf schrijven/ Dat de Heyligen des Hemels hem
zijn te ghemoete ghecomen, jae oock Christus selve, tot hem sprekende dese
woorden, comt ghy gezegende mijnes Vaders, besidt het eeuwige Coninck-
rijcke, t'welck ghy verworven hebt door al u Coninck-rijcke ende pijnen.
Ende hy doet daer noch by. Dat desen Coninck eenen nieuwen Advocaet
is in den Hemel, die zijn volck door sijne gebeden veel crachtiger sal helpen
ende bevorderen, als hy oyt hier op aerden zijnde, gedaen heeft door sijnen
rijckdom ende groote schatten. En de goede Catholijcke hopen in corter
tijt te gevoelen de cracht sijner verdiensten. Mar ons sal dese schrikke-
lijke doot deses Coninck daer toe dienen/ om te bewijfen/ ende te doen
blijcken/ dat Godt met ons is/ en dat hy selfs uyt den Hemel vooz ons
stryt tegen de Tyrannen en vervolgers van zijn kercke en gemeente.

Hier hebt ghy dan beminde Leser int lange en bzeede den oorszponc
ende voozgang vande Nederlantsche beroerten/ als oock de vooz-
naemste Tyrannien, Moorderien, ende andere onmenschelicke wreetheden,
die onder het gebiet van Philips de II Coninc van Spagnien/ door zijne
Stadthouders int werck ghestelt zijn/ gheduyzende dese Nederlantsche
Troublen en Oozlogen/ waer uyt alle verstandige genoechsaem comen
mercken/ dat de Spagniaerden/ vele iaren onse Tamerlarij, Attile, Nero-
nes, Domitiani, Caligula, Diocletiani, Alexandri Pheræi, &c. geweest zijn.
Doch Godt zy lof/ die ons nu eenē tijt lang van hare Tyrannie outsla-
gen heeft: want boven het vermoeden veler menschen in ende buytē dese
Provintien/ is eyntelick naer vele debattē/ ende groote moyte de saecke
daer toe gebzacht/ dat de Ed. Mog. Heeren Staten Trefues van 12 iarē
met den Coninck van Spaingien/ ende de Ertz-Hertogen gemaeckt heb-
ben/ ten overstaen vande Coningen van Vranck-rijck, Groot-Britannien,
Denemarcken, en eeniger Duytscher Vorsten: Doch hoe lange dese Trefues
dueren sullen/ sal ons den tijt leeren. Vele verstandige luyden zijn van dit
gevoelen/ datse soo lange duyzen sullen/ tot dat de Coninck van Spa-
gnien/ deselve met profijt ende voozdeel sal comen bzecken/ ende langer
vinden. Want die een hont slaen wil/ vint lichtelick een stock.

Als anno 1582 de Coninck van Hispaniē met Parma geresolveert had
de het bzeemde Crijchs-bole wederom te bzingen in Artoys, Henegouwe,
etc. ende de Staten dier Landen aenwisen/ dat sulcx was strydende te-

gen t'contract metten Coninc aengegaen/so heeftmē haer geantwoort / dat dien Artijckel haer geconsenteert was/op hope dat d'ander Landen haer oock met den Coninck souden gereconcilieert hebben / dwelck niet gebolcht zijnde/so moesten sy nootwendelijck het vzeemde Crjchs-vote wederom aennemen/ende Herbergen in hare Steden.

Doen Don Ian Anno 1577 het Casteel van Namen ingenomen hadde en sich dooz sijne Soldaten meynde meester te maken van alle de beste Steden der Nederlanden/tegen de contracten en beloftenissen tusschē de Staten ende hem in des Conincx naeme opgericht/soo heeft hy wel rondelijck durben segghen / dat hy niet en conde verstaen dat hy hier mede pet misdaen hadde/maer meynde dat de Staten sijn cloeckheyt en boozsichticheyt hier aen conde speuren/en die behoorden te pzijsen: Openlijck daer by voegende/dat hy wilde/dat alle Tractaten van Payse/Rechten/Privilegien/Costumien/ende hercomen souden ghedirigeert/gerecht/gemaecht/ende onderhouden worden/niet verder/dan met behoudenisse der Catholijcker Roomscher Religie/ende de auctoriteyt vā den Coninck/daer by voegende/dat de interpretatie ofte uytlegginghe van alles by hem stont. Maer hoe souden de uytleggingen deser en der gelijcker lieden vallen? Even gelijck des Wolfs/die oordeelde / dat het Schaep dwelck beneden stroomis upt de riviere dzonck/hem die boven stroomis dzonck/het water vuyl gemaakt ofte beroert hadde/ende dat het derhalven het leven verbeurt hadde. Actie ghenoech. Permt een exempel van Don Ians uytleggingen . Te Mechelen zijnde:heeft hy eenen Borger vande Geresoomeerde Religie doen onthalsen/ als ernige seyden/dat dit gehandelt was tegen de Pacificatie/so heeft hy daer op geantwoort/dat niemandt de Pacificatie en mocht genieten/ dan die geblucht ende gebannen waren geweest/ende niet de welke in het Landt ghebleven waren. Ende aldus leyde het den Bisschop van Atrecht oock upt.

Tot allen tijden hebben sich vele menschen seer bastelijck verlaten op de Ede der Coningen en Princen / gelijck noch heden ten daghe doen/en boozwaer t'gene datmen malcanderen met eede belooft ende toesept/dat behoorde vast ende bondich te zijn : Maer die pet ghelesen heeft in de oude Historien/soo der Heydenen/ als der Chzistenen / die weet wel dat de Coningen ghewoon sijn haren Cedt/ Beloften/ende Vrede-handelinghen met hare Vpanden ingegaen seer lichtelijck te vzeken/jae ooc daer mede te spotten/als sy daer boozdeel ofte profyt by weten.

Q. Fabius Labeo , eenen Romeynschen Veldt Oversten/ heeft een Vrede Contract met den Coninck Antiocho gemaakt/onder ander conditien was oock dese / dat Fabius den Coninck soude gheven de helft der schepen. Wat heeft Fabius ghedaen? Hy heeft alle de schepen laten midden deur saghen / ende heeft Antiocho d'een helft daer van ghepresenteert. Eenem anderen Tresues van dertigh daghen met sijnen vbandt ghemaecht hebbende/is hem des nachts in den Legher ghevallen / seggende:

gende : ick en hebben niet veertigh nachten/maer veertigh daghen Tre-
ves ghemaect.

In den jaere 1572/dat is noch vele menschen in versche memozie.
De Coninck van Franckrijck Carolus IX. sich houdende gequetst van
eenighe syner Onderdanen/ende siende dat hyse dooz den Crigh niet en
conde overwinnen/soo heeft hy vrede ghemaect met de Hugenoten, hy
heeft haer verscheyden Steden/Casteelen/ ende Sterckten over ghele-
vert/hy heeft de Vrede-handelinghen met Eede bevesticht/jae hy heeft
syn Suster als eenen onder-pandt ghegeven ende gehouwelicht aen ee-
nen van der Religie / soo dat den vroomen Admirael (den welcken de
Coninck synen Vader noemde) ende andere treffelijcke Heeren/als ooc
de goede Onderfaten meynden/dat sy nu wel gherustelijck mochten le-
ven: maer och lacy/op S. Bartholomei dagh heeft veel anders gebleken/
want als dan heeft de Coninck laten doen die schrickelijcke moort bin-
nen Parijs ende andere Steden/daer men van sal weten te spzecken soo
lange als de Werelt staen sal. Daer zijn vermoort over de hondert duy-
sent Menschen.

*Chi te fa piu charrezza che non sole,
T'ha ingannato, o' tingannar vole.*

Dat is:

Die boven gewoont/ u veel schoon gelaets bethoont/
Die heeft u al int net/ of hy hadd' u geern gehoont.

In de Nederlanden hebben onse Dooz-ouders gesien ende beleest/dat
de Keyser Maximilianns I. Groot-vader van wijlen Keyser Carel de V.
niet tegenstaende den Vrede die in Vlaenderen gemaect was met tus-
schen spzecken ende onderhandelinghe vande Duytsche Cheur-Dozsten/
die de selve dook onderteeckent en beseghelt hadden / ende Maximilianus
selfs met stercken eede hadde bevesticht/dat hy nochtans over die van
Brugge hem also gewzoken/en synen hittigen moet also gecoelt heeft/dat
een pegelijck die het hoort verhalen/noch heden ten dage eenen schroom
ende schzicken daer van crigh/nochtans was Maximilianus soo eenen
saechtmoedigen en goedertieren Keyser / als in menich hondert jaeren
gheweest is. Maer wat wil ick spzecken van Keyseren/Coninghen / oft
Princen/syn Keylicheyt selfs/en wil aen synen eedt en beloften niet ge-
bonden zyn/ De Paus Pius IV. heeft seer lichtveerdichlick ende onbes-
schaemdelyck verbzoken syne beloften ende eeden/die hy den Cardinael
Caraffa, en den Hertoge van Palliane synen Neve/mitsgaders dat gant-
sche gestachte gedaen/ooch met handt en seghel bevesticht hadde:want
als sy haer hier op betrouden/ende de wapenen upt der handt leyden/
soo heeft hyse alle gaer doen hangen/ende een groot deel der selfder doen
dooden/upt knippende die hem beliefde.

Maer insonderheyt passen de Spaengiaerden weynich op hare eedt/
beloften/ ende contracten/also dat Ludovicus XII. Coninck van Franck-
rijck met rechte heeft mogen spzecken: In de plaetse daer tot noch toe der

Penen ende Carthaginensen meynedicheyt ende ontrouwe is befaemt ende vermaert gheweest, sal voortaan der Spaengiaerden meynedicheydt mogen ghesteldt ende gheopent wesen: Dum tibi dicit Ave tanquam ab hoste cave.

Dat is: Des Spaengiaerts groet/is selden goet.

Als Caesar Borgia eenen Spaengiaert/des Paus Alexandri VI. Sone eens vele Heeren ende Edel-luyden hadde om den hals gebzacht tegen synen edt ende belofstnisse/soo sprack de Vader tot synen Sone/ daer hebt ghy een rechte Spaensche streke ghedaen. Desen Paus heeft Anno 1503. in Augusto vele groote Heeren soo Geestelijcke als Weretlijcke te gaste ghenoodicht. Doch onder den schijn van vziendtschap heeft hy gemeynt haer van het leven te berooven/want hy heeft synen Dienaren die ter tafel dienen souden/belaft/dat sy de gasten schencken souden upt de flesschen die hy haer wees/in de welke hy vergift oft seyn gestroopt hadde/meynende also synen gasten om den hals te bzingen/en synen sone niet hare heerlijcken te verrijcken/doch ten heeft hem niet gelucht/maer de Dienaers upt de onrechte flesschen schenckende/hebben den Paus ende synen Sone vergheven. Desen Vader ende Sone hadden vooreen wyse/dat sy yedermā trouwe beloofden,maer sy en hieldense niemant.

Laurentius Beyerlinck eenen Canoninck tegenwoordelijck noch levende binnen Antwerpen/hoe bitter papist dat hy is/waerschout ons ghenochsacm voore de ongetrouwe meynedicheyt der Spaengiaerden/als hy verhaelt/dat de Spaensche Coninck Alphonsus eenen seckeren persoon/die hem vermaende/dat de Coningen hare beloften ende toegesegte trouwe behoorden onverbzikelijck te houden/oste nae te comen/jae zelfs te doen t'gene dat sy yemandt toe geknickt/oste met het hooft toegewencht hadden/geantwoort heeft: Tis wel waer, de Coningen behoorden dat wel te doen,maer soo en behoorde dan niemant van haer yet te versoecken/oste te begeeren, dan t'gene dat billick ende eerlijc is; sus anders, so is het beter dat de Coninghen hare beloften breken,dan dat sy de VVetten der Iustitie verbreken souden. Maer wat is onbillijcker en oneerlijcker/naer het oordeel der Coningen/dan dat hare Oudersaten haer met wapenen tegenstaen/ende eyndelijck vij bechten? Ergo/ soo en is nae het oordeel Alphonsi, den Coninck aen het Contract dwelck hy met ons ghemaecte heeft/niet verbonden.

Desen selfden Canoninck heeft voore (weynich tot dienst sijner Heere/maer grootelijc tot onser waerschouwinge) dese Historie beschreue/Fredericus III. heeft den genen die tegens hem waren op ghestaen/jae die tegens hem geconspireert hadden/met openbare pardoen haer misdact vergeven/haer toelatende vj en vjanc hy hem te Hove te verschijne/maer als hy vele der selfder te Neapolis hadde/so heeft hyse laten de cop af houwe. Gebzacht zijnde/waerom hy syn belofte bzac/so heeft hy geantwoort/ om dat het billick en recht is, datmen den meynedighen gheen trouwe en houde,maer datmen hare boole daden straffe, ontrouwe met ontrouwe vergeldende.

Doe

Int Jaer 1567 Petrus Melendefius eenen Oversten der Spaens-
 giaerden in Florida een groot deel Fransosfen liet ophangen/ so dede hy
 daer by schrijven/ hoc non facio tanquam Gallis, sed tanquam Lutheranis:
 Alsoo wanneer den Spaengiaert synen slaggh siende ettelycke duysendē
 van menschen liete vermoorden in dese Geunieerde Provincien/ soo sou-
 de hy oock connen spreken/ dat en doe ick den Wyen Nederlanders niet/
 maer den Calvinisten/ Lutheranen/ Weder-doopers ende andere ket-
 ters: Al Actie ghenoech.

Raimerus, eenen Coninck van Hispanien is vermaert inde Spaens-
 sche Chronycken voor een oprecht/ vroom/ en eenboudigh Heere/ daer-
 om oock eenige des los grandos hem soo hooge niet en hebben gheachtet
 noch gerespecteert/ als de Spaensche hooghmoedicheyt verepschte. Des-
 sen Coninck heeft stil swijgende synen slaggh waer ghenomen/ sich bepyn-
 sende en een schoon ghelaet thoonende synen Dorsten met de welke hy
 qualijck te vreden was/ soo lange tot dat hy elff der selfder in syne han-
 den hadde/ den welckē hy heeft laten den cop aff houwen/ tot haer spre-
 kende dese woordē: VVeet ghy Vossen niet hoe periculoos dat het is met den
 Leeuw te spelen ende te spotten.

Beyerlinck verhaelt oock/ dat aen het Hoff Philippi I. des Coninck van
 Hispanien/ toegenaemt den Goeden, geweest is een secker Heere/ die een
 schoone Dalck hadde/ die eenen Arent/ den welcken de Coninck op syn
 Hoff hadde/ is aenghevloghen/ den Arent met synen crommen scherpen
 beek de strotte scheurende. De Coninck dit siende/ is seer vertooynt ge-
 weest/ ende hy heeft bevolen datmen den Dalcke dooden soude/ daer by
 voegende dese woorden: Het is een Goddeloofe ende onbetamelijcke son-
 de, dat de Onderlaten opstaen teghen haren Coninck. Heest desen Spaens-
 schen Coninck laten verscheuren ende ombzengen eenen Dalcke/ om dat
 sy teghen den Arent/ diemen noemt den Coninck der Vogelen/ misdaen
 hadde / och hoe sware straffen hebben wy dan te verwachten/ die ons
 (al hoe wel wettelijck) teghen onsen Coninck gestelt hebben.

Heest niet den Coninck Philippus sinisterlijck gehandelt tusschen syn
 eygen kinderen? weynich dagen voor syn doot heeft hy synen Sone als
 dus aengesproken: Tis waer, ick hebbe Isabella Clara Eugenia uwe Suster
 de Nederlanden gegeven: Maer wat ist? daer zijn wel hondert uytvluchten in
 het bewerp begrepen, daer mede ghy u behelpen cont, &c. Handelt den
 Spaengiaert dus bedriegelijck in de contracten tusschen syn eygen kin-
 deren/ hoe en soude hy ofte syne kinderen met ons niet handelen / indien
 sy ons condē over-Heeren?

Enighe segghen / Tempora mutantur, & nos mutamur in illis, De tij-
 den veranderen/ ende met de tijden veranderen de gemoedē der Princen/
 der halven so en moetmen niet argumenteren van den voozleden tijt op
 den aenstaenden. Desen Coninck/ seggen sy/ is veel sacht sinnigher ende
 barmhertiger als synen Vader geweest is/ hy en is soo eergierich oock
 niet: hy becommert hem weynich met de regieringe/ hy neemt syn ghe-
 noechte en plaisier: Doc so is hy door synes Vaders schade en schande

soo geleert/ dat hy veel anders van humeuren ende sinnen is/ als sijnen Vader ofte voorszaten geweest zijn : En wat Albertum den Hertoge van Brabant aengaet/ seggen sy/ die is immers eenen seer goedertiere Prince/ van Duytschen bloede/ die seer moderat en geheel tot beleeftheit ghe-
nepcht is/ etc. Die ons dit soeckē wijs te maken/ die soecken onse Stier-
lyden die aen het roer sitten in slaep te wiegen/ ghelyck den schalcken Mercurius den hondert-dogigen Argum gedaen heeft met het soete sluy-
ten van sijn piypken. Desen Coninck van Hispanien mach wesen van so
vreedtsaeme humeuren als hy wil/ nochtans en gheloove ick niet dat
sijn ambitieus ende wzaeck gierich ghemoedt met dese Trefues ofte te
Vreden ghestelt / ofte wyt-ghelust zijn. Sy en connen niet te vreden
ghestelt zijn / want hy heeft door onse Leghers ende Platen ghecre-
ghen verscheydene ueder-laghen/ quade rencoutren/ ende ongeluckighe
successen in sijn voornemen : Hy voert noch al sijnes Groot-vaders ad-
vijs in sijn gemoet/ Plus oultre, altydt vermeerder des Rijck : Item het
is ooc niet hē noch al het oude deuntgen/ vnus orbis non sufficit, hy en sal
sich nimmermeer laten voorztaen/ dat hy gedeelte genoeg van het aert-
ryck heeft/ tot dat hy sijnen mondt vol aerde sal hebben : hy is ghebozen
in domo regnatrice, in ecrheerschappende huys/ de hoochmoedicheydt/
wzaeckgiericheydt/ ende andere dergelycke deughden zijn hem aengebo-
ren. Wy hebben hem ende sijnen Vader wel veertigh jaeren lanck opge-
houden: dat sy tot haere ingebeeldē Monarchie niet en connen gheraec-
ken: Ende sy hebben in dese Nederlandtsche Oorloge gelyck eenighe ghe-
annotteert hebben/ gheconsumeert meer dan dnye mael hondert duysent
Soldaten/ ende boven de vier hondert Millioenen Croonen : dit en sal de
Spaengiaert nimmermeer vergheten nochte vergheten :

Manet alta mente repostum

Belgarum fasinus, spretique injuria sceptri.

Dat is:

Dat Nederlandt beschijnt sijn straf en Croon/
Steeckt hem inden crop/ als te grooten hoon.

Wat den Ertf-Hertoge aengaet/ tis waer hy is van Duytschen bloede/
maer eenen gespaniolizeerden Duyts/ van een Spaensche moeder ghe-
bozen in Spanien/ jaec inde schole vande Spaensche Inquisitie opgevoet/
met den Coninck van Hispanien seer nauwe verbonden/ die alle nachte
een Spaensche vrouwe in zynē arm heeft. Wat isser goets te verwach-
ten vooz onsen staet van desen Hertoge ? Indien den Spaenjaert / die
nimmermeer den wille ontbroken en heeft om ons te verdelghen / maer
dien nu de macht ontbreekt/ ons in den slaep tan wiegen met den lieffe-
liken naem van lanige Trefues of vrede/ so sal hy ons op't onversienste so
ongemackelic eens wyt den slaep ontweckē met een donderende oorloge
datter al de Werelt van sal weten te spreke. Tgene te Zutphen, Narden,
Mechelē, Oudewater, Haerlem, Antwerpen, &c. eertyts gheschiet is/ en is
maer kinder-spel/ by tgene daer mede den Spaenjaert ons nu dreycht in
zjn bloetdorstich gemoet: hy soude ons veel onmenscheliker tracteren/
als

als hy ende zynen Vader der rampzalige Indianen getracteert hebbe/ seet
wzedelick ettelicke hondert duysende der selfder om den hals bzingen
de/ die haer noyt een stroo in den wech ghelept hadden / over de welke
sy oock het minste recht van heerschappye niet en hadden te pretenderen.
Sy wenschen / ghelyck eertyts de bloet-dozstige Caligula, dat wy alle
gaer hier in Nederlandt maer eenen hals en hadden/ ende dat sy den self-
den met eenen slach mochten af houwen.

Dit is inde Spaensche regieringe vooz een Maxima ofte ontwijfelic-
ken Regel aengenomen/ dat het gene dwelck de Coninc syne Onderda-
nen/ die van hem afgeballen zijn/ belooft en toesept/ niet schuldigh en is
te houdē/ dewijle sy vooz geen rechte noch wettelijke vyandē te achten
en zijn/ maer vooz gemuytneerde of rebelle muypemakers/ jae vooz ver-
raders/ den welcken men nae het recht der natuere/ ongehouden is eeni-
ghe beloften te voldoen/ ghelyck heden ten dage so wel de Paus- gesinde
Theologanten/ als Rechts- gheleerde / ghenoechsaem in hare Boecken
verclaren/ ende onder andere Cornelius Callidius Chryfopolitanus , ende
Johannes Cunerus Bisschop van Leeuwaerden.

Doctoꝝ Balthasar Ayala eenen Spaenjaert/ binnē sijn leven Audiencier
Generael van des Coninc Legher/ by den Prince van Parma, schrijft :
Dat alle Contracten ende Verdragen , tusschen den Prince ende ghewapende
Onderfaten, oncrachtich, nul, ende van gheender weerden en zijn, ende dat
d'Onderfaten haer daer op niet en connen verlaeten. Wy behoorden desen
Spaenschen Doctoꝝ hoogelijck te bedancken vooz syne getrouwe/ ron-
de / ende oprechte waerschouwwighe / ende wy behoorden onse saecken
daer nae te schicken. Hy gebuypt nevens andere woorden/ oock dese :
Bodinus seyt, dat geen verdrach van minder weerden is, noch meer uytvluch-
ten heeft, dan dat vande Rebellen met haeren Prince wort aenghegaen , daer-
om raet hy dat de Rebellen selve met haeren Prince niet en soude verdragen :
maer dat sy dat souden beschicken door een vreemt naest gelegen Prince:
Maer raden, dat sy wederom tot gehoorfaemheyte comende , ootmoedige ver-
giffenis biddende, liever des Princen herte door recht berou souden vermur-
wen, dan sijn gemoet meer ende meer door onrechtveerdighe ende onbillicke
beloften oprocken : VVant daer en is niet ter weerelt dat eenen Prince meer
verbittert, als te verdragē met sijn rebelle Onderfatē, en hen trouwe te houdē.

Terstont hier aenvolgende schrijft desen Spaenjaert/ aldus : Vorders
en is men niet gehouden altijd trouwe te houden , niet alleen den Rebellen,
Struijck-roovers , ende die geen rechte Vyanden en zijn , maer oock met den
rechten Vyanden, daer mede wy in Oorloge zijn : Voornamelick, soo yemant
gesworen heeft , door menschelicke swackheyt verleyt , dat hy yet doen sal,
waer door Godt, by den welcken hy gesworen heeft, soude mogen vertoornt
worden , die en sal sijn Eedt niet betrachten. VVant eenen Eedt en mach niet
zijn een bandt van ongerechticheyt , ende in quade beloften en behoort men
geen woort te houden.

Ende in het 7 Capittel des sesten Boeck / disputeert hy de *Maghe* :
Of de Prince ghehouden is aen't verbondt ghemaect met sijnen Voorfaet :
De antwoort is dese/ Indië door foodanich verbont, de Republijcke grootelic:
te cort gedaen is, soo zijn de meelte stemmen, dat hy daer aen niet ge-
houden is : t'welck ick oock toestaet, By aldien door het verbont yet wat ver-
men is, dat onder de Croone behoort, sonder het believen des volcx ~~of~~ der
Staten, dat hier toe van nooden is, ofte oock soo der Princen recht ergens in
vermindert zy.

In somma / wy sien ende hoorzen / dat / nae het Oordeel der gheleerde
Spaenjaerden de Coninc van Hispanien bymoedelic en wettelick zijne
Contracten, ende Trefues ofte Vrede-handelinge met ons / ofte met andere
Coningen ingegaen / mach verbzeken / alst hen te passe comt.

Alle de sterckste banden der beloften / Versegelingen / Confederatien /
Edicten / Eeden / diemen soude comen verdencken / worden doch met dese
bijle instucken ghehouden / *Hæreticis non est servanda fides*, den *Ketters* /
daer vooz sy ons schelden / en ismen niet schuldich Gheloove / Eedt / of
Trouwte te houden. Dit en is gheen ydel *Spreuckken* / om de simpele te
verboeren / maer het wozt ghepactiseert overal daer de Spaenjaert en
sijne aenhangers d'over-hand of absolute macht comen crygen. Wy en
behoeven oock om dit te bewijfen gheen exempel van andere te gaen
leenen / wy Nederlanders dienen allen anderen Natien in dit stuck tot
exempel / dewijle de Spaenjaerde meermaels haere Contracten / Eeden /
Vrede-handelingen / met ons solemnelick opgerichtet / seer schandelick /
alst haer te passe quam / verbzoken hebben / ghelijck wy hier te vooren
wydtluchtich verhaelt ende aengewesen hebben.

Maer of schoon de Coninc van sinne waere te houden / ofte onverbz-
kelick nae te comen t'ghene hy beloost heeft / soo vermacht de Paus (onder
den welcken sich alle Coningen moeten byggen) en d'Inquisitie (die bovē
den Coninc domineert) hem te belasten het selfde te verbzeken / en alle de
Ketters uyt te ropen / als wesende een stuck / dat nootwendiger is / als
den crych tegen den Turck te voeren. Doet het de Coninc niet staer / soo
sal de Paus dreygen (al en soude het maer pro forma zyn) hem te excom-
municeren : dooz welcken middel hy Carolum V heeft beweget den Pro-
testanten in Duytsch-land den crych aen te doē. Hier mede heeft immer
de Spaenjaert Actie genoeg / om ons / selfs onder eenen eerlichen titel /
te overballen / jaer uyt te roepen ende te verdelghen : ende als hy geresol-
veert is dit te doen / soo sal hy wel staer de gheheele Paepsche Weerelt
op de been cryghen / insonderhepdt wanneer de Paus sijne Bullen ende
Croisaden uytgeeft ende publiceert (d'welck hy doet so dicwils alst hem
te passe comt) belovende allen ende eenē yegelicken die in den Crych gaet
om de *Ketters* te helpen onderdrucken, dat hy den Hemel daer mede ver-
dient. Wy lesen inde *Historiē* / datmē in Spaengie Aflaet ofte vergiffenisse
der sondē verdient / met het sien / by staen / en assisteren der executiē vande
Luthe

Lutheranen/die de H. Inquisitie laet dooden: Soo dat de Coninck Philips anno 1560 in Octob. met zyn geheel Hofgesin/ heeft aengesien/dat ter binne Valedolit acht en twintich Edelen vande treffelichste geslachten die in Spaengien zyn/ lebendich zyn verbrant gheworden / om datse vande Geresoymeerde Religie waren. Wat en verdienen dan de Coninghen ende Princen niet/ als sy / op het bevel des Paus ettelycke duysenden Ketteren uytroeden/ ende geheele Prouintien van Ketterye supden. Est opus supererogationis, het zyn overtollige werken.

In somma/die welke meynen dat wy nu gerust moge slapen/dewy wy Trefues van twaelf jaren met den Spaenjaert hebben/die veraburen sich grootlijcx / want wy en hebben noyt grooter oorfsake ghehadt om te waken en te bidden/ als wy tegenwoozdelick hebben/ want gelijc eenen Vogel-vanger leyt te loeren om met behendicheyt de sozgheloufe Vogelkens het net ober het hoost te halen/ also loert Spanien op occasie om ons te betrappen/ en een voozdeel af te sien: van den Spaenjaert mach wel ende met der waerheyt ghesproken worden t'ghene d' Apostel schryft/ Rom. 3. Haere kele is een open graf, haere tongen hebben sy tot bedroch gebruyckt, slangen senijn is onder hare lippen: haer voeté ziin snel om bloet te vergieten, in hare wegen is vernielinge en ellendicheyt, der wech des Heeren en hebben sy niet gekent. de vreesse Godes en is voor hare oogen niet. Hoe past seer wel op den Spaenjaert t'gene dat Cyprianus vanden Duyvel schryft/ Blanditur vt fallat, aridet vt noceat, allicit vt occidat: dat is/ hy vleipt om te bedziengen/ hy lacht ons toe om te beschadighen/ hy locht ons aen om te vermoorden. Als de Spaenjaert de Trefues breeckt/denckt bypelic/ dat hy aldan onsen staet geheelic ondergraven en ondermineert heeft/ ende als hy zyne Wynen doet pzingen/ so sal hy staer daer op aen vallen en geweldichlick stormen. Sijne Armaden die tot noch toe swack zyn geweest/sullen dubbel en dubbel versterckt zyn/ so wel met nieuwe Gallioenen/ als met een groot ghetal van de beste Schepen diemen in Chriстенryck sal cummen coopen ofte hueren: Sijn koffers die door den Nederlandtschen Cryck ledich ghemaecht waren (alsoo dat sijne krycksknechten overal mutineerden by gebreck van betalingen) sal hy soo vol schats vergaderen: hy sal sijn credijt soo stercken/ en sijne saken in aller manieren soo richtigh maecken/ dat hy/ nae zyn opinie/ niet alleen en sal machtich genoegh zyn om de Geunieerde Prouintien te becrijgen/ maer oock wel geheel Chriстенryck/ en den grooten Turck mede. Niemandt en moet meynen/ dat den Spaenjaert/ gesinnet is dese Landen te verlaten: hy heeft sich ingebeeldt de Monarchie ober de geheele Werelt/ jae Eene VVerelt en is hem niet genoegh: om tot zyn eergierich voornemen te comen/ en zyn gene Landen ter Werelt beter gelegen/ als dese: soude hy dan een haer op zyn hoost hebben dat dencken soude de selfde te abandoneren/ ende geheel by te laeten? Gheensins/ die dat geloost/die steeckt in een groote Ketterye. Vigilemus, dat is/ laet ons waken.

Inden jaere 1592 de Geunieerde Prouintien hadden afgeslagen den Wyde-handel/ welke de Keyser haer hadde laten aendienenen door een

statelike Legatie: so zijnder in Holland penningen gemunt/ daer op de Maecht van Holland stont in haren Cupin/ in vrede rustende/ en ter wijle wiert sy dooz lagen/ listen/ ende behendicheyt van alle canten bespongen/ ende rontom desen penninck staet geschreven / Pax paret insidijs, dat is/ in tijde van vrede wort den ghenen die op bedriegerye loeren/ goede gelegentheyt ghegeven/ om listige prachtycken te bedencken ende in het vierck te stellen: het waere te wenschen dat alle de gene die in de regieringe des Lands zijn/ steeds een van dese penningen op de borst hadden hangende / op dat sy des te voorszichtelicker in al haren handel mochten zijn/ de ooghe steeds in het sepl hebbende/ op dat den keffelicken smaect Van Trefues haer niet en vergifte noch en betoovere. Des Coninc van Hispanien ghetrouste dienaers ende beste Instrumenten/ als Jesuyten ende sulcke gesellen / die tot noch toe niet dan steelswijse in dese Landen gecomen en zijn / die comen nu dagelijcx vry en vranck in Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt, Frielandt, &c. Welcken of schoon geen openbare exercitie harer Religie ghegeven en wort/ nochtans soo moghen sy vrymoedichlick met peder man spzecken/ jae in vele Steden doen sy oock Wisse datmen het wel weet: dooz welckē middel sy niet alleen hare Roomsche Ketterie en bebestigen/ ende dagelijcx voozder uptspreyden: Maer oock leggen sy de Fondamenten van twist ende scheuringe in alle de Gemeynerde Landen ende Steden / in welke conste sy seer cloeck ende ervaren Magistri zijn/ gelijk daer van getuygenisse geven haere menichsuldighe schelm-stucken / die sy in Engelandt, Vranckrijck, Polen, Duytsch-landt, Nederlandt, ende elders bedzeven hebben.

Vijstich loose schalcken / die met het Griekische Peert binnen Troyen quamen onder het belept van den listigen ende dooztrayten Sinon, hebben in cozter tijt meer uptgericht tot verderf ende onderganc dier machtiger Stadt / als vijstich duysent gewapende Mannen in thien jaeren gedaen hadden. Sir Edward Coke Procureur Generael de grooten Coninc van groot Britannien, seyt in syne Rechts-voozderinge tegen Henrick Garnet, oversten der Jesuyten in Engelandt aldus: Sint de Iesuyten den voet in dit Land geset hebben, en sijnder noyt vier jaeren voorby gegaen, sonder eenich seer pestilential ende schentlick verraet, streckende tot verstoringe des geheelen stants.

Dese Mineurs / die eenen tijdt lanck als onder d'aerde in hare holen hebben verborghen ghelegen/ beginnen nu dagelijcx meer ende meer aen den dach te comen / ende het vyer der oneenicheyt aen alle canten aen te steken/ om alsoo eenen alarm dooz het gantsche Lant te maken/ tot verbasinge der goeder/ ende tot opblasinge der quader Inwoonderen.

Principiis obsta, sero medicina paratur

Cum mala per longas invaluere moras.

Paulus Iovius schrijft / dat soo wanneer de Kepsen der Turcken synen voet inden Tempel set/ ende tot synen Godsdienst gaet/ So roepster een van de

van de Pziesters overluyt/ Ghedenckt, mogenste Heer Keyser, dat het Coninckrijcke ende heerschappye welcke door Institie ende VVapenen vercregen is, met de selfde middelen oock in esse ende in eere moet gehouden wesen. Wy Nederlanders hier in de Geunieerde Pzobintien hebben onse Pzucht met de Wapenen bebochten ende geerregen/ ende wy moetense oock met de selve Wapenen staende houden/ even doende gelijc de Crane/ die slapende eenen steen in den clau houdt/ op dat sy niet al te diepe in der slaep vervallende/ van haere vpanden ober-rumpelt ende verscheurt en worde. Daer de ploech-psers verroesten/ daer en wort het Landt niet wel gebout/ en daer op volcht armoede: daer de Hoef-psers/ de Sweerden/ en Wapenen verroesten/ daer en is geen wel-geordineerde Landt regieringe/ en daer op volcht eyndelick een seer ellendige verwoestinge.

Wy lesen/ dat certijds de Engelsche uyt Vranckrijck scheydende met haren Leger/ ende eenen Fransman eenige Engelsche vragende: VVanneer dat sy wederom in Vranckrijc souden comen. So heeft den Engelsman seer wel geantwoort/ seggende: dat sal geschieden, als uwe sonden grooter sullen zijn dan de onse, alsdan sal Godt de Heere ons tot een roede ende straffe in Vranckrijck senden. Laet ons dit wel behartigen/ ende gedencken/ dat Oorloge ende overval van vzeemde Natien/ niet anders en zijn dan roeden/ daer mede Godt de Heere Landen en Luyden van weghe hare sonden is slaende: Hier om worden de Coninghen van Assyrien in de H. Schrifsture genoemt/ Esa. 10/ 5. De roede des toorns Godes (ende hare handt eenen stock sijner grimmicheyt.) Philippi des Coninc van Hispanien toenaem is S T O C K. Hy is ons wel ten rechten eenen Stock geweest/ jae eenen Stock ende Roede des toorns Godes is hy geweest/ ghelijc certijds Attila de Czanden Italianen ende onliggende Landen/ die sich selven noemde Een roede Godes, en eenen schric der VVeerelt.

De Coninc Lisander placht te seggen: De Coningen spelen met haer Eede ende Contracten, gelijk de Kinderen doen met de Kotten.

De lieve Godt/ de Herder Israels/ die nimmermeer en slaept noch en sluymert: Maer gheduyt sich sijne oogen ober de gene die hem vreesen/ ende in Gheest ende Waerheyt aenroepen/ uytghebrecht heeft/ wil sich onser ontfermen/ ende geven wat tot sijner eeren ende onser salicheyt nut ende pzoftich is/ Amen.

Den Boeck-vercooper ofte Binder sal by desen bekent zijn,
als dat de twee copere printen moeten staen.

No. 1. Folio 260. en 261.

No. 2. Folio 266. en 267.

BIBLIOTECA
12
DEZ.
39
Nº DE REG 1748